

ੴ ਸਤਿਗੁਰ ਪ੍ਰਸਾਦਿ ॥

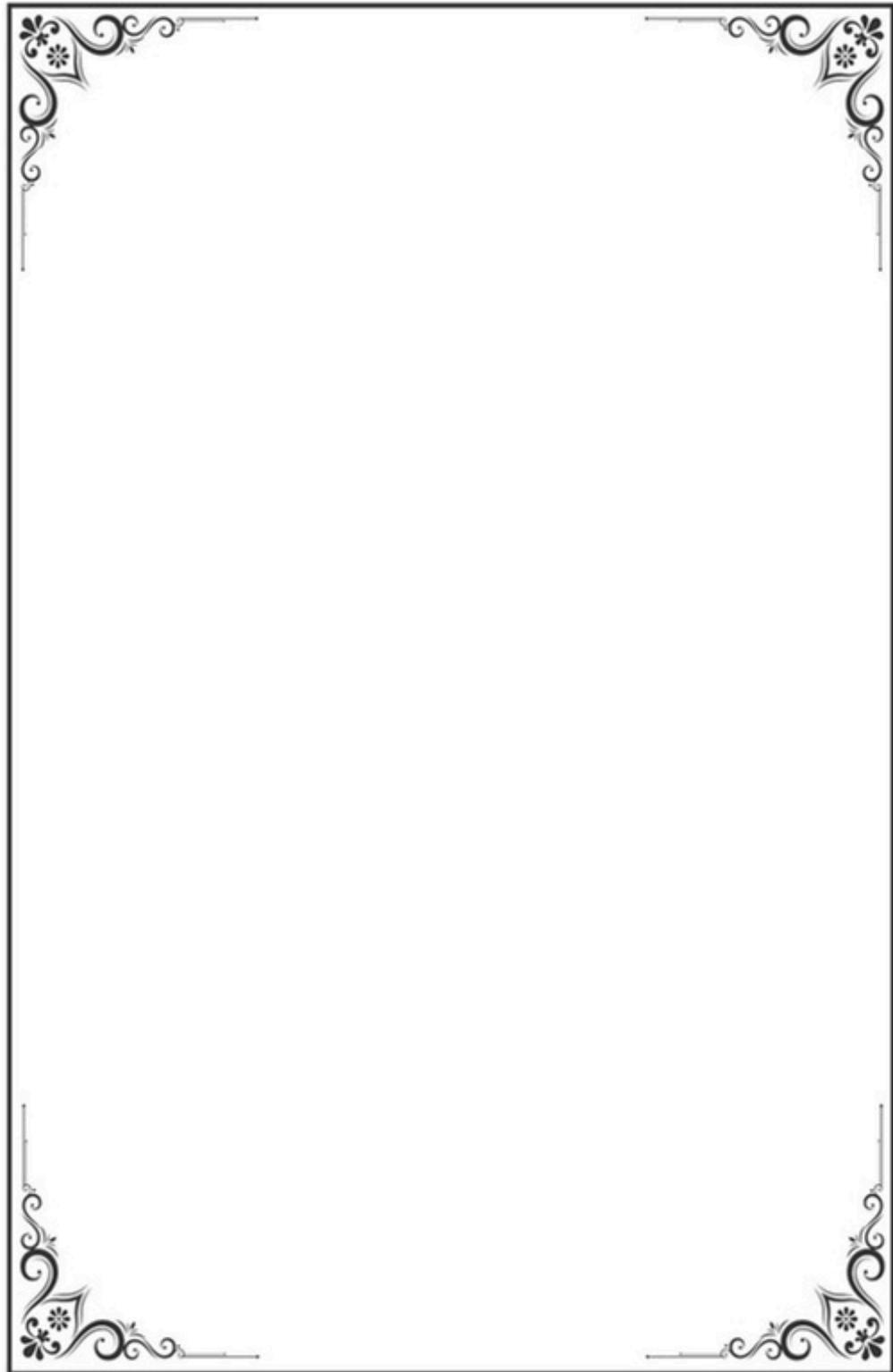
ਅਰਥ

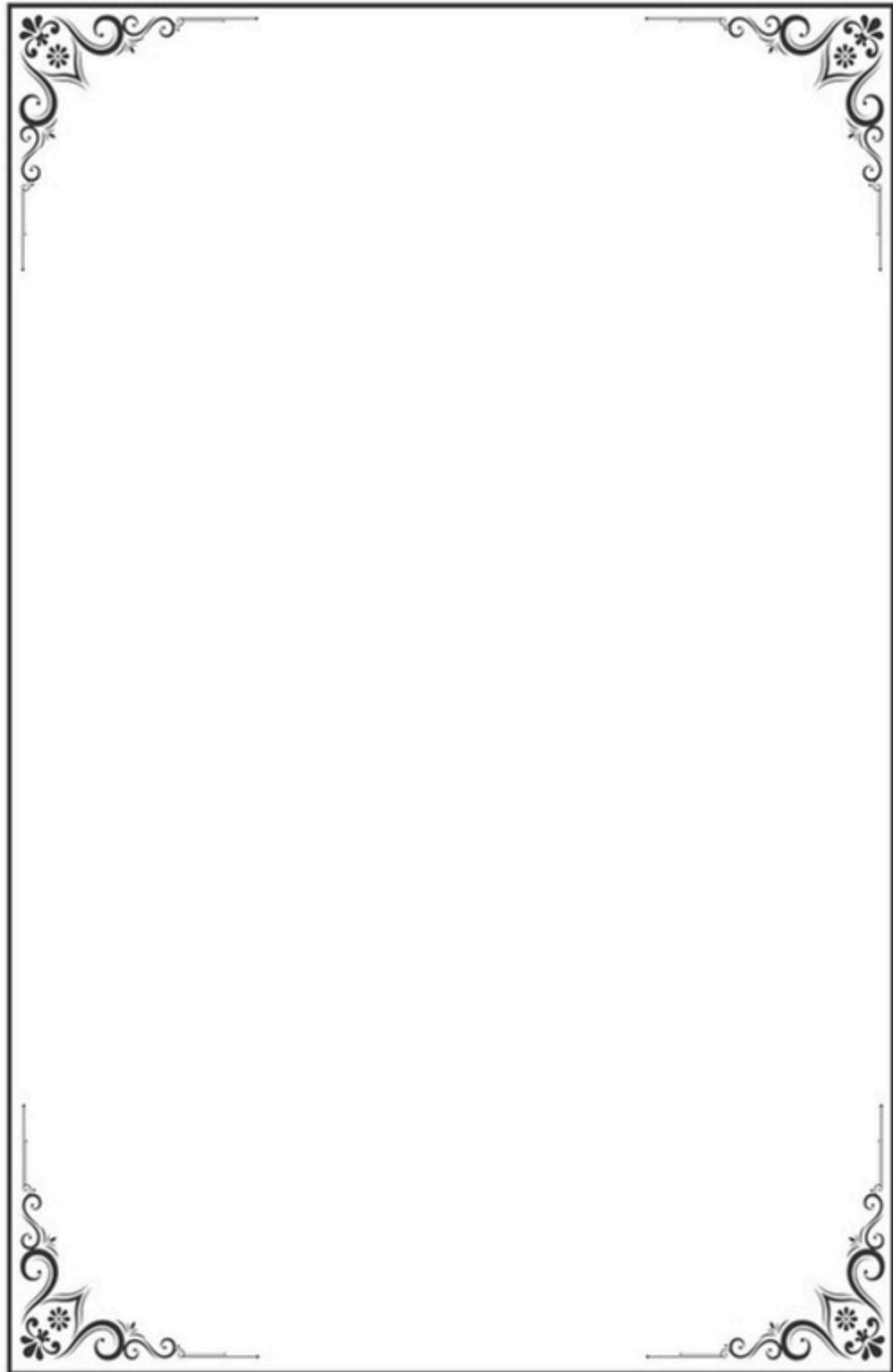
ਭਗਵਾਨ ਬਿਲਾਸ

ਬਾਣੀ ਬਾਵਾ ਭਗਵਾਨ ਦਾਸ ਜੀ
ਨਾਭ ਕੰਵਲ ਰਾਜਾ ਸਾਹਿਬ

ਕ੍ਰਿਤ

ਗਿਆਨੀ ਖੰਮ ਸਿੰਘ ਪੁੰਨ ਗੁਣਾਚੰਦ

ੴ ਸਤਿਗੁਰ ਪ੍ਰਸਾਦਿ ॥

ਅਰਥ

ਭਗਵਾਨ ਬਿਲਾਸ

ਬਾਣੀ ਬਾਵਾ ਭਗਵਾਨ ਦਾਸ ਜੀ
ਨਾਭ ਕੰਵਲ ਰਾਜਾ ਸਾਹਿਬ

ਕ੍ਰਿਤ

ਗਿਆਨੀ ਖੇਮ ਸਿੰਘ ਪੁੰਨ ਗੁਣਾਚੌਰ

ਸਭ ਹੱਕ ਰਾਖਵੇ ਹਨ
ਗੁਰਦੁਆਰਾ ਧੰਨ ਧੰਨ ਸ੍ਰੀ ਨਾਭ ਕੰਵਲ ਰਾਜਾ ਸਾਹਿਬ
ਝਿੰਗੜਾਂ (ਜ਼ਿਲ੍ਹਾ ਨਵਾਂ ਸ਼ਹਿਰ)

ਪਹਿਲੀ ਵਾਰ : 1998

ਭੋਟਾ : ਆਪ ਪੜ੍ਹੋ ਤੇ ਵੱਧ ਤੋਂ ਵੱਧ ਸੰਗਤਾਂ ਨੂੰ ਪੜ੍ਹਾਉ।

ਮਿਲਣ ਦਾ ਪਤਾ : ਗੁਰਦੁਆਰਾ ਧੰਨ ਧੰਨ ਸ੍ਰੀ ਨਾਭ ਕੰਵਲ ਰਾਜਾ ਸਾਹਿਬ
ਝਿੰਗੜਾਂ (ਜ਼ਿਲ੍ਹਾ ਨਵਾਂ ਸ਼ਹਿਰ)

©—01823—76010

ਮੁੱਲ : 30/- ਰੁਪਏ

ਆਰੰਭਕ ਸ਼ਬਦ

ਅੱਜ ਦਸਾਂ ਪਾਤਸ਼ਾਹੀਆਂ ਦੇ ਸਰੂਪ ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਗ੍ਰੰਥ ਸਾਹਿਬ ਜੀ ਦੀ ਹਜ਼ੂਰੀ ਵਿਚ ਸ੍ਰੀ ਨਾਭ ਕੰਵਲ ਰਾਜਾ ਸਾਹਿਬ ਜੀ ਬਾਬਾ ਨੰਦ ਸਿੰਘ ਜੀ ਤੇ ਮਸਤ ਬਾਬੇ ਉਸ ਮਹਾਂ ਜੋਤ ਦੀ ਸੇਵਾ ਵਿਚ ਬੇਨਤੀ ਅਰਦਾਸ ਕਰਕੇ ਸ੍ਰੀ ਭਗਵਾਨ ਬਿਲਾਸ ਰਚਿਤ ਨਾਭ ਕੰਵਲ ਰਾਜਾ ਸਾਹਿਬ ਤੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਓਟ ਆਸਰਾ ਲੈਕੇ ਇਸ ਗ੍ਰੰਥ ਦਾ ਸੀਟਕ ਅਰੰਭ ਕਰਨ ਸਮੇਂ ਹੇਠ ਲਿਖੇ ਮਹਾਂਵਾਕ ਦੁਆਰਾ ਆਗਿਆ ਦੀ ਬਖਸ਼ਿਸ਼ ਕੀਤੀ :- ਬਿਲਾਵਲ ਮਹੱਲਾ । ੫ ।

ਪਾਣੀ ਪੱਖਾ ਪੀਸ ਦਾਸ ਕੇ ਤਬ ਹੋਹਿ ਨਿਹਾਲ
ਰਾਜ ਮਿਲਖ ਸਿੱਕਦਾਰੀਆਂ ਅਗਨੀ ਮਹਿ ਜਾਲ
ਸੰਤ ਜਨਾ ਦਾ ਛੋਹਰਾ ਤਿਸ ਚਰਨੀ ਲਾਗ
ਮਾਇਆ ਧਾਰੀ ਛੱਤ੍ਰ ਪਤਿ ਤਿਨ ਜੇਡਉ ਤਿਆਗਿ। ਰਹਾਓ।
ਸੰਤਨ ਕਾ ਦਾ ਦਾਨਾ ਰੂਖਾ ਸੋ ਸਰਬ ਨਿਧਾਨ
ਗਿ੍ਰਿਹਿ ਸਾਕਤ ਛਤੀਹ ਪਰਕਾਰ ਤੇ ਬਿਖੁ ਸਮਾਨ
ਭਗਤ ਜਨਾ ਕਾ ਲੂਗਰਾ ਓਢ ਨਗਨ ਨ ਹੋਈ
ਸਾਕਤ ਸਿਰਪਾਓ ਰੇਸ਼ਮੀ ਪਹਿਰਤ ਪਤ ਖੋਈ
ਸਾਕਤ ਸਿਉ ਮੁੱਖ ਜੋਰੀਐ ਅੱਧ ਵੀਚਰੁ ਟੁਟੈ
ਹਰਿ ਜਨ ਕੀ ਸੇਵਾ ਜੋ ਕਰੈ ਇਤ ਉਤਹਿ ਛੁਟੈ
ਸਭ ਕਿਛੁ ਤਮਹੀ ਤੇ ਹੋਇਆ ਆਪਿ ਬਣਤ ਬਣਾਈ
ਦਰਸਨ ਭੇਟਤ ਸਾਧ ਕਾ ਨਾਨਕ ਗੁਣ ਗਾਈ

1-9-69

ਗਿਆਨੀ ਖੇਮ ਸਿੰਘ ਪੁੰਨ
ਲੀਡਜ਼ ਇੰਗਲੈਂਡ

ਤਤਕਰਾ

ਸਵੈਯਾ	1
ਭਗਤੀ ਪ੍ਰਕਰਣ	6
ਸੰਤ ਜਣਾਵਤ ਸਾਚ	12
ਮਾਣਸ ਦੰਹ	13
ਮਨਸੂਰ ਪ੍ਰਕਰਣ	16
ਓਕਾਰ ਪ੍ਰਕਰਣ	17
ਸੇਸਾਰ ਮਾਰਗ	20
ਕਾਮ ਕ੍ਰੋਧ ਆਦਿ	22
ਭੇਖ-ਵਰਣ ਆਸ਼ਰਮ	28
ਸ਼ਬਦ ਸਰੋਤ	34
ਮਾਲਾ-ਸ਼ਤਰੰਜ	35
ਬੇਸੀ ਕਾਨ੍ਹ	39
ਰਾਮ ਤੇ ਰਾਵਣ	41
ਸਿੰਗ ਪੂਛ ਬਿਨਾ ਆਦਮੀ ਬੈਲ	46
ਚਿਟਾ ਕਾਸ਼ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ ਸਰੂਪ	47
ਆਰਜ-ਅਨਾਰਜ	48
ਪਾਠ-ਪੂਜਾ-ਤਪ	53
ਫਕੀਰਾਂ ਦੀ ਮੋਜ	57
ਹੈ ਸਭ ਦੇਸ਼ ਹੀ ਸੰਤਨ ਕੇ	58
ਗਿਆਨ ਬਿਨਾਂ ਸ਼ਾਂਤੀ ਨਹੀਂ	61
ਪ੍ਰੇਮੀ ਦੀ ਸਰੀਰਕ ਹਾਲਤ	64
ਵਿਦਿਆ ਪ੍ਰਕਰਣ	65
ਸ਼ਰਹ ਵਰਨਾਂ ਤੋਂ ਬਾਹਰ	68
ਸ਼ਰਾਬ	69
ਮਾਇਆ ਦਾ ਮਾਣ	69
ਜਾਤ-ਮਜੁਬ	71
ਦੂਈਦੂਰ	77
ਦੁਨੀਆਂ ਸਰਾਂ	82
ਪਰਾਈ ਔਰਤ	84

ਵੇਦਾਂ ਨਿਆਈ ਹਰੀ ਉਪਸ਼ਨਾ	86
ਜਗ ਝੂਠਾ	87
ਕਬਿੱਤ	89
ਇਕ ਤੇ ਅਨੇਕ	89
ਮਨ ਦੀ ਹਾਲਤ	91
ਗੁਰ ਪੀਰ	97
ਇਕ ਸ਼੍ਰਮ	101
ਮਨ ਤੇ ਨਾਰ	104
ਸੁਰਤ ਸੰਵਾਰ	111
ਜੁਆਨੀ ਦਾ ਹੰਕਾਰ	114
ਝੰਟਕਾ ਪ੍ਰਕਰਣ	116
ਨਸ਼ੇ ਪ੍ਰਕਰਣ	120
ਨਿਜ ਧਾਨ	124
ਅਕਾਲ ਪੁਰਖ ਉਸਤਤ	125
ਸੰਸਾਰ ਫੁਲਵਾੜੀ	132
ਕੁਲੱਛਣ	136
ਜੱਗ ਸੁਪਨਾ	137
ਨਰ ਤੇ ਨਾਰਾਇਣ	145
ਰਸ-ਸੁਆਦ	146
ਨਾਰੀ ਤੇ ਬੰਦਗੀ	147
ਪੈਸਾ ਪ੍ਰਕਰਣ	147
ਫੋਕਾ ਫਕੀਰ	149
ਮਨੁਖਾ ਜਨਮ ਤੇ ਬੰਦਗੀ	151
ਅਸਲ ਫਕੀਰੀ	152
ਫੱਕਰ ਨੂੰ ਤਾੜਨਾ	153
ਦੇਹੀ ਦੀ ਬਣਤ	162
ਫਕੀਰ ਦਾ ਮਰਤਬਾ	163
ਮੈਂ ਰੱਬ ਹਾਂ	166
ਫਕੀਰੀ ਕੀ ਹੈ	170
ਸਾਧ ਲਈ ਵਿਦਿਆ	172
ਗਿਆਨ	179
ਖੋਟੀ ਸੰਗਤ	187
ਇਸਲਾਮ ਮੱਤ	190

ਸਾਧ ਸੰਗਤ-ਰੱਬ ਦੀ ਪ੍ਰਾਪਤੀ

198

ਇਸ਼ਕ ਮਜ਼ਾਜ਼ੀ

213

ਇਸ਼ਕ ਹਕੀਕੀ

216

ਦੋਹਰਾ

ਮਗਜ਼ ਫਕੀਰ

220

ਰਹਿਚਲੇ

221

ਸੀ-ਹਰਫੀ

224

ੴ ਸਤਿਗੁਰ ਪ੍ਰਸਾਦਿ ॥

ਅਰਥ :—ਏਕ ਓਅੰਕਾਰ ਸਤਿਗੁਰੂ ਦਾ ਸਰੂਪ ਹੈ, ਉਸਦੀ ਕਿਰਪਾ ਦੁਆਰਾ ਸੱਚ ਪ੍ਰਾਪਤ ਹੁੰਦਾ ਹੈ।

ਅਰਥ ਭਗਵਾਨ ਬਿਲਾਸ

ਸੁਖਨਲ ਸਾਰ ਕ੍ਰਿਤ ਬਾਵਾ ਭਗਵਾਨ ਦਾਸ ਮੌਜ ਦਿਲ ਦਰਵੇਸ਼
ਨਿਰਪੱਖ ਲਿਖਯਤੇ ॥

ਅਰਥ :—ਹੁਣ ਨਿਰਪੱਖ ਦਰਵੇਸ ਮੌਜ ਦਿਲ ਬਾਵਾ ਭਗਵਾਨ ਦਾਸ ਜੀ ਸ਼੍ਰੇਸ਼ਟ ਬਚਨਾਂ ਦਾ ਸਾਰ ਵਿੱਚ ਗ੍ਰੰਥ ਲਿਖਦੇ ਹਨ।

ਦੌਹਰਾ

ਆਦਿ ਅੰਤ ਮਧ ਪੂਰਨ ਓੰਕਾਰ ਮਮ ਰੂਪ।

ਸਤਿਗੁਰ ਕੇ ਪ੍ਰਸਾਦਿ ਸੇ ਜਾਨਿਯੋ ਰੂਪ ਅਨੂਪ ॥੧॥

ਓਅੰਕਾਰ ਉਰਧਾਰ ਕੇ ਬਰਨਨ ਕਰਾਂ ਬਿਲਾਸ।

ਸਤਿਗੁਰ ਕੇ ਪ੍ਰਸਾਦਿ ਸੈ ਅਨਭਵ ਹੋ ਪ੍ਰਕਾਸ ॥੨॥

ਪਦ ਅਰਥ :—ਅਨੂਪ—ਜਿਸਦੀ ਬਰਾਬਰੀ ਤੇ ਦੂਜੀ ਕੋਈ ਚੀਜ਼ ਨਾ ਹੋਵੇ। ਉਰਧਾਰ—ਹਿਰਦੇ ਵਿਚ ਧਾਰਨ ਕਰਕੇ।

ਅਨਭਵ :—ਬਿਨਾਂ ਸੰਸਕਾਰ ਉਤਪੰਨ ਹੋਇਆ ਗਿਆਨ।

ਅਰਥ :—ਓਅੰਕਰ ਜੋ ਤਿਨ ਕਾਲ (ਸਭ ਤੋਂ ਪਹਿਲਾਂ ਹੁਣ ਤੇ ਅੰਤ ਵਿਚ) ਪੂਰਨ ਹੈ ਓਹ ਮੇਰਾ ਰੂਪ ਹੈ।

ਸਤਿਗੁਰੂ ਦੀ ਕਿਰਪਾ ਨਾਲ ਉਸ ਅਨੂਪ ਰੂਪ ਨੂੰ ਜਾਣਿਆ ਹੈ। ਐਸੇ ਓਕੰਕਾਰ ਨੂੰ ਹਿਰਦੇ ਵਿਚ ਧਾਰਨ ਕਰਕੇ ਇਸ ਗ੍ਰੰਥ ਦਾ ਉਚਾਰਨ ਕਰਦਾ ਹਾਂ। ਸਤਿਗੁਰ ਦੀ ਕਿਰਪਾ ਨਾਲ ਬਿਨਾਂ ਸੰਸਕਾਰ ਉਤਪੰਨ ਹੋਇਆ ਗਿਆਨ ਪਰਕਾਸ਼ ਹੋਵੇ।

ਸ਼੍ਰੋਯਾ

ਹੋ ਪ੍ਰਨਾਮ ਕਰੂੰ ਗੁਰ ਕੋ ਗੁਰ ਬਾਝ ਨਾ ਮਾਨਤ ਔਰਨ ਕੋ।

ਗੁਰ ਦਾਤਾ ਭਾਇਓ ਜਗ ਅੰਤਰ ਹੈ। ਗੁਰ ਦਾਨ ਦੀਓ ਮਨ ਸੌਰਨ ਕੋ।

ਛਬ ਦੇਵਤ ਹੈ ਸਭ ਹੀ ਸੁਰ ਕੋ ਉਰ ਚਾਹਤ ਹੈ ਗੁਰ ਜੋਰਨ ਕੋ।

ਦਾਸ ਭਗਵਾਨ ਜਹਿ ਪਾਵ ਧਰੇ ਗੁਰ ਸੀਸ ਨਮਾ ਤਹਿ ਠੋਰਨ ਕੋ ॥੧॥

ਪਦ ਅਰਥ :-ਪ੍ਰਣਾਮ-ਮੱਥਾ ਟੇਕਣਾ। ਸੋਰਨ-ਸੁਧਾਰਨ ਲਈ। ਛਬ-ਸ਼ੋਭਾ।

ਸੁਰ-ਦੇਵਤੇ। ਉਰ-ਹਿਰਦਾ। ਜੋਰਨ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ।

ਅਰਥ :-ਮੈਂ ਗੁਰੂ ਨੂੰ ਮੱਥਾ ਟੇਕਦਾ ਹਾਂ ਤੇ ਬਿਨਾ ਗੁਰੂ ਤੋਂ ਹੋਰ ਕਿਸੇ ਨੂੰ ਨਹੀਂ ਮੰਨਦਾ। ਜਗਤ ਵਿਚ ਗੁਰੂ ਹੀ ਇਕ ਦਾਤਾ ਹੈ। ਮਨ ਨੂੰ ਸੁਆਰਨ ਦਾ ਦਾਨ ਗੁਰੂ ਨੇ ਦਿੱਦਾ। ਸਭ ਦੇਵਤਿਆਂ ਨੂੰ ਗੁਰੂ ਹੀ ਸ਼ੋਭਾ ਦਿੰਦਾ ਹੈ ਤੇ ਜੋ ਹਿਰਦੇ ਉਸਨੂੰ ਚਹੁੰਦੇ ਹਨ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਸੋਭਾ ਵਧਾਂਦਾ ਹੈ।

ਹੇ ਰਾਜਾ ਸਾਹਿਬ! ਜਿਥੇ ਗੁਰੂ ਪੈਰ ਧਰੇ ਉਸ ਆਸਥਾਨ ਨੂੰ ਮੱਥਾ ਟੇਕ।

ਅਨਦਿਨ ਪੂਜਤ ਹੋ ਗੁਰ ਕੋ ਗੁਰ ਪੂਜ ਸੇ ਪੂਜ ਹੈ ਦੇਵਨ ਕੋ।

ਬੇ ਪਰਵਾਹਿ ਵਲੀ ਵਰਦਾਇਕ ਲਾਇਕ ਹੈ ਗੁਰ ਸੇਵਨ ਕੋ।

ਵਾਰ ਹੀ ਵਾਰ ਨਮੋ ਗੁਰ ਕੋ ਗੁਰ ਜਾਨਣਹਾਰ ਹੈ ਭੇਵਨ ਕੋ।

ਦਾਸ ਭਗਵਾਨ ਹਿ ਧਿਆਨ ਧਰੇ ਤਹ ਗਿਆਨ ਵਿਗਿਆਨ ਕੇ ਲੇਵਨ ਕੋ ॥੨॥

ਪਦ ਅਰਥ :-ਅਨ ਦਿਨ-ਰਾਤ ਦਿਨ। ਦੇਵਨ-ਦੇਵਤੇ। ਵਲੀ-ਬਲਵਾਨ।

ਵਰਦਾਇਕ-ਵਰ ਦੇਣ ਵਾਲਾ। ਭੇਵਨ-ਭੇਦ। ਵਿਗਿਆਨ-ਆਤਮਕ ਗਿਆਨ।

ਅਰਥ :-ਰਾਤ ਦਿਨ ਐਸੇ ਗੁਰੂ ਦੀ ਪੂਜਾ ਕਰਦਾ ਹਾਂ ਜਿਸ ਨੂੰ ਦੇਵਤੇ ਭੀ ਪੂਜਦੇ ਹਨ। ਜੇ ਗੁਰੂ ਸਾਰੇ ਭੇਦਾਂ ਨੂੰ ਜਾਨਣ ਵਾਲਾ ਹੈ ਉਸਨੂੰ ਮੁੜ ਮੁੜ ਨਮਸਕਾਰ ਕਰਦਾ ਹਾਂ। ਹੇ ਰਾਜਾ ਸਾਹਿਬ! ਆਤਮਕ ਗਿਆਨ ਦੇ ਲੈਣ ਲਈ ਐਸੇ ਗੁਰੂ ਦਾ ਧਿਆਨ ਧਰੋ ॥੨॥

ਆਦਿ, ਅਨਾਦਿ, ਅਕਾਲ ਗੁਰੂ ਗੁਰ ਬ੍ਰਹਮਾ ਮਹੇਸ਼ ਗਣੇਸ਼ ਮੁਰਾਰੀ।

ਆਨ ਨਹੀਂ ਗੁਰ ਜੇਵਡ ਜਾਨਤ ਹੈ ਪ੍ਰਬੀਨ ਗੁਰੂ ਬਿਧ ਸਾਰੀ।

ਗੁਰ ਗਿਆਤ ਸੇ ਗਿਆਤ ਹੈ ਗਾਤਨ ਕਾ ਗੁਰ ਗਿਆਨ ਸੇ ਭਾਨ ਬ੍ਰਹਮਚਾਰੀ।

ਦਾਸ ਭਗਵਾਨ ਦ੍ਰਿਸ਼ਟ ਕਰੇ ਗੁਰ ਸ੍ਰਿਸ਼ਟ ਤਰੇ ਭਵ ਸਿਧਨ ਭਾਰੀ ॥੩॥

ਪਦ ਅਰਥ :-ਆਦਿ-ਸਭ ਦਾ ਮੁਢ। ਅਨਾਦਿ-ਜਿਸਦਾ ਕੋਈ ਮੁਢ ਨਹੀਂ। ਅਕਾਲ-ਕਾਲ ਰਹਿਤ। ਆਨ-ਹੋਰ। ਪ੍ਰਬੀਨ-ਚਤੁਰ ਗਿਆਨ-ਜਾਨਨਾ। ਗਾਤਨ-ਸਰੀਰ॥ ਭਾਨ-ਸੂਰਜ ਭਵ ਸਿਧਨ-ਸੰਸਾਰ ਸਮੁੰਦ੍ਰ।

ਅਰਥ :-ਗੁਰੂ ਬ੍ਰਹਮ, ਬਿਸ਼ਨ ਮਹੇਸ਼ ਤੇ ਮੁਰਾਰੀ ਰੂਪ ਹੈ ਤੇ ਸਭ ਦਾ ਮੁੱਢ ਹੈ, ਜਿਸਦਾ ਆਪਣਾ ਮੁਢ ਕੋਈ ਨਹੀਂ (ਆਦਿ ਅੰਤ ਏਕੋ ਅਵਤਾਰਾ ਸੋਈ ਗੁਰੂ ਸਮਝ ਬੋ ਹਮਾਰਾ) ਗੁਰੂ ਸਭ ਤਰ੍ਹਾਂ ਚਤੁਰ ਤੇ ਸਿਆਣਾ ਹੈ ਗੁਰੂ ਜਿਹਾ ਹੋਰ ਕਿਸੇ ਨੂੰ ਨਹੀਂ ਜਾਣਦਾ। ਗੁਰੂ ਰੂਪੀ ਸੂਰਜ ਤੋਂ ਗਿਆਨ ਦੀ ਪ੍ਰਾਪਤੀ ਨਾਲ ਸਾਰੇ ਸਰੀਰਾਂ ਦੇ ਭੇਦ ਨੂੰ ਜਾਣ ਲਈਦਾ ਹੈ ਤੇ ਗੁਰੂ ਬ੍ਰਹਮ ਵਿਚ ਵਿਚਰਨ ਦੀ ਸੋਝੀ ਬਖਸ਼ਦਾ ਹੈ। ਹੇ ਰਾਜਾ ਸਾਹਿਬ! ਗੁਰੂ ਬੁਭ ਦ੍ਰਿਸ਼ਟੀ ਨਾਲ ਸ੍ਰਿਸ਼ਟੀ ਨੂੰ ਸੰਸਾਰ ਸਾਗਰ ਤੋਂ ਪਾਰ ਕਰ ਦਿੰਦਾ ਹੈ ॥੩॥

ਭਾਵ :—ਉਪਰਲੇ ਤਿੰਨ ਸ਼੍ਰੇਣੀਆਂ ਵਿੱਚ ਰਾਜਾ ਸਾਹਿਬ ਨੇ ਗੁਰ ਦੀ ਮਹਿਮਾ ਦੱਸੀ ਹੈ ਕਿ ਗੁਰੂ
ਆਤਮ ਗਿਆਨ ਤੇ ਗੁਣ ਰਤਨਾ ਦਾ ਸਮੁੰਦਰ ਹੈ। ਗਿਆਨ ਅੰਧਿਕਾਰ ਜੋ ਸੂਰਜ ਚੰਦਰਮਾ ਦੇ
ਪ੍ਰਕਾਸ਼ ਨਾਲ ਦੂਰ ਨਹੀਂ ਹੋ ਸਕਦਾ। ਉਸਨੂੰ ਗੁਰੂ ਦੂਰ ਕਰਦਾ ਹੈ।

“ਗੁਰ ਕੀ ਮਹਿਮਾ ਕਿਆ ਕਹਾ? ਗੁਰ ਬਿਬੇਕ ਸਤ ਸਰ (ਆਸਾ ਮਹਲਾ ੫)

ਜੇ ਸਉ ਚੰਦਾ ਉਗਵਹਿ ਸੂਰਜ ਚੜ੍ਹਹ ਹਜ਼ਾਰ ॥

ਏਤੇ ਚਾਨਣ ਹੋਦਿਆ ਗੁਰ ਬਿਨ ਘੋਰ ਅੰਧਾਰ ॥ (ਮਹਲਾ 2। ਵਾਰ ਆਸਾ।

ਪੁਲੋਕ ਕੀ ਬਾਤ ਸੁਣੀ ਜਬ ਤੇ ਤਬ ਤੇ ਮੋਹਿ ਮੋਜ ਨਹੀਂ ਕਛੁ ਭਾਵੈ।

ਮਾਰਗ ਬੀਚ ਬੈਤਰੀਨ ਨਦੀ ਉਹ ਤਰਨੀ ਹੈ ਮੁਸ਼ਕਿਲ ਲੋਕ ਸੁਣਾਵੈ।

ਯਾਦ ਕਰਾਂ ਜਬ ਵਾ ਦਿਨ ਕੋ ਨੈਨੀ ਨੀਰ ਅਸਾਰ ਅਸਾਰ ਹੀ ਜਾਵੈ।

ਖਾਵਣ ਸੋਵਨ ਭੂਲਿ ਗਿਓ ਹੁਣ ਦਾਸ ਭਗਵਾਨ ਕਿਉਂ ਰੈਣ ਬਿਹਾਵੈ ॥ ੪ ॥

ਪਦ ਅਰਥ :—ਮਾਰਗ—ਰਸਤਾ। ਬੈਤਰੀਨ—ਨਾ ਤਰੀ ਜਾਣ ਵਾਲੀ। ਰੈਣ—ਰਾਤ।

ਅਰਥ :— ਜਦ ਤੋਂ ਪਰਲੋਕ ਦੀ ਗਲ ਸੁਣੀ ਹੈ ਮੈਨੂੰ ਕੋਈ ਮੋਜ ਨਹੀਂ ਭਾਉਂਦੀ। ਲੋਕ
ਸੁਣਾਉਂਦੇ ਹਨ ਕਿ ਪਰਲੋਕ ਦੇ ਰਸਤੇ ਵਿਚ ਨਾ ਤੇਰੀ ਜਾਣ ਵਾਲੀ ਨਦੀ ਹੈ ਉਹ ਲੰਘਣੀ ਬੜੀ
ਮੁਸ਼ਕਲ ਹੈ। ਜਦ ਮੈਂ ਉਸ ਦਿਨ ਨੂੰ (ਪਰਲੋਕ ਜਾਣ ਨੂੰ) ਚੇਤੇ ਕਰਦਾ ਹਾਂ ਤਾਂ ਅੱਖਾਂ ਵਿਚ ਵੇ
ਅਥਾਹ ਜਲ ਵਗਦਾ ਹੈ। ਖਾਣਾ, ਪੀਣਾ ਤੇ ਸੋਣਾ ਆਦਿਕ ਭੁਲ ਗਿਆ ਹੈ ਤੇ ਰਾਤ ਬੜੀ
ਮੁਸ਼ਕਲ ਨਾਲ ਬਤੀਤੀ ਹੁੰਦੀ ਹੈ ॥੪ ॥

ਖਾਇ ਤ੍ਰਾਸ ਨਰਾਸ ਹੂਐ ਜਬ ਸਤਿਗੁਰ ਆਨ ਮਿਲੇ ਤਿਸ ਵੇਲੇ।

ਸਮਝ ਸਿਧਾਂਤ ਮਤਾਂਤ ਸਹੀ ਇਹ ਸਿਖਿਆ ਦੀਨੀ ਉਨ ਬੈਠ ਅਕੇਲੇ।

ਬੈਤ੍ਰਨੀ ਤਿਸੈ ਪ੍ਰਜੋਜਨ ਕੀ ਕਹੁ ਤ੍ਰਿਸ਼ਨਾ ਨਦੀ ਤਰ ਪਾਰ ਜੋ ਖੇਲੇ।

ਦਾਸ ਭਗਵਾਨ ਨਚਿੰਤ ਰਹੋ ਅਬ ਸੂਖਮ ਜਾਨ ਪਛਾਨ ਸੁਵੇਲੇ ॥੫ ॥

ਪਦ ਅਰਥ :—ਤ੍ਰਾਸ—ਡਰ। ਸਿਧਾਂਤ—ਨਿਜੋੜ, ਸਿੱਟਾ ॥ ਮਤਾਂਤ—ਮਤਾ। ਪ੍ਰਜੋਜਨ—ਮਤਲਬ
।ਸੂਖਮ—ਸੋਖਾ ॥

ਅਰਥ :—ਡਰ ਖਾਕੇ ਜਦ ਨਰਾਸ ਹੋ ਗਏ ਉਸ ਸਮੇਂ ਸਤਿਗੁਰੂ ਦਾ ਮੇਲ ਹੋ ਗਿਆ। ਉਹ
ਸਿਧਾਂਤ ਤੋਂ ਜਾਣੂ ਸਨ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਇਕੱਲੇ ਬੈਠ ਕੇ ਇਹ ਸਿਖਿਆ ਦਿੱਤੀ :—ਨਾ ਤਰੀ ਜਾਣ
ਵਾਲੀ ਇਹ ਕੀ ਗੱਲ ਹੈ ਨਦੀ ਜੋ ਤ੍ਰਿਸ਼ਨਾ ਹੈ ਇਸ ਨੂੰ ਤਰ ਕੇ ਪਾਰ ਹੋਣਾ ਹੈ। ਸਤਿਗੁਰੂ ਨੇ
ਕਿਹਾ ਬੇਫਿਕਰ ਰਹੋ ਕਿਉਂਕਿ ਸਵੇਲੇ ਹੀ ਸੋਝੀ ਆ ਗਈ ਹੈ ਸੋਖੇ ਹੀ ਇਸ ਨਦੀ ਨੂੰ ਤਰ
ਜਾਓਗੇ ॥੫ ॥

ਐਨ ਉਜਾਗਰ ਹੈ ਗੁਣ ਸਾਗਰ ਹੋਇ ਅਕਾਗਰ ਬਾਤ ਬਚਾਰੋ।

ਕੈਸਾ ਹੈ ਰੂਪ ਉਹ ਦੇਖ ਸਰੂਪ ਨਾ ਜੂਪ ਦੀ ਖੇਡ ਮੈਂ ਬਾਜੀ ਕੋ ਹਾਰੋ।

ਹੈ ਸਰਬੱਤਰ ਜੱਤਰ ਕੱਤਰ ਮਿਤਰ ਸੱਤਰ ਏਕਸ ਸਾਰੋ।

ਦਾਸ ਭਗਵਾਨ ਨਾ ਗਾਫਲ ਹੋ ਕਰ ਸੁਧ ਸਰੂਪ ਕੋ ਪਲਕ ਬਸਾਰੋ ॥੬ ॥

ਪਦ ਅਰਥ :—ਐਨ—ਬਿਲਕੁਲ। ਉਜਾਗਰ—ਪ੍ਰਗਟ। ਅਕਾਗਰ— ਬਿਰਤੀ ਰੋਕਣੀ। ਜੁਪ-ਜੁਆ। ਸਰ ਬੱਤਰ, ਜੱਤਰ, ਕੱਤਰ—ਸਾਰੇ, ਜਿਥੇ ਕਿਥੇ। ਏਕਸ ਸਾਰੋ—ਇਕਸਾਰ। ਸੁਪ ਸਰੂਪ—ਅਸਲੀ ਆਪਾ।

ਅਰਥ :—ਗੁਣਾਂ ਦਾ ਸਾਗਰ ਸਾਰੇ ਆਪਣਾ ਜਲਵਾ ਦਿਖਾ ਰਿਹਾ ਇਕਾਂਤ ਤੇ ਇਕਾਗਰ ਹੋ ਕੇ ਇਸ ਗਲ ਨੂੰ ਵਿਚਾਰੋ। ਉਸ ਦਾ ਸਹੀ ਰੂਪ ਦੱਖੋ ਕੈਸਾ ਹੈ। ਇਹ ਮਨੁੱਖਾ ਜਨਮ ਦੀ ਬਾਜੀ ਨੂੰ ਜੁਏ ਵਿਚ ਨਾ ਹਾਰੋ। ਉਹ ਪ੍ਰਭੂ ਇਕਸਾਰ ਜਿਥੇ ਕਿਥੇ ਪਰੀ ਪੂਰਨ ਹੋ ਰਿਹਾ ਹੈ।

ਰਾਜਾ ਸਾਹਿਬ ਫੁਰਮਾਉਂਦੇ ਹਨ ਕਿ ਅਵੇਸਲੇ ਹੋ ਕੇ ਆਪਣੇ ਅਸਲੇ ਨੂੰ ਨਾ ਭੁਲਾਓ॥੬॥
ਜਾ ਗੁਨ ਕੋ ਗੁਨੀ ਖੋਜਤ ਹੈ ਨਿਤ ਸੇ ਗੁਨੁ ਸਤਿਗੁਰ ਸੇਵ ਸੋ ਪਾਯੋ।
ਨਦਰੀ ਹੀ ਨਦਰ ਨਿਹਾਲ ਕਰੇ ਖਿਨ ਭੀਤਰ ਭੇਦ ਔ ਭਰਮ ਚੁਕਾਯੋ।
ਜਾਂ ਪਦ ਕਾਰਨ ਕਸ਼ਟ ਹੈ ਪਾਵਤ ਸੋ ਗੁਰ ਨੇ ਪਦੁ ਸਹਿਜ ਲਖਾਯੋ।
ਦਾਸ ਭਗਵਾਨ ਨਮੋ ਗੁਰ ਕੋ ਜਿਨ ਆਤਮ ਤੀਰਥ ਹੈ ਪਰਸਾਯੋ॥੭॥

ਪਦ ਅਰਥ :—ਨਦਰੀ—ਨਦਰ ਨਾਲ। ਖਿਨ ਭੀਤਰ—ਅੱਖ ਫਰੱਕੇ ਵਿਚ। ਭੇਦ ਭਰਮ—ਭੁਲੇਖਾ। ਪਦ—ਪਦਵੀ। ਸਹਜ—ਸੇਖਾ ਹੀ।

ਅਰਥ :—ਜਿਸ ਗੁਣ ਨੂੰ ਗੁਣੀ ਨਿਤ ਹੀ ਖੋਜਦੇ ਹਨ ਉਹ ਗੁਣ ਸਤਿਗੁਰ ਦੀ ਸੇਵਾ ਕਰਕੇ ਪ੍ਰਾਪਤ ਕੀਤਾ। ਇਕੋ ਨਦਰ ਨਾਲ ਨਿਹਾਲ ਕਰ ਦਿਤਾ। ਭਰਮ ਤੇ ਭੁਲੇਖੇ ਦੂਰ ਕਰ ਦਿੱਤੇ। ਜਿਸ ਪਰਮ ਪਦ ਦੀ ਪ੍ਰਾਪਤੀ ਲਈ ਬੜਾ ਕਸ਼ਟ ਝਲਦੇ ਹਨ ਉਸ ਪਦਵੀ ਨੂੰ ਗੁਰੂ ਨੇ ਸੇਖਾ ਹੀ ਜਣਾ ਦਿਤਾ।

ਰਾਜਾ ਸਾਹਿਬ ਫੁਰਮਾਉਂਦੇ ਹਨ ਕਿ ਸਤਿਗੁਰੂ ਨੂੰ ਨਮਿਸਕਾਰ ਹੈ ਜਿਸ ਦੀ ਕਿਰਪਾ ਨਾਲ ਆਤਮ ਤੀਰਥ ਦਾ ਇਸ਼ਨਾਨ ਕੀਤਾ ਹੈ॥੭॥

ਸਤਿਗੁਰ ਕੋ ਮਿਲ ਬਿਗਸ ਰਹੇ ਰਿਦ ਕਮਲ ਖਿੜੇ ਜੈਸੇ ਭਾਨ ਉਦੇ।
ਮਨੋਰਾਜ ਨਿਲਾਜ ਦਾ ਪਾਸ ਗਿਓ ਜਬ ਤਾਂਜ ਲੀਓ ਹੂਈ ਸਾਨ ਉਦੇ।
ਪ੍ਰਮ ਪਦ ਅਟਲ ਸਮਾਜ ਲਹਿਓ ਭਏ ਗਾਜ ਅਵਾਜ ਗਿਆਨ ਉਦੇ।
ਨਿਜ ਨੰਦਕੇ ਰਾਜ ਖਰਾਜ ਨਹੀਂ ਇਉਂ ਦਾਸ ਭਗਵਾਨ ਬਿਗਯਾਨ ਉਦੇ॥੮॥

ਪਦ ਅਰਥ :—ਬਿਗਸ—ਖਿੜਨਾ। ਰਿਦ ਕਮਲ—ਹਿਰਦਾ ਕੋਲ— ਭਾਨ—ਸੂਰਜ। ਉਦੇ—ਚੜ੍ਹਨਾ। ਮਨੋਰਾਜ—ਮਨ ਦਾ ਰਾਜ ਭਾਵ ਕਲਪਤ। ਨਿਲਾਜ—ਬੇਸ਼ਗਮੀ। ਪਾਜ—ਦਿਖਾਵਾ। ਉਦੇ—ਪਰਗਟ। ਸਮਾਜ—ਪਦਾਰਥ। ਗਾਜ ਅਵਾਜ—ਬਿਜਲੀ ਦੀ ਗਰਜ। ਨਿਜਨੰਦ—ਸੱਚੀ ਖੁਸ਼ੀ। ਖਿਰਾਜ—ਹਾਲਾ। ਬਿਗਿਆਨ—ਆਤਮਕ ਗਿਆਨ।

ਗੁਰੂ ਰੂਪੀ ਸੂਰਜ ਦੇ ਉਦੇ ਹੋਣ ਨਾਲ ਹਿਰਦਾ ਰੂਪੀ ਕੋਲ ਖਿੜ ਗਿਆ। ਝੂਠੇ ਰਾਜ ਦਾ ਪਾਜ ਦੂਰ ਹੋ ਗਿਆ ਤੇ ਅਟੱਲ ਰਾਜ ਦਾ ਤਾਜ ਸਿਰ ਤੇ ਸੋਭ ਰਿਹਾ ਹੈ। ਪਰਮ ਪਦ ਦੇ ਅਟਲ ਸਮਾਜ ਦੀ ਪ੍ਰਾਪਤੀ ਹੋਈ ਤੇ ਗੱਜ ਵੱਜ ਕੇ ਗਿਆਨ ਦੀ ਪ੍ਰਾਪਤੀ ਹੋਈ। ਆਤਮਕ ਅਨੰਦ ਦੇ ਰਾਜ ਨੂੰ

ਕੋਈ ਖਰਾਜ ਜਾਂ ਟੈਕਸ ਨਹੀਂ ਭਰਨਾ ਪੈਂਦਾ। ਰਾਜਾ ਸਾਹਿਬ ਹੁਕਮ ਕਰਦੇ ਹਨ ਕਿ ਆਤਮਕ ਅਨੰਦ ਅੱਟਲ ਹੈ॥੮॥

ਭਾਵ :—ਬੇਗਮ ਪੁਰਾ ਬਹਰ ਕੇ ਨਾਉ ॥ ਦੂਖ ਅੰਦੋਹ ਨਹੀ ਤਹ ਠਾਉ ॥ ਨਾ ਤਸਵੀਬ ਖਰਾਜ ਨਾ ਮਾਲ ॥ ਖਉਫਨ ਖਤਾ ਨ ਤਰਸ ਜਵਾਲ ॥

“ਦਾਸ ਕਬੀਰ ਚੁੜਿਓ ਗੱੜੁ ਉਪਰ ਰਾਜ ਲੀਓ ਅਭਿਨ ਸੀ”

ਸੂਰਜ ਚੰਦ ਜਹ ਏਕ ਜਗਾ ਤਹਾਂ ਕਾਮਲ ਪੀਰ ਪਵਾ ਦਈ ਝਾਕੀ।

ਹੋ ਉਨਮਤ ਬਿਰਾਜ ਰਿਹਾ ਤਹ ਸਮਝ ਸਹੀ ਇਹ ਠਾਹਰ ਆਕੀ।

ਛੋਡ ਸ਼ਤਾਬ ਇਹ ਦਿਲ ਮੁਕਾਮ ਕਹੇ ਗੁਰ ਮੰਜਲ ਹੈ ਅਜੇ ਬਾਕੀ।

ਉਪਰ ਦਾ ਬਿਸਰਾਮ ਕਰੋ ਅਬ ਦਾਸ ਭਗਵਾਨ ਓਹ ਤੋੜ ਕੇ ਤਾਕੀ॥੯॥

ਪਦ ਅਰਥ :—ਉੱਨਮਤ—ਮਸਤ। ਠਾਹਰ—ਟਿਕਾਨਾ। ਆਕੀ—ਬਾਗੀ।

ਅਰਥ :—ਜਿਥੇ ਸੂਰਜ ਤੇ ਚੰਦਮਾ ਇਕ ਥਾਂ ਹਨ ਉਥੇ ਪੂਰੇ ਗੁਰੂ ਨੇ ਝਾਤੀ ਪਵਾ ਦਿੱਤੀ। ਇਹ ਰਿੱਧੀਆਂ ਸਿੱਧੀਆਂ ਦਾ ਟਿਕਾਨਾ ਹੈ। ਮਨ ਮਸਤ ਹੋ ਕੇ ਇਥੇ ਟਿਕ ਗਿਆ। ਗੁਰੂ ਨੇ ਹੁਕਮ ਕੀਤਾ ਰਾਜਾ ਸਾਹਿਬ ਬਿਆਨ ਕਰਦੇ ਹਨ ਕਿ ਦਿਲ ਨੂੰ ਜਿੱਤ ਕੇ ਅਗੇ ਜਾ ਕੇ ਦਇਆਲ ਦੋ ਦਰੇਸ਼ਨ ਹੁੰਦੇ ਹਨ॥੯॥

ਦਸਮ ਦੁਆਰਾ ਅਗਮ ਅਪਾਰਾ ਪਰਮ ਪੁਰਖ ਕੀ ਘਾਟੀ

ਅੱਗੇ ਉਸ ਅਸਥਾਨ ਦਾ ਜ਼ਿਕਰ ਕਰਦੇ ਹਨ :—

ਜਹ ਏਕ ਬ੍ਰਹਮ ਨਹੀਂ ਕੋਉ ਦੂਸਰ ਆਪ ਹੀ ਆਪ ਅਜਾਪ ਮਕਾਨੇ।

ਜਹਾ ਦਿਨ ਰਾਤ ਨਹੀਂ ਪ੍ਰਭਾਤ ਤਹ ਸੰਧ ਅਸੰਧ ਕਹੁ ਕੌਣ ਬਖਾਨੇ।

ਰੂਪ ਨਾ ਰੇਖ ਨਹੀਂ ਜਹ ਭੇਖ ਤਹ ਲੇਖ ਅਲੇਖ ਕਹੁ ਕੌਣ ਵਖਾਨੇ।

ਗਯਾਨ ਅਗਾਯਾਨ ਜਹ ਨਾਸ ਭਏ ਤਹ ਦਾਸ ਭਗਵਾਨ ਕਹੁ ਕਰਮ ਕੀ ਮਾਨੇ॥੧੦॥

ਪਦ ਅਰਥ :—ਅਜਾਪ—ਜੋ ਜਪਨ ਵਿਚ ਨਾ ਆਵੇ। ਸੰਧ—ਜੋੜਨਾ। ਅਸੰਧ—ਤੋੜਨਾ। ਭੇਖ—ਭੇਸ। ਵਖਾਨੇ—ਕਹੋ।

ਅਰਥ :—ਉਪਰਲੇ ਸ੍ਰੇਯੇ ਵਿੱਚ ਨਿਰਗੁਣ ਬ੍ਰਹਮ ਦਾ ਜ਼ਿਕਰ ਕਰਦੇ ਹਨ। ਜਿੱਥੇ ਇਕ ਬ੍ਰਹਮ ਹੀ ਹੈ ਉਥੇ ਕਿਸ ਨੂੰ ਜਪਣਾ ਹੈ। ਜਿਥੇ ਰਾਤ ਦਿਨ ਦਾ ਕੋਈ ਭਿਨ ਭੇਦ ਨਹੀਂ ਉਥੇ ਜੁੜਨ ਜਾਂ ਛੁੱਟਣ ਦਾ ਕੀ ਜ਼ਿਕਰ ਹੋ ਸਕਦਾ ਹੈ। ਉਥੇ ਬ੍ਰਹਮ ਦਾ ਰੂਪ ਤੇ ਭੇਖ ਲੇਖ ਤੋਂ ਅਲੇਖ ਹੈ।

ਜਿਥੇ ਗਿਆਨ ਤੇ ਅਗਿਆਨ ਦਾ ਵਿਤਕਰਾ ਨਹੀਂ ਰਾਜਾ ਸਾਹਿਬ ਬਿਆਨ ਕਰਦੇ ਹਨ ਉਥੇ ਕਰਮਾਂ ਦਾ ਜਾਲ ਨਹੀਂ ਹੈ॥੧੦॥

ਜਹ ਆਪਣਾ ਆਪ ਨਹੀਂ ਪੁੰਨ ਪਾਤ ਤਹ ਬਰ ਸਰਾਪ ਕਾ ਕਿਉਂ ਅਭਮਾਨੀ।

ਜਹ ਧੂਪ ਨਾ ਛਾਮ ਨਾ ਕਾਮ ਹੈ ਖਾਸ ਤਹ ਚਾਮ ਅੰਦਾਮ ਕੀ ਕੌਣ ਕਹਾਨੀ।

ਜਹ ਏਕ ਅਗਾਧ ਨਾ ਆਧ ਬਿਆਧ ਉਪਾਧ ਅਸਾਧ ਤਹ ਕੌਮ ਪ੍ਰਾਨੀ।

ਅਮਰ ਅਜਰ ਨਹੀਂ ਜਹ ਜਰ ਤਹ ਦਾਸ ਭਗਵਾਨ ਬਕਾ ਨਹੀਂ ਫਾਨੀ॥੧੧॥

ਪਦ ਅਰਥ :—ਕਾਮ—ਕਾਮਨ। ਖਾਮ—ਕੱਚਾ। ਚਾਮ—ਚਮੜਾ। ਦਾਮ—ਰੁਪਯਾ—ਪੰਜਾ

ਅਗਾਧ—ਨਾ ਗਾਹਿਆ ਜਾਣ ਵਾਲਾ। ਆਧਿ—ਆਤਮਕ ਦੁਖ। ਬਿਆਧ—ਸਰੀਰਕ ਰੋਗ।
ਉਪਾਧ—ਅਚਨਚੇਤ ਦਾ ਦੁਖ। ਨਿਰ ਸਾਧਨ।

ਅਰਥ :—ਜਿਥੇ ਹੈ ਹੀ ਆਪਨਾ ਆਪ ਉਥੇ ਖਾਪ ਪੁੰਨ ਤੇ ਵਰ ਸਰਾਪ ਦਾ ਅਭਿਮਾਨ
ਕਾਹਦਾ। ਜਿਥੇ ਧੁੱਪ, ਛਾਂ ਤੇ ਕੱਚੀ ਕਾਮਨਾ ਹੀ ਨਹੀ ਉਥੇ ਦੱਮ ਚੰਮ ਦਾ ਜ਼ਿਕਰ ਅਜ਼ਕਾਰ
ਕਾਹਦਾ ਜਿਥੇ ਪ੍ਰਾਨਧਾਰੀ ਜੀਵ ਹੀ ਨਹੀਂ ਇਕੋ ਅਗਾਧ ਪ੍ਰਭੂ ਹੈ ਉਥੇ ਆਧਿ ਬਿਆਧਿ, ਉਪਾਧਿ
ਤਿਨੇ ਤਾਪਾ ਨੂੰ ਸਾਧਨ ਦਾ ਸਵਾਲ ਹੀ ਪੈਦਾ ਨਹੀਂ ਹੁੰਦਾ॥੧੧॥

ਭਾਵ ਲਈ ਦੇਖੋ ਸੁਖਮਨੀ ਸਾਹਿਬ ਦੀ ਅਸ਼ਟਪਦੀ ਨੰ: ੨੧

“ਜਬ ਆਕਾਰ ਇਹ ਕੁਛ ਨ ਦ੍ਰਿਸਟੇਤਾ। ਪਾਪ ਪੁੰਨ ਤਬ ਕਹਤੇ ਹੋਤਾ।”

ਗੁਰ ਕ੍ਰਿਪਾ ਕਰੀ ਜਹ ਮਾਨਸ ਉਪਰ ਸੋ ਨਹੀ ਬਾਹਰ ਢੂੰਡਣ ਜਾਏ।

ਆਪਣਾ ਆਪ ਬਿਦਾਰ ਲੀਓ ਜਬ ਨਾਬਣ ਕੰਦ ਅੰਦਰ ਧਾਏ।

ਪ੍ਰਿਤਮਾ ਪੂਜ ਨਾ ਪਾਠ ਕਰੇ ਨਹੀਂ ਮੰਦਰ ਅੰਦਰ ਘੰਟ ਬਜਾਏ।

ਦਾਸ ਭਗਵਾਨ ਬਿਗਿਆਨ ਪਦਾਰਥ ਨਿਰਮਲ ਜੋਤ ਆ ਬੀਚ ਜਗਾਏ। ੧੨ ॥

ਪਦ ਅਰਥ :—ਕੰਦਾ—ਪਹਾੜਾਂ ਵਿਚ ਗੁਫਾ। ਪਿਤਮਾ—ਮੂਰਤੀ। ਬਿਗਿਆਨ—ਆਤਮਕ
ਗਿਆਨ।

ਅਰਥ :—ਜਿਸ ਉਤੇ ਗੁਰੂ ਨੇ ਕਿਰਪਾ ਕੀਤੀ ਉਹ ਰੱਬ ਨੂੰ ਬਾਹਰ ਲੱਭਣ ਨਹੀ ਜਾਂਦਾ।
ਅੰਤਰ ਆਤਮੇਂ ਜਦ ਵਿਚਾਰ ਪ੍ਰਾਪਤ ਹੋ ਗਈ ਤਾਂ ਜੰਗਲ ਤੇ ਪਹਾੜਾਂ ਦੀਆਂ ਕੰਦਰਾਂ ਵਿਚ ਰੱਬ
ਲੱਭਣ ਨਹੀਂ ਜਾਂਦਾ। ਨਾ ਮੂਰਤੀ ਪੂਜਾ ਕਰਦਾ ਹੈ ਤੇ ਨ ਹੀ ਪਾਠ ਪੜ੍ਹਨ ਤੇ ਲੱਗਾ ਰਹਿੰਦਾ ਹੈ।
ਤੇ ਮੰਦਰਾਂ ਅੰਦਰ ਜਾ ਕੇ ਟੱਲ ਆਦਿਕ ਨਹੀਂ ਖੜਕਾਉਂਦਾ। ਰਾਜਾ ਸਾਹਿਬ ਬਿਆਨ ਕਰਦੇ ਹਨ
ਆਤਮਕ ਗਿਆਨ ਰੂਪੀ ਨਿਰਮਲ ਜੋਤ ਅੰਦਰ ਹੀ ਜਗਾਉ॥੧੨॥

ਮਾਰਗ ਪਾਏ ਲੀਓ ਜਬ ਹੈ ਤਬ ਦੇਸ ਦਿਸਾਨ ਨਾਂ ਢੂੰਡਣ ਧਾਏ।

ਤੀਰਥ ਬਰਤ ਨਾ ਨੇਮ ਕਰੇ ਨਹੀਂ ਪੂਜ ਪਖਾਨ ਧਿਆਨ ਲਗਾਏ।

ਝੁਲਾ ਝੁਲਾਇ ਨਾ ਠਾਂਡ ਭਇਓ ਹਠ ਕਰਮ ਕੀਏ ਨਹੀਂ ਕਰਮ ਕਮਾਏ।

ਦਾਸ ਭਗਵਾਨ ਨਦਾਨ ਨਾ ਉਰਨ ਪੂਰਨ ਗਿਆਨ ਹੈ ਜੋਤ ਜਗਾਏ॥੧੩॥

ਪਦ ਅਰਥ :—ਮਾਰਗ—ਰਸਤਾ। ਦਿਸਾਨ—ਦੇਸ਼ਾਂ ਵਿਚ। ਪਖਾਨ—ਪਥਰ। ਠਾਂਡ
ਭਇਓ—ਖੜੇ ਰਹਿਣ ਦਾ ਤਪ। ਉਰਮ—ਉਨਾ ਨਹੀਂ ਹੈ।

ਅਰਥ :—ਜਦ ਠੀਕ ਰਸਤਾ ਲੱਭ ਲਿਆ ਤਾਂ ਦੇਸ਼ਾਂ ਦਿਸ਼ਾਂਤਰਾਂ ਵਿਚ ਲੱਭਣ ਨਾ ਜਾਏ
ਜਦ ਆਪਣੇ ਆਪ ਨੂੰ ਵਿਚਾਰ ਲਿਆ ਤਾਂ ਫੇਰ ਜੰਗਲ ਤੇ ਗੁਫਾ ਵਿਚ ਕਾਸਨੂੰ ਜਾਨਾ ਤੀਰਥ
ਇਸ਼ਨਾਨ ਬਰਤ ਰਖਨੇ, ਹੋਰ ਨੇਮ ਧਰਮ, ਪੱਥਰ ਪੂਜਨੇ ਧਿਆਨ ਆਦਿਕ ਨਾ ਲਾਵੇ। ਰਾਜਾ
ਸਾਹਿਬ ਬਿਆਨ ਕਰਦੇ ਹਨ ਹੇ ਨਿਦਾਨ! ਉਹ ਪ੍ਰਭੂ ਪੂਰਨ ਹੈ ਉਣਾਨਹੀ ਉਸਦੀ ਜੋਤ ਅੰਦਰ
ਜਗਾਉ। ੩ ।

ਭਾਵ :—ਪਿਆਰੇ ਇਨ ਬਿਧ ਮਿਲਨ ਨ ਜਾਈ। ਮੈਂ ਕੀਏ ਕਰਮ ਅਨੇਕਾਂ ਹਾਰ ਪਰਿਓ
ਸੁਆਮੀ ਕੇ ਦੁਆਰੇ ਦੀਜੇ ਬੁਧਿ ਬਬੇਕਾ।

ਪੰਨ ਪੰਨ ਮਾਨਸ ਤੇ ਜਗ ਮੈਂ ਜਿਨੀ ਕਰਮ ਸੁਕ੍ਰਿਤ ਆਕ੍ਰਿਤ ਕਮਾਏ ।
 ਸਫਲ ਸਰੀਰ ਭਇਓ ਤਿਨਕਾ ਜਿਨੀ ਏਕ ਅਦ੍ਰੇ ਪਦ ਚਿਤ ਦ੍ਰਿੜਾਏ ।
 ਆਤਮ ਰਸ ਲੀਓ ਤਿਨ ਨੇ ਜਿਨੀ ਅੰਤਰ ਬਿਰਤ ਧਿਆਨ ਲਗਾਏ ।
 ਨਿਰਜਲ ਜੋਤ ਜਗੀ ਘਟ ਭੀਤਰ ਦਾਸ ਭਗਵਾਨ ਹੈ ਦਰਸ਼ਨ ਪਾਏ ॥੧੪ ॥

ਪਦ ਅਰਥ :—ਆਕ੍ਰਿਤ—ਸਰੂਪ। ਸੁਕ੍ਰਿਤ—ਚੰਗਾ ਕੰਮ। ਅਦਵੈ—ਦੈਤ ਤੋਂ ਰਹਿਤ ਦ੍ਰਿੜਾਏ—ਨਿਸਚਾ ਕਰਨਾ। ਘੱਟ—ਹਿਰਦਾ।

ਅਰਥ :—ਉਹ ਮਨੁਖ ਆਏ ਸਫਲੇ ਹਨ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਜਗਤ ਵਿਚ ਆਕੇ ਚੰਗੇ ਕੰਮ ਕੀਤੇ ਹਨ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਇਸ ਸਰੀਰ ਨੂੰ ਸਫਲਾ ਕਰ ਲਿਆ ਹੈ। ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਦੁਬਿਧਾ ਰਹਿਤ ਪਦਵੀ ਨੂੰ ਚਿਤ ਵਿਚ ਨਿਸਚਿਤ ਕੀਤਾ ਹੈ। ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਅੰਤਰ ਆਤਮੇਂ ਧਿਆਨ ਜੋੜਿਆ ਹੈ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਆਤਮਕ ਰਸ ਨੂੰ ਮਾਣਿਆ ਹੈ। ਰਾਜਾ ਸਾਹਿਬ ਬਿਆਨ ਕਰਦੇ ਹਨ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਅੰਤਰ ਆਤਮੇਂ ਨਿਰਮਲ ਜੋਤ ਜਗੀ ਹੈ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਦਰਸ਼ਨ ਪਾ ਲਏ । ੧੪ ।

ਮਾਨਸ ਜਨਮ ਓਹ ਸਫਲ ਭਏ ਜੋਈ ਆਪਣੇ ਆਪਰ ਕੋ ਖੋਜ ਮੇਂ ਆਏ ।

ਭੈਰੋਂ ਭੂਤ ਮਸਾਣ ਮਨਾਵਤ ਨਾਂ ਗੁਗਾ ਗੋਰ ਮੜੀ ਨਹੀਂ ਥਾਨ ਮਨਾਏ ।

ਢਾਈਆਂ ਚੁਰਾਈਆਂ ਨ ਚੀਤ ਧਰੋਂ ਨਹੀਂ ਸਾਢ ਸਤੀ ਗ੍ਰਹ ਪੂਜ ਕਰਾਏ ।

ਦਾਸ ਭਗਵਾਨ ਆ ਅੰਤਰ ਮੇਂ ਇਉਂ ਨਿਰਮਲ ਜੋਤ ਹੈ ਖੂਬ ਜਗਾਏ । ੧੫ ॥

ਪਦ ਅਰਥ :—ਢਾਈਆਂ—ਢਾਈ ਵਰ੍ਹੇ ਇਕ ਰਾਸੀ ਤੇ ਛਨਿਨਰ ਗ੍ਰਹ ਦੇ ਕਾਰਨ ਦਾ ਸਮਾਂ। ਸਾਢ ਸਤੀ—ਬਨੀ ਗ੍ਰਹ ਦੀ ਦੁਖਦਾ ਇਕ ਦਸ਼ਾ ਜੋ ਸਾਢੇ ਸੱਤ ਵਰੇ ਰਹਿੰਦੀ ਹੈ। ਗੁੱਗਾ—ਇੱਕ ਚੌਹਾਨ ਰਾਜਪੂਤ ਜੋ ਈਸਵੀ 11ਵੀਂ ਸਦੀ ਵਿਚ ਹੋਇਆ ਹੈ। ਇਹ ਹਿੰਦੂ ਧਰਮ ਛੱਡਕੇ ਮੁਸਲਮਾਨ ਹੋ ਗਿਆ ਸੀ ਅਤੇ ਸਰਪ ਦੀ ਜ਼ਹਿਰ ਦੂਰ ਕਰਨ ਵਿਚ ਵਡਾ ਨਿਪੁਨ ਸੀ। ਲੋਕ ਇਸ ਨੂੰ ਸ਼ੇਸ਼ਨਾਗ ਦਾ ਅਵਤਾਰ ਮੰਨਦੇ ਅਤੇ ਇਸ ਦੀ ਮੜੀ ਬਣਾ ਕੇ ਪੂਜਦੇ ਹਨ।—ਭੈਰੋਂ—ਬਿਵਾ ਦਾ ਹੀ ਇਕ ਭੇਦ ਜੋ ਕੁਤੇ ਦੀ ਸਵਾਰੀ ਕਰਦਾ ਹੈ। ਮਸਾਣ—ਮੁਰਦੇ ਸਾਉਣ ਦਾ ਅਸਥਾਨ।

ਅਰਥ :—ਮਨੁਖਾ ਜਨਮ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦਾ ਸਫਲ ਹੈ ਜੋ ਇਥੇ ਆਕੇ ਆਪਣੇ ਆਪ ਦੀ ਖੋਜ ਕਰਦੇ ਹਨ, ਇਸ ਤੋਂ ਬਿਨਾਂ ਕਰਤੇ ਦੀ ਪੂਜਾ ਛੱਡਕੇ ਕੀਤੇ ਹੋਏ ਭੈਰੋਂ ਭੂਤ, ਮਸਾਣ, ਗੁਗੇ ਆਦਿ ਦੀ ਪੂਜਾ ਕਰਨੀ ਨਿਸਫਲ ਹੈ। ਰਾਜਾ ਸਾਹਿਬ ਬਿਆਨ ਕਰਦੇ ਹਨ ਕਿ ਨਿਰੰਕਾਰ ਦੀ ਨਿਰਮਲ ਜੋਤ ਨੂੰ ਅੰਤਰ ਆਤਮੇਂ ਜਗੋਨਾ ਕਰੋ॥ ੧੫ ॥

ਰਾਜਾ ਸਾਹਿਬ ਦੇ ਇਸ ਆਸੇ ਨੂੰ ਜੋ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਉਪਰ ਲਿਖੇ ਸਵੈਯਾਂ ਵਿਚ ਬਿਆਨ ਕੀਤਾ ਹੈ, ਦਸਮ ਗੁਰੂ, ਗੁਰੂ ਗੋਬਿੰਦ ਸਿੰਘ ਸਾਹਿਬ ਜੀ ਉਸ ਖਾਲਸਾ ਰੂਪ ਜਾਗਦੀ ਜੋਤ ਦਾ ਬਿਆਨ ਆਪਣੀ ਰਚਨਾ ਵਿਚ ਇਸ ਪ੍ਰਕਾਰ ਕਰਦੇ ਹਨ :—

ਖਾਲਸਾ—ਜਾਗਤ ਜੋਤਿ ਜਪੈ ਨਿਸ ਬਾਸੁਰ, ਇਕ ਬਿਨਾਂ ਮਨ ਨੈਕ ਨਾ ਆਨੈ। ਪੂਰਨ ਪ੍ਰੇਮ ਪ੍ਰਤੀਤ ਸਜੈ, ਬ੍ਰਤ ਗੋਰ ਮੜੀ ਮਣ ਭੂਲ ਨਾ ਮਾਨੈ। ਤੀਰਥ ਦਾਨ ਦਇਆ ਤਪ ਸੰਜਪ ਇਕ ਬਿਨਾਂ ਨਹ ਏਕ ਪਛਾਨੈ। ਪੂਰਨ ਜੋਤ ਜਗੈ ਘਟ ਮੈਂ, ਤਬ ਖਾਲਸ ਤਾਹਿ ਲਖਾਲਸ ਜਾਨੈ।

ਆਪਣੇ ਆਪਿ ਕੋ ਸੋਧ ਰਹੇ ਜਬ ਬੋਧ ਬਰਾਗ ਦਮਾਗ ਮੇਂ ਆਏ।
ਪੀਆ ਪਰੇਮ ਮੇਂ ਮਗਨ ਭਇਆ ਗਗਨ ਗਯਾਨ ਨਾ ਸਗਨ ਸਨਾਏ।
ਲਿਵ ਲੀਨ ਹੋ ਬੀਨ ਬੁਬੀਨ ਸੁਣੇ ਰਹੇ ਭੀਨ ਭਿਆਨਕ ਭਰਮ ਚੁਕਾਏ।
ਦਾਸ ਭਗਵਾਨ ਗਿਆਨ ਪਛਾਨ ਤੋਂ ਨਿਰਮਲ ਜੋਤ ਹੈ ਜਗਮਗ ਪਾਏ। ੧੬॥

ਪਦ ਅਰਥ :-ਸੋਧ—ਪਵਿੱਤ੍ਰ ਕਰਨਾ। ਬੋਧ ਬਰਾਗ—ਉਦਾਸ ਬਿਰਤੀ। ਮਗਨ—ਮਸਤ। ਗਗਨ—ਅਕਾਸ਼ ਭਾਵ ਦਸਵਾਂ ਦੁਆਰ ਬੀਨ—ਜੋ ਸ਼ਬਦ ਦਸਵੇਂ ਦੁਆਰ ਵੱਜਦਾ ਹੈ। ਪ੍ਰਬੀਨ—ਸੋਝੀ ਨਾਲ ਭੀਨ ਭਿਆਨਕ—ਭੱਜਕੇ ਭੈ ਰਹਿਤ ਹੋ ਕੇ। ਭਰਮ ਅੰਧੇਰਾ ਦੂਰ ਕਰੇ।

ਅਰਥ :-ਆਪਣੇ ਆਪ ਨੂੰ ਪਵਿੱਤ੍ਰ ਕਰੋ ਜਦੋਂ ਸੰਸਾਰ ਵਲੋਂ ਬਿਰਤੀ ਉਦਾਸ ਹੋ ਜਾਵੇ। ਪਿਆਰੇ ਦਾ ਪਿਆਰ ਵਿਚ ਜਦੋਂ ਮਗਨ ਹੋ ਕੇ ਗਿਆਨ ਹੋ ਜਾਵੇ ਫੇਰ ਸ਼ਗਨ ਅਪਸ਼ਗਨ ਨਹੀਂ ਮਨਾਏ ਜਾਂਦੇ। ਜੋ ਬੀਨ ਦਾਸ ਦੁਆਰ ਵਿਚ ਵੱਸ ਰਹੀ ਹੈ ਉਸ ਨੂੰ ਇਕ ਰਸ ਮਗਨ ਹੋਕੇ ਸੁਨੇ ਤੇ ਭਰਮ ਅੰਧੇਰਾ ਦੂਰ ਕਰੇ ਰਾਜਾ ਸਾਹਿਬ ਜੀ ਬਿਆਨ ਕਰਦੇ ਹਨ ਜਦ ਆਪਣੇ ਆਪ ਨੂੰ ਪਛਾਨ ਲਵੇ ਤਾਂ ਨਿਰਮਲ ਜੋਤ ਅੰਦਰ ਜਗਦੀ ਹੈ। ੧੬।

ਏਕ ਅਰਾਧ ਲੈ ਖਾਲਕ ਬਾਲਕ ਮਾਲਕ ਹੈ ਜੋਈ ਅਪਰ ਅਪਾਰੋ
ਨਹੀਂ ਕਰ ਆਲਕ ਹੈ ਸਭ ਪਾਲਕ ਤਾਲਕ ਹੈ ਜਹ ਕੁੱਲ ਬਿਹਾਰੋ।
ਹੈ ਸਭ ਪੂਰਨ ਨਾ ਕਹੀਂ ਉਰਨ ਚੂਰਨ ਕੀਜੀਏ ਚਿਤ ਅਹੰਕਾਰੋ।
ਦਾਸ ਭਗਵਾਨ ਨਦਾਨ ਕਰੇ ਅਬ ਜਾਨ ਕੇ ਬੀਚ ਹੈ ਜਾਨ ਸੰਭਾਰੋ। ੧੭।

ਪਦ ਅਰਥ :-ਅਰਾਧ—ਯਾਦ ਕਰਨਾ। ਖਾਲਕ—ਖਲਕਤ ਦਾ ਮਾਲਕ ਅਪਰ ਅਪਾਰੋ—ਪਰੇ ਤੋਂ ਪਰੇ। ਆਲਕ—ਸੁਸਤੀ। ਪਾਲਕ—ਪਾਲਨ ਵਾਲਾ। ਤਾਲਕ—ਅਧੀਨ। ਉਰਨ—ਘੱਟਾ। ਚੂਰਨ—ਨਾਸ਼ਕਰ।

ਅਰਥ :-ਜੋ ਪ੍ਰਭੂ ਪਰੇ ਤੋਂ ਪਰੇ ਹੈ ਤੇ ਸਾਰੀ ਰਚਨਾ ਜਿਸ ਦੇ ਬਾਲਕ ਹਨ ਉਸ ਨੂੰ ਚੇਤੇ ਕਰੋ। ਜਿਸਦੇ ਅਧੀਨ ਸਾਰਾ ਜਗਦ ਦਾ ਵਿਹਾਰ ਹੈ ਤੇ ਸਭ ਦਾ ਮਾਲਕ ਤੇ ਪਾਲਕ ਹੈ ਉਸ ਨੂੰ ਚੇਤੇ ਕਰਨ ਵਿਚ ਆਲਸ ਨਾ ਕਰੋ। ਚਿਤ ਦੇ ਅਹੰਕਾਰ ਨੂੰ ਨਾਸ਼ ਕਰਕੇ ਇਹ ਦੇਖੋ ਉਹ ਸਾਰੇ ਪਰੀਪੂਰਨ ਹੋ ਰਿਹਾ ਹੈ। ਰਾਜਾ ਸਾਹਿਬ ਬਿਆਨ ਕਰਦੇ ਹਨ ਹੋ ਅਨਜਾਨ ਮਨੁਖ ਜਦ ਤਕ ਜਾਨ ਵਿਚ ਜਾਨ ਹੈ ਉਸ ਨੂੰ ਸੁਆਸ ਯਾਦ ਕਰੋ। ੧੭।

ਜੇ ਗਤ ਚਾਹਤ ਹੈ ਮਨ ਮੂਰਖ ਤਉ ਨਿਰਬਾਣ ਕੀ ਬਾਣ ਕੋ ਪਾਯੋ।
ਸ਼ੀਘਰ ਕਾਜ ਸਵਾਰ ਲੇਹੁ ਤੂਮ ਸੁਰਤ ਅੰ ਸ਼ਬਦ ਕੀ ਸਾਰ ਕੋ ਪਾਯੋ।
ਨਾਮ ਜਿਸੇ ਪੁਰ ਬੇਗਮ ਸ਼ੈਹਰ ਸੈਲ ਕਰੋ ਤਾਹਿ ਕਦਮ ਟਿਕਾਯੋ।

ਦਾਸ ਭਗਵਾਨ ਇਹ ਖੋਜ ਲਵੋ ਫਿਰ ਮਹਲ ਖਮੋਸ ਕੇ ਬੀਚ ਸਮਾਯੋ। ੧੮॥

ਪਦ ਅਰਥ :-ਗਤ—ਮੁਕਤੀ। ਨਿਰਬਾਣ—ਰਿਹਾਈ। ਬਾਣ—ਸੁਭਾ ਸ਼ਬਦ ਸੁਰਤ ਦੀ ਸਾਰ—ਸੁਰਤ ਨੂੰ ਸ਼ਬਦ ਵਿਚ ਜੋੜਨ ਦੀ ਜਾਚ। ਬੇਗਮ—ਰਾਮ ਰਹਿਤ।

ਅਰਥ :-ਹੋ ਮਨ ਮੂਰਖ ਜੇ ਛੁਟਕਾਰਾ ਚਹੁੰਦਾ ਹੈ ਤਾਂ ਉਦਾਸ ਹੋਣ ਦਾ ਢੰਗ ਸਿਖ। ਛੋਟੀ

ਗੀ ਸ਼ਬਦ ਵਿਚ ਸੁਰਤ ਜੋੜਨ ਦੀ ਜਾਚ ਆ ਜਾਏਗੀ। ਜਿਸ ਟਿਕਾਨੇ ਤੋਂ ਕੋਈ ਸੋਚ ਫਿਕਰ ਨਹੀਂ ਰਹਿ ਜਾਂਦੇ ਉਸ ਸ਼ਹਿਰ ਦੀ ਸੈਰ ਬੇ ਫਿਕਰ ਹੋ ਕੇ ਕਰੋ। ਰਾਜਾ ਸਾਹਿਬ ਜੀ ਬਿਆਨ ਕਰਦੇ ਹਨ ਕਿ ਇਸ ਬੇਗਮਪੁਰ ਸ਼ਹਿਰ ਦਾ ਟਿਕਾਣਾ ਸੁੰਨ ਦੇ ਮੁਕਾਮ ਤੇ ਹੈ ਇਸ ਦੀ ਖੋਜ ਕਰੋ। ੧੮।

ਭਾਵ :-ਉਪਰਲੇ ਸਵੈਯੇ ਵਿਚ ਰਾਜਾ ਸਾਹਿਬ ਜੀ ਨੇ ਜਿਸ ਬੇਗਮ ਪੁਰੇ ਸ਼ਹਿਰ ਦਾ ਇਸ਼ਾਰਾ ਕੀਤਾ ਹੈ ਉਸ ਬਾਰੇ ਭਗਤ ਰਵਿਦਾਸ ਜੀ ਆਪਣੀ ਪਵਿਤਰ ਬਾਣੀ ਵਿਚ ਲਿਖਦੇ ਹਨ ਕਿ ਉਹ ਪੂਰੀ ਜਿਥੇ ਗਮ ਨਹੀਂ ਹੈ। ਲੋਕਾਂ ਦੇ ਕਲਪੇ ਹੋਏ ਸਵਰਗਾ ਦੇ ਮੁਕਾਬਲੇ ਤੇ ਆਤਮਕ ਸੁਖ ਦੀ ਅਵਸਥਾ ਦਾ ਵਰਣਨ ਹੈ ਸ਼ਬਦ ਇਸ ਪ੍ਰਕਾਰ ਹੈ :-

ਬੇਗਮ ਪੁਰਾ ਸ਼ਹਿਰ ਕੇ ਨਾਉਂ। ਦੂਖ ਅੰਦੋਹ ਨਹੀਂ ਤਿਹਿ ਠਾਉ। ਨਾ ਤਸਵੀਸ ਖਿਰਾਜ ਨਾ ਮਾਲ। ਖਉਫੂਨ ਖਤਾ ਨ ਤਰਸ ਜਵਾਲ। ਅਬ ਮੋਹਿ ਖੂਬ ਵਤਨ ਗਰੂ ਪਾਈ। ਉਹਾਂ ਖੈਰਿ ਸਦਾ ਮੇਰੇ ਭਾਈ। ਰਹਾਉ। ਕਾਇਮ ਦਾਇਮ ਸਦਾ ਪਾਤਿਸ਼ਾਹੀ। ਦੋਮਨ ਸੇਮ ਏਕ ਸੋ ਆਹੀ ਆਬਾਦਾਨ ਸਦਾ ਮਸ਼ਹੂਰ। ਉਹਾਂ ਗਨੀ ਬਸਹਿ ਮਾਮੂਰ ਤਿਉ ਤਿਉ ਸੈਲ ਕਰਹਿ ਜਿਉ ਭਾਵੇ। ਮਹਰਮ ਮਹਲਮ ਕੇ ਅਟਕਾਵੈ ਕਹਿ ਰਵਿਦਾਸ ਖਲਾਸ ਚਮਾਰਾ। ਜੋ ਹਮ ਸ਼ਹਿਰੀ ਸੁਮੀਤ ਹਮਾਰਾ।

ਯਸ ਨੇਮ ਤੇ ਆਸਣ ਔ ਪ੍ਰਤਿਹਾਰ ਤੇ ਸਮਦਮ ਧਿਆਨ ਔ ਜੋਗ ਕਮਾਯੋ।

ਏਹ ਅਠ ਅੰਗ ਹੀ ਜੋਗ ਕੇ ਸਾਧਕ ਸਾਧ ਜੋਗੀਸਰ ਨਾਮ ਕਮਾਯੋ।

ਸੁਰਤ ਔ ਨਿਰਤ ਕੀ ਖੇਡ ਰਚਾ ਕਰ ਬੇਨ ਅਨਾਹਦ ਕਿੰਗ ਬਜਾਯੋ।

ਦਾਸ ਭਗਵਾਨ ਇਹ ਸੁੰਨਕੇ ਮਹਿਲ ਗੈਬਕਾ ਚਾਨਣ ਅਜਬ ਹੀ ਪਾਯੋ ॥ ੧੯ ॥

ਪਦ ਅਰਥ :-ਯਸ ਨੇਮ—ਮਨ ਅਤੇ ਇਦਰੀਆਂ ਨੂੰ ਵਿਕਾਰਾਂ ਤੋਂ ਵਰਜਨ ਅਤੇ ਸੁਭ ਗੁਣਾ ਦੇ ਨੇਮ ਧਾਰਨ ਰੂਪ ਦਸ ਸਾਧਨ। ਆਸਣ—ਆ ਆਤਮ ਸਿਧੀ। ਸ਼—ਸਰਬ ਰੋਗ ਨਾਸ਼। ਨ—ਨਵ ਨਿਧੀ ਦੀ ਪ੍ਰਾਪਤੀ ਜਿਸ ਤੋਂ ਹੋਵੇ ਉਸ ਦੀ ਆਸਨ ਸੰਗਯਾ ਹੈ। ਮਖ ਆਸਨ ਚਾਰ ਹਨ :- (1) ਸਿਧਾਰਨ (2) ਪਦਮਾਸਨ (3) ਸਿਹਾਸਨ (4) ਭਦਰਸਨ । ਸਮਦਮ—ਮਨ ਤੇ ਇਦਰੀਆਂ ਦਾ ਰੋਕਨਾ। ਪ੍ਰਤਿਹਾਰ—ਰੋਕਨਾ। ਕਿੰਗ—ਚੇਤਨ ਸੱਤਾ ਰੂਪ ਵੀਣਾ।

ਅਰਥ :-ਮਨ ਤੇ ਇਦਰੀਆਂ ਨੂੰ ਦਮਨ ਕਰਕੇ ਧਿਆਨ ਲਗਾ ਕੇ ਯੋਗ ਸਾਧਨ ਦੀ ਕਮਾਈ ਕੀਤੀ ਤੇ ਜੋਗ ਤੇ ਅਠ ਅੰਗ ਸਾਧਨ ਆਪਣੇ ਆਪ ਤੇ ਜੋਗੀਸਰ ਕਹਾਇਆ। ਰਾਜਾ ਸਾਹਿਬ ਜੀ ਬਿਆਨ ਕਰਦੇ ਹਨ ਸੁਰਤੀ ਨੂੰ ਸ਼ਬਦ ਵਿਚ ਜੋੜ ਕੇ ਚੇਤਨ ਸੱਤਾ ਰੂਪ ਵੀਨ ਵਜਾਕੇ ਸੁੰਨ ਮਹਿਲ ਦੇ ਦਰਸ਼ਨ ਕੀਤੇ ਉਥੇ ਅਜਬ ਹੀ ਚਾਨਣ ਦੇਖਿਆ ॥੧੯॥

ਦੂਧ ਬਿਖੇ ਜੈਸੇ ਘ੍ਰਿਤ ਰਿਹਾ ਰਚ ਬੀਚ ਅਨਾਤਮ ਆਤਮ ਤੈਸੇ।

ਬਾਝ ਬਲੋਬਨ ਹੈ ਹਰ ਜਾਵਤ ਚੋਤ ਸਰੂਪ ਨਾ ਸਾਬਤ ਐਸੇ।

ਗਿਆਨ ਮਧਾਨ ਫਿਰੇ ਅਤ ਸੁੰਦਰ ਨੇਤਨ ਨਾਮ ਕਰੇ ਜਬ ਭੈਸੇ।

ਦਾਸ ਭਗਵਾਨ ਜੇ ਬ੍ਰਹਮ ਮਥੇ ਨਹੀਂ ਹੋਇ ਆਖੰਡ ਅਨੰਦ ਤਾਂ ਕੈਸੇ। ੨੦ ॥

ਪਦ ਅਰਥ :-ਘ੍ਰਿਤ—ਘੀ। ਅਨਾਤਮ—ਜਗਤ। ਆਤਮ—ਬ੍ਰਹਮ ਬਿਲੋਵਨ—ਰਿੜਕਨਾ। ਮਧਾਨ—ਮਧਾਨੀ। ਨੇਤਨ—ਰੱਸੀ। ਆਖੰਡ—ਇਕ ਰਸ ਨਾ ਟੁਟਨ ਵਾਲਾ।

ਅਰਥ :-ਜਿਸ ਪਰਕਾਰ ਦੁੱਧ ਵਿਚ ਘੀ ਮਿਲਿਆ ਹੋਇਆ ਹੈ ਏਸੇ ਤਰ੍ਹਾਂ ਜਗਤ ਵਿਚ

ਸ਼ੁਰਮ ਸਮਾਇਆ ਹੋਇਆ ਹੈ। ਸੁਰਤੀ ਤੋਂ ਬਿਨਾਂ ਜੁਗਤੀ ਨਾਲ ਅਭਿਆਸ ਕੀਤੇ ਬਿਨਾਂ ਸਰੂਪ ਦਾ ਗਿਆਨ ਕਿਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਹੋਵੇ। ਨਾਮ ਸਿਮਰਨ ਦਾ ਪੁਨਾ ਪੁਨਾ ਅਭਿਆਸ ਰੂਪੀ ਰੱਸੀ ਦੁਆਰਾ ਗਿਆਨ ਦੀ ਮਧਾਨੀ ਨਾਲ ਰਿੜਕੇ ਬਿਨਾਂ ਰਬੀ ਭੇ ਦੁਆਰਾ ਰਾਜਾ ਸਾਹਿਬ ਜੀ ਬਿਆਨ ਕਰਦੇ ਹਨ ਕਿ ਤਦ ਤਕ ਨਾ ਨਾਸ਼ ਹੋਣਾ ਵਾਲਾ ਅਨੰਦ ਕਿਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਪ੍ਰਾਪਤ ਹੋਵੇ ? ੨੦ ।

ਭਾਵ :—ਏਸ ਆਸ਼ੇ ਨੂੰ ਕਬੀਰ ਜੀ ਅਪਨੀ ਬਾਣੀ ਵਿਚ ਬੜੇ ਸੁਹਣੇ ਢੰਗ ਨਾਲ ਬਿਆਨ ਕਰਦੇ ਹੋਏ ਕਹਿੰਦੇ ਹਨ ਕਿ ਵਡਿਆਂ ਵਡਿਆਂ ਨੂੰ ਹਰੀ ਦੇ ਮਿਲਨ ਦਾ ਭੇਦ ਨਹੀਂ ਲੱਭਦਾ ਕਿਉਂਕਿ ਉਹੋ ਪਾਠ ਆਦਿ ਉਤੋਂ ਉਤੋਂ ਦੇ ਜਤਨਾਂ ਵਿੱਚ ਲਗੇ ਰਹੇ ਤੇ ਮੇਹਰ ਦੀ ਨਜ਼ਰ ਢੂੰਡਕੇ ਮਨ ਵਿਚ ਸ਼ਬਦ ਦੀ ਵੀਚਾਰ ਦੁਆਰਾ ਨਾਮ ਨਾ ਜਪਿਆ “ਹਰਿ ਕਾ ਬਿਲੋਵਨਾ ਬਿਲੋਵਹੁ ਮੇਰੇ ਭਾਈ। ਸਹਿਜ ਬਿਲੋਵਹੁ ਜੈਸੇ ਤੱਤ ਨਾ ਜਾਈ ॥ ਰਹਾਉ ॥ ਤਨ ਕਰ ਮਟਕੀ ਮਨ ਮਾਹਿ ਬਿਲੋਈ ਇਸ ਮਟਕ ਮਹਿ ਸ਼ਬਦ ਸੰਜੋਈ ॥ ਹਰਿ ਕਾ ਬਿਲੋਵਨਾ ਮਨ ਕਾ ਬੀਚਾਰਾ ॥ ਗੁਰੂ ਪ੍ਰਸਾਦਿ ਪਾਵੈ ਅੰਮ੍ਰਿਤਧਾਰਾ ॥ (ਆਸ ਸ੍ਰੀ ਕਬੀਰ ਜੀਓ)

ਸੋ ਪ੍ਰਮਾਤਮ ਹੈ ਸਹੀ ਆਤਮ ਬਿਨਸਤ ਨਾਹਿ ਨ ਹੈ ਅਬਿਨਾਸੀ।

ਅਦ੍ਰਿਸ ਅਨਾਸ ਕਾ ਧਿਆਨ ਧਰੋ ਮਨ ਦ੍ਰਿਸ ਪਦਾਰਥ ਹੈ ਸਭ ਨਾਸੀ।

ਅਸ਼ਟ ਦਸਾ ਖਟ ਚਾਰ ਪੁਕਾਰਤ ਨਾਮ ਐ ਰੂਪ ਹੈ ਕਾਲ ਗਰਾਸੀ।

ਦਾਸ ਭਗਵਾਨ ਅਨਾਤਮ ਕੋ ਤਜ ਆਤਮ ਲੀਨ ਸਦਾ ਸੁਖ ਰਾਸੀ। ੨੧।

ਪਦ ਅਰਥ :—ਬਿਕਸਤ—ਨਹੀਂ ਜਾਂਦਾ। ਅਬਿਨਾਸੀ—ਨਾਸ਼ ਰਹਿਤ। ਅਦ੍ਰਿਸ—ਨਾ ਦਿਸਣ ਵਾਲਾ। ਅਨਾਸ—ਨਾ ਨਾਸ਼ ਹੋਣ ਵਾਲਾ। ਅਸ਼ਟ ਦਸ—ਅਠਾਰਾਂ ਪੁਰਾਣ। ਖੱਟ—ਛੀ ਸ਼ਾਬਦ। ਚਾਰ—ਵੇਦ। ਨਾਮ ਐ ਰੂਪ—ਸੰਸਾਰ। ਅਨਾਮ, ਅਰੂਪ—ਵਾਹਿਗੁਰੂ ॥

ਅਰਥ :—ਓਹ ਪਰਮਾਤਮਾ ਹੀ ਜੋ ਨਹੀਂ ਜਾਂਦਾ ਤੇ ਨਾਂ ਹੀ ਨਾਸ਼ ਹੁੰਦਾ ਹੈ ਸਹੀ ਆਤਮਾ ਹੈ। ਇਸ ਕਰਕੇ ਨਾ ਦਿਸਨ ਵਾਲੇ ਤੇ ਨਾ ਨਾਸ਼ ਹੋਣ ਵਾਲੇ ਵਾਹਿਗੁਰੂ ਦਾ ਮਨ ਵਿਚ ਧਿਆਨ ਧਰੋ ਕਿਉਂਕਿ ਦਿਸਨ ਵਾਲੇ ਪਦਾਰਥ ਸਭ ਨਾਸ਼ਵਾਨ ਹਨ ॥ ਅਠਾਰਾਂ ਪੁਰਾਣਾਂ, ਛੀ ਸ਼ਾਬਦ, ਤੇ ਚਾਰ ਵੇਦ ਪੁਕਾਰ ਕੇ ਕਹਿੰਦੇ ਹਨ ਕਿ ਨਾਮ ਰੂਪ ਸੰਸਾਰ ਨੂੰ ਕਾਲ ਗਰਸ ਲਏਗਾ। ਰਾਜਾ ਸਾਹਿਬ ਬਿਆਨ ਕਰਦੇ ਹਨ ਕਿ ਨਾਮ ਰੂਪ ਸੰਸਾਰ ਨੂੰ ਛੱਡ ਕੇ ਅਨਾਮ ਅਰੂਪ ਅਤਮਾ ਦਾ ਚਿੰਤਨ ਕਰ ਜੋ ਸੁਖਾਂ ਦੀ ਰਾਸ ਹੈ ॥ ੨੧ ॥

ਹੈ ਘਟ ਅੰਤਰ ਸਰਬ ਨਿਰੰਤਰ ਹੋਇ ਇਕੱਤ੍ਰ ਬਾਤ ਬਚਾਰੀ।

ਸਤ ਗੁਰ ਬਾਝ ਨਹੀਂ ਹਥ ਆਵਤ ਮਿਲ ਕਰ ਉਨਹਨ ਕਾਜ ਸਵਾਰੀ।

ਸਬਦ ਕੀ ਕੁੰਜੀ ਕੋ ਲੈਕਰ ਬਾਲਕ ਤੋ ਗੜ੍ਹ ਕਾਇਆਂ ਕੇਕੁਲਫ ਉਤਾਰੀ।

ਦਾਸ ਭਗਵਾਨ ਖੁਲੋ ਖੱਟ ਚੱਕ੍ਰ ਜਾ ਗਗਨੰਤ੍ਰ ਸੁਰਤਿ ਸਿਧਾਰੀ ॥ ੨੨ ॥

ਪਦ ਅਰਥ :—ਘਟ—ਹਿਰਦਾ। ਨਿਰੰਤਰ—ਇਕ ਰਸ। ਇਕੱਤ੍ਰ—ਕੱਠੇ ਹੋ ਕੇ। ਉਨਹਨ—ਉਨ੍ਹਾਂ ਨ (ਗੁਰੂ ਨੇ)। ਬਾਲਕ—ਅਨਜਾਨ ਜੀਵ। ਗੜ੍ਹ—ਕਿਲ੍ਹਾ। ਕੁਲਫ—ਜੇਦਰਾ। ਖੱਟ ਚੱਕ੍ਰ—(੧) ਮੁਲਾਧਾਰ (੨) ਸਾਧੀ ਅਸਨਾਨ (੩) ਮਣਿਪੁਰ ਚੱਕ੍ਰ (੪) ਅਕਾਹਤ ਚੱਕ੍ਰ (੫) ਵਿਸੁਧ ਚੱਕ੍ਰ (੬) ਆਗਬਾ ਚੱਕ੍ਰ। ਇਨ੍ਹਾਂ ਛੀ ਚੱਕ੍ਰਾਂ ਤੋਂ ਛੁੱਟ ਜੋਗੀ ਇਕ ਸੰਤਵਾਂ ਚੱਕ੍ਰ ਦਸ਼ਮ ਦੁਆਰਾ ਵਿਚ

ਮੰਨਦੇ ਹਨ ॥ ਗਗਨੰਤ੍ਰ—ਦਸਵਾਂ ਦੁਆਰਾ ॥

ਅਰਥ :—ਇਕੱਤ੍ਰ ਹੋ ਕੇ ਵਿਚਾਰਨ ਤੋਂ ਪਤਾ ਲੱਗਾ ਕਿ ਉਹ ਆਤਮਾ ਜੋ ਸਾਰੀ ਪਰੀਪੂਰਨ ਹੋ ਰਿਹਾ ਹੈ ਸਾਰਿਆਂ ਦੇ ਹਿਰਦੇ ਵਿਚ ਸਮਾ ਰਿਹਾ ਹੈ ਪਰ ਕੁੰਜੀ ਸਤਿਗੁਰ ਦੇ ਹੱਥ ਹੈ, ਪੂਰੇ ਗੁਰੂ ਨੂੰ ਹੀ ਮਿਲ ਕੇ ਮਿਲਾਪ ਰੂਪ ਕਾਰਜ ਸਿਧ ਹੋ ਸਕਦਾ ਹੈ। ਹੋ ਅਗਿਆਨੀ ਜੀਵਾਂ ਰੂਪੀ ਬਾਲਕ ਸਤਿਗੁਰ ਪਾਸੋਂ ਬਬਦ ਰੂਪੀ ਕੁੰਜੀ ਪ੍ਰਾਪਤ ਕਰਕੇ ਕਾਇਆ ਰੂਪੀ ਕਿਲ੍ਹੇ ਦਾ ਜੇਦਾ ਖੋਲ੍ਹ। ਰਾਜਾ ਸਾਹਿਬ ਜੀ ਬਿਆਨ ਕਰਦੇ ਹਨ ਤਾਂ ਛੇ ਚੱਕ੍ਰ ਭੇਦਨ ਕਰਕੇ (ਭਾਵ, ਲੰਘ ਕੇ) ਦਸਮਾਂ ਦੁਆਰ ਖੁਲ੍ਹਦਾ ਹੈ।

ਭਾਵ :—ਗੁਰੂ ਕੁੰਜੀ ਪਾਹੁ ਨਿਵਲ, ਮਨ ਕੋਠਾ ਤਨ ਛੱਤ। ਨਾਨਕ ਗੁਰਬਿਨ ਮਨ ਕਾ ਤਾਕ ਨ ਉਘੜੈ, ਅਵਰ ਨ ਕੁੰਜੀ ਹੱਥ ॥

ਜਾਗ੍ਰਤ ਸੁਪਨ ਸਕੋਪਦ ਸੇ ਉਠ ਤੁਰੀਆ ਕੇ ਬੀਚ ਮੈਂ ਜਾਇ ਸਮਾਯੋ।

ਨੋ ਦਰਵਾਜ਼ੇ ਕੋ ਰੋਕ ਕੇ ਸਾਦਕ ਦਸਵੇਂ ਹੋ ਕਾਮਲ ਕਦਮ ਟਕਾਯੋ।

ਛੋਡਿਕੇ ਸੰਗ ਸਮੂਹਨ ਕਾ ਫਿਰ ਹੋਇ ਨਿਹੰਗ ਨ ਅੰਗ ਹਟਾਯੋ

ਦਾਸ ਭਗਵਾਨ ਨਦਾਨ ਸਹੀ ਅਬ ਗੈਬਲ ਗੈਬ ਕੋ ਪਾਯੋ ॥੨੩॥

ਪਦ ਅਰਥ :—ਜਾਗ੍ਰਤ—ਨੀਂਦ ਤੋਂ ਬਿਨਾਂ। ਸੁਪਨ—ਜਾਗੋ ਮੀਟੀ। ਸਕੋਪਦ—ਗੂੜ੍ਹੀ ਨੀਂਦ ॥ ਤੁਰੀਆ—ਗਿਆਨ ਦਸ਼ਾ ॥ ਨੋ ਦਰਵਾਜ਼ੇ—ਦੋ ਅੱਖਾਂ ਦੇ ਨਾਸਕਾਂ, ਦੋ ਕੰਨ ਇਕ ਜੀਵ, ਇਦ੍ਰੀ, ਗੁਦਾ—੯। ਸਾਦਕ—ਸਿਦਕ ਕਮਾਣ ਵਾਲਾ। ਸਮੂਹਨ—ਸਾਰਿਆਂ ਤੋਂ ਉੱਚਾ ਹੋ ਕੇ ॥ ਨਿਹੰਗ—ਨਿਰਭੈ। ਗੈਬਲ ਗੈਬ—ਗੁਪਤ ਤੋਂ ਗੁਪਤ ਮਨ ਇਦ੍ਰੀਆਂ ਤੋਂ ਪਰੇ, ਅਲਖ ॥

ਅਰਥ :—ਜਾਗ੍ਰਤ, ਸੁਪਨ ਸਖੋਪਤੀ ਤਿੰਨਾਂ ਅਵਸਥਾਂ ਤੋਂ ਲੰਘਕੇ ਤੁਰੀਆ ਅਵਸਥਾਂ ਗਿਆਨ ਅਵਸਥਾ ਵਿਚ ਸਮਾਵੇ। ਨੋ ਦਰਵਾਜ਼ੇ ਰੋਕ ਕੇ ਭਾਵ ਸਭ ਇਦ੍ਰੀਆਂ ਨੂੰ ਆਪਣੇ ਕਾਬੂ ਕਰ ਕੇ ਹੋ ਸਾਦਕ! ਦਸਵੇਂ ਦੁਆਰ ਵਿੱਚ ਸੁਰਤੀ ਨੂੰ ਟਿਕਾਓ ॥ ਸਾਰਿਆਂ ਪਾਸਿਆਂ ਤੋਂ ਬਿਰਤੀ ਸੰਕੋਚ ਕੇ ਕ੍ਰਮ ਕ੍ਰਮ ਆਦਿ ਦਾ ਸੰਗ ਛੱਡ ਕੇ ਨਿਰਭੈ ਹੋ ਕੇ ਅਗੇ ਵਧੋ। ਰਾਜਾ ਸਾਹਿਬ ਜੀ ਬਿਆਨ ਕਰਦੇ ਹਨ ਕਿ ਗੁਪਤ ਤੋਂ ਗੁਪਤ ਮਨ ਇਦ੍ਰੀਆਂ ਤੋਂ ਪਰੇ ਭਾਵ ਵਾਹਿਗੁਰੂ ਨੂੰ ਪਾਓਗੇ ॥੨੩॥

ਫੂਲ ਕੀ ਗੰਧ ਸਮਾਨ ਸਰੀਰ ਮੈ ਨੂਰ ਬਿਆਪ ਰਿਹਾ ਸਭ ਅੰਦਰ।

ਘਟਿ ਪਟਿ ਅੰ ਤਟਿ ਤੀਰਥ ਜਲ ਬਲ ਹੈ ਇਕ ਆਤਮ ਜੰਗਲ ਮੰਦਰ।

ਸਾਖਾ ਛੋਡਿ ਕੇ ਸਾਖੀ ਦੀ ਸਾਰਿ ਲਹੋ ਇਉਂ ਗੋਸਾ ਗਹੋ ਮੁੜ ਕਾਇਆ ਕੀ ਕੰਦਰ।

ਸੂਖਮ ਸਾਰ ਸਰੂਪ ਲਹੈ ਜਬ ਰਾਜਾ ਸਾਹਿਬ ਹੋ ਬੁਧ ਬਿਘੰਬਰ ॥੨੪॥

ਪਦ ਅਰਥ :—ਗੰਧ—ਸੁਗੰਧੀ। ਸਾਖਾ—ਟਾਹਨੀਆਂ ਰੂਪ ਇਦ੍ਰੀਆਂ ਸਰੀਰ ਦੀਆਂ ਸਾਖਾਂ। ਸਾਖੀ—ਦੇਹ ਦਾ ਮਾਲਕ। ਗੋਸਾ—ਕਿਨਾਰਾ ਕੱਬੀ। ਕੰਦਰ—ਗੁਫਾ ਸਾਰ—ਪਤਾ। ਬਿਘੰਬਰ—ਡੇਘੀ ਸਾਂ ਨਿਰਹਲ।

ਅਰਥ :- ਤੀਰਥਾਂ ਦੇ ਘਾਟ, ਹਿਰਦੇ, ਤੀਰਥਾਂ ਦੇ ਕਿਨਾਰੇ, ਜਲ, ਮੈਦਾਨ ਤੇ ਜੰਗਲਾਂ ਅੰਦਰ ਸਾਰੇਚਿਕ ਆਤਮਾ ਹੈ॥ ਪਸਾਰੇ ਤੋਂ ਬਿਰਤੀ ਸੰਕੋਚ ਕੇ ਪਸਾਰੇ ਵਾਲੇ ਦੀ ਸੋਝੀ ਲਵੇ। ਕਾਇਆਂ ਰੂਪੀ ਗੁਫਾ ਦੇ ਅੰਦਰ ਬੈਠਕੇ॥ ਰਾਜਾ ਸਾਹਿਬ ਬਿਆਨ ਕਰਦੇ ਹਨ ਕਿ ਸੂਖਮ ਦੀ ਸਾਰ ਤਦ ਪਤਾ ਲਗਦੀ ਹੈ ਜਦੋਂ ਬੁੱਧੀ ਭੀ ਸੂਖਮ ਹੋਵੇ॥ ੨੪ ॥

ਸੰਤ ਜਣਾਵਤ ਸਾਚੁ ਤੁਝੇ ਨਹੀਂ ਮਾਨਤ ਹੈਂ ਮਨ ਮੂਰਖ ਜੀਆ।

ਨਿਤਾ ਪਰਤ ਹੀ ਏਹ ਉਪਦੇਸ਼ ਕਰੇਂ ਤੇਰੇ ਹੈ ਘਟ ਅੰਦਰ ਪੂਰਨ ਪੀਆ।

ਸਿਖਿਆ ਸਹੀ ਨਹੀਂ ਗਹੀ ਗੁਵਾਰ ਤੈ ਹੈ ਉਨਮਾਦ ਤੁਝੇ ਕੋਈ ਥੀਆ।

ਨ ਦਰਿਆਫਤ ਕੁਝ ਸਨਾਖਤ ਦਾਸ ਭਗਵਾਨ ਨ ਨਿਸਚਾਹੀ ਕੀਆ ॥੨੫॥

ਪਦ ਅਰਥ :-ਜਣਾਵਤ—ਦਸਦੇ ਹਨ। ਨਿਤਾਪਰਤ—ਹਰ ਦਿਨ, ਹਰ ਰੋਜ਼ ਸਿਖਿਆ—ਉਪਦੇਸ਼। ਗਹੀ—ਪਕੜੀ। ਗਵਾਰ—ਮੂਰਖ। ਉਨਮਾਦ—ਪਾਗਲਪਨ। ਥੀਆਂ—ਹੋਇਆ। ਦਰਿਆਫਤ—ਮਲੂਮ ਕਰਨਾ, ਸਨਾਖਤ—ਪਛਾਨ। ਨਿਸਚਾ—ਯਕੀਨ ਜਾਂ ਨਿਹਚਾ।

ਅਰਥ :-ਸੰਤ ਲੋਗ ਰੱਬ ਦੇ ਪਾਸੇ ਦਾ ਭੇਦ ਇਸ ਨੂੰ ਦਸਦੇ ਹਨ। ਪਰ ਇਹ ਮੂਰਖ ਜੀਵ ਨਹੀਂ ਮੰਨਦਾ॥ ਹਰ ਦਿਨ ਹਰ ਵੇਲੇ ਸੰਤ ਇਹ ਉਪਦੇਸ਼ ਕਰਦੇ ਹਨ ਕਿ ਪੂਰਨ ਪ੍ਰੀਤਮ ਤੇਰੇ ਅੰਤਰ ਆਤਮੇਂ ਵਿਚ ਹੀ ਹੈ। ਪਰ ਇਸ ਨੂੰ ਕੋਈ ਪਾਗਲ ਪੁਨਾ ਹੈ ਜੋ ਸਹੀ ਸਿਖਿਆ ਦੀ ਪਕੜ ਨਹੀਂ ਕਰਦਾ॥ ਰਾਜਾ ਸਾਹਿਬ ਬਿਆਨ ਕਰਦੇ ਹਨ ਨਾ ਇਸ ਦਾ ਨਿਸਚਾ ਹੈ ਨਾ ਹੀ ਕਿਸੇ ਤੋਂ ਪੁਛਦਾ ਹੈ ਤੇ ਨਾ ਹੀ ਕੋਈ ਪਛਾ ਹੈ॥

ਪਾਣੀ ਪੈ ਬੂਰ ਜਿਉ ਖਾਈ ਬਿਖੈ ਮ੍ਰਿਗ ਕੂਦ ਪਿਆ ਬਿਚ ਜਾਣ ਅੰਗੂਰੀ।

ਗੋਤੇ ਖਾਇ ਅਪਾਰ ਹੈ ਕਸ਼ਟ ਲਹੇ ਤਬ ਸਮਝੀ ਹਕੀਕਤ ਨਾ ਜਬ ਪੁਰੀ।

ਭੋਗ ਰਹੱਸ ਰਮਣੀ ਪਛਾਣ ਲਹੇਂ ਮੇਰੇ ਰੂਪ ਏਹ ਕਸ਼ਟ ਕਰੂਰੀ।

ਦਾਸ ਭਗਵਾਨ ਤਾਂ ਕਰਮ ਕਰੇ ਜਬ ਮਰਮ ਲਹੇ ਪਹਲੇ ਤਿਸ ਜਰੂਰੀ॥੨੬॥

ਪਦ ਅਰਥ :-ਮ੍ਰਿਗ-ਹਰਨ। ਅੰਗੂਰੀ-ਹਰਿਆਵਲ ਜਾਣਕੇ। ਹਕੀਕਤ-ਪੂਰਾ ਹਾਲ। ਰਹੱਸ ਰਮਣੀ-ਭੋਗਾਂ ਦੇ ਰਸ ਮਿੱਠੇ ਜਾਣ ਕੇ। ਕਸ਼ਟ ਕਰੂਰੀ-ਕੋੜੇ ਤੇ ਦੁਖਦਾਇਕ। ਮਰਮ-ਭੇਦ॥

ਅਰਥ :-ਹਰੀ ਅੰਗੂਰੀ ਦੇ ਭੁਲੇਖੇ ਪਾਣੀ ਉਤੇ ਬੂਰ ਦੇਖ ਕੇ ਹਰਣ ਖਾਈ ਵਿਚ ਕੁੱਦ ਪਿਆ। ਅਸਲ ਭੇਦ ਨੂੰ ਸਮਝੇ ਬਿਨਾਂ ਗੋਤੇ ਖਾਂਦਾ ਹੈ ਤੇ ਬੜੇ ਕਸ਼ਟ ਸਹਾਰਦਾ ਹੈ। ਦੁਨੀਆਂ ਦੇ ਭੋਗ ਰਸਾਂ ਨੂੰ ਮਿੱਠੇ ਜਾਣਕੇ ਭੋਗਦਾ ਹੈ ਇਸ ਕਰਕੇ ਭਿਆਨਕ ਕਸ਼ਟ ਝੱਲਦਾ ਹੈ। ਰਾਜਾ ਸਾਹਿਬ ਵਿਚਾਰ ਦਸਦੇ ਹਨ ਕਿ ਕੋਈ ਕਰਮ ਕਰਨ ਤੋਂ ਪਹਿਲਾਂ ਉਸ ਦੇ ਭੇਦ ਤੇ ਫਲ ਨੂੰ ਜਾਨਣ ਜਰੂਰੀ ਹੈ॥ ੨੬॥

ਪ੍ਰਮਾਰਥ ਮਾਰਗ ਚਲ ਸਕੇ ਕਿਉਂ ਜਾਵਨ ਪੰਜ ਨਾਦੇ ਬਟਵਾਰੇ।

ਪਾਇਆ ਅੰਧੋਰ ਬਗੈਰ ਅੰਧੋਰ ਇਹ ਹੈਨ ਦੁਲੇਰ ਲੁਟੇਰ ਕਰਾਰੇ।

ਕਾਫਲਾ ਪਾਇ ਲੀਆ ਜਬ ਸੰਤਨ ਸੰਗ ਹੋ ਤਿਨਹ ਨ ਪੰਧ ਪਧਾਰੇ।

ਦਾਸ ਭਗਵਾਨ ਇਉਂ ਸਹੀ ਸਲਾਮਤ ਗਏ ਜਾਇ ਪਹੁੰਚਨਹਾਰੇ॥੨੭॥

ਪਦ ਅਰਥ :—ਪਰਮਾਰਥ—ਪਰਲੋਕ ਦਾ ਰਸਤਾ। ਮਾਰਗ—ਰਸਤਾ। ਕਾਫਲਾ—ਮੰਡਲ।
ਪੰਧ—ਰਸਤਾ। ਜਾਇ—ਅਸਥਾਨ ਜਾਂ ਜਗ੍ਹਾ।

ਅਰਥ :—ਪੰਜ ਕਾਮ, ਕ੍ਰੋਧ ਲੋਭ, ਮੋਹ, ਹੰਕਾਰ। ਦੇ ਕਾਰਨ ਪਰਮਾਰਥ ਤੇ ਕਿਉਂ ਚੱਲ ਸਕੀਏ ਇਹ ਲੁਟੇਰੇ ਉਸ ਰਸਤੇ ਤੇ ਚਲਣ ਨਹੀਂ ਦਿੰਦੇ। ਚੰਦ ਤੇ ਸੂਰਜ ਦੋ ਦੀਵਿਆਂ ਦੇ ਹੁੰਦਿਆਂ ਬਿਨਾਂ ਅੰਧੋਰ ਤੋਂ ਇਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਹਨੇਰ ਪਾ ਰਖਿਆ ਹੈ। ਇਹ ਬੜੇ ਬੇਡਰ ਤੇ ਕਰੜੇ ਲੁਟੇਰੇ ਹਨ। ਸੰਤਾਂ ਦੀ ਸੰਗਤ ਦੀ ਵਹੀਰ ਜਦ ਪ੍ਰਾਪਤ ਹੋ ਗਈ ਤਾਂ ਇਨ੍ਹਾਂ ਪੰਜਾਂ ਤੋਂ ਬਚ ਸਕੀਦਾ ਹੈ ਕਿਉਂਕਿ ਉਥੇ ਇਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਕੋਈ ਨਹੀਂ ਵੱਟੀਦੀ। ਰਾਜਾ ਸਾਹਿਬ ਜੀ ਇਨ੍ਹਾਂ ਪੰਜਾਂ ਤੋਂ ਬਚਣ ਦਾ ਰਸਤਾ ਸੰਤਾਂ ਦੀ ਸੰਗਤ ਹੀ ਦਸਤੇ ਹਨ ॥ ੨੭ ॥

ਭਾਵ :—ਕਾਮ ਕ੍ਰੋਧ ਆਦਿ ਦੇ ਮਾਰਨ ਲਈ ਭੀ ਸਾਧ ਸੰਗਤ ਵਿਚ ਵਿਚਰਨ ਵਾਲਾ ਨਾਮ ਦਾ ਰਸੀਆ ਹੀ ਸਮੂਖ ਹੈ। ਇਹ ਵੱਡੀ ਧਾੜ ਹੈ, ਜੋ ਵਸੋਂ ਵਸੋਂ ਨਸਦੇ ਨਹੀਂ। ਇਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਫੌਜ ਤਕੜੀ ਹੋਸਲੇ ਵਾਲੀ ਹੈ।

ਜਿਨਿ ਮਿਲਿ ਪੰਚ ਸਰਬੀਰ ਅਸੋ ਕਉਣ ਬਲੀ ਰੇ।

ਜਿਨਿ ਪੰਚ ਮਾਰ ਬਿਦਾਰ ਗੁਦਾਰੇ ਸੋ ਪੂਰਾ ਇਹ ਕਲੀ ਰੇ। ਰਹਾਉ।

ਵਡੀ ਕੌਮ ਵੱਸ ਭਾਗੇ ਨਾ ਹੀ ਮਹੁਕਮ ਫੌਜ ਹਠਲੀ ਰੇ।

ਕਹੁ ਨਾਨਕ ਤਿਨਿ ਜਨਿ ਨਿਰਦਲਿਆ ਸਾਧ ਸੰਗਤ ਕੇ ਝਲੀ ਰੇ।

(ਆਸਾ ਮਹਲਾ ੫)

ਜਾਂ ਤਨ ਪੈ ਕਰ ਗਰਬ ਰਹੇ ਹਮ ਤਾਂ ਤਨ ਬੀਚ ਹੈ ਕੌਣ ਬਡਾਈ।

ਹਾਡ ਤੇ ਮਾਸ ਔ ਨਾੜੀ ਕੋ ਪਿੰਜਰ ਪੰਖੀ ਹੁਆ ਬਿਚ ਦਾਖਲ ਆਈ।

ਅਰ ਬਾਇ ਨਾਸਰ ਮੇਲ ਭਇਆ ਜਬ ਆਤਮ ਮਧ ਭਈ ਰੁਸ਼ਨਾਈ।

ਦਾਸ ਭਗਵਾਨ ਨ ਮਾਨ ਕਰੋ ਬਿਰ ਰਹਣ ਨਹੀਂ ਕਲਬੂਤ ਇਹ ਭਾਈ। ੨੮।

ਪਦ ਅਰਥ :—ਗਰਬ—ਅਹੰਕਾਰ। ਪੰਖੀ—ਜੀਵ। ਅਰਬਾਇ ਨਾਸਰ—ਹਵਾ, ਪਾਣੀ, ਅੱਗ, ਤੇ ਮਿੱਟੀ। ਕਲਬੂਤ—ਸਰੀਰ ਦਾ ਢਾਂਚਾ।

ਅਰਥ :—ਜਿਸ ਦੇਹ ਦਾ ਅਸੀਂ ਮਾਣ ਕਰਦੇ ਹਾਂ ਭਲਾ ਦੱਸੋ ਇਸ ਵਿਚ ਕੀ ਵਡਿਆਈ ਹੈ। ਹੱਡ, ਮਾਸ, ਨਾੜੀਆਂ ਦਾ ਇਹ ਪਿੰਜਰਾ ਹੈ ਤੇ ਜੀਵ ਰੂਪੀ ਪੰਛੀ ਵਿਚ ਵਸਦਾ ਹੈ। ਤੱਤ ਦੇ ਮੇਲ ਤੋਂ ਇਹ ਦੇਹ ਬਣੀ ਤੋਂ ਆਤਮ ਤੱਤ ਇਸ ਨੂੰ ਰੋਸ਼ਨ ਕਰ ਰਿਹਾ ਹੈ। ਰਾਜਾ ਸਾਹਿਬ ਬਿਆਨ ਕਰਦੇ ਹਨ ਕਿ ਜਿਸਮ ਦਾ ਮਾਣ ਨਾ ਕਰੋ ਇਹ ਢਾਂਚਾ ਸਦਾ ਹਨੀਂ ਬਣਿਆ ਰਹਿਣਾ ॥੨੮॥

ਮਾਣਸ ਦੇਹ ਬਣੀ ਅਤ ਸੁੰਦਰ ਦੇਖ ਪਦਾਰਥ ਕੀ ਹੈ।

ਦੇਹ ਹੱਡ ਮਾਸ ਕੀ ਹੈ ਮਲ ਮੂਤ੍ਰ ਕੋ ਨਵ ਦੁਆਰਾ ਮੈ ਸੂਚਨਾ ਦੀ ਹੈ।

ਸੁੰਦਰ ਬਸਤ ਦ੍ਰਿਸ਼ਟ ਨ ਆਵਤ ਸੁੰਦਰ ਜਾਣ ਕਹ ਕਾਰਨ ਕੀ ਹੈ।

ਬਾਤ ਜਬਾਰਥ ਹੈ ਪਰਮਾਰਥ ਦਾਸ ਭਗਵਾਨ ਇਹ ਸੁੰਦਰ ਜੀ ਹੈ ॥੨੯॥

ਪਦ ਅਰਥ :-ਮਾਣਸ—ਮਾਨੁੱਖ। ਪਦਾਰਥ—ਚੀਜ਼। ਨਵ ਦੁਆਰ—ਨੌ ਦਰਵਾਜੇ ਜੋ ਦੇਹ ਦੇ ਪ੍ਰਗਟ ਹਨ ਦਸਵਾਂ ਗੁਪਤ ਹੈ। ਸੂਚਨਾ—ਸੂਚ। ਜਥਾਰਥ—ਅਸਲ

ਅਰਥ :-ਮਨੁੱਖਾਂ ਦੇਹ ਜੋ ਬੜੀ ਸੋਹਣੀ ਦਿਸਦੀ ਹੈ ਦੇਹ ਤਾਂ ਸਹੀ ਇਹ ਕੀ ਚੀਜ਼ ਹੈ? ਹੱਡ ਮਾਸ ਦੀ ਬਣੀ ਹੋਈ ਨੌ ਦਰਵਾਜ਼ਿਆਂ ਵਾਲੀ ਇਸ ਦੇਹ ਵਿਚੋਂ ਮੱਲ ਮੂਤ੍ਰ ਨਿਕਲਦਾ ਰਹਿੰਦਾ ਹੈ ਇਸ ਵਿਚ ਕੇਹੜੀ ਚੀਜ਼ ਸੁਚੀ ਹੈ। ਸੁੰਦਰਾਂ ਦਾ ਸੁੰਦਰ ਇਸ ਵਿਚ ਵਸਦਾ ਹੈ ਪਰ ਨਜ਼ਰ ਨਹੀਂ ਆਉਂਦਾ ਇਸ ਦਾ ਕਾਰਨ ਕੀ ਹੈ? ਰਾਜਾ ਸਾਹਿਬ ਦੇ ਬਚਨ ਅਨੁਸਾਰ ਇਹ ਜੀਵ ਕੀ ਸੁੰਦਰ ਹੈ ਤੇ ਪਰਮਾਰਥ ਹੀ ਯਥਾਰਥ ਹੈ ਇਸ ਦਾ ਵਿਚਾਰ ਕਰੋ॥੨੯॥

ਭਾਵ :-ਨ:੨੯-੯। ਰਾਜਾ ਸਾਹਿਬ ਜੀ ਦੇ ਇਸ ਆਸ਼ੇ ਨੂੰ ਭਗਤ ਰਵਿਦਾਸ ਜੀ ਨੇ ਗੁਰੂ ਗ੍ਰੰਥ ਜੀ ਦੇ ਅੰਦਰ ਆਪਣੇ ਸ਼ਬਦ ਵਿਚ ਬਿਆਨ ਕੀਤਾ ਹੈ ਕਿ ਕਿਹੜੇ ਜੀਉਣ ਉਤੇ ਮਾਣ ਕਰੀਏ? ਮਾਣ ਤਿਆਗ ਕੇ ਹਰੀ ਦੇ ਲੜ ਲੰਗਨਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ।

ਸੋਰਠ ਭਗਤ ਰਵਿਦਾਸ ਜੀ :-

ਜਲ ਕੀ ਭੀਤ ਪਵਨ ਕਾ ਬੰਭਾ ਰਕਤ ਬੁੰਦ ਕਾ ਗਾਰਾ।

ਹਾਭ ਮਾਸ ਨਾੜੀ ਕੋ ਪਿੰਜਰੂ ਪੰਖੀ ਬਸੈ ਬਿਚਾਰਾ।

ਪ੍ਰਾਨੀ ਕਿਆ ਮੇਰਾ ਕਿਆ ਤੇਰਾ। ਜੈਸੇ ਤਰਵਰ ਪੰਖ ਬਸੇਰਾ। ਰਹਾਉ।

ਔਧ ਘਟੇ ਨਰ ਰੋਜ ਬਰੋਜ ਹੀ ਚੋਜ ਕਰੇ ਮਨ ਭਾਵਤ ਕੈਸੇ।

ਸੁਫਨ ਸ੍ਰਿਸਟ ਬਿਖੇ ਪੜ ਮੁਰਖ ਭੋਗੋਂ ਕੋ ਬਾਂਛਤ ਹੈ ਅਬ ਐਸੇ।

ਸ੍ਰਪ ਕੇ ਮੂਹ ਬਿਖੇ ਪਿਆ ਦਾ ਦਰ ਮੱਛਰ ਖਾਣ ਕੋ ਚਾਹਤ ਜੈਸੇ।

ਦਾਸ ਭਗਵਾਨ ਇਹ ਅਜੁਬ ਹੀ ਐਹਮਕ ਜਾਣਕੇ ਸੱਤ ਜੋ ਸੰਚਤ ਪੈਸੇ। ੩।

ਪਦ ਅਰਥ :-ਔਧ—ਉਮਰ। ਚੋਜ—ਰੋਗ ਤਮਾਸ਼ੇ। ਬਾਂਛਤ—ਇੱਛਾ ਕਰਦਾ ਹੈ। ਸ੍ਰਪ—ਸੱਧ। ਦਾਦਰ—ਡੱਡੂ। ਸੰਚਤ ਪੈਸੇ—ਮਾਇਆ ਕੰਠੀ ਕਰਦਾ ਹੈ। ੩।

ਅਰਥ :-ਨਿਤ ਦਿਨ ਤੇਰੀ ਉਮਰ ਘਟਦੀ ਜਾ ਰਹੀ ਹੈ, ਮਨ ਭਾਉਂਦੇ ਚੋਜ ਕਿਸ ਲਈ ਕਰਦਾ ਹੈ? “ਜਗ ਸੁਪਨ ਬਾਜੀ ਬਨੀ ਖਿਨ ਮਹਿ ਖੇਲ ਖਿਲਾਇ” ਸੁਪਨੇ ਦੀ ਨਿਆਈਂ ਇਹ ਸੰਸਾਰ ਹੈ। ਮੁਰਖ ਭੋਗਾਂ ਦੀ ਇੱਛਾ ਇਸ ਪ੍ਰਕਾਰ ਕਰਦਾ ਹੈ ਜਿਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਸੱਧ ਤੇ ਮੂੰਹ ਵਿਚ ਡੱਡੂ ਫੜਿਆ ਹੋਇਆ ਭੀ ਅਗੋਂ ਮੱਛਰ ਨੂੰ ਪਕੜਨ ਦਾ ਯਤਨ ਕਰਦਾ ਹੈ। ਸੁਪਨ ਹੀ ਸੰਸਾਰ ਮਿਥਨੀ ਬਿਸਬਾਰ” ਰਾਜਾ ਸਾਹਿਬ ਬਿਆਨ ਕਰਦੇ ਹਨ ਕਿ ਮੁਰਖ ਸਭ ਕੁਛ ਜਾਣਦਾ ਹੋਇਆ ਭੀ ਮਾਇਆ ਕੰਠੀ ਕਰਨ ਦਾ ਯਤਨ ਕਰਦਾ ਹੈ।” ਮਨ ਜਾਨਤ ਸਭ ਬਾਤ ਜਾਨਤ ਹੀ ਆਉਗੁਣ ਕਹੇ ਕਾਹੇ ਕੀ ਕੁਸ਼ਲਾਤ ਹਾਥ ਦੀਪ ਕੂਏ ਪੜੇ।” ੩੦।

ਸੈ ਸਰੂਪ ਸਿਮਰਨ ਕਰੋ ਅਤੇ ਬਿਸੇ ਬਿਸਮਰਣ ਕੀਜੀਏ ਭਾਈ॥

ਬਿਸੇ ਬਿਸਮਰਣ ਬੋਧ ਹੋ ਜਾਇ ਸਰੂਪ ਸਿਮਰਨ ਸਾਰ ਗਵਾਈ।

ਸਿਮਰਣ ਸਰੂਪ ਅਨੰਦ ਅਤੀ ਕਰ ਬਿਸੇ ਬਿਸਮਰਣ ਕਲਹ ਅਧਕਾਈ।

ਦਾਸ ਭਗਵਾਨ ਬਿਗਾਯਾਨ ਲਹੋ ਜਹਨਾਇ ਸਿਮਰਣ ਬਿਸਮੁਣ ਕਾਈ। ੩੧।

ਪਦ ਅਰਥ :—ਸ੍ਰੀ ਸਰੂਪ—ਆਪਣਾ ਰੂਪ। ਬਿਸਮਰਣ—ਭੁਲਾਨਾ। ਬਿਸੈ—ਵਿਕਾਰ। ਬੋਧ—ਪਤਾ ਲਗਨਾ। ਸਾਰ ਤੱਤ। ਕਲਹ—ਦੁੱਖ। ਅਧਿਕਾਈ—ਬਹੁਤਾ। ਵਿਗਿਆਨ—ਆਤਮਕ ਗਿਆਨ।

ਅਰਥ :—ਵਿਸ਼ੇ ਵਿਕਾਰਾਂ ਨੂੰ ਭੁਲਾ ਕੇ ਆਪਣੇ ਆਪ ਨੂੰ ਯਾਦ ਕਰੋ। ਵਿਸ਼ਿਆਂ ਨੂੰ ਭੁਲਾ ਕੇ ਸਰੂਪ ਦਾ ਗਿਆਨ ਹੋ ਜਾਂਦਾ ਹੈ ਤੇ ਵਿਸ਼ਿਆਂ ਨੂੰ ਚੇਤੇ ਕਰਕੇ ਸਿਮਰਨ ਦਾ ਤੱਤ ਗੁਆਚ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ਸਿਮਰਨ ਕਰਕੇ ਅਨੰਦ ਦੀ ਪ੍ਰਾਪਤੀ ਹੁੰਦੀ ਹੈ ਤੇ ਵਿਕਾਰ ਬਿਰਤੀ ਕਰਕੇ ਅਨੰਦ ਦੀ ਪ੍ਰਾਪਤੀ ਹੁੰਦੀ ਹੈ ਤੇ ਵਿਕਾਰ ਬਿਰਤੀ ਕਰਦੇ ਦੁਖ ਤੇ ਕਲੇਸ਼ ਵਿਆਪਦੇ ਹਨ। ਆਤਮਕ ਗਿਆਨ ਦੀ ਅਵਸਥਾ ਨਾਭ ਕੰਵਲ ਰਾਜਾ ਜੀ ਦਾ ਕਥਨ ਹੈ ਕਿ ਸਿਮਰਨ ਤੇ ਬਸਿਮਰਨ ਤੇ ਉੱਚੀ ਹੈ। ੩੧।

ਪਾਇ ਅਟਲ ਅਚੱਲ ਸੋਊ ਜੋਊ ਦੇਸ਼ ਅਛੱਲ ਅਮੱਲ ਅਨੂਪਾ।

ਆਪਣਾ ਆਪ ਨਹੀਂ ਤਿਨ ਤਾਪ ਨਾ ਜਾਪ ਅਜਾਪ ਹੈ ਭੂਪਨ ਭੂਪਾ।

ਐਨ ਅਪਾਰ ਨਾ ਪਾਰ ਉਰਾਰ ਨ ਸਾਰ ਅਸਾਰ ਹੈ ਸਾਰ ਸਰੂਪਾ।

ਅਦੈ ਅਭੈ ਸ੍ਰੈ ਸੋਇ ਸੰਮਕ ਦਾਸ ਭਗਵਾਨ ਹੈ ਰੂਪ ਅਨੂਪਾ ॥ ੩੨ ॥

ਪਦ ਅਰਥ :—ਅਚਲ—ਨਾ ਚਲਾਇਮਾਨ ਹੋਣ ਵਾਲਾ। ਅਮਲ—ਨਿਰਮਲ। ਅਨੂਪ—ਜਿਸ ਦੀ ਬਰਾਬਰੀ ਦਾ ਹੋਰ ਨਾ ਹੋਵੇ। ਤਿਨ ਤਾਪ—ਆਧਿ, ਬਿਆਧਿ, ਉਪਾਧਿ। ਅਪਾਰ—ਪਾਰ ਰਹਿਤ। ਅਦੈ—ਦਵੈਤ ਤੋਂ ਬਿਨਾ। ਅਭੈ—ਭੈ ਰਹਿਤ। ਸ੍ਰੈ—ਆਪਣੇ ਆਪ ਤੋਂ। ਸੰਮਕ—ਸੁੰਦਰ, ਮਨੋਹਰ।

ਅਰਥ :—ਜਿਸ ਦੇਸ਼ ਦੀ ਉਪਮਾ ਨਹੀਂ ਹੋ ਸਕਦੀ ਉਸ ਅਟਲ ਅਚਲ, ਅਛਲ, ਨਿਰਮਲ ਦੇਸ਼ ਨੂੰ ਪ੍ਰਾਪਤ ਕਰ। ਉਥੇ ਸਭ ਪਾਸੇ ਆਪਣਾ ਆਪ ਹੀ ਹੈ ਤੇ ਤਿੰਨ ਤਾਪ ਆਧਿ ਬਿਆਧਿ, ਉਪਾਧਿ ਨਹੀਂ, ਜੋ ਅਜਾਪ ਹੈ ਉਥੇ ਰਾਜਨ ਕੇ ਰਾਜੇ ਕਾ ਟਿਕਾਣਾ ਹੈ। ਪਾਰ ਰਹਿਤ ਤੇ ਉਰਵਾਰ ਪਾਰ ਨਹੀਂ ਤੇ ਜਿਸ ਦਾ ਸ਼ੇਸਟ ਸਰੂਪ ਹੈ। ਦਵੈਤ ਤੋਂ ਰਹਿਤ, ਭੈ ਰਹਿਤ, ਸੁਤੇ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ ਮਨੋਹਰ ਰਾਜਾ ਸਾਹਿਬ ਬਿਆਨ ਕਰਦੇ ਹਨ ਕਿ ਰੂਪ ਤੋਂ ਅਰੂਪ ਹੈ। ੩੨।

ਐਸੇ ਦੇਸ ਲਹਿਓ ਮਿਲ ਸੰਤਨਕੋ ਜਹ ਜਗ ਅਜੱਗ ਹੈ ਜਗ ਮਗ ਸਾਰਾ।

ਹਿਜਰ ਕੇ ਬਾਬ ਹਿਸਾਬ ਨਹੀਂ ਨਹੀਂ ਖਵਾਬ ਅਜਾਬ ਨਾ ਬੈਨ ਬਿਕਾਰਾ।

ਮਲਕੁਲ ਮੋਤ ਕਾਰੀਮ ਨਹੀਂ ਨਹੀਂ ਤੁਮ ਔਰ ਹਮ ਨ ਹਮ ਪਸਾਰਾ।

ਹਕ ਰਫੀਕ ਹਕੀਕਤ ਹੈ ਇਹ ਦਾਸ ਭਗਵਾਨ ਜੁ ਜਲਵਾ ਨਿਆਰਾ ॥੩੩॥

ਪਦ ਅਰਥ :—ਹਿਜਰ—ਵਿਛੋੜਾ। ਬਾਬ—ਬੁਰੀ ਹਾਲਤ। ਅਜਾਬ—ਦੁਖ। ਬੈਨ—ਬਚਨ। ਬਦਾਰਾ—ਯੋਧੇ ਦਾ ਗਰਜਨ। ਮਲਕੁਲ ਮੋਤ—ਮੋਤ ਦਾ ਫਰਿਸ਼ਤਾ। ਕਾਰੀਮ—ਕਿਰਪਾਲੂ। ਪਸਾਰਾ—ਫੈਲਾਓ। ਹੱਕ—ਖੁਦਾ। ਰਫੀਕ—ਮਿਤ੍ਰ। ਜਲਵਾ—ਪ੍ਰਭਾਵ।

ਅਰਥ :—ਸੰਤਾਂ ਨਾਲ ਮਿਲਕੇ ਐਸੇ ਦੇਸ਼ ਦੀ ਪ੍ਰਾਪਤੀ ਹੋਈ ਹੈ ਜਿੱਥੇ ਜਗਤ ਰਚਨਾ ਨਹੀਂ ਨੂਰ ਦਾ ਪਸਾਰਾ ਹੈ। ਉਥੇ ਨਾ ਵਿਛੋੜੇ ਦਾ ਦੁੱਖ ਹੈ ਨ ਹੀ ਸੁਖਨੇ ਦਾ ਦੁਖ ਤੇ ਨਾ ਹੀ ਸ਼ੋਰ ਸ਼ਰਾਬਾ ਹੈ। ਮੋਤ ਦੇ ਫਰਿਸ਼ਤੇ ਦਾ ਦੁਖ ਨਹੀਂ ਤੇ ਨਾ ਹੀ ਮੈਂ ਮੇਰੀ ਦਾ ਘਸਾਰਾ ਹੈ। ਨਾਭ ਕੰਵਲ ਜੀ

ਕਹਿੰਦੇ ਹਨ ਕਿ ਸੱਚੀ ਗੱਲ ਤਾਂ ਇਹ ਹੈ ਕਿ ਪ੍ਰਭੂ ਹੀ ਸੱਚਾ ਮਿਤ੍ਰ ਹੈ ਤੇ ਉਸ ਦਾ ਜਲਵਾ ਨਿਆਰਾ ਹੈ ।੩੩।

ਹੈ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ਕ ਆਪ ਇਹ ਲਾਸਕ ਹੋ ਕਰ ਆਸ਼ਕ ਕਹੁ ਖੁਦ ਨੂਰੀ।
ਮਾਲੋ ਹੋ ਮਾਲ ਲਖੋ ਖੁਦ ਹਾਲ ਅਹਨਲਹੱਕ ਕਹੁ ਹੋਕਾ ਦੇ ਮਨਸੂਰੀ।
ਬਾਤ ਹੈ ਔਰ ਕਰੇ ਕੁਝ ਗੌਰ ਫਿਰ ਔਰਨ ਕੇ ਤੌਰ ਨ ਭਾਖ ਗਰੂਰੀ।
ਕਰ ਈਮਾਨ ਇਹ ਦੇਖਲੈ ਜਾਨ ਹੈ ਦਾਸ ਭਗਵਾਨ ਜੋ ਜਲਵਾ ਜਰੂਰੀ। ੩੪।

ਪਦ ਅਰਥ :— ਲਾਸਕ—ਮੋਰ, ਨਚਨ ਵਾਲਾ। ਅਨਲਹੱਕ—ਮੈਂ ਖੁਦਾ ਹੂੰ। ਤੌਰ—ਤਰ੍ਹਾਂ
ਈਮਾਨ—ਯਕੀਨ।

ਅਰਥ :—ਜਦੋਂ ਆਸ਼ਕ ਹੋ ਕੇ ਆਪੇ ਨੂੰ ਪਛਾਣਦਾ ਹੈ ਤਾਂ ਨੂਰ ਦੀ ਖੁਸ਼ੀ ਵਿਚ ਮੋਰ ਵਾਂਗ ਨਚਦਾ ਹੈ। ਜਦ ਆਪ ਨੇ ਹਾਲ ਨੂੰ ਜਾਣ ਲਿਆ ਤਾਂ ਮਾਲੋ ਮਾਲ ਹੋ ਮਨਸੂਰ ਦੀ ਤਰ੍ਹਾਂ “ਮੈਂ ਖੁਦਾ ਹੂੰ” ਪੁਕਾਰਦਾ ਹੈ। ਜਰਾ ਗੁਰੂ ਨਾਲ ਵਿਚਾਰੋ ਇਹ ਹੋਰ ਹੀ ਗੱਲ ਹੈ, ਜਦ ਇਸ ਭੇਤ ਨੂੰ ਪਾ ਲਿਆ ਫੇਰ ਹੋਰਨਾਂ ਦੀ ਤਰ੍ਹਾਂ ਹੋਕਾਰ ਵਿਚ ਨਹੀਂ ਬੋਲਦਾ। ਰਾਜਾ ਸਾਹਿਬ ਬਿਆਨ ਕਰਦੇ ਹਨ ਜੇ ਇਹ ਜਲਵਾ ਦੇਖਨਾ ਹੈ ਤਾਂ ਰੱਬ ਉੱਤੇ ਪੱਕਾ ਈਮਾਨ ਲਿਅ ਭਾਵ ਰੱਬ ਦੀ ਬੇਦਗੀ ਕਰ। ੩੪।

ਸਦ ਸਚਦਾ ਨੰਦ ਸਰੂਪ ਸਹੀ ਪਰੀਪੂਰਨ ਆਤਮ ਏਕ ਪਛਾਨੋ।
ਸਮਸਟੀ ਬਿਅਸਟੀ ਕਾ ਭੇਦ ਲਖੋ ਨਹੀਂ ਬੁੰਦ ਸਰੋਵਰ ਭਰਮ ਕੇ ਮਾਨੋ ॥
ਸ੍ਰਵੰਗ ਅਲਪੰਗ ਉਭਾਇ ਦੋਊ ਤਤਪਦ ਬ੍ਰਹਮ ਹੀ ਬ੍ਰਹਮ ਬਖਾਨੋ।
ਦਾਸ ਭਗਵਾਨ ਚਿਟਾਘਨ ਹੈ ਸੋਊ ਸਤ ਅਨੰਦ ਰੂਪ ਸਿਆਨੋ। ੩੫।

ਪਦ ਅਰਥ :—ਸਚਾਨੰਦ—ਸੱਤ ਗੋਂਦ ਵਾਲਾ। ਚਿਤ—ਚੇਤਨ ਰੂਪ। ਅਨੰਦ—ਅਨੰਦ ਸਰੂਪ
ਪ੍ਰੀਪੂਰਨ—ਸਾਰੇ ਪੂਰਨ ਹੋ ਰਿਹਾ। ਸਮਸਟੀ—ਸਾਰੇ ਮੰਗਲ ਰੂਪ। ਬਿਅਸਟੀ—ਜੀਵ ਰੂਪ।
ਸ੍ਰਵੰਗ—ਸਰਬ ਕਲਾ ਸਮਰਥ ਬ੍ਰਹਮ ਅਲਪੰਗ—ਜੀਵ। ਚਿਟਾਘਨ—ਅਕਾਸ਼ ਵੱਤ ਪੂਰਨ ਬ੍ਰਹਮ।

ਅਰਥ :—ਸਤ, ਚਿਤ, ਅਨੰਦ ਇਕ ਹੀ ਬ੍ਰਹਮ ਸਾਰੇ ਪ੍ਰੀਪੂਰਨ ਜਾਣੇ ਜੀਵ ਤੇ ਬ੍ਰਹਮ ਦਾ ਭੇਦ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਜਾਣੋ ਜੇ ਸਰੋਵਰ ਤੇ ਬੁੰਦ ਇਕੋ ਹੀ ਹਨ। ਭਰਮ ਕਰਕੇ ਭਿੰਨ ਪ੍ਰੀਤਤ ਹੁੰਦੇ ਹਨ। ਜੀਵ (ਅਲਪੰਗ) ਬ੍ਰਹਮ (ਸਰਬੱਕ) ਦਾ ਭੇਦ ਮਿਟਾ ਕੇ ਇਕ ਹੀ ਬ੍ਰਹਮ ਨੂੰ ਜਾਣੋ। ਰਾਜਾ ਸਾਹਿਬ ਬਿਆਨ ਕਰਦੇ ਹਨ ਕਿ ਅਕਾਸ਼ ਦੀ ਨਿਆਈ ਬ੍ਰਹਮ ਇਕ ਹਮ ਸਮਾ ਰਿਹਾ ਹੈ । ੩੫।

ਗੋਸਪੰਦ ਔ ਗੁਰਗ ਤੇ ਗੁਰਬਾ ਔ ਮੁਰਗ ਮੇ ਮੌਜ ਦਿਲ ਦਿਲਮਾਲਕ ਏਕਾ।
ਗੌਰਖ ਰਾਗ ਜਗਾਉ ਜੁਗੋ ਨਨ ਸੁਕਰ ਸੁਆਨ ਮੇਂ ਏਕ ਹੀ ਏਕਾ।
ਗੰਗਾ ਗੋਦਾਵਰੀ ਗੰਮਤੀ ਗੋਕਲ ਗਇਆ ਗੁਫਾ ਗਿਰ ਗਹੋ ਬਿਬੇਕਾ।

ਘਟਾ ਮਟਾ ਅਕਾਸ ਸਭ ਮਹ ਭਾਸਮੇ ਸਮੇਂ ਦਾਸ ਭਗਵਾਨ ਹੈ ਏਕ ਅਨੇਕਾ ।੩੬।

ਪਦ ਅਰਥ :—ਗੋਸਪੰਦ—ਬਕਰੀ। ਗੁਰਗ—ਭੇੜੀਆਂ। ਗੁਰਬਾ—ਬਿੱਲੀ। ਮੁਰਗਾ—ਕੁਕੜ। ਗੋਰਖਰ— ਇਕ ਗਧੇ ਦੀ ਕਿਸਮ ਦਾ ਪਸ਼ੂ। ਰਾਜ—ਹਾਥੀ। ਗਾਓ—ਗਊ। ਸੂਕਰ—ਸੂਰ। ਸੁਆਨ—ਕੁੱਤਾ। ਘਟਾ—ਘੜਾ। ਮਟਾ—ਕੋਠਾ। ਮਹਾਕਾਸ—ਆਕਾਸ਼।

ਅਰਥ :—ਬੱਕਰੀ, ਭੇੜੀਆਂ ਬਿੱਲੀ ਤੇ ਕੁਕੜ ਵਿਚ ਹੋ ਮੌਜ ਦਿਲ, ਇਕੋ ਮਾਲਕ ਹੈ। ਜੈਬਰਾ, ਹਾਥੀ, ਗਊ, ਕੁੱਤਾ, ਸੂਰ, ਵਿਚ ਇਕੋ ਹੈ। ਗੰਗਾ ਗੰਦਾਵਰੀ, ਗੋਮਤੀ, ਗੋਕਲ, ਗਯਾ ਜੀ ਪਹਾੜਾਂ ਦੀਆਂ ਕੰਦਰਾਂ ਵਿਚ ਵੀ ਵਿਚਾਰ ਕਰਕੇ ਦੇਖੋ ਇਕੋ ਹੈ, ਰਾਜਾ ਸਾਹਿਬ ਬਿਆਨ ਕਰਦੇ ਹਨ ਕਿ (ਸਰਸ ਘਟਾ ਮੇਂ ਫੋਕ ਅਕਾਸ਼। ਘਟ ਫੂਟੇ ਤੇ ਉਹੀ ਪ੍ਰਾਸ) ਘੜੇ, ਕੋਠੇ ਤੇ ਅਕਾਸ਼ ਵੱਤ ਉਹ ਸਾਰੇ ਪਰੀ ਪੂਰਨ ਹੋ ਰਿਹਾ ਹੈ।" ੩੬ ॥

ਉਂਕਾਰ, ਆਕਾਰ, ਉਕਾਰ, ਮੁਕਾਰ ਅਰਧਬਿੰਦੂ ਬਿਆਪਕ ਏਕ ਅਨੂਪਾ।

ਸਤ ਚਿਤ ਅਨੰਦ ਸਰੂਪ ਸਹੀ ਐਸੇ ਹੀ ਪ੍ਰੀਪੂਰਨ ਰੂਪ ਅਰੂਪਾ।

ਸਰਬ ਕਾਲ ਹੈ ਸਰਬ ਸਥਾਨਨ ਮੇਂ ਸੇਉ ਹੈ ਇਕ ਰਸ ਸਮੂਹ ਮਮ ਰੂਪਾ।

ਦਾਸ ਭਗਵਾਨ ਪਛਾਣ ਤਿਸੇ ਇਕ ਹੈ ਸਰਬੱਗ ਜੇ ਭੂਪਨ ਭੂਪਾ। ੩੭ ॥

ਪਦ ਅਰਥ :—ਓਅੰਕਾਰ—ਓ—ਅ—ਮ—ਬ੍ਰਹਮਾ ਵਿਸ਼ਨੂੰ ਸ਼ਿਵ—ਅਕਾਰ। ਅਕਾਰ—ਉਕਾਰ—ਮੁਕਾਰ। ਬਿਆਪਕ—ਸਰਬ ਅਸਥਾਨੀ। ਸਤ—ਸੱਚ। ਚਿਤ—ਚੇਤਨ। ਅਨੰਦ—ਖੁਸ਼ੀ ਰੂਪ। ਸੇਉ—ਓਹੀ। ਸਰਬੱਗ—ਸਰਬ ਵਿਆਪੀ।

ਅਰਥ :— ਇਕ ਬ੍ਰਹਮ ਤੋਂ ਤਿੰਨ ਸ਼ਕਤੀਆਂ ਬ੍ਰਹਮਾ ਬਿਸ਼ਨ, ਮਹੇਸ਼ ਹੋ ਕੇ ਸਰਬ ਵਿਚ ਵਿਆਪ ਰਹਿਆ ਹੈ। ਰੂਪ ਤੋਂ ਅਰੂਪ ਹੋ ਕੇ ਸਤ ਚਿੱਤ ਅਨੰਦ ਸਰੂਪ ਵਿਆਪ ਰਿਹਾ ਹੈ। ਸਭ ਸਮਿਆਂ ਵਿਚ ਸਾਰੇ ਥਾਈਂ ਇਕ ਰਸ ਸਾਰਿਆਂ ਵਿਚ ਓਹੀ ਹੈ। ਉਸ ਸ਼ਕਤੀਮਾਨ ਰਾਜਿਆਂ ਦੇ ਰਾਜੇ ਨੂੰ ਪਛਾਣ ੩੭ ॥

ਭਾਵ :—ਹਰੀ ਸਾਡੇ ਅੰਦਰ ਹੀ ਹੈ, ਪਰ ਆਪੇ ਦੀ ਸੋਝੀ ਨਾ ਹੋਣ ਕਰਕੇ ਮਨੁੱਖ ਭਰਮ ਵਿਚ ਪਿਆ ਰਹਿੰਦਾ ਹੈ ਤੇ ਅੰਦਰ ਵੱਸਦੇ ਹਰੀ ਨੂੰ ਨਹੀਂ ਪਛਾਣਦਾ। ਧਨਾਸਰੀ ਮਹਲਾ ੯।

ਕਾਚੇ ਰੇ ਬਨਿ ਖੋਜਨ ਜਾਈ। ਸਰਬ ਨਿਵਾਸੀ ਸਦਾ ਅਲੇਪਾ ਤੋਹੀ ਸੰਗਿ ਸਮਾਈ।

ਰਹਾਓ ਪਹੁਪ ਮਧਿ ਜਿਉ ਬਾਸੁ ਬਸਤੁ ਹੈ ਮੁਕਰ ਮਾਹਿ ਜੈਸੇ ਛਾਈ।

ਤੈਸੇ ਹੀ ਹਰਿ ਬਸੇ ਨਿਰੰਤਰ ਘਟਾ ਹੀ ਖੋਜਉ ਭਾਈ।

ਮਲ ਬਿਖੇਪ ਆਵਰਨ ਇਹ ਤੀਨ ਪ੍ਰਤ ਬੰਧ ਅੰਤਹਕਰਨ ਮੇਂ ਜਾਨੇ।

ਮਲ ਨਵਿਰਤ ਹੈ ਨਿਰਮਲ ਕਰਮ ਬਿਖੇਪ ਨਵਿਰਤ ਉਪਾਸ਼ਨਾ ਮਾਨੇ।

ਆਵਰਨ ਨਿਵਿਰਤ ਗਿਆਨ ਭਇਆ ਸਹੀ ਹੋਇ ਸੁਤੰਤ੍ਰ ਸਾਚ ਸਿਆਨੇ।

ਜੀਵ ਬ੍ਰਹਮ ਕੀ ਏਕਤਾ ਮੇ ਹੁਣ ਦਾਸ ਭਗਵਾਨ ਕੀ ਭੇਦ ਪਛਾਨੇ। ੩੮ ॥

ਪਦ ਅਰਥ :—ਮਲ—ਮੈਲ। ਬਿਖੇਪ—ਘਬਰਾਹਟ। ਆਵਰਨ—ਪੜਦਾ। ਪ੍ਰਤਿਬੰਧ—ਰੁਕਾਵਟ ਪਾਉਣ ਵਾਲੇ। ਅੰਤਹਕਰਨ—ਅੰਤਰ ਦੀ ਇੰਦ੍ਰੀ। ਇਸ ਦੇ ਚਾਰ ਭੇਦ ਹਨ :— (੧) ਮਨ, ਜਿਸ ਕਰਕੇ ਸੰਕਲਪ ਵਿਕਲਪ ਫੁਰਦੇ ਹਨ। (੨) ਬੁਧਿ, ਜਿਸ ਤੋਂ ਵਿਚਾਰ ਅਤੇ ਨਿਸ਼ਚਾ ਹੁੰਦਾ ਹੈ। (੩)

ਚਿੱਤ, ਜਿਸ ਕਰਕੇ ਸਮਝਣ (ਚੇਤਾ) ਹੁੰਦਾ ਹੈ। (੪) ਅਹੰਕਾਰ, ਜਿਸ ਤੋਂ ਪਦਾਰਥਾਂ ਨਾਲ ਆਪਣਾ ਸੰਬੰਧ ਹੁੰਦਾ ਹੈ। ਨਵਿਰਤ—ਦੂਰ ਹੁੰਦੀ ਹੈ। ਉਪਾਸ਼ਨਾ—ਮੰਨਤਾ ਕਰਨੀ। ਗਿਆਨ—ਜਾਣਨਾ।

ਅਰਥ :—ਅੰਤਸ਼ਕਰਨ ਵਿਚ ਤਿੰਨ ਉਪਾਧੀਆਂ ਰੁਕਾਵਟਾਂ ਪਾਉਣ ਵਾਲੀਆਂ ਹਨ—ਮਲ, ਵਿਖੇਪ ਤੇ ਆਵਰਨ। ਮਲ ਸਭ ਕਰਮਾਂ ਤੋਂ ਦੂਰ ਹੁੰਦੀ ਹੈ। ਵਿਖੇਪ ਪੂਜਾ ਕਰਨ ਤੋਂ ਤੇ ਆਵਰਨ ਗਿਆਨ ਤੋਂ ਨਵਿਰਤ ਹੁੰਦਾ ਹੈ। ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਆਪਣੇ ਆਪ ਨੇ ਠੀਕ ਕਰਕੇ ਆਪਣਾ ਆਪ ਪਛਾਣ ਕੇ ਸੁਤੇਤ੍ਰ ਹੋ ਜਾਓ। ਨਾਭ ਕੰਵਲ ਜੀ ਆਖਦੇ ਹਨ ਕਿ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਜੀਵ ਤੇ ਬ੍ਰਹਮ ਵਿੱਚ ਕੋਈ ਭੇਦ ਨਹੀਂ ਰਹਿ ਜਾਂਦਾ ॥੩੮॥

ਮਿਥਿਆ ਸੰਸਾਰ ਜੋ ਸਤ ਹੈ ਭਾਸਤ ਤਾਹਿ ਨਵਿਰਤੀ ਕੋ ਸਾਧਨ ਚਾਰੇ।

ਸ਼ਰਵਣ ਮੰਨਨ ਨਿਧਿਆਸਨ ਸੇ ਸਾਖਿਆਤ ਹੈ ਕਾਰ ਸਰੂਪ ਪਿਆਰੇ।

ਸੱਤ ਅਸੱਤ ਕੋ ਜਾਣ ਲੀਆ ਜਬ ਤਿਆਗ ਗ੍ਰਹਣ ਹੈ ਇਕ ਸਾਰੇ।

ਸਿਧ ਅਵਸਥਾ ਮੇ ਜੀਵਨ ਮਕਤ ਹੋ ਦਾਸ ਭਗਵਾਨ ਹੈ ਬਚਨ ਨਿਆਰੇ ॥੩੯॥

ਪਦ ਅਰਥ :—ਮਿਥਿਆ—ਬੁਠਾ। ਭਾਸਤ—ਪ੍ਰਤੀਤ ਹੁੰਦਾ ਹੈ। ਨਵਿਰਤੀ—ਛੱਡਨਾ। ਸਾਧਨ—ਰਸਤੇ। ਸਰਵਣ—ਸੁਣਨਾ। ਮੰਨਨ—ਮਨਣਾ। ਨਿਧਿਆਸਨ—ਅਮਲ ਕਰਨਾ। ਸਾਖਿਆਤ—ਪ੍ਰਤੱਖ ਹੋਣਾ। ਤਿਆਗ— ਛੱਡਨਾ। ਗ੍ਰਹਣ—ਪਕੜਨ। ਇਕਸਾਰੇ—ਇਕੋ ਜਿਹਾ। ਸਿਧ—ਪੂਰਨ ਪੁਰਖ। ਅਵਸਥਾ—ਹਾਲਤ। ਜੀਵਨ ਮੁਕਤਿ—ਜੋ ਜੀਵੇ ਮਰਦੇ ਹਨ ਭਾਵ, ਮਨ ਨੂੰ ਮਾਰਕੇ ਜੀਵਤ ਭਾਵ ਸੇ ਮਰਨ ਵਾਲੇ ਜੀਵਨ ਮੁਕਤ ਕਹੇ ਜਾਂਦੇ ਹਨ।

ਅਰਥ :— ਬੁਠਾ ਸੰਸਾਰ ਜੋ ਸੱਤ ਪ੍ਰੀਤ ਹੁੰਦਾ ਹੈ ਉਸ ਦੀ ਨਵਿਰਤੀ ਦੇ ਚਾਰ ਸਾਧਨ ਹਨ। ਨਾਮ ਦਾ ਸੁਣਨਾ, ਮੰਨਣਾ ਤੇ ਉਸ ਉਤੇ ਅਮਲ ਕਰਕੇ ਪ੍ਰਤੱਖ ਰੱਬ ਹੋ ਜਾਣਾ। ਜਦੋਂ ਸੱਤ ਤੇ ਅਸੱਤ ਦਾ ਨਿਰਣਾ ਕਰ ਲਿਆ ਫੇਰ ਕਉਣ ਤਿਆਗ ਕਰਨ ਵਾਲਾ ਭਾਵ, ਬਿਰਤੀ ਇਕਸਾਰ ਹੋ ਜਾਂਦੀ ਹੈ। ਨਾਭ ਕੰਵਲ ਜੀ ਬਿਆਨ ਕਰਦੇ ਹਨ ਉਹ ਜੀਵ ਸਿਧ ਅਵਸਥਾ ਨੂੰ ਪ੍ਰਾਪਤ ਕਰਕੇ ਜੀਵਨ ਮੁਕਤ ਦੀ ਪਦਵੀ ਪ੍ਰਾਪਤ ਕਰ ਲੈਂਦਾ ਹੈ ॥੩੯॥

ਮਾਲਕ ਮੌਜ ਮਹੱਬਤ ਹੈ ਜੋਊ ਹੈ ਸ੍ਰਬਤਰ ਮਮ ਸਰੂਪਾ।

ਬੇਦ ਪੁਰਾਨ ਕਤੇਬ ਕੁਰਾ ਏਹ ਕਰ ਰਹੇ ਹੈਂ ਸਭ ਮੇਰੀ ਹੀ ਉਪਾ।

ਹਰ ਹਰ ਹਾਲ ਮੇਂ ਹਕ ਜਮਾਲ ਹੈ ਖਾਸ਼ ਖਿਆਲ ਮੇਂ ਰੂਪ ਅਰੂਪਾ।

ਦਾਸ ਭਗਵਾਨ ਇਹੁ ਰਮਜ ਪਛਾਨ ਬਿਵਸਥਾ ਗਿਆਨ ਹੈ ਭੂਪਨ ਭੂਪਾ ॥੪੦॥

ਪਦ ਅਰਥ :—ਬੇਦ—ਚਾਰ। ਪੁਰਾਨ—ਅਠਾਰਾਂ ਪੁਰਾਨ। ਕਤੇਬ—ਚਾਰ। ਹੱਕ—ਖੁਦਾ। ਜਮਾਲ—ਦਰਸ਼ਨ। ਰਮਜ—ਇਸ਼ਾਰਾ। ਬਿਵਸਥਾ ਗਿਆਨ—ਆਪਣੇ ਆਪ ਨੂੰ ਜਾਣਨਾ।

ਅਰਥ :—ਮੁਹੱਬਤ, ਪਿਆਰ ਪ੍ਰੇਮ ਹੀ ਮੇਰਾ ਆਪਣਾ ਸਰੂਪ ਹੈ। ਬੇਦ, ਪੁਰਾਨ, ਕਤੇਬ ਤੇ ਕੁਰਾਨ ਮੇਰੀ ਹੀ ਉਪਮਾ ਕਰ ਰਹੇ ਹਨ ਹਰ ਹਾਲ ਵਿਚ ਉਸਦਾ ਹੀ ਨੂਰ ਹੈ, ਹਰ ਖਿਆਲ ਵਿਚ

ਅਰੂਪ ਪੁਰੂ ਹੀ ਰੂਪਵਾਨ ਹੋ ਰਿਹਾ ਹੈ। ਰਾਜਾ ਸਾਹਿਬ ਇਸ ਭੇਦ ਨੂੰ ਪਛਾਨਣ ਦੀ ਤਾਰੀਖ ਕਰਦੇ ਹਨ ਤੇ ਕਹਿੰਦੇ ਹਨ ਕਿ ਗਿਆਨ ਅਵਸਥਾ ਦਾ ਮਾਲਕ ਰਾਜਿਆ ਦਾ ਰਾਜਾ ਹੈ। ੪੦ ॥

ਹੇ ਮੇਰੇ ਰੂਪ ਦੇਓ ਤੁਝੇ ਕੀ ਉਪਮਾ ਨਹੀਂ ਤੋਂ ਬਿਨ ਦੂਸਰ ਔਰ ਕੋ ਬੀਆ।

ਬਿਓ ਮਸਮੀਰ ਔਨਾਰ ਹੈ ਅੰਭਰੀਧ ਪੰਚਨ ਮੇਂ ਨਹੀਂ ਚੇਤਨ ਬੀਆ।

ਸਬਜੀ ਸੁਫੈਦੀ ਔ ਸੁਰਖੀ ਸਿਆਹੀ ਹੈ ਜਰਦੀ ਕੇ ਬੀਚ ਨਹੀਂ ਹੋਰੁ ਜੀਆ।

ਤੇਰੇ ਹੀ ਆਸਰੇ ਦਮਕਾਂ ਅਨੇਕ ਹੈਂ ਦਾਸ ਭਗਵਾਨ ਸਿਧਾਂਤ ਇਹੁਲੀਆ। ੪੧ ॥

ਪਦ ਅਰਥ :—ਬਿਓਮ—ਆਕਾਸ। ਸਮੀਰ—ਹਵਾ। ਨਾਰ—ਅਗਨੀ। ਅੰਭ—ਪਾਣੀ। ਧਰ—ਧਰਤੀ। ਪੰਚਨ—ਪੰਜ ਤੱਤ। ਦਮਕਾਂ—ਚਮਕ। ਸਿਧਾਂਤ—ਸਿੱਟਾ, ਨਤੀਜਾ।

ਅਰਥ :—ਹੇ ਮੇਰੇ ਨਿਜ ਸਰੂਪ ਤੂੰ ਹੀ ਦੇਵ ਹੈਂ ਤੇਰੀ ਉਪਮਾ ਹੋਰ ਕੋਈ ਨਹੀਂ ਕਰ ਸਕਦਾ। ਅਕਾਸ਼, ਹਵਾ, ਅਗਨੀ, ਪਾਣੀ ਤੇ ਧਰਤੀ ਇਨ੍ਹਾਂ ਪੰਜਾਂ ਤੱਤਾਂ ਦੀ ਦੇਹ ਵਿਚ ਤੇਰੀ ਚੇਤਨ ਸੱਤਾ ਹੈ। ਹਰਿਆਵਲ, ਸਫੈਦੀ, ਸੁਰਖੀ, ਸਿਆਹੀ, ਪਿਲਤਨ ਵਿਚ ਉਹੀ ਜੀਵ ਸੱਤਾ ਪਰੀਪੂਰਨ ਹੈ। ਸਭ ਚਮਕਾ ਦਮਕਾ ਤੇਰੇ ਹੀ ਆਸਰੇ ਹਨ ਖਾਜਾ ਸਾਹਿਬ ਨੇ ਇਹ ਸਿਧਾਂਤ ਦਸਿਆ ਹੈ ੪੧ ॥

ਆਬ ਤੇ ਬਾਦ ਔ ਆਤਸ਼ ਖਾਕ ਅਕਾਸ ਮਿਲੇ ਬਿਚ ਆਪ ਹੋਇ ਸੀਰੀ।

ਪ੍ਰਾਨ ਉਪਾਨ ਬਿਆਨ ਉਦਾਨ ਸਮਾਨ ਹੁਈ ਪੰਜ ਪੌਣ ਕੀ ਧੀਰੀ।

ਆਪਸ ਬੀਚ ਵਿਯੋਗ ਹੁਆ ਜਬ ਖੁਲ੍ਹ ਗਈ ਤਬ ਪ੍ਰਾਨ ਜੰਜੀਰੀ।

ਦਾਸ ਭਗਵਾਨ ਅਖੰਡ ਹੈ ਆਤਮ ਰੰਚ ਕਮਾਨ ਨਹੀਂ ਦਿਲਗੀਰੀ। ੪੨ ॥

ਪਦ ਅਰਥ :—ਆਬ—ਪਾਣੀ। ਬਾਦ—ਹਵਾ, ਆਤਸ਼—ਅੱਗ। ਖਾਕ—ਮਿੱਟੀ। ਅਕਾਸ—ਪੁਲਾੜ। ਸੀਰੀ—ਸਾਂਝੀਵਾਲ। ਪ੍ਰਾਨ—ਸੁਆਸ, ਰਿੰਦ ਵਿਚ। ਉਪਾਨ—ਗੁਦਾ ਵਿਚ। ਬਿਆਨ—ਸਾਰੇ ਸਰੀਰ ਵਿਚ ਵਿਆਪਕ। ਉਦਾਨ—ਕੰਠ ਵਿਚ। ਸਮਾਨ—ਨਾਭੀ ਵਿਚ। ਧੀਰੀ—ਧੀਰਜ ਵਾਲਾ। ਵਿਯੋਗ—ਵਿਛੋੜਾ। ਅਖੰਡ—ਨਾ ਟੁਟਣ ਵਾਲਾ ਰੰਚਕ—ਬੋੜੀ ਜਿਹੀ। ਦਿਲਗੀਰੀ—ਚਿੱਤਾ।

ਅਰਥ :—ਪਾਣੀ, ਹਵਾ, ਅੱਗ, ਮਿੱਟੀ ਤੇ ਆਕਾਸ਼, ਪੰਜ ਤੱਤ ਦੀ ਦੇਹ ਵਿਚ ਸਾਂਝੀਵਾਲ ਹੋ ਕੇ ਬੈਠਾ ਹੈ। ਦੇਹ ਵਿਚ ਜੋ ਪੰਜ ਪ੍ਰਾਣ ਹਨ ਇਹ ਸੁਆਸਾਂ ਦੀ ਲੜੀ ਪਰੋਤੀ ਹੋਈ ਹੈ। ਪੰਜਾਂ ਤੱਤਾਂ ਦੀ ਦੇਹ ਜਦ ਮੁਕ ਗਈ ਤਾਂ ਪੰਜਾਂ ਪ੍ਰਾਣਾਂ ਦੀ ਜੰਜੀਰ ਟੁਟ ਗਈ। ਆਤਮ ਅਖੰਡ ਹੈ। ਨਾਭ ਕੇਵਲ ਜੀ ਆਖਦੇ ਹਨ ਕਿ ਭੋਰਾ ਮਾਤ੍ਰ ਭੀ ਚਿਤ ਵਿਚ ਉਦਾਸੀ ਨਾ ਲਿਆ। ੪੨ ॥

ਏਕ ਅਕਾਲ ਅਜਾਲ ਗੋਪਾਲ ਇਹ ਹਰ ਹਰ ਹਾਲ ਸੰਭਾਲ ਫਕੀਰਾ।

ਹੈ ਸਤਿ ਚਿੱਤ ਅਨਿਤ ਨਾ ਨਿਤ ਇਹੁ ਆਤਮ ਬਿਤ ਲੈ ਪਾਇ ਜਖੀਰਾ।

ਸਚ ਆਨੰਦ ਇਹ ਹੈ ਨਿਰਦੰਦ ਨਹੀਂ ਜਦ ਦੰਦ ਨਾ ਅਟਕ ਜੰਜੀਰਾ।

ਦਾਸ ਭਗਵਾਨ ਬਿਵਸਥਾ ਬਿਗਯਾਨ ਨਾ ਗਯਾਨ ਅਗਯਾਨ ਨਹੀਂ ਗੁਰ ਪੀਰਾ। ੪੩ ॥

ਪਦ ਅਰਥ :—ਅਕਾਲ—ਕਾਲ ਰਹਿਤ। ਅਜਾਲ—ਜਾਲ ਰਹਿਤ। ਗੋਪਾਲ—ਪ੍ਰਿਥਵੀ ਦਾ

ਮਾਲਕ। ਸਤ-ਸੱਚ। ਚਿਤ-ਚੇਤਨਾ ਸਮੇਤ। ਅਨਿਤ-ਨਾਸ਼ਵਾਨ। ਨਿਤ-ਨਾਸ਼ ਗਹਤ।
ਬਿਤ-ਧਨ ਪਦਾਰਥ। ਜਖੀਰਾ-ਖਜਾਨਾ ਜਾਂ ਸਮੂਹ। ਨਿਰਦ੍ਵੰਤ-ਦਵੈਤ ਤੋਂ ਰਹਿਤ।
ਦ੍ਵੰਦ-ਦੁਈ।

ਅਰਥ :-ਹੇ ਫਕੀਰਾ! ਉਸ ਇਕ ਕਾਲ ਰਹਿਤ, ਜਾਲ ਰਹਿਤ, ਪ੍ਰਿਥਵੀ ਦੇ ਪਾਲਨਹਾਰ ਨੂੰ
ਹਰ ਗਲ ਹਰ ਸਮੇਂ ਯਾਦ ਕਰ। ਉਹ ਸਤ ਤੇ ਚੇਤਨ ਸਦਾ ਨਾਸ਼ ਰਹਿਤ ਆਤਮਕ ਧਨ
ਜਖੀਰੇ ਨੂੰ ਪ੍ਰਾਪਤ ਕਰ। ਇਸ ਅਵਸਥਾ ਵਿਚ ਦਵੈਤ ਭਾਵ ਨ ਹੀ ਹੈ ਤੇ ਨਾ ਹੀ ਕੋਈ ਅਟਕ
ਪਾਉਣ ਵਾਲੀਆਂ ਜੰਜੀਰਾਂ ਹਨ। ਨਾਭ ਕੰਵਲ ਜੀ ਬਿਆ ਨ ਕਰਦੇ ਹਨ ਕਿ ਆਤਮਕ ਮੰਡਲ
ਵਿਚ ਗੁਰ ਤੇ ਚੇਲੇ ਦੇ ਵਿਤਕਰੇ ਦਾ ਭਰਮ ਨਹੀਂ। ਭਾਵ, “ਰਾਮ ਕਬੀਰਾ ਏਕ ਭਏ ਹੈ ਕੋਇ ਨ
ਸਕੈ ਪਛਾਣੀ ॥੩੩॥

ਹੈ ਸੰਸਾਰ ਵਿਖੇ ਦੋਊ ਮਾਰਗ ਨਾਮ ਗ੍ਰਿਹਸਤ ਅਤੀਤ ਅਲਾਯੋ
ਧਰਮ ਇਨਾਂ ਵਖੋ ਵਖ ਕਹੇ ਪ੍ਰਵਿਰਤ ਨਵਿਰਤ ਕਾ ਭੇਦ ਲਖਾਯੋ।
ਜਿਸ ਮਾਹਿ ਸਾਮਲ ਤਿਕ ਕੇ ਹੀ ਆਮਲ ਹੋਕਰ ਕਾਮਲ ਖੁਬ ਕਮਾਯੋ।
ਦਾਸ ਭਗਵਾਨ ਪਛਾਣ ਕੇ ਆਪ ਕੋ ਦਾਨਸ਼ਮੰਦ ਤਾਂ ਫੇਰ ਕਹਾਯੋ। ੪੪ ॥

ਪਦ ਅਰਥ :- ਮਾਰਗ-ਰਸਤੇ। ਗ੍ਰਿਹਸਤ-ਘਰ ਬਾਰ। ਅਤੀਤ-ਤਿਆਗੀ। ਅਲਾਯੋ-ਕਹੇ
ਜਾਂਦੇ ਹਨ। ਪ੍ਰਵਿਰਤ-ਗ੍ਰਿਹਸਤ। ਨਵਿਰਤੀ-ਤਿਆਗ। ਸ਼ਮਲ-ਹਿਸਾ ਲੈਣਾ। ਆਮਲ-ਅਮਲ
ਕਰਨੇ ਵਾਲਾ। ਕਾਮਲ-ਯੋਗਤਾ। ਦਾਨਸ਼ਮੰਦ-ਅਕਲ ਵਾਲਾ।

ਅਰਥ :-ਸੰਸਾਰ ਵਿਚ ਗ੍ਰਿਹਸਤ ਤੇ ਤਿਆਗ ਇਹ ਹੀ ਦੋ ਰਸਤੇ ਕਹੇ ਜਾਂਦੇ ਹਨ। ਘਰ
ਬਾਰ ਤੇ ਤਿਆਗੀ ਦਾ ਜੁਦਾ ਜੁਦਾ ਫਰਜ਼ ਹੈ। ਇਸ ਗਲ ਦਾ ਨਿਰਨਾ ਕਰਕੇ ਦੋਹਾਂ ਵਿਚੋਂ ਇਕ
ਰਸਤੇ ਨੂੰ ਅਪਨਾਓ। ਜਿਸ ਮਾਰਗ ਵਿਚ ਤੁਸੀਂ ਆਪਣੇ ਆਪ ਨੂੰ ਸਾਮਲ ਕਰਦੇ ਹੋ ਉਸ ਤੇ
ਪੂਰਨੇ ਪਾਉਂਦੇ ਹੋਏ ਪੁਰੀ ਤਰ੍ਹਾਂ ਕਮਾਈ ਕਰੋ। ਰਾਜਾ ਸਾਹਿਬ ਜੀ ਬਿਆਨ ਕਰਦੇ ਹਨ ਫਰਜ਼
ਸ਼ਨਾਸੀ ਬਿਨਾਂਕੋਈ ਸਮਝਦਾਰ ਨਹੀਂ ਅਖਵਾ ਸਕਦਾ। ੪੪ ॥

ਭਾਵ :-ਵਿਕਾਰਾਂ ਵਿਚ ਗਰਕੇ ਰਹਿਣ ਨਾਲੋਂ ਤਿਆਗ ਚੰਗਾ ਹੈ।
“ਕਬੀਰ ਜਉ ਗ੍ਰਿਹ ਕਰਹਿ ਤੇ ਧਰਮੁ ਕਰ ਨਾਹੀ ਤਾਂ ਕਰ ਬੈਰਾਗੁ।
ਬੈਰਾਗੀ ਬੰਧਨ ਕਰੈ, ਤਾ ਕੋ ਬਡੋ ਅਭਾਗੁ”
“ਪੁੰਨ ਦਾਨ ਨਾ ਕਰੇ ਸਰੀਰ ਜੋ ਗਿਰਹੀ ਗੰਗਾ ਕਾ ਨੀਰ”

ਸੂਰਤ ਦੇਖ ਕਿਉਂ ਫੂਲ ਰਿਹੋਂ ਏਹੁ ਬਣਿਆ ਨਦਾਨ ਹੈ ਕਾਲ ਚਬੀਟਾ।
ਜਿਸ ਜੁਆਨੀ ਕਾ ਮਾਣ ਕਰੋਂ ਸਠ ਭੀਤਰ ਆਜ ਕਿ ਕਾਲ ਹੈ ਖੀਟਾ।
ਚਮਤਕਾਰ ਜਿਉਂ ਦਾਮਨ ਕਾ ਇਉਂ ਹੋਵਣਹਾਰ ਸਰੀਰ ਹੈ ਲੀਟਾ।
ਦਾਸ ਭਗਵਾਨ ਹੈ ਖਾਕ ਸਭੀ ਅਜੇ ਸੂਰਖ ਦੇਖ ਨਾ ਠੀਕ ਪਤੀਟਾ ॥੪੫॥

ਪਦ ਅਰਥ :-ਸੂਰਤ-ਦੇਹ ਦਾ ਸਰੂਪ। ਫੂਲ-ਅਹੰਕਾਰ ਕਰਨਾ। ਕਾਲ-ਮੌਤ।

ਚਬੀਟਾ-ਚਬਣ ਵਾਲੀ ਚੀਜ਼। ਸਠ-ਮੂਰਖ। ਖੀਟਾ-ਨਾਸ਼। ਦਾਮ-ਬਿਜਲੀ ਦਾ ਚਮਤਕਾਰ

(ਦਾਮਨੀ ਚਮਤਕਾਰ ਤਿਉਂ ਵਰਤਾਰਾ ਜੰਗ ਖੇ)। ਪਤੀਣਾ—ਨਿਸਚਾ ਕਰਨਾ।

ਅਰਥ :—ਅਪਣੀ ਸੁਹਣੀ ਸੂਰਤ ਦੇਖ ਕਿਉਂ ਅਹੰਕਾਰ ਕਰਦਾ ਹੈ ਇਹ ਤਾਂ ਮੌਤ ਦਾ ਚਬੀਣਾ ਹੈ। ਹੇ ਮੂਰਖ! ਜਿਸ ਜੁਆਨੀ ਦਾ ਮਾਣ ਕਰਦਾ ਹੈ ਉਹ ਤਾਂ ਅਜ ਡਲਕੇ ਖਤਮ ਹੋ ਜਾਏਗੀ॥ ਬਦਲਾਂ ਵਿਚ ਬਿਜਲੀ ਦੇ ਚਮਤਕਾਰ ਦੀ ਨਿਆਈ ਇਹ ਸਰੀਰ ਛਿਨ ਮਾਤਰ ਹੈ। ਨਾਭ ਕੰਵਲ ਜੀ ਦੇਹ ਦੀ ਅਸਲੀਅਤ ਦਸਦੇ ਹੋਏ ਬਿਆਨ ਕਰਦੇ ਹਨ ਕਿ ਇਹ ਮਿਟੀ ਹੈ ਪਰ ਮੂਰਖ ਇਸ ਨੂੰ ਸਦਾ ਰਹਿਣ ਵਾਲੀ ਸਮਝੀ ਬੈਠਾ ਹੈ ॥੪੫॥

ਭਾਵ :—ਪੂੜ ਇਕੱਠੀ ਕਰਕੇ ਇਹ ਦੇਹ ਰੂਪ ਪੁੜੀ ਬੰਨ੍ਹ ਦਿੱਤੀ ਹੈ। ਚਾਰ ਦਿਨ ਦਾ ਚਮਤਕਾਰ ਹੈ, ਅੰਤ ਨੂੰ ਖੋਹ ਰਲ ਜਾਏਗੀ।

“ਕਬੀਰ ਧੂਲ ਸਕੇਲ ਕੇ ਪੁਰੀਆਂ ਬਾਂਧੀ ਦੇਹ।

ਦਿਵਸ ਚਾਰ ਕੋ ਪੇਖਨਾ ਅੰਤ ਖੋਹ ਕੀ ਖੋਹ।”

ਕਾਲ ਕਲਵਤ੍ਰ ਸੀਸ ਪੈਖੜਕਤ ਕੜਕਤ ਬੀਰ ਨਾ ਜਾਵਤ ਪੇਸੋ।

ਬਾਲਕ ਬਿਰਧ ਜੁਆਨ ਪ੍ਰਾਨ ਨਾਸਾਨ ਗਵਾਵਤ ਕਰ ਹਮੇਸੋ।

ਹੋਇ ਭਿਆਨਕ ਆਣ ਅਚਾਨਕ ਦੇਤ ਦਖਾਲੀ ਜਾਂ ਹੋਤ ਅੰਦੇਸੋ।

ਦਾਸ ਭਗਵਾਨ ਨਹੀਂ ਬਸ ਜਾਵਤ ਪਾਸ ਤਮਾਮ ਰਹ ਜਾਵਤ ਖੇਸੋ ॥੪੬॥

ਪਦ ਅਰਥ :—ਕਾਲ ਕਲਵੱਤ੍ਰ—ਮੌਤ ਦਾ ਆਰਾ। ਬੀਰ—ਬਲਵਾਨ। ਨਾਸਾਨ—ਨਾਸ ਕਰਦਾ ਹੈ। ਕਾਰ ਹਮੇਸੋ—ਸਦਾ ਦਾ ਏਹੀ ਕੰਮ। ਭਿਆਨਕ—ਡਰਾਉਣਾ। ਅਚਾਨਕ—ਅਚਨਚੇਤ। ਅੰਦੇਸੋ—ਫਿਕਰ। ਖੇਸੋ—ਆਪਣੇ ਆਪਣੇ ਤੇ ਕਰੀਬੀ।

ਅਰਥ :—ਬਲਵਾਨ ਮੌਤ ਦਾ ਆਰਾ ਸਿਰ ਤੇ ਚੱਲਦਾ ਹੈ ਤੇ ਉਥੇ ਕਿਸੇ ਦੀ ਪੇਸ਼ ਨਹੀਂ ਜਾਂਦੀ। ਉਸ ਦਾ ਕੰਮ ਹੀ ਪ੍ਰਾਣ ਦਾ ਨਾਸ ਕਰਨਾ ਹੈ। ਚਾਹੇ ਬਾਲਕ ਹੋਵੇ, ਜੁਆਨ ਜਾਂ ਬੁਢਾ ਹੋਵੇ ਕਾਲ ਆਪਣਾ ਭਿਆਨਕ ਰੂਪ ਅਚਾਨਕ ਹੀ ਆ ਦਿਖਾਲਦਾ ਹੈ। ਇਹ ਜੀਵ ਉਸ ਸਮੇਂ ਭੈ ਭੀਤ ਹੋ ਜਾਂਦਾ ਹੈ।

ਰਾਜਾ ਸਾਹਿਬ ਬਿਆਨ ਕਰਦੇ ਹਨ ਕਿ ਹੇ ਭਾਈ ਉਸ ਸਮੇਂ ਨਜ਼ਦੀਕੀ, ਘਰਦੇ ਤੇ ਰਿਸ਼ਤੇਦਾਰ ਦੇਖਦੇ ਹੀ ਰਹ ਜਾਂਦੇ ਹਨ ॥੪੬॥

ਭਾਵ :—ਵਡੇ ਕਿਰਸਾਨ ਵਾਹਿਗੁਰੂ ਦੀ ਇਹ ਸੰਸਾਰ ਖੇਤੀ ਹੈ। ਜੇ ਚਾਹੇ ਹਰੀ ਵੱਢ ਲਵੇ, ਜਾਂ ਡਡਰੀ ਵੱਢ ਲਵੇ ਜਾਂ ਪੱਕੀ ਨੂੰ ਵੱਢੇ।

“ਹਰੀ ਨਾਹੀ ਡੱਡਰੀ ਪੱਕੀ ਵਢਣਹਾਰ।

ਲੈ ਲੈ ਦਾਤਿ ਪਹੁਤਿਆ ਲਾਵੇ ਕਰ ਤਿਆਰ।

ਜਾਂ ਹੋਆ ਹੁਕਮ ਕਿਰਸਾਣ ਦਾ ਤਾਂ ਲੁਣ ਮਿਨਿਆ ਖੇਤਾਰ।

ਨਹੀਂ ਬਾਰਿਕ ਨਹੀਂ ਜੋ ਬਨੇ ਨਹੀਂ ਬਿਰਥੀ ਕਛ ਬੰਧ,

ਓਹ ਵੇਲਾ ਹਰ ਬੁਝੀਐ ਜਉ ਆਦਿ ਪਰੇ ਜਮ ਵੰਧ।

ਆਲਿ ਉਲਾਦਿ ਸਭੀ ਬਰਬਾਦ ਨਹੀਂ ਕਰ ਯਾਦ ਇਹ ਖਾਨ ਕਲੇਸਾ।
 ਔਰਤ ਪੁਤ੍ਰ ਔਰ ਕਲੌਤ੍ਰ ਮਿਤ੍ਰ ਜਾਣ ਨਾ ਪੂਛ ਸੰਦੇਸਾ।
 ਬਾਪ ਬਰਾਦਰ ਹੈ ਜੋਈ ਮਾਦਰ ਡੋਬਣ ਹਾਰ ਇਹ ਪੂਰ ਕੁਦੇਸਾ।
 ਦਾਸ ਭਗਵਾਨ ਚਲੋ ਅਬ ਸੰਭਲ ਸੇਸ ਸਿਆਮ ਕਰੋ ਪ੍ਰਵੇਸਾ ॥੪੭॥

ਪਦ ਅਰਥ :—ਖਾਨ ਕਲੇਸਾ—ਕਲੇਸਾ ਦੀ ਖਾਨ। ਸੰਦੇਸ—ਸੁਨੇਹਾ। ਕੁਦੇਸਾ—ਖੇਟਾ ਦੇਸ।
 ਸੇਸ—ਨਤੀਜਾ (Result)

ਅਰਥ :—ਆਪਣੀ ਔਲਾਦ ਤੇ ਅਗੋਂ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਔਲਾਦ ਇਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਯਾਦ ਨਾ ਕਰ ਇਹ ਸਭ ਬਰਬਾਦੀ ਦਾ ਕਾਰਨ ਹਨ ਤੇ ਦੁਖਾਂ ਦੀ ਖਾਣ ਹਨ। ਇਸਤ੍ਰੀ ਪੁਤ੍ਰ ਤੇ ਨੂਹ ਤੇ ਮਿਤ੍ਰ ਇਹ ਜਾਣ ਲਗੇ ਸੁਨੇਹਾ ਦੇ ਕੇ ਨਹੀਂ ਜਾਂਦੇ। ਪਿਓ, ਭਰਾ ਤੇ ਜੋ ਮਾਤਾ ਹੈ ਇਹ ਸਾਰਾ ਕੁਦੇਸਾ ਪੂਰ ਹੈ ਤੇ ਸਭ ਡੋਬਣ ਵਾਲੇ ਹਨ। ਨਾਭ ਕੰਵਲ ਜੀ ਦਾ ਕਹਿਣਾ ਹੈ ਕਿ ਇਨ੍ਹਾਂ ਵਿਚ ਖੱਚਤ ਹੋਣ ਦਾ ਨਤੀਜਾ ਸੋਚਕੇ ਟੱਬਰ ਵਿਚ ਪਰਵੇਸ਼ ਕਰੋ ॥੪੭॥

ਭਾਵ :—ਸਤਿਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਦੇਵ ਜੀ ਰੱਬ ਤੇ ਰੱਬ ਦੇ ਪਿਆਰਿਆਂ ਦੀ ਧੂੜੀ ਦੀ ਯਾਦਨਾ ਕਰਕੇ ਸੰਸਾਰਕ ਖੇਡ ਦਾ ਨਕਸ਼ਾ ਤਿਤੰਗ ਰਾਗ ਵਿਚ ਇਸ ਪਰਕਾਰ ਖਿਚਦੇ ਹਨ :—

ਰਾਗ ਤਿਲੰਗ ਮਹਲ ੧ ਘਰ ੧ :—

ਯਕ ਅਰਜ ਗੁਫਤਮ ਪੇਸਿ ਤੋ ਦਰ ਗੋਸ ਖੁਨ ਕਰਤਾਰ।

ਹਕਾ ਕਬੀਰ ਕਰੀਮ ਤੂੰ ਬੇ ਐਬ ਪਰਵਦਗਾਰ।

ਦੁਨੀਆਂ ਮੁਕਾਮੇ ਫਾਨੀ ਤਹਕੀਕ ਦਿਲ ਦਾਨੀ।

ਮਮ ਸਰ ਮੂਏ ਅਜਰਾਈਲ ਗਿਰਫਤਹ ਦਿਲ ਹੇ ਚਿਨ ਦਾਨੀ। ਰਹਾਓ ॥

ਜਨ ਪਿਸਰ ਪਦਰ ਬਰਾਦਰਾਂ ਕਸ ਨੋਸ ਦਸਤਗੀਰ।

ਆਖਿਰ ਬਿਅਫਤਮ ਕਸਨ ਦਾਰਦ ਚੂੰ ਸਵਦ ਤਦਬੀਰ।

ਸਬ ਰੋਜ ਗਸ਼ਤਮ ਦਰ ਹਵਾ ਕਰਦੇਮ ਬਦੀ ਖਿਆਲ।

ਗਾਹੇ ਨੇ ਨੇਕੀ ਕਾਰ ਕਰਦਮ ਮਮ ਈ ਚਿਨੀ ਅਹਵਾਲ।

ਬਦਖਤ ਹਮਚੁ ਬਖੀਲ ਗਫਿਰ ਬੇਨਜ਼ਰ ਬੇਬਾਕ।

ਨਾਨਕ ਬੁਗੋਬਦ ਜੁਨ ਤੁਰਾ ਤੇਰੇ ਚਾਕਰਾਂ ਪਾ ਖਾਕ।

ਕਾਮ ਕ੍ਰੋਧ ਤੇ ਲੋਭ ਐ ਮੋਹਿ ਹੰਕਾਰ ਏਹ ਪ੍ਰਬਲ ਪੰਜ ਹੀ ਛਾਇਓ।

ਜੋ ਜਬ ਆਵਤ ਹੁਕਮ ਚਲਾਵਤ ਈਨ ਮਨਾਵਤ ਹੈ ਅਧਕਾਇਓ।

ਜੋ ਇਨ ਤਾਲਬ ਤਿਨ ਪਰ ਗਾਲਬ ਨਹਿ ਮੁਤਾਲਬੁ ਤਹਿ ਸੁਖੁ ਪਾਇਓ।

ਦਾਸ ਭਗਵਾਨ ਅਜ਼ਾਦ ਕਹੋ ਦਿਲ ਸਾਦ ਕੁਸਾਦ ਅਨਾਦ ਸਮਾਇਓ ॥੪੮॥

ਪਦ ਅਰਥ :—ਪ੍ਰਬਲ—ਬੜੇ ਜੋਰ ਵਾਲੇ। ਈਨ ਮਨਾਵਤ—ਅਪਣੇ ਅਧੀਨ ਕਰ ਲੈਂਦੇ ਹਨ।

ਅਧਿਕਾਇਓ—ਬਹੁਤ। ਤਾਲਬ—ਗਾਹਕ। ਗਾਲਬ—ਅਸਰ ਹੇਠ ਆਉਣਾ।

ਮੁਤਾਲਬ—ਗਾਹਕ। ਸ਼ਾਦ—ਖੁਸ਼। ਕੁਸਾਦ—ਖੁਲ੍ਹ ਦਿਲੀ। ਅਕਾਦ—ਜਿਸ ਦੀ ਆਦ ਨਹੀਂ।

“ਕਉਣ ਕਹੈ ਤੂੰ ਕਦ ਕਾ”

ਅਰਥ :—ਇਹ ਪੰਜ ਕ੍ਰੋਧ ਆਦਿ ਬੜੇ ਬਲੀ ਹਨ ਤੇ ਸਾਰਿਆਂ ਤੇ ਛਾਏ ਹੋਏ ਹਨ। ਜੋ ਭੀ ਜਦੋਂ ਆਉਂਦਾ ਹੈ ਆਪਣਾ ਹੁਕਮ ਚਲਾਉਂਦਾ ਹੈ ਤੇ ਈਨ ਮਨਾਉਂਦਾ ਹੈ। ਜਿਹੜਾ ਇਨ੍ਹਾਂ ਦਾ ਗਾਹਕ ਹੈ ਉਸ ਉਤੇ ਗਲਬਾ ਪਾ ਲੈਂਦੇ ਹਨ। ਪਰ ਜੋ ਇਨ੍ਹਾਂ ਵਲੋਂ ਬੇਪਰਵਾਹ ਹੈ ਉਹ ਸੁਖੀ ਹੈ ਅਨਾਦ ਵਾਹਿਗੁਰੂ ਵਿਚ ਤਦੇ ਹੀ ਸਮਾਈ ਹੁੰਦੀ ਹੈ। ਰਾਜਾ ਸਾਹਿਬ ਜੀ ਦੇ ਕਥਨ ਅਨੁਸਾਰ ਜੇਕਰ ਇਨ੍ਹਾਂ ਤੋਂ ਆਜ਼ਾਦ ਹੋ ਕੇ ਦਿਲ ਨੂੰ ਖੁਸ਼ ਤੇ ਖੁਲ੍ਹਾ ਰਖੇ ਪਰ ਇਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਵੱਸ ਕਰਨਾ ਵਾਲਾ ਵਿਰਲਾ ਹੀ ਹੈ। ੪੮॥

ਕਾਮ ਕਮਾਨ ਕੇ ਤੀਰ ਹੈਂ ਤੀਛਨ ਕਾਮ ਕਰੀੜ ਕੇ ਬੀਚ ਨਾ ਜਯੋ।
ਦੀਨ ਹੁਆ ਗਜ ਅੰਕਸ ਖਾਵਤ ਪਾਵਤ ਕਸ਼ਟ ਜੋ ਭੇਦ ਨਾ ਪਾਯੋ।
ਸਹੰਸ ਭਗਾ ਹੀ ਇੰਦ੍ਰ ਕੇ ਜਬ ਗੌਤਮ ਕੇ ਬਿਭਚਾਰ ਕਮਾਯੋ।
ਕਾਮ ਕੇ ਬਾਮ ਲਗੇ ਭਸ ਮੰਦਰ ਦਾਸ ਭਗਵਾਨ ਨਹੀਂ ਮੁੜ ਆਯੋ ॥੪੯॥

ਪਦ ਅਰਥ :—ਤੀਛਨ—ਤਿੱਬੇ। ਕਰੀੜਾ—ਕਿਰਯਾ। ਗਜ—ਹਾਥੀ। ਅੰਕਸ—ਕੁੰਡਾ। ਸਹੰਸ ਭਗਾ—ਹਜ਼ਾਰ ਭਗ। ਇੰਦ੍ਰ—ਦੇਵਤਿਆਂ ਦਾ ਵੱਡਾ। ਬਿਭਚਾਰ—ਇਸਤ੍ਰੀ ਭੋਗ। ਬਾਣ—ਤੀਰ।

ਅਰਥ :—ਕਾਮ ਦੇਵ ਦੇ ਬਾਣ ਬੜੇ ਤਿੱਬੇ ਹਨ ਇਸ ਦੇ ਫੰਦੇ ਵਿਚ ਨਾ ਫਸਿਓ। ਹਾਥੀ ਕਾਰਾਜ਼ਾਂ ਦੀ ਹਥਣੀ ਦੇਖ ਕੇ ਕਾਮ ਦਾ ਮਾਰਿਆ ਟੋਏ ਵਿਚ ਡਿਗ ਪੈਂਦਾ ਹੈ ਤੇ ਵੱਸ ਵਿਚ ਹੋਇਆ ਸਾਰੀ ਉਮਰ ਸਿਰ ਤੇ ਮਹਾਵਤ ਦੀ ਮਾਰ ਸਹਿਦਾ ਹੈ।

ਗੌਤਮ ਦੀ ਅਹਲਿਆ ਤੇ ਇੰਦ੍ਰ ਲੁਭਾਇਮਾਨ ਹੋ ਗਿਆ ਤੇ ਇਸ ਬਿਭਚਾਰ ਦੇ ਫਲ ਰੂਪ ਵਿਚ ਉਸ ਦੇ ਸਰੀਰ ਤੇ ਹਜ਼ਾਰ ਭਗਾਂ ਹੋ ਗਈਆਂ ਤੇ ਫੇਰ ਪਛਤਾਇਆ।

“ਗੌਤਮ ਤਪਾ ਅਹਿਲਿਆ ਇਸਤ੍ਰੀ ਤਿਸ ਦੇਖ ਇੰਦ੍ਰ ਲੁਭਾਇਆ।

ਸਹਸ ਸਰੀਰ ਚੇਹਨ ਭਗ ਹੋਏ ਤਾਂ ਮਨ ਪਛੋਤਾਇਆ।

ਭਸਮਾਸੁਰ ਇਕ ਸ਼ਿਵ ਦਾ ਭਗਤ ਸੀ। ਭਗਤੀ ਕਰਕੇ ਸ਼ਿਵਾਂ ਤੋਂ ਵਰ ਲਿਆ ਕਿ ਜਿਸ ਦੇ ਸਿਰ ਤੇ ਮੈਂ ਹੱਥ ਰੱਖਾ ਉਹ ਭਸਮ ਹੋ ਜਾਏ। ਭੁਲੇਖੇ ਨਾਲ ਆਪਣੇ ਸਿਰ ਤੇ ਹੀ ਹੱਥ ਰਖਕੇ ਭਸਮ ਹੋ ਗਿਆ ਕਿਉਂਕਿ ਪਾਰਬਤੀ ਨੂੰ ਲੈਣ ਦੀ ਇਛਾ ਕਰਕੇ ਸ਼ਿਵਾਂ ਨੂੰ ਹੀ ਭਸਮ ਕਰਨ ਲੱਗਾ ਸੀ। ਪਾਰਬਤੀ ਨੇ ਚਰਿਤ੍ਰ ਖੇਡਕੇ ਕਿ ਇਹ ਸ਼ਿਵਾਂ ਦਾ ਵਰ ਝੂਠਾ ਹੈ ਉਸਦੇ ਹੀ ਸਿਰ ਤੇ ਆਪਣਾ ਹਥ ਰਖਾ ਕੇ ਭਸਮ ਕਰਵਾ ਦਿਤਾ। ਰਾਜਾ ਸਾਹਿਬ ਬਿਆਨ ਕਰਦੇ ਹਨ ਕਿ ਦੇਖੋ ਭਸ ਮੰਦਰ ਕਾਮ ਚੇਸ਼ਟਾ ਹੋ ਕੇ ਆਪ ਹੀ ਭਸਮ ਹੋ ਗਿਆ ॥੪੯॥

ਹੈ ਮੰਦ ਰੀਤ ਕਰੋਧ ਕੀ ਬਾਲਕ ਏਸ ਚੰਡਾਲ ਕੇ ਬੀਚ ਨਾ ਆਯੋ।
ਕਾਲੀ ਕਰੋਧ ਕੀਓ ਜਬ ਹੈ ਤਬ ਸਾਵਲ ਰੂਪ ਸੇ ਨਕ ਛਿਦਾਯੋ।
ਨਖਰ ਬਿਦਾਰ ਹੁਆ ਹਰਨਾਕਸ਼ ਹੈ ਜਬ ਕਰੋਧ ਕੀ ਤੇਗ ਉਠਾਯੋ।
ਦਾਸ ਭਗਵਾਨ ਕਰੋਧ ਕੀਓ ਜਿਨ ਆਖਰ ਬਾਰ ਸੋ ਹੈ ਪਛਤਾਯੋ ॥੫੦॥

ਪਦ ਅਰਥ :— ਕਾਲੀ ਇਕ ਨਾਗ ਸੀ ਜਿਸ ਨੇ ਕ੍ਰਿਸ਼ਨ ਜੀ ਨਾਲ ਯੁਧ ਕੀਤਾ ਤੇ ਨੁਕਿਆ ਗਿਆ। ਸਾਵਲ ਰੂਪ—ਕ੍ਰਿਸ਼ਨ ਭਗਵਾਨ। ਨਖਰ ਬਿਦਾਰ—ਨਹਿਦਰਾਂ ਨਾਲ ਮਾਰਨਾ।

ਅਰਥ :—ਹੇ ਅਨਜਾਨ ਜੀਵ ਕਰੋਧ ਦਾ ਸੁਭਾ ਬੜਾ ਭੈੜਾ ਹੈ। ਇਸ ਚੰਡਾਲ ਤੋਂ ਬਚੋ। ਕਾਲੀ ਨਾਗ ਨੇ ਕਰੋਧ ਕਰਕੇ ਕ੍ਰਿਸ਼ਨ ਭਗਵਾਨ ਨਾਲ ਯੁਧ ਕਰਕੇ ਆਪ ਮਾਰਿਆ ਗਿਆ। ਹਰਨਾਖਸ਼ ਨੇ ਕਰੋਧ ਕਰਕੇ ਪ੍ਰਹਲਾਦ ਨੂੰ ਤਲਵਾਰ ਲੈ ਕੇ ਮਾਰਨਾ ਚਾਹਿਆ ਤਾਂ ਨਰਸਿੰਘ ਨੇ ਬੰਮੂ ਵਿਚੋਂ ਪਰਗਟ ਹੋ ਕੇ ਹਰਨਾਖਸ਼ ਦਾ ਪੇਟ ਨੋਹਾ ਨਾਲ ਪਾੜ ਕੇ ਖਤਮ ਕਰ ਦਿੱਤਾ। ਨਾਭ ਕੰਵਲ ਜੀ ਦਾ ਫੁਰਮਾਨ ਹੈ ਕਿ ਜਿਸ ਨੇ ਭੀ ਕਰੋਧ ਕੀਤਾ ਅੰਤ ਨੂੰ ਉਹ ਪਛਤਾਇਆ।੫੦॥

ਲੋਹਰ ਲੋਭ ਕੀ ਕੋਹਰ ਹੈ ਨਰ ਜੋਹਰ ਜਾਣ ਨਾ ਚਿਤ ਲੁਭਾਯੋ।

ਜੋਉ ਪਿਆ ਬਿਚ ਲੋਭ ਕੇ ਬੈਹਰ ਗਰਕ ਹੂਆ ਨਹੀਂ ਬਾਹਿਰ ਆਯੋ।

ਕਾਰੂ ਪਰੀਤ ਕਰੀ ਜਬ ਲਾਲਚ ਧਰਨੀ ਕੇ ਬੀਚ ਓਹ ਕੈਸ ਗਡਾਯੋ।

ਉਡਣ ਹਾਰ ਜਨਾਵਰ ਕੋ ਹੁਣ ਦਾਸ ਭਗਵਾਨ ਹੈ ਲੋਭ ਪਸਾਯੋ॥ ੫੧॥

ਪਦ ਅਰਥ :—ਲੋਭ ਲਹਰ—ਕੁੱਤੇ ਦੇ ਹਲਕ ਦੀ ਨਿਆਈਂ ਹੈ। ਬੈਹਰ—ਸਮੁੰਦਰ।

ਅਰਥ :—ਲੋਭ ਦੀ ਲਹਿਰ ਬੜੀ ਕੋਹਰ ਦੀ ਹੈ ਇਸ ਨੂੰ ਜਹਰ ਜਾਣ ਕੇ ਨਾ ਫਸੋ। ਜਿਹੜਾ ਵੀ ਲੋਭ ਲਹਰ ਦੀ ਲਪੇਟ ਵਿਚ ਆ ਗਿਆ ਉਹ ਗਰਕ ਹੋ ਗਿਆ ਫੇਰ ਬਾਹਰ ਨਹੀਂ ਆਇਆ। ਕਾਰੂ ਨੇ ਅਤਿਆਚਾਰ ਕਰਕੇ 40 ਗੰਜ ਮਾਇਆ ਇਕੱਠੀ ਕੀਤੀ ਅੰਤ ਨੂੰ ਸਮੇਂ ਨੇ ਉਸ ਨੂੰ ਭੀ ਧਰਤੀ ਵਿਚ ਗੱਡ ਦਿਤਾ। ਅਕਾਸ਼ ਵਿਚ ਉਡਾਰੀਆਂ ਮਾਰਦੇ ਜਾਨਵਰਾਂ ਨੂੰ ਰਾਜਾ ਸਾਹਿਬ ਬਿਆਨ ਕਰਦੇ ਹਨ ਕਿ ਚੋਗੇ ਦੇ ਲੋਭ ਨੇ ਜਾਲੀ ਵਿਚ ਫਸਾ ਦਿਤਾ।੫੧॥

ਮੋਹ ਕਾ ਜਾਲ ਅਤੀ ਦੁਖਦਾਇਕ ਲਾਇਕ ਹੋ ਨਹੀਂ ਨੇਹੁ ਲਗਾਯੋ।

ਮੋਹਿ ਬਰਾਨ ਕੀਓ ਨੰਦ ਮੋਹਰ ਕਾਨੁ ਨਹੀਂ ਜਬ ਲੋਟ ਕੇ ਆਯੋ।

ਦਸਰਥ ਪਰਾਣ ਤਜੇ ਇਸ ਕਾਰਣ ਲਛਮਣ ਗਮ ਜਾਂ ਬਨ ਸਪਾਯੋ।

ਦਾਸ ਭਗਵਾਨ ਸੀਆ ਛਲੀ ਰਾਵਣ ਰਾਮ ਸਰੀਖੇ ਭੀ ਮੋਹਿ ਰੁਆਯੋ।੫॥

ਪਦ ਅਰਥ :—ਨੰਦ ਮੋਹਰ—ਕ੍ਰਿਸ਼ਨ ਨੂੰ ਗੋਕਲ ਵਿਚ ਪਾਲਣ ਵਾਲਾ। ਸਰੀਖੇ—ਵਰਗੇ। ਰੁਆਥੇ—ਰੋਣਾ ਪਿਆ।

ਅਰਥ :—ਮੋਹ ਦਾ ਜਾਲ ਬੜਾ ਦੁਖਦਾਈ ਹੈ, ਚੰਗਾ ਇਹੀ ਹੈ ਕਿ ਮੋਹ ਵਿਚ ਨਾ ਫਸੋ। ਨੰਦ ਨੂੰ ਮੋਹ ਨੇ ਖਰਾਬ ਕੀਤਾ ਜਦ ਕ੍ਰਿਸ਼ਨ ਜੀ ਮੁੜਕੇ ਨਹੀਂ ਆਏ। ਰਾਮ ਲਛਮਣ ਬਣ ਨੂੰ ਚਲੇ ਗਏ ਦਸਰਥ ਨੇ ਮੋਹ ਦੇ ਕਾਰਣ ਹੀ ਆਪਣੇ ਪ੍ਰਾਣ ਤਿਆਗ ਦਿਤੇ। ਰਾਵਣ ਸੀਤਾ ਨੂੰ ਛਲ ਕੇ ਲੈ ਗਿਆ ਤੇ ਰਾਮ ਚੰਦਰ ਜੀ ਭੀ ਸੀਤਾ ਦੇ ਵਿਯੋਗ ਵਿਚ ਰੋਏ। “ਰੋਵੈ ਰਾਮ ਨਿਕਲਾ ਭਇਆ ਸੀਤਾ ਲਛਮਣ ਵਿਛੜ ਗਇਆ।੫੨॥

ਬਹੁ ਬਿਕਾਰ ਹੰਕਾਰ ਵਿਖੇ ਇਸ ਬੀਜ ਅੰਧੇਰੀ ਕੇ ਨਾ ਉਰਝਾਇਓ।

ਕੰਸ ਹੰਕਾਰ ਭਈ ਦਸ਼ਾ ਕੈਸੀ ਕੁ ਸਿਆਮ ਜਬੈ ਧਰ ਪੈ ਪਟਕਾਯੋ।

ਅਹੰਕਾਰ ਕੀਓ ਦਰਯੋਧਨ ਨੇ ਜਬ ਕੈਰਬ ਕੁਲ ਤਬੀ ਘਬਰਾਯੋ।

ਦਾਸ ਭਗਵਾਨ ਨਾ ਤੁਖਮ ਰਿਹੋ ਫਿਰ ਆਪ ਕੋ ਆਪ ਹੀ ਆਪ ਬੰਧਾਯੋ।੫੩॥

ਪਦ ਅਰਥ :—ਬਿਕਾਰ—ਪੁਆੜੇ। ਉਰਜਾਇਓ ਫਸਨਾ। ਕੰਸ—ਕ੍ਰਿਬਨ ਜੀ ਦਾ ਮਾਮਾ ਸੀ।
ਤੁਖਮ—ਬੀਜ।

ਅਰਥ :—ਅਹੰਕਾਰ ਵਿਚ ਬੜੇ ਵਿਕਾਰ ਹਨ ਇਸ ਲਈ ਇਸ ਹਨੇਰ ਤੋਂ ਬਚੋ। ਕੰਸ ਜੋ ਕ੍ਰਿਬਨ ਜੀ ਦਾ ਮਾਮਾ ਸੀ ਅਹੰਕਾਰ ਕਰਕੇ ਹੀ ਕ੍ਰਿਬਨ ਜੀ ਦੇ ਹਥੋਂ ਮਾਰਿਆ ਗਿਆ। ਦਰਯੋਧਨ ਨੇ ਅਹੰਕਾਰ ਵਿਚ ਆ ਕੇ ਪਾਂਡਵਾਂ ਨੂੰ ਸੂਈ ਨਕੋ ਜਿੰਨੀ ਜ਼ਮੀਨ ਦੇਣ ਤੋਂ ਇਨਕਾਰ ਕੀਤਾ ਜਿਸ ਦਾ ਨਤੀਜਾ ਮਹਾਭਾਰਤ ਦਾ ਯੁੱਧ ਹੋਇਆ। ਹੰਕਾਰੀ ਦਰਯੋਧਨ ਦਾ ਨਾਸ਼ ਹੋਇਆ। ਰਾਜਾ ਸਾਹਿਬ ਬਿਆਨ ਕਰਦੇ ਹਨ ਕਿ ਜਿਸ ਨੇ ਭੀ ਅਹੰਕਾਰ ਕੀਤਾ ਉਸਦਾ ਖੁਰਾ ਖੋਜ ਮਿਟ ਗਿਆ।੫੩।

ਇਹ ਕਰਤੂਤ ਹੈ ਪੰਚਨ ਕੀ ਜਈ ਪੀਛੇ ਮੁਨਸਫ ਆਖ ਸੁਨਾਯੋ।

ਗੁਣ ਦੇਖ ਬਿਚਾਰ ਕੇ ਇਨਹਨ ਕੇ ਪ੍ਰਵਿਤਰ ਕਹੀ ਨਿਰਲੇਪ ਰਹਾਯੋ।

ਮਰਕਟ ਵਾਂਗ ਨਹੀਂ ਬਣ ਮੂਰਖ ਲੰਪਟ ਹੋ ਕਰ ਜਨਮ ਗਵਾਯੋ।

ਦਾਸ ਭਗਵਾਨ ਫੜੋ ਅਬ ਇਸਥਿਤ ਜਾਣ ਸਰੂਪ ਬਿਲੰਬ ਨਾ ਲਾਯੋ ॥੫੪॥

ਪਦ ਅਰਥ :—ਮਸਨਫ—ਗੁੰਥ ਕਰਤਾ ਨਾਭ ਕੰਵਲ ਜੀ। ਮਰਕਟ—ਬਾਂਦਰ। ਲੰਪਟ—ਫਸ ਕੇ। ਇਸਥਿਤ—ਟਿਕਾਓ। ਬਿਲੰਬ—ਦੇਰ।

ਅਰਥ :—ਇਹ ਪੰਜਾਂ ਦੀ ਕਰਤੂਤ ਹੈ। ਜੋ ਰਾਜਾ ਸਾਹਿਬ ਨੇ ਪਿਛੇ ਦਸ ਦਿਤੇ ਹਨ। ਇਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਗੁਣ ਔਗੁਣ ਵਿਚਾਰ ਕੇ ਸੰਸਾਰ ਵਿਚ ਰਹਿੰਦੇ ਹੋਏ ਨਿਰਪੇਲ ਰਹੋ। ਬਾਂਦਰ ਦੀ ਤਰ੍ਹਾਂ ਖਿੱਲਾਂ ਦੇ ਲੋਭ ਕਰਕੇ ਕੁੱਜੀ ਵਿਚ ਹੱਥ ਪਾ ਕੇ ਫਸ ਜਾਂਦਾ ਹੈ ਤੇ ਸਾਰੀ ਉਮਰ ਦਰ ਦਰ ਨਚਾਯਾ ਨਚਦਾ ਹੈ। ਨਾਭ ਕੰਵਲ ਜੀ ਬਿਆਨ ਕਰਦੇ ਹਨ ਬਿਰਤੀ ਟਿਕਾ ਕੇ ਆਪਣੇ ਸਹੀ ਸਰੂਪ ਨੂੰ ਜਾਨਣ ਵਿਚ ਦੇਰ ਨਾ ਲਾਓ।੫੪॥

ਭਾਵ :—“ਪੰਜ ਚੋਰ ਲਾਗੇ ਨਗਰੀਆ ਰਾਮ ਨਾਮ ਧਨ ਹਿਰਆ”। ਗੁਰੂ ਅਸਚਰਜ ਕਰ ਦਿਖਾਉਂਦਾ ਹੈ ਕਿ ਜਿਹੜਾ ਹਰੀ ਅਗਮ ਅਗੋਚ ਅਖਵਾਂਦਾ ਹੈ ਉਹ ਭੀ ਦਿਲ ਦੇ ਅੰਦਰ ਵਸਦਾ ਅਨੁਭਵ ਕਰਾ ਦੇਂਦਾ ਹੈ। ਅਤੇ ਬਦੀਆਂ ਹਟਾਕੇ ਭਗਤੀ ਵਿਚ ਲਾ ਦਿੰਦਾ ਹੈ। ਗੁਰੂ ਅਰਜਨ ਦੇਵ ਦੇ ਸੋਰਠ ਮਹਲਾ ੫ ਵਿਚ ਲਿਖੇ ਸ਼ਬਦ ਤੋਂ ਇਹ ਭਾਵ ਸਿੱਧ ਹੁੰਦਾ ਹੈ :— ਸੋਰਠ ਮਹਲ ੫।

ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਬਾਤ ਕੋ ਬਹੁਤ ਅੰਦੇਸਰੋ ਤੇ ਮਿਟੇ ਸਭ ਗਇਆ।

ਸਹਜ ਸੈਨ ਅਰ ਸੁਖਮਨ ਨਾਰੀ ਊਧ ਕਮਲ ਬਿਗਸਇਆ।

ਦੇਖਰ ਅਚਰਜ ਭਇਆ। ਜਹਿ ਠਾਕੁਰ ਕਉ ਸੁਨਤ ਅਗਾਧ ਬੋਧਸੋ ਰਿਦੈ ਗੁਰ ਦਇਆ। ਰਹਾਉ।

ਜੋਇ ਦੂਤ ਮੋਹਿ ਬਹੁਤ ਸੰਤਾਵਤ ਤੇ ਭਇਆਨਕ ਭਇਆ।

ਕਰਹਿ ਬੇਨਤੀ ਰਾਖ ਠਾਕੁਰ ਤੇ ਹਮ ਤੇਰੀ ਸਰਨਾਇਆ।

ਜਹ ਭੰਡਾਰ ਗੋਬਿੰਦ ਕਾ ਖੁਲਿਆ ਜਿਹ ਪ੍ਰਾਪਤ ਤਿਹ ਲਇਆ।

ਏਕ ਰਤਨ ਮੋਕਉ ਗੁਰ ਦੀਨਾ ਮੇਰਾ ਮਨ ਤਨ ਸੀਤਲ ਬਿਆ।

ਏਕ ਬੁੰਦ ਗੁਰ ਅੰਮ੍ਰਿਤ ਦੀਨੋ ਤਾਂ ਅਟਲ ਅਮਰ ਨ ਮੁਆ।

ਭਗਤਿ ਭੰਡਾਰ ਗੁਰਿ ਨਾਨਕ ਕਉ ਸਉਪੇ ਫਿਰਿ ਲੇਖਾ ਮੂਲਿਨ ਲਇਆ।

ਸਾਂਝ ਸਵੇਰ ਵਿਸਾਰ ਨਹੀਂ ਖਿਨ ਨਾਮ ਜਪੋ ਨਰ ਬੰਨ੍ਹ ਕੇ ਪਰੀਆ।
 ਸਾਸ ਹੀ ਸਾਸ ਨਿਵਾਸ ਕਰੋ ਮਨ ਐਸੀ ਮਿਲੋ ਨਹੀਂ ਬਹੁੜ ਬਰੀਆ।
 ਜਾਗ ਅਭਾਗ ਨਿਹਫਲ ਜਾਵਤ ਤੁਰਲਭ ਮਾਨੁਖ ਦੇਹ ਸਜਰੀਆ।
 ਦਾਸ ਭਗਵਾਨ ਨਾ ਜੇਬਣ ਆਵਤ ਤਉ ਭਜ ਸਾਹਿਬੁ ਏਕ ਹੀ ਘਰੀਆ। ੫੫॥

ਪਦ ਅਰਥ :—ਸਾਂਝ—ਸ਼ਾਮ। ਖਿਨ—ਬੋੜ ਚਿਰ। ਪਰੀਆ—ਕੱਠੇ ਹੋ ਕੇ। ਬਰੀਆ—ਸਮਾਂ ਮੋਕਾ। ਨਿਹਫਲ—ਬੇਅਰਥ। ਦੁਰਲਭ—ਮੁਸ਼ਕਲ ਨਾਲ ਪ੍ਰਾਪਤ ਹੋਣ ਵਾਲੀ। ਸਜਰੀਆ—ਸਜ ਰਹੀ ਹੈ। ਘਰੀਆ—ਘੜੀਆ—ਘੜੀ ਭਰ (ਬੀਰ ਏਕ ਘਰੀ ਆਪੀ ਤੇ ਫੁਕ ਆਧ ਭਗਤਨ ਸੇਤੀ ਗੋਸ਼ਟੇ ਜੋ ਕੀਨੇ ਸੋ ਲਾਭ)।

ਅਰਥ :—ਸਵੇਰੇ ਤੇ ਸ਼ਾਮ ਇਕ ਖਿਨ ਮਾਤ੍ਰ ਨਾਮ ਨੂੰ ਨਾ ਵਿਸਾਰੋ ਤੇ ਪਰੇ ਬੰਨ੍ਹ ਕੇ ਨਾਮ ਜਪੋ। ਸੁਆਸ ਸੁਆਸ ਨਾਮ ਜਪੋ। ਇਹ ਵੇਲਾ ਫਿਰ ਨਹੀਂ ਮਿਲ ਸਕਦਾ। ਹੈ ਅਭਾਗੇ ਪ੍ਰਾਣੀ ਇਹ ਮਨੁਖੀ ਦੇਹ ਤੇਰੀ ਨਿਸਫਲ ਜਾ ਰਹੀ ਹੈ ਸਜਰੀ ਦੇਹ ਵਿਚ ਦਿਮਰਨ ਕਰ ਲੈ। ਰਾਜਾ ਸਾਹਿਬ ਬਿਆਨ ਕਰਦੇ ਹਨ ਜੇ ਹੋਰ ਨਹੀਂ ਹੋ ਸਕਦਾ ਤਾਂ ਇਕ ਘੜੀ ਹੀ ਪ੍ਰਭੂ ਨੂੰ ਯਾਦ ਕਰ ਲੈ। ੫੫॥

ਭਾਵ :—ਸਾਧ ਸੰਗਤ ਵਿਚ ਜੁੜ ਕੇ ਇਸ ਮਨੁਖ ਦੇਹ ਨੂੰ ਸਿਮਰਨ ਕਰਕੇ ਸੁਫਲੀ ਕਰ ਲੈ ਤਾਂ ਜੋ ਸੰਸਾਰ ਸਾਗਰ ਤੋਂ ਪਾਰ ਹੋ ਜਾਏ। ਆਸਾ ਮਹਲਾ ੫ :

ਭਈ ਪਰਾਪਤਿ ਮਨੁਖ ਦੇਹੁਗੀਆ। ਗੋਬਿੰਦ ਮਿਲਣ ਕੀ ਇਹ ਤੇਰੀ ਬਰੀਆ।
 ਅਵਰ ਕਾਜ ਤੇਰੇ ਕਿਤੇ ਨਾ ਕਾਮ। ਮਿਲ ਸਾਧ ਸੰਗਤ ਭਜ ਕੇਵਲ ਨਾਮ।
 ਹਸਤੀ ਤੇ ਚੀਟੀ ਔ ਤ੍ਰਿਣ ਲੋ ਆਦਕ ਹੋਇ ਰਿਹਾ ਪਰਫੁਲਤ ਏਕੋ।
 ਬਰਨ ਨਾ ਚੇਹਨ ਹੈ ਪਰਿਪੂਰਨ ਸਾਰ ਸਿਵਾਹਣ ਸੇ ਨਰ ਨੇਕੋ।
 ਧੁਨ ਅਨਾਹਦ ਸੁਣੀਏ ਜੇ ਜਾਹਰ ਤੋ ਫਿਰ ਹੋਵਤ ਠੀਕ ਬਿਬੇਕੋ।
 ਦਾਸ ਭਗਵਾਨ ਨਾ ਭੇਦ ਕਛੁ ਪ੍ਰਭ ਬਿਆਪ ਰਿਹਾ ਸਹੀ ਏਕ ਅਨੇਕੋ। ੫੬॥

ਪਦ ਅਰਥ :—ਹਸਤੀ—ਹਾਥੀ। ਚੀਟੀ—ਕੀੜੀ। ਤ੍ਰਿਣ—ਕੱਖ। ਪ੍ਰਫੁਲਤ—ਖੇਤੀ। ਜਰਨ—ਰੰਗਾ। ਚਹਨ—ਚਿੱਤ੍ਰ। ਸਿਵਾਹਣ—ਸ਼ਿਵਾਂ ਦਾ ਵਾਹਣ ਬੈਲ। ਅਨਹਦ—ਇਕ ਰਸ। ਬਿਬੇਕੋ—ਵੀਚਾਰ। “ਏਕ ਅਨੇਕ ਵਿਆਪਕ ਪੂਰਕ ਜਤ ਦੇਖ ਉਤਸ ਸੋਈ। ਮਾਇਆ ਚਿਤ੍ਰ ਵਚਿੱਤਰ ਬਿਮੋਹਤ ਵਿਰਲਾ ਬੁਝੇ ਕੋਈ।

ਅਰਥ :—ਹਾਥੀ ਤੋਂ ਲੈ ਕੇ ਕੀੜੀ ਤਕ ਤੇ ਘਾਹ ਆਦਿਕ ਵਿਚ ਇਕ ਵਾਹਿਗੁਰੂ ਹੀ ਖੇੜਾ ਦਿਖਾਲਦਾ ਹੈ। ਜਿਸ ਨਿਰੰਕਾਰ ਦਾ ਰੂਪਰੰਗ ਤੇ ਦੇਹਨ ਕੱਕਰ ਨਹੀਂ ਓਹੀ ਸਾਰੇ ਪਸ਼ੂ ਤੇ ਨਰਾਂ ਵਿਚ ਸਮਾ ਰਿਹਾ ਹੈ। ਠੀਕ ਗਿਆਨ ਤਦੇ ਹੀ ਹੁੰਦਾ ਹੈ ਜੇ ਅਨਾਹਦ ਸ਼ਬਦ ਨੂੰ ਜਾਹਰ ਸੁਣ ਲਈਏ। ਤੇ ਹੋ ਨਾਭ ਕੰਵਲ ਜੀ! ਇਸ ਵਿਚ ਕੋਈ ਭੰਦ ਨਹੀਂ ਕਿ ਉਹ ਨਿਰੰਕਾਰ ਹੀ ਇਕ ਤੋਂ ਅਨੇਕ ਰੂਪ ਹੋ ਕੇ ਪਸਰ ਰਿਹਾ ਹੈ। ੫੬॥

ਜਗਤ ਸਭੀ ਜਗਦੀਸਰ ਮੇਂ ਜਗਦੀਸਰ ਹੈ ਜਗ ਮਾਹਿ ਸਮਾਯੋ।

ਗੁਪਤ ਔ ਪਰਗਟ ਬਿਆਪਕ ਘਟ ਘਟ ਬਾਤਨ ਜਾਹਰ ਭੇਦ ਰਖਾਯੋ

ਹੈ ਸਰਬੱਗ ਨਹੀਂ ਅਲਪੱਗ ਜਾਂ ਹੋਇੰ ਤਾਂ ਤਗਤਾ ਮਗ ਕੋ ਪਾਯੋ।
ਦਾਸ ਭਗਵਾਨ ਹੈ ਸੀਭਗਿਓ ਜਬ ਮੀਨ ਔ ਮੇਖ ਨਾ ਰੇਖ ਰਹਾਯੋ।੫੭॥

ਪਦ ਅਰਥ :-ਜਗਦੀਸਰ—ਜਗਤ ਦਾ ਮਾਲਕ। ਸਮਾਯੋ—ਵਿਆਪ ਰਿਹਾ। ਗੁਪਤ—ਛੁਪਿਆ ਹੋਇਆ। ਪਰਗਟ—ਜਾਹਰ। ਬਾਤਨ—ਅੰਦਰ। ਸਰਬੱਗ—ਮਾਲਕ। ਅਲਪੱਗ—ਜੀਵ। ਤੱਤ—ਤੱਤ ਨੂੰ ਜਾਨਣਾ। ਮੀਨਮੇਖ—ਜੋਤਸ਼ ਵਿਦਯਾ ਦੇ ਹਿਸਾਬ। ਰੇਖ-ਰੇਖਾ।

ਅਰਥ :-ਸਾਰਾ ਜਗਤ ਜਗਤ ਦੇ ਮਾਲਕ ਵਿਚ ਹੈ ਤੇ ਜਗ ਦਾ ਮਾਲਕ ਜਗਤ ਵਿਚ ਸਮਾਇਆ ਹੋਇਆ ਹੈ। ਛੁਪਿਆ ਹੋਇਆ ਜਾਂ ਜਾਹਰ ਘਟ ਘਟ ਵਿਚ ਵਿਆਪ ਰਿਹਾ ਹ॥ ਅੰਦਰ ਤੇ ਬਾਹਰ ਦਾ ਭੇਦ ਰਖਿਆ ਹੋਇਆ ਹੈ। ਵਾਹਿਗੁਰੂ ਸਰਬੱਗ ਹੈ ਜੀਵ ਅਲਪੱਗ ਹੈ ਤੱਤ ਜਾਨਣ ਕਰਕੇ ਇਸ ਭੇਦ ਦਾ ਪਤਾ ਲਗਦਾ ਹੈ। ਦਾਸ ਭਗਵਾਨ ਬਿਆਨ ਕਰਦੇ ਹਨ ਕਿ ਜਦ ਮਨ ਪਤੀਜ ਗਿਆ ਫੇਰ ਗਣਿਤ ਵਿਦਿਆ ਆਦਿਕ ਤੇ ਰੇਖਾ ਦਾ ਭਰਮ ਦੂਰ ਹੋ ਜਾਂਦਾ ਹੈ।੫੭॥

ਹੋ ਦਰਵੇਸ਼ ਕਲੇਸ਼ ਕਿਉਂ ਪਾਵਤ ਸਮਝਕੇ ਦੇਖ ਕੀ ਬਾਤ ਫਕੀਰੀ।

ਮੀਰ ਵਜੀਰ ਕੇ ਬੀਚ ਸੁਮਣ ਸਪਤ ਕੀ ਦੀਪ ਨੋ ਖੰਡ ਜਗੀਰੀ।

ਸਾਹਿਨਸਾਹਿ ਹੋ ਪੇਟ ਉਠਾਵਤ ਖਾਵਤ ਸੁਮ ਨਾਹਿ ਦਿਲਗੀਰੀ।

ਦਾਸ ਭਗਵਾਨ ਅਜਾਣ ਕਿਉਂ ਹੋਵਤ ਪਾਇਆ ਪਛਾਣ ਨਹੀਂ ਬਰੁਕੀਰੀ।੫੮॥

ਪਦ ਅਰਥ :-ਦਰਵੇਸ਼—ਫਕੀਰ। ਸੁਮਣ—ਵੱਡੀ ਸਮਤ ਦੀਪ—ਸਤ ਦੀਪ। ਨੋ ਖੰਡ—ਨੋ ਟੁਕੜੇ ਧਰਤੀ ਦੇ। ਜਗੀਰੀ—ਜਗੀਰ ਦਾ ਮਾਲਕ। ਸੁਮ—ਥਕਾਵਟ। ਦਿਲਗੀਰੀ—ਅਫਸੋਸ—ਕੀਰੀ—ਤੁਛ, ਅਦਨਾ।

ਅਰਥ :-ਦਰਵੇਸ਼ ਹੋ ਕੇ ਦੁਖ ਕਿਉਂ ਪਾਉਂਦਾ ਹੈ ਫਕੀਰੀ ਨੂੰ ਸਮਝ ਕੇ ਵੇਖ ਪਾਤਸ਼ਾਹ ਤੇ ਵਜੀਰ ਵਿਚੋਂ ਫਕੀਰੀ ਵੱਡੀ ਹੈ ਤੇ ਦਰਵੇਸ਼ ਸੱਤ ਦੀਪ ਤੇ ਨੋ ਖੰਡ ਦੀ ਜਗੀਰ ਦਾ ਮਾਲਕ ਹੈ। ਸਾਹਾਂ ਦਾ ਸਾਹ ਹੋ ਕੇ ਭਾਰ ਚੁਕੀ ਫਿਰਦਾ ਹੈ। ਦੁਨੀਆਂ ਦੇ ਭਾਰ ਨੂੰ ਚੁਕਕੇ ਥਕਾਵਟ ਤੇ ਉਦਾਸੀ ਹੁੰਦੀ ਹੈ। ਰਾਜਾ ਸਾਹਿਬ ਬਿਆਨ ਕਰਦੇ ਹਨ ਕਿ ਅੰਜਾਨ ਕਿਉਂ ਬਣਦਾ ਹੈ ਘਟੀਆ ਕੰਮ ਮੰਗ ਖਾਣ ਦੀ ਕਾਰ ਕਰਕੇ ਆਪਮੋਂ ਆਪ ਨੂੰ ਨਹੀਂ ਪਛਾਣਿਆ।੫੮॥

ਹੈ ਕਬ ਬੀਚ ਓਹ ਬੰਧਨ ਆਵਤ ਜੋ ਨਿਰਬੰਧ ਫਕੀਰ ਸਨਾਸੀ।

ਹਾਥ ਉਠਾਇ ਸੰਧਉਰਾ ਲੀਓ ਜਬ ਫੇਰ ਕਿਉਂ ਲੋਟਤ ਹੈ ਸਤੀ ਖਾਸੀ।

ਜਾਣ ਬਿਰਸ ਤਿਆਗ ਪਦਾਰਥ ਪਾਵਤੁ ਹਾਥ ਕਰੇ ਜਗੁ ਹਾਸੀ।

ਦਾਸ ਭਗਵਾਨ ਨਹੀਂ ਫਸ ਬੈਠਤ ਬੇਪਰਵਾਹਿ ਜੋ ਬ੍ਰਿਤ ਅਕਾਸੀ।੫੯॥

ਪਦ ਅਰਥ :-ਨਿਰਬੰਧ—ਬੰਧਨ ਰਹਿਤ। ਸਨਾਸੀ—ਪਛਾਣ। ਸੰਧਉਰਾ—ਨਾਰੀਅਲ। ਸਤੀ ਖਾਸੀ—ਜੋਖਾਸ ਸੱਤ ਹੋ ਚਲੀ ਹੈ। ਹਾਸੀ—ਮਖੌਲ। ਬ੍ਰਿਤ ਅਕਾਸੀ— ਉਚੀ ਬਿਰਤੀ।

ਅਰਥ :-ਫਕੀਰੀ ਦੀ ਪਛਾਣ ਵਾਲਾ ਦਰਵੇਸ਼ ਬੰਧਨ ਰਹਿਤ ਹੈ ਓਹ ਕਦ ਬੰਧਨ ਵਿਚ ਫਸਦਾ ਹੈ। ਪਤੀ ਦੇ ਵਿਯੋਗ ਚਿਖਾ ਉਪਰ ਸੜਨ ਵਾਲੀ ਸਤੀ ਨੇ ਜਦ ਹੱਥ ਵਿਚ ਨਾਰੀਅਲ ਪਕੜ ਲਿਆ (ਭਾਵ ਸ਼ਗਨ ਕਰਕੇ ਤੁਰ ਪਈ) ਫਿਰ ਪਿਛੇ ਨਹੀਂ ਹਟਦੀ। ਸੰਸਾਰਕ ਪਦਾਰਥਾਂ ਦੇ

ਰਸ ਫਿਕੇ ਜਾਣ ਕੇ ਤਿਆਗ ਦਿਤੇ ਫੇਰ ਉਨ੍ਹਾਂ ਪਦਾਰਥਾਂ ਦੀ ਇਛਾ ਕਰੇ ਤਾਂ ਜਗ ਹਾਸੀ ਕਰਦਾ ਹੈ। ਨਾਭ ਕੰਵਲ ਜੀ ਬਿਆਨ ਕਰਦੇ ਹਨ ਕਿ ਉੱਚੀ ਬਿਰਤੀ ਵਾਲਾ ਦਰਵੇਸ਼ ਦੁਨੀਆਂ ਦੇ ਝੂਠੇ ਪਦਾਰਥਾਂ ਵਿਚ ਨਹੀਂ ਫਸਦਾ।੫੯॥

ਭਾਵ :-ਸਤੀ ਹੋਣ ਵਾਲੀ ਇਸਤ੍ਰੀ ਦੇ ਹੱਥ ਵਿਚ ਸੰਧੂਰਿਆਂ ਹੋਇਆ ਨਾਰੀਅਲ ਫੜਾਂਦੇ ਸਨ। ਜਦ ਇਹ ਰਸਮ ਅਦਾ ਹੋ ਜਾਵੇ, ਤਾਂ ਉਸਨੂੰ ਸੜਨਾ ਪੈਂਦਾ ਸੀ। ਜਦ ਦਰਵੇਸ਼ੀ ਧਾਰਨ ਕਰ ਲਈ ਫੇਰ ਪਿਛੇ ਝਾਕ ਕਾਹਦੀ ਫੇਰ ਤਾਂ ਰਾਜਾ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ ਸਰੂਪ ਜੋ ਰਾਮ ਹੈ ਉਸ ਦੀ ਪ੍ਰਾਪਤੀ ਹੀ ਕਰਨੀ ਹੈ। ਰਾਜਾ ਸਾਹਿਬ ਦੇ ਇਸ ਆਸ਼ੇ ਨੂੰ ਭਗਤ ਕਬੀਰ ਜੀ ਆਪਣੀ ਬਾਣੀ ਅੰਦਰ ਇਹ ਸ਼ਬਦ ਉਚਾਰਨ ਕਰਦੇ ਹਨ :-ਗਉੜੀ।

ਮਨ ਰੇ ਛਾਡਹੁ ਭਰਮੁ ਪ੍ਰਗਟ ਹੋਇ ਨਾਚਹੁ ਇਆ ਮਾਇਆ ਕੇ ਭਾਂਡੇ।

ਸੁਰੁ ਕਿ ਸਨਮੁਖ ਹਨ ਤੇ ਡਰ ਪੈ ਸਤੀ ਕਿ ਸਾਚੇ ਭਾਂਡੇ।

ਡਗਮਗ ਛਾਡਿ ਰੇ ਮਨ ਬਉਰਾ।

ਅਬ ਤਉਜਰੇ ਮਰੇ ਸਿਧਿ ਪਾਈਐ ਲੀਨੋ ਹਾਥਿ ਸਿਧਉਰਾ। ਰਹਾਉ।

ਕਾਮ ਕ੍ਰੋਧ ਮਾਇਆ ਕੇ ਲੀਨੇ ਇਆ ਵਿਧਿ ਜਗਤ ਬਿਗੂਤਾ।

ਕਹਿ ਕਬੀਰ ਰਾਜਾ ਰਾਮਨ ਛੋਡਉ ਸਗਲ ਉਚ ਤੇ ਉਚਾ।

ਭੇਖ ਕੀ ਰੇਖ ਨਾ ਰਿਜਮ ਰਹੀ ਜਬ ਉਠ ਗਈ ਦਿਲੋਂ ਸਾਬਤ ਹਸਤੀ।

ਨਾਹਿ ਫਕੀਰ ਕਾ ਦੇਸੁ ਰਿਹਾ ਅਰੁ ਨਾਹਿ ਫਕੀਰ ਕੀ ਹੈ ਰਹੀ ਬਸਤੀ।

ਜਾਤ ਸਫਾਤ ਮੇਂ ਧਿਆਨੁ ਪਰੇ ਜਬ ਨਾਹਿ ਫਕੀਰ ਤਉ ਹੈ ਗਿ੍ਰਸਤੀ।

ਦਾਸ ਭਗਵਾਨ ਜੇ ਝਾਕ ਕਰੇ ਤਬ ਨਾਹਿ ਸਨਾਸ ਉਦਾਸ ਹੈ ਫਸਤੀ।੬੦॥

ਪਦ ਅਰਥ :-ਭੇਖ-ਬਾਹਰ ਦਾ ਲਿਬਾਸ ਫਕੀਰੀ। ਰੇਖ ਰਿਸ਼ਮ-ਬੋਝਾ ਮਾਤ੍ਰ ਭੀ।

ਹਸਤੀ-ਹੋਂਦ। ਜਾਤ ਸਥਾਤ-ਰਬੀ ਜਾਤ ਕਿਸੇ ਦੇ ਛੁਟਕਾਰੇ ਲਈ ਨੇਕੀ ਦਾ ਬਚਨ ਆਖਣਾ।

ਸਨਾਸ-ਪਛਾਣ। ਫਸਤੀ-ਝਗੜਾ ਕਰਨ ਵਾਲਾ।

ਅਰਥ :-ਜਦ ਆਪਣੀ ਹੋਂਦ ਹੀ ਮੁਕਾ ਦਿੱਤੀ ਤਾਂ ਭੇਖ ਦੀ ਬੋਝੀ ਮਾਤ੍ਰ ਭੀ ਰੇਖ ਨਹੀਂ ਰਹਿ ਗਈ। ਨਾ ਫਕੀਰ ਦਾ ਦੇਸ ਰਿਹਾ ਨਾ ਬਸਤੀ ਭਾਵ ਫੇਰੇ ਚਾਰੇ ਚੱਕ ਫਕੀਰ ਦੀ ਜਗੀਰ ਹੈ। ਜਦੋਂ ਰਬ ਦੀ ਜਾਤ ਸਫਾਤ ਦਾ ਧਿਆਨੀ ਹੋ ਗਿਆ ਤਾਂ ਗ੍ਰਹਿਸਤੀ ਜਾਂ ਉਦਾਸੀ ਪਰਵਾਣ ਹੈ। ਰਾਜਾ ਸਾਹਿਬ ਬਿਆਨ ਕਰਦੇ ਹਨ ਕਿ ਜੇ ਫਕੀਰ ਹੋ ਕੇ ਝਾਕ ਰਖੇ ਤਾਂ ਉਦਾਸ ਨਹੀਂ ਹੈ ਬਲ ਕਿ ਵਸਿਆ ਹੋਇਆ ਹੈ।੬੦॥

ਵਰਨ ਆਸ਼ਰਮ ਕੇ ਕੂਕਰ ਜੋ ਕਦੇ ਭੁਲ ਨਿਦਾਨ ਨਾ ਤਿਨ ਪਹਿ ਜਾਯੋ।

ਹੋਇ ਇਤਫਾਕਨ ਮੇਲੁ ਕਭੀ ਤਬ ਉਨਕੀ ਸੁਣੋਂ ਨਾਹਿ ਆਪ ਸੁਣਾਯੋ।

ਸਤ ਹੀ ਸਤ ਕਾ ਵਣਜੁ ਕਰੋ ਨਹੀਂ ਬੰਧ ਗਿਆਨੀ ਸੇ ਮਗਜ ਖਪਾਯੋ।

ਦਾਸ ਭਗਵਾਨ ਨਾ ਬੋਧ ਜਿਸੇ ਤਿਸੇ ਜੁਤ ਕਰ ਦੂਰ ਸੇ ਸੀਸ ਨਿਵਾਯੋ।੬੧॥

ਪਦ ਅਰਥ :-ਵਰਨ-ਚਾਰ; ਬ੍ਰਾਹਮਣ, ਖੱਤ੍ਰੀ, ਵੈਸ਼ ਤੇ ਸੂਦਰ। ਆਸ਼ਰਮ-ਚਾਰ, ਬ੍ਰਹਮ

ਚਰਜ, ਗ੍ਰਸਤ, ਸਨਿਆਸ, ਬਾਨ ਪ੍ਰਸਤ। ਕੂਕਰ-ਕੁਤੇ। ਸੁਭਾਵਕ ਬੰਧ ਗਿਆਨੀ-ਚੰਚ ਗਿਆਨੀ। ਜੁਤ ਕਰ-ਦੋਨੋਂ ਹਥ ਜੋੜ ਕੇ।

ਅਰਥ :—ਜੋ ਵਰਨ ਆਸ਼ਰਮ ਦੇ ਅਭਿਮਾਨੀ ਹਰ ਕਦੇ ਭੁਲ ਕੇ ਭੀ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਸੰਗਤ ਨਾ ਕਰੇ। ਜੇ ਕਦੇ ਸੁਭਾਵਕ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦਾ ਮੇਲ ਹੋ ਭੀ ਜਾਏ ਤਾਂ ਨਾ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਸੁਣੋ ਤੇ ਨਾ ਆਪਣੀ ਸੁਣਾਓ। ਸਤ ਹੀ ਸਤ ਦਾ ਵਪਾਰ ਕਰੋ ਚੁੰਚ ਗਿਆਨ ਨਾਲ ਮੱਥਾ ਲਾ ਕੇ ਅਪਣਾ ਮਗਜ਼ ਨ ਖਪਾਓ। ਹੇ ਰਾਜਾ ਸਾਹਿਬ ਜਿਸ ਨੂੰ ਸਮਝਯ ਨਹੀਂ ਉਸਨੂੰ ਦੂਰੋਂ ਹੀ ਹਥ ਜੋੜ ਕੇ ਸਲਾਮ ਕਰੋ।੬੧॥

ਬਾਝ ਬਰਾਗ ਗਿਆਨ ਨਾ ਹੋਵਤ ਬਾਝ ਬਬੇਕ ਮਮੋਖ ਨਾ ਜਾਨੀ।

ਸਮ ਬਾਝ ਨਹੀਂ ਮਨ ਸੀਝਤ ਹੈ ਦਮ ਬਾਝ ਨਹੀਂ ਨਰ ਹੋਵਤ ਗਿਆਨੀ।

ਬਾਝ ਸੰਤੋਖ ਨਹੀਂ ਸੁਖੁ ਪਾਵਤ ਸੁਹਬਤ ਬਾਝ ਨਾ ਸੋਭਤ ਬਾਨੀ।

ਦਾਸ ਭਗਵਾਨ ਨਾ ਧਰਮੁ ਦਇਆ ਬਿਨ ਬਾਝ ਖਿਮਾ ਨਾ ਹਿਤ ਬਖਾਨੀ।੬੨॥

ਪਦ ਅਰਥ :—ਬਰਾਗ—ਉਦਾਸੀ। ਮਮੋਖ—ਮੁਕਤੀ। ਸਮ—ਮਨ ਕਾ ਰੋਕਨਾ। ਦਮ—ਇਦ੍ਰੀਆਂ ਦਾ ਰੋਕਨਾ ਸੰਗਤ। ਸੋਭਤ—ਸੋਭਾ ਪਾਉਂਦੀ। ਹਿਤ—ਪਿਆਰ। ਬਖਾਨੀ—ਕਿਹਾ ਜਾਂਦਾ ਹੈ।

ਅਰਥ :—ਬੈਰਾਗ ਤੋਂ ਬਿਨਾਂ ਗਿਆਨ ਨਹੀਂ ਹੁੰਦਾ ਤੇ ਗਿਆਨ ਤੋਂ ਬਿਨਾ ਮੁਕਤੀ ਨਹੀਂ ਮਨ ਤੇ ਇਦ੍ਰੀਆਂ ਦਾ ਮਨ ਕੀਤੇ ਬਿਨਾ ਗਿਆਨੀ ਨਹੀਂ ਹੁੰਦਾ। ਸੰਤੋਖ ਤੋਂ ਬਿਨਾ ਸੁਖ ਨਹੀਂ ਸੱਤ ਸੰਗਤ ਬਿਨਾਂ ਪਿਆਰ ਨਹੀਂ ਕਿਹਾ ਜਾਂਦਾ।੬੨॥

ਭਾਵ :—ਕਬੀਰ ਜਹਾਂ ਗਿਆਨ ਤਹਾਂ ਧਰਮ ਹੈ ਜਹਾਂ ਝੂਠ ਤਹ ਪਾਪ ਜਹਾਂ ਲੋਭ ਤਹਾਂ ਕਾਲ ਹੈ ਜਹਾਂ ਖਿਮਾ ਤਹ ਆਪ।

ਨੀਰ ਬਿਨਾ ਨਾਹਿ ਸੋਭ ਸਰੋਵਰ ਰੰਗ ਬਿਨਾਂ ਨਾਹਿ ਅੰਗ ਸੁਖਾਨੀ।

ਪ੍ਰੇਮ ਬਿਨਾਂ ਨਾਹਿ ਮਾਨਸ ਸੋਭਤ ਤਰਕਸ ਨਾ ਬਿਨ ਤੀਰ ਸੁਹਾਨੀ।

ਪੁਸ਼ਪੋ ਕੀ ਪੰਕਤ ਕਹੁ ਕਬ ਸੋਭਤ ਜੋ ਬਿਚ ਰੀਧ ਨਹੀਂ ਮਧਰਾਨੀ।

ਦਾਸ ਭਗਵਾਨ ਨਦਾਨ ਸਹੀ ਐਸੇ ਬੋਧ ਬਿਨਾ ਨਹਿ ਸੋਭ ਪ੍ਰਾਨੀ।੬੩॥

ਪਦ ਅਰਥ :—ਨੀਰ—ਪਾਣੀ। ਸਰੋਵਰ—ਤਾਲਾਬ। ਤਰਕਸ—ਭੱਥਾ। ਪੁਸ਼ਪ—ਫੁਲ। ਗੰਧ—ਸੁਗੰਧੀ। ਮਧਰਾਨੀ—ਮਿਠਾਸ। ਬੋਧ—ਅਕਲ, ਸਮਝ। ਸੋਭ—ਸੋਭਦਾ। ਰੰਗ—ਪਿਆਰ। ਅੰਗ—ਸਰੀਰ।

ਅਰਥ :—ਪਾਣੀ ਤੋਂ ਬਿਨਾਂ ਸਰੋਵਰ ਦੀ ਸੋਭਾ ਨਹੀਂ ਤੇ ਪ੍ਰੇਮ ਬਿਨਾਂ ਸਰੀਰ ਨਹੀਂ ਸੁਖਾਂਦਾ। ਮਨੁਖ ਪ੍ਰੇਮ ਬਿਨਾਂ ਨਹੀਂ ਸੋਭਦਾ ਤੀਰਾਂ ਬਿਨਾਂ ਭਥ ਨਹੀਂ ਸੋਭਦਾ। ਫੁਲਾਂ ਦੀਆਂ ਪੰਕਤੀਆਂ ਕਦ ਸੋਭਦੀਆਂ ਹਨ ਜਦ ਤਕ ਉਨ੍ਹਾਂ ਸੁਗੰਧੀ ਰੂਪੀ ਮਿਠਾਸ ਨਹੀਂ ਹੈ। ਹੇ ਦਾਸ ਭਗਵਾਨ! ਇਸੇ ਤਰ੍ਹਾਂ ਸਮਝ ਬਿਨਾਂ ਜੀਵ ਦੀ ਸੋਭਾ ਨਹੀਂ ਹੈ।੬੩॥

ਸੁੰਜ ਭਏ ਬਿਨਾ ਫਲ ਜਿਉਂ ਤਰਵਰ ਸ਼ੀਰ ਬਿਨਾਂ ਜੈਸੇ ਖੀਰ ਰਧਾਨੀ।

ਚੰਦ ਬਿਨਾ ਜੈਸੇ ਸੁੰਵ ਭਈ ਨਿਸ ਖੂਹ ਬਿਨਾ ਜੈਸੇ ਜੁਹ ਬਰਾਨੀ।

ਤੇਲ ਬਿਨਾ ਜੈਸੇ ਦੀਪਕ ਹੈ ਸੁੰਵ ਰੂਹ ਬਿਨਾਂ ਕਲਬੁਤ ਸਰਾਨੀ।
ਦਾਸ ਭਗਵਾਨ ਨਾਮੁ ਜਪੇ ਨਰ ਇਹ ਸਹੀ ਜਾਣ ਲੈ ਸੁੰਵ ਨਿਸ਼ਾਨੀ।੬੪॥

ਪਦ ਅਰਥ :—ਤਰਵਰ—ਬਿਰਛ। ਸ਼ੀਰ—ਦੁਧ। ਨਿਸ—ਰਾਤ। ਜੂਹ—ਜ਼ਮੀਨ ਬਰਾਨੀ—ਬੇ-
ਆਬਾਦ। ਦੀਪਕ—ਦੀਵਾ। ਕਲਬੁਤ—ਬੁਤ। ਪਰਾਨੀ—ਜੀਵ। ਨਿਸ਼ਾਨੀ—ਨਿਸ਼ਾਨ।

ਅਰਥ :—ਬਿਨਾਂ ਫਲ ਤੋਂ ਬਿਰਛ ਸੁੰਵਾ ਹੈ ਜਿਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦੁਧ ਬਿਨਾਂ ਖੀਰ ਨਹੀਂ ਚੰਦਮਾ ਤੋਂ
ਬਿਨਾਂ ਜੈਸੇ ਰਾਤ ਸੁੰਵ ਹੈ ਤੇ ਖੂਹ ਤੋਂ ਬਿਨਾਂ ਜ਼ਮੀਨ, ਬਰਾਨ ਹੋ ਜਾਂਦੀ ਹੈ। (ਜ਼ਮੀਨ ਉਹੀ ਰਾਣੀ
ਜਿਸਦੇ ਸਿਰ ਤੇ ਪਾਣੀ) ਬਿਨਾਂ ਤੇਲ ਤੇ ਜਿਵੇਂ ਦੀਵਾ ਨਹੀਂ ਬਲਦਾ ਹੈ ਜੀਵਾਤਮਾ ਤੇ ਬਿਨਾਂ
ਇਹ ਦੇਹ ਭੀ ਸੁੰਵੀ ਹੈ। ਇਸੇ ਤਰ੍ਹਾਂ ਜੇ ਮਨੁਖ ਨਾਮ ਨਹੀਂ ਜਪਦਾ ਰਾਜਾ ਸਾਹਿਬ ਬਿਆਨ ਕਰਦੇ
ਹਨ ਇਹ ਭੀ ਸੁੰਵਾ ਹੈ। ੬੪॥

ਬਾਝ ਹੀ ਰੰਗ ਰਗਰੇਜ ਨਹੀਂ ਅਰ ਬਾਝ ਦੁਲਹੁ ਨਹੀਂ ਜੰਵ ਸੁਹਾਏ।
ਬਾਝ ਜਲਾ ਨਹੀਂ ਕਵਲ ਜੋ ਹੋਵਤ ਬਾਝ ਸੁਗੰਧ ਨਾ ਭੋਰ ਬਸਾਏ।
ਬਾਝ ਪੜ੍ਹੇ ਨਹੀਂ ਪੰਡਿਤ ਹੈ ਜਿਉਂ ਬਾਝ ਰਸਾ ਨਸੀਂ ਫਲ ਸੁਖਾਏ।
ਦਾਸ ਭਗਵਾਨ ਬਖਾਨ ਕਹੇ ਐਸੇ ਬਾਝ ਬਰਾਗ ਨਾ ਸਾਧ ਜਸਾਏ।੬੫॥

ਪਦ ਅਰਥ :—ਰੰਗਰੇਜ਼—ਲਲਾਰੀ। ਦੁਲਹੁ—ਵਿਆਧੜ। ਕਵਲ—ਕੋਲਫੁਲ। ਸੁਗੰਧ—ਸੁਗੰਧੀ।
ਬਰਾਗ—ਉਦਾਸ।

ਅਰਥ :—ਬਿਨਾਂ ਰੰਗਾ ਤੋਂ ਲਲਾਰੀ ਨਹੀਂ ਤੇ ਬਿਨਾਂ ਵਿਆਧੜ ਤੋਂ ਜੰਝ ਨਹੀਂ ਸੋਭਦੀ।
ਪਾਣੀ ਤੋਂ ਬਿਨਾਂ ਕੋਲ ਫੁਲ ਨਹੀਂ ਹੰਦਾ ਤੇ ਸੁਗੰਧੀ ਤੋਂ ਬਿਨਾਂ ਭੋਰੇ ਆਸ਼ਕ ਨਹੀਂ ਹੁੰਦੇ। ਬਿਨਾਂ
ਪੜ੍ਹੇ ਤੋਂ ਪੰਡਿਤ ਨਹੀਂ ਹੁੰਦਾ ਤੇ ਰਸ ਤੋਂ ਬਿਨਾਂ ਫਲ ਦੀ ਸੋਭਾ ਨਹੀਂ। ਜਦ ਤਕ ਸੰਸਾਰ ਵਿਚ
ਬਿਰਤੀ ਉਪਰਾਮ ਨਹੀਂ ਹੰਦੀ। ਰਾਜਾ ਸਾਹਿਬ ਬਿਆਨ ਕਰਦੇ ਹਨ ਉਹ ਸਾਧ ਨਹੀਂ ਬਣ
ਸਕਦਾ।੬੫॥

ਭਾਵ :—ਉਪਰਲੇ ਚਾਰ ਸ਼੍ਰੇਣੀ ਦਾ ਤਾਤਪਰਜ ਗੁਰਬਾਣੀ ਦੇ ਹੇਠ ਲਿਖੇ ਸ਼ਬਦ ਨਾਲ
ਦੁਕਦਾ ਹੈ। ਹਰੀ ਨਾਮ ਹਰ ਪਦਾਰਥ ਨੂੰ ਸੋਭ ਦੇਣ ਵਾਲਾ ਹੈ। ਮਾਲੀ ਗਉੜੀ ਮਹਲਾ ੫॥

ਐਸੇ ਸਹਾਈ ਹਰਿ ਕੇ ਨਾਮ॥ ਸਾਧ ਸੰਗਤ ਭਜ ਪੂਰਨ ਕਾਮ। ਰਹਾਉ।

ਬੂਡਤ ਕਉ ਸੈਸੇ ਬੇੜੀ ਮਿਲਤ। ਬੂਝਤ ਦੀਪਕ ਮਿਲਤ ਤਿਲਤ।

ਜਲਤ ਅਗਨੀ ਮਿਲਤ ਨੀਰ। ਜੈਸੇ ਬਾਰਿਕ ਮੁਖਹਿ ਖੀਰ।

ਜੈਸੇ ਰਣ ਮਹਿ ਸਖ ਭ੍ਰਾਤ। ਜੈਸੇ ਭੂਖੇ ਭੋਜਨ ਮਾਤ।

ਜੈਸੇ ਕਿਰਖਹਿ ਬਰਸ ਮੇਘ। ਜੈਸੇ ਪਾਲਨ ਸਰ ਸੇਘ।

ਗਰੁੜ ਮੁਖ ਨਹੀਂ ਸਰਪ ਤ੍ਰਾਸ। ਸੂਆ ਪਿੰਜਰ ਨਹੀਂ ਖਾਇ ਬਿਲਾਸ।

ਜੈਸੇ ਆਂਡੇ ਹਿਰਦੈ ਮਾਂਹਿ। ਜੈਸੇ ਦਾਣੇ ਚੱਕੀ ਦਰਾਹਿ।

ਬਹੁਤ ਉਪਮਾ ਬੋਰ ਨਹੀਂ। ਹਰ ਅਗਮ ਅਗਮ ਅਗਾਧ ਤੁਹੀ।

ਉਚ ਮੂਚੇ ਬਹੁ ਅਪਾਰ। ਸਿਮਰਤ ਨਾਨਕ ਤਰੇ ਸਾਰ।

ਏਕ ਅਲੇਖ ਨਹੀਂ ਜਹ ਰੇਖ ਓਹ ਪੇਖ ਹਮੇਸ਼ ਪ੍ਰੇਮ ਪਿਆਰੋਂ।

ਦੇਖ ਬਬੇਕ ਬਸੇਖ ਰਹੇ ਜੋਊ ਸੇਖ ਅਸੇਖ ਸੋਊ ਦੁਲਾਰੋਂ।

ਤੀਨ ਤਬਾਦਸ ਪੌਣ ਇਕਾਗਰ ਪ੍ਰਾਨ ਉਪਾਂਤ ਕੀ ਗਤ ਬਿਚਾਰੋਂ।

ਦਾਸ ਭਗਵਾਨ ਨਾ ਫਰਕੁ ਰਹੇ ਜਬ ਸ੍ਰੈ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ ਕਹੇ ਨਿਰਕਾਰੋਂ।੬੬॥

ਪਦ ਅਰਥ :—ਅਲੇਖ—ਭੇਖ ਤੋਂ ਬਾਹਰ। ਰੇਖ—ਰੇਖਾ। ਪੇਖ—ਦੇਖੋ। ਬਬੇਕ—ਵਿਚਾਰ। ਬਸੇਖ—ਜ਼ਿਆਦਾ ਕਰਕੇ। ਸੇਖ—ਬੁੱਢਾ। ਅਸੇਖ—ਅਨੰਤ, ਅਪਾਰ। ਦੁਲਾਰੇ—ਪਿਆਰਾ ਪੁਤ੍ਰ। ਪ੍ਰਾਨ—ਬ੍ਰਹਮ। ਉਪਾਂਤ—ਪੈਦਾ, ਉਤਪਤੀ। ਸਵੈ—ਆਪਣੇ ਆਪ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ ਹੋਇਆ।

ਅਰਥ :—ਨਿਰਗੁਣ ਬ੍ਰਹਮ ਦਾ ਨਿਰੂਪਨ ਕਰਦੇ ਹਨ :—ਉਸ ਪਿਆਰੇ ਪ੍ਰਭੂ ਨੂੰ ਹਮੇਸ਼ਾ ਦੇਖ ਜੋ ਇਕੋ ਹੀ ਲੇਖ ਤੇ ਰੇਖ ਤੋਂ ਰਹਿਤ ਹੈ ਵਿਚਾਰ ਕਰਕੇ ਦੇਖ ਜੋ ਵਿਸ਼ੇਸ਼ ਕਰਕੇ ਬਾਕੀ ਰਹਿ ਜਾਂਦਾ ਹੈ ਉਸ ਨਾਲ ਪਿਆਰ ਕਰੋ। ਪੂਰਕ, ਕੁੰਭਕ, ਰੇਚਕ, ਪ੍ਰਣਾਯਾਮ ਦੁਆਰਾ ਦਸਮੇ ਦੁਆਰਾ ਸੁਰਤ ਇਕਾਗਰ ਕਰਕੇ ਬ੍ਰਹਮ ਦਾ ਵੀਚਾਰ ਕਰੋ। ਰਾਜਾ ਸਾਹਿਬ ਬਿਆਨ ਕਰਦੇ ਹਨ ਕਿ ਜਦ ਖੁਦ ਨੂਰ ਹੁੰਦਾ ਹੈ ਤਾਂ ਕੋਈ ਫ਼ਰਕ ਨਹੀਂ ਰਹਿ ਜਾਂਦਾ ਉਸਨੂੰ ਨਿਰਾਕਾਰ ਕਹਿੰਦੇ ਹਨ।੬੬॥

ਗਾਫਲ ਸੋਇ ਰਹਿਓ ਨਹੀਂ ਜਾਗਤ ਲਾਗਤ ਪੰਜ ਤੋਹਿ ਬਟਵਾਰੋਂ।

ਲੂਟਤ ਮੂਠਤ ਠੌਰ ਮਚਾਵਤ ਭਾਗਤ ਹੈਂ ਰਤੀ ਕੈਨ ਉਘਾਰੋਂ।

ਸਾਰ ਲਵੇ ਕਰ ਹਿਮਤ ਜੇ ਅਭੀ ਰਾਖਤ ਹੈਂ ਸਭ ਹੀ ਘਰ ਬਾਰੋਂ।

ਦਾਸ ਭਗਵਾਨ ਨਾ ਬਖਤ ਮਿਲੇ ਇਹੁ ਪਾਂਵ ਪਸਾਰ ਕੇ ਬਾਜੀ ਨ ਹਾਰੋਂ।੬੭॥

ਪਦ ਅਰਥ :—ਗਾਫਲ—ਅਵੇਸਲਾ। ਪੰਜ—ਕਾਮ, ਕਰੋਧ, ਲੋਭ, ਮੋਹ, ਅਹੰਕਾਰ। ਬਟਵਾਰੋ—ਠੱਗ। ਮੂਠਤ—ਠਗਦੇ। ਰੋਰ—ਰੋਲਾ। ਨੈਨ ਉਘਾਰੋ—ਅੱਖਾਂ ਖੋਲ੍ਹੋ। ਪਾਂਵ—ਪੈਰ।

ਅਰਥ :—ਪੰਜ ਚੋਰ ਤੇਰੀ ਦੇਹ ਨਗਰੀ ਨੂੰ ਲੁਟ ਰਹੇ ਹਨ ਤੂੰ ਅਵੇਸਲ ਹੋ ਕੇ ਕਿਉਂ ਸੁਤਾ ਪਿਆ ਹੈ? ਇਹ ਪੰਜ ਤੈਨੂੰ ਲੁਟਦੇ ਹਨ ਤੇ ਠਗਦੇ ਹਨ ਤੇ ਨਾਲੇ ਰੋਲਾ ਮਚਾਂਦੇ ਹਨ ਜਗ ਅੱਖਾਂ ਖੋਲ੍ਹ ਕੇ ਵੇਖ ਤਾਂ ਸਹੀ ਜੇਕਰ ਖ਼ਬਰਦਾਰ ਹੋ ਕੇ ਇਸ ਘਰ ਦੀ ਸਾਰ ਲਵੇ ਤਾਂ ਦਿਨ੍ਹਾਂ ਤੋਂ ਬਚਾ ਹੋ ਸਕਦਾ ਹੈ। ਇਹ ਮਨੁਖ ਜਨਮ ਰਾਜਾ ਸਾਹਿਬ ਕਹਿੰਦੇ ਹਨ ਮੁੜ ਕੇ ਨਹੀਂ ਮਿਲੇਗਾ। ਅਪਣੀ ਸੁਆਸਾਂ ਰੂਪੀ ਪੁੰਜੀ ਨੂੰ ਗਾਫਲ ਹੋ ਕਿਉਂ ਲੁਟਾ ਰਿਹਾ ਹੈ।੬੭॥

ਭਾਵ :—ਪੰਜਾਂ ਤੇ ਇਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਫੋਜ ਨੂੰ ਜਿਤਨ ਲਈ ਕੇਵਲ ਰਾਮ ਨਾਮ ਹੀ ਹੈ। ਗਉੜੀ ਚੇਤੀ ਮਹਲਾ੧। ਅਵਿਰਪੰਚ ਹਮ ਏਕ ਜਨ ਕਿਉਂ ਰਾਖਓ ਘਰੁ ਬਾਰ ਮਨ। ਮਾਰਹਿ ਲੂਟਹਿ ਨੀਤ ਨੀਤ ਕਿਸ ਆਗੇ ਕਰੀ ਪੁਕਾਰਜਨ। ਸ੍ਰੀ ਰਾਮ ਨਾਮਾ ਉਚਰ ਮਨਾ। ਆਗੈ ਜਮ ਦਲ ਬਿਖਮ ਘਨਾ।

ਭਾਗ ਕੁਸੰਗ ਸੇ ਦੂਰ ਜਾਓ ਸਠ ਸਾਕਤ ਸੰਗ ਨਾ ਠੀਜ ਸਹੀ।

ਦੂਧ ਪਵਾਲਤ ਰਹੁ ਨਿਸਬਾਸਰ ਹੋਵਤ ਨਾਹਿ ਸੁਹਿਰਦ ਅਹੀ।

ਬੇਰੀ ਕੁਸੰਗ ਭਇਆ ਕਦਲੀ ਉਸ ਕੈਸੀ ਮੁਰਾਦ ਹੈ ਆਣ ਲਗੀ।
ਦਾਸ ਭਗਵਾਨ ਓਹ ਝੂਲਤ ਹੈ ਓਹੁ ਦੇਖ ਨਦਾਨ ਹੈ ਛੇਦ ਰੰਗੀ।੬੮॥

ਪਦ ਅਰਥ :—ਕੁਸੰਗ—ਥੋਟੀ ਸੰਗਤ। ਸਠ—ਮੂਰਖ। ਨਿਸ ਬਾਸਰ—ਰਾਤ ਦਿਨ।
ਸੁਹਿਰਦ—ਪਿਆਰ ਕਰਨ ਵਾਲਾ। ਅਹੀ—ਸਰਪ। ਕਦਲੀ—ਕੋਲਾ। ਨਦਾਨ—ਬੇਸਮਝ।

ਅਰਥ :—ਥੋਟੀ ਸੰਗਤ ਤੋਂ ਦੂਰ ਭਜ ਜਾਓ ਹੋ ਮੂਰਖ! ਸਾਕਤ ਦਾ ਸੰਗ ਚੰਗਾ ਨਹੀਂ, ਰਾਤ
ਦਿਨ ਸੱਪ ਨੂੰ ਦੁਧ ਪਲਾਈ ਜਾਓ ਉਹ ਕਦੇ ਵੀ ਮਿਤ੍ਰ ਨਹੀਂ ਬਣਦਾ ਜਦ ਦਾਅ ਲਗੇ ਡੰਗ ਹੀ
ਮਾਰਦਾ ਹੈ। ਅਗੇ ਰਾਜਾ ਸਾਹਿਬ ਕੁਸੰਗ ਦਾ ਫਲ ਦਸਦੇ ਹਨ ਕਿ ਬੇਰੀ ਨੂੰ ਕੋਲੇ ਦਾ ਸੰਗ ਹੋ
ਗਿਆ ਤਾਂ ਉਹ ਝੂਲਦੀ ਹੈ ਕੋਲਾ ਚੀਰ ਹੁੰਦਾ ਹੈ।੬੮॥

ਭਾਵ :—ਭਗਤ ਕਬੀਰ ਜੀ ਕੁਸੰਗ ਦਾ ਫਲ ਆਪਣੇ ਇਕ ਸਲੋਕ ਵਿਚ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਲਿਖਦੇ
ਹਨ:—

“ਕਬੀਰ ਮਾਰੀ ਮਰਉ ਕੁਸੰਗ ਕੀ ਕੋਲੇ ਨਿਕਟ ਜਿਉ ਬੇਰ।

ਓਹ ਝੂਲੇ ਉਹ ਚੀਰੀਐ ਸਾਕਤ ਸੰਗ ਨਾ ਹੋਰ।”

ਨਾਮੁ ਬਿਨਾਂ ਕਿਸੇ ਕਾਮ ਨਹੀਂ ਨਰ ਮਾਣ ਕਰੇ ਸਠ ਜੋਬਨ ਦਾ।

ਜੋਰ ਜੁਆਨੀ ਇਹ ਖੇਹ ਵਿਚ ਰੁਲਕਰ ਜੀਵ ਚੁਰਾਸੀ ਦੇ ਹੋਵਨ ਦਾ।

ਹੰਸਤ ਹੰਸਤ ਫੰਸਤ ਹੈ ਨਹੀ ਚੀਤ ਧਰੇ ਸਮਾ ਰੋਵਨ ਦਾ।

ਦਾਸ ਭਗਵਾਨ ਨਾ ਫੇਰ ਮਿਲੇ ਬੋਲਾ ਨਾਮ ਨਰੰਜਨ ਬੋਣਨ ਦਾ।੬੯॥

ਪਦ ਅਰਥ :—ਸਠ—ਮੂਰਖ। ਨਰੰਜਨ—ਮਾਇਆ ਰੂਪ ਸੁਰਮੇ ਤੋਂ ਰਹਿਤ।

ਅਰਥ :—ਨਾਮ ਤੋਂ ਬਿਨਾਂ ਕਿਸੇ ਕੰਮ ਦਾ ਨਹੀਂ ਹੈ ਇਹ ਆਦਮੀ, ਮੂਰਖ ਜੋਬਨ ਜੁਆਨੀ
ਦਾ ਮਾਣ ਕਰਦਾ ਹੈ। ਜੋਰ ਤੇ ਜੁਆਨੀ ਵਿਚ ਫਸ ਕੇ ਮੋਹ ਵਿਚ ਰੁਲਾ ਕੇ ਜੂਨਾਂ ਵਿਚ ਫਿਰਦਾ
ਹੈ। ਹਸ ਹਸ ਮਾਇਆ ਦੇ ਜਾਲ ਵਿਚ ਫਸਦਾ ਹੈ ਤੇ ਰੋਵਨ ਦਾ ਸਮਾ ਇਸਨੂੰ ਚੇਤੇ ਨਹੀਂ ਹੈ। ਨਾਮ
ਜੋ ਮਾਇਆ ਤੋਂ ਰਹਿਤ ਹੈ। ਇਸ ਨੂੰ ਬੀਜਨੇ ਦਾ ਫੇਰ ਸਮਾਂ ਨਹੀਂ ਹੈ। ਇਹ ਕਬਨ ਦਾਸ ਭਗਵਾਨ
ਦਾ ਹੈ।੬੯॥

ਸੂਰਤ ਦੇਖ ਗਰੂਰਤ ਨਾ ਕਰ ਰੋਜ ਬਰੋਜ ਇਹ ਹੋਤੁ ਪਰਾਨੀ।

ਨਿਗੱਯਰ ਔਰਤ ਬੰਦ ਲਊ ਪਰ ਹਾਲਤ ਏਕ ਪੈ ਨਾਹਿਨ ਦਾਨੀ।

ਨਹੀਂ ਰਖ ਜ਼ਰੂਰਤ ਮੂਰਤ ਕੀ ਇਹੁ ਸਮਝ ਜ਼ਰੂਰ ਪੂਰ ਨਸ਼ਾਨੀ।

ਦਾਸ ਭਗਵਾਨ ਹੋ ਤਾਲਬ ਕਾਲਬ ਤਰਕਸ਼ਤਾਬ ਲਜਾਤ ਜੁਫਾਨੀ।੭੦॥

ਪਦ ਅਰਥ :—ਗਰੂਰਤ—ਹੰਕਾਰ। ਰੋਜ ਬਰੋਜ—ਨਿਤ ਦਿਨ। ਤਗੱਯਰ ਔਰਤ ਬੰਦਲ—ਅਦਲਾ
ਬਦਲੀ। ਪੈ—ਐਪਰ। ਪੂਰ ਨਸ਼ਾਨੀ—ਪੂਰ ਦਾ ਨਿਸ਼ਾਨਾ ਹੈ। ਤਾਲਬ—ਜ਼ਰੂਰਤਮੰਦ। ਕਾਲਬ—ਸਰੀਰ।
ਸਤਾਬ—ਛੋਤੀ। ਲਜਾਤ—ਸੁਆਦ। ਫਾਨੀ—ਨਾਸ਼ ਹੋਣ ਵਾਲੇ ਸੁਆਦ।

ਅਰਥ :—ਅਪਣੀ ਦੇਹ ਨੂੰ ਦੇਖ ਕੇ ਹੰਕਾਰ ਨਾ ਕਰ ਇਹ ਦਿਨੋਂ ਦਿਨ ਪੁਰਾਣੀ ਹੁੰਦੀ ਜਾਂਦੀ
ਹੈ। ਏਕ ਦਾ ਅਸਥਾਨ ਅਦਲ ਬਦਲੀ ਤੋਂ ਪਰਦਾ ਹੈ ਪਰ ਇਸ ਜੀਵ ਨੂੰ ਸਮਝ ਨਹੀਂ ਆਉਂਦੀ।

ਇਸ ਮਿੱਟੀ ਦੀ ਸੂਰਤ ਦੀ ਜ਼ਰੂਰਤ ਨਾ ਰਖ ਇਸਨੂੰ ਇਕ ਪੂੜ ਦੀ ਨਿਸ਼ਾਈ ਦੇ ਨਿਆਈ ਸਮਝ।
ਕਹਿੰਦੇ ਹਨ ਰਾਜਾ ਸਾਹਿਬ ਨਾਸ਼ਵਾਨ ਦੁਨੀਆਂ ਦੇ ਸੁਆਦ ਛੜਕੇ ਇਕ ਦੇਹ ਦੇ ਮਾਲਕ ਦਾ
ਇਛਾਵਾਨ ਹੈ ੭੦॥

ਅੰਗ ਕੋ ਦੇਖ ਉਮੰਗ ਨਹੀਂ ਕਰ ਸਚ ਨ ਜਾਣ ਇਹ ਰੰਗ ਪੰਤਰੀ।
ਦੇਖ ਹਿਸਾਬ ਸੇ ਆਬ ਹਬਾਬ ਕੋ ਨਾਹਿ ਬਕਾ ਕੀਏ ਬਦੰਗੀ।
ਮਲਕਲ ਮੋਤ ਕੀ ਗਸ਼ਤ ਤਲੇ ਗਏ ਖਾਏ ਸ਼ਕਸਤ ਹੋ ਖਸਤ ਫਰੰਗੀ।
ਦਾਸ ਭਗਵਾਨ ਅਜ਼ਾਦ ਹੂਏ ਦਿਲ ਸ਼ੌਕ ਸੇ ਫੌਕ ਕੋ ਲੈ ਯਕਰੰਗੀ ੭੧॥

ਪਦ ਅਰਥ :-ਉਮੰਗ—ਉਤਸ਼ਾਹ। ਪੰਤਰੀ—ਉਡ ਜਾਣ ਵਾਲਾ। ਹਬਾਬ—ਪਾਣੀ ਦਾ
ਬੁਲਬੁਲਾ। ਬਕਾ। ਅੰਤ। ਬਦੰਗੀ—ਬੁਰਾ ਅੰਗ। ਮਲਕੁਲ ਮੋਤ—ਮੋਤ ਦਾ ਫਰਿਸ਼ਤਾ।
ਰਾਸ਼ਤ—ਫਿਰਨਾ। ਸਕਸ਼ਤ—ਹਾਰਨਾ। ਖਸਤ—ਖਤਮ—ਖਤਮ ਹੋਣਾ। ਫਰੰਗੀ—ਅੰਗ੍ਰੇਜ਼।
ਫੌਕ—ਯਕਰੰਗੀ—ਏਕਤਾ।

ਅਰਥ :-ਜਿਸਮ ਨੂੰ ਦੇਖ ਕੇ ਹੰਕਾਰ ਨਾ ਕਰੋ ਇਹ ਬਿਨਸ ਜਾਣ ਵਾਲਾ ਹੈ ਵਿਚਾਰ ਕੇ
ਦੇਖ ਇਹ ਜਿਸਮ ਪਾਣੀ ਦੇ ਬੁਲਬੁਲੇ ਨਿਆਈਂ ਹੈ ਤੇ ਇਸ ਵਿਚ ਕੁਛ ਭੀ ਬਾਕੀ ਨਹੀਂ ਹੈ। ਮੋਤ
ਦੇ ਫਰਿਸ਼ਤੇ ਨੇ ਲਪੇਟ ਵਿਚ ਫਰੰਗੀ ਭੀ ਸ਼ਿਕਸਤ ਖਾਕੇ ਬਦ ਰੰਗ ਹੋ ਗਏ। ਜਦੋਂ ਦਿਲ ਆਜ਼ਾਦ
ਹੋ ਗਿਆ ਰਾਜਾ ਸਾਹਿਬ ਕਬਨ ਕਰਦੇ ਹਨ ਤਾਂ ਏਕਤਾ ਦੀ ਪ੍ਰਾਪਤੀ ਹੋਈ ੭੨॥

ਦੇਖ ਵਲਾਇਤ ਛੋਡ ਸ਼ਕਾਇਤ ਸਮਝ ਹਿਦਾਇਤ ਆਕਲ ਭਾਈ।
ਦਾਖਲਲ ਬੀਚ ਜਮਾਇਤ ਆਰਫ ਹੋ ਕਬ ਆਸ਼ਕ ਲੈ ਰੁਸਨਾਈ।
ਹੋਇ ਸਰੂਰ ਜਰੂਰ ਸਹੀ ਜਬ ਨੂਰ ਗਫੂਰ ਸੇ ਹੋਤ ਬੀਨਾਈ।
ਦਾਸ ਭਗਵਾਨ ਤਾਂ ਚਸ਼ਮ ਖੁਲੇ ਕਰੇ ਸਾਬ ਪਨਾਹਿ ਜੇ ਇਹੁ ਅਸਨਾਈ ੭੨॥

ਪਦ ਅਰਥ :-ਵਲਾਇਤ ਦੇਸ਼। ਹਦਾਇਤ—ਰਸਤ ਦਸਣਾ। ਆਕਲ—ਸਿਆਣੇ।
ਜਮਾਇਤ—ਮੰਡਲੀ। ਆਰਫ—ਰੱਬੀ ਲੋਕ। ਆਸ਼ਕ)—ਪਿਆਰਾ। ਰੁਸਨਾਈ—ਨਜ਼ਰ। ਸਰੂਰ—ਨਸ਼ਾ,
ਮਸਤੀ। ਗਫੂਰ—ਵਾਹਿਗੁਰੂ। ਬੀਨਾਈ—ਅੱਖ। ਚਸ਼ਮਾ—ਅੱਖ। ਪਨਾਹ—ਸਰਨ। ਅਸਨਾਈ—ਜਾਣੇ।

ਅਰਥ :-ਹੇ ਸਿਆਣੇ ਪੁਰਖ ਸ਼ਕਾਇਤ ਛੋਡਕੇ ਦੇਸ਼ ਵਿਚ ਕਰਕੇ ਦੇਖ। ਸੇਤਾਂ ਦੀ ਜਾਂ ਰੱਬੀ
ਠੰਕਾਂ ਦੀ ਜਮਾਤ ਵਿਚ ਰਲ ਕੇ ਸੱਚਾ ਆਸ਼ਕ ਹੋ ਕੇ ਰੁਸਨਾਈ ਪ੍ਰਾਪਤ ਕਰ। ਜਦ ਵਾਹਿਗੁਰੂ ਦੇ
ਨੂਰ ਤੋਂ ਇਹ ਰੁਸਨਾਈ ਮਿਲੇਗੀ ਤਾਂ ਉਸਦੀ ਹੋਂਦ ਦਾ ਸਰੂਰ ਪ੍ਰਾਪਤ ਹੋਵੇਗਾ। ਰਾਜਾ ਸਾਹਿਬ
ਛਿਜਰਾ ਕਰਵਾਂਦੇ ਹਨ ਕਿ ਸਾਧਾਂ ਦੀ ਸੰਗਤ ਕਰਕੇ ਤੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਸਰਨ ਲਿਆਂ ਜਰੂਰ ਦ੍ਰਿਸ਼ਟੀ
ਖੁਲ੍ਹ ਜਾਏਗੀ ੭੨॥

ਏ ਦਿਲਦਾਰ ਸੁਣੋ ਗੁਫਤਾਰ ਦਾਤਾਰ ਸਤਾਰ ਕੋ ਨਾਹਿ ਭੁਲਾਵੇ।
ਬਬਰੋਜ਼ ਪੁਸਤਸ਼ ਕਰਤ ਰਹੋ ਨਹੀਂ ਬੀਚ ਸ਼ੈਤਾਨ ਕੀ ਗਰਦਸ ਆਵੇ।
ਹੋਵਤ ਜਾਤ ਗਜਸ਼ਤ ਜੋ ਵਖਤ ਨਾਂ ਦਸਤ ਮੈਂ ਆਵਤ ਹਸਤ ਠਰਾਵੇ।
ਦਾਸ ਭਗਵਾਨ ਜੇ ਹੋਸ਼ ਕੇ ਗੋਸ਼ ਸੇ ਸੁਖਨ ਸੁਣੋ ਪਸ ਪੇਸ, ਗੁਵਾਵੇ ੭੩॥

ਪਦ ਅਰਥ :- ਦਿਲਦਾਰ—ਪਿਆਰੇ। ਗਫਤਾਰ—ਕੁਹਾਵਤ, ਦਾਤਾ ਤੇ ਤਾਕਤ ਵਾਲਾ। ਸ਼ਬਰੋਜ਼—ਹਰ ਦਿਨ। ਇਬਾਦਤ ਗਰਦਸ—ਲਪੇਟ। ਗੁਜ਼ਸ਼ਤ। ਲੰਘ ਰਿਹਾ। ਦਸਤ—ਹੱਥ ਵਿਚ। ਹਸਤ—ਹੱਥ। ਠਰਾਵੇ—ਰੋਕੇ। ਹੱਸ ਕੇ ਗੋਸ਼—ਧਿਆਨ ਲਾਲ। ਸੁਪਨ—ਗਲ। ਪਸਪੇਸ਼—ਅੱਗਾ ਪਿੱਛਾ ਜਾਂ ਬੇਫਾਇਦਾ ਸੋਚ।

ਅਰਥ :- ਹੇ ਪਿਆਰੇ ਸਾਡਾ ਕਹਿਣਾ ਸੁਣ ਕਿ ਮਾਲਕ ਬੇਬਸ਼ਾ ਵਾਲੇ ਨੂੰ ਨਾ ਭੁਲਾਵੇ। ਰਾਤ ਦਿਨ ਬੇਦਗੀ ਕਰਦੇ ਰਹੋ ਮਾਇਆ ਤੇ ਕਲਜੁਗ ਦੀ ਲਪੇਟ ਵਿਚ ਨਾ ਆਵੇ। ਜੇ ਸਮਾਂ ਲੰਘਦਾ ਜਾ ਰਿਹਾ ਹੈ ਮੁੜ ਹੱਥ ਨਹੀਂ ਆਵੇਗਾ ਇਸ ਲਈ ਸਮੇਂ ਨੂੰ ਵਿਚਾਰੋ ਤੇ ਸਿਮਰਨ ਕਰੋ। ਰਾਜਾ ਸਹਿਬ ਕਬਨ ਕਰਦੇ ਹਨ ਕਿ ਸਾਡੀ ਗਲ ਧਿਆਨ ਨਾਲ ਸੁਣੋ ਤੇ ਅੱਗਾ ਪਿੱਛਾ ਵਿਚਾਰ ਕੇ ਚਲੋ ੭੩॥

ਸਬਦ ਸਰੋਤ ਨਿਸ ਬਾਸਰ ਸਬਦ ਸਮਾਨ ਨਾ ਹੋਰ ਅਚਾਰਾ।

ਕੇਤਕ ਭਾਖ ਕਰੋ ਉਪਮਾ ਗੁਣ ਸਕਤ ਹੈ ਸਬਦ ਦ ਅਪਰ ਅਪਾਰਾ।

ਤਮਸੀਲ ਕਹੁ ਕੁਝ ਸਮਝਨ ਕਾਰਨ ਕੀਟ ਨੇ ਭ੍ਰਿੰਗ ਕਾ ਸਬਦ ਬੀਚਾਰਾ।

ਦਾਸ ਭਗਵਾਨ ਭ੍ਰਿੰਗ ਭਇਆ ਸੁਣ ਸਬਦ ਹੈ ਜੀਵ ਸੇ ਬ੍ਰਹਮ ਬੰਗਾਰਾ ੭੪॥

ਪਦ ਅਰਥ :- ਸਰੋਤ—ਸੁਣੋ। ਸ਼ਬਦ—ਬ੍ਰਹਮ। ਨਿਸ ਬਾਸਰ—ਰਾਤ ਦਿਨ। ਅਚਾਰਾ—ਸੁਭ ਆਚਾਰ। ਸ਼ਕਤ—ਜੋਰ। ਅਪਰ ਅਪਾਰਾ—ਪਰੇ ਤੋਂ ਪਰੇ। ਤਮਸੀਲ—ਮਿਸਾਲ ਜਾਂ ਉਦਾਹਰਨ। ਕੀਟ—ਸੁੰਡੀ। ਭ੍ਰਿੰਗ—ਘਰੀਕੀ। ਜੀਵ ਸੇ ਬ੍ਰਹਮ—ਬੰਦੇ ਤੋਂ ਰੱਬ। ਬੰਗਾਰਾ—ਗੱਜਕੇ।

ਅਰਥ :- ਰਾਤ ਦਿਨੇ ਰੱਬ ਵਿਚ ਪਿਆਰ ਪਾ ਕੇ ਗੁਰ ਦੇ ਉਪਦੇਸ਼ ਨੂੰ ਸੁਣੋ ਇਸ ਜਿਹਾ ਹੋਰ ਕੋਈ ਚੰਗਾ ਕੰਮ ਨਹੀਂ ਹੈ। ਗੁਰੂ ਦੇ ਸ਼ਬਦ ਦੀ ਮਹਿਮਾ ਅਪਰ ਅਪਾਰ ਹੈ ਕੀ ਕਹਿ ਕੇ ਦਸਿਆ ਜਾਵੇ। ਮਿਸਾਲ ਦੇ ਕੇ ਸਮਝਾਉਂਦੇ ਹਨ ਕਿ ਸੁੰਡੀ ਨੇ ਘਰੀਕੀ ਦਾ ਸ਼ਬਦ ਸੁਣਿਆ ਤੇ ਸੁੰਡੀ ਘਰਾਂ ਦਾ ਰੂਪ ਬਣ ਗਈ। ਰਾਜਾ ਸਾਹਿਬ ਜੋਰ ਨਾਲ ਗੱਜ ਵੱਜ ਕੇ ਕਹਿੰਦੇ ਹਨ ਕਿ ਸ਼ਬਦ ਦੀ ਸਰੋਤ ਦੁਆਰਾ ਜੀਵ ਜੋ ਸੁੰਡੀ ਨਿਆਈ ਤੁਛ ਸੀ ਇਕ ਬ੍ਰਹਮ ਦਾ ਰੂਪ ਬਣ ਗਿਆ ੭੪॥

ਗਰੀਬ ਕੋ ਗੀਰ ਬਗੀਰ ਕਰੋ ਅਰ ਪੰਚਨ ਮਾਰ ਕੇ ਧਿਆਨ ਧਰੋ।

ਤ੍ਰਿਪਟੀ ਮੱਧ ਜਾਇ ਨਿਵਾਸ ਕਰੋ ਤਹਾਂ ਨੀਰ ਪਯੂਖ ਕੋ ਪਾਨ ਕਰੋ।

ਗਹੁ ਇਸਥਿਤ ਭੈਰ ਗ੍ਰਹਿਸਤ ਹਰੋ ਤਬੈ ਭੈ ਸੰਸਾਰ ਅਸਾਨ ਤਰੋ।

ਦਾਸ ਭਗਵਾਨ ਅਰਾਮ ਕਰੋ ਸਹੀ ਸਾਂਤ ਇਕਾਂਤ ਨਦਾਨ ਨਰੋ ੭੫॥

ਪਦ ਅਰਥ :- ਗਰੀਬਗੀਰ—ਗਰੀਬ ਦੀ ਮੱਦਦ। ਪੰਚਨ—ਕਾਮ ਕ੍ਰੋਧ ਆਦਿ। ਤ੍ਰਿਪਟੀ ਤਿੰਨਾਂ ਵਸਤਾਂ ਦਾ ਸਮਦਾਇ। ਗਿਆਤਾ ਗਿਆਨ—ਗੋਘ। ਧਿਆਤਾ—ਧਿਆਨ ਧੋਘ। ਦ੍ਰਿਸ਼ਟਾ—ਦ੍ਰਿਸ਼ ਦਰਸ਼ਨ। ਨਿਵਾਸ—ਟਿਕਾਣਾ। ਪਯੂਖ—ਅੰਮ੍ਰਿਤ। ਇਸਥਿਤ—ਟਿਕਾਓ। ਨਦਾਨ—ਅਨਜਾਨ ਜਾਂ ਅੰਤ ਨੂੰ।

ਅਰਥ :—ਗਰੀਬ ਦੀ ਬਾਂਹ ਫੜੋ ਅਤੇ ਪੰਜਾਂ (ਕਾਮ, ਕ੍ਰੋਧ ਆਦਿ) ਨੂੰ ਮਾਰ ਕੇ ਧਿਆਨ ਲਗਾ। “ਤ੍ਰਿਕਟੀ ਫੋਰ ਭਰਮ ਕੀ ਰੇਖਾ” ਸਰੂਪ ਵਿਚ ਟਿਕਾਣਾ ਕਰਕੇ ਨਾਮ ਰੂਪੀ ਪ੍ਰੇਮ ਰਸ ਪੀਆ ਕਰੋ। ਬਿਰਤੀ ਟਿਕਾ ਕੇ ਭੇ ਦੂਰ ਕਰਕੇ ਸੰਸਾਰ ਸਹਜੇ ਹੀ ਤਰ ਜਾਈਦਾ ਹੈ। ਰਾਜਾ ਸਾਹਿਬ ਕਥਨ ਕਰਦੇ ਹਨ ਕਿ ਸਹੀ ਸ਼ਾਂਤ ਇਸਥਾਨ ਸਰੂਪ ਵਿਚ ਟਿਕਕੇ ਆਰਾਮ ਕਰੋ ੭੫॥

ਮਾਲਾ ਕਾ ਮਰਮ ਮਲੂਮ ਕਰੋ ਕਿਹ ਕਾਰਨ ਧਾਰਨ ਕਰਨੀ ਬਣੀ।

ਕਿਸ ਬਿਧ ਕਹਿ ਵੰਗ ਮਣਕੇ ਕਹੇ ਤਹ ਕਹ ਪ੍ਰਕਾਰ ਹੈ ਡੋਰ ਭਣੀ।

ਪਰੇਮ ਕੀ ਤਾਰ ਤਿਆਗ ਕਰੋ ਫੁਨ ਸਾਧਨ ਚਾਰ ਪਰੋਇ ਮਣੀ।

ਸਹਜ ਔ ਸੁੰਨ ਕੇ ਘਾਟ ਮੇਂ ਜਾਕਰ ਦਾਸ ਭਗਵਾਨ ਬਚਾਰ ਘਣੀ ੭੬॥

ਪਦ ਅਰਥ :—ਮਰਮ—ਭੇਤ। ਧਾਰਨ—ਧਾਰਨ ਕਰਨਾ। ਸਾਧਨ ਚਾਰ—ਤਰੀਕੇ। ਸਹਿਜ—ਗਿਆਨ। ਸੁਨ—ਅਫੁਰ। ਘਾਟ—ਟਿਕਾਣਾ। ਬਚਾਰ—ਸੋਚਨਾਂ।

ਅਰਥ :—ਮਾਲਾ ਦਾ ਭੇਦ ਜਾਨਨਾ ਕਰੋ ਕਿਸ ਕਾਰਨ ਧਾਰਨ ਕਰਨੀ ਪਈ। ਕਿਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਕਿਸ ਵੰਗ ਦੇ ਮਣਕੇ ਕਹੇ ਤੇ ਕਿਸ ਕਰ੍ਹਾਂ ਡੋਰ ਕਹੀ। ਪ੍ਰੇਮ ਦੀ ਤਾਰ ਨੂੰ ਤਿਆਗ ਕਰਕੇ ਤੇ ਫੇਰ ਚਾਰ ਸਾਧਨ (1) ਵਿਵੇਕ, (2) ਬੈਰਾਗ, (3) ਖੱਟ ਸੰਪਤੀ, (4) ਮਮੋਕ। ਇਹ ਮਣਕੇ ਪਰੋਣਾ ਕਰੋ। ਰਾਜਾ ਸਾਹਿਬ ਕਥਨ ਕਰਦੇ ਹਨ ਕਿ ਦਸਦੁਆਰ ਦੇ ਟਿਕਾਣੇ ਤੇ ਪੂਜ ਕੇ ਬਿਸਰਾਮ ਕਰੋ ਜੋ ਬਿਬੇਕ ਵੀਚਾਰ ਨਾਲ ਪ੍ਰਾਪਤ ਹੁੰਦਾ ਹੈ ੭੬॥

ਗਿਆਨ ਅਗਿਆਨ ਕੀ ਖੇਲ ਲਖੋ ਇਹ ਚਾਲਾ ਅਜਾਇਬ ਬਾਤ ਨਿਰਾਲੀ॥

ਨਾਮ ਜਿਸੇ ਸ਼ਤਰੰਜ ਕਹੇਂ ਏਹ ਹੈ ਸਚ ਰੰਗਾ ਜਥਾਰਥ ਚਾਲੀ।

ਗਾਫਲ ਹੋ ਨਹੀਂ ਖੇਲ ਕਰੋ ਏਹ ਮੁਸ਼ਕਲ ਬਾਤ ਨਾ ਜਾਣ ਸੁਖਾਲੀ।

ਦਾਸ ਭਗਵਾਨ ਜੇ ਹੈਂ ਘਰ ਚਾਹਤ ਤੋਂ ਕੁਝ ਚਾਹੀਏ ਹੈ ਮਗਜ ਭੀ ਆਲੀ ੭੭॥

ਪਦ ਅਰਥ :—ਚਾਲ—ਵੰਗ। ਸ਼ਤਰੰਜ—ਬਾਜੀ।

ਅਰਥ :—ਅਸੱਤ ਦਾ ਨਿਰਨਾ ਕਰਨਾ ਤੇ ਸਤ ਦਾ ਗ੍ਰਹਣ ਕਰਨਾ ਤੇ ਅਸੱਤ ਦਾ ਤਿਆਗ ਇਹ ਬੜੀ ਅਜੀਬ ਚਾਲ ਹੈ ਤੇ ਨਿਰਾਲੀ ਹੈ, ਜਿਸ ਨੂੰ ਸਤਰੰਜ ਕਹਿੰਦੇ ਹਨ ਇਹ ਸੱਚੇ ਪਿਆਰ ਦੀ ਚਾਲ। ਸੱਚੇ ਪਿਆਰ ਦੀ ਖੇਲ ਵਿਚ ਗਾਫਲ ਨਾ ਹੋਵੇ ਇਹ ਬੜੀ ਮੁਸ਼ਕਲ ਗਲ ਹੈ ਸੁਖਾਲ ਗੱਲ ਨਹੀਂ ਹੈ “ਜੇ ਤੂ ਪ੍ਰੇਮ ਖੇਲਨ ਕਾ ਚਾਓ ਸਿਰ ਧਰ ਲਈ ਗਲੀ ਮੇਰੀ ਆਓ।” ਰਾਜਾ ਸਾਹਿਬ ਕਥਨ ਕਰਦੇ ਹਨ ਜੇ ਕਰ ਪ੍ਰੇਮ ਦੀ ਖੇਲ ਖੇਲਨੀ ਹੈ ਤਾਂ ਇਸ ਕੰਮ ਲਈ ਉਚੀ ਸਮਝ ਦੀ ਲੋੜ ਹੈ।

ਹੋਇ ਰਹੀ ਖਲਾਰ ਹੈ ਐਨ ਅਪਾਰ ਇਹ ਅਸਲ ਵਿਚਾਰ ਹੈ ਸਾਰ ਲਖਾਯੋ।

ਹਰ ਦੋ ਤਰਫ ਸੇ ਮੁਹਰੇ ਲਗੇ ਫੁਨ ਮੁਹਰੇ ਮੁਕਾਬਲ ਮੁਹਰੇ ਲਗਾਯੋ।

ਆਂਖ ਕੀ ਤਾੜ ਸੇ ਤਾੜ ਕਰੋ ਹਰ ਓਰ ਸੇ ਓਰ ਦਲੀਲ ਲੈ ਆਯੋ।

ਬਾਤ ਬਰੀਕ ਬਖਾਨ ਨਦਾਨ ਤਹ ਦਾਸ ਭਗਵਾਨ ਹਕੀਕਤ ਪਾਯੋ ੭੮॥

ਪਦ ਅਰਥ :-ਖਲਾਰ—ਪਸਾਰਾ। ਅਪਾਰ—ਜਿਸ ਦਾ ਪਾਰਾਵਾਰ ਨਹੀਂ।
ਸਾਰ—ਤੱਤ ਲਖਾਯੋ—ਜਾਣੋ। ਮੁਹਰੇ—ਅਗੇ। ਫੁਨ—ਫੇਰ। ਓਹ—ਪਾਸੇ। ਬਰੀਕ—ਔਖੀ।

ਅਰਥ :-ਇਹ ਜੋ ਸੰਸਾਰ ਦਾ ਪਸਾਰਾ ਹੋ ਰਿਹਾ ਹੈ ਇਸ ਦੇ ਅਸਲੇ ਨੂੰ ਵਿਚਾਰ ਕੇ ਤੱਤ ਨੂੰ ਜਾਣੋ। ਦੋਹਾਂ ਪਾਸਿਆਂ ਤੋਂ ਚਾਲ ਚਲ ਕੇ ਮੋਹਰੇ ਹੋਣ ਦਾ ਯਤਨ ਕਰਦੇ ਹਨ ਤੇ ਫੇਰ ਮੋਹਰੇ ਹੋ ਕੇ ਬਾਰਬਰ ਤੇ ਲਗਦੇ ਹਨ (ਭਾਵ, ਸ਼ਤਰੰਜ ਦੀ ਚਾਲ ਦੀ ਨਿਆਈਂ ਇਕ ਦੂਜੇ ਤੋਂ ਮੁਹਰੇ ਹੁੰਦੇ ਹਨ) ਅੱਖ ਦੀ ਤਾੜ ਨਾਲ ਸਭ ਪਾਸਿਓਂ ਤਾੜ ਕੇ ਜਿਵੇਂ ਨਰਦ ਚਲਦੀ ਹੈ ਏਸੇ ਤਰ੍ਹਾਂ ਸੱਚ ਦੇ ਪਿਆਰ ਨੂੰ ਧਾਰਨ ਕਰਕੇ ਚਲੋ। ਰਾਜਾ ਸਾਹਿਬ ਇਹ ਬੜੀ ਬਰੀਕ ਬਾਤ ਦਾ ਬਿਆਨ ਕਰਦੇ ਹਨ। ਪੂਰਨ ਵੀਚਾਰ ਦੁਆਰਾ ਹੀ ਹਕੀਕਤ ਪਛਾਣੀ ਜਾ ਸਕਦੀ ਹੈ ੭੮॥

ਭਾਵ :-ਸੱਤ ਤੇ ਅਸੱਤ ਦਾ ਨਿਰਨਾ ਕਰਦੇ ਹੋਏ ਔਗੁਣਾਂ ਨਾਲ ਸੱਤ ਤੇ ਆਸਰਿਤ ਹੋ ਕੇ ਘੋਲ ਕਰਨਾ ਇਹ ਬਾਜੀ ਲਗਾ ਕੇ ਰਬੀ ਗੁਣਾਂ ਦੀ ਫੌਜ ਦੁਆਰਾ ਇਹ ਬਾਜੀ ਜਿੱਤ ਕੇ ਆਪਣੇ ਅਸਲੇ ਤੇ ਅਪੜਨਾ ਹੈ।

ਸਨਮੁਖ ਮਾਥ ਜੁਰੇ ਜਬ ਹੈ ਤਬ ਲਰਜਾ ਨਾ ਖਾਈਏ ਥੀ ਕਰ ਗਾਜ਼ੀ।

ਘਬਰਾਓ ਨਹੀਂ ਰੱਖ ਸ਼ੌਕ ਸ਼ਨਾਖਤ ਤੁਹਫਾ ਹੈ ਆਰਫ ਨੂਜਰ ਦਰਜੀ।

ਜਰਾ ਚਾਲ ਖੁਚਾਲ ਸੰਭਾਲ ਚਲੋ ਫੇਰ ਤੇਰੇ ਇਹ ਆਗੇ ਕੀ ਕਹੁ ਪਾਜੀ।

ਬੇਖਟਕ ਹੋ ਅਟਕ ਚੁਕਾਈ ਦਈ ਲਈ ਦਾਸ ਭਗਵਾਨ ਹਕੀਕਤ ਬਾਜੀ ੭੯॥

ਪਦ ਅਰਥ :-ਸਨਮੁਖ—ਸਾਹਮਣੇ। ਜੁਰੇ—ਜੁੜੇ। ਲਰਜਾ—ਕਾਂਬਾ। ਗਾਜ਼ੀ—ਬਹਾਦਰ।
ਸ਼ਨਾਖਤ—ਪਛਾਣ। ਤੁਹਫਾ—ਸੁਗਾਤ। ਨਜ਼ਰ ਦਰਾਜੀ—ਦੂਰ ਦੀ ਸੋਚ। ਪਾਜੀ—ਮੂਰਖ। ਬੇਖਟਕ
ਬੇ ਫਿਕਰ।

ਅਰਥ :-ਜਦ ਸਾਹਮਣੇ ਮੱਥਾ ਆਣ ਜੁੜੇ ਤਬ ਘਬਰਾਹਟ ਨਾ ਖਾਈਏ ਤੇ ਹੌਸਲਾ ਰਖੀਏ।
ਜਾਣ ਪਛਾਣ ਕਰਨ ਦਾ ਸ਼ੌਕ ਰਖੀਏ ਫਕੀਰੀ ਦੀ ਬਖਸ਼ਿਸ਼ ਵਿਚ ਦੂਰ ਅੰਦੇਸ਼ੀ ਤੋਂ ਕੰਮ ਲਈਏ।
ਖੋਟੀ ਚਾਲ ਛੱਡ ਕੇ ਸੋਹਣੀ ਚਾਲ ਸੰਭਾਲ ਕੇ ਚਲੋ ਫੇਰ ਤੇਰੇ ਸਾਹਮਣੇ ਪ੍ਰਾਪਤੀ ਦੀ ਮੰਜ਼ਲ ਕੋਈ
ਬੜੀ ਗਲ ਨਹੀਂ। ਬੇਖੋਫ ਹੋ ਕੇ ਜਿਸ ਨੇ ਸਾਰੀਆਂ ਅਟਕਾਂ ਮੁਕਾ ਦਿਤੀਆਂ। ਰਾਜਾ ਸਾਹਿਬ ਦੇ
ਕਥਨ ਅਨੁਸਾਰ ਉਹ ਮਨੁੱਖ ਜਨਮ ਦੀ ਬਾਜੀ ਨੂੰ ਜਿੱਤ ਲਏਗਾ ੭੯॥

ਭਾਵ :-ਰਾਜਾ ਸਾਹਿਬ ਦੇ ਉਪਰਲੇ ਆਸ਼ੇ ਨੂੰ ਗੁਰੂ ਅਰਜਨ ਦੇਵ ਜੀ ਰਾਗ ਬਸੰਤ ਹਿੰਡੋਲ
ਮਹਲਾ ੫ ਵਿਚ ਬਿਆਨ ਕਰਦੇ ਹਨ ਕਿ ਸੰਸਾਰ ਇਕ ਚੋਪੜ ਦੀ ਖੇਡ ਹੈ। ਇਕ ਖੇਡ ਜਿਤਨੀ
ਬੜੀ ਔਖੀ ਹੈ, ਪਰ ਜੇ ਗੁਰੂ ਦੁਆਰਾ ਸਤ ਸੰਗਤ ਬਣਾ ਲਈਏ ਤਾਂ ਜ਼ਿੰਦਗੀ ਦੇ ਦਾਓਂ ਪੇਚਾਂ
ਵਿਚੋਂ ਲੰਘ ਕੇ ਬਾਜੀ ਜਿਤ ਸਕਦੇ ਹਾਂ। ਬਸੰਤ ਮਹਲਾ ੫ ਘਰ ੨ ਹਿੰਡੋਲ ॥

ਹੋਇ ਇਕੱਝ ਮਿਲੇ ਮੇਰੇ ਭਾਈ ਦੁਬਿਧਾ ਦੂਰ ਕਰਹੁ ਲਿਵਲਾਇ।

ਹਰਿ ਨਾਮੇ ਕੇ ਹੋਵਹੁ ਜੋੜੀ ਗੁਰਮੁਖ ਬੈਸਹੁ ਸਫਾ ਵਿਛਾਇ।

ਇਨ ਬਿਧ ਪਾਸਾ ਢਾਲਹੁ ਬੀਰ। ਗੁਰਮੁਖਿ ਨਾਮ ਜਪਹੁ ਦਿਨ ਰਾਤੀ

ਅੰਤ ਕਾਲ ਨਹ ਲਾਗੇ ਪੀਰ। ਰਹਾਓ।

ਕਰਮ ਧਰਮ ਤੁਮ ਚਉਪੜ ਸਾਜਹੁ ਸਤ ਕਰਹੁ ਤੁਮ ਸਾਰ।

ਕਾਮ ਕ੍ਰੋਧ ਲੋਭ ਮੋਹ ਜੀਤਹੁ ਐਸੀ ਖੇਲ ਹਰ ਪਿਆਰੀ।

ਉਠ ਇਸ਼ਨਾਨ ਕਰਹੁ ਪਰਭਾਤੇ ਸੋਏ ਹਰਿ ਅਰਾਧੇ।

ਬਿਖੜੇ ਦਾਉ ਲੰਘਾਵੇ ਮੇਰਾ ਸਤਿਗੁਰੂ ਸੁਖ ਸਹਜ ਸੇਤੀ ਘਰ ਜਾਤੇ।

ਹਰਿ ਆਪੇ ਖੇਲ ਆਪੇ ਦੇਖੇ ਹਰਿ ਆਪੇ ਚਰਨ ਰਚਾਇਆ।

ਜਨ ਨਾਨਕ ਗੁਰਮੁਖ ਜੋ ਨਰ ਖੇਲੇ ਸੋ ਜਿਣਿ ਬਾਜੀ ਘਰ ਆਇਆ।

ਮਨ ਵਜੀਰ ਭਇਆ ਅਰ ਕਾ ਜੋ ਖਰਾ ਬਰਾਬਰ ਕਰਤ ਖੁਆਰੀ।

ਅਵਿਦਯਾ ਸਮੂਹ ਨਹੀਂ ਦਲ ਜਾਇ ਗਨਾ ਕੈਸੇ ਭਾਖ ਕਰੂੰ ਪ੍ਰਾਕਿਰਤ ਇਹ ਸਾਰੀ

ਕਾਮ ਕ੍ਰੋਧ ਤੇ ਲੋਭ ਅੰ ਮੋਹਿ ਅਹੰ ਫੀਲੇ ਘੋੜੇ ਹੈ ਰੁਖ ਸਿਕਦਾਰੀ।

ਲਘੂ ਮਤ ਇਹ ਕੈਸੇ ਲਖੋ ਪ੍ਰਮਾਰਥ ਦਾਸ ਭਗਵਾਨ ਹਕੀਕਤ ਭਾਰੀ ॥੧੦॥

ਪਦ ਅਰਥ :—ਅਰ—ਦੁਸ਼ਮਣ। ਅਵਿਦਯਾ—ਮੂਰਖਪੁਨਾ। ਪ੍ਰਾਕਿਰਤ—ਸੰਸਾਰੀ।
ਸਿਕਦਾਨੀ—ਹਕੂਮਤ। ਲਘੂ ਛੋਟੀ। ਲਖੋ—ਜਾਨਣਾ।

ਅਰਥ :—ਮਨ ਵਜੀਰ ਦੁਸ਼ਮਣ ਹੋ ਕੇ ਬਰਾਬਰ ਸਾਹਮਣੇ ਖੜਾ ਖੁਆਰ ਕਰ ਰਿਹਾ ਹੈ
ਅਵਿਦਯਾ ਰੂਪੀ ਫੌਜ ਜੋ ਦਲ ਹੈ ਉਹ ਗਿਣਿਆ ਨਹੀਂ ਜਾਂਦਾ। ਇਸ ਬੂਠ ਦੀ ਹਕੂਮਤ ਦਾ
ਕਿਆ ਬਿਆਨ ਕਰ ਕੇ ਦਸਾਂ। ਕਮ ਕ੍ਰੋਧ ਲੋਭ ਮੋਹ ਅਹੰਕਾਰ ਇਹ ਜਾਣੇ ਹਾਥੀ ਤੇ ਘੋੜ ਸਵਾਰਾਂ
ਦੀ ਫੌਜ ਹੈ ਤੇ ਇਹਨਾਂ ਦੀ ਹੀ ਸਰਦਾਰੀ ਪਰਧਾਨ ਹੈ। ਰਾਜਾ ਸਾਹਿਬ ਬਿਆਨ ਕਰਦੇ ਹਨ ਕਿ
ਇਹਨਾਂ ਜੀਵਾਂ ਦੀ ਮਤ ਮਾਰੀ ਹੋਈ ਹੈ। ਇਸ ਲਈ ਪਰਮਾਰਥ ਦੀ ਪ੍ਰਾਪਤੀ ਇਕ ਬੜੀ ਭਾਰੀ
ਮੁਸ਼ਕਲ ਗਲ ਹੈ ॥੧੦॥

ਸਾਹਿ ਗਿਆਨ ਕੀ ਸੈਨ ਹੈ ਸਾਬਤ ਕੈਸੇ ਬਣੀ ਦੇਖੋ ਹੋਇ ਅਗਾਰੀ

ਅਨੁਭਵ ਇਹ ਵਜੀਰ ਖਲਾ ਸੁਚ ਸੰਜਮ ਸਾਫ ਸੰਜੋਇ ਸਵਾਰੀ।

ਸਤ ਸੰਤੋਖ ਦੋਇ ਫੀਲ ਬਣੇ ਅਸਵ ਭਏ ਬੈਰਾਗ ਬਬੇਕ ਹੈ ਭਾਰੀ

ਸਮ ਦਮ ਦੋ ਰੁਖ ਪਟੀ ਪੜੇ ਏਹ ਦਾਸ ਭਗਵਾਨ ਹਕੀਕਤ ਸਾਰੀ ॥੧੧॥

ਪਦ ਅਰਥ :—ਸਾਹਿ—ਬਾਦਸ਼ਾਹ। ਸੈਨ—ਫੌਜ ਅਨੁਭਵ—ਤੱਤ ਜਾਨਨ। ਸੰਜੋਇ—ਲੋਹੇ ਦੀ
ਪੁਸ਼ਾਕ। ਸਤ ਤੇ ਸੰਤੋਖ—ਹਾਥੀ ਬੈਰਾਗ ਤੇ ਬੇਬਾਕ ਘੋੜੇ। ਸਮ ਦਮ—ਮਨ ਤੇ ਇਦੀਆਂ ਦਾ
ਰੋਕਣਾ।

ਅਰਥ :—ਗਿਆਨ ਰੂਪੀ ਰਾਜੇ ਦੀ ਸੈਨਾ ਬੜੀ ਪੂਰੀ ਹੈ ਅਗੇ ਵਧਕੇ ਦੇਖੋ। ਅੰਤਰ ਆਤਮੇ
ਗਿਆਨ ਜੋ ਵਜੀਰ ਹੈ ਸੁਚ, ਸੰਜਮ ਤੇ ਸਫਾਈ ਦੀ ਲੋਹੇ ਦੀ ਪੁਸ਼ਾਕ ਪਹਿਨੀ ਖੜਾ ਹੈ। ਸਤ ਤੇ
ਸੰਤੋਖ ਹਾਥੀਆਂ ਦੀ ਫੌਜ ਹੈ, ਬੈਰਾਗ ਤੇ ਬੇਬੇਕ ਦੀ ਫੌਜ ਜਾਣੇ ਘੋੜ ਸਵਾਰ ਹਨ। ਇਦੀਆਂ ਤੇ
ਮਨ ਨੂੰ ਵਿਕਾਰਾਂ ਤੋਂ ਰੋਕਣ ਦੀ ਇਹ ਪਟੀ ਪੜੇ ਹੋਏ ਹਨ। ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਰਾਜਾ ਸਾਹਿਬ ਕਥਨ
ਕਰਦੇ ਹਨ ਕਿ ਅਸਲ ਗਲ ਏਹੀ ਹੈ ॥੧੧॥

ਅਸ਼ਟਾਂਗ ਹੀ ਜੋਗ ਕੇ ਪਿਆਦੇ ਖੜੇ ਹਥ ਲੈ ਪਰਧਾਨ ਪ੍ਰੇਮ ਕਟਾਰੀ।

ਲਾਏ ਹਸਾਬ ਕਰੋ ਐਸੀ ਚਾਲ ਕਿ ਸਾਹ ਅਗਿਆਨ ਸਟ ਖਾਇ ਕਰਾਰੀ।

ਪਹਿਲੇ ਬੰਨ੍ਹ ਕਿਲਾ ਸਭ ਨਰਦਨ ਪਸ ਪੇਸ ਪਨਾਹ ਕਰੋ ਰਫਤਾਰੀ।
ਅਪ ਮਰੇ ਨਹੀਂ ਮਾਰ ਅਗੀ ਐਸੇ ਦਾਸ ਭਗਵਾਨ ਨਦਾਨ ਖਲਾਰੀ ॥੨॥

ਪਦ ਅਰਥ :- ਅਸਟਾਂਗ—ਅਠ ਅੰਗ। ਪਿਆਦੇ—ਪੈਦਲ ਫੌਜ, ਪ੍ਰਧਾਨ—ਮੁਖੀ
ਕਟਾਰੀ—ਤਲਵਾਰ। ਸਾਹ ਅਗਿਆਨ—ਮੂਰਖ ਰਾਜਾ। ਕਰਾਰੀ—ਕਰੜੀ। ਨਰਦਨ—ਨਰਦਾਂ।
ਪਸ ਪੇਸ—ਅਗੇ ਪਿਛੇ। ਪਨਾਹ—ਆਸਰਾ ਰਫਤਾਰੀ—ਅਗੇ ਚਲਨਾ। ਅਗੀ—ਦੁਸ਼ਮਨ।

ਅਰਥ :- ਜੋਗ ਦੇ ਅਠ ਅੰਗ ਜੋ ਜਾਣੋ ਪੈਦਲ ਫੌਜ ਹੈ ਤੇ ਪ੍ਰੇਮ ਰੂਪੀ ਪ੍ਰਧਾਨ ਜੋ ਹੱਥ ਵਿਚ
ਕਟਾਰੀ ਲਈ ਖੜਾ ਹੈ। ਇਨ੍ਹਾਂ ਸਾਧਨਾਂ ਦੁਆਰਾ ਅਗਿਆਨ ਰੂਪ ਰਾਜੇ ਨੂੰ ਐਸੀ ਚਾਲ ਚਲਕੇ
ਸਟ ਮਾਰੇ ਕਿ ਕਰਾਰੀ ਸੱਟ ਖਾਕੇ ਖੜੇ ਨਾ ਸਕੇ। ਦੇਹ ਕਿਲੇ ਦੀ ਚੰਗੀ ਤਰ੍ਹਾਂ ਪਾਕਿਆਈ ਕਰਕੇ
ਅਗੇ ਪਿਛੋਂ ਦੀ ਚੰਗੀ ਤਰ੍ਹਾਂ ਵੀਚਾਰ ਕਰਕੇ ਅਗੇ ਵਧੋ ਜੋ ਇਸ ਬਾਜੀ ਨੂੰ ਖੇਲਨ ਨਹੀਂ ਜਾਣਦਾ
ਅਨਜਾਣ ਹੈ ਰਾਜਾ ਸਾਹਿਬ ਕਥਨ ਕਰਦੇ ਹਨ ਉਹ ਮਾਰ ਖਾਂਦਾ ਹੈ ॥੨॥

ਦੋ ਫੀਲੇ ਕੀ ਚਾਲ ਬੁਮਾਰ ਕਰੋ ਗੋਬੇ ਮਲ ਅਮਲ ਹੈਂ ਮਲ ਮੁਕਾਏ।
ਘੋੜੇ ਕੀ ਹਿੰਮਦ ਹਦ ਸੇ ਬਾਹਰ ਤੀਸਰੇ ਜਾ ਘਰ ਹਸਤੀ ਉਡਾਏ।
ਪਟੀ ਪਾਧਰ ਪਏ ਜਲੇ ਰੁੱਖ ਹੈ ਜੋਊ ਨਰਦ ਮਿਲੇ ਰੁਕ ਖੇਲ ਖਪਾਏ।
ਇਉਂ ਦਲ ਰਿਪਕੇ ਹਾਰ ਪੜੀ ਜਿਉਂ ਦਾਸ ਭਗਵਾਨ ਹਕੀਕਤ ਪਾਏ ॥੩॥

ਪਦ ਅਰਥ :- ਦੋ ਫੀਲੇ—ਕਾਮ ਕ੍ਰੋਧ। ਗੋਬੇ—ਇਕਾਂਤ। ਮੱਲ—ਪਹਿਲਵਾਨ। ਅਮਲ—ਨਾ
ਮਲੇ ਜਾਣ ਵਾਲੇ। ਮਲ ਮੁਕਾਏ—ਖਰਮ ਕਰੋ। ਘੋੜੇ—ਲੋਭ ਮੋਹ ਅਹੰਕਾਰ। ਤੀਸਰੇ—ਤ੍ਰਿਗੁਣੀ
ਮਾਇਆ ਪਾਟੀ ਪਾਧਰ—ਗਿਆਨ ਦੀ ਤਲਵਾਰ। ਰਿਪ—ਦੁਸ਼ਮਨ।

ਅਰਥ :- ਕਾਮ ਕ੍ਰੋਧ ਲੋਭ ਮੋਹ ਅਹੰਕਾਰ ਆਦਿ ਹਾਥੀ ਤੇ ਘੋੜੇ ਜੋ ਬੜੇ ਤਕੜੇ ਹਰ
ਤ੍ਰਿਗੁਣੀ ਮਾਇਆ ਤੇ ਅਤੀਤ ਹੋ ਕੇ ਗੋਬੇ ਨਬੀਨ ਹੋ ਕੇ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਨਾਂ ਮਲੇ ਜਾਣ ਵਾਲਿਆਂ ਨੂੰ
ਸਿਮਰਨ ਦੀ ਬਰਕਤ ਨਾਲ ਮਲੀਆਮੇਟ ਕਰ ਦੇਵੇ ਗਿਆਨ ਰੂਪੀ ਤਲਵਾਰ ਹਥ ਵਿਚ ਲੈ ਕੇ
ਇਨ੍ਹਾਂ ਪੰਜਾਂ ਦੀ ਫੌਜ ਨੂੰ ਮਾਰ ਮੁਕਾਏ ਰਾਜਾ ਸਾਹਿਬ ਬਿਆਨ ਕਰਦੇ ਹਨ ਕਿ ਇਹੋ ਤਰੀਕਾ
ਦੁਸ਼ਮਨ ਦੀ ਸੈਨਾ ਨੂੰ ਹਾਰ ਦੇਣ ਦਾ ਹੈ ॥੩॥

ਸੀਲ ਕੀ ਸੈਫ ਬਜੀਰ ਫੜੀ ਚਾਰੇ ਤਰਫ ਦਿਤੀ ਐਸੀ ਆਣ ਤੜੀ।
ਮਲਨ ਵਜੀਰ ਮੁਕਾਇ ਘੜੀ ਖਾਧੀ ਸਾਹ ਅਗਿਆਨ ਸ਼ਕਸਤ ਬੜੀ।
ਪਕੀ ਨਰਦ ਨਸਾਨ ਪੈ ਜਾਇ ਘੜੀ ਘਰ ਚੋਸਠ ਮੈਂ ਫਿਰੀ ਤੋੜ ਅੜੀ।
ਇਹ ਬਾਤ ਬਿਗਿਆਨ ਮੈਂ ਜਾਇ ਚੜੀ ਧੁਜਾ ਦਾਸ ਭਗਵਾਨ ਅੱਗਮ ਖੜੀ ॥੪॥

ਪਦ ਅਰਥ :- ਸੀਲ—ਸ਼ਾਂਤ ਸੁਭਾਓ। ਸੈਫ—ਤਲਵਾਰ। ਤੜੀ—ਡਾਂਟ। ਮਲਨ—ਮਲੀਨ
ਬੁਧੀ। ਸ਼ਕਸਤ—ਹਾਰ। ਚੋਸਠ ਘੜੀ—ਰਾਤ ਦਿਨ। ਬਿਗਿਆਨ—ਆਤਮਕ ਗਿਆਨ।
ਧੁਜਾ—ਝੰਡਾ। ਅਗਮ—, ਜੋ ਨ ਹਿਲਣ ਵਾਲੇ।

ਅਰਥ :- ਸ਼ਾਂਤ ਸੁਭਾ ਦੀ ਤਲਵਾਰ ਹੱਥ ਵਿਚ ਫੜ ਕੇ ਚਾਰੋ ਪਾਸੇ ਐਸੀ ਡਾਂਟ ਦਿਤੀ
ਮਲੀਨ ਬੁਧੀ ਤੇ ਅਗਿਆਨੀ ਰੂਪ ਬਾਹ ਨੇ ਬੜੀ ਭਾਰੀ ਹਾਰ ਖਾਧੀ “ਆਠ ਜਾਪ ਚਉਸਠ ਘਰੀ

ਤੋਅ ਨਿਰਪਤ ਰਹੇ ਜੀਉ” (ਕਬੀਰ ਜੀ) ਦੇ ਮਹਾਂਵਾਕ ਅਨੁਸਾਰ ਜਦ ਰਾਤ ਦਿਨੇ ਨਾਮ ਵਿਚ ਲਿਵ ਜੁੜ ਗਈ ਤਾਂ ਬਿਰਤੀ ਤੋੜ ਪੁਜ ਗਈ ਰਾਜਾ ਸਾਹਿਬ ਬਿਆਨ ਕਰਦੇ ਹਨ ਕਿ ਜਦੋਂ ਕਿ ਆਤਮਕ ਅਵਸਥਾ ਪਰਪੱਕ ਹੋ ਗਈ ਤਾਂ ਅਚੱਲ ਝੰਡਾ ਗਡਿਆ ਗਿਆ। ੯੪ ॥

ਭਾਵ :- ਸਵੈਯੇ ਨੰ: ੭੭ ਤੋਂ ੯੪ ਤਕ ਸ੍ਰੀ ਨਾਭ ਕੰਵਲ ਜੀ ਨੇ ਜੋ ਸਤਰੰਜ ਬਾਜੀ ਦਾ ਬਿਆਨ ਕਰਕੇ ਸੰਸਾਰ ਦੀ ਬਾਜੀ ਨੂੰ ਜਿੱਤਣ ਦਾ ਢੰਗ ਦਸਿਆ ਹੈ। ਇਸ ਆਸ਼ੇ ਨੂੰ ਕਬੀਰ ਜੀ ਨੇ ਭੈਰਉ ਰਾਗ ਵਿਚ ਇਸ ਦੇਹ ਨੂੰ ਕਿ ਜੰਗ ਮੜੋਲੀ ਫਰਜ਼ ਕਰਕੇ ਦੈਵੀ ਅਥਵਾ ਆਸੂਰੀ ਗੁਣਾਂ ਦਾ ਯੁਧ ਦਸਕੇ ਅਟਲ ਰਾਜ ਦੀ ਜੁਗਤੀ ਨਿਰੂਪਨ ਕੀਤੀ ਹੈ :

ਭੈਰਉ ਕਬੀਰ ਜੀਓ

ਕਿਉ ਲੀਜੈ ਗਢ ਬੇਕਾ ਭਾਈ।

ਦੇਵਰ ਕੋਟ ਅਰੁ ਤੇ ਵਰ ਖਾਈ। ਰਹਾਓ।

ਪਾਂਚ ਪਚੀਸ ਮੋਹ ਮਦ ਮਤਸਰ ਆਛੀ ਪਰਬਲ ਮਾਇਆ।

ਜਨ ਗਰੀਬ ਕੋ ਜੋਰ ਪਹੁਚੇ, ਕਹਾ ਕਰੋ ਰਖਰਾਇਆ।

ਕਾਮ ਕਿਵਾਰੀ ਦੁਖ ਸੁਖ ਦਰਵਾਨੀ ਪਾਪੁ ਪੁੰਨੁ ਦਰਵਾਜਾ।

ਕ੍ਰੋਧ ਪ੍ਰਧਾਨ ਮਹਾਂ ਡਬ ਦੁੰਦਰ ਤਹ ਮਨ ਮਾਵਾਂ ਸੀ ਰਾਜਾ।

ਸ੍ਰਾਦ ਸਨਾਹ ਟੋਪੁ ਮਮਤਾ ਕੋ ਕਬੁਧਿ ਕਮਾਨ ਚਢਾਈ।

ਤ੍ਰਿਸ਼ਨਾ ਤੀਰ ਰਹੇ ਘਟ ਭੀਤਰ ਇਉ ਗਢ ਲੀਓ ਨ ਜਾਈ।

ਪ੍ਰੇਮ ਪਲੀਤਾ ਸੁਰਤਿ ਹਵਾਈ ਗੋਲ ਗਿਆਨੁ ਚਲਾਇਆ।

ਬ੍ਰਹਮ ਅਗਨਿ ਸਹਜੇ ਪਰਜਾਲੀ ਏਕਹਿ ਚੋਟ ਸਿਝਾਇਆ।

ਸਤ ਸੰਤੋਖ ਲੈ ਲਰਨੇ ਲਾਗਾ ਤੋਰੇ ਦੋਇ ਦਰਵਾਜਾ।

ਸਾਧ ਸੰਗਤ ਅਰ ਗੁਰ ਕੀ ਸਿਮਰਨ ਕੀ ਕਟੀ ਕਾਲ ਭੈ ਫਾਂਸੀ।

ਦਾਸ ਕਮੀਰ ਚੜ੍ਹਓ ਗੜ੍ਹ ਉਪਰਿ ਰਾਜੁ ਲੀਓ ਅਬਿਨਾਸੀ।

ਬੰਸੀ ਕਾਨੁ ਕੀ ਬਾਜ ਰਹੀ ਨਿਸਬਾਸਰ ਸੋ ਇਸ ਹੋ ਤਿਨ ਲੋਇ ਰਹੀ।

ਮੋਹਨ ਮੋਹ ਲਈ ਸਭ ਗੁਆਰਨ ਇਕੱਤ੍ਰ ਇਕਠੈ ਹੋਇ ਰਹੀ।

ਅਨੰਦ ਮਈ ਰਸ ਪਾਵਤ ਹੈ ਮਿਲ ਸੰਸਨ ਕੋ ਸਭ ਖੋਇ ਰਹੀ।

ਦਾਸ ਭਗਵਾਨ ਤੂੰ ਗਾਫਲ ਗੁਆਰਨ ਪੈਰ ਪਸਾਰ ਕਿਉ ਸੋਇ ਰਹੀ। ੯੫ ॥

ਪਦ ਅਰਥ :- ਨਿਸ ਬਾਸਰ—ਰਾਤ ਦਿਨ ਇਕ ਰਸ। ਸੋ—ਅਵਾਜ਼। ਤਿਨ ਲੋਇ—ਤਿਨਾਂ ਲੋਕਾਂ ਵਿਚ। ਸੰਸਨ—ਭਰਮ।

ਅਰਥ :- ਕਾਨੁ ਦੀ ਬੰਸਰੀ ਰਾਤ ਦਿਨ ਬਜ ਰਹੀ ਹੈ ਤੇ ਤਿਨਾਂ ਲੋਕਾਂ ਵਿਚ ਇਸ ਦੀ ਸੋਇ ਸੁਣੀਦੀ ਹੈ। ਮੋਹਨ ਨੇ ਸਾਰੀਆਂ ਗਵਾਲਨਾਂ ਮੋਹ ਲਈਆਂ ਓਹ ਸਾਰੀਆਂ ਇਕ ਥਾਂ ਇਕੱਠੀਆਂ ਹੋ ਰਹੀਆਂ ਹਨ। ਆਪਣੇ ਸੰਸਿਆਂ ਨੂੰ ਗੁਆਕੇ ਅਨੰਦਮਈ ਰਸ ਪ੍ਰਾਪਤ ਕਰ ਰਹੀਆਂ ਹਨ। ਹੇ ਗਾਫਲ ਗੁਆਲਨ! ਨਾਭ ਕੰਵਲ ਜੀ ਕਹਿੰਦੇ ਹਨ ਹੈ ਮੂਰਖ ਗਵਾਲਨ ਤੂੰ ਅਜੇ ਭੀ ਪੈਰ ਪਸਾਰ ਸੋ ਰਹੀ ਹੈ। ੯੫ ॥

ਜਾਗ ਸ਼ਤਾਬ ਲੈ ਸਾਰ ਸਖੀ ਹੁਣ ਕੁੰਜ ਗਲੀ ਵਿਚ ਛਾਇ ਰਹੇ ।
 ਮੋਹਨ ਮੋਹਨ ਭਾਖਤ ਹੈ ਬਿਚ ਧਰਨ ਅਕਾਸ਼ ਸਮਾਇ ਰਹੇ ।
 ਕਿਉਂਕਰ ਬਾਤ ਕਰੂੰ ਇਨਕੀ ਇਹ ਰੁਣ ਝੁਣ ਸੁਰਤ ਲਗਾਇ ਰਹੇ ।
 ਦਾਸ ਭਗਵਾਨ ਜਾ ਦੇਖ ਲਵੇ ਹੁਣ ਪ੍ਰੇਮ ਪ੍ਰੀਤਮ ਲਾਇ ਰਹੇ ।੮੬॥

ਪਦ ਪਦਾਰਥ :—ਸ਼ਤਾਬ—ਛੋਟੀ। ਕੁੰਜ ਗਲੀ—ਬਿਦਾਬਨ ਦੀ ਗਲੀ। ਭਾਖਤ ਹੈ—ਬੋਲਦੇ
 ਹੈ। ਧਰਨ ਆਕਾਸ—ਸਾਰੇ ਹੀ। ਰੁਣ ਝੁਣ—ਖੁਸ਼ੀ।

ਅਰਥ :—ਛੋਟੀ ਜਾਗ ਕੇ ਖਬਰ ਲੈ ਭਗਵਾਨ ਕੁੰਜ ਗਲੀ ਵਿਚ ਛਾ ਰਹੇ ਹਨ ਜਿਸ ਨੂੰ
 ਮੋਹਨ ਮੋਹਨ ਕਰਦੇ ਰਹਿੰਦੇ ਹਾਂ ਉਹ ਧਰਤੀ ਤੇ ਅਕਾਸ਼ ਵਿਚ ਸਮਾ ਰਹੇ ਹਨ। ਇਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਕੀ
 ਗੱਲ ਕਰਾਂ ਸੁਰਤੀ ਵਿਚ ਖੇੜਾ ਲਗਾ ਰਿਹਾ ਹੈ ਰਾਜਾ ਸਾਹਿਬ ਕਥਨ ਕਰਦੇ ਹਨ ਕਿ ਹੁਣ ਪ੍ਰੀਤਮ
 ਆਪਣਾ ਪਿਆਰ ਸਾਰਿਆਂ ਵਿਚ ਲਗਾ ਰਹੇ ਹਨ।੮੬॥

ਬੇਸੀ ਹੈ ਆਣ ਬਜਾਈ ਜਬ ਤਬ ਭੁਲ ਗਈ ਸਭ ਕਾਰ ਬਿਹਾਰੀ ।
 ਮਥਰਾ ਅੰ ਗੋਕਲ ਮੋਹਿ ਲਈ ਅਤੇ ਮੋਹ ਲਈ ਬ੍ਰਿਜ ਕੀ ਸਭ ਨਾਰੀ ।
 ਹੱਸ ਰੱਸ ਕੇਲ ਕਰੇਂ ਸਭ ਹੈ ਐਸੀ ਲਾਗਤ ਬੇਸਰੀ ਆਨ ਪਿਆਰੀ ।
 ਦਾਸ ਭਗਵਾਨ ਹੋ ਗੰਮ ਰਹੇ ਹੁਣ ਸੁਧ ਅੰ ਬੁਧ ਹੈ ਸਭ ਬਸਾਰੀ ।੮੭॥

ਅਰਥ :—ਜਦੋਂ ਕਾਨ੍ਹ ਨੇ ਆਨ ਬੇਸਰੀ ਬਜਾਈ ਸਭ ਕੰਮ ਕਾਜ ਭੁੱਲ ਗਈਆਂ। ਮਥਰਾ,
 ਗੋਕਲ ਨੂੰ ਮੋਹ ਲਿਆ ਤੇ ਬ੍ਰਿਜ ਦੀਆਂ ਸਭ ਇਸਤ੍ਰੀਆਂ ਮੋਹ ਲਈਆਂ। ਬੇਸਰੀ ਐਸੀ ਪਿਆਰੀ
 ਲਗਦੀ ਹੈ ਕਿ ਹੱਸ ਹੱਸ ਸਭ ਖੁਸ਼ੀਆਂ ਕਰਦੀਆਂ ਹਨ। ਰਾਜਾ ਸਾਹਿਬ ਕਥਨ ਕਰਦੇ ਕਿ ਬੇਸਰੀ
 ਨੇ ਐਸੇ ਮਰਾਨ ਕੀਤੇ ਜੋ ਸਰੀਰ ਦੀ ਸਾਰੀ ਸੁਧ ਬੁਧ ਭੁਲ ਗਈ।੮੭॥

ਬੇਸੀ ਕੀ ਟੇਰ ਮੇਂ ਟੇਰ ਹੂਈ ਲਖੀ ਫੇਰ ਜਾਂ ਫੇਰ ਹੈ ਐਨ ਬਚਾਰੀ ।
 ਧੁੰਨ ਧਿਆਨ ਹੋ ਇਕ ਐਸੀ ਆਇ ਚੜੀ ਅਬ ਪ੍ਰੇਮ ਖੁਮਾਰੀ ।
 ਨਾਹਿ ਆਪ ਰਹੀ ਨਾਹਿ ਗੁਆਰਨ ਹੈ ਨਾਹਿ ਬ੍ਰਿਜ ਰਹੀ ਨਾਹਿ ਕ੍ਰਿਸ਼ਨ ਮੁਰਾਰੀ ।
 ਦਾਸ ਭਗਵਾਨ ਕੀ ਆਖ ਸਕੇ ਹੁਣ ਹੈ ਚਿਚਾਕਾਸ ਅਗਰ ਅਗਾਰੀ ।੮੮॥

ਪਦ ਅਰਥ :—ਟੇਰ—ਅਵਾਜ਼। ਧੁੰਨ—ਅਵਾਜ਼। ਧਿਆਨ—ਸੁਰਤ ਜੋੜਨੀ। ਪ੍ਰੇਮ
 ਖੁਮਾਰੀ—ਮਸਤੀ। ਚਿਟਾਕਾਸ—ਅਕਾਸ਼ ਵੱਤ ਪੂਰਨ ਬ੍ਰਹਮ।

ਅਰਥ :—ਜਦੋਂ ਬੇਸਰੀ ਦੀ ਆਵਾਜ਼ ਹੋਈ ਤਾਂ ਉਸ ਆਵਾਜ਼ ਚਿ ਸੁਰਤੀ ਇਸ ਪ੍ਰਕਾਰ
 ਲੀਣ ਹੋ ਗਈ ਕਿ ਉਸ ਪ੍ਰੇਮ ਦੀ ਖੁਮਾਰੀ ਵਿਚ ਅਵਾਜ਼ ਤੇ ਧਿਆਨ ਇਕ ਮਿਕ ਹੋ ਗਏ। ਨਾ
 ਬੇਸਰੀ ਰਹੀ ਨਾ ਗੁਆਲਨਾ, ਨਾ ਬ੍ਰਿਜ ਤੇ ਨਾ ਹੀ ਕ੍ਰਿਸ਼ਨ ਮੁਰਾਰੀ। ਰਾਜਾ ਸਾਹਿਬ ਬਿਆਨ
 ਕਰਦੇ ਹਨ ਕਿ ਏਹੋ ਹੀ ਆਖ ਸਕਦੇ ਹਾਂ ਕਿ ਆਕਾਸ਼ ਵੱਤ ਪੂਰਨ ਬ੍ਰਹਮ ਹੀ ਸਾਰੇ ਵਿਆਪ
 ਰਿਹਾ ਹੈ।੮੮॥

ਅੰਤਰ ਵਾਹਕ ਕੋ ਹਮ ਕ੍ਰਿਸ਼ਨ ਕਹੇਂ ਇਹ ਭੁਲ ਕੇ ਬਾਹਰ ਮਾਨ ਨ ਭਾਈ ।
 ਅੰਤਰ ਬੀਚ ਬਹਾਰ ਕਰੀ ਸਭ ਅੰਤਰ ਬੀਚ ਹੈ ਧੇਨ ਚਰਾਈ ।
 ਅੰਤਰ ਬੀਚ ਹੈ ਬੇਸੀ ਬਜਾਵਤ ਅੰਤਰ ਹੈ ਸਭ ਰਾਸ ਰਚਾਈ ।
 ਰਾਜਾ ਸਾਹਿਬ ਨ ਤਿੰਨ ਸਰੀਰ ਜਹ ਮਥਰਾ ਅੰ ਗੋਕਲ ਬ੍ਰਿਜ ਨ ਕਾਈ ।੮੯॥

ਪਦ ਅਰਥ :—ਵਾਹਕ—ਚਲਾਉਣ ਵਾਲਾ। ਧੋਨ—ਗਊਆਂ। ਤਿੰਨ ਸਰੀਰ—ਅਸਬੂਲ, ਸੂਖਮ—ਕਾਰਨ ਸਰੀਰ।

ਅਰਥ :—ਕ੍ਰਿਸ਼ਨ ਭਗਵਾਨ ਭੁਲਕੇ ਬਾਹਰ ਨਾ ਮੰਨੇ ਜੋ ਅੰਦਰ ਨੂੰ ਚਲਾਉਣ ਵਾਲਾ ਹੈ ਉਹੀ ਕ੍ਰਿਸ਼ਨ ਹੈ। ਅੰਦਰਹੀ ਬਹਾਰ ਕਰਦਾ ਹੈ ਤੇ ਅੰਦਰ ਹੀ ਗਊਆਂ ਚਾਰਦਾ ਹੈ। ਅੰਦਰ ਹੀ ਬੰਸਰੀ ਬਜਾਂਦਾ ਹੈ ਤੇ ਰਾਜ ਰਚਾ ਰਿਹਾ ਹੈ। ਰਾਜਾ ਸਾਹਿਬ ਉਸ ਅਵਸਥਾ ਦਾ ਬਿਆਨ ਕਰਦੇ ਹਨ ਜਿਥੇ ਤਿਨਾਂ ਹੀ ਸਰੀਰਾਂ ਦਾ ਕੋਈ ਭੇਦ ਹੈ ਨ ਮਥਰਾ ਨਾ ਗੋਕਲ ਨਾ ਬ੍ਰਿਜ ਹੈ। ੯੯।

ਭਾਵ :—“ਆਪੇ ਰਸੀਆ ਆਪ ਰਸ ਆਪੇ ਰਾਵਣਹਾਰ। ਆਪੇ ਹੋਵੇ ਚੋਲੜਾ ਆਪੇ ਸੋਜ ਭਤਾਰ। ਆਪੇ ਮਾਛੀ ਮਾਛੂਲੀ ਆਪੇ ਪਾਣੀ ਜਾਲ। ਆਪੇ ਜਾਲ ਮਣਕੜਾ ਆਪੇ ਅੰਦਰ ਲਾਲ—”

ਆਤਮਾ ਰਾਮ ਕੁਸਲਿਆ ਹੈ ਨਿਜਮਤ, ਸੁਮਿਤ੍ਰਾ ਸੁਮਤਿ ਕੁਮਤ ਕੇਕਈ।

ਕੁਮਤ ਕਠੋਰ ਕੀ ਬਾਤ ਕਰੀ ਦੇਖੋ ਕੈਸੀ ਕੁਮਾਰਗ ਆਣ ਪਈ।

ਦਸਰਥ ਗੁੰਮ ਜਥਾਰਥ ਹੈ ਜਬ ਸੀਆ ਹੈ ਸਰਤ ਬਦੇਸ ਗਈ।

ਅਨਭਵ ਲਛਮਣ ਰਾਮ ਚਲੇ ਦੇਖੋ ਦਾਸ ਭਗਵਾਨ ਇਹ ਬਾਤ ਨਈ। ੯੦॥

ਪਦ ਅਰਥ :—ਨਿਜ ਮਤ—ਆਪਣੀ ਮਤ। ਸੁਮਤਿ—ਸ਼ੈਸ਼ਟ ਮਤ। ਕੁਮਤ—ਖੋਟੀ ਮਤ। ਕੁਮਾਰਗ—ਖੋਟੇ ਰਸਤੇ। ਅਨਭਵ—ਅੰਤਰ ਗਿਆਨ।

ਅਰਥ :—ਰਾਮ ਆਤਮਾ ਕੁਸਲਿਆ ਆਪਣਾ ਧਰਮ, ਸੁਮਿਤ੍ਰਾ ਸ਼ੈਸ਼ਟ ਮਤ, ਕੁਕਈ, ਖੋਟੀ ਮਤ ਨੇ ਨਿਰਦਈ ਨੇ ਕੀ ਕੀਤਾ ਕਿ ਉਲਟੇ ਰਸਤੇ ਪੈ ਗਈ। ਜਥਾਰਥ ਰੂਪ ਦਸਰਥ ਗੁੰਮ ਹੋ ਗਿਆ। ਕਿਉਂਕਿ ਸੂਰਤੀ ਰੂਪ ਸੀਤਾ ਤੇ ਅਨਭਵ ਰੂਪ ਰਾਮ ਲਛਮਣ ਗੈਰ ਹਾਜ਼ਰ ਹੋ ਗਏ। ਰਾਜਾ ਸਾਹਿਬ ਇਹ ਨਵੀਂ ਤੇ ਅਸਚਰਜ ਬਾਤ ਬਿਆਨ ਕਰਦੇ ਹਨ। ੯੦॥

ਭਾਵ ਅਰਥ :—ਰਾਮਾਇਣ ਦੀ ਇਸ ਵਾਰਤਾ ਨੂੰ ਰਾਜਾ ਸਾਹਿਬ ਨੇ ਅੰਤਰ ਅਤਮੇ ਘਟਾ ਕੇ ਦਸਿਆ ਹੈ ਕਿ ਕੇਕਈ ਨੇ ਖੋਟੀ ਮਤ ਦਾ ਕਾਰਨ ਰਾਮ ਚੰਦ ਨੂੰ ਬਨਵਾਸ ਦਵਾਇਆ, ਸੀਤਾ ਤੇ ਲਛਮਣ ਭੀ ਨਾਲ ਹੀ ਗਏ ਦਸਰਥ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਵਿਯੋਗ ਵਿਚ ਪ੍ਰਾਣ ਤਿਆਗ ਗਿਆ।

ਮਠ ਸਮਾਨ ਨ ਹੋਰ ਕੋ ਰਾਵਣ ਹੈਂ ਦਸ ਇੰਦਰੇ ਜਹ ਸੀਸ ਬਣਾਏ।

ਇਸ ਕਾਰਨ ਦਹਸਿਰ ਨਾਮ ਕਹਾਵਤ ਦਰ ਦਿਸ ਚੰਚਲ ਚਿਤ ਚਲਾਏ।

ਤਿਨ ਹਸਤੀ ਕੇ ਹੈ ਗੜ੍ਹ ਕੋਟ ਕੀਏ ਤਹ ਨਾਮ ਮਕਾਮ ਹੈ ਲੰਕਰ ਖਾਏ।

ਚਾਰ ਤਰਫ ਅਗਿਆਨ ਸਮੁੰਦਰ ਹੈ ਜਹ ਦਾਸ ਭਗਵਾਨ ਇਹ ਰਾਜ ਕਮਾਏ। ੯੧॥

ਪਦ ਅਰਥ :—ਦਸ ਇੰਦ੍ਰੇ—ਅੱਖਾਂ, ਕੰਨ, ਨਾਸਕਾਂ, ਜਹਬਾ, ਗੁਦਾ, ਲਿੰਗ, ਤਾਲੂ ਦਹ ਦਿਸ—ਦਸੇ ਪਾਸੇ। ਤਿਨ ਹਸਤੀ—ਤਿਨ੍ਹਾਂ ਸਰੀਰਾਂ ਵਾਲੀ ਇਹ ਦੇਹ (1) ਅਸਬੂਲ (2) ਸੂਖਮ

(3) ਕਾਰਣ।

ਅਰਥ :-ਮਨ ਜਿਹਾ ਹੋਰ ਕੋਈ ਰਾਵਣ ਨਹੀਂ ਹੈ ਤੇ ਦਸੇ ਇੰਦ੍ਰੇ ਹੀ ਜਿਸਦੇ ਦਸ ਸੀਸ ਹਨ। ਇਸੇ ਕਰਕੇ ਉਸਦਾ ਨਾਮ ਦਹਸਿਰ ਕਿਹਾ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ਇਹ ਚੰਚਲ ਚਿਤ ਦਸੇ ਦਿਬਾ ਡਰਮਦਾ ਹੈ। ਤਿੰਨ ਪਰਕਾਰ ਦੇ ਸਰੀਰਾਂ ਵਾਲੀ ਇਹ ਦੇਹ ਰੂਪ ਕਿਲ੍ਹਾਂ ਹੈ ਜਿਸ ਵਿਚ ਮਨ ਰੂਪੀ ਰਾਵਣ ਰਹਿੰਦਾ ਹੈ ਇਸਨੂੰ ਲੰਕਾ ਕਿਹਾ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ਰਾਜਾ ਸਾਹਿਬ ਬਿਆਨ ਕਰਦੇ ਇਸ ਦੇ ਗਿਰਦੇ ਅਗਿਆਨਤਾ ਦਾ ਸਮੁੰਦਰ ਹੈ ਜਿਸ ਐਸੇ ਅਸਥਾਨ ਤੇ ਮਨ ਰੂਪ ਰਾਵਣ ਰਾਜ ਕਰਦਾ ਹੈ। ੯੧ ॥

ਭਾਵ :-ਰਾਵਣ ਦੀ ਲੰਕਾ ਦਾ ਪ੍ਰਕਰਣ ਲੈਕੇ ਰਾਜਾ ਸਾਹਿਬ ਨੇ ਮਨ ਨੂੰ ਰਾਵਣ ਜਾਣਕੇ ਦੇਹ ਰੂਪ ਲੰਕਾ ਦਾ ਰਾਜਾ ਦਸਿਆ ਹੈ।

ਕੀ ਕਰਤੂਤ ਕਰੀ ਅਬ ਰਾਵਣ ਅੰਗ ਬਿਭੂਤ ਆਸਾਰ ਮਲੀ।

ਅਵਿਦਿਆ ਅਵਰਨ ਹੈ ਭੇਸ ਕੀਓ ਕੈਸੀ ਕੁਫਲ ਕੁਮਤ ਕੀਮਤ ਹਲੀ।

ਆਪ ਨੂੰ ਆਪ ਕਹਾਵਤ ਕੀ ਜਬ ਧਾਰ ਲਈ ਕਰ ਚਾਹ ਬਗਲੀ।

ਦਾਸ ਭਗਵਾਨ ਅਨਾਥ ਕੇ ਨਾਥ ਰਾਵਣ ਹੈ ਅਬ ਸੀਆ ਛਲੀ। ੯੨ ॥

ਪਦ ਅਰਥ :-ਅਸਾਰ—ਇਕ ਰਸ। ਅਵਰਨ—ਪੜਦਾ। ਕਟਲ—ਧੋਖੇ ਬਾਜ਼ਕੁਮਤ ਖੋਟੀ ਮਤ। ਬਗਲੀ—ਝੋਲੀ। ਅਨਾਥ ਕੇ ਨਾਥ—ਰਾਮ ਜੀ।

ਅਰਥ :-ਦੇਸ਼ ਰਾਵਣ ਨੇ ਕੀ ਕਰਤੂਤ ਕੀਤੀ ਆਪਣੇ ਸਾਰੇ ਅੰਗ ਨੂੰ ਸੁਆਹ ਮਲ ਲਈ। ਪੁਠੇ ਕੰਮ ਕਰਨ ਵਾਲੇ ਖੋਟੇ ਰਾਵਣ ਦੀ ਮਤ ਹਿਲ ਗਈ ਤੈ ਅਕਲ ਉਤੇ ਭੁਲੇਖੇ ਦਾ ਜਾਂ ਬੇ ਸਮਝੀ ਦਾ ਪੜਦਾ ਪੈ ਗਿਆ। ਆਪਣੇ ਆਪ ਨੂੰ ਰਾਵਣ ਕਹਾਉਂਦਾ ਹੋਇਆ ਫਕੀਰਾਂ ਵਾਲਾ ਭੇਸ ਬਦਲ ਕੇ ਬਗਲ ਵਿਚ ਝੋਲੀ ਪਾ ਲਈ। ਰਾਜਾ ਸਾਹਿਬ ਕਥਨ ਕਰਦੇ ਹਨ ਕਿ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਰਾਮ ਚੰਦ ਦੀ ਸੀਤਾ ਨੂੰ ਛਲਕੇ ਲੈ ਗਿਆ। ੯੨ ॥

ਸੀਆ ਗਈ ਸਭ ਸੁਖ ਗਏ ਇਤੇ ਦਖ ਭਏ ਗਿਣੇ ਜਾਵਤ ਨਾਹੀ।

ਸੀਆ ਸਰੂਪ ਮਿਲੇ ਕਬ ਹੈ ਐਸੇ ਰੋਵਤ ਰਾਮ ਫਿਰੇ ਬਣ ਮਾਹੀ?।

ਰਭੀ ਬੁਝਤ ਹੈ ਝੁੰਡ ਤਰਵਰ ਕੋ ਕਭੀ ਚੂਡਣ ਕੋ ਗਿਰ ਕਦਰ ਜਾਹੀ।

ਦਾਸ ਭਗਵਾਨ ਬਿਯੋਗ ਕਰੇ ਨਹੀਂ ਜਾਨਕੀ ਜਾਨ ਹੈ ਮਾਰਤ ਆਹੀ। ੯੩ ॥

ਪਦ ਅਰਥ :-ਝੁੰਡ ਤਰਵਰ—ਦਰਖਤਾਂ ਦੇ ਸਮੂਹ। ਗਿਰ ਕੰਦਰ—ਪਹਾੜਾਂ ਦੀਆਂ ਕੰਦਰਾਂ ਵਿਚ। ਬਿਯੋਗ—ਵਿਛੋੜਾ।

ਅਰਥ :-ਸੀਤਾ ਵਿਛੜ ਗਈ ਸਾਰੇ ਸੁਖ ਚਲੇ ਗਏ ਰਾਮ ਜੀ ਏਨੇ ਦੁਖੀ ਹੋਏ ਕਿ ਦੁਖ ਗਿਣੇ ਨਹੀਂ ਜਾਂਦੇ। ਰਾਮ ਚੰਦ ਜੀ ਬਣ ਵਿਚ ਰੋਏ ਫਿਰਦੇ ਹਨ ਕਿ ਸੀਤਾ ਦਾ ਸਰੂਪ ਕਦ ਨਜ਼ਰੀ ਪਵੇ। ਕਦੇ ਦਰਖਤਾਂ ਦੇ ਝੁੰਡ ਕੋਲੋਂ ਪੁਛਦੇ ਹਨ ਕਦੇ ਪਹਾੜਾਂ ਦੀਆਂ ਕੰਦਰਾਂ ਵਿਚ ਚੁੰਡਦੇ ਹਨ। ਜਾਨਕੀ ਜਾਨ ਹੈ ਕਦੇ ਵਿਛੜੇ ਨਹੀਂ ਸਨ ਇਸ ਕਰਕੇ ਰੋਏ ਤੇ ਆਹਾ ਮਾਰਦੇ ਹਨ। ੯੩ ॥

ਪੁੰਨ ਪੁੰਨ ਮਾਥ ਕਹੇ ਰਘੁਨਾਥ ਹੈ ਲਛਮਣ ਭ੍ਰਾਤ ਇਹ ਬਾਤ ਕੀ ਹੋਈ।
ਲਾਇ ਧਿਆਨ ਕਰੋ ਅਥ ਗਿਆਨ ਹੈ ਜਾਨਕੀ ਜਾਨ ਕੇ ਜੀਵਤ ਮੋਈ।
ਗਿਆਤ ਨ ਗਾਤ ਨ ਕੁਝ ਸੁਹਾਤ ਹੈ ਨੈਨ ਚੁਚਾਤ ਭਰੇ ਜਲ ਦੋਈ।
ਤ੍ਰਿਲੋਕੀ ਕੇ ਨਾਥ ਕੀ ਇਹ ਦਸ਼ਾ ਜਥ ਦਾਸ ਭਗਵਾਨ ਕੀ ਹੋਰ ਹੈ ਕੋਈ।੯੪॥

ਪਦ ਅਰਥ :—ਰਾਮ ਜੀ ਮਥੇ ਤੇ ਹੱਥ ਮਾਰ ਕੇ ਲਛਮਣ ਨੂੰ ਕਹਿੰਦੇ ਹਨ ਕਿ ਹੇ ਭਰਾ ਜੀ ਇਹ ਕੀ ਬਾਤ ਹੋਈ। ਧਿਆਨ ਲਗਾ ਕੇ ਦੇਖੋ ਕਿ ਸੀਤਾ ਮਰ ਗਈ ਹੈ ਕਿ ਜ਼ਿੰਦਾ ਹੈ। ਰਾਮ ਜੀ ਨੂੰ ਆਪਨੇ ਸਰੀਰ ਦੀ ਸੁਖ ਨਹੀਂ ਨਾਹੀ ਕੁਝ ਚੰਗਾ ਲਗਦਾ ਹੈ ਦੋਹਾਂ ਅੱਖਾਂ ਵਿਚੋਂ ਅਥਰੂ ਡਿਗਦੇ ਹਨ। ਰਾਜਾ ਸਾਹਿਬ ਕਥਨ ਕਰਦੇ ਹਨ ਕਿ ਦੇਖੋ ਤ੍ਰਿਲੋਕੀ ਨਾਥ ਦੀ ਇਹ ਹਾਲਤ ਹੋ ਗਈ ਤਾਂ ਹੋਰ ਕੋਈ ਕੀ ਹੈ।੯੪॥

ਬਿਆਕੁਲ ਹੋ ਬਨ ਢੂੰਡ ਰਹੇ ਬਨਬਾਸਨ ਮੇਂ ਬਨਬਾਸ ਬਿਚਾਰੇ।
ਇਤ ਤੇ ਉਤ ਓਰਕੋ ਡੋਲ ਰਹੇ ਨਹੀਂ ਸੁਝਤ ਹੈ ਕੁਝ ਰਾਮ ਪਿਆਰੇ।
ਭਾਢ ਕੋ ਮਾਰ ਪੁਕਾਰ ਕਰੇ ਐਸੇ ਬਾਹ ਪਸਾਰ ਪਸਾਰ ਪੁਕਾਰੇ।
ਜਾਨ ਕੀ ਜਾਨ ਹੈ ਜਾਨ ਕਹਾਂ ਦੇਖੋ ਦਾਸ ਭਗਵਾਨ ਇਹ ਹਾਲ ਹਮਾਰੇ।੯੫॥

ਪਦ ਅਰਥ :—ਵਿਆਕੁਲ—ਦੁਖੀ। ਭਾਢ—ਧਾਹਾਂ ਮਾਰ ਕੇ।

ਅਰਥ :—ਬਨਵਾਸੀ ਰਾਮ ਬਨ ਵਿਚ ਵਸਦੇ ਹੋਏ ਵਿਆਕੁਲ ਹੋ ਕੇ ਬਣ ਵਿਚ ਸੀਤਾ ਨੂੰ ਢੂੰਡ ਰਹੇ ਹਨ। ਇਧਰ ਉਧਰ ਫਿਰ ਰਹੇ ਹਨ ਤੇ ਤਿਨਾਂ ਨੂੰ ਕੁਝ ਸੁਝਦਾ ਨਹੀਂ। ਬਾਹਾਂ ਉਲਾਰ ਉਲਾਰ ਉਚੀ ਉਚੀ ਰੋ ਰਹੇ ਹਨ ਰਾਜਾ ਸਾਹਿਬ ਬਿਆਨ ਕਰਦੇ ਹਨ ਰਾਮ ਜੀ ਕਹਿੰਦੇ ਹਨ ਕਿ ਮੇਰੀ ਜਾਨ ਦੀ ਜਾਨ ਜਨਕੀ ਕਿਥੇ ਹੈ।੯੫॥

ਬੀਚ ਬਰਾਗ ਨਾ ਲਾਜ ਰਹੀ ਜਾਏ ਕੇਲੇ ਪਾ ਕਦਲੀ ਸੀ ਜੰਘ ਰਹੇ।
ਮ੍ਰਿਗੋਂ ਕੀ ਡਾਰ ਮਿਲੇ ਬਨ ਮੇਂ ਤਹ ਨਾਮ ਸੀਆ ਮ੍ਰਿਗ ਨੈਨੀ ਧਰੇ।
ਪੁਸ਼ਪੋਂ ਕੀ ਪੰਕਤ ਦੇਖ ਲਵੇਂ ਤਹ ਕੋਮਲ ਬਦਨੀ ਕਾ ਅੰਗ ਭਰ।
ਚੰਦ ਮੁਖੀ ਚੰਦ ਦੇਖ ਕਹੇ ਐਸੇ ਦਾਸ ਭਗਵਾਨ ਕਿਉਂ ਦੁਖ ਜਰੇ।੯੬॥

ਪਦ ਅਰਥ :—ਬਰਾਗ—ਉਦਾਸ—ਜੰਘ—ਲੱਤਾਂ। ਮ੍ਰਿਗ ਨੈਨੀ—ਹਰਨ ਦੀਆਂ ਅੱਖਾਂ ਵਰਗੀ। ਚੰਦ ਮੁਖੀ—ਚੰਦਮਾ ਵਰਗੀ।

ਅਰਥ :—ਵੈਰਾਗ ਦੀ ਦਸ਼ਾ ਵਿਚ ਲਾਜ ਨੂੰ ਛੱਡੀ ਫਿਰਦੇ ਹਨ ਕੇਲੇ ਕੋਲ ਜਾਕੇ ਸੀਤਾ ਦੀ ਜੰਘਾਂ ਦੀ ਸਿਫਤ ਕੇਲੇ ਵਰਗੀ ਕਰਦੇ ਹਨ। ਜੇ ਹਰਨਾਂ ਦੀ ਡਾਰ ਜੰਗਲ ਵਿਚ ਮਿਲ ਜਾਂਦੀ ਹੈ ਤਾਂ ਸੀਤਾ ਦਾ ਨਾਮ ਮ੍ਰਿਗ ਨੈਨੀ ਰਖ ਦਿੰਦੇ ਹਨ। ਜੇ ਫੁਲਾਂ ਦੀ ਪੰਕਤੀ ਤਕਦੇ ਹਨ ਤਾਂ ਕੋਮਲ ਅੰਗਾਂ ਵਾਲੀ ਸੀਤਾ ਦੀ ਸਿਫਤ ਕਰਦੇ ਹਨ। ਚੰਦਮਾ ਨੂੰ ਦੇਖ ਕੇ ਚੰਦਮੁਖੀ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਰਾਜਾ ਸਾਹਿਬ ਬਿਆਨ ਕਰਦੇ ਹਨ ਕਿ ਸੀਤਾ ਦੇ ਵਿਛੋੜੇ ਨੂੰ ਰਾਮ ਜੀ ਜਰ ਨਹੀਂ ਸਕਦੇ।੯੬॥

ਖੋਜਤ ਖੋਜਤ ਖੋਜ ਲਹਿਓ ਹੁਣ ਜਾਨਕੀ ਲੈ ਗਿਆ ਲੰਕ ਪਤੀ
ਰਾਮ ਨੇ ਜੁਧ ਸਮਾਨ ਕੀਆ ਐਸੇ ਜੋਸ਼ ਹੁੰਆ ਹੁਣ ਆਇ ਅਤੀ।
ਸ਼ੀਲ ਸੁਗਰੀਵ ਹੈ ਸਾਥ ਲੀਓ ਅਹੰ ਮਾਰ ਦੀਓ ਬਾਲੀ ਮਲਨ ਮਤੀ।
ਦਾਸ ਭਗਵਾਨ ਬੈਰਾਗ ਹਨ ਵੰਤਰ ਤੀਬਰ ਹੈ ਅਬ ਜਾਇ ਗਤੀ।੯੭॥

ਪਦ ਅਰਥ :—ਲੰਕ ਪਤੀ—ਰਾਵਣ। ਸੀਲ—ਸੋਹਣਾ ਸੁਭਾ। ਸੁਗਰੀਵ—ਸੂਰਜ ਦਾ ਪੁਤ੍ਰ ਜੀ
ਰਾਮ ਚੰਦ੍ਰ ਜੀ ਨੇ ਬਾਲੀ ਨੂੰ ਮਾਰਕੇ ਇਸ ਨੂੰ ਰਾਜ ਦਿਵਾਇਆ ਸੀ। ਸੁਗਰੀਵ ਨੇ ਲੰਕਾ ਫਤਹ
ਕਰਨ ਵਿਚ ਰਾਮ ਚੰਦ੍ਰ ਜੀ ਦੀ ਮਦਦ ਕੀਤੀ। ਬਾਲੀ—ਸੁਗਰੀਵ ਦਾ ਵੱਡਾ ਭਾਈ।

ਅਰਥ :—ਖੋਜ ਕਰਦਿਆਂ ਪਤਾ ਲਗਾ ਕਿ ਸੀਤਾ ਰਾਵਣ ਲੈ ਗਿਆ ਹੈ ਅਤੀ ਜੋਸ਼ ਵਿਚ
ਆ ਕੇ ਰਾਮ ਚੰਦ੍ਰ ਜੀ ਨੇ ਜੁਧ ਦਾ ਉਤਸ਼ਾਹ ਕੀਤਾ। ਅਹੰਕਾਰ ਰੂਪੀ ਮਲੀਨ ਮਤ ਵਾਲੇ ਬਾਲੀ
ਨੂੰ ਮਾਰਕੇ ਸੀਲ ਸੁਭਾ ਰੂਪ ਸੁਗਰੀਵ ਨੂੰ ਨਾਲ ਲੈ ਕੇ ਲੰਕਾ ਤੇ ਚੜਾਈ ਕੀਤੀ। ਰਾਜਾ ਸਾਹਿਬ
ਕਥਨ ਕਰਦੇ ਹਨ ਕਿ ਤਰਤੀਬਰ ਬੈਰਾਗ ਨੂੰ ਹਨੂੰਮਾਨ ਭੀ ਨਾਲ ਲੈ ਲਿਆ।

ਅੰਗਦ ਅੰਗ ਬਬੇਕ ਲੀਓ ਕੀਨੀ ਰਾਮ ਨੇ ਲੰਕ ਪੈ ਆਨ ਚੜਾਈ।
ਸਮ ਦਮ ਹੈ ਨਲ ਨੀਲ ਦੋਊ ਪੁਲ ਗਿਆਨ ਰਮੇਸ਼ਰ ਹੈ ਦ੍ਰਿੜਾਈ।
ਸੰਜਮ ਕੀ ਸਭ ਸੈਨ ਕਰੀ ਜਿਨ ਰਾਵਨ ਕੀ ਰਜਧਾਨੀ ਰੁੜਾਈ।
ਰਾਵਣ ਬੁਧ ਮਦੋਦਰ ਵਰਜਤ ਦਾਸ ਭਗਵਾਨ ਹੈ ਰਾਮ ਰਚਾਈ।੯੮॥

ਪਦ ਅਰਥ :—ਅੰਗਦ—ਬਾਲੀ ਦਾ ਪੁਤ੍ਰ, ਰਾਮ ਚੰਦ੍ਰ ਜੀ ਦਾ ਦੂਤ ਬਣਕੇ ਰਾਵਣ ਪਾਸ
ਗਿਆ ਸੀ। ਨਲ ਨੀਲ—ਰਾਮ ਚੰਦ੍ਰ ਦੀ ਸੈਨਾ ਦੇ ਬਾਂਦਰ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਲੰਕਾ ਦਾ ਪੁਲ ਬਣਾਉਣ
ਵਿਚ ਬਹੁਤ ਕੰਮ ਕੀਤਾ। ਰਮੇਸ਼ਰ—ਰਾਮ। ਮਦੋਦਰੀ—ਰਾਵਣ ਦੀ ਰਾਣੀ ਜਿਸਨੇ ਰਾਮ ਚੰਦ੍ਰ ਜੀ
ਨਾਲ ਵੈਰ ਕਰਨ ਤੋਂ ਆਪਣੇ ਪਤੀ ਨੂੰ ਰੋਕਿਆ।

ਅਰਥ :—ਬਬੇਕ ਰੂਪ ਅੰਗਦ ਨੂੰ ਨਾਲ ਲੈ ਕੇ ਰਾਮ ਜੀ ਨੇ ਲੰਕਾ ਤੇ ਚੜਾਈ ਕੀਤੀ। ਇਦੇ
ਤੇ ਮਨ ਦਾ ਰੋਕਣਾ ਇਹ ਦੋ ਸੈਨਾਪਤੀ ਨਾਲ ਲੈ ਲਏ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਰੂਪ ਪੁਲ ਦਾ ਬੰਨਣ ਕੀਤਾ।
ਸੁਚ ਸੰਜਮ ਤੇ ਸਫਾਈ ਦੀ ਸੈਨਾ ਨਾਲ ਲੈ ਕੇ ਰਾਵਣ ਦੀ ਰਾਜਧਾਨੀ ਲੰਕਾ ਨੂੰ ਰੁੜਾ ਦਿਤਾ।
ਰਾਜਾ ਸਾਹਿਬ ਬਿਆਨ ਕਰਦੇ ਹਨ ਕਿ ਰਾਵਣ ਦੀ ਰਾਣੀ ਮਦੋਦਰੀ ਜੋ ਚੰਗੀ ਬੁਧਿਵਾਨ ਸੀ
ਰਾਵਣ ਨੂੰ ਯੁਧ ਕਰਨ ਤੋਂ ਵਰਜਦੀ ਰਹੀ।੯੯॥

ਕਾਮਾਦ ਕੁਟੇਬ ਹੈ ਸਾਥ ਲੀਆ ਆਏ ਦਹਸਿਰ ਲੈ ਦਲ ਜੁਧ ਮਝਾਰੀ।
ਦੋਨੋਂ ਤਰਫ ਸੇ ਆ ਸੰਗ੍ਰਾਮ ਲਗਾ ਐਸੀ ਆਣ ਮਚੀ ਹੁਣ ਗਰਦ ਗੁਬਾਰੀ।
ਤ੍ਰਿਸ਼ਨਾ ਬਰਛੀ ਲਗੀ ਆਇ ਐਸੀ ਪਈ ਲਛਮਨ ਮੁਰਛਾ ਆਣ ਕਰਾਰੀ।
ਦਾਸ ਭਗਵਾਨ ਆ ਐਸੀ ਭਈ ਪਈ ਰਮਾ ਕੋ ਆ ਹੁਣ ਸੋਚ ਹੈ ਭਾਰੀ।੧੦੦॥

ਪਦ ਅਰਥ :—ਕਾਮਾਦ—ਕਾਮ ਕਰੋਧ ਆਦਿ ਪੰਜ ਦੂਤ। ਦਹਸਿਰ—ਰਾਵਣ। ਸੰਗ੍ਰਾਮ—ਜੰਗ।
ਮੁਰਛਾ ਕਰਾਰੀ—ਕਰੜੀ ਬੋਹੜੀ।

ਅਰਥ :—ਕਾਮਾਦਿਕ ਦੀ ਫੌਜ ਲੈ ਕੇ ਰਾਵਣ ਜੁਧ ਵਿਚ ਕੁੱਦ ਪਿਆ ਦੋਹਾਂ ਪਾਸਿਆਂ ਤੋਂ

ਬੜਾ ਕਰਾਰਾ ਜੁੱਧ ਹੋਇਆ ਜਿਸ ਦੇ ਕਾਰਣ ਸਾਰੇ ਗਰਦ ਗੁਬਾਰ ਛਾ ਗਿਆ। ਤ੍ਰਿਸ਼ਨਾ ਰੂਪ ਬਰਛੀ ਲਗਣ ਤੇ ਲਛਮਣ ਮੁਗਛਿਤ ਹੋ ਗਿਆ। ਰਾਜਾ ਸਾਹਿਬ ਕਥਨ ਕਰਦੇ ਹਨ ਕਿ ਇਸ ਸਮੇਂ ਰਾਮ ਚੰਦ ਜੀ ਨੂੰ ਭਾਰੀ ਸੋਚ ਪੈ ਗਈ। ੧੯੯॥

ਬੈਠ ਬਿਚਾਰ ਹੈ ਰਾਮ ਕੀਓ ਈਹਾਂ ਬੈਦ ਸੁਜਾਨ ਕੋ ਭਾਲ ਜੀਆ।

ਸੁਖ ਚੈਨਤ ਤੰਗ ਮੁਹਾਤਮਾਂ ਹੈ ਬੂਟੀ ਦੇ ਬ੍ਰਹਮ ਵਾਕ ਸੁਰਜੀਤ ਕੀਆ।

ਲਖਮਨ ਜਿਉਂਦਾ ਹੈ ਤਿਓ ਗਿਆ ਵਤ ਆਪਣਾ ਆਪ ਸੰਭਾਲ ਲੀਆ।

ਦਾਸ ਭਗਵਾਨ ਆਜੋਰ ਕੀਆ ਹੁਣ ਰਾਵਣ ਦੁਸ਼ਟ ਕੋ ਮਾਰ ਦੀਆ। ੧੦੦॥

ਪਦ ਅਰਥ :—ਤੱਤਗ—ਤੱਤ ਨੂੰ ਜਾਨਣ ਵਾਲੇ। ਸੁਰਜੀਤ ਕੀਆ—ਰੋਸ਼ ਵਿਚ ਲਿਆਉਨਾ।

ਅਰਥ :—ਰਾਮ ਜੀ ਨੇ ਬੈਠ ਕੇ ਵਿਚਾਰ ਕੀਤੀ ਕਿ ਕੋਈ ਸਿਆਣਾ ਵੈਦ ਲਭਨਾ ਚਾਹੀਏ। ਸੁਖ ਤੇ ਚੈਨ ਦੇ ਦੇਣ ਵਾਲੇ ਤੱਤ ਵੇਤਾ ਮਹਾਤਮਾ ਲੋਕ ਹੀ ਸੁਜਾਨ ਵੈਦ ਹੈ ਜਿਸ ਨੇ ਬ੍ਰਹਮਵਾਕ ਰੂਪ ਬੂਟੀ ਦਿੱਤੀ ਤੇ ਲਛਮਣ ਨੂੰ ਸੁਰਜੀਤ ਕੀਤਾ। ਰਾਵਣ ਤੇ ਉਸ ਦੀ ਸੈਨਾ ਤੇ ਉਸਦੀ ਸੈਨਾ ਤੇ ਐਸਾ ਜੋਰ ਪਾਇਆ। ਰਾਜਾ ਸਾਹਿਬ ਕਥਨ ਕਰਦੇ ਹਨ ਕਿ ਦੁਸ਼ਟ ਨੂੰ ਮਾਰ ਦਿਤਾ। ੧੦੦॥

ਧੂਮ ਔ ਧਾਮ ਹੁਈ ਅਬ ਲੰਕ ਮੇਂ ਦਰਜਨ ਰਾਮ ਨੇ ਆਣ ਮੁਕਾਏ।

ਬੋਧ ਬਭੀਸ਼ਨ ਜਾਣ ਲਵੋ ਜੋਈ ਸਰਨ ਔ ਚਰਨ ਹੈ ਰਾਮਕੇ ਆਏ।

ਹੈ ਤਹ ਲੰਕ ਕਾ ਰਾਜ ਦੀਓ ਨਿਜਿ ਹਾਥਨ ਸੇ ਰਾਜ ਤਿਲਕ ਚੜ੍ਹਾਏ।

ਦਾਸ ਭਗਵਾਨ ਸਮੇਤ ਸੀਆ ਹੁਣ ਲਛਮਣ ਰਾਮ ਕੁਲਾਹਲ ਪਾਏ। ੧੦੧॥

ਪਦ ਅਰਥ :—ਧੂਮ ਧਾਮ—ਖੁਸ਼ੀਆਂ। ਦਰਜਨ—ਖੋਟੇ ਪੁਰਸ਼ਬ। ਬੋਧ—ਸਮਝ ਵਾਲਾ। ਬਭੀਸ਼ਨ—ਰਾਵਣ ਦਾ ਭਾਈ ਬੁਧੀਵਾਨ ਪ੍ਰੇਮੀ। ਚਰਨ ਸਰਨ—ਰਾਮ ਦੀ ਸਰਨ। (ਨਾਮੇ ਕੇ ਸੁਆਮੀ ਸੀਆ ਬਹੋਰੀ ਲੰਕ ਬਭੀਸ਼ਨ ਆ ਪਿਓਹੋ। ਕੁਲਾਹਲ—ਖੁਸ਼ੀਆਂ ਕੀਤੀਆਂ।

ਅਰਥ :—ਰਾਮ ਜੀ ਨੇ ਖੋਟੇ ਪੁਰਸ਼ਾਂ ਦਾ ਨਾਸ਼ ਕਰਕੇ ਲੰਕਾਂ ਵਿਚ ਬੜੀ ਧੂਮ ਧਾਮ ਕੀਤੀ ਬੋਧ ਰੂਪ ਬਭੀਸ਼ਨ ਜੋ ਰਾਮ ਜੀ ਦੀ ਚਰਨ ਸਰ ਪ੍ਰਾਪਤ ਹੋਇਆ ਉਸਦਾ ਪਿਆਰ ਤੇ ਪ੍ਰੇਮ ਦੇਖਕੇ ਲੰਗਾ ਦਾ ਰਾਜ ਦੇ ਕੇ ਤਿਲਕ ਦੇ ਦਿਤਾ। ਰਾਜਾ ਸਾਹਿਬ ਕਥਨ ਕਰਦੇ ਹਨ ਕਿ ਰਾਮ ਚੰਦਰ ਜੀ ਸਨੇ ਲਛਮਣ ਤੇ ਸੀਤਾ ਨੇ ਬਹੁਤ ਖੁਸ਼ੀਆਂ ਕੀਤੀਆਂ।

ਅਮਰਾ ਪੁਰ ਅਜੁਧਿਆ ਆਇ ਗਏ ਨਿਜਧਾਮ ਮੰ ਇਸਥਿਤ ਆ ਅਥਪਾਏ।

ਨਿਜ ਮਾਤਨ ਹੈ ਉਤਸ਼ਾਹ ਭਇਆ ਮਿਲ ਸਖੀਅਨ ਹੈ ਸੁਭ ਮੰਗਲ ਗਾਏ।

ਬਾਜ ਬਾਜਤ ਭਾਂਤਨ ਭਾਂਤਨ ਕੇ ਧੁਨ ਸੰਖ ਘੜਿਆਲ ਕੀ ਹੈ ਅਧਕਾਏ।

ਪਰਮਾਨੰਦ ਅਪ੍ਰੇਖ ਪਰੇਮ ਭਇਆ ਹੁਣ ਦਾਸ ਭਗਵਾਨ ਕੀ ਆਖ ਸੁਣਾਏ। ੧੦੨॥

ਪਦ ਅਰਥ :—ਪਰਮਾਨੰਦ—ਅਤੀ ਖੁਸ਼ੀ। ਅਪ੍ਰੇਖ—ਪ੍ਰਗਟ।

ਅਰਥ :—ਅਜੁਧਿਆ ਜੋ ਅਮਰਾਪੁਰੀ ਦੀ ਨਿਆਈ ਹੈ ਸ੍ਰੀ ਰਾਮ ਜੀ ਹੁਣ ਬਣ ਤੋਂ ਆਪਣੇ ਅਸਥਾਨ ਤੇ ਆ ਟਿਕੇ। ਮਾਤਾਵਾਂ ਨੂੰ ਬਹੁਤ ਉਤਸ਼ਾਹ ਹੋਇਆ ਸਭ ਸਖੀਆਂ ਮਿਲ ਕੇ ਖੁਸ਼ੀ ਦੇ

ਗੀਤ ਗਾਵੇਂ। ਭਾਂਤ ਭਾਂਤ ਦੇ ਵਾਜੇ ਬਜਦੇ ਹਨ ਤੇ ਸੰਖ ਤੇ ਘੜਿਆਲ ਆਦਿਕ ਦੀ ਉੱਚ ਧੁਨੀ ਹੋ ਰਹੀ ਹੈ। ਪਰਮਾਨੰਦ ਦਾ ਪ੍ਰੇਮ ਪ੍ਰਤਖ ਪ੍ਰਗਟ ਹੋ ਗਿਆ ਰਾਜਾ ਸਾਹਿਬ ਬਿਆਨ ਕਰਦੇ ਹਨ ਹੁਣ ਕੀ ਕਹਿਕੇ ਦਸੀਏ। ੧੦੨॥

ਰਾਮ ਕੋ ਰੂਪ ਨਿਹਾਰ ਨਿਹਾਰ ਕੇ ਆਪ ਬਸਾਰ ਹੋ ਰਾਮ ਗਏ।

ਭਾਵਨਾ ਭਾਵ ਮੇਂ ਭਾਵ ਹੁਏ ਇਕਤ ਸਾਰ ਵਿਖੇ ਗੁਮ ਗਾਮ ਗਏ।

ਕਾਰਨ ਸੁਖਮ ਬੁਲ ਸਰੀਰ ਜਹ ਆਪ ਨਹੀਂ ਨਾਮੀ ਨਾਮ ਗਏ।

ਦਾਸ ਭਗਵਾਨ ਕੀ ਕਹੇ ਬਖਾਨ ਜਹ ਧਿਆਨ ਹੀ ਬਿਸਰਾਮ ਗਏ। ੧੦੩॥

ਪਦ ਅਰਥ :—ਨਿਹਾਰ—ਦੇਖ ਕੇ। ਬਸਾਰ—ਭੁਲਾ ਕੇ। ਸਾਰ—ਤੱਤ। ਕਾਰਨ, ਸੁਖਮ, ਬੁਲ—ਤਿੰਨ ਪਰਕਾਰ ਦੇ ਸਰੀਰ। ਨਾਮੀ—ਨਾਮ ਵਾਲਾ।

ਅਰਥ :—ਰਾਮ ਦਾ ਰੂਪ ਦੇਖਦੇ ਦੇਖਦੇ ਆਪਾ ਭੁਲਾ ਕੇ ਰਾਮ ਰੂਪ ਹੋ ਗਏ। ਭਾਵਨੀ ਵਿਚ ਜੋ ਭਾਵ ਹੈ ਉਸਦਾ ਰੂਪ ਹੋ ਗਏ ਇਕ ਤੱਤ ਸਰੂਪ ਵਿਚ ਲੀਨ ਹੋ ਗਏ। ਤਿੰਨ ਪਰਕਾਰ ਦੇ ਸਰੀਰਾਂ ਤੇ ਉਚੇ ਹੋ ਕੇ ਜਿਥੇ ਆਪਾ ਨਹੀਂ ਉਥੇ ਨਾਮ ਵਾਲੇ ਰਾਮ ਵਿਚ ਰਾਮ ਹੋ ਗਏ। ਜਿਥੇ ਇਕ ਬ੍ਰਹਮ ਹੀ ਹੈ। ਉਸਦੇ ਧਿਆਨ ਵਿਚ ਲੀਨ ਹੋ ਗਏ। ਰਾਜਾ ਸਾਹਿਬ ਉਸਦਾ ਕੀ ਬਿਆਨ ਕਰ ਸਕਦੇ ਹਨ। ੧੦੩॥

ਭਇਆ ਬੋਧ ਨਹੀਂ ਅਬ ਜਾਂ ਜਨ ਕੋ ਨਹੀਂ ਸਾਰ ਹੈ ਆਤਮ ਭੁਫਨ ਕੀ।

ਮਾਨਸ ਜਨਮ ਤਹ ਕਾਹੇ ਲੀਓ ਨਹੀਂ ਸੁਧ ਅਨਾਤਮ ਦੂਫਨ ਕੀ।

ਜੜੀ ਭੂਤ ਸੁਏ ਪ੍ਰਪੰਚ ਬਿਖੇ ਨਹੀਂ ਲਜਾ ਕਛੁ ਦਾੜੀ ਮੁਫਨ ਕੀ।

ਦਾਸ ਭਗਵਾਨ ਹੋ ਬੈਲ ਰਹੇ ਇਕ ਕਸਰ ਰਹੀ ਸਿੰਝ ਪੂਫਨ ਕੀ। ੧੦੪॥

ਪਦ ਅਰਥ :—ਬੋਧ—ਸਮਝ। ਸਾਰ—ਖਬਰ। ਆਤਮ ਭੂਸ਼ਨ—ਆਤਮਕ ਗਹਨਾ। ਮਾਨਸ—ਮਾਨੁਖ। ਸੁਧ—ਖਬਰ। ਅਨਾਤਮ—ਜੜ੍ਹ। ਦੂਫਨ—ਦੋਸ਼। ਜੜੀ ਭੂਤ—ਪੱਥਰ—ਭੂਤਨੇ। ਪ੍ਰਪੰਚ—ਸੰਸਾਰ।

ਅਰਥ :—ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਮਨੁੱਖਾਂ ਨੂੰ ਆਪਣੇ ਆਪ ਦਾ ਗਿਆਨ ਨਹੀਂ ਹੋਇਆ ਤੇ ਆਤਮਕ ਪਦਾਰਥ ਦੀ ਕੋਈ ਖਬਰ ਨਹੀਂ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਮਨੁੱਖਾ ਜਨਮ ਕਿਸ ਲਈ ਪ੍ਰਾਪਤ ਕੀਤਾ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਮੂਰਖਪੁਨੇ ਦੇ ਦੋਸ਼ਾਂ ਦਾ ਅਹੁਸਾਸ ਨਹੀਂ ਹੋਇਆ। ਇਸ ਸੰਸਾਰ ਵਿਚ ਜੜ੍ਹ ਭੂਤ ਦੀ ਨਿਆਈ ਰਹੇ ਤੇ ਦਾੜੀ ਮੁੱਛਾਂ ਦੀ ਭੀ ਸ਼ਰਮ ਨਾ ਕੀਤੀ। ਦਾਸ ਭਗਵਾਨ ਬਿਆਨ ਕਰਦੇ ਹਨ ਉਹ ਬੈਲ ਹੀ ਰਹੇ ਕੇਵਲ ਸਿੰਝਾਂ ਤੇ ਪੂਛ ਦੀ ਕਸਰ ਹੈ। ੧੦੪॥

ਭਾਵ :—“ਮਨੁੱਖ ਦੇਹੀ ਤੋਂ ਪਸੁ ਪਰੇਤ ਅਚੇਤ ਚੰਗੇਰੇ।

ਜੇ ਬਿਬੇਕ ਬੁਧੀ ਤੋਂ ਰਹਿਤ ਸਵੈ—ਸਤਿਕਾਰ ਹੀਨ ਉਪਕਾਰ ਦੇ ਤਿਆਗੀ ਕਰਤਾਰ ਤੋਂ ਵਿਮੁਖ ਲੋਕ ਹਨ, ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਪਸੁ ਸੰਗਿਆ ਹੈ, ਸਗੋਂ ਇਸ ਗੁਰਵਾਕ ਅਨੁਸਾਰ :

“ਪਸੁ ਮਲਹਿ ਚੰਗਿਆਈਆਂ ਖੜ ਖਾਵਹਿ ਅੰਮ੍ਰਿਤ ਦੇਹਿ।

ਨਾਮ ਵਿਹੁਣੇ ਆਦਮੀ ਧ੍ਰਿਗ ਜੀਵਨ ਕਰੇਹਿ। ਭਾਵ ਪਸੁਆਂ ਤੋਂ ਭੀ ਮੰਦੇ ਹਨ।

ਐਸੇ ਗਿਆਨ ਬਬੇਕ ਹੀਨ ਮਨੁੱਖਾਂ ਦੀ ਬਾਬਤ ਭਾਈ ਗੁਰਦਾਸ ਜੀ ਲਿਖਦੇ ਹਨ :

ਪਸ਼ੂਆਂ ਮਾਨਸ ਦੇਹ ਅੰਤਰ ਅੰਤਰ ਇਹੈ, ਸਬਦ ਸੁਰਤ ਕੋ ਬਬੇਕ ਅਬਬੇਦ ਹੈ।

ਪਸ਼ੂ ਹਰ ਆਇ ਕਹਿਅਉ ਸੁਨਯੋ ਅਨਸੁਨਯੋ ਕਰੇ ਮਾਨਸ ਜਨਮ ਉਪਦੇਸ ਰਿਦੇ ਏਕ ਹੈ।

ਪਸ਼ੂਆਂ ਸਬਦ ਹੀਨ ਜਹਿਬਾ ਨਾ ਬੋਲ ਸਕੈ ਮਾਨਸ ਜਨਮ ਬੋਲੈ ਬਚਨ ਅਨੇਕ ਹੈ।

ਸਬਦ ਸੁਰਤ ਸੁਨਿ ਸਮਝ ਬਿਬੇਕ ਵੋਲੈ ਨਾਤਰ ਅਚੇਤ ਪਸ਼ੂ ਪ੍ਰੇਤ ਹੂੰਮੇ ਇਕੁ ਹੈ।

ਚਿਟਾਕਾਸ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ ਸਰੂਪ ਸਹੀ ਵਾਯੂ ਨਾਰ ਜਲ ਰੀਧ ਫਲਾਰ ਭਇਆ।

ਸਾਂਤਕ, ਰਾਜਸ, ਤਾਮਸ ਜੋ ਗੁਣ ਤੀਨ ਹਮਾ ਬਿਸਥਾਰ ਭਇਆ।

ਤਾਕਤ ਆਪ ਸਭਾਵ ਸੋ ਆਪ ਹੀ ਹੈ ਪੰਜ ਤੱਤ ਬਿਥਾਰੁ ਭਇਆ।

ਜਾਤੀ ਮਾਦਾ ਹੋ ਅੰਕੂ ਜਾਤ ਵਿਖੇ ਇਉਂ ਦਾਸ ਭਗਵਾਨ ਆਕਾਰ ਭਇਆ। ੧੦੫।

ਪਦ ਅਰਥ :—ਚਿਦਕਾਸ—ਅਕਾਸ਼ ਵੱਤ ਨਿਰਲੇਪ। ਬ੍ਰਹਮ—ਕਰਤਾਰ। ਵਾਯੂ—ਹਵਾ। ਨਾਰ—ਅੰਗ। ਜਲ—ਪਾਣੀ। ਰੀਧ—ਮਿੱਟੀ। ਫਲਾਰ—ਪਸਾਰਾ। ਸਾਂਤ, ਰਜ, ਤਮ—ਤਿਨ ਗੁਣਾਂ ਵਾਲੀ ਸ੍ਰਿਸਟੀ। ਹਮਾ—ਸਾਰਾ। ਪੰਜ ਤੱਤ—ਅੱਪ (ਪਾਣੀ) ਤੇਜ (ਅਗਨ) ਅੱਪ, ਤੇਜ, ਵਾਯੂ, ਪ੍ਰਿਥਵੀ, ਅਕਾਸ਼। ਬਿਥਾਰ—ਪਸਾਰਾ। ਅਕਾਰ—ਪਸਾਰਾ।

ਅਰਥ :—ਅਕਾਸ਼ ਵੱਤ ਨਿਰਲੇਪ ਬ੍ਰਹਮ ਤੇ ਜੋ ਉਸਦਾ ਸਹੀ ਸਰੂਪ ਹੈ ਤੋਂ ਹਵਾ, ਪਾਣੀ ਅੰਗ ਆਦਿ ਦਾ ਪਸਾਰਾ ਹੋਇਆ। ਤਿਨਾ ਗੁਣ ਸੱਤ, ਰਜ, ਤਮ ਤੋਂ ਸਾਰਾ ਬਿਸਥਾਰ ਹੋਇਆ। ਰਜ, ਤਮ, ਸਤ ਗੁਣ ਕਹੀਏ ਇਹ ਤੇਰੀ ਸਭ ਮਾਇਆ, ਚ ਉਥੇ ਪਦ ਕੋ ਜੋ ਨਰ ਚੀਨੇ ਤਿਨੀ ਪਰਮ ਪਦ ਪਾਇਆ। ਬ੍ਰਹਮ ਨੇ ਆਪਣੀ ਸ਼ਕਤੀ ਤੇ ਸੁਭਾਵ ਦੁਆਰਾ ਪੰਜਾਂ ਤੱਤਾਂ ਤੋਂ ਤ੍ਰਿਗੁਣੀ ਮਾਇਆ ਦਾ ਵਿਸਥਾਰ ਕੀਤਾ। ਜੜ ਸੰਸਾਰ ਵਿਚ ਚੇਤਨ ਸੱਤ ਭਰਕੇ ਇਸ ਮਾਦੀ ਦਨੀਆਂ ਦਾ ਆਕਾਰ ਬਣਾਇਆ ਰਾਜਾ ਸਾਹਿਬ ਬਿਆਨ ਕਰਦੇ ਹਨ। ੧੦੫।

ਅੰਗ ਮੇਂ ਅੰਗ ਉਮੰਗ ਕਰੀ ਜਬ ਅੰਗ ਨ ਅੰਗ ਮੇਂ ਅੰਗ ਹੈ ਆਏ।

ਕੇਸ ਕਾਲ ਮੇ ਆਇ ਨਿਵਾਸ ਕੀਓ ਤਹ ਨੁਕਤੇ ਹਬਾਬ ਸੇ ਚਾਰ ਉਠਾਏ।

ਏਕ ਹੈ ਜਿਗਰ ਤੇ ਦੂਸਰਾ ਜੋ ਦਿਲ ਤੀਸਰਾ ਬੀਚ ਦਮਾਗ ਕੇ ਜਾਏ।

ਚੌਥਾ ਘੇਰ ਲਿਆਵਤ ਹੈ ਤਿਨਕੋ ਅਬ ਦਾਸ ਭਗਵਾਨ ਕੀ ਰੰਗ ਦਿਖਾਏ। ੧੦੬ ॥

ਪਦ ਅਰਥ :—ਅੰਗ—ਬ੍ਰਹਮ।? ਅੰਗ—ਜੀਵ। ਦੇਸ—ਕਾਲ (Time) । ਹਬਾਬ—ਬੁਲਬੁਲਾ।

ਅਰਥ :—ਜਦੋਂ ਅਜੇ ਬ੍ਰਹਮ ਸੁਨ ਵਿਚ ਸੀ ਤੇ ਇਕ ਤੋਂ ਅਨੇਕ ਹੋਣ ਦੀ ਇੱਛਾ ਕੀਤੀ। ਜਿਸ ਸਮੇਂ ਦੇਸ ਕਾਲ ਵਾਲੀ ਦੇਹ ਵਿਚ 'ਕੇ ਨਿਵਾਸ ਕੀਤਾ' ਤੇ ਉਸ ਤੋਂ ਫੁਰਨੇ ਰੂਪ ਬੁਲਬੁਲੇ ਤਿਨ ਅਸਥਾਨ ਇਸ ਸਰੀਰ ਵਿਚ ਕਾਇਮ ਕੀਤੇ। (੧) ਜਿਗਰ (੨) ਦਿਲ (੩) ਸੂਰਤ। ਰਾਜਾ ਸਾਹਿਬ ਸੂਰਤ ਨੂੰ ਸ਼ਬਦ ਨਾਲ ਜੋੜਕੇ ਜਦੋਂ ਤੁਰੀਆ ਪਦ ਤੇ ਪੁੰਜੇ ਰਾਜਾ ਸਾਹਿਬ ਬਿਆਨ ਕਰਦੇ ਹਨ ਕਿ ਉਸ ਅਵਸਥਾ ਦਾ ਜਿਕਰ ਕਬਨ ਤੋਂ ਪਰੇ ਹੈ। ੧੦੬ ॥

ਖੋਜ ਖਿਆਲ ਲੈ ਖੂਬ ਜਮਾਲ ਹੋ ਖਾਵਿੰਦ ਖਾਸ ਖੁਦਾਵੰਦ ਵਾਲੀ ॥
 ਖਤਰਾਇ ਖੌਫ ਖੁਆਰ ਖਸ਼ਾਮਦ ਖੋ ਖੁਦੀ ਖੁਦ ਖੁਦਾਇ ਖਿਆਲੀ।
 ਖਸਲਤ ਖਾਮ ਖਿਜਾਇ ਗਈ ਭਈ ਮੌਸਮ ਮੌਜ ਬਹਰਾ ਨਿਰਾਲੀ।
 ਖਿਰਦਮੰਦ ਖਾਦਮ ਆਦਮ ਨੇ ਲਈ ਦਾਸ ਭਗਵਾਨ ਹੋ ਲਜਤ ਆਲੀ। ੧੦੭ ॥

ਪਦ ਅਰਥ :—ਖਿਆਲ—ਫੁਰਨਾ। ਜਮਾਲ ਦਰਸ਼ਨ। ਖਾਵਿੰਦ—ਮਾਲਕ ਖਤਰਾਇ ਖੌਫ—ਖੈਫ
 ਤੇ ਡਰ। ਖੁਆਰ—ਪਰੇਸ਼ਾਨੀ। ਖੁਸ਼ਾਮਦ—ਭੁਠੀ ਤਰੀਫ। ਖੋ—ਸੁਭਾ। ਖੁਦੀ—ਅਹੰਕਾਰ।
 ਖਸਲਤ—ਸੁਭਾ। ਖਾਮ—ਕੰਚੀ। ਖਿਜਾਇ—ਪੱਤਝੜ। ਖਿਰਦਮੰਦ—ਦਾਨਾ, ਸਿਆਣਾ।

ਅਰਥ :—ਆਪਣੇ ਖਿਆਲ ਦੀ ਖੋਜ ਕਰਕੇ ਖਾਸ ਖੁਦਾ ਦਾ ਦਰਸ਼ਣ ਕਰਕੇ ਖੁਦ ਖੁਦਾ ਹੋ
 ਜਾ। ਖੁਦਾ ਦੇ ਖਿਆਲ ਵਾਲਾ ਹੋਕੇ ਸਾਰੇ ਡਰੇ ਤੇ ਖੌਫ ਭੁਠੀ ਖੁਸ਼ਾਮਦ ਤੇ ਖੁਦੀ ਦੂਰ ਕਰ ਦੇ। ਸੁਭਾ
 ਦਾ ਕਚ ਪੁਣਾ ਜੋ ਪੱਤ ਝੜ ਤੇ ਮੌਸਮ ਨਿਆਈ ਹੈ ਦੂਰ ਹੋਕੇ ਮੌਸਮ ਬਹਾਰ ਦੀ ਸ਼ਾਨ ਜੋ ਨਿਰਾਲੀ
 ਹੈ ਓਹ ਵਾਪਰ ਰਹੀ ਹੈ। ਰਾਜਾ ਸਾਹਿਬ ਕਬਨ ਕਰਦੇ ਹਨ ਕਿ ਦਾਨੇ ਆਦਮੀ ਨੇ ਖਲਕਤ ਦੀ
 ਸੇਵਾ ਕਰਕੇ ਉੱਚਾ ਸੁਆਦ ਪ੍ਰਾਪਤ ਕੀਤਾ ਹੈ। ੧੦੭ ॥

ਆਪ ਹੀ ਆਪ ਹੈ ਆਪ ਹੀ ਆਪ ਇਹ ਆਪ ਹੈ ਆਪ ਵਲੀ।
 ਆਪ ਹੀ ਆਪ ਹੈ ਆਪ ਵਿਆਪਿਕ ਆਪ ਹੀ ਆਪ ਹੈ ਅਲਾਹਿ ਅਲੀ।
 ਆਪ ਹੀ ਆਪ ਹੈ ਪਾਰ ਅਪਾਰ ਇਹ ਆਪ ਹੀ ਆਪ ਅਛਲ ਛਲੀ।
 ਆਪ ਹੀ ਆਪ ਪਛਾਣ ਕੇ ਆਪ ਕੋ ਦਾਸ ਭਗਵਾਨ ਹੈ ਮੌਜ ਭਲੀ। ੧੦੮ ॥

ਅਰਥ :—ਮਨ ਕਰਕੇ ਬਾਣੀ ਕਰਕੇ ਤੇ ਬਚਨਾਂ ਕਰਕੇ ਇਹ ਆਪ ਹੈ ਵਲੀ ਹੈ ਆਪ ਹੀ
 ਸਰਬ ਬਿਆਪੀ ਹੈ ਤੇ ਆਪ ਹੀ ਉੱਚ ਰੱਬ ਹੈ। ਆਪ ਹੀ ਪਾਰ ਤੋਂ ਅਪਾਰ ਹੈ ਇਹ ਆਪ ਹੀ
 ਅਛਲ ਹੈ ਤੇ ਸਭ ਨੂੰ ਛਲਨ ਵਾਲਾ ਹੈ। ਰਾਜਾ ਸਾਹਿਬ ਬਿਆਨ ਕਰਦੇ ਹਨ ਕਿ ਆਪਣੇ ਆਪ
 ਨੂੰ ਪਛਾਣ ਕੇ ਭਲੀ ਮੌਜ ਪ੍ਰਾਪਤ ਹੁੰਦੀ ਹੈ। ੧੦੮ ॥

ਅਰਥ ਨਾਮ ਸ੍ਰੇਸ਼ਟ ਕਰਮ ਕਾ ਵਾਕ ਅਵਾਂਤਰ ਬੇਦ ਬਖਾਨੇ।
 ਮਲਨ ਕਰਮ ਕਾ ਨਾਮ ਅਨਾਰਥ ਹੈ ਨਾਹਿ ਬਾਬਰ ਬੇਦ ਕੇ ਬਚਨ ਕੋ ਮਾਨੇ।
 ਸਤ ਸੰਤੋਖ ਦਇਆ ਧਰਮ ਲੈ ਰਿਦ ਨਾਮ ਔਦਾਨ ਇਸ਼ਨਾਨ ਪੈਮਾਨੇ।
 ਇਤਆਦਕ ਕਰਮ ਹੈ ਆਰਥ ਕੇ ਇਉਂ ਦਾਸ ਭਗਵਾਨ ਕੋ ਵਿਰਲਾ ਹੀ ਜਾਣੇ। ੧੦੯ ॥

ਪਦ ਅਰਥ :—ਅਵਾਂਤਰ—ਅੰਦਰਲਾ, ਵਿਚਲਾ। ਪਾਂਬਰ—ਪਾਜੀ।

ਅਰਥ :—ਬੇਦਾਂ ਦੌਦਰ ਦਾ ਇਹ ਵਾਕ ਹੈ ਕਿ ਆਰੀਏ ਸ੍ਰੇਸ਼ਟ ਨੂੰ ਕਹਿੰਦੇ ਹਨ। ਮੈਲੇ ਕਰਮ
 ਕਰਨ ਵਾਲੇ ਨੂੰ ਅਨਾਰਥ ਕਹਿੰਦੇ ਹਨ ਪਰ ਪਾਂਬਰ ਪਾਜੀ ਵੇਦ ਦੇ ਬਚਨਾਂ ਨੂੰ ਮੰਨਦਾ ਨਹੀਂ ਹੈ
 ਦੇਵੀ ਗੁਣ ਸਤ ਸੰਤੋਖ ਆਦਿ ਹਿਰਦੇ ਵਿਚ ਧਾਰਨ ਕਰੇ ਤੇ ਨਾਮ ਜਪੇ ਇਸ਼ਨਾਨ ਕਰੇ ਤੇ ਦਾਨ
 ਕਰੇ। ਇਹ ਆਰਥ ਦੇ ਕਰਮ ਹਨ। ਰਾਜਾ ਸਾਹਿਬ ਕਹਿੰਦੇ ਹਨ ਕਿ ਇਸ ਗਲ ਨੂੰ ਕੋਈ ਵਿਰਲਾ
 ਹੀ ਮੰਨਦਾ ਹੈ। ੧੦੯ ॥

ਬੇਦ ਬਿਰੁਧ ਕਰੇ ਵਿਵਹਾਰ ਜੋ ਸੋ ਮਹਾਂ ਮੂਰਖ ਮੰਦ ਮਤੀ।

ਅਲਨ ਅਹਾਰ ਜਹ ਮਲਨ ਬਿਹਾਰ ਹੈ ਬਰਤ ਕੁਕਰਮ ਨ ਸੰਕ ਰਤੀ।

ਯਾਰੀ ਔਚੋਰੀ ਫਰੇਬ ਔ ਜੁਲਮ ਬਰੋਧ ਦੀ ਨਹ ਸੰਕ ਅਤੀ।

ਇਹ ਸਭ ਅਕਾਰਥ ਕੇ ਹੁਨ ਦਾਸ ਭਗਵਾਨ ਬਜਾਰ ਬਤੀ। ੧੧੦॥

ਪਦ ਅਰਥ :—ਬਿਰੁਧ—ਉਲਟ। ਅਲਨ—ਜਹਰ ਦਾ ਖਾਨਾ। ਬਤੀ—ਬਾਤ।

ਅਰਥ :—ਜੋ ਵੇਦਾਂ ਦੇ ਵਿਰੁਧ ਵਿਹਾਰ ਕਰਦਾ ਹੈ ਉਹ ਮੂਰਖ ਤੇ ਖੋਟੀ ਮਤ ਵਾਲਾ ਹੈ। ਨਿਸੰਕ ਹੋ ਕੇ ਖੋਟ ਕਰਮ ਕਰਦਾ ਹੈ, ਅਹਾਰ ਦਾ ਵਿਹਾਰ ਦਾ ਗੰਦਾ ਹੈ। ਯਾਰੀ, ਚੋਰੀ, ਫਰੇਬ ਔਰ ਵਿਰੁਧ ਤੇ ਬੁਰਾਈ ਤੋਂ ਸੰਕਾ ਨਹੀਂ ਕਰਦਾ, ਇਹ ਸਭ ਕਰਮ ਅਨਾਰਥ ਦੇ ਹਨ ਰਾਜਾ ਸਾਹਿਬ ਕਹਿੰਦੇ ਹਨ ਇਸ ਗਲ ਨੂੰ ਬਿਚਾਰੋ। ੧੧੦॥

ਫਲੈਸ਼ ਈਟਰ ਪਾਰਟੀ ਹੈ ਕਿਉਂ ਆਰਯ ਬਾਤ ਕਹੇ ਮੁਝ ਕੇ ਸਮਝਾਈ।

ਹਿਸਾ ਤਜੀ ਨਹੀਂ ਹੁੱਜਤ ਕੋ ਪੜ੍ਹ ਈਰਖਾ ਬਾਦ ਸੇ ਹੈ ਅਧਿਕਾਈ।

ਭੱਛ ਅਭੱਛ ਕਹੁ ਕੈਸੇ ਬਣੇ ਜਬ ਨਾਮ ਹੀ ਅਰਯ ਅਰਥ ਸਫਾਈ।

ਦਾਸ ਭਗਵਾਨ ਹੈ ਸਾਫ ਅਨਾਰਥ ਕਰਮ ਸਰੇਸਟ ਨ ਰੁਚਲਾਈ। ੧੧੧॥

ਪਦ ਅਰਥ :—ਫਲੈਸ਼ ਈਟਰ—ਮਾਸ ਅਹਾਰੀ। ਹਿਸਾ—ਬੇ ਰਹਮੀ। ਅਧਿਕਾਈ—ਬਹੁਤ। ਭੱਛ—ਖਾਣ ਯੋਗ। ਅਭਛ—ਨਾ ਖਾਣ ਯੋਗ। ਸਰੇਸਟ ਕਰਮ—ਚੰਗੇ ਕੰਮ। ਰਚ—ਰੁਚੀ।

ਅਰਥ :—ਇਹ ਗੱਲ ਸਾਨੂੰ ਸਮਝਾਓ ਭਾਈ ਰਾਜਾ ਸਾਹਿਬ ਬਿਆਨ ਕਰਦੇ ਹਨ ਕਿ ਮਾਸ ਹਾਰੀ ਕਿਵੇਂ ਆਰੀਆਂ ਹੋ ਸਕਦਾ ਹੈ। ਈਰਖ, ਝਗੜਾ ਤੇ ਬੇਰਹਮੀ ਛੱਡੀ ਨਹੀਂ ਇਨ੍ਹਾਂ ਔਗਣਾਂ ਵਿਚ ਵਾਧਾ ਹੀ ਕੀਤਾ। ਆਰੀਆ ਨਾਮੋਂ ਅਖਰ ਦਾ ਅਰਥ ਹੀ ਸਫਾਈ ਹੈ ਤਾਂ ਫੇਰ ਨਾ ਖਾਣ ਯੋਗ ਨੂੰ ਕਿਉਂ ਖਾਧਾ ਜਾਵੇ। ਉਹ ਤਾਂ ਭਾਈ ਅਨਾਰਥ ਹੀ ਹੈ ਜਿਸ ਨੇ ਚੰਗੇ ਕੰਮਾਂ ਵਿਚ ਰੁਚੀ ਨਹੀਂ ਲਾਈ। ੧੧੧॥

ਬੀਚ ਸਮਾਜ ਕੇ ਦਾਖਲ ਹੋਵਣ ਕੌਣ ਬਸ਼ੇਸ਼ਤਾ ਦਸੀਏ ਭਾਈ।

ਅਸਲ ਅਸੂਲ ਸੇ ਮੂਲ ਕੋ ਹਾਸਲ ਬੀਚ ਰਵਾਜ ਨ ਧਸੀਏ ਜਾਈ।

ਬਿਧੀ ਧਰਮ ਕੇ ਜੇ ਨਾਹਿ ਹੋ ਸਕੇ ਕਿਉਂ ਹਾਨੀ ਮੈਂ ਦੀਜੀਏ ਮਦਦ ਆਈ।

ਦਾਸ ਭਗਵਾਨ ਅਨਾਰਥ ਕੋ ਤਸ ਅਰਯ ਕੋ ਨਹੀ ਹਸੀਏ ਰਾਈ। ੧੧੨॥

ਪਦ ਅਰਥ :—ਸਮਾਜ—ਇੱਕਠ। ਵਿਸ਼ੇਸ਼ਤਾ—ਵਾਧਾ। ਬਿਧੀ ਧਰਮ—ਧਰਮ ਦਾ ਵਾਧਾ। ਹਾਨੀ—ਤੋੜਨਾ, ਨਾਸ਼ ਕਰਨਾ।

ਅਰਥ :—ਕਿਸੇ ਧਰਮ ਜਾਂ ਮਜ਼ਹਬ ਵਿਚ ਦਾਖਲ ਹੋਣ ਦੀ ਕੀ ਵਡਿਆਈ ਹੈ। ਸਹੀ ਅਸੂਲ ਨੂੰ ਛੱਡਕੇ ਰੂ ਰਵਾਜਾਂ ਵਿਚ ਦਾਖਲ ਹੋਣ ਨਾਲ ਕੁਛ ਹਾਸਲ ਨਹੀਂ ਹੋ ਸਕਦਾ। ਜੇਕਰ ਧਰਮ ਦੇ ਕੰਮਾਂ ਵਿਚ ਵਾਧਾ ਨਹੀਂ ਕਰ ਸਕਦਾ ਤਾਂ ਧਰਮ ਦੀ ਹਾਨੀ ਵਿਚ ਹਬ ਨਹੀਂ ਪਸਾਰਨਾ

ਚਾਹੀਦਾ। ਭੈੜੇ ਪੁਰਖ ਨੂੰ ਛੱਡਕੇ ਚੰਗੇ ਕੰਮ ਵਾਲੇ ਨੂੰ ਹਸਣਾ ਨਹੀਂ ਚਾਹੀਦਾ। ਰਾਜਾ ਦਾ ਇਹ ਕਥਨ ਹੈ। ੧੧੨।

ਭਾਵ :-ਭਗਤ ਕਬੀਰ ਜੀ ਉਪਰ ਲਿਖੇ ਰਾਜਾ ਸਾਹਿਬ ਦੇ ਆਸ਼ੇ ਨੂੰ ਆਪਣੀ ਖਾਣੀ ਅੰਦਰ ਬਿਆਨ ਕਰਦੇ ਹਨ ਕਿ ਐਸੇ ਲੋਕਾਂ ਤੋਂ ਪਰੇ ਹੀ ਰਹਿਣਾ ਚੰਗਾ ਹੈ ਜੋ ਭਗਤੀ ਭਾਵ ਤੋਂ ਸਖਨੇ ਹਨ। ਆਪ ਤਾਂ ਕਾਣ ਨਾਲ ਭਰੇ ਹੋਏ ਹਨ ਪਰ ਹੋਰਨਾਂ ਨੂੰ ਦੇਖ ਕੇ ਹਾਂਸੀ ਕਰਦੇ ਹਨ।

ਗਉੜੀ ਚੇਤੀ ਕਬੀਰ ਜੀਉ :-

ਹਰਿ ਜਸ ਸੁਨਹਿਨ ਹਰਿ ਗੁਣ ਗਾਵਹਿ।

ਬਾਤਨ ਹੀ ਅਸਮਾਨ ਗਿਰਾਵਹਿ।

ਐਸੇ ਲੋਗਨ ਸਿਉਂ ਕਿਆ ਕਹੀਐ।

ਜੋ ਪ੍ਰਭ ਕੀਏ ਭਗਤ ਤੇ ਬਾਹਜ ਤਿਨਤੇ ਸਦਾ ਡਰਾਨੇ ਰਹੀਏ। (ਰਹਾਓ)

ਆਪਿਨ ਦੇਹਿ ਚੁਰੂ ਭਰਿ ਪਾਣੀ। ਤਿਹ ਨਿੰਦਹਿ ਜਿਹ ਗੈਰਾ ਆਨੀ।

ਬੈਠਤ ਉਠਤ ਕੁਟਲਤਾ ਢਾਲਹਿ। ਆਪੁ ਗਏ ਅਉਰਨ ਹੂ ਘਾਲਹਿ।

ਛਾਡਿ ਕੁਚਰਚਾ ਆਨਿ ਨ ਜਾਨਹਿ। ਬ੍ਰਹਮਾ ਹੂ ਕੋ ਕਹਿਓ ਨ ਮਾਨਹਿ।

ਆਪ ਗਏ ਅਉਰਨ ਹੂ ਖੋਵਹਿ। ਆਗਿ ਲਗਾਇ ਮੰਦਰ ਮਹਿ ਸੋਵਹਿ।

ਅਵਰਨ ਹਸਤ ਆਪ ਹੈ ਕਾਨੇ। ਤਿਨ ਕਉ ਦੇਖ ਕਬੀਰ ਲਜਾਨੇ।

ਮਾਸ ਅਹਾਰ ਨਹੀਂ ਦਰਕਾਰ ਨਾ ਸੁਭ ਅਚਾਰ ਇਹ ਹੈ ਅਨਾਚਾਰੀ।

ਜੜੀ ਭੂਤ ਅਵਿਦਿਆ ਮੇਂ ਹੋਇ ਰਹੇ ਪਸ ਨਾ ਦੁਰਮਤ ਦਲੀਲ ਬਸਾਰੀ।

ਖੁਦ ਪਸੰਦ ਹੋ ਅੰਧ ਰਹੇ ਨਹੀਂ ਆਰਯਮਤ ਕੀ ਬਾਤ ਬਚਾਰੀ।

ਦਾਸ ਭਗਵਾਨ ਹੈ ਸਾਫ ਅਨਾਰਯ ਝੂਠ ਨ ਜਾਨ ਇਹ ਗਲ ਹਮਾਰੀ। ੧੧੩ ॥

ਪਦ ਅਰਥ :-ਮਾਸ ਆਹਾਰ—ਮਾਸ ਖਾਣਾ। ਦਰਕਾਰ—ਚਾਹੀਏ। ਸੁਭ ਆਚਾਰ—ਭਲਾ ਕਰਮ। ਅਨਾਚਾਰੀ—ਭੈੜਾ ਕਰਮ। ਜੜੀ ਭੂਤ—ਭੂਤ ਪ੍ਰੇਤ। ਅਵਿਦਯ—ਭੁਲੇਖਾਂ। ਪਸ—ਪਸ਼ੂ। ਦੁਰਮਤ ਦਲੀਲ—ਖੋਟੀ ਮਤ ਵਾਲੀ ਦਲੀਲ।

ਅਰਥ :-ਮਾਸ ਨਹੀਂ ਖਾਣਾ ਚਾਹੀਏ ਇਹ ਚੰਗਾ ਕੰਮ ਨਹੀਂ ਭੈੜਾ ਹੈ। ਭੁਲੇਖੇ ਕਰਕੇ ਮੂਰਖ ਪੱਥਰ ਬਣੇ ਹੋਏ ਪਸ਼ੂਪੁਣੇ ਕਰਕੇ ਖੋਟੀ ਮਤ ਵਾਲੀ ਦਲੀਲ ਨਹੀਂ ਭੁਲਾਈ। ਸ਼੍ਰੇਸ਼ਟ ਮਤ ਦੀ ਗਲ ਨਾ ਸਚਾਰੀ ਤੇ ਅਹੰਕਾਰ ਤੇ ਖੁਦ ਪਸੰਦੀ ਦੇ ਕਾਰਨ ਅੰਨ੍ਹੇ ਹੋ ਰਹੇ ਹਨ।

(“ਆਪਸ ਕੋ ਦੀਰਘ ਕਰ ਮਾਨੇ ਅਉਹਨ ਕਉਲਘ ਮਾਤ।

ਮਨਸਾ ਬਾਰਾ ਕਰਮਕਾ ਦੇਖੇ ਦੋਜਕ ਜਾਤ”)

ਰਾਜਾ ਸਾਹਿਬ ਕਥਨ ਕਰਦੇ ਹਨ ਕਿ ਸਾਡੀ ਗਲ ਝੂਠ ਨਾ ਜਾਣੋ ਕਿ ਐਸੇ ਮੁਨਖ ਸਾਫ ਅਨਾਰਯ ਹਨ। ੧੧੩ ॥

ਵੈਜੀਟੇਰੀਅਨ ਪਾਰਟੀ ਹੈ ਕੁਝ ਠੀਕ ਇਹ ਜਾਣ ਤਹਕੀਕ ਤੀਕ ਸਫਾਈ।

ਹਾਲ ਕੋ ਪਾਇ ਕਮਾਲ ਖਿਆਲ ਸੇ ਨੇਕ ਅਮਾਲ ਕਰੋ ਤੁਮ ਭਾਈ।

ਹੋਇ ਮੁਖਾਲਫ ਨਾਹਿ ਚਲੋ ਖਲੋ ਮਾਰਗ ਧਰਮ ਕੇ ਉਪਰ ਆਈ।

ਬਾਤ ਬਜਾਰ ਬਿਹਾਰ ਸਹੀ ਗੁਣ ਦਾਸ ਭਗਵਾਨ ਕਹੇ ਸਮਝਾਈ ॥੧੧੪ ॥

ਪਦ ਅਰਥ :—ਵੈਜੀਟੇਰੀਅਨ—ਵੈਸ਼ਨਵ ਮਤ ਦੇ ਸਾਰਨੀ। ਤਹਕੀਕ—ਸਚਾਈ। ਨੌਕ ਅਮਾਲ—ਚੰਗੇ ਕੰਮ। ਮੁਖਾਲਫ—ਵਿਰੁਧ। ਧਰਮ ਕੇ ਮਾਰਗ—ਠੀਕ ਰਸਤਾ (ਸੰਤ ਕਾ ਮਾਰਗ ਧਰਮ ਕੀ (ਪਉੜੀ ਕੇ ਵਡ ਭਾਗੀ ਪਾਏ)) ਬਿਹਾਰ ਸਹੀ—ਠੀਕ ਵਿਹਾਰ।

ਅਰਥ :—ਵੈਸ਼ਨਵ ਭੋਜਨ ਦੀ ਪਾਰਟੀ ਕੁਛ ਠੀਕ ਹੈ ਇਹ ਸਚ ਮੁਚ ਸਫਾਈ ਵਾਲਾ ਰਸਤਾ ਹੈ।

ਇਸ ਮਤ ਨੂੰ ਚੰਗੀ ਤਰ੍ਹਾਂ ਜਾਣ ਕੇ ਹੇ ਭਾਈ ਚੰਗੇ ਕੰਮ ਕਰੋ। ਵੈਸ਼ਨਵ ਮਤ ਵਾਲਿਆਂ ਦੀ ਵਿਰੋਧਤਾ ਨਾ ਕਰੋ। ਧਰਮ ਦੇ ਰਸਤੇ ਤੇ ਪੱਕੇ ਹੋ ਕੇ ਖੜੇ ਰਹੋ। ਦਾਸ ਭਗਵਾਨ ਸਾਨੂੰ ਸਮਝਾਉਂਦੇ ਹਨ ਕਿ ਬਾਤ ਨੂੰ ਬਿਹਾਰ ਕਰੋ 1998 ॥

ਦੋ ਪ੍ਰਕਾਰ ਕੇ ਵੇਦ ਕੇ ਵਾਕ ਸੁਣੋ ਅਬ ਦੇ ਕਰ ਤਿੰਨ ਸਿਆਨੋ।

ਏਕ ਕਾ ਨਾਮ ਅਵਾਂਤਰ ਵਾਕ ਹੈ ਦੂਸਰ ਕਾ ਮਹਾਂ ਵਾਕ ਪਛਾਨੋ।

ਅਵਾਂਤਰ ਵਾਕ ਪਰੋਖ ਗਿਆਨ ਮਹਾਂਵਾਕ ਸੇ ਅਪਰੋਖ ਗਿਆਨੋ।

ਸੰਸਾ ਫਰੇ ਨਾਹਿ ਪਰੋਖ ਗਿਆਨ ਸੇ ਦਾਸ ਭਗਵਾਨ ਜਥਾਰਥ ਜਾਨੋ 1994 ॥

ਪਦ ਅਰਥ :—ਅਵਾਂਤਰ—ਅੰਦਰ ਦਾ, ਭੀਤਰ। ਮਹਾਂਵਾਕ—ਉਤਮ, ਸੰਤਯ ਅਤੇ ਸਾਰ ਵਾਲਾ ਵਾਕ। ਪ੍ਰੋਖ—ਲੁਕਿਆ ਹੋਇਆ। ਅਪ੍ਰੋਖ—ਪ੍ਰਤੱਖ—ਪ੍ਰਗਟ।

ਅਰਥ :—ਹੇ ਸਿਆਨੇ ਪੁਰਸ਼ੋ ਵੇਦ ਦੇ ਦੋ ਪਰਕਾਰ ਦੇ ਵਾਕ ਹਨ ਧਿਆਨ ਨਾਲ ਸੁਣੋ। ਇਕ ਦਾ ਨਾਮ ਅੰਦਰ ਦਾ ਜਾਂ ਭੀਤਰ ਦੂਸਰਾ ਸੰਤਯ ਅਤੇ ਸਾਰ ਵਾਲਾ ਵਾਕ ਜਾਣੋ। ਅਵਾਂਤਰ ਤੋਂ ਗਿਆਨ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ ਨਹੀਂ ਹੁੰਦਾ ਤੇ ਮਹਾਂਵਾਕ ਤੋਂ ਪ੍ਰਤੱਖ ਗਿਆਨ ਤੇ ਸੰਸਾ ਨਿਵਰਤ ਨਹੀਂ ਹੁੰਦਾ ਅਥਵਾ ਪ੍ਰਤੱਖ ਗਿਆਨ ਤੇ ਸੰਸੇ ਦੀ ਨਵਿਤਰੀ ਹੈ। 994 ॥

ਵਾਕ ਅਵਾਂਤਰ ਹੋਇ ਚੁਕਾ ਅਬ ਰਹਿ ਗਿਆ ਹੈ ਮਹਾਂ ਵਾਕ ਜੋ ਬਾਕੀ।

ਭੇਦ ਲਿਆ ਸਤ ਸੰਗ ਸੇ ਇਹ ਤਬ ਲਾਜ ਜੋ ਤੀਨ ਕੀ ਹੈ ਪਟਚਾਕੀ।

ਹੋਜ ਹਸਾਬ ਤੋਹੀਦ ਭਰਾ ਜਾਇ ਪਰੇਮ ਪਿਆਲਾ ਲੈ ਪੀ ਅਬ ਸਾਕੀ।

ਦਾਸ ਭਗਵਾਨ ਬਚਾਰਿਆ ਆਪ ਕੋ ਆਬ ਨਾ ਬਾਦ ਨਾ ਆਤਸ਼ ਖਾਕੀ 1996 ॥

ਪਦ ਅਰਥ :—ਅਵਾਂਤਰ—ਅੰਦਰਲਾ। ਮਹਾਂਵਾਕ ਸੁਤਯ। ਲਾਜ—ਸ਼ਰਮ। ਪਟਚਾਕੀ—ਪੜਦਾ ਚੁਕਣਾ। ਹੋਜ—ਚਲ੍ਹਾ ਜਾਂ ਔਲੂ। ਹਿਸਾਬ—ਗਿਣਨਾ। ਤੋਹੀਦ—ਏਕਤਾ। ਸਾਕੀ—ਪਿਆਲੇ ਵਾਲਾ। ਆਬ—ਪਾਣੀ। ਬਾਦ—ਹਵਾ। ਆਤਸ਼—ਅਗ। ਖਾਕੀ—ਮਿਟੀ।

ਅਰਥ :—ਗੁਪਤ ਵਾਕ ਦਾ ਜਿਕਰ ਹੋ ਚੁਕਿਆ ਹੈ ਹੁਣ ਅੱਗੇ ਸੰਤਯ ਵਾਕ ਦਾ ਭੇਦ ਖੋਲ੍ਹਦੇ ਹਨ। ਇਹ ਭੇਦ ਸਤ ਸੰਗ ਤੋਂ ਖੁਲਦਾ ਹੈ ਜਿਥੇ ਸ਼ਰਮ ਦਾ ਪੜਦਾ ਚੁਕਿਆ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ਸਾਕੀ ਅਰਥਾਤ ਨਸ਼ਾਂ ਪਲਾਣੇ ਵਾਲੇ ਅਵਾਂਤਰ ਵਾਕ (ਸੰਤਯ ਬਚਨ) ਰੂਪੀ ਪਿਆਲਾ ਮਾਰਫਤ ਰੂਪੀ ਹੋਜ ਵਿਚੋਂ ਮਹਾਂਵਾਕ ਰੂਪੀ ਨਸ਼ਾ ਪੀ ਕੇ ਆਪਣੇ ਅਸਲੇ ਨੂੰ ਵਿਚਾਰ ਕਰ। ਰਾਜਾ ਸਾਹਿਬ ਕਬਨ ਕਰਦੇ ਹਨ ਕਿ ਤੇਰਾ ਸਰੂਪ ਪੰਜਾਂ ਤੱਤਾਂ ਤੋਂ ਪਰੇ ਹੈ। ਭਾਵ ਅਸਲ ਵਿਚ ਇਸ ਸਰੀਰ ਦਾ ਮਾਲਕ ਜੋ ਪਾਣੀ, ਹਵਾ, ਅਗ ਤੇ ਮਿਟੀ ਤੋਂ ਬਣਿਆ ਹੈ ਇਸ ਤੋਂ ਪਰੇ ਤੇ ਉਪਰ ਹੈ।

ਜਾਤ ਨਾ ਪਾਤ ਨਾ ਤਾਤ ਨਾ ਮਾਤ ਜਹ ਸੋ ਮਮ ਰੂਪ ਹੀ ਸਭ ਧਰਾ ਹੈ।
 ਅਚਰਜ ਰੂਪ ਬਿਆਪਕ ਹੈ ਇਕ ਸਾਰ ਸਮੇਰ ਐ ਬਲ ਸਰਾ ਹੈ।
 ਚਰ ਅਚਰ ਹੈ ਕਰ ਅਕਰ ਚਰਿੰਦ ਪਰਿੰਦ ਔਰ ਨਾਰ ਨਰਾ ਹੈ।
 ਖੰਡ ਅਖੰਡ ਪ੍ਰਚੰਡ ਸਭੇ ਇਉਂ ਦਾਸ ਭਗਵਾਨ ਲਖੇ ਪਰਾ ਹੈ। ੧੧੭ ॥

ਪਦ ਅਰਥ :—ਤਾਤ—ਪਿਤਾ, ਮਾਤ—ਮਾਤਾ। ਮਮ—ਮੇਰਾ। ਧਰਾ—ਧਰਤੀ। ਸਮੇਰ—ਪਰਬਤ।
 ਸਰਾ—ਸਮੁੰਦਰ। ਚਰ—ਜੰਗਮ। ਅਚਰ—ਜੋੜ। ਚਰ ਅਚਰ—ਪਸ਼ੂ ਪੰਛੀ।

ਅਰਥ :—ਬ੍ਰਹਮ ਦਾ ਸਰੂਪ ਬਿਆਨ ਕਰਦੇ (ਨਿਰਗੁਣ ਬ੍ਰਹਮ) ਜਾਤ ਨਗੀ ਨਾ ਹੀ ਪਾਤ ਹੈ,
 ਪਿਤਾ, ਮਾਤਾ, ਆਦਿ ਨਹੀਂ ਹੈ ਇਹ ਮੇਰਾ ਰੂਪ ਧਾਰਨ ਕੀਤਾ ਹੋਇਆ ਹੈ। ਪਹਾੜਾਂ ਵਿਚ
 ਮਦਾਨਾਂ ਵਿਚ ਸਮੁੰਦਰਾਂ ਵਿਚ ਇਕ ਸਾਰ ਅਸਚਰਜ ਰੂਪ ਵਾਹਿਗੁਰੂ ਵਿਆਪ ਰਿਹਾ ਹੈ। ਜੜ੍ਹ,
 ਜੰਗਮ, ਪਸ਼ੂ ਪੰਛੀ ਇਸਤ੍ਰੀ ਪੁਰਸ਼ ਸਭ ਉਸ ਨਾ ਕੀਤੇ ਜਾਣ ਵਾਲੇ ਨੇ ਹੀ ਕੀਤੇ ਹਨ ਜੋ ਟੁਕੜੇ
 ਟੁਕੜੇ ਨਹੀਂ ਹੋ ਸਕਦਾ ਤੇ ਪਰਕਾਸ਼ ਸਰੂਪ ਰਾਜਾ ਸਾਹਿਬ ਬਿਆਨ ਕਰਦੇ ਹਨ ਇਉਂ ਜਾਣਿਆ
 ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ੧੧੭ ॥

ਸੋਖ ਸਮੀਰ ਸੇ ਹੋਇ ਨਹੀਂ ਨਹੀਂ ਸਲਲ ਕੇ ਬੀਚ ਇਹ ਆਦਿ ਗਰੇ।
 ਮਿਰਤਕਾ ਬੀਚ ਨਹੀਂ ਮਿਸ ਜਾਵਤ ਪਾਵਕ ਬੀਚ ਨਾ ਜਾਇ ਜਰੇ।
 ਹਾਥਨ ਸੋ ਨਹੀਂ ਹੋਵਤ ਹੈ ਗਹ ਸਸੜ ਸੋ ਨਹੀਂ ਛੇਦ ਧਰੇ।
 ਨਿਰਾਕਾਰ ਹੈ ਨਿਜ ਸਰੂਪ ਸਹੀ ਇਹ ਦਾਸ ਭਗਵਾਨ ਹੈ ਸਭ ਪਰੇ। ੧੧੮ ॥

ਪਦ ਅਰਥ :—ਸਰੀਰ—ਹਵਾ। ਸਲਲ—ਪਾਣੀ। ਗਰੇ—ਗਲਨਾ। ਮਿਰਤਕ—ਮਿਟੀ। ਮਿਸ
 ਜਾਵਤ—ਮਿਟ ਜਾਣਾ। ਪਾਵਨ—ਅਗਨੀ। ਜਰੇ—ਜਲਨਾ। ਗਹ—ਪਕੜਨਾ—ਛੇਦ—ਕਟਣਾ।
 ਨਿਰਾਕਾਰ—ਆਕਾਰ ਰਹਿਤ। ਨਿਜ—ਆਪਣਾ ਆਪ।

ਅਰਥ :—ਨਿਜ ਸਰੂਪ ਦਾ ਦਾਸ ਭਗਵਾਨ ਬਿਆਨ ਕਰਦੇ ਹਨ ਕਿ ਹਵਾ ਇਸ ਨੂੰ ਸੁਕਾ
 ਨਹੀਂ ਸਕਦੀ ਤੇ ਪਾਣੀ ਇਸ ਨੂੰ ਗਾਲ ਨਹੀਂ ਸਕਦਾ ਤੇ ਅੱਗ ਵਿਚ ਸੜ ਨਹੀਂ ਸਕਦਾ। ਹੱਥਾਂ
 ਨਾਲ ਪਕੜਿਆ ਨਹੀਂ ਜਾ ਸਕਦਾ ਤੇ ਸ਼ਸੜ ਨਾਲ ਕੱਟਿਆ ਨਹੀਂ ਜਾ ਸਕਦਾ। ਆਕਾਰ ਰਹਿਤ
 ਇਹ ਸਰੂਪ ਹੈ ਜੋ ਸਭ ਤੋਂ ਪਰੇ ਹੈ। ੧੧੮ ॥

ਭਾਵ :—ਗੁਰੂ ਦੀ ਕਿਰਪਾ ਨਾਲ ਜੋ ਆਪਣੇ ਨਿਜ ਸਰੂਪ ਨੂੰ ਜਾਣ ਲੈਂਦਾ ਹੈ। ਉਹ ਨਿਰਭਉ
 ਤੇ ਨਿਰਵੈਰ ਪਦ ਤੇ ਖੋਡਦਾ ਹੈ ਉਸ ਨੂੰ ਦੁਨੀਆਂ ਦੀ ਕੋਈ ਸ਼ਕਤੀ ਡਰਾ ਨਹੀਂ ਸਕਦੀ ਜੈਸਾ ਕਿ
 ਬਾਣੀ ਵਿਚ ਲਿਖਿਆ ਹੈ :—

“ਗੁਰ ਕਾ ਬਚਨ ਵਸੈ ਜੀਅ ਨਾਲੇ ਜਲ ਨਹੀਂ ਡੁਬੇ।
 ਤਸਕਰ ਨਹੀਂ ਲੇਵੇ ਭਾਹਿ ਨ ਸਾਕੇ ਜਾਲੇ।
 ਨਿਰਧਨ ਕਉ ਧਨ ਅੰਧਲੇ ਕਉ ਟਿਕ ਮਾਤ ਦੂਧ ਜੈਸੇ ਬਾਲੇ।
 ਸਾਗਰ ਮਹਿ ਬੋਹਿਥ ਪਾਇਓ ਹਰ ਨਾਨਕ ਕਰੀ ਕਿਰਪਾ ਕਿਰਪਾਲੇ।
 ਭਗਤ ਜਨ ਸ਼ਹੀਦ ਯੋਧੇ ਸੂਰਮੇ ਇਸ ਅਵਸਥਾ ਦੇ ਮਾਲਕ ਮੰਨੇ ਜਾਂਦੇ ਹਨ

ਸਤਿਗੁਰ ਸੰਗ ਕਾ ਰੰਗ ਚੜ੍ਹਾ ਖੜਾ ਪਾ ਸਰਬੰਗ ਉਮੰਗ ਤਭੀ।
 ਮਹਾਂਵਾਕ ਆ ਉਪਦੇਸ਼ ਭਇਆ ਗਿਆ ਬਾਦ ਬਬਾਦ ਹੋ ਨਸ਼ਟ ਸਭੀ।
 ਰਿਹਾ ਭੇਦ ਔ ਭਰਮ ਨਾ, ਮਰਮ ਲਖਾ ਲੀਆ ਲਖ ਅਲਖ ਹੈ ਅੱਖ ਜਭੀ।
 ਆਹਾ ਸੁਾਦ ਅਨਾਦ ਅਨਾਹਦ ਕਾ ਨਹੀ ਦਾਸ ਭਗਵਾਨ ਜੋ ਭੰਗ ਕਭੀ।੧੧੯॥

ਪਦ ਅਰਥ :—ਉਮੰਗ—ਉਤਸ਼ਾਹ। ਬਾਦ ਬਿਬਾਦ—ਚਰਚਾਵਾਦ ਜਾਂ ਵਿਤੋਤਾਵਾਦ। ਮਰਮ ਲਖਾ—ਭੇਦ ਜਾਣ ਲਿਆ। ਲਖ ਅਲਖ—ਆਲਖ ਨੂੰ ਜਾਣ ਲੈਣਾ। ਅਨਾਦ—ਜੋ ਆਦਿ ਰਹਿਤ ਹੈ। ਅਨਾਹਦ—ਇਕ ਰਸ। ਭੰਗ—ਨਾਸ਼ ਨਹੀਂ ਹੁੰਦਾ, ਤੋੜਿਆ ਨਹੀਂ ਜਾ ਸਕਦਾ।

ਅਰਥ :—ਸਤਿਗੁਰਾਂ ਦੀ ਸੰਗਤ ਦਾ ਰੰਗ ਜਦ ਇਸ ਮਨ ਨੂੰ ਚੜ੍ਹ ਗਿਆ ਤਦੋਂ ਅੰਗ ਅੰਗ ਵਿਚ ਉਮੰਗ ਪੈਦਾ ਹੋਈ। ਜਦੋਂ ਸੱਤ ਦਾ ਉਪਦੇਸ਼ ਹੋਇਆ ਤਦੋਂ ਬਹੁਸ ਮੁਬਾਹਸ ਸਭ ਨਸ਼ਟ ਹੋ ਗਈ। ਨਾ ਕੋਈ ਭੇਦ ਰਹਿ ਗਿਆ ਨਾ ਭਰਮ, ਭੇਦ ਨੂੰ ਜਾਣ ਲਿਆ ਜਦੋਂ ਅੱਖ ਨੇ ਅਲਖ ਨੂੰ ਲਖ ਲਿਆ। ਜਿਸ ਨਿਜ ਸਰੂਪ ਦੀ ਆਦਿ ਨਹੀਂ (ਭਾਵ ਅਨਾਦੀ ਬ੍ਰਹਮ) ਰਾਜਾ ਜੀ ਉਸ ਦਾ ਸੁਆਦ ਦਸਦੇ ਹਨ ਕਿ ਇਕ ਰਸ ਤੇ ਨਾ ਟੁੱਟਣ ਵਾਲਾ ਹੈ।੧੧੯॥

ਨਾ ਹਮ ਬੇਦ ਕੇ ਪਸ ਭਏ ਇਤਹਾਸ ਪੁਰਾਣ ਨ ਮੂਲ ਬਕੇ।
 ਨਾਹਿ ਕੁਰਾਨ ਕਾ ਸਬਕ ਪੜ੍ਹਹ ਹਮ ਨਾਹਿ ਅੰਜੀਲ ਕੋ ਮਾਨ ਸਕੇ।
 ਨਾ ਹਮ ਆਯਾ ਬੀਚ ਹੈ ਦਾਖਲ ਨਾਹਿ ਅਨਾਰਜ ਆਸ ਤਕੋਂ।
 ਰਾਜਾ ਸਾਹਿਬ ਉਹ ਮਾਨ ਕਰੇ ਹਮ ਜਾਹਿ ਇਸ਼ਾਰੇ ਸੇ ਆਣ ਜਕੋਂ।੧੨੦॥

ਅਰਥ :—ਇਸ ਉਪਰਲੇ ਸਵੀਯੇ ਵਿਚ ਰਾਜਾ ਸਾਹਿਬ ਪਠਨ ਪਾਠਨ ਦਾ ਖੰਡਨ ਕਰਦੇ ਹਨ ਕਿ ਨਾ ਅਸੀਂ ਵੇਦਾਂ ਦੇ ਪਿਛੇ ਪਏ ਤੇ ਨਾ ਹੀ ਪੁਰਾਣਾਂ ਦੀ ਇਤਹਾਸ ਪੜ੍ਹਦੇ ਹਾਂ। ਨਾ ਹੀ ਕੁਰਾਨ ਦਾ ਸਬਕ ਲੈਂਦੇ ਹਾਂ ਤੇ ਅੰਜੀਲ ਨੂੰ ਮੰਨਦੇ ਹਾਂ। ਨਾ ਹੀ ਆਰੀਆ ਮਤ ਵਿਚ ਤੇ ਨਾ ਹੀ ਹੋਰ ਮਤਾਂ ਦੀ ਆਸ ਤਕਾਂਦੇ ਹਾਂ। ਅਸੀਂ ਉਸ ਦੇ ਮੰਨਣ ਵਾਲੇ ਹਾਂ ਜਿਸ ਦੇ ਇਸ਼ਾਰੇ ਤੋਂ ਸਾਰੇ ਜਕਦੇ ਹਨ ਭਾਵ ਭੈ ਖਾਂਦੇ ਹਨ।੧੨੦॥

ਭਾਵ :—ਦਸਮ ਗੁਰੂ ਜੀ ਇਸ ਆਸੇ ਨੂੰ ਆਪਣੀ ਪਵਿਤ੍ਰ ਰਚਨਾ ਵਿਚ ਇਸ ਪ੍ਰਕਾਰ ਬਿਆਨ ਕਰਦੇ ਹਨ :—

“ਪਾਂਹਿ ਗਹੇ ਜਬ ਤੇ ਤੁਮਰੇ ਤਬ ਤੇ ਕੋਈ ਆਖ ਤਰੇ ਨਹੀਂ ਆਨਿਓ
 ਰਾਮ ਰਹੀਮ ਪੁਰਾਣ ਕੁਰਾਨ ਅਨੇਕ ਕਹਹਿ ਮਤ ਏਕ ਨਾ ਮਾਨਿਓ
 ਸਿਮ੍ਰਿਤ ਸਾਸਤ੍ਰ ਬੇਦ ਸਭੇ ਬਹੁ ਭੇਦ ਕਰੇ ਹਮ ਏਕ ਨਾ ਜਾਨਿਓ
 ਸ੍ਰੀ ਅਸਪਾਨ ਕੀ ਕਿਰਪਾ ਹੂੰ ਤੇ ਮੈਂ ਨਾ ਕਹਿਓ ਸਭ ਤੋਇ ਬਖਾਨਿਓ।
 ਨਾ ਹਮ ਦੇਵਤਾ ਪੂਜਤ ਹੈਂ ਨਹੀਂ ਠਾਕਰ ਕਰ ਪਸਿੰਦ ਲਏ।
 ਨਾ ਹਮ ਧੁਨੀਆਂ ਤਾਪ ਕਰੇ ਨਹੀਂ ਨੀਰ ਮੈਂ ਮੀਨ ਮਨਿੰਦ ਪਏ।
 ਨਾ ਹਮ ਬਾਣੀਆਂ ਪੜ੍ਹ ਰਹੇ ਨਹੀਂ ਦਾਨ ਦਹਿੰਦ ਹੈਂ ਇੰਦ ਭਏ।
 ਨਾ ਵਜ੍ਹੂ ਸਾਜ਼ ਕਰੇ ਸੁਬਹਾ ਇਉ ਦਾਸ ਭਗਵਾਨ ਰਿੰਦ ਗਏ।੧੨੧॥

ਪਦ ਅਰਥ :—ਮੀਨ—ਮੱਛੀ। ਮਨਿੰਦ—ਤਰ੍ਹਾਂ। ਦਹਿੰਦ—ਦੇਣਾ। ਵਜ੍ਞ—ਪੰਜ ਅਸ਼ਨਾਨਾ। ਸੁਬਹਾ—ਸਵੇਰੇ। ਰਿੰਦ—ਆਜ਼ਾਦ।

ਅਰਥ :— ਰਾਜਾ ਜੀ ਬਿਆਨ ਕਰਦੇ ਹਨ ਕਿ ਨਾ ਅਸੀਂ ਦੇਵੀ ਦੇਵਤਿਆਂ ਦੀ ਪੂਜਾ ਕਰਦੇ ਹਾਂ ਤੇ ਨਾ ਹੀ ਠਾਕੁਰਾਂ ਨੂੰ ਪਸੰਦ ਕਰਦੇ ਹਾਂ। ਨਾ ਧੂਨੀਆਂ ਤਪਦੇ ਹਾਂ ਤੇ ਨਾ ਹੀ ਮੱਛੀ ਦੀ ਤਰ੍ਹਾਂ ਪਾਣੀ ਵਿਚ ਰਹਿੰਦੇ ਹਾਂ। ਨਾ ਹੀ ਬਾਣੀਆਂ ਪੜ੍ਹਦੇ ਹਾਂ ਤੇ ਨਾ ਹੀ ਦਾਨ ਦੇ ਕੇ ਆਪਣੇ ਆਪ ਨੂੰ ਇੰਦ੍ਰ ਜਾਣਦੇ ਹਾਂ। ਸ਼ਰਾਹ ਦੀ ਕੈਦ ਤੋਂ ਬਾਹਰ ਹੋ ਕੇ ਆਜ਼ਾਦ ਸਦਾਦੋਂ ਹਾਂ। ੧੨੧।

ਭਾਵ :—ਗੁਰ ਬਿਨਾਂ ਮੁਕਤੀ ਨਹੀਂ। ਗੁਰੂ ਅਰਜੁਨ ਦੇਵ ਜੀ ਕਾਨੜਾ ਮਹਲਾ ੫ ਵਿਚ ਉਚਾਰਦੇ ਹਨ :—

ਬਰਤ ਨੇਮ ਤੀਰਥ ਸਹਤ ਗੰਗਾ।

ਜਲ ਹੇਵਤ ਭੂਖ ਅਰ ਨੰਗਾ। ਪੂਜਾ ਚਾਰ ਕਰਤ ਮੇਲੰਗਾ।

ਚੱਕ੍ਰ ਕਰਮ ਤਿਲਕ ਖਾਹੰਗਾ। ਦਰਸਨ ਭੇਟੇ ਬਿਨ ਸਤ ਸੰਗਾਂ।

ਹਠਿ ਨਿਗ੍ਰਹਿ ਅਤਿ ਰਹਤ ਬਿਟੰਗਾ। ਹਉ ਰੋਗ ਵਿਆਪੈ ਚੁਕੈ ਨ ਭੰਗਾ।

ਕਾਮ ਕ੍ਰੋਧ ਅਤਿ ਤ੍ਰਿਸਨ ਜਰੰਗਾਂ। ਸੋ ਮੁਕਤੁ ਨਾਨਕ ਜਿਸ ਸਤਿਗੁਰੁ ਚੰਗਾ।

ਗੁੰਬਜ ਬੀਚ ਅਵਾਜ ਭਈ ਕਹੁ ਮਾਲਕ ਕੌਣ ਹੈ ਅੰਦਰ ਕਾ।

ਲਖੇ ਸਾਰ ਅਸਾਰ ਹੈ ਭੋਤੁ ਸਭੀ ਵਾਲੀ ਕੌਣ ਕਲਾ ਵਾਲੇ ਮੰਦਰ ਕਾ।

ਕਾਰੋ ਬਾਰ ਬਿਹਾਰ ਨੂੰ ਕਰੇ ਰਿਹਾਂ ਬਾਨੀ ਕੌਣ ਇਸ਼ਾਰੇ ਦੇ ਫੰਦਰ ਕਾ।

ਅਚਰਜ ਮੌਜ ਰਚਾ ਏਹ ਖੇਲ ਹੈ ਦਾਸ ਭਗਵਾਨ ਕਲੰਦਰ ਕਾ। ੧੨੨।

ਪਦ ਅਰਥ :— ਬਾਨੀ—ਬੁਨਿਆਦ ਰਖਣ ਵਾਲਾ। ਕਲੰਦਰ ਮਸਤ, ਬੇਪਰਵਾਹ।

ਅਰਥ :—ਇਸ ਦੇਹ ਅੰਦਰ ਜੋ ਅਵਾਜ਼ ਹੋ ਰਹੀ ਹੈ ਕਹੋ ਕੌਣ ਅੰਦਰ ਦਾ ਮਾਲਕ ਹੈ। ਜੋ ਸਤ. ਅਸਤ ਦਾ ਜਾਣੂ ਹੈ ਇਸ ਮੰਦਰ ਦਾ ਮਾਲਕ ਕੌਣ ਹੈ? ਸਾਫ ਵਿਹਾਰ ਕਾਰ ਚਲਾ ਰਿਹਾ ਹੈ ਜਿਸ ਦੇ ਇਸ਼ਾਰੇ ਤੇ ਦੇਹ ਦੀ ਸਾਰੀ ਕਲਾ ਚਲਦੀ ਹੈ ਉਸ ਦਾ ਰਚਨਹਾਰ ਕੌਣ ਹੈ।

ਰਾਜਾ ਸਾਹਿਬ ਬਿਆਨ ਕਰਦੇ ਹਨ ਕਿ ਉਸ ਬੇਪਰਵਾਹ ਵਾਹਿਗੁਰੂ ਨੇ ਮੌਜ ਨਾਲ ਇਹ ਅਸਚਰਜ ਖੇਲ ਰਚ ਰਖਿਆ ਹੈ। ੧੨੨।

ਕੌਣ ਬਿਰਾਜ ਰਿਹਾ ਵਿਚ ਮੰਦਰ ਕਰ ਕਿਆਸ ਇਹ ਬਾਤ ਬੜੀ।

ਹੈ ਸਭ ਤਾਕਤ ਫੈਲ ਰਹੀ ਜਿਸ ਆਸਰੇ ਹੈ ਇਹ ਦੇਹ ਖੜੀ।

ਨਖਸਿਖਾ ਲੈ ਪੂਰਨ ਖੇਲ ਕਰੇ ਪੰਚੀਕਰਣ ਪ੍ਰਾਨ ਕੀ ਬੰਨ੍ਹ ਮੜੀ।

ਸਰਬ ਬਿਵਸਥਾ ਦਾ ਸਾਹਿਬ ਪੂਜਨਾ ਦਾਸ ਭਗਵਾਨ ਤੂੰ ਮੰਨ ਬੜੀ। ੧੨੩।

ਪਦ ਅਰਥ :—ਕਿਆਸ—ਖਿਆਲ, ਅੰਦਾਜ਼ਾ ਲਾਉਣਾ। ਨਖਸਿਖ—ਸਿਰ ਤੋਂ ਪੈਰਾਂ ਤੀਕ੍ਰ।

ਪੰਚੀਕਰਣ—ਵੇਦਾਤ ਮਨ ਅਨੁਸਾਰ ਪੰਜ ਤੱਤਾਂ ਦੀ ਵੰਡ ਪੁਰਾਣ ਗ੍ਰੰਥਾਂ ਵਿਚ ਪੰਚੀਕਰਣ ਕਈ ਪ੍ਰਕਾਰ ਲਿਖਿਆ ਹੈ, ਪਰ ਬਹੁਤਿਆਂ ਦਾ ਮਤ ਹੈ ਕਿ ਇਸ ਤੱਤ ਦੇ ਦੋ ਦੋ ਹਿੱਸੇ ਕੀਤੇ ਗਏ, ਇਕ

ਹਿੱਸਾ ਸਾਬਤ ਰਿਹਾ, ਦੂਜੇ ਭਾਗ ਦੇ ਚਾਰ ਟੁਕੜੇ ਬਣਾਏ ਗਏ, ਜਿਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਪੰਜ ਭਾਗ ਹੋਏ। ਫੇਰ ਇਹਨਾਂ ਭਾਗਾਂ ਨੂੰ ਦੂਜੇ ਤੱਤਾਂ ਦੇ ਭਾਗ ਨਾਲ ਮਿਲਾ ਦਿਤਾ ਤਾਂਕਿ ਆਪੋ ਵਿਚੀ ਸਾ ਤੱਤ ਮਿਲ ਕੇ ਰਚਨਾ ਕਰਨ ਵਿਚ ਸਹਾਇਕ ਹੋਣ। ਪੰਚੀਕਰਣ ਪੰਚ ਤੱਤ ਜੋਜੋ ਅੰਤਹਕਰ ਉਪਾਏ ਸੋਈ। ਪ੍ਰਾਨ—ਦਸ ਪ੍ਰਾਣ, ਸ੍ਰਾਸ ਦੇ ਦਸ ਭੇਦ, ਪ੍ਰਾਨ, ਅਪਾਨ, ਸਮਾਨ, ਉਦਿਆਨ ਬਿਆਨ, ਨਾਗ, ਕੂਰਮ ਕ੍ਰਿਕਲ ਦੇਵਦਤ, ਧਨੇਜੈ। ਪ੍ਰਾਨ ਰਿਦੇ ਵਿਚ, ਅਪਾਨ ਗੁਦਾ ਵਿਚ ਨਾਭ ਵਿਚ ਸਮਾਨ, ਗੰਠ ਵਿਚ ਉਦਿਆਨ, ਸਾਰੇ ਸਰੀਰ ਵਿਚ ਵਿਆਪਕ—ਬਿਆਨ ਡਕਾਰ ਹੈਤੁ, ਨਾਗ। ਨੈਤ੍ਰਾਂ ਨੂੰ ਖੋਲ੍ਹਣ ਵਾਲੀ ਕੂਰਮ। ਕ੍ਰਿਕਲ ਤੋਂ ਭੁਖ ਦਾ ਲਖਨਾ। ਦੇਵਦੱਤ ਤੇ ਅਵਾਸੀ। ਸਰਨ ਪਿਛੋਂ ਸਰੀਰ ਨੂੰ ਫੈਲਾਉਣ ਵਾਲੀ ਧਨੇਜੈ।

ਅਰਥ :—ਇਸ ਗਲ ਦਾ ਅੰਦਾਜ਼ਾ ਲਾ ਕੇ ਦੇਖ ਕਿ ਇਸ ਮੰਦਰ ਵਿਚ ਕੌਣ ਵਧ ਰਿਹਾ ਹੈ। ਉਹੋ ਹੀ ਤਾਕਤ ਫੈਲ ਰਹੀ ਹੈ ਜਿਸ ਦੇ ਆਸਰੇ ਇਹ ਦੇਹ ਖੜੀ ਹੈ। ਸਿਰ ਤੋਂ ਪੈਰਾਂ ਤੀਕ ਸਾਰਾ ਖੋਲ ਕਰ ਰਿਹਾ ਹੈ ਪੰਚੀਕਰਣ ਤਾਂ ਪ੍ਰਾਨਾਂ ਦੀ ਮੜੀ ਬਣ ਦਿਤੀ ਹੈ। ਸਾਰੀਆਂ ਅਵਸਥਾਂ ਦਾ ਸਾਹਿਬ ਮਾਲਕ ਹੈ ਤੇ ਪੂਜਯ ਹੈ। ਰਾਜਾ ਸਾਹਿਬ ਹੁਕਮ ਕਰਦੇ ਹਨ ਇਸ ਨੂੰ ਛੱਡ ਕੇ ਹੋਰ ਮੜੀ ਦੀ ਪੂਜਾ ਮਤ ਕਰ। ੧੨੨।

ਪੀ ਸੁਧਾ ਸਾਗਰ ਹੋਇ ਇਕਾਗਰ ਗਾਗਰ ਫੜੋ ਹਲਾਹਲ ਕੀ।

ਸਮਝ ਸਮੀਪ ਨਾ ਭਾਲੀਏ ਦੀਪ ਏਹ ਦੇਖ ਰਦੀਫ ਕਿ ਹੈ ਗਲ ਕੀ।

ਆਤਮਾ ਨੰਦ ਮੇਂ ਹੋਹ ਨ੍ਰਿਦਵੰਦ ਲੈ ਲਜਿਤ ਆਨ ਅਮੀ ਜਲ ਕੀ।

ਹੋਹ ਤ੍ਰਿਪਤ ਨਾ ਬਿਪਤ ਰਹੇ ਇਹ ਦਾਸ ਭਗਵਾਨ ਲਖੋ ਬਲ ਕੀ। ੧੨੪।

ਪਦ ਅਰਥ :—ਸੁਧਾ—ਅੰਮ੍ਰਿਤ। ਹਲਾਹਲ—ਜ਼ਹਿਰ। ਰਦੀਫ—ਘੋੜ ਸਵਾਰ ਦੇ ਪਿਛਲੇ ਬੈਠਣ ਵਾਲੇ ਆਦਮੀ। ਪਿਛਲੇ ਖਾਸੇ ਰਹਿਣ ਵਾਲੀ ਫੌਜ। ਨਿਰਦਵੰਦ—ਕਲਹ ਰਹਤ। ਲਜਿੱਤ—ਸੁਆਦ। ਅਮੀ—ਅੰਮ੍ਰਿਤ। ਤ੍ਰਿਪਤ—ਰੱਜ ਜਾਣਾ। ਬਲ—ਫਲ ਬਲ।

ਅਰਥ :—ਇਕਾਗਰ ਚਿਤ ਹੋ ਕੇ ਜ਼ਹਰ ਦੀ ਗਾਗਰ (ਵਿਸ਼ੇ ਵਿਕਾਰਾਂ ਦੀ ਵਰਤੋਂ ਛੱਡ ਕੇ) ਤੋੜ ਦੇ ਤੇ ਨਾਮ ਰੂਪੀ ਸਮੁੰਦਰ ਵਿਚੋਂ ਅੰਮ੍ਰਿਤ ਪੀ। ਪ੍ਰਭੂ ਨੂੰ ਨੇੜੇ ਜਾਣ ਕੇ ਵਿਕਾਰਾਂ ਤੋਂ ਹਟ ਕਿ ਇਹ ਕੁਛ ਨਹੀਂ ਹੈ। ਝਗੜੇ ਝਾਂਜੇ ਛੱਡ ਕੇ ਆਤਮ ਅਨੰਦ ਵਿਚ ਮਗਨ ਹੋਣ ਅੰਮ੍ਰਿਤ ਜਲ ਦੇ ਸੁਆਦ ਨੂੰ ਮਾਣ। ਇਸ ਭੇਤ ਨੂੰ ਜਾਣ ਕੇ ਰਾਜਾ ਸਾਹਿਬ ਬਿਆਨ ਕਰਦੇ ਹਨ ਕਿ ਅੰਮ੍ਰਿਤ ਰਸ ਦੇ ਪੀਣ ਨਾਲ ਕੋਈ ਬਿਪਤਾ ਨਹੀਂ ਰਹਿ ਜਾਂਦੀ।

ਭਾਵ :—ਗੁਰਬਾਣੀ ਅੰਦਰ ਨਾਮ ਰੂਪੀ ਅੰਮ੍ਰਿਤ ਦੀ ਪ੍ਰਾਪਤੀ ਦਾ ਜ਼ਿਕਰ ਆਉਂਦਾ ਹੈ ਜਿਸ ਅੰਮ੍ਰਿਤ ਜਲ ਨੂੰ ਪੀਣ ਵਾਸਤੇ ਨਾਭ ਕੰਵਲ ਜੀ ਉਪਰਲੇ ਸਵੀਯੇ ਵਿਚ ਪ੍ਰੇਰਨਾ ਕਰਦੇ ਹਨ :

ਬਿਰਾਗੜ ਮਹਲਾ ੪ ਤੇ

ਅੰਮਿਤੁ ਹਰਿ ਹਰਿ ਨਾਮ ਹੈ, ਮੇਰੀ ਜਿੰਦੜੀਏ! ਅੰਮ੍ਰਿਤ ਗੁਰਮਤਿ ਪਾਏ ਰਾਮ।

ਹਉਮੇ ਮਾਇਆ ਬਿਖ ਹੈ, ਮੇਰੀ ਜਿੰਦੜੀਏ! ਹਰਿ ਅੰਮ੍ਰਿਤ ਬਿਖ ਲਹਿ ਜਾਏ ਰਾਮ।

ਮਨ ਸੁਕਾ ਹਰਿਆ ਹੋਇਆ, ਮੇਰੀ ਜਿੰਦੜੀਏ! ਹਰਿ ਹਰਿ ਨਾਮੁ ਧਿਆਏ ਰਾਮ।

ਅੰਮ੍ਰਿਤ ਕੁੰਡ ਕੀ ਆਸ ਹੀ ਸੰਤਨ ਜਾ ਤਿਜ ਉਪਰ ਐਨ ਅਘਾਨੇ।
 ਝੂਲ ਰਿਹਾ ਤਹ ਪੱਖਾ ਹੈ ਕੁਦਰਤ ਆਨ ਫੁਹਾਰ ਉਠੇ ਸੇ ਹਤਾਨੇ।
 ਸ਼ਾਂਤ ਭਈ ਬਿਸਰਾਮ ਕੀਓ ਜਬ ਸਤਿਗੁਰੂ ਆਨ ਮਿਲੇ ਹਨ ਦਾਨੇ।
 ਅੰਮ੍ਰਿਤ ਪਾਨ ਕੀਓ ਜਬ ਬ੍ਰਿਤ ਹੈ ਦਾਸ ਭਗਵਾਨ ਥੀਏ ਮਸਤਾਨੇ। ੧੨੫ ॥

ਪਦ ਅਰਥ :—ਅੰਮ੍ਰਿਤ ਦੇ ਕਈ ਅਰਥ ਹਨ ਜੈਸਾ ਕਿ :— ਸੁਧਾ, ਜਲ, ਘੀ, ਦੁਧ, ਧਨ, ਮੁਕਤੀ, ਰਸ, ਕਵਿਤਾ, ਆਤਮਾ, ਪਾਰਾ, ਅਨਾਜ, ਰੋਗ ਨਾਸਕ ਦਵਾ, ਜਿਦਾ, ਪਿਆਰ ਆਦਿ। ਐਨ ਆਘਾਨੇ—ਰੱਜ ਗਏ। ਹਤਾਨੇ—ਬੰਨ੍ਹੇ ਹੋਏ।

ਅਰਥ :—ਅੰਮ੍ਰਿਤ ਕੁੰਡ ਦੀ ਆਸ ਕਰ ਕੇ ਸੰਤ ਉਥੇ ਅਪੜ ਕੇ ਐਨ ਰਜ ਗਏ। ਕੁਦਰਤ ਦਾ ਪੱਖਾ ਉਥੇ ਝੂਲ ਰਿਹਾ ਹੈ ਤੇ ਫੁਹਾਰ ਉਠ ਰਹੀ ਹੈ। ਜਦੋਂ ਦਾਨੇ ਸਤਿਗੁਰ ਆਣ ਮਿਲੇ ਮਨ ਸ਼ਾਂਤ ਹੋ ਗਿਆ ਤੇ ਬਿਰਤੀ ਟਿਕ ਗਈ। ਜਦੋਂ ਬਿਰਤੀ ਨੇ ਉਸ ਅੰਮ੍ਰਿਤ ਨੂੰ ਪੀਤਾ। ਰਾਜਾ ਸਾਹਿਬ ਬਿਆਨ ਕਰਦੇ ਹਨ ਕਿ ਵੇਰ ਅਸੀਂ ਮਸਤਾਨੇ ਤੇ ਮਤਵਾਲੇ ਹੋ ਗਏ। ੧੨੫ ॥

ਭਾਵ :—ਜਿਸ ਅੰਮ੍ਰਿਤ ਬਾਰੇ ਦਾਸ ਭਗਵਾਨ ਅਪਣੀ ਰਚਨਾ ਵਿਚ ਬਿਆਨ ਕਰ ਰਹੇ ਓਸ ਅੰਮ੍ਰਿਤ ਬਾਰੇ ਸੋਰਠ ਰਾਗ ਅੰਦਰ ਪੰਜਵੀਂ ਜੋਤ ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਜੀ ਦੀ ਲਿਖਦੇ ਹਨ ਕਿ ਕੇਵਲ ਇਕ ਅੰਮ੍ਰਿਤ ਦੀ ਬੂੰਦ ਗੁਰਾਂ ਨੇ ਸਾਨੂੰ ਬਖਸ਼ਿਸ਼ ਕੀਤੀ ਤਾਂ ਉਸਦਾ ਸਦਕਾ ਬਰਕਤਾਂ ਦੇ ਡੰਡਾਰ ਖੁਲ੍ਹ ਗਏ। ਪੰਚ ਦੂਤ ਇਸ ਦੇਹ ਦਾ ਕਬਜ਼ਾ ਛਡਕੇ ਭੱਜ ਗਏ ਤੇ ਅਧੀਨ ਹੋ ਕੇ ਰਹਿਨ ਲਗੇ, ਅਟੱਲ ਅਮਮਪਦ ਦੇ ਅੰਮ੍ਰਿਤ ਦੀ ਬਰਕਤ ਨਾਲ ਅਪੜ ਪਏ। ਸੋਰਠ ਮਹੱਲਾ ੫ :—

ਜਿਨਾਂ ਬਾਤ ਕਉ ਬਹੁਤ ਅੰਦੇਸਰੇ ਤੇ ਮਿਟੇ ਸਭ ਗਇਆ।

ਸਹਜ ਸੈਨ ਅਰ ਸੁਖਮਨੁ ਨਾਰੀ ਊਧ ਕਮਲ ਬਿਰਾਸਇਆ।

ਦੇਖੇ ਅਚਰਜ ਭਇਆ।

ਜਿਹ ਠਾਕੁਰ ਕਉ ਸੁਣਤ ਅਗਾਧ ਬੋਧ ਸੋਰਿਦੈ ਗੁਰ ਦਇਆ (ਰਹਾਓ)

ਜੋਇ ਦੂਤ ਮੋਹਿ ਬਹੁਤ ਸਤਾਵਤ ਤੇ ਭਇਆਨਕ ਭਇਆ।

ਕਰਹਿ ਬੇਨਤੀ ਰਾਖ ਠਾਕੁਰ ਤੇ ਹਮ ਤੇਰੀ ਸਰਨਇਆ।

ਜਹ ਭੰਡਾਰ ਗੋਬਿਦ ਕਾ ਖੁਲਿਆ ਜਿਹ ਪ੍ਰਾਪਤ ਤਿਹ ਲਇਆ।

ਏਕੁ ਰਤਨ ਮੋਕਓ ਗੁਰ ਦੀਨਾ ਮੇਰਾ ਮਨ ਤਨ ਖਿਆ।

ਏਕ ਬੂੰਦ ਗੁਰ ਅੰਮ੍ਰਿਤ ਦੀਨੋ ਤਾਂ ਅਟਲ ਅਮਰ ਨਾ ਮੁਇਆ।

ਭਗਤ ਭੰਡਾਰਿ ਗੁਰਿ ਨਾਨਕ ਕਉ ਸਉਪੇ ਫਿਰਿ ਲੇਖਾ ਮੂਲਿ ਨਾ ਲਇਆ।

ਹੈ ਸਭ ਭੇਸ ਹੀ ਸੰਤਨ ਕੇ ਜਬ ਪਾਏ ਬ੍ਰਹਮ ਗਿਆਨ ਬਹੇ।

ਚਾਹੇ ਕੇਸ ਸਵਾਰ ਬਲੇ ਦਸਤਾਰ ਉਤਾਰ ਚਾਹੇ ਬਿਆਬਾਨ ਰਹੇ।

ਚਾਹੇ ਚੜ ਤੁਰੰਗ ਉਮੰਗ ਕਰੇ ਚਾਹੇ ਬਸਤਰ ਰੰਗਾ ਗਿਆਨ ਗਹੇ।

ਚਾਹੇ ਮੋਨ ਕੇ ਧਾਰ ਗੁਜਾਰ ਕਰੇ ਦੰਮ ਦਾਸ ਭਗਵਾਨ ਬਿਗਿਆਨ ਲਹੇ। ੧੨੬ ॥

ਪਦ ਅਰਥ :—ਬਿਆਬਾਨ—ਜੰਗਲ। ਤੁਰੰਗ—ਘੜਾ। ਉਮੰਗ—ਉਤਸ਼ਾਹ। ਦੰਮ—ਝੱਟ।

ਬਿਗਿਆਨ—ਆਤਮਕ ਗਿਆਨ।

ਅਰਥ :—ਦਾਸ ਭਗਵਾਨ ਆਤਮਕ ਗਿਆਨੀ ਦੀ ਅਵਸਥਾ ਦੱਸਦੇ ਹਨ ਕਿ ਫਕੀਰ ਕਿਸੇ ਭੀ ਭੇਸ ਵਿਚ ਰਹੇ। ਚਾਹੇ ਕੇਸ ਸਵਾਰ ਕੇ ਦਸਤਾਰ ਬੰਨ੍ਹ ਲਵੇ ਚਾਹੇ ਉਤਾਰ ਕੇ ਜੰਗਲ ਜਾ ਕੇ ਰਹੇ। ਚਾਹੇ ਘੋੜੇ ਤੇ ਸਵਾਰੀ ਦਾ ਉਤਸ਼ਾਹ ਮਨ ਵਿਚ ਲਿਆਵੇ ਚਾਹੇ ਰੰਗਦਾਰ ਬਸਤਰ ਪਹਿਨ ਲਵੇ ਚਾਹੇ ਮੋਨ ਧਾਰ ਕੇ ਝੱਟ ਗੁਜਾਰ ਲਵੇ ਇਸ ਗਿਆਨਵਾਨ ਦੀ ਅਵਸਥਾ ਹੈ। ੧੨੬॥

ਚਾਹੇ ਸੀਸ ਮਹਿਲ ਮੇਂ ਸੋਇ ਚਹੇ ਛਾਉ ਜਾ ਬਹੇ ਕਰੀਰਨ ਕੀ।

ਚਾਹੇ ਟੁਕਰ ਮਾਂਗ ਕੇ ਖਾਇ ਲਏ ਚਾਹੇ ਥਾਲੀ ਛਕੇ ਬੈਹਿ ਖੀਰਨ ਕੀ।

ਚਾਹੇ ਮਖਮਲ ਅਤਲਸ ਓਢ ਫਿਰੇ ਚਾਹੇ ਗੋਦੜੀ ਲੈ ਬਹੁ ਲੀਰਨ ਕੀ।

ਦਾਸ ਭਗਵਾਨ ਰਹੇ ਰੰਗ ਮੇਂ ਇਹ ਹੈ ਸਭ ਮੌਜ ਫਕੀਰਨ ਕੀ। ੧੨੭॥

ਪਦ ਅਰਥ :—ਅਤਲਸ—ਇਕ ਪਰਕਾਰ ਦਾ ਰੇਸ਼ਮੀ ਚਮਕੀਲਾ ਬਸਤ੍ਰ। ਮਖਮਲ—ਇਕ ਪਰਕਾਰ ਦਾ ਰੇਸ਼ਮ ਬਸਤਰ ਜੋ ਬਹੁਤ ਕੋਮਲ ਹੁੰਦਾ ਹੈ ਤੇ ਯੌਗ ਦੇ ਹਵਨ ਕੁੰਡ ਦੀ ਸੁਆਹ। ਸੀਸ ਮਹਿਲ—ਉਹ ਮਹਿਲ ਜਿਸ ਵਿਚ ਸ਼ੀਸ਼ੇ ਲਗੇ ਹੋਣ। ਕੀਰਤਪੁਰ ਸਾਹਿਬ ਵਿਚ ਉਹ ਅਸਥਾਨ ਜਿਥੇ ਗੁਰੂ ਹਰਿ ਰਾਇ ਸਾਹਿਬ ਦਾ ਵਿਆਹ ਹੋਇਆ, ਉਸ ਸਮੇਂ ਇਥੇ ਸ਼ੀਸ਼ੇ ਵਾਲੇ ਮਕਾਨ ਸੀ।

ਅਰਥ :—ਕਾਮਲ ਫਕੀਰ ਦੀ ਮੌਜ ਹੈ ਚਾਹੇ ਸੀਸ ਮਹਿਲਾਂ ਵਿਚ ਸੋਢੇ ਚਾਹੇ ਕਰੀਰਾਂ ਦੇ ਤਰੱਖਤ ਦੀ ਛਾਵੇਂ ਹੀ ਬੈਠਾ ਰਹੇ। ਚਾਹੇ ਖੀਰਾਂ ਦੇ ਥਾਲ ਛਕੇ। ਚਾਹੇ ਰੇਸ਼ਮ ਤੇ ਰੇਸ਼ਮ ਦੇ ਨਰਮ ਕਪੜੇ ਪਹਿਨ ਲਵੇ ਚਾਹੇ ਲੀਰਾਂ ਦੀ ਗੋਦੜੀ ਵਿਚ ਪਿਆ ਫਿਰੇ। ਰਾਜਾ ਸਾਹਿਬ ਬਿਆਨ ਕਰਦੇ ਹਨ ਚਿ ਇਹ ਫਕੀਰ ਦੀ ਮੌਜ ਹੈ ਚਾਹੇ ਕਿਸੇ ਰੰਗ ਵਿਚ ਰਹੇ। ੧੨੭।

ਆਪਣਾ ਆਪ ਜੋ ਜਾਣ ਲੀਓ ਅਨਲਹਕ ਚਾਹੇ ਯਕਲਖਤ ਕਰੇ।

ਚਾਹੇ ਖਮੋਸ਼ ਹੋ ਗੋਸ਼ ਕਰੇ ਬੰਦ ਕੁਝ ਕਹੋ ਚਾਹੇ ਸਖਤ ਰਹੇ।

ਚਾਹੇ ਹੋ ਮਸਕੀਨ ਇਹ ਖੀਨ ਫਿਰੇ ਚਾਹੇ ਆਦਲ ਹੋ ਕਰ ਤਖਤ ਬਰੇ।

ਇਸ ਸਭ ਮੌਜ ਹੈ ਆਰਫ ਕੀ ਰਹੇ ਦਾਸ ਭਗਵਾਨ ਬੇਰਖਤ ਚਹੇ। ੧੨੮॥

ਪਦ ਅਰਥ :—ਅਨਲਹਕ—ਮੈਂ ਪਰਮੇਸ਼ਰ ਹਾਂ। ਸੂਫੀ ਫਕੀਰਾਂ ਵਿਚੋਂ ਆਪਣੇ ਆਪ ਨੂੰ ਬ੍ਰਹਮ ਮੰਨਦੇ ਹਨ ਉਹ ਇਹ ਵਾਕ ਆਖਦੇ ਹਨ। ਯਕਲਖਤ—ਇਕ ਦਮ, ਝੱਟ ਪੱਟ। ਗੋਸ਼—ਕੋਨ। ਮਸਕੀਨ—ਚੁਪਚਾਪ ਰਹਿਣ ਵਾਲਾ। ਹਲੀਮ, ਅਧੀਨ। ਖੀਨ—ਪਤਲਾ, ਦੁਬਲਾ। ਆਦਲ—ਇਨਸਾਫ ਕਰਨ ਵਾਲਾ। ਆਰਫ—ਰੱਬੀ ਬੰਦਾ। ਬੇਰਖਤ—ਸਾਮਾਨ, ਅਸਬਾਬ ਤੋਂ ਬਿਨਾਂ।

ਅਰਥ :—ਜਦੋਂ ਆਪਣਾ ਆਪ ਜਾਣ ਲਿਆ ਫੇਰ ਭਾਵੇਂ ਇਕ ਦਮ ਖੁਦਾਈ ਦਾ ਦਾਹਵਾ ਕਰੇ। ਚਾਹੇ ਮੋਨਧਾਰੀ ਹੋਕੇ ਕਿਸੇ ਦੀ ਨਾ ਕਰੇ ਨਾ ਸੁਣੇ ਚਾਹੇ ਕੁਝ ਕੁ ਕਰੜਾ ਹੋ ਕੇ ਰਹੇ। ਚਾਹੇ ਦੀਨ ਹੋ ਕੇ ਦੁਬਲਾ ਪਤਲਾ ਹੋ ਕੇ ਫਿਰੇ ਚਾਹੇ ਜੱਜ ਬਣਕੇ ਤਖਤ ਤੇ ਬੈਠ ਕੇ ਇਨਸਾਫ ਕਰੇ। ਇਹ ਫਕੀਰ ਦੀ ਮੌਜ ਹੈ। ਰਾਜਾ ਜੀ ਦਾ ਕਥਨ ਹੈ ਚਾਹੇ ਬਿਨਾਂ ਸਾਜੋ ਸਾਮਾਨ ਤੇ ਹੀ ਰਹੇ। ੧੨੮॥

ਹੈ ਸਭ ਦੇਸ ਹੀ ਸੰਤਨ ਕੇ ਚਾਹੇ ਜਾ ਅਫਗਾਨਸਤਾਨ ਰਹੇ ।
 ਚਾਹੇ ਇੰਗਲਸਤਾਨ ਕੀ ਸੈਰ ਕਰੇ ਚਾਹੇ ਬਾਤ ਬਲੋਚਸਤਾਨ ਕਰੇ ।
 ਚਾਹੇ ਸੰਗਲਾਦੀਪ ਸਮੀਪ ਰਹੇ ਚਾਹੇ ਜਾ ਬਿਚ ਰੇਗਸਤਾਨ ਬਹੇ ।
 ਇਹ ਸਭ ਖੇਲ ਹੈ ਆਰਫ ਕੇ ਰਹੇ ਹਿੰਦਸਤਾਨ ਭਗਵਾਨ ਚਹੇ । ੧੨੯ ॥

ਪਦ ਅਰਥ :- ਅਫਗਾਨਿਸਤਾਨ—ਅਫਗਾਨਾਂ ਦੇ ਰਹਿਣ ਦਾ ਦੇਸ਼। ਇੰਗਲਸਤਾਨ, Eng-
 land ਅੰਗਰੇਜ਼ਾਂ ਦੇ ਰਹਿਣ ਦਾ ਦੇਸ਼। ਬਲੋਚਸਤਾਨ—ਬਲੋਚਾਂ ਦੇ ਰਹਿਣ ਦਾ ਦੇਸ਼।
 ਸੰਗਲਾਦੀਪ—ਲੰਕਾ ਦਾ ਟਾਪੂ।

ਅਰਥ :- ਸਾਰੇ ਦੇਸ਼ ਸੰਤਾਂ ਦੇ ਹਨ ਚਾਹੇ ਅਫਗਾਨਸਤਾਨ ਜਾ ਕੇ ਰਹੇ। ਅਫਗਾਨਸਤਾਨ ਵਿਚ ਬਲੋਚਸਤਾਨ ਵਿਚ ਸ਼ੰਕਾ ਹੈ ਇੰਗਲੈਂਡ ਦਾ ਇਸ਼ਾਰਾ ਇਸ ਕਰਕੇ ਦਿੱਤਾ ਹੈ ਇਸ ਜਗ੍ਹਾ ਤੇ ਭੀ ਰਾਜਾ ਜੀ ਦੇ ਪ੍ਰੇਮੀ ਗਏ ਹਨ। ਜਿਵੇਂ ਇੰਗਲੈਂਡ ਵਿਚ ਅਭਯੂਤ ਜੀ ਨੇ ਨੈਟੀਗਮ ਵਿਚ ਸਰੀਰ ਦੇ ਕੇ ਅਸਥਾਨ ਬਣਾਇਆ ਉਤੇ ਭੀ ਰਾਜਾ ਜੀ ਦੀ ਕਿਰਪਾ ਦੁਆਰਾ ਭਜਨ ਬੰਦਗੀ ਦਾ ਭੰਡਾਰ ਖੋਲ੍ਹ ਦਿਤਾ ਹੈ। ਆਮ ਸੰਗਤਾਂ ਇਕਠੀਆਂ ਹੁੰਦੀਆਂ ਹਨ ਤੇ ਅਭਯੂਤ ਜੀ ਨੇ ਰਾਜਾ ਦਾ ਇੰਗਲੈਂਡ ਵਿਚ ਭੀ ਨਾਮ ਉਜਾਗਰ ਕਰ ਦਿੱਤਾ ਹੈ। ਚਾਹੇ ਵਲੈਤ ਦੀ ਸੈਰ ਕਰੇ ਚਾਹੇ ਬਲੋਚਸਤਾਨ ਦੀ ਗਲ ਕਰੇ। ਚਾਹੇ ਲੰਕਾ ਦੇ ਟਾਪੂ ਵਿਚ ਜਾ ਰਹੇ ਜੇ ਮੌਜ ਹੋਵੇ ਤਾਂ ਰੇਗਸਤਾਨ ਵਿਚ ਹੀ ਜਾ ਬਹੇ। ਇਹ ਸਭ ਫਕੀਰ ਦੀ ਮੌਜ ਹੈ ਰਾਜਾ ਸਾਹਿਬ ਕਬਨ ਕਰਦੇ ਹਨ ਜੇ ਮੌਜ ਹੋਵੇ ਤਾਂ ਭਾਕਤ ਵਰਸ ਵਿਚ ਹੀ ਰਹੇ।

ਪਾਬਰ ਪੋਟ ਪਾ ਰੇਤ ਕੇ ਕੋਟ ਲੈ ਆਸਰਾ ਓਟ ਕਿਉਂ ਹੋਏ ਇਵਾਨਾ ।
 ਗੋਬਰ ਰਾਵ ਔ ਕਾਰਜ ਨਾਵ ਲੈ ਆਬ ਬਹੇ ਕੋਈ ਪੁਰਖ ਦੀਵਾਨਾ ।
 ਕਾਮ ਨ ਕੂਪ ਰਵਾਜ ਕੇ ਰੂਪ ਨਾ ਜੂਪ ਕੀ ਉਪ ਮੇਂ ਆਵਤ ਦਾਨਾ ।
 ਸ਼ੌਕ ਸ਼ਨਾਸ ਲੈ ਸਚ ਕੀ ਰਾਸ ਤੂੰ ਦਾਸ ਭਗਵਾਨ ਹੈ ਮਰਦ ਸਿਆਨਾ । ੧੩੦ ॥

ਪਦ ਅਰਥ :- ਪੋਟ—ਗੰਢ ਜਾਂ ਗਠੜੀ। ਕੋਟ—ਕਿਲਾ। ਆਬ—ਪਾਣੀ। ਦੀਵਾਨਾ—ਸੁਦਾਏਂ ਕੂਪ—ਕੂਆਂ। ਜੂਪ—ਜੂਆਂ। ਉਪ—ਉਪਮਾ, ਵਡਿਆਈ। ਦਾਨਾ—ਅਕਲਮੰਦ। ਸ਼ਨਾਸ਼—ਪਛਾਣ

ਅਰਥ :- ਮਾਇਆ ਦੇ ਅਡੰਬਰ ਦਾ ਸ਼ਿਕਰ ਕਰਦੇ ਹੋਏ ਰਾਜਾ ਸਾਹਿਬ ਬਿਆਨ ਕਰਦੇ ਹਨ ਕਿ ਪਥਰਾਂ ਦੇ ਗੰਢ ਤੇ ਰੇਤ ਦੇ ਕਿਲੇ ਇਨ੍ਹਾਂ ਦਾ ਆਸਰਾ ਲੈਣ ਵਾਲਾ ਅਨਜਾਨ ਬਾਲਕ ਹੈ। ਸੁਦਾਈ ਆਦਮੀ ਹੀ ਗੋਬੇ ਦਾ ਪਿੰਡ ਤੇ ਕਾਰਜਾਂਦੀ ਬੇੜੀ ਨੂੰ ਪਾਣੀ ਵਿਚ ਪਾਂਦਾ ਹੈ ਫਲਾ ਇਨੀਆਂ ਕਚੀਆਂ ਚੀਜ਼ਾਂ ਪਾਣੀ ਵਿਚ ਕਿਵੇਂ ਸਾਬਤ ਰਹਿ ਸਕਦੀਆਂ ਹਨ। ਕਾਮਨਾਂ ਦੇ ਖੂਹ ਤੇ ਦਿਖਾਵੇ ਦੇ ਰੂ ਰਵਾਜ ਤੇ ਜੂਏ ਦੀ ਮਹਿਮਾ ਵਿਚ ਸਿਆਣਾ ਆਦਮੀ ਨਹੀਂ ਆਉਂਦਾ। ਪ੍ਰੇਮ ਦੀ ਪਰਖ ਕਰਕੇ ਸੱਚ ਦੀ ਰਾਸ ਕੱਠੀ ਕਰਨਾ ਇਹ ਦਾਨਿਆਂ ਦਾ ਕੰਮ ਹੈ। ੧੩੦ ॥

ਭਾਵ :- ਰੱਬ ਦੇ ਪਿਆਰਿਆਂ ਨੇ ਮਾਇਆ ਦੇ ਪਸਾਰੇ ਨੂੰ ਖੂਠਾ ਜਾਣਕੇ ਸਤਿਗੁਰ ਦੇ ਉਪਦੇਸ਼ ਦੁਆਰਾ ਆਪਣੀ ਸੁਰਤ ਨੂੰ ਸ਼ਬਦ ਵਿਚ ਲਾਇਆ ਹੈ ਜੈਸਾ ਕਿ ਭਾਈ ਗੁਰਦਾਸ ਜੀ

ਲਿਖਦੇ ਹਨ :-

ਸੁਪਨ ਚਰਿਤ੍ਰ ਚਿਤ੍ਰ ਜਾਗਤ ਨ ਦੇਖੀਅਤ। ਤਾਰਕਾ ਮੰਡਲ ਪ੍ਰਭਾਵ ਨ ਦਿਖਾਈਐ।
ਤਰਵਰ ਛਾਯਾ ਲਘ ਦੀਰਘ ਚਪਲ ਬਲ। ਤੀਰਥ ਪੁਰਬ ਯਾਤਰਾ ਬਿਰ ਨ ਰਹਾਈਐ।
ਨਦੀ ਨਾਵ ਕੇ ਸੰਜੋਗ ਲੋਗ ਬਹੁਰਿਯੋ ਨ ਮਿਲੈ। ਗੰਧਰਬ ਨਗਰ ਮ੍ਰਿਗਾ ਤ੍ਰਿਬਨਾਂ ਬਿਲਾਈਐ।
ਤੇਸੇ ਮਾਯਾ ਮੋਹ ਕੁਟੋਬ ਸਨੇਹ ਦੇਹ। ਗੁਰ ਮੁਖਿ ਸ਼ਬਦ ਸੁਰਤ ਲਿਵ ਲਾਈਐ।

ਰਾਓ ਨਾ ਰੰਕ ਨਮੰਕ ਰਹੇ ਜਬ ਅੰਕ ਲਖੇ ਮਿਲ ਆਸਕ ਕੋ।

ਆਖ ਕੀ ਧਾਰ ਗਵਾਰ ਪੜੀ ਨਾਹਿ ਪਾਇ ਲੀਆ ਆਇ ਲਾਸਕ ਕੋ।

ਹੈ ਕਹ ਕੇਲ ਇਹ ਖੇਲ ਕਹੋ ਜਹ ਮੇਲ ਸੇ ਮੌਜ ਉਪਾਸਕ ਕੋ।

ਆ ਚੜੇ ਰੰਗ ਨਾ ਸੰਗਤ ਜੋ ਤਜ ਦਾਸ ਭਗਵਾਨ ਆ ਫਾਸਕ ਕੋ। ੧੩੧॥

ਪਦ ਅਰਥ :- ਰਾਓ—ਅਮੀਰ। ਰੰਕ—ਗਰੀਬ। ਅੰਕ—ਲਿਬਾਸ, ਦੇਹ, ਜਾਂ ਦਿਲ।
ਲਾਸਕ—ਮੋਹ, ਨਚਨਾ। ਕਹ ਕੇਲ—ਕਿਸ ਦਾ ਚੌਜ। ਉਪਾਸਕ—ਪੁਜਾਰੀ। ਰੰਗ—ਪਿਆਰ।
ਫਾਸਕ—ਫਸੋਣ ਵਾਲਾ।

ਅਰਥ :- ਜਦੋਂ ਆਸਕ ਦੀ ਅਵਸਥਾ ਪ੍ਰਾਪਤ ਹੋ ਜਾਂਦੀ ਹੈ ਤਾਂ ਉਥੇ ਅਮੀਰੀ ਗਰੀਬੀ ਦਾ
ਭਿਨ ਭੇਦ ਨਹੀਂ ਰਹਿ ਜਾਂਦਾ। ਜਦੋਂ ਪਿਆਰੇ ਦੇ ਜਲਵੇ ਦਾ ਅੱਖਾਂ ਵਿਚ ਲਸ਼ਕਾਰਾ ਪਿਆ ਤਾਂ
ਮਨ ਮੋਹ ਤੀ ਤਰ੍ਹਾਂ ਖੁਸ਼ੀ ਵਿਚ ਨਚ ਉਠਿਆ। ਜਿਸ ਪੂਜਾ ਕਰਨ ਵਾਲੇ ਨੂੰ ਇਸ ਮੇਲ ਦੀ ਮੌਜ
ਪ੍ਰਾਪਤ ਹੋਈ ਹੈ ਉਹ ਕਿਸ ਦਾ ਚੌਜ ਹੈ ਇਸ ਨੂੰ ਵਿਚਾਰੋ? ਰਾਜਾ ਜੀ ਬਿਆਨ ਕਰਦੇ ਹਨ ਜਿਸ
ਸੰਗਤ ਦੁਆਰਾ ਪਿਆਰ ਦਾ ਰੰਗ ਨਹੀਂ ਚੜ੍ਹਦਾ ਉਸ ਫਸਾਉਣ ਵਾਲੇ ਮੇਲ ਦਾ ਸੰਗ ਛੱਡੋ ੧੩੧॥

ਹੈ ਰਿਦੇ ਰਾਮ ਕਿਉਂ ਰਾਉਂ ਕੇ ਹੋਵਤ ਜੋ ਨਹੀਂ ਆਰਫ ਸੰਗ ਕਰੇ ਹੈ।

ਨਾ ਮਿਲੇ ਨੂਰੁ ਹੋ ਚੁਰ ਜੀਆ ਵਿੱਚ ਤਨ ਤਨੂਰ ਜਰੂਰ ਜਰੋਂ ਹੈ।

ਨਾ ਦਿਨ ਚੈਨ ਮੈਂ ਚੈਨ ਹੈ ਆਵਤੁ ਸੈਨ ਕਰੇ ਬਿਨ ਬੈਨ ਮਰੇ ਹੈ।

ਨਾ ਹਟੇ ਹੌਲ ਹੈ ਕੌਲ ਕਰੇ ਬਿਨ ਦਾਸ ਭਗਵਾਨ ਭੀ ਆਹ ਭਰੋ ਹੈ। ੧੩੨॥

ਪਦ ਅਰਥ :- ਰਾਉਂ—ਰਾਵਣ। ਆਰਫ—ਫਕੀਰ। ਨੂਰੁ—ਦਰਸ਼ਨ, ਜਮਾਲ। ਬੈਨ—ਬਚਨ।
ਕੌਲ ਕਰੇ ਬਿਨ—ਬਚਨ ਬਿਲਾਸ ਤੋਂ ਬਿਨਾਂ।

ਅਰਥ :- ਜਦ ਰਾਮ ਹਿਰਦੇ ਵਿਚ ਵਸਦਾ ਹੈ ਫੇਰ ਸੱਤ ਪੁਰਸ਼ ਦੀ ਸੰਗਤ ਬਿਨਾਂ ਰਾਵਣ
ਅਹੰਕਾਰੀ ਵਰਗਾ ਸੁਭਾ ਧਾਰਨ ਕੀਤਾ ਹੈ। ਉਸ ਨੂਰਾਂ ਦੇ ਨੂਰ ਦੇ ਨੂਰ ਦਾ ਜਮਾਲ ਹੋਏ ਬਿਨਾਂ
ਇਹ ਜੀਅੜਾ ਸਰੀਰ ਵਿਚ ਤੰਦੂਰ ਦੀ ਤਰ੍ਹਾਂ ਤਪਦਾ ਹੈ। ਰਾਤ ਦਿਨ ਚੈਨ ਨਹੀਂ ਪੈਂਦੀ ਤੇ ਨੀਂਦ
ਨਹੀਂ ਆਉਂਦੀ ਪਿਆਰੇ ਦੇ ਬਚਨਾਂ ਬਿਨਾਂ ਮਰਨ ਹੁੰਦਾ ਹੈ। ਰਾਜਾ ਸਾਹਿਬ ਬਿਆਨ ਕਰਦੇ ਹਨ
ਕਿ ਬਚਨਾਂ ਬਿਨਾਂ ਹੌਲ ਨਹੀਂ ਹੱਟਦਾ ਤੇ ਆਹ ਭਰਦੇ ਹਾਂ ੧੩੨॥

ਭਾਵ :- ਬਿਰਹੁ ਦੀ ਵਿਆਕੁਲਤਾ ਦਾ ਰੂਪਕ ਨਾਭ ਕੰਵਲ ਜੀ ਦਸਦੇ ਹਨ। ਭਾਈ
ਗੁਰਦਾਸ ਜੀ ਭੀ ਆਪਣੀ ਰਚਨਾ ਦੁਆਰਾ ਇਸ ਦੁੱਖ ਦਾ ਇਸ ਪ੍ਰਕਾਰ ਬਿਆਨ ਕਰਦੇ ਹਨ :-

ਬਿਰਹ ਦਾਵਾਨਲ ਪ੍ਰਗਟੀ ਨ ਤਨ ਬਨ ਬਿਖੇ, ਅਸਨ ਬਸਨਤਾ ਮੇ ਘ੍ਰਿਤ ਪਰਜਾਰ ਹੈ।
ਪ੍ਰਥਮ ਪ੍ਰਕਾਸੇ ਹੂਮ ਅਤਿ ਹੀ ਦੁਸਹਾ ਦੁਖ, ਤਾਂ ਹੀ ਗਗਨ ਘਟ ਘਟਾ ਅੰਧਕਾਰ ਹੈ।
ਭਭਕ ਭਭੋਕੋ ਹੈ ਪ੍ਰਕਾਸਯੋ ਹੈ ਅਕਾਸ ਸਸਿ ਤਾਰਕਾ ਮੰਡਲ ਚਿਨਗਾਰੀ ਚਮਕਾਰ ਹੈ।
ਕਾਸਿਉ ਕਹਉ ਕੈਸੇ ਅੰਤ ਕਾਲ ਬਿਖਾਵੈਤ ਗਤਿ, ਮੇਹ ਦੁਖ ਸੋਈ ਸੁਖਦਾਈ ਸੰਸਾਰ ਹੈ।

ਰਾਓ ਕੀ ਰਾਸ ਕੇ ਭਾਖ ਬਲਾਸਨ ਹੋ ਕਰ ਖਾਸ ਆ ਆਸਨ ਮੇਂ।

ਕੂੜ ਖਿਆਲ ਨਾ ਦਿਲ ਵਿਚ ਭਾਲ ਹਕੀਕਤ ਹਾਲ ਲੈ ਸਾਸਨ ਮੇਂ।

ਜਾਇ ਤੋਂਹੀਦ ਪੈ ਦੀਦ ਚੜੇ ਜਬ ਦਵੈਤ ਗਈ ਭਏ ਖਾਸਨ ਮੇਂ।

ਰਾਉ ਨ ਰੰਕ ਨ ਸ਼ੰਕ ਕਛੁ ਅਬ ਦਾਸ ਭਗਵਾਨ ਬਲਾਸਨ ਮੇਂ।੧੩੩॥

ਪਦ ਅਰਥ :-ਰਾਉ ਕੀ ਰਾਸ—ਰਾਜ ਲੀਲਾ ਦੇ ਕੋਤਕ। ਭਾਖ ਬਲਾਸਨ—ਨਾ ਜਿਕਰ ਕਰਨ। ਆਸਨ—ਟਿਕਾਣੇ। ਸਾਸਨ—ਸ੍ਰਾਸਾਂ ਵਿਚ। ਤੋਂਹੀਦ— (unitariaansm)। ਅਦੈ ਤਤਾ। ਇਕ ਪਾਰਬ੍ਰਹਮ ਦਾ ਨਿਸਚਾ। ਖਾਸਨ—ਖਾਸਾਂ ਵਿਚ। ਬਿਲਾਸ—ਰੰਗ ਤਮਾਸ਼ੇ ਖੁਸ਼ੀ ਵਿਚ।

ਅਰਥ :-ਖਾਸਾਂ ਵਿਚੋਂ ਹੋ ਕੇ ਟਿਕਾਣੇ ਤੇ ਆਓ ਤੇ ਰਾਜ ਲੀਲਾ ਵਾਲੇ ਹਾਸ ਬਲਾਸ ਨ ਕਰ। ਝੂਠਾ ਖਿਆਲ ਦਿਲ ਵਿਚ ਨਾ ਲਿਆ ਸਵਾਸਾਂ ਦੁਆਰਾ ਸੱਚ ਦਾ ਖਿਆਲ ਚਿਤ ਵਿਚ ਲਿਆ। ਜਦੋਂ ਇਕ ਵਾਹਿਗੁਰੂ ਨੂੰ ਜਾਣ ਲਿਆ ਫੇਰ ਦੈਤ ਭਾਵ ਦੂਰ ਹੋ ਗਿਆ ਤੇ ਖਾਸਾਂ ਵਿਚ ਸ਼ਾਮਲ ਹੋ ਗਏ। ਰਾਜਾ ਸਾਹਿਬ ਹੁਣ ਬੜੀ ਮੋਜ ਵਿਚ ਹਨ ਜਦੋਂ ਅਮੀਰ ਗਰੀਬ ਜਾਂ ਛੋਟੇ ਵੱਡੇ ਦਾ ਸ਼ੇਕਾ ਅੰਦਰੋਂ ਚੁੱਕ ਗਿਆ।੧੩੩॥

ਨਾ ਰਹੀ ਲਟਕ ਆ ਅਟਕ ਭਈ ਜਬ ਪਾਇ ਛੁਹੇ ਆਇ ਆਸਕ ਕੇ।

ਬੋਲ ਬਹਾਰ ਮਿਲੀ ਗੁਲਜਾਰ ਇਹ ਹੈ ਉਪਕਾਰ ਜੋ ਲਾਸਕ ਕੇ।

ਪਾ ਗੁਣ ਗੰਜ ਨਾ ਰੰਜ ਰਹੇ ਨਹੀਂ ਫੰਦ ਫਸੇ ਫਿਰ ਫਾਸਕ ਕੇ।

ਪਾਈ ਪਨਾਹ ਅਲਾਹਿ ਕੇ ਰੰਗ ਹੈ ਦਾਸ ਭਗਵਾਨ ਉਪਾਸਕ ਕੇ।੧੩੪॥

ਪਦ ਅਰਥ :-ਲਟਕ—ਸੁਭਾ ਦਾ ਪੱਕ ਜਾਣਾ। ਅਟਕ—ਰੋਕ। ਗੁਲਜਾਰ—ਫੁਲਵਾੜੀ। ਲਾਸਕ—ਨਟ। ਗੁਣ ਗੰਜ—ਗੁਣਾਂ ਦਾ ਖਜ਼ਾਨਾ। ਫਾਸਕ—ਮਾਇਆ ਰੂਪ ਫੰਦਾ। ਪਨਾਹ—ਆਸਰਾ।

ਅਰਥ :-ਜਦੋਂ ਸੱਚ ਆਸਕ ਦੇ ਪੈਰਾਂ ਦੀ ਛੋਹ ਪ੍ਰਾਪਤ ਕੀਤੀ ਤਾਂ ਦੁਨੀਆਂ ਲਟਕਾਂ ਤੇ ਅਟਕਾਂ ਖਤਮ ਹੋ ਗਈਆਂ। ਰੱਬ ਰੂਪ ਨਟ ਦੇ ਇਹ ਉਪਕਾਰ ਹਨ ਕਿ ਸਭ ਪਾਸੇ ਬਹਾਰ ਰੁੱਤ ਦੀ ਨਿਆਈ ਖੇੜਾ ਹੀ ਖੇੜਾ ਹੈ। ਜਦੋਂ ਗੁਣਾਂ ਦੇ ਖਜ਼ਾਨੇ ਪ੍ਰਭੂ ਨੂੰ ਪ੍ਰਾਪਤ ਕਰ ਲਿਆ ਤਾਂ ਮਾਇਆ ਦੇ ਝੂਠੇ ਫੰਦਿਆਂ ਵਿਚ ਨਹੀਂ ਫਸਦੇ। ਰਾਜਾ ਸਾਹਿਬ ਬਿਆਨ ਕਰਦੇ ਹਨ ਕਿ ਜਦੋਂ ਰੱਬ ਦੀ ਸ਼ਰਨ ਲੈ ਕੇ ਉਪਾਸਕ ਹੋਕੇ ਉਸਕੀ ਉਪਾਸਨਾ ਕੀਤੀ ਤਾਂ ਰੱਬੀ ਪਿਆਰ ਪ੍ਰਾਪਤ

ਹੋਇਆ।੧੩੪॥

ਨਾ ਬਿਨ ਬੋਧ ਕੇ ਸ਼ਾਂਤ ਹੈ ਆਵਤ ਹੋ ਗਿਰ ਕੰਦਰ ਬੀਚ ਚਹੇ।
 ਚਾਹੇ ਗੋਮਤੀ ਗੰਗਾ ਕੇ ਤੀਰ ਫਿਰੇ ਚਾਹੇ ਬੀਚ ਬਨਾਰਸ ਜਾਇ ਰਹੇ।
 ਸਾਖਆਤ ਰੂਪ ਨ ਹੋਤ ਇਵੇਂ ਚਾਹੇ ਬਣ ਮਹੰਤ ਇਕੰਤ ਬਹੇ।
 ਨਾਂ ਸਤਸੰਗ ਕਾ ਰੰਗ ਚੜੇ ਜਬ ਦਾਸ ਭਗਵਾਨ ਕੀ ਭੋਦ ਲਹੇ।੧੩੫॥

ਪਦ ਅਰਥ :—ਬੋਧ—ਗਿਆਨ। ਗਿਰ ਕੰਦਰ—ਪਹਾੜ ਦੀ ਗੁਫਾ। ਤੀਰ—ਕਿਨਾਰੇ। ਗੋਮਤੀ—(ੳ) ਇਕ ਨਦੀ (ਅ) ਗੋਮਤੇ ਪਰਬਤ ਤੇ ਨਿਵਾਸ ਕਰਨ ਵਾਲੀ ਇਕ ਦੇਵੀ। ਗੰਗਾ(ੳ) ਇਕ ਨਦੀ (ਅ) ਇਕ ਕਵੀ (ੲ) ਨਦੀ ਜੋ ਸਦਾ ਗਮਨ ਕਰਦੀ ਹੈ। (ਸ) ਗੁਰ ਯਸ ਕਰਤਾ ਇਕ ਭੱਟ। ਸਾਖਆਤ—ਪ੍ਰਤਖ, ਅੱਖਾਂ ਦੇ ਸਾਹਮਣੇ ਜਾਹਿਰ।

ਅਰਥ :—ਬਿਨਾਂ ਗਿਆਨ ਤੋਂ ਸ਼ਾਂਤਿ ਨਹੀਂ ਭਾਵੇਂ ਪਹਾੜਾਂ ਦੀਆਂ ਕੰਦ੍ਰਾਂ ਵਿਚ ਜਾ ਬੈਠੇ ਚਾਹੇ ਗੰਗਾ ਤੇ ਗੋਮਤੀ ਆਦਿਕ ਨਦੀਆਂ ਦੇ ਕਿਨਾਰਿਆਂ ਤੇ ਫਿਰਦਾ ਰਹੇ ਚਾਹੇ ਬਨਾਰਸ ਵਿਚ ਜਾ ਕੇ ਟਿਕਾਣਾ ਕਰ ਲਵੇ। ਚਾਹੇ ਮਹੰਤ ਬਣਕੇ ਇਕੰਤ ਹੋ ਬੈਠੇ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਉਸ ਪ੍ਰਭੂ ਦੀ ਪ੍ਰਾਪਤੀ ਨਹੀਂ ਹੋ ਸਕਦੀ। ਰਾਜਾ ਸਾਹਿਬ ਫੈਸਲਾ ਦਿੰਦੇ ਹਨ ਕਿ ਜਦ ਤਕ ਸੱਤ ਸੰਗ ਦਾ ਰੰਗ ਨਹੀਂ ਚੜ੍ਹਦਾ ਇਹ ਪ੍ਰਾਪਤੀ ਦਾ ਭੇਦ ਨਹੀਂ ਖੁਲਦਾ।੧੩੫॥

ਭਾਵ :—ਇਸ ਆਸ਼ੇ ਨੂੰ ਗੁਰੂ ਅਰਜੁਨ ਦੇਵ ਜੀ ਆਪਣੀ ਰਚਨਾ ਵਿਚ ਬਿਆਨ ਕਰਦੇ ਹਨ :—

“ਮੈਨ ਭਇਓ ਕਰ ਪਾਤੀ ਰਹਿਓ ਨਗਨ ਫਿਰਿਓ ਬਣ ਮਾਹੀ।
 ਤਟ ਤੀਰਥ ਸਭ ਧਰਭੀ ਭ੍ਰਮਿਓ ਦੁਬਿਧਾ ਛੁਟਕੇ ਨਾਹੀ।
 ਮਨਕਾ ਮਨਾ ਤੀਰਥ ਜਾਏ ਵਸਿਓ ਸਿਰ ਕਰਵੱਤ ਧਰਾਏ।
 ਮਨ ਕੀ ਮੈਲ ਨਾ ਉਤਰੇ ਇਹ ਬਿਧਿ ਜੇ ਲਕ ਜਤਨ ਕਰਾਏ।
 ਪਿਆਰੇ ਇਨ ਬਿਧਿ ਮਿਲਨ ਨ ਜਾਈ ਮੈਂ ਕੀਏ ਕਰਮ ਅਨੇਕਾਂ।
 ਹਾਰ ਪਰਿਓ ਸੁਆਮੀ ਕੇ ਦੁਆਰੇ ਦੀਜੈ ਬੁਧ ਬਿਬੇਕਾ।
 ਹਰਿ ਕੀਰਤ ਸਾਧ ਸੰਗਤ ਹੈ ਸਿਰ ਕਰਮਨ ਕੇ ਕਰਮਾ।
 ਕਹੁ ਨਾਨਕ ਤਿਕ ਭਇਓ ਪਰਾਪਤ ਜਿਸ ਪੁਰਬ ਲਿਖੇ ਕਾ ਲਹਿਨਾ।
 ਹੈ ਸਭ ਭੇਸ ਤੋਂ ਸਫਲ ਕੀਏ ਜਬ ਆਸੱਤ ਸੰਗ ਕੀ ਗੰਗ ਬਹੇ।
 ਰੋਮ ਕਟਾਇ ਬਣੇ ਮੁੰਡੀਆਂ ਚਾਹੇ ਹੋ ਕਰ ਨੰਗ ਮਲੰਗ ਰਹੇ।
 ਚਾਹੇ ਕੰਨ ਪੜਾਇ ਬਭੂਤ ਮਲੇ ਚਾਹੇ ਧੂਣੀਆਂ ਤਾਪ ਆ ਅੰਗ ਦਹੇ।
 ਗਿਆਨ ਬਿਹੂਨ ਹੈ ਊਨ ਸਭੀ ਇਉਂ ਦਾਸ ਭਗਵਾਨ ਬਖਾਨ ਕਹੇ।੧੩੬॥

ਪਦ ਅਰਥ :—ਭੇਸ—ਭੇਖ। ਮਲੰਗ—(ੳ) ਮਲਾਂਗ, ਜਿਸਦੇ ਅੰਗਾਂ ਨੂੰ ਮੈਲ ਲੱਗੀ ਹੈ (ਅ) ਬੇਹੋਸ਼। (ੲ) ਮੁਸਲਮਾਨਾਂ ਦਾ ਇਕ ਫਿਰਕਾ ਜੋ ਜ਼ਿੰਦਾ ਸ਼ਾਹ ਮਦਾਰ ਤੋਂ ਚਲਿਆ ਹੈ। ਨਬਿਆਂ ਦਾ ਖਾਣਾ ਪੀਣਾ ਇਨ੍ਹਾਂ ਦਾ ਧਾਰਮਿਕ ਨਿਯਮ ਬਣ ਗਿਆ ਹੈ। ਬਿਭੂਤ—ਸੁਆਹ ਬਖਾਨ—ਬਿਆਨ।

ਅਰਥ :—ਬਾਹਰੋਂ ਫਕੀਰੀ ਦੇ ਭੇਖ ਬਣਾਉਣੋਂ ਤਦੋਂ ਹੀ ਸੁਫਲ ਹਨ ਜੇਕਰ ਸੱਤਸੰਗ ਰੂਪੀ ਗੰਗਾ ਇਸ਼ਨਾਨ ਕਰੇ। ਸੱਤ ਸੰਗ ਤੋਂ ਬਿਨਾਂ ਚਾਹੇ ਰੋਡ ਮੋਡ ਹੋਵੇ ਚਾਹੇ ਨੰਗਾ ਹੋ ਕੇ ਮਲੰਗ ਬਣ

ਰਹੇ ਚਾਹੇ ਕੰਨ ਪੜਾ ਕੇ ਮੁੰਦਰਾਂ ਪਾਵੇ ਚਾਹੇ ਪਿੰਡੇ ਤੇ ਸੁਆਹ ਮਲੇ ਚਾਹੇ ਧੂਣੀਆਂ ਤਪਾ ਕੇ ਸਰੀਰ ਨੂੰ ਸਾਫ਼ੇ। ਰਾਜਾ ਸਾਹਿਬ ਬਿਆਨ ਕਰਦੇ ਹਨ ਕਿ ਗਿਆਨ ਤੋਂ ਬਿਨਾਂ ਸਭ ਕਰਮ ਧਰਮ ਫੋਕਟ ਹੀ ਹਨ। ੧੯੩੬ ॥

ਹੈ ਸਭ ਦੇਸ ਦਸਾਨ ਬਿਖੇ ਇਕੁ ਆਪ ਹੀ ਆਪ ਨਾ ਹੋਰ ਹੈ ਕੋਈ।

ਅੰਤੁ ਬਾਹਰ ਪੂਰ ਰਹਿਆ ਇਹ ਜਹਿ ਸੂਤ ਮੇਂ ਸਭ ਪਰੋਈ।

ਨੇਤ ਹੀ ਨੇਤ ਜਹ ਬੇਦ ਬਖਾਨਤ ਹੈ ਪਰਮਾਤਮਾ ਆਤਸ ਸੋਈ।

ਹੈ ਤਹ ਭੇਦ ਮੇਂ ਭੇਦ ਲਖਾਂ ਜਹੇ ਦਾਸ ਭਗਵਾਨ ਹੈ ਜਾਨ ਬਲੋਈ। ੧੯੩੭ ॥

ਪਦ ਅਰਥ :—ਦਸਾਨ—ਪਾਸੇ ਹੋਰ ਦੇਸਾਂ ਵਿਚ। ਨੇਤ ਹੀ ਨੇਤ—ਨਹੀਂ ਅੰਤ ਬੇਦ (ੳ) ਇਲਮ (ਅ) ਹਿੰਦੂ ਧਰਮ ਦੇ ਪਰਧਾਨ ਧਰਮ ਗ੍ਰੰਥ :— ਰਿਗ, ਯਜੁਰ, ਸਾਮ ਅਤੇ ਆਥਰਵ (ੲ) ਰੜਕਾ (ਸ) ਅੰਗ ਮਚਾਉਣ ਲਈ ਘਾਹ ਦਾ ਮੁੱਠਾ। (ਹ) ਬੇਦੀ ਵਿਆਹ ਸਮੇਂ ਰਚੀ ਹੋਈ। (ਕ) ਬਿਦੀ (ਖ) ਬੈਂਤ ਦੀ ਬੇਲ। ਬਖਾਨਤ—ਕਹਿੰਦੇ ਹਨ। ਬਿਲੋਈ। ਰਿੜਕੀ (ਅ) ਮਧਾਣੀ। (ੲ) ਦੇਖੀ।

ਅਰਥ :—ਆਪ ਹੀ ਆਪ ਸਾਰੇ ਦੇਸਾਂ ਦੇਸ਼ਾਂਤਰਾਂ ਵਿਚ ਹੈ ਹੋਰ ਕੋਈ ਨਹੀਂ। ਅੰਦਰ ਬਾਹਰ ਸਾਰੇ ਪਰੀਪੂਰਨ ਹੋ ਰਿਹਾ ਹੈ ਸਭ ਇਕੋ ਸੂਤ ਵਿਚ ਪਰੋਤੇ ਹਨ ॥ ਵੇਦ ਤੇ ਧਰਮ ਗ੍ਰੰਥ ਸਾਰੇ ਜਿਸਨੂੰ ਬੇਅੰਤ ਹੀ ਬੇਅੰਤ ਕਹਿੰਦੇ ਹਨ ਉਹ ਪਰਮਾਤਮਾ ਦੀ ਹੀ ਜੋਤ ਸਾਰੇ ਪਰੀ ਪੂਰਨ ਹੋ ਰਹੀ ਹੈ ਰਾਜਾ ਸਾਹਿਬ ਬਿਆਨ ਕਰਦੇ ਹਨ ਜਿਸ ਨੇ ਇਸ ਭੇਦ ਨੂੰ ਜਾਣ ਲਿਆ ਉਸਨੇ ਜਾਣੋਂ ਉਸਦੇ ਦਰਸ਼ਨ ਕਰ ਲਏ। ੧੯੩੭ ॥

ਹੋ ਕਰ ਬੰਧ ਨ ਅੰਧ ਖਲੋ ਇਹ ਹੈ ਸਭ ਧੰਦ ਹੀ ਧੁੰਧ ਪਸਾਰਾ।

ਪਾਂਧੀ ਨ ਪੰਧ ਪੈ ਅਟਕ ਰਹੋ ਚਲੋ ਮਾਰਗ ਮੋਖ ਇਹ ਪਾ ਗੁਫਤਾਰਾ।

ਜੋਹ ਤੁਮ ਔ ਹਮ ਭਏ ਤਹ ਨਾ ਤਿਨ ਕਾਲ ਇਹ ਹੈ ਸੰਸਾਰਾ।

ਦਾਸ ਭਗਵਾਨ ਹੋਹਿ ਨਦਾਨ ਹਕੀਕਤ ਜਾਨ ਨਿਗਿਆਨ ਬਹਾਰਾ। ੧੯੩੮ ॥

ਪਦ ਅਰਥ :—ਬੰਧ—ਬੰਨ੍ਹਕੇ। ਧੰਦ—ਧੰਧੇ। ਧੁੰਧ ਪਸਾਰਾ—ਛਿਨ ਭੰਗਰ। “ਇਸ ਜਗ ਧੂਏਂ ਕਾ ਪਹਾਰ ਤੈ ਸਾਚਾ ਮਾਨਿਆ ਕਹਿ ਬੀਚਾਰ”। ਪਾਂਧੀ—ਰਾਹੀ। ਮਾਰਗ—ਰਸਤਾ। ਮੋਖ—ਮੁਕਤੀ। ਗੁਫਤਾਰਾ—ਕਹਿਣਾ। ਤਮ ਅਨੇਰ। ਤਿਨਕਾਲ—ਭੂਤ, ਭਵਿਖ, ਵਰਤਮਾਨ। ਬਿਗਿਆਨ—ਆਤਮਕ ਗਿਆਨ, ਮਾਰਫਤ।

ਅਰਥ :—ਧੰਦਿਆਂ ਵਿਚ ਅੰਧਾ ਨਾ ਹੋ ਇਹ ਜੋ ਦਿੰਸਦਾ ਹੈ ਸਭ ਧੁੰਧ ਦੀ ਨਿਆਈ ਛਿਨ ਭੰਗਰ ਹੈ। ਇਸ ਖਿਆਲ ਨੂੰ ਸਮਝਕੇ ਹੋ ਰੱਬ ਦੇ ਰਾਹ ਦੇ ਪਾਂਧੀ! ਇਹ ਸਾਡੀ ਕਹਾਵਤ ਸਮਝ ਕੇ ਠੀਕ ਰਸਤੇ ਚਲਕੇ ਮੁਕਤੀ ਪ੍ਰਾਪਤ ਕਰ ਜਿਥੇ ਹਮ ਅਤੇ ਤੁਮ ਦਾ ਭੇਦ ਹੈ ਉਸਨੂੰ ਸੰਸਾਰ ਕਹਿੰਦੇ ਹਨ ਜੋ ਅੰਧੋਰ ਰੂਪ ਹੈ ਨਾ ਸੰਸਾਰ ਪਿਛੇ ਸੀ, ਨਾ ਹੁਣ ਹੈ ਅਤੇ ਨਾ ਅਗੋਂ ਹੋਵੇਗਾ। ਰਾਜਾ ਸਾਹਿਬ ਇਸ ਮਨੁੱਖ ਨੂੰ ਖਬਰਦਾਰ ਕਰਦੇ ਹਨ ਕਿ ਅਨੰਜਾਣ ਨਾ ਬਣ ਅਸਲ ਨੂੰ ਪਛਾਣ ਕੇ ਆਤਮਕ ਅਨੰਦ ਵਿਚ ਵਿਚਰ। ੧੯੩੮ ॥

ਸਬਕ ਸਕੂਲ ਹੈ ਭੂਲ ਗਏ ਜਬ ਮੂਲ ਮੁਕਾਲੇ ਹੋ ਸਮਝ ਖੜੇ।
 ਸੂਫੀਆ ਕੋਲ ਕੀ ਡੋਲ ਕੋ ਲੈ ਕੀ ਲੁਗਤ ਆ ਹਲ ਹਰੂਫ ਬੜੇ।
 ਸਾਬਕ ਸਬਕ ਸੁਨੀਦ ਕਹਾਂ ਜਹਾਂ ਹਾਲ ਤੋਹੀਦ ਪੈ ਦੀਦ ਚੜੇ।
 ਸੁਮਨ ਬੁਕਮਨ ਹੋਇ ਰਹੇ ਅਬ ਦਾਸ ਭਗਵਾਨ ਨ ਫਰਕ ਫੜੇ। ੧੩੯ ॥

ਪਦ ਅਰਥ :—ਮੂਲ ਮੁਕਾਲੇ—ਮਹਾਂਵਾਕ। ਸੂਫੀਆ—ਆਰਫ। ਕੋਲ—ਬਚਨ
 ਲੁਗਤ—ਸਬਦ—ਲਫਜ਼। ਹਰੂਫ ਬੜੇ—ਆਤਮਕ ਗਿਆਨਸਾਬਕ—ਪਹਿਲਾ। ਸੁਮਨ—ਉਤਮ
 ਮਨ ਵਾਲੇ।

ਅਰਥ :—ਜਦੋਂ ਬ੍ਰਹਮਾ ਵਿਦਯਾ ਤੋਂ ਜਾਣੂ ਹੋ ਗਏ ਤਦੋਂ ਸਬਕ ਤੇ ਸਕੂਲ ਭੁੱਲ ਗਏ ਆਰਫ
 ਲੋਗਾਂ ਦੇ ਬਚਨ ਲੈ ਕੇ ਬ੍ਰਹਮ ਜੋ ਅਖਰ ਹੈ ਉਸ ਨੂੰ ਪ੍ਰਾਪਤ ਕੀਤਾ ਜਦੋਂ ਅੱਖਾਂ ਅੱਗੇ ਏਕਤਾ ਦਾ
 ਹਾਲ ਆ ਗਿਆ ਉਥੇ ਸਬਕ ਤੇ ਉਸਤਾਦ ਦੀ ਲੋੜ ਨਹੀਂ ਰਹਿ ਗਈ। ਰਾਜਾ ਸਾਹਿਬ ਬਿਆਨ
 ਕਰਦੇ ਹਨ ਕਿ ਜਦੋਂ ਮਨ ਸਾਫ ਹੋ ਗਿਆ ਤੇ ਪ੍ਰਾਪਤੀ ਵਿਚ ਕੋਈ ਫਰਕ ਨਹੀਂ ਰਹਿ
 ਗਿਆ। ੧੩੯ ॥

ਦਿਲ ਦਾ ਮਿਆਨ ਆ ਆਰਜੂ ਲਾ ਮਤ ਆਯੂ ਇਹ ਲਜਤ ਸਾਬ ਹੀ ਬੀਤੇ।
 ਆਰਜੂ ਆਇ ਨ ਬਾਤ ਨ ਮੇਂ ਤਿੰਨ ਹੈ ਜਿਨ ਪ੍ਰੇਮ ਪਿਆਲੜੇ ਪੀਤੇ।
 ਸੁਖਨ ਇਹ ਸਾਫ ਹੈ ਲਾਫ ਨ ਜਾਣ ਤੂੰ ਲਾਹਮ ਕੋਲ ਕਨਸਬ ਕੇ ਕੀਤੇ।
 ਆ ਖੁਦ ਆਖ ਦੇ ਦੇਖ ਲਵ ਇਹ ਦਾਸ ਭਗਵਾਨ ਜੋ ਪਰਕਰ ਜੀਤੇ। ੧੪੦ ॥

ਪਦ ਅਰਥ :—ਆਰਜੂ—ਇੱਛਾ। ਲਜਤ—ਸੁਆਦ। ਲਾ ਮਤਆਯੂ—ਨਾ ਮੁਕਣ ਵਾਲੀ।
 ਬਾਤਨ—ਅੰਦਰ। ਲਾਫ—ਗੱਪ। ਕਨਸਬ—ਝੂਠੇ।

ਅਰਥ :—ਦਿਲ ਦੀ ਇੱਛਾ ਜੋ ਬੇ ਹੱਦ ਹੈ ਇਸ ਸੁਆਦ ਵਿਚ ਹੀ ਲੰਘਦੀ ਜਾਂਦੀ ਹੈ।
 ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਪ੍ਰੇਮ ਪਿਆਲੇ ਪੀਤੇ ਹਨ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਅੰਦਰ ਖਾਹਸ਼ ਪੈਦਾ ਹੀ ਨਹੀਂ ਹੁੰਦੀ। ਇਹ ਅਸੀਂ
 ਸਾਫ ਬਚਨ ਕੀਤਾ ਹੈ। ਇਹ ਝੂਠ ਮੂਠ ਬਚਨ ਨਹੀਂ ਕੀਤੇ। ਰਾਜਾ ਸਾਹਿਬ ਬਿਆਨ ਕਰਦੇ ਹਨ
 ਕਿ ਮਰ ਜੀਵੜੇ ਹੀ ਪ੍ਰੇਮ ਪਿਆਲੇ ਨੂੰ ਪੀਂਦੇ ਹਨ। ੧੪੦ ॥

ਜਰ ਜਰਾਇਤ ਛੋੜ ਜਮਾਇਕ ਪਕੜ ਕਨਾਇਤ ਕਾਂਮ ਸਤੇ।
 ਸਾਬਰ ਸਬਰ ਕਾ ਅਬਰ ਪੜੇ ਜਬ ਸ਼ੌਕ ਕੀ ਸਾਖ ਆ ਸਬਜ ਕਰੇ।
 ਕੈਹਤ ਦੂਰ ਦਰਮਿਸਕ ਕਾ ਹੋਵਤ ਬਾਤਨ ਵੀਚ ਧਿਆਨ ਧਰੇ।
 ਸੁਖਨ ਸਨਾਖਤ ਆਨ ਕਰੀ ਜਬ ਦਾਸ ਭਗਵਾਨ ਸਾਖ ਭਰੇ। ੧੪੧ ॥

ਪਦ ਅਰਥ :—ਜਰ-ਰੁਪਯਾ ਪੈਸਾ। ਜਰਾਇਤ—ਖੇਤੀ ਬਾੜੀ। ਜਮਾਇਤ—ਟੱਬਰ ਕਬੀਲਾ
 ਆਦਿ। ਕਨਾਇਤ—ਸਬਰ ਸੰਤੋਖ। ਸਾਬਰ—ਸਬਰ ਕਰਨ ਵਾਲਾ। ਅਬਰ—ਬਦਲ ਸੌਕ—ਪ੍ਰੇਮ।
 ਸਾਖ—ਟਾਹਣੀ। ਕੈਹਤ—ਕਾਲ। ਦਰਮਿਸਕ—ਅੰਤਹਕਰਣ। ਸੁਖਨ ਸਨਾਖਤ—ਜਦੋਂ ਕੋਲ ਦੀ
 ਪਛਾਣ ਕੀਤੀ। ਸਾਖ ਗਵਾਹੀ।

ਅਰਥ :—ਕੰਮ ਤਦੋਂ ਹੀ ਸਰਦਾ ਹੈ ਜਦ ਸਭ ਤਰ੍ਹਾਂ ਸਾਰੀਆਂ ਵਸਤਾਂ ਤੋਂ ਉਦਾਸ ਹੋ ਜਾਵੇ, ਧਨ, ਮਾਲ, ਖੇਤੀ, ਸੰਬੰਧੀ ਆਦਿ ਤੋਂ। ਜਦੋਂ ਸਾਬਰ ਤੇ ਸਬਰ ਤੇ ਸਬਰ ਦਾ ਮੰਗ ਪੈਦਾ ਹੈ ਤਦੋਂ ਪ੍ਰੇਮ ਦੀ ਸ਼ਾਖ ਪੈਦਾ ਹੁੰਦੀ ਹੈ ਤੇ ਹਰੀ ਭਰੀ ਹੁੰਦੀ ਹੈ। ਜਦੋਂ ਅੰਦਰ ਦਾ ਧਿਆਨ ਧਰਦਾ ਹੈ ਤਾਂ ਕਾਲ ਦੂਰ ਹੋ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ਰਾਜਾ ਸਾਹਿਬ ਇਸ ਚਾਲ ਦੀ ਗਵਾਹੀ ਦਿੰਦੇ ਹਨ ਕਿ ਜਦੋਂ ਬਚਨ ਦੀ ਪਛਾਣ ਕੀਤੀ ਤੇ ਰੱਬੀ ਪਿਆਰ ਪ੍ਰਾਪਤ ਹੋਇਆ। ੧੯੧੧॥

ਆਹ ਹੋ ਸਰਦ ਅੰ ਹੈ ਰੰਗ ਜਰਦ ਅੰ ਹੈ ਤਰ ਚਸ਼ਮ ਆ ਹੋਇ ਰਗੀ।

ਇਹ ਅਲਾਮਤ ਬੀਚ ਕਿਸੇ ਮੁਬਤਲਾਇ ਹੈ ਇਸ਼ਕ ਮੇਂ ਸਖਸ ਵਗੀ।

ਉਮਦੈ ਹੈ ਆਦਤ ਬੀਚ ਇਬਾਦਤ ਜਾਣ ਸਾਆਦਤਮੰਦ ਸਹੀ।

ਤੋੜਕੇ ਅਟਕ ਬੇ ਖਟਕ ਰਹੇ ਦੇਖੋ ਦਾਸ ਭਗਵਾਨ ਆ ਲਟਕ ਯਹੀ। ੧੯੨॥

ਪਦ ਅਰਥ :—ਆਹ ਹੋ ਸਰਦ—ਠੰਡੇ ਸਾਹ ਲੈਣੇ। ਰੰਗ ਜਰਦ ਪੀਲਾ ਰੰਗ। ਤਰ ਚਸ਼ਮ—ਅੱਖਾਂ ਤਰ ਰਹਿਣ। ਅਲਾਮਤ—ਹਾਲ ਵਿਚ ਮੁਬਤਲਾਈ—ਪਰਵਿਰਤ ਹੋਇਆ, ਵੱਸ ਹੋਇਆ। ਇਸ਼ਕ—ਪਿਆਰ ਸ਼ਖਸ—ਆਦਮੀ। ਉਮਦੈ—ਸੋਹਨੀ। ਆਦ—ਸੁਭਾ। ਇਬਾਦਤ—ਭਜਨ ਬੰਦਗੀ। ਸਾਦਤ ਮੰਦ—ਨੇਕ ਬਖਤ, ਖੁਸ਼ ਨਸੀਬ, ਭਾਗਵਾਨ। ਸਹੀ—ਠੀਕ। ਅਟਕ—ਰੁਕਾਵਟ। ਬੇਖਟਕ—ਬੇਫ਼ਰ। ਲਟਕ—ਲਗਨ।

ਅਰਥ :—ਇਸ਼ਕ ਦੇ ਪ੍ਰੇਮੀ ਦੀ ਸਰੀਰਕ ਅਵਸਥਾ ਰਾਜਾ ਜੀ ਦਸਦੇ ਹਨ ਕਿ ਆਸ਼ਕ ਦੀ ਪਛਾਣ ਕਿਆ ਹੈ ਠੰਡੇ ਸਾਹ, ਪੀਲਾ ਰੰਗ ਉਸਦੀ ਅੱਖ ਤਰ ਹੀ ਰਹਿੰਦੀ ਹੈ। ਜਿਸ ਬੰਦੇ ਵਿਚ ਇਹ ਲਛਣ ਦੇਖੋ ਉਸਨੂੰ ਇਸ਼ਕ ਦਾ ਰੋਗੀ ਜਾਣੋ। ਉਸਦਾ ਸੁਭਾ ਚੰਗਾ ਹੈ ਤੇ ਭਜਨ ਬੰਦਗੀ ਵਿਚ ਰਹਿੰਦਾ ਹੈ ਤੇ ਸਹੀ ਤੌਰ ਤੇ ਉਹ ਭਾਗਾਂ ਵਾਲਾ ਹੈ। ਜਿਸ ਨੂੰ ਇਹ ਲਟਕ ਲਗ ਗਈ ਹੈ ਉਹ ਸਾਰੀਆਂ ਅਟਕਾਂ ਤੋਂ ਬੇਖਟਕ ਹੋ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ੧੯੨॥

ਬਸ ਬੁਲਾਓ ਨਹੀਂ ਹਮਕੋ ਕੋਈ ਨੋਸ਼ਨਸਾ ਕੀਅ ਹੈ ਹਮਨੇ।

ਤੁਹਫਾ ਤਯੱਸਰ ਭਿਆ ਮੁਯਸਰ ਪਕੜ ਕਨਾਰ ਲੀਆ ਗਮਨੇ।

ਨਾਂ ਰਹੀ ਖਬਰ ਹੈ ਆਲਮ ਕੀ ਏਹਾ ਆਇ ਆਰਾਮ ਕੀਆ ਦੇਮਨੇ।

ਦਾਸ ਭਗਵਾਨ ਦਿਲੇ ਦਰਮਿਆਨ ਨਸੀ ਕੀਆ ਹੈ ਅਬ ਆ ਰਮਨੇ। ੧੯੩॥

ਪਦ ਅਰਥ :—ਨੋਸ਼—ਪੀਨਾ। ਨਸ਼ਾ—ਬਰਾਬ ਆਦਿਕ। ਤੁਹਫ ਸੁਗਾਤ। ਤਯੱਸਰ—ਪ੍ਰਾਪਤ ਹੋਣ ਯੋਗ। ਮੁਯਸਰ—ਪ੍ਰਾਪਤ ਹੋਣਾ। ਕਨਾਰ—ਪਾਸੇ ਹੋ ਜਾਣਾ। ਗਮਨੇ—ਫਿਕਰਾਨੇ। ਆਲਮ—ਦੁਨੀਆ। ਦਿਲੇ ਦਰ ਮਿਆਨ—ਦਿਲ ਦੇ ਅੰਦਰ। ਸਕੂਨ ਠਹਿਰਾਓ।

ਅਰਥ :—ਅਸੀਂ ਕੋਈ ਨਸ਼ਾ ਪੀਤਾ ਹੋਇਆ ਹੈ ਗੁਣ ਸਾਨੂੰ ਕੋਈ ਨ ਬੁਲਾਓ। ਇਸ ਨਸ਼ੇ ਦੇ ਪੀਣ ਕਰਕੇ ਇਹ ਨਾ ਪ੍ਰਾਪਤ ਹੋਣ ਵਾਲਾ ਤੁਹਫਾ ਪ੍ਰਾਪਤ ਹੋ ਗਿਆ ਹੈ ਜਿਸ ਦੀ ਬਰਕਤ ਦਾ ਸਦਕਾ ਗਮਾਂ ਤੇ ਫਿਕਰਾਂ ਨੇ ਕਿਨਾਰਾ ਕਰ ਲਿਆ ਹੈ। ਗੁਣ ਦੁਨੀਆਂ ਤੋਂ ਬੇਖਬਰ ਹੋ ਗਏ ਹਾਂ ਤੇ ਸੁਖ ਦੀ ਥਾਂ ਪੁਜ ਗਏ ਹਾਂ। ਰਾਜਾ ਜੀ ਬਿਆਨ ਕਰਦੇ ਹਨ ਕਿ ਗੁਣ ਦਿਲ ਦੇ ਅੰਦਰ ਹੀ ਠੀਕ ਟਿਕਾਣਾ ਬਣਾ ਲਿਆ ਹੈ। ੧੯੩॥

ਜਲਵਾਇ ਜਾਮ ਭਰਾ ਹੁਆ ਆਮ ਹੈ ਪੀਵੇਗਾ ਜੋ ਮਰੇ ਜੀਵਤ ਜੋ।
 ਦੀਨ ਦੁਵੀ ਦਾਵਾ ਦੂਰ ਭਇਆ ਲਾ ਪਰਵਾਹ ਨਸ਼ੇ ਖੀਵਤ ਜੋ।
 ਬਿਆਨ ਕਰੇ ਬਾਹਿ ਲੱਜਤ ਕੋ ਉਹ ਬੀਚ ਤਾਸੀਹ ਆ ਥੀਵਤ ਜੋ।
 ਨੇਹਮਤ ਨੂਰ ਮੁ ਰਹਿਮਤ ਹੈ ਤਿਸ ਦਾਸ ਭਗਵਾਨ ਇਹ ਪੀਵਤ ਜੋ। ੧੯੪੪ ॥

ਪਦ ਅਰਥ :—ਜਲਵਾਇ ਜਾਮ—ਨੂਰ ਦਾ ਪਿਆਲਾ ਮਰੇ ਜਵੀਤ—ਜੋ ਜਿੰਦਾ ਮਰ ਰਹੇ।
 ਦੀਨ ਦੁਨੀ—ਲੋਕ ਪਰਲੋਕ। ਦਾਵਾ—ਅਪਨਤ, ਮੈਂ—ਮੇਰੀ। ਲਾ ਪਰਵਾਹ—ਬੇਗਰਜ।
 ਖੀਵਤ—ਮਸਤਾਨੇ। ਲੱਜਤ—ਸੁਆਦ। ਤਾਸੀਰ—ਅਸਰ ਹੇਠ। ਥੀਵਤ—ਹੁੰਦਾ ਹੈ।
 ਨੇਹਮਤ—ਸੁਗਾਤ। ਮੁਰਹਮਤ—ਬੱਖਸ਼ਿਸ਼।

ਅਰਥ :—ਨੂਰ ਦਾ ਪਿਆਲਾ ਲਬਾ ਲਬ ਸਾਰੇ ਭਰਪੂਰ ਹੋ ਰਿਹਾ ਹੈ ਪਰ ਦੁਨੀਆਂ ਵਲੋਂ ਮਰ
 ਚੁਕੇ (ਆਸਾਂ ਛਡਣ ਵਾਲੇ) ਇਸ ਪਿਆਲੇ ਨੂੰ ਪੀਂਦੇ ਹਨ ਇਸ ਬੌਪਰਵਾਹੀ ਦੇ ਨਸ਼ੇ ਨੂੰ ਉਹ
 ਪੀਂਦੇ ਹਨ। ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਦੁਨੀਆਂ ਦਾ ਦਾਵਾ ਦੂਰ ਕੀਤਾ ਹੈ ਉਹ ਰਬੀ ਮਸਤੀ ਮਾਣਦੇ ਹਨ। ਜੋ ਨਸ਼ੇ
 ਦੇ ਅਸਰ ਹੇਠ ਆ ਜਾਂਦਾ ਹੈ ਉਹ ਕੀ ਬਿਆਨ ਕਰੇ? ਭਾਵ ਦਸ ਨਹੀਂ ਸਕਦਾ (ਕਹੁ ਕਬੀਰ
 ਗੁਗੇ ਗੁੜ ਖਾਇਆ ਪੂਛੇ ਤੇ ਕਿਆ ਕਹੀਏ)। ਰਾਜਾ ਸਾਹਿਬ ਬਿਆਨ ਕਰਦੇ ਹਨ ਕਿ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਤੇ
 ਪ੍ਰਭੂ ਦੀ ਅਪਾਰ ਕਿਰਪਾ ਹੈ ਉਨ੍ਹਾਂ ਤੇ ਖੁਸ਼ ਹੋ ਕੇ ਇਹ ਬਖਸ਼ਿਸ਼ ਬਖਸ਼ਦਾ ਹੈ। ੧੯੪੪ ॥

ਭਾਵ :—ਦਾਵੇ ਦਾ ਝੱਨ ਹੋਤ ਹੈ ਨਿਰਦਾਵੇ ਰਹੇ ਨਿਸੰਗ।

ਨਿਰਦਾਵੇ ਰਹੇ ਸੋ ਗਣੇ ਇਦ੍ ਸੁ ਰੋਕ।

ਤਿਫਲਤਫੈਲ ਹੋ ਉਮਰ ਅਵੈਲ ਮੇਂ ਜਾਹਦ ਜੈਲ ਕੈ ਗੈਲ ਜੋ ਆਵੇਂ।
 ਉਲਫਤ ਆਰਫ ਲੁਤਫ ਤਜਾਰਤ ਸਮਝ ਇਸਾਰਤ ਜਿਆਰਤ ਪਾਵੇਂ।
 ਰਾਹਿ ਰਿਆਜ਼ਤ ਹੱਕ ਇਜ਼ਾਜਤ ਕਰ ਮੁਤਾਬਕ ਮਰਤਬੇਂ ਜਾਵੇਂ।
 ਗੋਂਸਿ ਹਜੂਰੀ ਦੇ ਮਰਤਬਾ ਮੁਰਸ਼ਦ ਦਾਸ ਭਗਵਾਨ ਚਸ਼ਮ ਚੜਾਵੇਂ। ੧੯੪੫ ॥

ਪਦ ਅਰਥ :—ਤਿਫਲ—ਬਾਲਕ। ਤਫੈਲ—ਬਰਕਤ। ਅਵੈਲ—ਐਬਾਂ ਤੋਂ ਬਿਨਾਂ।
 ਜਾਹਦ—ਦੁਨੀਆਂ ਵਲੋਂ ਮੁਖ ਮੋੜ ਕੇ ਪਰਮੇਸਰ ਵਲ ਰਹਿਨ ਵਾਲਾ। ਜੈਲ—ਪੱਲਾ, ਦਾਮਨ,
 ਲੜਾ। ਉਲਫਤ—ਪਿਆਰ। ਆਰਫ—ਫੱਕਰ। ਲੁਤਫ—ਸੁਆਦ। ਤਜਾਰਤ—ਸੌਦਾਗਰੀ।
 ਇਸ਼ਾਰਤ—ਸੈਨਤ। ਜਿਆਰਤ—ਦਰਸ਼ਨ। ਰਾਹਿ। ਰਿਆਜ਼ਤ—ਬੰਦਗੀ ਦਾ ਰਸਤਾ। ਹੱਕ
 ਇਜ਼ਾਜਤ—ਰੱਬੀ ਹੁਕਮ। ਮੁਤਾਬਕ—ਅਨੁਸਾਰ। ਮਰਤਬੇ—ਦਰਜੇ। ਗੋਂਸਿ ਹਜੂਰੀ—ਰੱਬੀ ਦਰਬਾਰ
 ਦਾ ਦਰਬਾਰੀ। ਮੁਰਸ਼ਦ—ਰਹਿਬਰ ਗੁਰੂ। ਚਸ਼ਮ ਚੜਾਵੇ—ਜੇ ਕਬੂਰ ਪੈ ਜਾਵੇ।

ਅਰਥ :—ਜੇ ਬਾਲਕ ਅਵਸਥਾ ਜਦੋਂ ਬੇ ਐਬ ਹੁੰਦਾ ਹੈ ਜੋ ਸੱਚ ਗੁਰੂ ਦਾ ਪੱਲਾ ਫੜ ਲਵੇ।
 ਐਸੇ ਮੁਰਸ਼ਦ ਦੇ ਇਸ਼ਾਰੇ ਤੇ ਚਲ ਕੇ ਸੱਚ ਦਾ ਵਪਾਰ ਕਰਦਾ ਹੋਇਆ ਰੱਬ ਦਾ ਜਮਾਲ ਪ੍ਰਾਪਤ
 ਕਰੇਗਾ। ਬੰਦਗੀ ਦਾ ਰਸਤਾ ਹੁਕਮ ਤੇ ਆਗਿਆ ਵਿਚ ਤੁਰਕੇ ਉਚੇ ਦਰਜੇ ਤੇ ਪੁੱਜ ਸਕਦਾ ਹੈ
 ਰਾਜਾ ਸਾਹਿਬ ਬਿਆਨ ਕਰਦੇ ਹਨ ਜੇ ਕਾਮਲ ਮੁਰਸ਼ਦ ਦੀ ਨਜ਼ਰ ਵਿਚ ਮਨਜ਼ੂਰ ਹੋ ਜਾਵੇ ਤਾਂ

ਰਬ ਦੀ ਹਜ਼ੂਰੀ ਦਾ ਦਰਸ਼ਨ ਮਿਲ ਜਾਂਦਾ ਹੈ (ਭਾਵ ਕੇਵਲ ਮੁਕਤੀ ਨੂੰ ਪ੍ਰਾਪਤ ਹੋ ਜਾਂਦਾ ਹੈ)। ੧੪੫॥

ਆਲਮ ਹੋ ਮਸ਼ਗੂਲ ਹੋ ਆਲਮ ਕੋਸ਼ਸ ਇਲਮ ਸੇ ਫੈਜ਼ ਕੀ ਪਾਯਾ।

ਜੋਹਫ ਜੋ ਜਿਗਰ ਮੇਂ ਦੀਗਰ ਹੈ ਗੋਗਾ ਗੈਬ ਸੇ ਗਜਬ ਕਾ ਇਸ ਉਠਾਯਾ।

ਜੇਰ ਐ ਜਬਰ ਖਾ ਅਬਰ ਚੜਾ ਤਮਾ ਬੀਚ ਤੁਫਾਨ ਕੀ ਸ਼ੋਰ ਮਚਾਯਾ।

ਦਾਸ ਭਗਵਾਨ ਹੈਰਾਨ ਹੋਏ ਨਹੀਂ ਹਰਫ ਕੀ ਤਰਫ ਅਰਾਮ ਜੋ ਆਯਾ। ੧੪੬॥

ਪਦ ਅਰਥ :—ਆਲਮ—ਵਿਦਵਾਨ। ਮਸ਼ਗੂਲ— ਰੁੱਝ ਕਰਕੇ। ਫੈਜ਼—ਨਤੀਜਾ। ਜੋਫ—ਕਮਜ਼ੋਰੀ। ਜਿਗਰ— liver ਕਲੇਜਾ; ਇਸ ਦਾ ਰੋਗਾ ਸੁਰਖੀ ਮਿਲਿਆ ਭੂਰਾ ਹੁੰਦਾ ਹੈ, ਜਿਗਰ ਦਾ ਬਹੁਤਾ ਹਿੱਸਾ ਸੱਜੇ-ਪਾਸੇ ਪਸਲੀਆਂ ਹੇਠਾਂ ਮੋਹਦੇ ਦੇ ਉਪਰ ਅਤੇ ਬੜਾ ਹਿੱਸਾ ਖੱਬੇ ਪਾਸੇ ਵਲ ਹੋਇਆ ਕਰਦਾ ਹੈ। ਦਲੇਰੀ। ਦੀਗਰ—ਹੋਰ। ਗੋਗਾ—ਸ਼ੋਰ। ਗਜਬ ਕਾ—ਬਹੁਤ ਹੀ। ਜੇਰ ਐਰ ਜਬਰ—ਹੇਠਾਂ ਉੱਤੇ। ਅਬਰ—ਬਦਲ। ਤਮਾ—ਲਾਲਚ। ਤੁਫਾਨ—ਅਧਿਰੀ। ਹਰਫ—ਅੱਖਰ।

ਅਰਥ :—ਹੇ ਵਿਦਵਾਨ! ਬੜੇ ਯਤਨ ਨਾਲ ਵਿੱਦਿਆ ਪੜ੍ਹ ਕੇ ਭਲਾ ਦਸ ਇਸ ਤੋਂ ਕੀ ਲਾਭ ਪ੍ਰਾਪਤ ਕੀਤਾ। ਵਿਦਿਆ ਦੇ ਮਦ ਵਿਚ ਬੜਾ ਰੋਲਾ ਪਾ ਪਾ ਕੇ ਵਾਦ ਵਿਵਾਦ ਵਿਚ ਸਿਰ ਖਪਾਯਾ ਹੈ। ਮਾਇਆ ਦੇ ਲੋਭ ਵਿਚ ਫਸਕੇ ਉਚ ਨੀਚ ਦੇ ਭੇਦ ਦਾ ਬੱਦਲ ਜਾਣ ਕੇ ਬਰਸਿਆ ਤੇ ਨਾਲ ਰਾਜਾ ਸਾਹਿਬ ਵਰਨ ਆਸ਼ਰਮਾਂ ਦੀ ਡੰਡ ਰੋਲੀ ਤੋਂ ਕੀ ਹਾਸਲ ਕੀਤਾ। ਹੈਰਾਨੀ ਪ੍ਰਗਟ ਕਰਦੇ ਹੋਏ ਲਿਖਦੇ ਹਨ ਕਿ ਤੋਹੀਦ ਦਾ ਇਕੋ ਅੱਖਰ ਹੈ। ਜੋ ਖੁਸ਼ੀ ਦੇਣ ਵਾਲਾ ਹੈ। ੧੪੬॥

ਭਾਵ :—ਇਲਮੋ ਬਸ ਕਰੀਓ ਯਾਰ, ਇਕੋ ਅਲਫ ਤੇਰੇ ਦਰਕਾਰ”।

“ਪੜ੍ਹ ਪੜ੍ਹ ਗੱਡੀ ਲਦੀਐ ਪੜ੍ਹ ਪੜ੍ਹ ਭਰੀਐ ਸਾਬ।

ਪੜ੍ਹ ਪੜ੍ਹ ਬੇੜੀ ਪਾਈਐ ਪੜ੍ਹ ਪੜ੍ਹ ਗਡੀਏ ਖਾਤ।

ਪੜੀਐ ਜੇਤੇ ਬਰਸ ਬਰਸ ਪੜੀਐ ਜੇਤੇ ਸਾਸ।

ਨਾਨਕ ਲੇਖੇ ਇਕ ਗਲ ਹੋਰ ਹਉਮੈ ਝਖਨਾ ਝਾਖ।

ਖਾਮ ਖਿਆਲ ਕੀ ਚਾਲ ਨਿਕਾਲ ਬਿਹਾਲ ਕਰਰੇ ਕਭੀ ਆ ਤੁਝੇ ਖੈਨੂੰ।

ਖਲਤ ਖੇਲਤ ਗੋਂਦ ਗਿਰੇ ਮਦ ਮਾਤ ਕਰੇ ਰਿਹਾ ਖੇਲ ਹੈਂ ਜੈਨੂੰ।

ਆਨ ਜਦੀ ਕਹੇ ਬਾਤ ਬਰੀਕ ਤਹਕੀਕ ਬਤਾਵਣ ਆਰਫ ਤੈਨੂੰ।

ਹੈ ਸਤਸੰਗ ਮੇਂ ਢੰਗ ਸਹੀ ਕੁਝ ਦਾਸ ਭਗਵਾਨ ਇਉਂ ਮਾਲਮ ਮੈਨੂੰ। ੧੪੭॥

ਪਦ ਅਰਥ :—ਖਾਮ ਖਿਆਲ—ਕਚੇ ਖਿਆਲ। ਬਿਹਾਲ—ਦੁਖੀ। ਖੇ—ਨਾਸ਼। ਮਾਤ—ਨੀਚਾ ਦਿਖੇਣਾ। ਤਹਕੀਕ—ਨਿਸਚੇ ਕਰਕੇ ਠੀਕ।

ਅਰਥ :—ਕੱਚੇ ਖਿਆਲਾਂ ਦੀ ਚਾਲ ਦਿਲ ਵਿਚੋਂ ਕਢਦੇ ਇਹ ਕਿਸੇ ਦਿਨ ਤੈਨੂੰ ਖਰਾਬ ਕਰੇਗੀ ਤੇ ਨਾਸ਼ ਦਾ ਕਾਰਨ ਬਣੇਗੀ। ਇਹ ਜੋ ਦੁਨੀਆਂ ਦੀ ਝੂਠੀ ਖੇਲ ਵਿਚ ਖਚਤ ਹੋ ਰਿਹਾ

ਹੈ ਇਹ ਖੇਲ ਤੈਨੂੰ ਖਰਾਬ ਕਰਨ ਵਾਲੀ ਹੈ। ਸੱਤ ਪੁਰਖਾਂ ਦੀ ਸੰਗਤ ਕਰਕੇ ਸੱਚੀ ਖੇਲ ਦਾ ਵਿਚਾਰ ਦੱਸ ਦੇਣਗੇ, ਰਾਜਾ ਸਾਹਿਬ ਬਿਆਨ ਕਰਦੇ ਹਨ ਕਿ ਸਾਨੂੰ ਤਾਂ ਇਹ ਪਤਾ ਹੈ ਕਿ ਸੱਤ ਸੰਗ ਦੀ ਬਰਕਤ ਨਾਲ ਸਹੀ ਖੇਲ ਦਾ ਭੇਦ ਪਤਾ ਲਗ ਸਕਦਾ ਹੈ। ੧੪੭॥

ਭਾਵ :-ਵਿਕਾਰਾਂ ਤੇ ਵਾਦ ਵਿਵਾਦ ਦੀ ਤਪਸ਼ ਵਿਚ ਸਭ ਰਹੇ ਸੰਸਾਰ ਨੂੰ ਠੰਡਕ ਅਪੜਾਨ ਵਾਲਾ ਕੇਵਲ ਹਰੀਨਾਮ ਹੀ ਹੈ ਤੇ ਇਸ ਦੀ ਪ੍ਰਾਪਤੀ ਨਾਮ ਦੇ ਰਸੀਏ ਗੁਰਮੁਖਾਂ ਪਾਸੋਂ ਹੀ ਹੋ ਸਕਦੀ ਹੈ।

ਸੱਚੀ ਖੇਡ ਬਾਰੇ ਕਬੀਰ ਜੀ ਲਿਖਦੇ ਹਨ ਜੇ ਤੈਨੂੰ ਪ੍ਰਭੂ ਪਿਆਰ ਦੀ ਖੇਡ ਖੇਡਣ ਦੀ ਤਾਘ ਹੈ ਤਾਂ ਆਪਣਾ ਸਿਰ ਕਟਕੇ ਗੋਦ ਬਣਾ ਲੈ, ਇਹ ਖੇਡ ਖੇਡਦਾ ਖੇਡਦਾ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਮਸਤ ਹੋ ਜਾ ਕਿ ਦੁਨੀਆਂ ਵਲੋਂ ਜੋ ਸਲੂਕ ਤੇਰੇ ਨਾਲ ਹੋਵੇ ਪਿਆ ਹੋਵੇ :-

ਕਬੀਰ ਜਉ ਤੁਹਿ ਸਾਧ ਪਿਰੰਮ ਕੀ ਸੀਸੁ ਕਾਟਿ ਕਰਿ ਗੋਇ।

ਖੇਲਤ ਖੇਲਤ ਹਾਲ ਕਰਿ, ਜੋ ਕਿਛੁ ਹੋਇ ਤ ਹੋਇ। ੨੩੯॥

ਰੋਕ ਰਕੀਬ ਕੋ ਹੁਬ ਹਬੀਬ ਸੇ ਬਾਤ ਅਜੀਬ ਇਹ ਜਾਣ ਜੂਰੀ।

ਗਾਫਲ ਗੌਰ ਸੇ ਤੌਰ ਤਰੀਕਤ ਸਮਝ ਹਕੀਕਤ ਆ ਅਬ ਪੂਰੀ।

ਪੁਤਲਾ ਪਾਕ ਹੈ ਖਾਕ ਵਿਖੇ ਇਹ ਖੋਜ ਕੇ ਹੋਹੁ ਹੁਨ ਸਹੁ ਨੂਰੀ।

ਪਾਇ ਤੌਹੀਦ ਲੈ ਦੀਦ ਸਹੀ ਇਹ ਦਾਸ ਭਗਵਾਨ ਤੂੰ ਧਾਰ ਸਬੂਰੀ। ੧੪੮॥

ਪਦ ਅਰਥ :-ਰਕੀਬ—ਨਿਗਾਹਬਾਨ ਮੁਕਾਬਲਾ ਕਰਨ ਵਾਲਾ—ਪਰਸਪਰ ਉਹ ਦੋ ਆਦਮੀ, ਜੋ ਇਕ ਹੀ ਪਿਆਰੇ ਨਾਲ ਪਰੇਮ ਕਰਨ ਵਾਲੇ ਹੋਣ। ਪਰ ਆਪੋ ਵਿਚ ਈਰਖਾ ਰਖਦੇ ਹੋਣ। ਹੁੱਬ—ਪਿਆਰ ਮੁਹੱਬਤ। ਉਮੰਗ ਚਾਉ। ਹਬੀਬ—ਪਿਆਰਾ, ਦੋਸਤ, ਮਿਤਰ। ਅਜੀਬ—ਅਸਚਰਜ। ਗੌਰ—ਧਿਆਨ ਨਾਲ। ਤੌਰ—ਰਸਤਾ। ਤਰੀਕਤ—ਅੰਤਹਕਰਣ ਦੀ ਖੁੱਧੀ ਦਾ ਤਰੀਕਾ। ਹਕੀਕਤ—ਅਸਲੀਅਤ ਸਚਾਈ। ਪੁਤਲਾ ਤਾਕ—ਸਹੀ ਸਰੂਪ। ਖਾਕ—ਮਿੱਟੀ ਦੀ ਦੇਹ। ਸਹੁ—ਮਾਲਕ। ਨੂਰੀ—ਆਤਮਾ ਤੌਹੀਦ—ਇਕ ਪਾਰ ਬ੍ਰਹਮ ਦਾ ਨਿਸਚਾ। ਦੀਦ—ਦਰਸ਼ਨ ਸਬੂਰੀ—ਸੰਤੋਖ ਦਾ ਧਾਰਨੀ।

ਅਰਥ :-ਰਕੀਬ ਜੋ ਇਹ ਮਨ ਹੈ ਉਲਟੇ ਪਾਸੇ ਲਿਜਾਂਦਾ ਹੈ ਇਸ ਨੂੰ ਪਿਆਰੇ ਦੇ ਪਿਆਰ ਵਲ ਲਾ ਕੇ ਰੋਕੋ ਇਹ ਅਸਚਰਜ ਗਲ ਹੈ ਤੇ ਜ਼ਰੂਰੀ ਭੀ ਹੈ। ਹੇ ਮਾਇਆ ਬੜੇ ਗਾਫਲ ਮਨ! ਅੰਤਸਕਰਨ ਹੀ ਖੁੱਧੀ ਦਾ ਤਰੀਕਾ ਪੂਰੀ ਤਰ੍ਹਾਂ ਸਮਝ ਲੈ। ਨੂਰ ਦਾ ਪੁਤਲਾ ਜੋ ਖਾਕੀ ਵਿਚ ਸਮਾਇਆ ਹੋਇਆ ਹੈ ਉਸ ਨੂੰ ਖੋਜ ਕੇ ਨੂਰੀ ਹੋ ਜਾ। ਇਕ ਪ੍ਰਭੂ ਦਾ ਪੁਜਾਰੀ ਬਣ ਕੇ ਰਾਜਾ ਸਾਹਿਬ ਦੇ ਕਬਨ ਅਨੁਸਾਰ ਸਬਰ ਸੰਤੋਖ ਨੂੰ ਧਾਰਨ ਕਰਕੇ ਰਬ ਦਾ ਦੀਦਾਰ ਪਾ ਲਵੇਗਾ। ੧੪੮॥

ਭਾਵ :-ਬਾਬਾ ਫਰੀਦ ਜੀ ਆਪਣੇ ਸਲੋਕ ਨੰ. ੧੧੭ ਵਿਚ ਸਬਰ ਵਾਲੇ ਬੰਦੇ ਦੀ ਵਡਿਆਈ ਦਸਦੇ ਜਿਸ ਬਾਰੇ ਰਾਜਾ ਸਾਹਿਬ ਜੀ ਲਿਖਦੇ ਹਨ ਕਿ ਦਰਸ਼ਕ ਨੂੰ ਸਬਰ ਸੰਤੋਖ ਵਾਲਾ ਹੋਣ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ।

ਹੇ ਬੰਦੇ ! ਇਹ ਸਬਰ ਹੀ ਜ਼ਿੰਦਗੀ ਦਾ ਅਸਲ ਨਿਸ਼ਾਨਾ ਹੈ ਜੇ, ਤੂੰ ਪੱਕਾ ਕਰ ਲਏ ਤਾਂ ਵਧ ਕੇ ਦਰਿਆ ਹੋ ਜਾਏਗਾ, ਘੱਟ ਕੇ ਨਿੱਕਾ ਜਿਹਾ ਵਹਿਣ ਨਹੀਂ ਬਣੇਗਾ (ਭਾਵ, ਸਬਰ ਵਾਲਾ ਜੀਵਨ ਬਣਾਇਆ ਤੇਰਾ ਦਿਲ ਵਧ ਕੇ ਦਰਿਆ ਹੋ ਜਾਏਗਾ, ਤੇਰੇ ਦਿਲ ਵਿਚ ਸਾਰੇ ਜਗਤ ਵਾਸਤੇ ਪਿਆਰ ਪੈਦਾ ਹੋ ਜਾਏਗਾ ਤੇਰੇ ਅੰਦਰ ਤੰਗ ਦਿਲੀ ਨਹੀਂ ਰਹਿ ਜਾਏਗੀ।

“ਸਬਰ ਇਹ ਸਆਉ, ਜੇ ਤੂੰ ਬੰਦਾ ਦ੍ਰਿੜ ਕਰਹਿੰ।

ਵਧਿ ਬੀਵਹਿ ਕਰੀਆਉ, ਟੁਟਿ ਨ ਬੀਵਹਿ ਵਾਹੜਾ। ੧੧੭॥

ਜ਼ਿੰਦਗੀ ਜ਼ੋਕ ਲੈ ਫੌਕ ਚਲੇ ਏਹੋ ਹੋਵਣਾ ਸਾਬਤ ਹੋਣ ਕਰੋ।

ਆਇ ਗਲੀਜ਼ ਮਰੀਜ਼ ਭਇਆ ਰੂਹ ਆਰਫ ਘਾਟ ਪੈ ਪੁੱਟ ਧਰੋ।

ਬਾਂਧ ਕੇ ਕਮਰ ਇਹ ਅਮਰ ਲਵੋ, ਨਹੀਂ ਗਾਫਲ ਹੋ ਵਿਚ ਹੋਣ ਮਰੋ।

ਦਾਸ ਭਗਵਾਨ ਗਿਆਨ ਪਛਾਣ ਇਹ ਪਾ ਅਭਮਾਨ ਕਾ ਹੋਣ ਕਰੋ। ੧੪੯॥

ਪਦ ਅਰਥ :—ਜੋਕ—ਫੌਜ, ਸੈਨਾ ਜੋਕ—ਖੁਸ਼ੀ, ਅਨੰਦ। ਫੌਕ—ਵਿਸ਼ੇਸ਼ਤਾ। ਗਲੀਜ਼—ਗੰਦਾ। ਮਰੀਜ਼—ਬੀਮਾਰ। ਅਮਰ—ਹੁਕਮ।

ਅਰਥ :—ਜ਼ਿੰਦਗੀ ਦੀ ਵਿਸ਼ੇਸ਼ਤਾ ਜਾਣਕੇ ਆਤਮਕ ਅਨੰਦ ਦੀ ਪ੍ਰਾਪਤੀ ਦਾ ਹੋਣਾ ਹੀ ਅਸਲੀ ਹੋਣ ਹੈ। ਇਹ ਰੂਹ ਵਿਕਾਰਾਂ ਕਰਕੇ ਗੰਦੀ ਹੋ ਗਈ ਤੇ ਹਉਮੈਂ ਕਰਕੇ ਰੋਗੀ ਹੋ ਗਈ। ਇਸ ਦੀ ਮੈਲ ਨੂੰ ਸੰਤਾਂ ਦੀ ਸੰਗਤ ਦੇ ਘਾਟ ਤੇ ਧੋ ਕੇ ਸਾਫ਼ ਕਰੋ। ਗਾਫਲੀ ਦੀ ਨੀਂਦ ਤੋਂ ਜਾਗ ਕੇ ਹੁਕਮ ਵਿਚ ਤੱਤਪਰ ਹੋ ਕੇ ਨਿੱਤ ਦਾ ਰੋਣਾ ਜਮਣ ਮਰਨ ਮੁਕਾ ਦਿਉ। ਰਾਜਾ ਸਾਹਿਬ ਬਿਆਨ ਕਰਦੇ ਹਨ ਕਿ ਗਿਆਨਵਾਨ ਦੀ ਬਿਰਤੀ ਦੀ ਪਛਾਮ ਕਰਕੇ ਮੈਂ ਮੇਰੀ ਨੂੰ ਦੂਰ ਕਰੋ। ੧੪੯॥

ਕਾਫਰ ਹੈਂ ਕਰ ਬਾਫਰ ਕਾਮ ਕੋ, ਸਮਝ ਮਸਾਫਰ ਸਿਖ ਹਮਾਰੀ।

ਨਫਸ ਦੀ ਕੈਦ ਬੇ ਫੈਦ ਫਸੋਂ ਨਾਹਿ ਛੁਟਣ ਕੀ ਕੋਈ ਬਾਤ ਬਿਚਾਰੀ।

ਮਜ਼ਹਬੀ ਬੈਲ ਨਾ ਲੱਜਤ ਪਾਵਤ ਮੋਮਨ ਹੋਣ ਕੀ ਮੌਜ ਰਿਹਾਰੀ।

ਆਰਫ ਮਰਦ ਕੀ ਸੁਹਬਤ ਸੇ ਇਹ ਦਾਸ ਭਗਵਾਨ ਆਜ਼ਾਦ ਬਿਹਾਰੀ। ੧੫੦॥

ਪਦ ਅਰਥ :—ਕਾਫਰ—ਜੋ ਸ਼ਰਾਹ ਤੋਂ ਉਲਟ ਚਲੇ। ਬਾਫਰ—ਵਾਧੂ। ਨਫਸ ਦੀ ਕੈਦ—ਮਨ ਦੇ ਮਤੇ। ਬੇ ਫੈਦ—ਬੇ ਅਰਥ ਫਜ਼ੂਲ। ਮਜ਼ਹਬੀ ਬੈਲ—ਵਰਨ, ਆਸ਼ਰਮ ਦਾ ਅਭਿਆਨੀ। ਲੱਜਤ—ਸੁਆਦ। ਮੋਮਨ—ਮਸਲਮਾਨ। ਨਿਰਾਗੋ—ਨਿਰਾਲੀ। ਆਰਫ—ਭਲੇ ਪੁਰਸ਼। ਰਿਹਾਰੀ—ਵਿਚਰਨਾ।

ਅਰਥ :—ਹੇ ਮੁਸਾਫਰ ! ਕਾਫਰ ਹੋ ਕੇ ਵਾਧੂ ਕੰਮ ਕਰਦਾ ਹੈ, ਸਾਡੀ ਸਿਖਿਆ ਸੁਣ ਲੈ। ਬੇਅਰਥ ਹੀ ਮਾਇਆ ਦੇ ਜਾਲ ਵਿਚ ਫਸ ਕੇ ਦੁਖੀ ਹੋ ਰਿਹਾ ਹੈ ਤੇ ਛੁਟਕਾਰੇ ਦਾ ਕੋਈ ਸਾਧਨ ਨਹੀਂ ਵਿਚਾਰਦਾ। ਸਹੀ ਮੋਮਨ ਹੋਣ ਦੀ ਮੌਜ ਨਿਰਾਲੀ ਹੈ। ਸ਼ਰਹ ਦਾ ਜਨੂਨੀ ਇਨਸਾਨ ਰੱਬੀ ਸੁਆਦ ਨਹੀਂ ਪ੍ਰਾਪਤ ਕਰ ਸਕਦਾ। ਰਾਜਾ ਸਾਹਿਬ ਕਥਨ ਕਰਦੇ ਹਨ ਭਲੇ ਲੋਕਾਂ ਦੀ ਸੰਗਤ ਕਰਕੇ ਹੀ ਵਰਨ ਆਸ਼ਰਮਾਂ ਤੇ ਸ਼ਰਹ ਦੇ ਬੰਧਨਾਂ ਵਿਚੋਂ ਨਿਕਲਵੇ ਆਜ਼ਾਦ ਹੋ ਸਕੇਗਾ। ੧੫੦॥

ਹੈਫ ਹਜ਼ਾਰ ਹੈ ਕੈਫ ਨੇ ਪੀਣ ਕੋ ਸਾਬਰੀ ਸੈਫ ਨਾ ਆਣ ਉਠਾਏਂ।
 ਮਰਗ ਕਰੀਬ ਹਬੀਬ ਖੜੀ ਨਾਹਿ ਨਫਸ ਰਕੀਬ ਕੋ ਮਾਰ ਮੁਕਾਏ।
 ਦਾਮਨ ਦਾਗ ਹੈ ਲਾਗ ਰਿਹਾ ਅਬ ਨਾ ਬਦਫੈਲ ਬਛਾਵਣ ਚਾਏਂ।
 ਦੇਖ ਹੈਸੀਅਤ ਨੀਤ ਨਾ ਬਾਂਧਤ ਦਾਸ ਭਗਵਾਨ ਆ ਸ਼ੋਰ ਮਾਚਾਏਂ।੧੫੧॥

ਪਦ ਅਰਥ :—ਹੈਫ—ਲਾਨੁਤ। ਕੈਫ—ਸ਼ਰਾਬ। ਸਾਬਰੀ—ਸਬਰ ਦੀ। ਸੈਫ—ਤਲਵਾਰ।
 ਮਰਗ—ਮੌਤ। ਹਬੀਬ—ਪਿਆਰਾ। ਨਫਸ—ਰੂਹ। ਰਕੀਬ—ਈਰਖਾਲੂ। ਦਾਮਨ—ਪੱਲਾ।
 ਦਫੈਲ—ਬੁਰਾ ਕਰਮ ਵਿਚਾਰ। ਬਛਾਵਣ—ਬਿਛਾਉਣਾ। ਚਾਏਂ—ਚੱਖਨਾ, ਉਠਾਣਾ।
 ਸੀਅਤ—ਅਪਨਾ ਵਿਤ। ਨੀਤ—ਨਿਯਮਵੱਧ ਹੋਣਾ।

ਅਰਥ :—ਹਜ਼ਾਰ ਵਾਰ ਲਾਨੁਤ ਹੈ ਤੇ ਸ਼ਰਾਬ ਪੀਣੇ ਨੂੰ ਜੇਕਰ ਸਬਰ ਦੀ ਤਲਵਾਰ ਹਬ
 ਵਿਚ ਲੈ ਕੇ ਇਸ ਭੈੜੀ ਵਾਦੀ ਦਾ ਨਾਸ਼ ਨਾ ਕਰੇ। ਹੇ ਪਿਆਰੇ! ਮੌਤ ਤੇਰੇ ਸਿਰ ਤੇ ਖੜੀ ਹੈ, ਮਨ
 ਰੂਪੀ ਦੁਸ਼ਮਨ ਸੰਸਾਰ ਕਿਉਂ ਨਹੀਂ ਮੁਕਾਂਦਾ। ਬਦਫੈਲੀ ਦਾ ਬਿਸਤਰਾ ਗੋਲ ਨਹੀਂ ਕਰਦਾ ਤੇਰਾ
 ਇਹ ਇਨਸਾਨੀ ਜਾਮਾ ਦਾਗੀ ਹੋ ਰਿਹਾ ਹੈ। ਰਾਜਾ ਸਾਹਿਬ ਬਿਆਨ ਕਰਦੇ ਹਨ ਸ਼ੋਰ ਕਿਸ ਲਈ
 ਮਚਾਇਆ ਹੈ ਅਪਨੇ ਅਸਲੇ ਵਲ ਦੇਖੇ ਬਿਨਾਂ ਨਿਯਮਬਧ ਨਹੀਂ ਹੁੰਦਾ।੧੫੧॥

ਦੌਲਤ ਦਾਮ ਦੀਵਾਨ ਮਕਾਨ ਨਦਾਨ ਗੁਮਾਨ ਨਾਇਨ ਕਰੋ।

ਔਰਤ ਪੂਤ ਔ ਦੂਤ ਕੋ ਸੂਤ ਇਹ ਦੇਖ ਬਭੂਤ ਨਾ ਮਾਣ ਮਰੋ।

ਪਾ ਪੁਰਸਾਰਥ ਲੈ ਪਰਮਾਰਥ ਸਮਝ ਜਥਾਰਥ ਧਿਆਨ ਧਰੋ।

ਆਤਮ ਰੰਗ ਕੇ ਅੰਗ ਕੋ ਪਾ ਕਰ ਦਾਸ ਭਗਵਾਨ ਆਪਾਰ ਪਰੋ।੧੫੨॥

ਪਦ ਅਰਥ :—ਦੌਲਤ ਦਾਮ—ਰੁਪਿਆ ਪੈਸਾ। ਦੀਵਾਨ—ਬੈਠਕਾਂ। ਮਕਾਨ—ਘਰ।
 ਨਦਾਨ—ਭੁਲੜ। ਗੁਮਾਨ—ਅਹੰਕਾਰ। ਸੂਤ—ਰਬਵਾਹੀ। ਬਿਭੂਤ—ਸਮੱਗੀ। ਪਰਸਾਰਥ—ਉਦਮ।
 ਯਥਾਰਥ—ਜੋਗ। ਆਤਮ ਰੰਗ—ਰੱਬੀ ਪਿਆਰ। ਅੰਗ—ਪਾਸਾ।

ਅਰਥ :—ਹੇ ਮੂਰਖ! ਰੁਪਿਆ ਪੈਸਾ, ਦੀਵਾਨ ਖਾਨ, ਮਕਾਨ ਆਦਿਕ ਇਨ੍ਹਾਂ ਦਾ ਹੰਕਾਰ
 ਨਾ ਕਰ ਇਹ ਭੁਲ ਹੈ। ਇਸਤ੍ਰੀ ਪੁਤ੍ਰ ਨੌਕਰ ਚਾਕਰ, ਤੇ ਹੋਰ ਸਾਰੀ ਸਮੱਗਰੀ ਦਾ ਮਾਣ ਨਾ ਕਰੋ।
 ਜੇ ਯੋਗ ਰਸਤਾ ਹੈ ਉਹ ਪਰਮਾਰਥ ਦੀ ਪ੍ਰਾਪਤੀ ਹੈ ਉਸ ਨੂੰ ਪ੍ਰਾਪਤ ਕਰਨੇ ਦੀ ਜੁਗਤੀ ਵਿਚ
 ਸੁਰਤੀ ਨੂੰ ਜੋੜੋ। ਰਾਜਾ ਸਾਹਿਬ ਪਾਰ ਹੋਣ ਦਾ ਰਸਤਾ ਦਸਦੇ ਹਨ ਕਿ ਆਪਣੀ ਆਤਮਾ ਨੂੰ
 ਰੱਬੀ ਪਿਆਰ ਵਿਚ ਰੰਗੋ।੧੫੨॥

ਭਾਵ :—ਦਰਗਾਹ ਵਿਚ ਸੰਸਾਰਕ ਪਦਾਰਥ, ਸੰਬੰਧੀ ਆਦਿਕ ਕਿਸੇ ਕੰਮ ਨਹੀਂ ਆਉਂਦੇ
 ਉਥੇ ਕੇਵਲ ਸਿਮਰਨ ਹੀ ਸਹਾਇਤਾ ਕਰਨੇ ਵਾਲਾ ਪਦਾਰਥ ਹੈ ਜੈਸਾ ਕਿ ਗੁਰੂ ਅਰਜੁਨ ਦੇਵ ਜੀ
 ਆਸਾ ਰਾਗ ਵਿਚ ਲਿਖਦੇ ਹਨ :—

ਰਾਜ ਮਿਲਕ ਜੋਬਨ ਗਿ੍ਹ ਸੋਭਾ ਰੂਪ ਵੰਤ ਜੁਆਨੀ।

ਕਹੁਤ ਦਰਬ ਹਸਤੀ ਅਰੁ ਘੋੜੇ, ਨਾਲ ਲਾਖ ਬੈ ਆਨੀ।

ਆਰੈ ਦਰਗਾਹਿ ਕਾਮਿ ਨ ਆਵੇ, ਛੋਡ ਚਲੈ ਅਭਿਮਾਨੀ।

ਕਾਹੇ ਏਕ ਬਿਨਾਂ ਚਿਤੁ ਲਾਈਐ।

ਊਠਤ ਬੈਠਤ ਸੇਵਤ ਜਾਗਤ ਸਦਾ ਸਦਾ ਹਰਿ ਧਿਆਈਐ।

ਪਾ ਦਰਵੇਸ਼ ਕਾ ਦਰਸ਼ਨੁ ਸ੍ਰਸਨ ਪ੍ਰਸਨੁ ਸਾਥ ਉਧਾਰ ਕਰੋ।

ਆ ਅਧਿਕਾਰ ਸੇ ਅਰਜ ਗੁਜ਼ਾਰ ਤਿਆਗ ਹੰਕਾਰ ਬਕਾਰ ਰਹੋ।

ਕੀਜੋ ਆ ਸੇਵ ਇਹ ਦੇਵ ਪਛਾਣਕੇ ਭੇਵ ਸੇ ਭੈ ਸੰਸਾਰ ਤਰੋ।

ਹੋਇ ਮਮੋਛੁ ਆਮੋਛੁ ਲਹੋ ਇਉਂ ਦਾਸ ਭਗਵਾਨ ਆ ਸਾਚ ਰਹੋ। ੧੫੩ ॥

ਪਦ ਅਰਥ :—ਦਰਵੇਸ਼—ਰੱਬ ਦਾ ਪਿਆਰਾ। ਪ੍ਰਸੰਨ—ਸੰਸੇ ਨਵਿਰਤੀ ਲਈ ਪੁਛਣਾ। ਸ੍ਰਸਨ—ਪ੍ਰਸੰਤਾ। ਅਧਿਕਾਰ—ਲੋੜ ਵੇਦ। ਬਕਾਰ—ਵਿਸ਼ੇ ਵਿਕਾਰਾਂ ਦੀ ਇਛਿਆ। ਦੇਵ—ਰੱਬ ਰੂਪ। ਭੇਵ—ਅਸਲ। ਮਮੁਛੁ—ਮੁਕਤੀ ਦੀ ਇਛਿਆ ਵਾਲਾ। ਮੋਛੁ—ਮੁਕਤੀ। ਰਹੋ—ਬੋਲ ਨਾ।

ਅਰਥ :—ਰੱਬੀ ਬੰਦੇ ਦੇ ਦਰਸ਼ਨ ਕਰਕੇ ਪ੍ਰਸੰਤਾ ਜਾਂ ਖੇੜਾ ਪ੍ਰਾਪਤ ਕਰੋ। ਬੜੇ ਸ਼ਰਧਾ ਸਹਿਤ ਲੋੜਵੰਦ ਹੋ ਕੇ ਅਹੰਕਾਰ ਨੂੰ ਛਡਕੇ ਬੇਨਤੀ ਕਰੋ। ਰੱਬ ਦਾ ਰੂਪ ਜਾਣਕੇ ਸੇਵਾ ਕਰਕੇ ਅਸਲੀ ਭੇਦ ਨੂੰ ਜਾਣਕੇ ਸੰਸਾਰ ਸਾਗਰ ਨੂੰ ਪਾਰ ਕਰਨ ਦਾ ਯਤਨ ਕਰੋ। ਰਾਜਾ ਸਾਹਿਬ ਸੱਚ ਦੀ ਟੇਕ ਵਲ ਪਰੇਰਦੇ ਹੋਏ ਕਥਨ ਕਰਦੇ ਹਨ ਕਿ ਹੋ ਮੁਕਤੀ ਦੀ ਇਛਾ ਵਾਲੇ ਜਗਯਾਸੂ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਮੁਕਤੀ ਪ੍ਰਾਪਤ ਕਰ ਸਕਦਾ ਹੈ। ੧੫੩ ॥

“ਬੋਲੀਐ ਸਚ ਧਰਮ ਖੂਠ ਨ ਬੋਲੀਐ।

ਜੋ ਗੁਰ ਦਸੇ ਵਾਟ ਮੁਰੀਦਾ ਜੋਲੀਐ।” (ਫਰੀਦ ਜੀ)

ਲੇਖ ਲਿਲਾਟ ਕੇ ਪਲਟਤ ਆ ਸਤਸੰਗ ਕੀ ਸਾਟ ਹੋ ਸਾਦਕ ਖਾਏਂ।

ਕੂਕਰ ਸੂਕਰ ਗਰਧਥ ਜੋਨ ਹੈ ਨਾ ਕਸਮ ਜੋ ਇਹ ਪਲਟਾਏਂ।

ਨਾਮ ਔ ਰੂਪ ਜੋ ਮਾਨਤ ਆਪ ਕੋ ਇਹ ਸਭ ਤ੍ਰਿਗਦ ਜੋਨ ਕਹਾਏਂ।

ਆਸਰਾ ਆਪ ਇਹਨਾਮ ਔ ਰੂਪ ਕਾ ਦਾਸ ਭਗਵਾਨ ਦਨਾ ਸਮਝਾਏਂ। ੧੫੪ ॥

ਪਦ ਅਰਥ :—ਲਲਾਟ—ਮੱਥਾ। ਪਲਟਤ—ਬਦਲਨਾ। ਸਾਟ—ਸੱਟ। ਸਾਦਕ—ਸਿਦਕ ਵਾਲਾ। ਕੂਕਰ—ਕੁੱਤਾ। ਸੂਕਰ—ਸੂਰ। ਗਰਧਥ—ਗਧਾ। ਕਰਮ—ਕਰਤੂਤ। ਨਾਮ ਰੂਪ—ਸੰਸਾਰ, (ਅਨਾਮ, ਅਰੂਪ—ਵਾਹਿਗੁਰੂ) ਤ੍ਰਿਗਦ—ਟੇਢੇ ਚਲਨ ਵਾਲੇ ਸੱਪ ਮੇਡਕ ਆਦਿ। ਦਾਨਾ—ਸਿਆਣੇ।

ਅਰਥ :—ਸਿਦਕੀ ਹੋ ਕੇ ਜਦ ਸੱਤ ਸੰਗ ਦੀ ਕਸਵੱਟੀ ਸਹਾਰਦਾ ਹੈ ਤਾਂ ਮੱਥੇ ਦੇ ਲੇਖ ਉਲਟ ਤੋਂ ਸਿਧੇ ਹੋ ਜਾਂਦੇ ਹਨ। ਐਸਾ ਕਰਮ ਨਾ ਕਰੋ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਕਰਮਾਂ ਦੇ ਕਰਨੇ ਕਰਕੇ ਕੁੱਤੇ, ਸੂਰ ਤੇ ਗਧਿਆਂ ਦੀ ਜੂਨ ਵਿਚ ਜਾਣਾ ਪਵੇ। ਜੋ ਨਾਮ ਰੂਪ ਜੋ ਸੰਸਾਰ ਹੈ, ਉਸ ਤੋਂ ਆਪਣੀ ਬਿਰਤੀ ਨੂੰ ਉਚਾ ਨਹੀਂ ਲੈ ਜਾਂਦਾ ਉਹ ਟੇਢੀਆਂ ਸੱਪਾਂ ਮੇਡਕਾਂ ਦੀਆਂ ਜੂਨਾਂ ਵਿਚ ਫਟਕਦਾ ਹੈ। ਜਿਸ ਦੇ ਆਸਰੇ ਇਹ ਨਾਮ ਰੂਪ ਸੰਸਾਰ ਹੈ ਇਸ ਭੇਤ ਨੂੰ ਰਾਜਾ ਸਾਹਿਬ ਕਥਨ ਕਰਦੇ ਹਨ ਕਿ ਦਾਨੇ ਲੋਕ ਸਮਝਾਉਂਦੇ ਹਨ। ੧੫੪ ॥

ਮਾਨਸ ਜਾਤ ਮੇਂ ਭੇਦ ਨਹੀਂ ਕੁਝੁ ਹੈ ਸਭ ਏਕ ਹੀ ਰੂਪ ਭਏ।
 ਸਜਾਤੀ ਬਜਾਤੀ ਹੈਂ ਮੰਨਤ ਮੇਂ ਨਹੀਂ ਅੰਗ ਕੋ ਦੂਸਰ ਹੋਇ ਗਏ।
 ਆਤਮ ਗਿਆਨ ਸੁਭਾਵ ਸਜਾਤੀ ਅਗਿਆਤ ਆ ਅੰਗ ਬਜਾਤ ਪਏ।
 ਛੋਡ ਬਣਾਵਟ ਕੂੜ ਕੀ ਮੰਨਤ ਦਾਸ ਭਗਵਾਨ ਬਚਾਰ ਲਏ।੧੫੫॥
 ਪਦ ਅਰਥ :—ਸਜਾਤੀ—ਉਸੇ ਜਾਤ ਦਾ। ਬਜਾਤੀ—ਦੂਜੀ ਜਾਤ ਵਾਲਾ।

ਅਰਥ :—ਮਨੁਖ ਜਾਤ ਵਿਚ ਕੋਈ ਭਿੰਨ ਭੇਦ ਨਹੀਂ ਸਭ ਹੀ ਬ੍ਰਹਮ ਦਾ ਸਰੂਪ ਹੈ। ਜਾਤੀ ਜਾ ਬਜਾਤੀ ਭੇਦ ਮੰਨਣ ਕਰਕੇ ਹੀ ਹੈ ਅੰਗ ਸਭ ਦੇ ਇਕੋ ਹਨ ਦੂਜੇ ਨਹੀਂ। ਆਤਮ ਗਿਆਨ ਕਰਕੇ ਮਨ ਬ੍ਰਹਮ ਦੀ ਜਾਤ ਹੈ ਐਪਰ ਅਗਿਆਨ ਕਰਕੇ ਭੇਦ ਭਾਵ ਪ੍ਰਤੀਤ ਕਰਦਾ ਹੈ। ਰਾਜਾ ਸਾਹਿਬ ਉਪਦੇਸ਼ ਕਰਦੇ ਹਨ ਕਿ ਝੂਠ ਦੀ ਬਣਾਵਟ ਛੱਡਕੇ ਇਕ ਬਿਬੇਕ ਵਿਚਾਰ ਦੀ ਮੰਨਤ ਵਿਚ ਆ ਜਾ।੧੫੫॥

ਭਾਵ :—ਭਾਰਤ ਦੀ ਦੁਰਦਸ਼ਾ ਦਾ ਮੁਖ ਕਾਰਨ ਇਹ ਹੋਇਆ ਕਿ ਜਾਤਿ ਅਭਿਆਨੀਆਂ ਨੇ ਸਦਾਚਾਰ ਦੀ ਕਦਰ ਨਾ ਕਰਕੇ, ਜਾਤਿ ਦੀ ਮਹਿਮਾ ਪ੍ਰਗਟ ਕੀਤੀ। ਦਸਮ ਗੁਰੂ ਜਾਤੀ ਭੇਦ ਦਾ ਖੰਡਨ 'ਅਕਾਲ ਉਸਤਤ' ਵਿਚ ਇਉਂ ਕਰਦੇ ਹਨ:—

“ਹਿੰਦੂ ਤੁਰਕ ਕੋਊ ਰਾਫ਼ਜ਼ੀ ਇਮਾਮ ਸਾਫ਼ੀ।
 ਮਾਨਸ ਕੀ ਜਾਤਿ ਸਭ ਏਕੈ ਪਹਿਚਾਨ ਬੋ।
 ਏਕੈ ਨੈਨ ਏਕੈ ਕਾਨ ਏਕੈ ਦੇਹ ਏਕੈ ਬਾਨ।
 ਖਾਕ ਖਾਦ ਆਤਿਸ ਐ ਆਬ ਕੋ ਰਲਾਓ।

ਅਕਾਸ ਹੋ ਨਿਰਮਲ ਹੈ ਪੜੇ ਬਾਦਲ ਸਰਬ ਪਦਾਰਥ ਹੈਂ ਦ੍ਰਿਸ ਆਤੇ।
 ਹੋਇ ਬੈਰਾਗ ਤ੍ਰਤੀਥੁ ਹੈ ਤਿਉਂ ਅੰਤਸਕਰਨ ਹੋ ਸੁਧ ਹੈਂ ਜਾਤੇ।
 ਸਤ ਅਸਤ ਕੋ ਦ੍ਰਿਸ ਲਖੇ ਜਬ ਆਤਮ ਗਿਆਨ ਤੋ ਹੈਂ ਪ੍ਰਸਾਤੇ।
 ਪਾ ਨਿਜ ਰੂਪ ਸਰੂਪ ਸਹੀ ਅਬ ਦਾਸ ਭਗਵਾਨ ਨਹੀਂ ਬਿਲ ਲਾਤੇ।੧੫੬॥

ਪਦ ਅਰਥ :—ਬੈਰਾਗ—ਦੁਨੀਆਂ ਦੇ ਪਦਾਰਥਾਂ ਤੋਂ ਉਪਰਾਮਤਾ। ਤ੍ਰਤੀਥੁ—ਉਚ ਕੋਟੀ ਦੀ ਉਪਰਾਮਤਾ। ਅੰਤਸਕਰਨ—ਹਿਰਦਾ। ਪਰਸਾਤੇ—ਛੋਹਣਾ। ਬਿਲਲਾਤੇ—ਵਿਰਲਾਪ ਕਰਨਾ।

ਅਰਥ :—ਜਿਸ ਪ੍ਰਕਾਰ ਬੱਦਲ ਬਰਸਣ ਤੋਂ ਉਪਰੰਤ ਅਕਾਸ਼ ਨਿਰਮਲ ਹੋ ਜਾਂਦਾ ਹੈ ਏਸੇ ਤਰ੍ਹਾਂ ਸਾਰੇ ਪਦਾਰਥ ਸਾਫ਼ ਦੇਖਣ ਵਿਚ ਆਉਂਦੇ ਹਨ ਏਸੇ ਤਰ੍ਹਾਂ ਜਦ ਮਨੁਖ ਨੂੰ ਤਰਤੀਬਰ ਬੈਰਾਗ ਹੋ ਜਾਂਦਾ ਹੈ ਤਾਂ ਹਿਰਦਾ ਸੁੱਧ ਹੋ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ਜਦੋਂ ਸੱਤ ਅਸੱਤ ਦਾ ਨਿਰਣਾ ਕਰਕੇ ਸੱਤ ਨੂੰ ਗ੍ਰਹਿਣ ਕਰਦਾ ਹੈ ਤੇ ਅਸੱਤ ਨੂੰ ਛੱਡ ਦਿੰਦਾ ਹੈ ਤਾਂ ਆਤਮ ਗਿਆਨ ਦੀ ਛੋਹ ਪ੍ਰਾਪਤੀ ਹੁੰਦੀ ਹੈ। ਜਦੋਂ ਆਪਣੇ ਸਹੀ ਸਰੂਪ ਨੂੰ ਜਾਨ ਲਿਆ ਰਾਜਾ ਸਾਹਿਬ ਕਬਨ ਕਰਦੇ ਹਨ ਫੇਰ ਜਿਵੇਂ ਘੋਰੇ ਨੂੰ ਸਵਾਂਤੀ ਬੂੰਦ ਮਿਲ ਜਾਂਦੀ ਹੈ ਵਿਰਲਾਪ ਨਹੀਂ ਕਰਦਾ ਏਸੇ ਤਰ੍ਹਾਂ ਭਟਕਨਾ ਮੁਕ ਜਾਂਦੀ ਹੈ।੧੫੬॥

ਭਾਵ :—ਕਬੀਰ ਜੀ ਗਿਆਨ ਦੇ ਸੂਰਜ ਦੇ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ ਬਾਬਤ ਗਉੜੀ ਰਾਗ ਅੰਦਰ ਲਿਖਦੇ ਹਨ ਕਿ ਗਿਆਨ ਨਾਲ ਭਰਮ ਦੀਆਂ ਛਪਰਾਂ ਉਡ ਗਈਆਂ ਐਸੀ ਹਨੇਰੀ ਆਈ ਦੁਚਿੱਤਾਪਨ ਤੇ ਮੋਹ ਨਾਸ਼ ਹੋ ਗਿਆ, ਖੋਟੀ ਮਤ ਦਾ ਭਾਂਡਾ ਭੀ ਭੱਜ ਗਿਆ ਤੇ ਫੇਰ ਜਦੋਂ ਉਪਦੇਸ਼ ਰੂਪ ਬੱਦਲ ਆਣਕੇ ਬਰਸਿਆ ਅੰਤਸ਼ ਕਰਨ ਹਰਿਆ ਭਰਿਆ ਹੋ ਗਿਆ ਤੇ ਨਿਰਮਲ ਹਿਰਦੇ ਵਿਚ ਆਣ ਸੂਰਜ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ ਹੋ ਗਿਆ। ਕਬੀਰ ਜੀ ਲਿਖਦੇ ਹਨ :—

ਰਾਗ ਗਉੜੀ ਚੇਤੀ :—

ਦੇਖੋ ਭਾਈ ਗਿਆਨ ਕੀ ਆਈ ਆਂਧੀ।

ਸਭੇ ਉਡਾਣੀ ਭਰਮ ਕੀ ਟਾਟੀ ਰਹੇ ਨਾ ਮਾਇਆ ਬਾਂਧੀ। ਰਹਾਉ।

ਦੁਚਿਤੇ ਕੀ ਦੋਇ ਬੁਨ ਗਿਰਾਨੀ ਮੋਹ ਬਲੋਂਡਾ ਤੂਟਾ।

ਤਿਛਨਾ ਛਾਨਿ ਪਰੀ ਧਰ ਉਪਰਿ ਦੁਰਮਤਿ ਭਾਂਡਾ ਟੂਟਾ।

ਆਂਧੇ ਪਾਛੇ ਜੋ ਜਲੁ ਬਰਖੈ ਤਿਹਿ ਤੇਰਾ ਜਨ ਭੀਨਾ।

ਕਹੁ ਕਬੀਰ ਮਨਿ ਭਇਆ ਪ੍ਰਾਸਾ ਉਦੈ ਭਾਨ ਜਬ ਚੀਨਾ।

ਬੋਹਥ ਬਾਂਧ ਲੀਓ ਗੁਰ ਸ਼ਬਦ ਕਾ ਹੈ ਤਿਸ ਉਪਰ ਆਨ ਖੜੇ।

ਇਹ ਭਵ ਸਾਗਰ ਪਾਰ ਪਾਏ ਜਬ ਸਤਗੁਰ ਕੇ ਹਮ ਸਰਨ ਪੜੇ।

ਆਇ ਅਨੰਦ ਅਕਹਿ ਭਾਇ ਜਹਿ ਜਾ ਅਸਥਾਨ ਹੈਂ ਅਬ ਚੜੇ।

ਪਰੇਮ ਪਹਾਰ ਕੋ ਪਾਕਰ ਹੈ ਅਬ ਦਾਸ ਭਗਵਾਨ ਇਹ ਘਾਟ ਘੜੇ ॥੧੫॥

ਪਦ ਅਰਥ :—ਬੋਹਿਥ—ਜਹਾਜ਼। ਭਵ ਸਾਗਰ—ਸੰਸਾਰ। ਅਕਹਿ ਅਨੰਦ—ਜੋ ਕਿਹਾ ਨਹੀਂ ਜਾ ਸਕਦਾ। ਪਰੇਮ ਪਹਾਰ—ਭੱਠੀ।

ਅਰਥ :—ਜਦੋਂ ਗੁਰ ਸ਼ਬਦ ਰੂਪੀ ਜਹਾਜ਼ ਬਣਕੇ ਤਿਆਰ ਕਰਕੇ ਆ ਖੜੇ ਹੋਏ ਸਤਿਗੁਰਾਂ ਦੀ ਚਰਨ ਸ਼ਰਨ ਲੈ ਕੇ ਸਮੁੰਦਰ ਪਾਰ ਹੋ ਗਏ। ਜਿਸ ਅਸਥਾਨ ਤੇ ਹੁਣ ਅਸੀਂ ਅਪੜੇ ਹਾਂ ਉਥੇ ਅਕਹਿ ਅਨੰਦ ਪ੍ਰਾਪਤ ਹੋਇਆ। ਰਾਜਾ ਸਾਹਿਬ ਬਿਆਨ ਕਰਦੇ ਹਨ ਕਿ ਸ਼ਬਦ ਦੀ ਘਾੜਤ ਪਰੇਮ ਰੂਪੀ ਭੱਠੀ ਵਿਚ ਪਾ ਕੇ ਘੜੀ ਜਾਂਦੀ ਹੈ ॥੧੫॥

ਭਾਵ :—ਧਾਰਮਕ ਜ਼ਿੰਦਗੀ ਬਨਾਣਾ ਨਿਰਾ ਸਮਝਣ ਸਮਝਾਉਣ ਦਾ ਕੰਮ ਨਹੀਂ ਉਹਦੇ ਲਈ ਅਮਲੀ ਤਰੀਕੇ ਵਰਤਣੇ ਪੈਂਦੇ ਹਨ। ਇਹ ਇਵੇਂ ਹੀ ਹੈ ਜਿਵੇਂ ਸੁਨਿਆਰਾ ਕਿਸੇ ਧਾਤ ਨੂੰ ਲੈ ਕੇ ਅੱਗ ਵਿਚ ਪਾ ਕੇ ਤਾਉਂਦਾ ਤੇ ਢਾਲਦਾ ਹੈ ਅਤੇ ਉਸ ਉੱਤੇ ਜੋਰ ਨਾਲ ਹਥੜੇ ਦੀਆਂ ਸੱਟਾਂ ਮਾਰ ਮਾਰ ਕੇ ਚੰਡਦਾ ਤੇ ਕਿਸੇ ਸ਼ਕਲ ਵਿਚ ਲਿਆਉਂਦਾ ਹੈ। ਸ਼ਬਦ—ਜਿੰਦਗੀ ਦਾ ਰਸਤਾ ਜਾਂ ਤਰੀਕਾ ਕਿਵੇਂ ਘੜਿਆ ਜਾਂਦਾ ਹੈ।

“ਜਤੁ ਪਾਹਾਰਾ ਧੀਰਜੁ ਸੁਨਿਆਰ।

ਅਹਰਣਿ ਮਤ ਵੇਦੁ ਹਥੀਆਰੁ।

ਭਉ ਖਲਾ ਅਗਨਿ ਤਪ ਤਾਉ।

ਭਾਂਡਾ ਭਾਉ ਅੰਮ੍ਰਿਤ ਤਿਤੁ ਢਾਲਿ।

ਘੜੀਐ ਸਬਦ ਸੱਚੀ ਟਕਸਾਲ।
ਜਿਨ ਕਉ ਨਦਰਿ ਕਰਮੁ ਤਿਨ ਕਾਰ।
ਨਾਨਕ ਨਦਰੀ ਨਦਰ ਨਿਹਾਲ।

ਪਾਂਥੁ ਪਰਸ਼ ਸੁਭਾਵ ਸਹੀ ਨਾਹਿ ਆਣ ਨਹੀਂ ਤਿਸ ਚੀਤ ਧਰੋ।
ਦੂਸਰੇ ਨਾਮ ਸੁਭਾਵ ਬਿਖਈ ਜੋ ਜਾਣ ਇਹ ਕਾਮ ਨਾਂ ਹੋਤ ਹਰੋ।
ਹੈ ਜੁਗਿਆਸੂ ਸੁਭਾਵ ਸਰੇਸਟ ਲੈ ਰਿਦ ਧਾਰਨ ਏਹੁ ਕਰੋ।

ਮੁਕਤ ਸੁਭਾਵ ਜੋ ਚਤਰਥ ਹੈ ਇਹ ਦਾਸ ਭਗਵਾਨ ਹੈ ਅਪਰ ਪਰੋ।੧੫੮॥
ਪਦ ਅਰਥ :—ਪਾਂਥੁ—ਕਮੀਨਾ, ਪਾਜੀ। ਬਿਖਈ—ਵਿਸ਼ਿਆ ਵਿਚ ਲੱਗਾ ਹੋਇਆ।
ਮੁਕਤ—ਛੁਟਕਾਰਾ ਪਾ ਗਿਆ।

ਅਰਥ :—ਕਮੀਨੇ ਆਦਮੀ ਦਾ ਸੁਭਾ ਚੰਗਾ ਨਹੀਂ ਹੁੰਦਾ ਉਸ ਦੇ ਖਿਆਲਾਂ ਵਿਚ ਚਿਤ ਨਾ ਪਰੋ। ਦੂਜੇ ਵਿਸ਼ੇ ਵਿਕਾਰਾਂ ਵਿਚ ਲੱਗਾ ਹੋਇਆ ਪੁਰਖ ਇਹ ਭੀ ਕਿਸੇ ਕੰਮ ਨਹੀਂ ਇਸ ਤੋਂ ਭੀ ਦੂਰ ਰਹੋ। ਜਗ ਆਸਾ ਵਾਲਾ ਸਭ ਚੰਗਾ ਹੈ ਇਸਨੂੰ ਚਿਤ ਵਿਚ ਧਾਰਨ ਕਰੋ। ਰਾਜਾ ਸਾਹਿਬ ਬਿਆਨ ਕਰਦੇ ਹਨ ਮੁਕਤ ਪੁਰਸ਼ ਦਾ ਸੁਭਾਵ ਸਭ ਤੋਂ ਸਰੇਸ਼ਟ ਹੈ ਤੇ ਪਰੇ ਤੋਂ ਪਰੇ ਹੈ ਧਾਰਨ ਕਰੋ।੧੫੮॥

ਚੁਹਲ ਚਮਨ ਕੇ ਗਮਨ ਵਿਖੇ ਈਹਾਂ ਬਮਨ ਕਰੇ ਕੋਇ ਆਇ ਇਵਾਨਾ।
ਸੇਹਤ ਕੀ ਸਭ ਸਿਫਤ ਗਈ ਜਬ ਬਿਪਤ ਮੇਂ ਹੈ ਇਹ ਗਰਦਾਨਾ।
ਸੋਰ ਕਰੇ ਕੁਝ ਹੋਰ ਹੀ ਹੋ ਕਰ ਆਪਨੇ ਆਪ ਕੋ ਭੁਲ ਨਦਾਨਾ।
ਦਾਸ ਭਗਵਾਨ ਬਿਆਨ ਪਛਾਣ ਨ ਉਮਰ ਜੁਆਨ ਮੇ ਹੋਰ ਦੀਵਾਨਾ।੧੫੯॥

ਪਦ ਅਰਥ :—ਚੁਹਲ—ਹਾਸ ਬਿਲਾਸ। ਚਮਨ—ਫੁਲਵਾੜੀ। ਗਮਨ—ਮੈਥਨ, ਇਸਤ੍ਰੀ ਰਵਣ।
ਬਮਨ—ਕੈ, ਡਾਕੀ, ਪਰਾਈ ਨਿੰਦਾ। ਗਰਦਾਨਾ—ਪਕੜੀ ਗਈ। ਨਦਾਨਾ—ਮੂਰਖ।

ਅਰਥ :—ਇਸ ਸੰਸਾਰ ਰੂਪੀ ਫੁਲਵਾੜੀ ਵਿਚ ਵਿਸ਼ੇ ਵਿਕਾਰ ਤੇ ਹਾਸ ਬਿਲਾਸ ਵਿਚ ਨਾਦਾਨ ਇਆਨਾ ਫਸ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ਜਿਸ ਸਮੇਂ ਇਨ੍ਹਾਂ ਵਿਕਾਰਾਂ ਦਾ ਅਸਰ ਸਰੀਰ ਤੇ ਹੁੰਦਾ ਹੈ ਤਾਂ ਸੋਹਤ ਦੀ ਸਿਫਤ ਸਭ ਨਾਸ਼ ਹੋ ਗਈ ਤੇ ਰੂਹ ਝਮੇਲੇ ਵਿਚ ਪੈ ਜਾਂਦੀ ਹੈ। ਆਪਾ ਭੁਲ ਕੇ ਅਣਜਾਨ ਹੋਰ ਦਾ ਹੋ ਕੇ ਡੰਡ ਰੋਲੀ ਪਾਉਂਦਾ ਹੈ। ਇਸ ਭੇਦ ਨੂੰ ਪਛਾਣ ਰਾਜਾ ਸਾਹਿਬ ਕਥਨ ਕਰਦੇ ਹਨ ਜੁਆਨੀ ਦੇ ਨਸ਼ੇ ਵਿਚ ਮਸਤਾਨਾ ਨਾ ਹੋ ਬੈਠ।੧੫੯॥

ਏ ਪਰਮਦੇਸੀਆ ਜੀਉੜਿਆ ਸਮਝ ਲੈ ਨਾ ਇਹ ਦੇਸ਼ ਹਮੇਸ਼ ਹਮਾਰਾ।
ਹੈ ਕੋਈ ਕਾਲ ਖ੍ਰਾਬ ਖਿਆਲ ਇਹ ਦੇਖ ਹਵਾਲ ਨ ਪਾਉ ਪਸਾਰਾ।
ਭਾਰਜਾ ਭੈਣ ਜੇ ਬੈਣ ਇਨ੍ਹੀ ਨਾ ਕੁਝ ਕਰਨਾ ਹੈ ਆਇ ਸਹਾਰਾ।
ਕੁਝ ਕੀ ਖੇਲ ਕਾ ਮੇਲ ਭਇਆ ਇਹ ਦਾਸ ਭਗਵਾਨ ਪਕੜ ਕਨਾਰਾ।੧੬੦॥

ਪਦ ਅਰਥ :—ਭਾਰਜਾ—ਇਸਤ੍ਰੀ। ਬੈਣ—ਬਚਨ, ਗਲਬਾਤ।

ਅਰਥ :—ਹੇ ਮੇਰੇ ਪਰਦੇਸੀ ਜੀਅੜੇ ਨਿਸਚੇ ਕਰ ਕਿ ਇਹ ਦੇਸ਼ ਹਮੇਸ਼ਾਂ ਸਾਡਾ ਨਹੀਂ ਹੈ ਇਸ ਦੀ ਅਸਲੀਅਤ ਨੂੰ ਸਮਝਕੇ ਭੈੜੇ ਖਿਆਲਾਂ ਵਿਚ ਖਚਤ ਨਾ ਹੋ ਤੇ ਸੋਚਕੇ ਪਸਾਰੇ ਨੂੰ ਪਸਾਰ। ਇਸਤ੍ਰੀ ਭੈਣ ਆਦਿ ਇਹ ਜੋ ਤੇਰੇ ਨਾਲ ਗਲਾਂ ਥਾੜਾਂ ਕਰਦੇ ਹਨ ਤੈਨੂੰ ਕਿਸੇ ਨੇ ਸਹਾਰਾ ਨਹੀਂ ਦੇਣਾ। ਇਸ ਦੁਨੀਆਂ ਨੂੰ ਕੂਝ ਦਾ ਪਸਾਰਾ ਜਾਣਕੇ ਰਾਜਾ ਸਾਹਿਬ ਬਿਆਨ ਕਰਦੇ ਹਨ ਇਸ ਤੋਂ ਕਿਨਾਰਾ ਕੱਢੀ ਕਰ। ੧੯੬੦॥

ਚੋ ਗੋਸ਼ੀ ਕੁਲਾਹਿ ਹੈ ਪਹਿਨ ਲਈ ਜਬ ਸਾਹਨ ਸਾਹ ਕਾ ਮਗਜ਼ ਲੀਓ।
ਦੁਨੀਆ ਕੀ ਤਰਕ ਕਾ ਗੋਸ਼ਾ ਲੀਓ ਇਕ ਦੂਸਰ ਤਰਕ ਉਕਬਾਇ ਕੀਓ।
ਮੌਲਾ ਕੀ ਤਰਕ ਕਾ ਗੋਸ਼ਾ ਤੀਆ ਚੋਥੇ ਤਰਕ ਕੀ ਤਰਕ ਆਣ ਬੀਓ।
ਇਹ ਸਿਰਤਾਜ ਹੈ ਫਕਰ ਕੇ ਜਬ ਦਾਸ ਭਗਵਾਨ ਉਡਾਵਤ ਬੀਓ। ੧੯੬੧ ॥

ਪਦ ਅਰਥ :—ਚੋ ਗੋਸ਼ੀ—ਚਾਰ ਕਿਨਾਰਿਆਂ ਵਾਲੀ। ਕੁਲਾਹਿ—ਟੋਪੀ। ਉਕਬਾਇ—ਪਰਲੋਕ। ਮੌਲਾ—ਪ੍ਰਫੁਲਤ ਕਰਨ ਵਾਲਾ। ਅਨੰਦ—ਖੁਸ਼। ਮੌਲਾ—ਕਰਤਾਰ। ਉਹ ਗੁਲਾਮ ਜੋ ਆਜ਼ਾਦ ਕੀਤਾ ਗਿਆ। ਮਾਲਕ—ਅਦਾਲਤੀ। ਬੁਢੇ ਬੈਲ ਨੂੰ ਭੀ ਮੌਲਾ ਕਹਿੰਦੇ ਹਨ ਕਿਉਂਕਿ ਉਹ ਆਜ਼ਾਦ ਕੀਤਾ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ਬੀਓ—ਦੂਜਾ। ਉਡਾਵਤ—ਖਤਮ ਕਰਨਾ।

ਅਰਥ :—ਜਦੋਂ ਚੋਕਨਾ ਕੁਲੋਂ ਸਿਰ ਤੇ ਰਖ ਲਿਆ ਜਾਣੇ ਸ਼ਹਿਨਸ਼ਾਹ ਦੇ ਮਗਜ਼ ਦੀ ਨਸ਼ਾਨੀ ਹੈ। ਐਸੇ ਸ਼ਹਿਨਸ਼ਾਹ ਦੇ ਚੋਕੋਨਾ ਦਾ ਭਾਵ ਇਹ ਹੈ ਕਿ ਇਕ ਗੋਸ਼ਾ ਦੁਨੀਆਂ ਦੀ ਤਰਕ, ਦੂਜਾ ਗੋਸ਼ਾ ਪਰਲੋਕ ਦੀ ਤਰਕ (ਭਾਵ ਪਰਲੋਕ ਦੇ ਕਿਸੇ ਪਦਾਰਥ ਦੀ ਇੱਛਾ ਨਹੀਂ)। ਤੀਜੇ ਮਾਲਕੀ ਦੀ ਤਰਕ ਤੇ ਚੋਥੇ ਇਨ੍ਹਾਂ ਤਰਕਾਂ ਦੀ ਭੀ ਤਰਕ (ਭਾਵ ਤਿਆਗ) ਰਾਜਾ ਸਾਹਿਬ ਬਿਆਨ ਕਰਦੇ ਹਨ। ਕਿ ਐਸੇ ਸ਼ਹਿਨਸ਼ਾਹਾਂ ਦੇ ਸ਼ਹਿਨਸ਼ਾਹ ਦੁਨਿਆਵੀ ਤਾਜ ਦੀ ਲੋੜ ਨਹੀਂ ਰਖਦੇ। ੧੯੬੧।

ਭਾਵ :—ਤੇਰੇ ਦਰ ਦੇ ਮੰਗਤੇ ਲੋੜ ਨ ਰਖਦੇ ਸਾਹੀ ਦੀ।
ਨਾ ਉਹ ਤਖ਼ਤ ਜੜਾਊ ਲੋਚਨ, ਤਾਜਨ ਟੋਪੀ ਪਾਈ ਦੀ।
ਗੜ੍ਹ ਬੇਕਾ ਜਿਨਾ ਜਿਤ ਲੀਤਾ ਬੈਠੇ ਤਖ਼ਤ ਮੁਦਾਮੀ ਨੇ।
ਪਕੜ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਬੁਕੱਲ ਬੱਧਾ, ਗੈਸ ਨ ਉਸ ਸਪਾਹੀ ਦੀ।

ਕਾਬਾ ਹੈ ਕਲਬ ਜਹ ਤਲਬ ਹੈ ਹਾਂਸਲ ਅਰਥ ਕੇ ਮੁਲਕ ਨਾ ਭਾਲੁ ਟਕਾਨਾ।
ਸਾਲਕ ਕੋ ਮਾਲਕ ਕੋ ਮਿਲ ਹੋ ਖਦਾ ਖਾਲਕ ਮਸਤ ਦੀਵਾਨਾ।
ਰੰਜੋ ਰਾਹਤ ਕੀ ਨਾਹਿ ਆਹਿਟ ਹੈ ਜਹ ਐਨ ਅਜਾਇ ਬਕਿਬਲਾਇਖਾਨਾ।
ਮੁਰਸ਼ਦ ਕਾਮਲ ਮੇਹਰ ਸੇ ਅਨ ਦਾਸ ਭਗਵਾਨ ਹੈ ਸਚ ਪਛਾਨਾ। ੧੯੬੨।

ਪਦ ਅਰਥ :—ਕਲਬ—ਜਿਸਮ। ਤਲਬ—ਇੱਛਾ। ਹਾਂਸਲ—ਪ੍ਰਾਪਤ। ਸਾਲਕ—ਖੁਦਾ ਦੋਸਤ। ਖਾਲਕ—ਰੱਬ। ਰੰਜੋ ਰਾਤ—ਦੁਖ ਸੁਖ ਦਾ ਵਿਤਕਰਾ। ਆਹਿਣ—ਆਵਾਜ਼। ਅਜਾਇਬ—ਅਸਚਰਜ। ਮੁਰਸ਼ਦ ਕਾਮਲ—ਪੂਰਨ ਗੁਰੂ।

ਅਰਥ :—ਮੱਕਾ ਤਾਂ ਤੇਰੇ ਅੰਦਰ ਹੀ ਹੈ ਜੇ ਚਾਹੇ ਅੰਦਰੋਂ ਮਿਲ ਸਕਦਾ ਹੈ। ਅਰਬ ਦੇ ਦੇਸ਼ ਵਿਚ ਜਾ ਕੇ ਟਿਕਾਨਾ ਲੱਭਣ ਦੀ ਲੋੜ ਨਹੀਂ। ਖੁਦਾ ਨੂੰ ਪਿਆਰ ਕਰਕੇ ਖੁਦਾ ਨੂੰ ਮਿਲ ਤੇ ਤੂੰ ਖੁਦ ਹੀ ਖੁਦਾਹੋਂ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਰੱਬੀ ਮਸਤੀ ਨੂੰ ਮਾਣ। ਜਿਥੇ ਸੁਰਤੀ ਦੁੱਖ-ਸੁੱਖ ਤੋਂ ਉਚੀ ਹੋ ਜਾਵੇ ਇਹ ਅਸਚਰਜ ਅਵਸਥਾ ਹੀ ਖੁਦਾ ਦਾ ਘਰ ਹੈ। ਰਾਜਾ ਸਾਹਿਬ ਬਿਆਨ ਕਰਦੇ ਹਨ ਕਿ ਅਸੀਂ ਪੂਰੇ ਗੁਰੂ ਦੀ ਕਿਰਪਾ ਦਾ ਸਦਕਾ ਇਹ ਅਵਸਥਾ ਪ੍ਰਾਪਤ ਕੀਤੀ ਹੈ ਤੇ ਸੱਚ ਨੂੰ ਪ੍ਰਾਪਤ ਹੋਏ ਹਾਂ। ੧੬੨।

ਸਾਹਿਬ ਸਬਰ ਇਹ ਖ਼ਬਰ ਲਵੋ ਇਸ ਹੈ ਬਿਚ ਕੰਬਰ ਕ ਕੌਣ ਸਮਾਯਾ।

ਗਨੀ ਗਰੀਬ ਜਹ ਜੇਰ ਜਰੀਬ ਕਾਹੁ ਹਾਕਮ ਕੌਣ ਹੈ ਆਯਾ।

ਭੇਦ ਲਬਾਸ ਕੀਆ ਇਜਲਾਸ ਹੋ ਮੁਨਸਫ ਖਾਸ ਹੈਂ ਕਦਮ ਟਿਕਾਯਾ।

ਦਾਸ ਭਗਵਾਨ ਲਖੋ ਦਿਲਦਾਨ ਹੋ ਜਾਨ ਕੀਜਾਨ ਹੈਜਾਨ ਕਹਾਯਾ। ੧੬੩।

ਪਦ ਅਰਥ :—ਸਾਹਿਬ ਸਬਰ—ਸਬਰ ਦੇ ਧਾਰਨੀ। ਕੰਬਰ—ਦੇਹ ਰੂਪ ਕੰਬਲ। ਗਾਨੀ ਗਰੀਬ—ਅਮੀਰ, ਗਰੀਬ। ਜਹ ਜੇਰ ਜਰੀਬ—ਜਿਸਦੇ ਅਧੀਨ ਹਨ। ਲਬਾਸ—ਪਹਿਰਾਵਾ। ਇਜਲਾਸ—ਜਲਸਾ। ਮੁਨਸਫ—ਨਿਆਂ ਕਰਨ ਵਾਲਾ। ਦਿਲ ਦਾਨ—ਸਿਆਣੇ, ਦਾਨਾ।

ਅਰਥ :—ਹੇ ਸੰਤੋਖ ਨੂੰ ਧਾਰਨ ਕਰਨ ਵਾਲੇ ਬੰਦੇ ਇਹ ਪਤਾ ਕਰੋ ਇਸ ਦੇਹ ਰੂਪ ਕੰਬਲ ਵਿਚ ਕੌਣ ਸਮਾਇਆ ਹੋਇਆ ਹੈ। ਅਮੀਰ ਗਰੀਬ ਜਿਸ ਦੀ ਗਿਣਤੀ ਮਿਣਤੀ ਵਿਚ ਹਨ ਉਸ ਹਾਕਮ ਦਾ ਪਤਾ ਕਰੋ। ਬਾਹਰੋਂ ਮਨੁੱਖ ਲਿਬਾਸ ਪਹਿਨ ਕੇ ਆਪਣਾ ਆਪ ਪ੍ਰਗਟ ਕਰ ਰਿਹਾ ਹੈ ਉਹ ਆਪ ਹੀ ਨਿਆਇਕਾਰੀ ਹੋ ਕੇ ਅੱਗੇ ਵਧਿਆ ਹੈ। ਸਿਆਣੇ ਬਣਕੇ ਇਸ ਗਲ ਦੀ ਪਛਾਣ ਕਰੋ। ਰਾਜਾ ਸਾਹਿਬ ਕਥਨ ਕਰਦੇ ਹਨ ਕਿ ਸਾਰੀਆਂ ਜਾਨਾਂ ਦੀ ਜਾਨ ਹੋ ਕੇ ਆਪਣੇ ਆਪ ਨੂੰ ਜਾਨ ਵਾਲਾ ਕਹਾਉਂਦਾ ਹੈ। ੧੬੩।

ਨਾ ਪੜ੍ਹ ਆਇਤ ਸਮਝ ਹਦਾਇਤ ਹੋ ਇਨਾਇਤ ਕਾਮਲ ਤੇ।

ਕਿਬਰ ਕਨੂੰਨ ਨਾ ਹੋ ਗੂਨਾ ਗੂਨ ਏਹ ਜਾਇ ਜਨੂੰਨ ਹੈ ਆਮਲ ਤੇ।

ਆਰਫ ਚਾਲ ਹਕੀਕਤ ਹਾਲ ਇਹ ਕਰਮ ਕਮਾਲ ਹੈ ਸ਼ਾਮਲ ਤੇ।

ਦਾਸ ਭਗਵਾਨ ਇਹ ਸਾਚ ਕੀ ਕਾਨ ਲੈ ਪਾ ਆਰਫਾਨਾ ਅਨਾਮਲ ਤੇ। ੧੬੪।

ਪਦ ਅਰਥ :—ਆਇਤ—ਕੁਰਾਨ ਦੀਆਂ ਤੁਕਾਂ। ਹਦਾਇਤ—ਨਸੀਹਤ। ਇਨਾਇਤ—ਬਖਸ਼ਿਸ਼। ਕਾਮਲ—ਪੂਰੇ। ਕਿਬਰ ਕਨੂੰਨ—ਸ਼ਹਰ ਦੇ ਮਸਲੇ। ਗੂਨਾ ਗੂਨ—ਭਾਂਤ ਭਾਂਤ ਦੇ। ਜਨੂੰਨ—ਸੁਦਾਈ ਪੁਣਾ। ਆਮਲ—ਕਰਣੀ ਵਾਲਾ। ਕਾਨ—ਖਾਨ। ਆਰਫਾਨਾ—ਰੱਬੀ ਰਮਜ ਵਾਲੇ। ਅਨਾਮਲ—ਨਿਰਮਲ।

ਅਰਥ :—ਕਾਮਲ ਗੁਰੂ ਤੋਂ ਭੇਦ ਦਾ ਪਤਾ ਲੱਗੇਗਾ ਆਇਤਾਂ ਪੜ੍ਹਨ ਨਾਲ ਨਹੀਂ ਪਤਾ ਲੱਗੇਗਾ ਗੁਰੂ ਦੀ ਸਿਖਿਆ ਸੁਣ। ਸ਼ਹਰ ਦੇ ਰੰਗ ਬਰੰਗੇ ਮਸਲਿਆਂ ਵਿਚ ਨਾ ਖਪ। ਇਹ ਸੁਦਾਪੁਣੇ ਤੋਂ ਹਟ। ਸਹੀ ਰਸਤਾ ਤਾਂ ਕਾਮਲ ਫਕੀਰਾਂ ਦੀ ਚਾਲ ਹੈ। ਇਹ ਕਮਾਲ ਦੀ ਬਖਸ਼ਿਸ਼

ਕਾਮਲਾਂ ਦੀ ਸੰਗਤ ਤੋਂ ਮਿਲੇਗੀ। ਸੱਚ ਦੀ ਖਾਨ ਰਾਜਾ ਸਾਹਿਬ ਬਿਆਨ ਕਰਦੇ ਹਨ ਇਹ ਨਿਰਮਲ ਆਤਮਾ ਤੋਂ ਪ੍ਰਾਪਤ ਕੀਤੀ ਜਾ ਸਕਦੀ ਹੈ। ੧੯੬੪ ॥

ਬੂਦੇ ਬਾਸ਼ ਵਲਾਇਤ ਛੱਡ ਦਈ ਅਬ ਪਾਇ ਲੀਆ ਈਹਾਂ ਆਇ ਮਜ਼ਾਰਾ।

ਰੈਹ ਜਨ ਬੀਚ ਸਕੂਨਤ ਦਾਖਲ ਸਮਝ ਚਲੀ ਕੁਛ ਐ ਦਿਲਦਾਰਾ।

ਏਹ ਬੰਦੋਬਸਤ ਹੋ ਕੋਸ਼ਸ਼ ਸੇ ਨਹੀਂ ਸ਼ੋਰ ਪਵੇ ਕਭੀ ਆਨ ਕਰਾਰਾ।

ਦਾਸ ਭਗਵਾਨ ਨ ਹੋਰ ਨਦਾਨ ਲੈ ਰਮਜ਼ ਪਛਾਣ ਹੈ ਕੀ ਗੁਫਤਾਰਾ। ੧੯੬੫ ॥

ਪਦ ਅਰਥ :- ਬੂਦੋਬਾਸ਼—ਰਹਣ ਦੀ ਥਾਂ। ਵਲਾਇਤ—ਪਰਦੇਸ। ਰੈਹਜ਼ਨ—ਰਾਹ ਮਾਰ, ਲੁਟੇਰੇ। ਸਕੂਨਤ—ਟਿਕਾਣਾ। ਦਿਲਦਾਰਾ—ਹੋ ਪਿਆਰੇ। ਕਰਾਰਾ—ਬਹੁਤਾ। ਨਦਾਨ—ਅਨਜਾਣ। ਰਮਜ਼—ਗੈਬੀ ਭੇਦ। ਗੁਫਤਾਰਾ—ਕਹਵਤ।

ਅਰਥ :- ਬੂਦੋ ਬਾਸ਼ ਵਲਾਇਤ—ਰਹਿਣ ਸਹਿਣ ਦੀ ਥਾਂ ਜੋ ਪਰਦੇਸ਼ ਦੀ ਨਿਆਈ ਹੈ। ਮਜ਼ਾਰਾ—ਮਜ਼ਾਰੇ ਪਿੰਡ ਦੀ ਰਾਜਾ ਸਾਹਿਬ ਦੀ ਸਮਾਧ ਇਹ ਛੱਡ ਦਿੱਤੀ। ਲੁਟੇਰੇ ਆਣਕੇ ਇਥੇ ਦਾਖਲ ਹੋਣਗੇ ਹੋ ਪਿਆਰੇ ਇਸ ਗੱਲ ਨੂੰ ਸਮਝ। ਇਹ ਸਮਾਂ ਬੜੇ ਯਤਨ ਨਾਲ ਸੰਭਾਲਿਆ ਜਾਏਗਾ ਤੇ ਬੜਾ ਰੋਲਾ ਪੈਣ ਦਾ ਡਰ ਹੈ। ਰਾਜਾ ਸਾਹਿਬ ਬਿਆਨ ਕਰਦੇ ਹਨ ਇਸ ਗੁਝੇ ਭੇਦ ਨੂੰ ਅਕਲ ਦੀ ਚਤੁਰਾਈ ਨਾਲ ਸਮਝਣ ਦਾ ਯਤਨ ਕਰ। ੧੯੬੫ ॥

ਭਾਵ :- ਰਾਜਾ ਸਾਹਿਬ ਆਪਣੇ ਅੰਤ ਸਮੇਂ ਬਾਰੇ ਲਿਖਦੇ ਹਨ ਕਿ ਸਾਡੇ ਸਰੀਰ ਨੂੰ ਮਜ਼ਾਰੇ ਤੋਂ ਲੈ ਜਾਣ ਦਾ ਯਤਨ ਕੀਤਾ ਜਾਏਗਾ, ਇਹ ਕੰਮ ਬੜੇ ਤਕੜੇ ਪਹਿਰੇ ਨਾਲ ਰੋਕਿਆ ਜਾਵੇਗਾ। ਸਟੀਕ ਕਰਤਾ ਨੇ ਇਹ ਸਮਾਂ ਅੱਖੀਂ ਦੇਖਿਆ, ਐਪਰ ਪਿੰਡ ਵਾਲਿਆਂ ਨੇ ਸਰੀਰ ਨੂੰ ਲੈ ਜਾਣ ਤੋਂ ਬੜੇ ਯਤਨ ਨਾਲ ਰੋਕਿਆ।

ਸਾਹਿਬ ਲੋਕ ਇਹ ਬਾਤ ਬਤਾਵਤ ਹੈ ਸਭ ਰੂਪ ਹੀ ਯਾਰ ਯਗਾਨਾ।

ਹੈ ਖੁਦ ਖਾਸ ਸਾਨਾਸ਼ ਕਰੋ ਨਹੀਂ ਦੂਸਰ ਹੋਰ ਕੇ ਜਾਣ ਬਗਾਨਾ।

ਨੂਰ ਕੀ ਚਾਦਰ ਹੈ ਸਭ ਮਾਦਰ ਅਰਬਾਇ ਨਾਸਰ ਹੈ ਹਮਾਖਾਨਾ।

ਦਾਸ ਭਗਵਾਨ ਗੁਮਾਨ ਕੇਹਾ ਜਬ ਗੈਰ ਨਹੀਂ ਕਿਤੇ ਸਮਝ ਨਿਦਾਨਾ। ੧੯੬੬ ॥

ਪਦ ਅਰਥ :- ਬਿਗਾਨਾ ਆਪਣਾ, ਦੂਜਾ। ਸਨਾਸ਼—ਪਛਾਣ। ਨੂਰ ਕੀ ਚਾਦਰ—ਰੱਬੀ ਜਮਾਲ। ਸਾਦਰ ਜਾਰੀ ਹੋਣ ਵਾਲਾ। ਅਰਬਾਇ ਨਾਸਰ—ਚਾਰ ਤਤ। (1) ਅਗਨ (2) ਪਵਣ (3) ਜਲ (4) ਪ੍ਰਿਥਵੀ। ਹਿੰਦੂ ਮਤ ਇਕ ਹੋਰ ਆਕਾਸ਼ ਤੱਤ ਭੀ ਮੰਨਦੀ ਹੈ। ਹਮਾਖਾਨਾ—ਸਾਰੇ ਸਰੀਰ। ਗੁਮਾਨ—ਹੇਕਾਰ।

ਅਰਥ :- ਮਹਾਂ ਪੁਰਖ ਇਹ ਗੱਲ ਕਹਿੰਦੇ ਹਨ ਕਿ ਸਾਰੇ ਆਪਣੇ ਯਾਰ ਬੇਲੀ ਹਨ। ਸਾਰੇ ਹੀ ਪਾਸੇ ਆਪਣਾ ਆਪ ਹੀ ਹੈ ਹੋਰ ਦੂਜਾ ਕੋਈ ਨਹੀਂ ਜਿਸ ਨੂੰ ਬਗਾਨਾ ਕਹੀਏ। ਸਾਰੇ ਓਸੇ ਦਾ ਨੂਰ ਫੈਲਿਆ ਹੋਇਆ ਹੈ ਸਾਰੇ ਸਰੀਰ ਪੰਜਾਂ ਤੱਤਾਂ ਦੇ ਬਣੇ ਹੋਏ ਹਨ। ਹੋ ਨਦਾਨ ਬੰਦੇ ਰਾਜਾ ਸਾਹਿਬ ਕਬਨ ਕਰਦੇ ਹਨ ਫੇਰ ਅਹੰਕਾਰ ਕਾਹਦਾ ਜਦੋਂ ਦੂਸਰਾ ਹੋਰ ਹੈ ਹੀ ਨਹੀਂ ਸਭ ਆਪਣੇ ਹਨ। ੧੯੬੬ ॥

ਸੁਰਤ ਸਮਾਲ ਨਾ ਹਰ ਨਵਾਲ ਖਿਆਲ ਲਖੋ ਅਬ ਆ ਅੰਦਰੂਨੀ।
ਚਸਮ ਉਘਾੜ ਤਹ ਤੜ ਕਰੋ ਜਹ ਚਸਮਾਇ ਨੂਰ ਭਿਆ ਗੁਨਾਗੁਨੀ।
ਕਰ ਕਰ ਨੋਬ ਖਮੋਬ ਭਏ ਗਏ ਹੋ ਫਰਾਮੋਬ ਹੈ ਜੋਬ ਨਮੂਨੀ।

ਮਿਲ ਜਾਤ ਮੈਂ ਜਾਤ ਹੋ ਜਾਤ ਗਏ ਜਬ ਦਾਸ ਭਗਵਾਨ ਹੈ ਅਮਰ ਅਜੂਨੀ।੧੬੭॥

ਪਦ ਅਰਥ :- ਨਵਾਲ—ਸੁਸਤ। ਅੰਦਰੂਨੀ—ਅੰਦਰ ਦਾ। ਚਸਮ—ਅੱਖਾਂ। ਚਸਮਾ—ਇ-
ਨੂਰ—ਨੂਰ ਦਾ ਚਸਮਾ। ਗੁਨਾਗੁਨ—ਰੰਗ ਬਰੰਗਾ। ਨੋਬ—ਪੀਕੇ। ਖਮੋਬ—ਚੁਪ। ਫਰਾਮੋਬ—ਭੁੱਲ
ਗਏ। ਜੋਬ ਜਮੂਨੀ—ਦਿਖਾਵੇ ਦੇ ਜਬ। ਅਮਰ—ਮੌਤ ਤੋਂ ਬਿਨਾਂ। ਅਜੂਨੀ—ਜੂਨ ਤੋਂ ਬਿਨਾਂ।

ਅਰਥ :- ਸੁਸਤੀ ਛਡ ਕੇ ਖਬਰਦਾਰ ਹੋਵੇ ਤੇ ਅੰਦਰ ਦੇ ਖਿਆਲ ਨੂੰ ਜਾਣੋ ਬੜਾ ਧਿਆਨ
ਕੇ ਰੰਗਾ ਬਰੰਗਾ ਨੂਰ ਦੇ ਚਸਮੇ ਨੂੰ ਤੱਕੋ। ਜਦੋਂ ਉਸ ਨੂਰ ਦੇ ਚਸਮੇ ਨੂੰ ਤਕਿਆ ਤੇ ਪੀਣਾ ਕੀਤਾ
ਤਾਂ ਸਾਰੇ ਦਿਖਾਵੇ ਦੇ ਸੁਆਦ ਭੁਲ ਗਏ ਤੇ ਇਸ ਸੁਆਦ ਵਿਚ ਗੁੱਟ ਹੋ ਗਏ। ਜਦੋਂ ਜੀਵ ਅਤੇ
ਬ੍ਰਹਮ ਦੀ ਏਕਤਾ ਹੋ ਗਈ ਰਾਜਾ ਸਾਹਿਬ ਕਥਨ ਕਰਦੇ ਹਨ ਕਿ ਜੂਨਾਂ ਤੋਂ ਰਹਿਤ ਹੋ ਕੇ ਅਮਰ
ਪਦਵੀ ਨੂੰ ਪ੍ਰਾਪਤ ਕਰ ਲਿਆ।੧੬੭॥

ਸੁਹਬਤ ਆਰਫ ਐਨ ਕਰੀ ਜਬ ਗੈਨ ਕੀ ਸੂਰਤ ਦੂਰ ਪਰੀ।

ਸਮਝੀ ਹੈ ਸੈਨ ਉਠਾ ਕਰ ਨੈਨ ਹੈ ਚੈਨ ਭਈ ਦਿਨ ਰੈਨ ਖਰੀ।

ਪਾਕ ਬੇਬਾਕ ਭਏ ਤਬ ਤੇ ਜਬ ਤੇ ਨਾਹਿ ਗੈਰ ਪੈ ਨਜ਼ਰ ਧਰੀ।

ਨਾਮ ਨਸ਼ਾਨ ਨਹੀਂ ਨੁਕਤਾ ਜਹ ਦਾਸ ਭਗਵਾਨ ਬਹਾਰ ਕਰੀ।੧੬੮॥

ਪਦ ਅਰਥ :- ਸੁਹਬਤ—ਸੰਗ। ਐਨ—ਸਹੀ। ਗੈਨ—ਗੈਰ। ਸੈਨ—ਇਸ਼ਾਰਾ। ਪਾਕ—ਸਾਫ਼।
ਬੇਬਾਕ—ਬੇਡਰ, ਨਿਰਭਉ। ਗੈਰ—ਦਵੈਤ। ਨੁਕਤਾ—ਬਿਦੀ, (2) ਸਿਫਰ ਬਾਗੀਕ ਬਾਤ (3)
ਪਰਨਾ।

ਅਰਥ :- ਜਦੋਂ ਸਹੀ ਤਰੀਕੇ ਨਾਲ ਗੁਰਮੁਖਾਂ ਦੀ ਸੰਗਤ ਕੀਤੀ ਉਦੋਂ ਦੂਈ ਦਾ ਭਾਵ ਹੀ
ਦੂਰ ਹੋ ਗਿਆ। ਜਦੋਂ ਅੱਖ ਚੁੱਕਦੇ ਇਸ਼ਾਰੇ ਨੂੰ ਸਮਝਿਆ ਤਦੋਂ ਰਾਤ ਦਿਨ ਚੈਨ ਪ੍ਰਾਪਤ ਹੋ ਗਈ।
ਜਦੋਂ ਗੈਰੀਅਤ ਦਾ ਖਿਆਲ ਦਿਲ ਵਿਚੋਂ ਕੱਢ ਦਿੱਤਾ ਤੇ ਹਿਰਦਾ ਨਿਰਮਲ ਹੋ ਗਿਆ ਤੇ ਬੇ ਖੋਫ
ਹੋ ਗਏ ਨਾਮ ਰੂਪ ਸੰਸਾਰ ਤੋਂ ਬਿਰਤੀ ਉਚੀ ਕਰਕੇ ਬਗੀਕ ਬਾਤ ਨੂੰ ਸਮਝ ਲਿਆ ਰਾਜਾ ਸਾਹਿਬ
ਕਥਨ ਕਰਦੇ ਹਨ ਹੁਣ ਮੇਜ਼ ਹੀ ਮੇਜ਼ ਹੈ।੧੬੮॥

ਐਹਲ ਤਮੀਜ਼ ਅਜੀਜ਼ ਬਣੋ ਅਬ ਭਰਮ ਭਿਆਨਕ ਮੈਂ ਸਭਹੀ।

ਈਰਖਾ ਬਾਦ ਉਠਾਇਦੋਉ ਸੁਧ ਸਾਂਤ ਸਰੂਪ ਕੋ ਧਾਰ ਸਹੀ।

ਵਰਨ ਆਸ਼ਰਮ ਕਾ ਮਾਣ ਤਜੋ ਇਕ ਗੋਬਿੰਦ ਜਾਣਿਓ ਸੂਬ ਮਹੀ।

ਜਹ ਕਰ ਏਕ ਬਿਰਾਜ ਰਿਹਾ ਇਹ ਦਾਸ ਭਗਵਾਨ ਹੈ ਬਾਤ ਸਹੀ।੧੬੯॥

ਪਦ ਅਰਥ :- ਐਹਲ ਤਮੀਜ਼—ਅਦਬ ਸਮੇਤ। ਅਜੀਜ਼—ਪਿਆਰੇ ਭਰਮ ਭਿਆਨਕ—ਭਰਮ
ਰੂਪ ਅੰਧਰਾ ਭੈਦਾਇਕ। ਈਰਖਾ—ਸਾੜਾ ਬਾਦ—ਝਗੜਾ। ਵਰਨ ਆਸ਼ਰਮ ਦਾ ਮਾਣ—ਉਚੀ

ਜਾਤ ਦਾ ਅਹੰਕਾਰ। ਜਹ ਕਹ—ਜਿਥੇ ਕਿਥੇ।

ਅਰਥ :—ਸਾਰੀ ਦੁਨੀਆਂ ਭਰਮ ਭਲੇਖੇ ਵਿਚ ਪਈ ਹੋਈ ਹੈ ਹੇ ਪਿਆਰੇ! ਅਦਬ ਤੇ ਸਤਿਕਾਰ ਦੇ ਰਸਤੇ ਉਤੇ ਆ। ਸਾੜਾ ਤੇ ਬਾਦ ਵਿਵਾਦ ਛਡਕੇ ਅਪਣੇ ਸੁੱਧ ਤੇ ਸਹੀ ਸਰੂਪ ਦੀ ਪਛਾਣ ਕਰ। ਉਚ ਜਾਤੀ ਦਾ ਮਾਣ ਛਡਕੇ ਇਕ ਅਕਾਲ ਪੁਰਖ ਨੂੰ ਸਭ ਵਿਚ ਰਸਿਆ ਹੋਇਆ ਦੇਖੋ। ਰਾਜਾ ਸਾਹਿਬ ਦੇ ਇਸ ਕਥਨ ਵਿਚ ਕੋਈ ਸ਼ਕਾ ਨਹੀਂ ਕਿ ਜਿਥੇ ਕਿਥੇ ਭੀ ਉਹ ਇੱਕ ਅਕਾਲ ਪੁਰਖ ਹੀ ਬਿਰਾਜ ਰਿਹਾ ਹੈ। ੧੯੬੯ ॥

ਸਤਿਗੁਰ ਮੇਲ ਸੇ ਖੇਲ ਲਖੀ ਇਕ ਤਰਜ਼ ਤਰੀਕਾ ਜਾਹਿ ਨਿਰਾਰਾ।

ਨਾ ਰਹੀ ਹਾਜਤ ਹੁੱਜਤ ਕੀ ਅਬ ਨਾ ਹਮ ਦੰਭ ਕਾ ਖੇਡ ਖਲਾਰਾ

ਹੋ ਮੁਤ ਅਜੱਬ ਮਹਵ ਹੈਂ ਅਬ ਦੇਖਿਆ ਆਣ ਅਲਾਹਿ ਇਸ਼ਾਰਾ।

ਕਾਰ ਬਿਲੱਖਨ ਕਾਖਿਆ ਭੱਖਣ ਦਾਸ ਭਗਵਾਨ ਤੋਹੀਦ ਕਨਾਰਾ। ੧੭੦ ॥

ਪਦ ਅਰਥ :—ਖੇਲ ਲਖੀ—ਭੇਦ ਨੂੰ ਸਮਝਿਆ। ਤਰਜ਼ ਤਰੀਕਾ—ਰਸਤਾ, ਢੰਗ। ਨਿਰਾਰਾ—ਨਿਰਾਲਾ। ਹਾਜਤ—ਇਛਿਆ। ਹੁੱਜਤ—ਦੁੱਚਰ। ਮੁਤਅਜਬ—ਅਸਚਰਜ ਜਾਂ ਹੈਰਾਨੀ। ਮਹਵ—ਲੀਨ ਹੋ ਜਾਣਾ। ਬਿਲੱਖਨ—ਨਿਰਾਲੀ। ਕਾਖਿਆ—ਇੱਛਾ ਜਾਂ ਤ੍ਰਿਸ਼ਨਾ ਭੱਖਣ—ਖਤਮ ਕਰਨਾ। ਤੋਹੀਦ। ਏਕਤਾ ਦਾ ਅਤਸਥਾਨ।

ਅਰਥ :—ਪੂਰੇ ਗੁਰੂ ਤੋਂ ਪਤਾ ਲਗਾ ਕਿ ਰੱਬੀ ਬੇਦਿਆ ਦੀ ਚਾਲ ਤੇ ਤਰੀਕਾ ਨਿਰਾਲਾ ਹੀ ਹੈ। ਹੁਣ ਹੁੱਜਤ ਕਰਨ ਦੀ ਕੋਈ ਥਾਂ ਨਹੀਂ ਰਹ ਗਈ ਤੇ ਨਾ ਹੀ ਅਸੀਂ ਪਖੰਡ ਦਾ ਖਲਾਰਾ ਖਰਾਲ ਰਹੇ ਹਾਂ ਜਦੋਂ ਰਬੀ ਜਲਵੇ ਦਾ ਝਲਕਾ ਦੇਖਿਆ ਉਸ ਅਸਚਰਜ ਅਵਸਥਾ ਵਿਚ ਲੀਣ ਹੋ ਰਹੇ ਹੋ। ਤ੍ਰਿਸ਼ਨਾ ਨੂੰ ਭੱਖਣ ਕਰਨ ਦੀ ਕਾਰ ਰਾਜਾ ਸਾਹਿਬ ਕਥਨ ਕਰਦੇ ਹਨ ਕਿ ਨਿਰਾਲੀ ਹੈ, ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਏਕਤਾ ਦੇ ਮਕਾਨ ਤੇ ਪੁਜਿਆ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ਭਾਵ, ਤ੍ਰਿਸ਼ਨਾ ਖੈ ਕਰਕੇ। ੧੭੦ ॥

ਬੈਠ ਬਿਚਾਰ ਇਕੰਤ ਕਰੀ ਜਬ ਤੰਤ ਪ੍ਰੇਮ ਕੀ ਆਣ ਬਜੀ।

ਨਾ ਅਬ ਸੰਗ ਪਤੰਗ ਕਰੀ ਯਕਰੰਗ ਹੋ ਅੰਗ ਉਮੰਗ ਤਜੀ।

ਗਈ ਗਾਂਠ ਅਗਿਆਨ ਨ ਸਾਂਠ ਰਿਹਾ ਪੂਜਾ ਪਾਠ ਨ ਠਾਠ ਪ੍ਰੇਮ ਰਾਜੀ।

ਪਾ ਬਿਸਰਾਮ ਨਾ ਸੁਬਹਾਇ ਸ਼ਾਮ ਜਹ ਦਾਸ ਭਗਵਾਨ ਬਹਾਰ ਸਜੀ। ੧੭੧ ॥

ਪਦ ਅਰਥ :—ਇਕੰਤ—ਇਕੋਲੇ। ਪਤੰਗ ਕੱਚਾ। ਉਮੰਗ—ਉਤਸ਼ਾਹ। ਆਗਿਆਨ—ਭੁਲੇਖਾ। ਸਾਂਠ—ਸੰਧ, —ਜੋੜ। ਠਾਠ—ਸੁਰਾਂ ਦੀ ਇਸਥਿਤੀ।

ਅਰਥ :—ਜਦ ਇਕਾਂਤ ਬੈਠ ਕੇ ਬਿਚਾਰ ਕੀਤੀ ਤਾਂ ਪ੍ਰੇਮ ਦੀ ਤਾਰ ਆਣ ਕੇ ਵੱਜੀ ਦੁਨੀਆਂ ਦਾ ਕੱਚਾ ਰੰਗ ਛੱਡ ਦਿਤਾ ਝੂਠੇ ਉਤਸ਼ਾਹ ਛੱਡ ਕੇ ਇਕ ਰੰਗ ਹੋ ਗਏ ਜਦੋਂ ਪ੍ਰੇਮ ਰੂਪ ਦਾ ਠਾਠ ਵੱਜਾ ਤਾਂ ਅਗਿਆਨਤਾ ਦੀ ਗੱਠ ਖੁਲ੍ਹ ਗਈ ਪੂਜਾ ਪਾਠ ਸਭ ਦਿਖਾਵੇ ਦੂਰ ਹੋ ਗਏ। ਸਵੇਰ ਤੇ ਸ਼ਾਮ ਦਾ ਭਿੰਨ ਭੇਦ ਨਹੀਂ ਜਿਥੇ ਮਦਾ ਬਹਾਰ ਹੈ ਰਾਜਾ ਸਾਹਿਬ ਬਿਆਨ ਕਰਦੇ ਹਨ ਉਥੇ ਬਿਸਰਾਮ ਮਿਲ ਗਿਆ। ੧੭੧ ॥

ਬਹਰ ਬੁੰਦ ਹੋ ਇਕ ਗਏ ਲਖੇ ਕਉਨ ਜਾਂ ਆਬ ਮੇਂ ਆਬ ਪਿਆ ਹੈ।
 ਦ੍ਰੈਤ ਕੀ ਸਾਖ ਹੈ ਦੂਰ ਭਈ ਜਬ ਵਹਿਦ ਵਹਿਦ ਹੋਇ ਗਿਆ ਹੈ।
 ਗੈਰ ਅਲਾਮਤ ਉਠ ਗਈ ਸਭ ਨੂਰ ਹੀ ਨੂਰ ਸਮਾਇ ਰਹਿਆ ਹੈ।
 ਜਮਾਂ ਬੀਚ ਜੁਜੋਆ ਜਮਾ ਹੁਈ ਇਉਂ ਦਾਸ ਭਗਵਾਨ ਅਲਾਹਿ ਭਇਆ ਹੈ। ੧੭੨ ॥

ਪਦ ਅਰਥ :- ਬੈਹਰ—ਸਮੁੰਦਰ। ਆਬ—ਪਾਣੀ। ਦ੍ਰੈਤ—ਦੂਜਾ। ਸਾਖ—ਟੋਹਣੀ। ਵਹਿਦ ਵਹਿਦ—ਇਕੋ ਇਕ। ਅਲਾਮਤ—ਲੱਛਣ। ਜੁਜ ਹਿੱਸੇ। ਅਲਾਹਿ—ਰੱਬ।

ਅਰਥ :- ਬੈਹਰ (ਬ੍ਰਹਮ) ਬੁੰਦ (ਜੀਵ) ਜਦ ਇਕ ਹੋ ਗਏ ਤਾਂ ਕੋਣ ਨਿਰਨਾ ਕਰ ਸਕਦਾ ਹੈ ਕਿ ਕੇਹੜਾ ਜੀਵ ਹੈ ਕੇਹੜਾ ਬ੍ਰਹਮ। ਜਦੋਂ ਇਕ ਮਿਕ ਹੋ ਗਏ ਫੇਰ ਦੂਈ ਦ੍ਰੈਤ ਖਤਮ ਹੋ ਗਈ। ਕਲੱਛਣ ਪੁਣਾ ਮੁਕ ਗਿਆ ਸਾਰੇ ਇਕੋ ਨੂਰ ਹੀ ਨੂਰ ਦਿਸਦਾ ਹੈ ਜਮਾ ਰੂਪ ਸਮੁੰਦਰ ਜੁਜੋ ਨਦੀ ਨਾਲ ਆ ਮਿਲੇ ਤਾਂ ਫਿਰ ਸਮੁੰਦਰ ਹੀ ਹੋ ਗਿਆ ਏਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਰਾਜਾ ਸਾਹਿਬ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ ਰੂਪ ਖੁਦ ਰੱਬ ਬਣ ਗਏ ੧੭੨ ॥

ਜਾਣਿਆ ਆਮ ਹੈ ਜਗ ਤਮਾਮ ਇਹ ਸੂਬ ਹੀ ਖਾਮ ਹੈ ਚਾਂਮ ਪਸਾਰਾ।
 ਗਿਆਨ ਧਿਆਨ ਲੈ ਸਾਚ ਪਛਾਣ ਹੋ ਸੁਖੜ ਸੁਜਾਨ ਅਬੈ ਦਿਲਦਾਰਾ।
 ਮਨ ਸਲਾਹ ਲੈ ਪਾਇੰ ਪਨਾਹਿ ਹੈ ਸਭ ਫਨਾਹਿ ਅਕਾਰ ਬਹਾਰਾ।
 ਓਅੰਕਾਰ ਆਧਾਰ ਸਭੈ ਨਿਰਾਕਾਰ ਹੈ ਦਾਸ ਭਗਵਾਨ ਬੋਲ ਬਚਾਰਾ ॥੧੭੩ ॥

ਪਦ ਅਰਥ :- ਖਾਮ—ਕੱਚਾ। ਚਾਂਮ—ਚੰਮ। ਸੁਖੜ ਸੁਜਾਨ—ਸਿਆਨਾ। ਦਿਲਦਾਰਾ—ਪਿਆਰੇ। ਪਨਾਹਿ—ਰਖਿਆ ਨੂੰ ਪ੍ਰਾਪਤ ਹੋਣਾ। ਫਨਾਹਿ। ਨਾਸ਼ਵੰਤ। ਓਅੰਕਾਰ—ਓਅੰਪੁਨ (ਓਅੰ ਦਾ ਉਚਾਰਣ)

“ਪ੍ਰਿਥਮ ਕਾਲ ਜਬ ਕਰਾ ਪਸਾਰਾ।

ਓਅੰਕਾਰ ਤੇ ਸ੍ਰਿਸਟ ਉਪਾਰਾ” (ਵਿਚਤ੍ਰਿ)

ਓਅੰਕਾਰ ਸ਼ਬਦ ਕਰਤਾਰ ਦਾ ਬੋਧਕ ਭੀ ਦੇਖੀਦਾ ਹੈ”

‘ਓਅੰਕਾਰ ਏਕੈ ਰਵ ਰਹਿਆ” (ਕਾਲ ਮਹਲਾ ੪)

ਓਅੰਕਾਰ ਆਕਾਰ ਕਰ ਪਵਣ ਪਾਣੀ ਬੈਸੰਤਰ ਸਾਜੈ” (ਭਗੁ)

ਆਧਾਰ—ਆਸਰੇ— ਨਿਰਾਕਾਰ—ਆਕਾਰ, ਰਹਿਤ, ਕਰਤਾਰ, ਆਕਾਸ਼।

ਅਰਥ :- ਅਸੀਂ ਇਹ ਜਾਣ ਲਿਆ ਹੈ ਕਿ ਸਾਰਾ ਜਗਤ ਕੱਚਾ ਹੈ ਤੇ ਚੰਮ ਦਾ ਪਸਾਰਾ ਹੈ। ਹੋ ਪਿਆਰੇ! ਗੁਰੂ ਦੇ ਗਿਆਨ ਵਿਚ ਧਿਆਨ ਲਾਕੇ ਇਸ ਪਸਾਰੇ ਪਿਛੇ ਜੋ ਅਸਲੀਅਤ ਹੈ ਬੜੇ ਗੁਰੂ ਨਾਲ ਸੋਚ ਵਿਚਾਰ ਕੇ ਸਮਝ ਲੈ। ਇਹ ਜੋ ਆਕਾਰ ਵਾਲਾ ਸੰਸਾਰ ਦਿਸ ਰਿਹਾ ਹੈ ਇਹ ਸਭ ਨਾਸ਼ਵੰਤ ਹੈ ਇਹ ਸਲਾਹ ਮੰਨ ਕੇ ਗੁਰੂ ਦੇ ਸ਼ਰਨ ਪ੍ਰਾਪਤ ਕਰੋ। ਆਕਾਰ ਰਹਿਤ ਕਰਤਾਰ ਨੇ ਜਦੋਂ ਓਅੰ ਦੀ ਪੁਨੀ ਕੀਤੀ ਤਾਂ ਸੰਸਾਰ ਦੀ ਰਚਨਾ ਦੇ ਪਿਛੇ ਜੋ ਕਰਤਾਰ ਦੀ ਸ਼ਕਤੀ ਹੈ ਉਸਦਾ ਵਿਚਾਰ ਕਰੋ ॥੧੭੩ ॥

ਸਮਝ ਜੁਆਨ ਹੈਂ ਹਮ ਮਹਿਮਾਨ ਇਹ ਕੂਚ ਜਹਾਨ ਨਦਾਨ ਕਰੈਗੇ।
 ਮੁਹਲਤ ਨਾ ਦੰਮ ਏਕ ਮਿਲੇ ਕੁਝ ਨਾਂ ਕਰ ਹੁਜਤ ਛਿਨ ਅਰੈਗੇ।
 ਮਸਲਹਤ ਬਾਝ ਹੀ ਉਠ ਚਲੇਂ ਅਗੇ ਕਾਲ ਕਰਾਰ ਨ ਮੂਲੁ ਫਰੈਗੇ।
 ਪਾਵ ਪਸਾਰ ਖਲਾਰ ਕਰੇਂ ਇਹ ਓੜਕ ਦਾਸ ਭਗਵਾਨ ਹਰੈਗੇ। ੧੭੪ ॥

ਪਦ ਅਰਥ :—ਮਹਿਮਾਨ—ਪਰਾਹੁਣੇ। ਨਦਾਨ—ਅੰਤ ਨੂੰ। ਮੁਹਲਤ ਨਾ ਦਮ—ਇਕ ਦਮ ਭਰ ਦਮ ਭਰ ਹੀ ਦੀ ਵੇਹਲ। ਹੁੱਜਤ—ਬਹਾਨਾ। ਅਰੈਗੇ—ਅੜ ਖਲੋਨਾ ਮਸਲਹਤ—ਸਲਾਹ ਮਸ਼ਵਰਾ। ਕਰਾਰ ਫੜਨ—ਹੋਸਲਾ ਰਖਨਾ।

ਅਰਥ :—ਭਾਵੇਂ ਜੁਆਨੀ ਵਿਚ ਹੀ ਹੈ ਫੇਰ ਭੀ ਇਹ ਸਮਝ ਅਸੀਂ ਚਾਰ ਦਿਨ ਦੇ ਪੁਰਾਹੁਣੇ ਹਾਂ ਅੰਤ ਇਥੋਂ ਕੂਚ ਕਰਾਂਗੇ। ਅੰਤ ਸਮੇਂ ਇਕ ਦਮ ਭੀ ਹੋਰ ਸਮਾਂ ਨਹੀਂ ਮਿਲੇਗਾ ਤੇ ਕਿਸੇ ਤਰ੍ਹਾਂ ਭੀ ਹੁੱਜਤ ਕਰਕੇ ਇਕ ਛਿਨ ਭੰਗਰ ਭੀ ਨਹੀਂ ਅੜ ਸਕਾਂਗੇ। ਮੌਤ ਦੇ ਸਾਹਮਣੇ ਸਾਡਾ ਧੀਰਜ ਹਿਲ ਜਾਏਗਾ ਤੇ ਬੋੜਾ ਜਿਨਾ ਭੀ ਵੇਹਲ ਨਹੀਂ ਮਿਲੇਗਾ (ਇਕ ਰੱਤੀ ਵਿਲਮ ਨ ਦੇਵਣੀ ਉਨ੍ਹੀ ਤਕੜੇ ਪਾਏ ਹਾਥ) ਬੇਫਿਕਰ ਹੋ ਕੇ ਪੈਰ ਪਸਾਰੀ ਬੈਠਾ ਹੈ ਰਾਜਾ ਸਾਹਿਬ ਕਬਨ ਕਰਦੇ ਹਨ ਇਥੋਂ ਹਾਰ ਕੇ ਹੀ ਜਾਣਾ ਪਉ। ੧੭੪ ॥

ਗੁਰੂ ਅਰਜੁਨ ਦੇਵ ਜੀ ਸਿਰੀ ਰਾਗ ਮਹੱਲਾ ੫ ਵਿਚ ਸੰਸਾਰ ਦੀ ਅਸਾਰਤਾ ਦੱਸਦੇ ਹੋਏ ਨਾਮ ਵਾਲੇ ਪਾਸੇ ਲਗਣ ਦੀ ਪਰੇਰਨਾ ਕਰਦੇ ਹਨ :—

ਗੋਇਲ ਆਇਆ ਗੋਇਲੀ ਕਿਆ ਤਿਸ ਡੰਡ ਪਸਾਰ।
 ਮੁਹਲਤ ਪੁਨੀ ਚਲਨਾ ਤੂੰ ਸੰਮਲੁ ਘਰ ਬਾਰ।
 ਹਰਿ ਗੁਣ ਗਾਉ ਮਨਾ ਸਤਿਗੁਰ ਸੇਵ ਪਿਆਰ।
 ਕਿਆ ਬੋੜੜੀ ਬਾਤ ਗੁਮਾਨ। ਰਹਾਉ।
 ਜੇਸੇ ਰੈਣ ਪਰਾਹੁਣੇ ਉਠਿ ਚਲ ਸਹਿ ਪਰਭਾਤਿ।
 ਕਿਆ ਤੂੰ ਰਤਾ ਗਿਰਸਤ ਸਿਉ ਸਭ ਫੁਲਾਂ ਕੀ ਬਰਾਤ।
 ਮੇਰੀ ਮੇਰੀ ਕਿਆ ਕਰੇ ਜਿਨਿ ਦੀਆ ਸੇ ਪ੍ਰਭ ਲੋੜ।
 ਸਰਪਰ ਉਠੀ ਚਲਨਾ ਛਡਿ ਜਾਸੀ ਲਖ ਕਰੋੜਿ।
 ਲਖ ਚਉਰਾਸੀਹ ਭ੍ਰਮਇਆ ਦੁਲਭ ਜਨਮ ਪਾਇਓਇ।
 ਨਾਨਕ ਨਾਮੁ ਸਮਾਲੁਤੂ ਸੇ ਦਿਨ ਨੇੜ ਆਇਓਇ।

ਇਹ ਸੰਸਾਰ ਬਕਾਰ ਬਜਾਰ ਹੈ ਦੁਖ ਹਜਾਰ ਬਗਾਰ ਭਰਾ।
 ਜਨਮ ਔ ਮਰਨ ਤੇ ਭੁਖ ਪਿਆਸ ਹੈ ਰਾਗ ਦੁਐਖ ਬਬਕਾਰ ਖਰਾ।
 ਤ੍ਰਿਪਤ ਨਹੀਂ ਕੁਝੁ ਭੋਗਨ ਮੇਂ ਇਨ ਭੋਗ ਅਰਾਮ ਕਹੁ ਕਿਨ ਕਰਾ।
 ਹੋ ਉਪਰਾਮ ਰਹੋ ਅਠ ਜਾਮ ਹੀ ਦਾਸ ਭਗਵਾਨ ਨਦਾਨ ਨਰਾ। ੧੭੫ ॥

ਪਦ ਅਰਥ :—ਬਕਾਰ ਬਚਾਰ—ਵਿਸ਼ੇ ਵਿਕਾਰਾਂ ਦਾ ਬਜਾਰ। ਬਗਾਦ—ਖਪਨਾ। ਬਿਨਾ ਮਜ਼ਦੂਰੀ ਭਾਰ ਢੋਣਾ। ਰਾਗ—ਪਿਆਰ। ਦੁਐਖ—ਵੈਰ ਭਾਵ ਤ੍ਰਿਪਤ—ਰੱਜਨਾ। ਉਪਰਾਮ—ਉਦਾਸ ਹੋਣਾ। ਆਠ ਜਾਮ—ਅਠੇ ਪਹਿਰ।

ਅਰਥ :—ਇਹ ਜਗਤ ਵਿਕਾਰਾਂ ਦਾ ਬਾਜ਼ਾਰ ਹੈ ਤੇ ਇਸ ਬਾਜ਼ਾਰ ਵਿਚ ਹਜ਼ਾਰਾਂ ਹੀ ਦੁੱਖ ਹਨ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਵਿਕਾਰਾਂ ਦਾ ਅਗੋਂ ਨਿਰਣਾ ਕਰਦੇ ਹਨ। ਦਵੰਦ ਮੈਂ, ਜੱਮਣ, ਮਰਨ, ਭੁੱਖ, ਪਿਆਸ, ਕਿਸੇ ਨਾਲ ਪਿਆਰ ਕਿਸੇ ਨਾਲ ਵਿਰੋਧ ਇਤ ਆਦਿ ਇਹ ਵਿਕਾਰ ਹਨ। ਭੋਗਾਂ ਨੂੰ ਭੋਗ ਕੇ ਰੱਜ ਨਹੀਂ ਆਉਂਦਾ ਰਾਜਾ ਸਾਹਿਬ ਪੁਛਦੇ ਹਨ ਭਾਈ ਦੱਸੋ ਇਨ੍ਹਾਂ ਭੋਗਾਂ ਨੂੰ ਭੋਗ ਕੇ ਕਿਸ ਨੇ ਆਰਾਮ ਕੀਤਾ ? ਭਾਵ ਕਿਸੇ ਨੇ ਨਹੀਂ। ਹੇ ਭੁਲੜ ਜੀਵ ਅੱਠੇ ਪਹਿਰ ਆਪਣੀ ਚਿਤ ਬਿਰਤੀ ਨੂੰ ਅਪਰਾਮ ਰਖੋ ਤੇ ਪ੍ਰਭੂ ਵਲ ਲੱਗੋ। ੧੭੪ ॥

ਬੋਦ ਬਹੀਨ ਨ ਚੀਨਸ ਆਤਮ ਜੋ ਪ੍ਰਬੀਨ ਹੈ ਸ੍ਰਬ ਕਲਾ।

ਧਾਵਤ ਧਾਵਤ ਦਿਵਸ ਗਿਆ ਗਈ ਰੈਨ ਹੈ ਸੈਨ ਮੇਂ ਸਭ ਖਲਾ।

ਅਵਸਰ ਫੇਰ ਨਾਂ ਇਹ ਮਿਲੇ ਜਾਂਦਾ ਜਨਮ ਅਮੋਲਕ ਛੈਲ ਛਲਾ।

ਹਿਮਤ ਹਾਰ ਨ ਧਾਰੁ ਬਾਜਰ ਕੋ, ਦਾਸ ਭਗਵਾਨ ਹੋ ਅਮਲ ਮਲਾ। ੧੭੬ ॥

ਪਦ ਅਰਥ :—ਬੋਦ ਬਹੀਨ—ਸਮਝ ਤੋਂ ਬਿਨਾਂ। ਚੀਨਸ ਆਤਮ—ਆਤਮਾ ਨੂੰ ਜਾਣਾ। ਪ੍ਰਬੀਨ—ਚਤਰ ਸਿਆਣਾ। ਸ਼ਰਬਕਲਾ—ਸਭ ਸ਼ਕਤੀਆਂ ਵਾਲਾ। ਰੈਨ ਹੈ ਸੈਨ—ਰਾਤ ਸੁਤਿਆਂ ਲੰਘ ਗਈ। ਖਲਾ—ਮੂਰਖ। ਅਵਸਰ—ਮੌਕਾ। ਅਮੋਲਕ—ਵਢ ਮੁਲਾ। ਛੈਲ—ਗਭਰੂ। ਛਲ—ਧੋਖਾ। ਅਮਲ ਮਲਾ—ਮੈਲ ਤੋਂ ਸੁਧ ਹੋ।

ਅਰਥ :—ਜੇ ਸਰਬ ਕਲਾ ਸਮਝ ਵਾਹਿਗੁਰੂ ਹੈ ਬਿਨਾਂ ਗਿਆਨ ਤੋਂ ਨਹੀਂ ਜਾਣਿਆ ਜਾਂਦਾ। ਇਸ ਮੂਰਖ ਦਾ ਦਿਨ ਕੰਮਾਂ ਕਾਰਾਂ ਵਿਚ ਲੰਗ ਗਿਆ ਤੇ ਰਾਤ ਸੌ ਕੇ ਗੁਜ਼ਾਰ ਦਿੱਤੀ। ਹੇ ਗੱਭਰੂ! ਮਨੁੱਖ ਜਨਮ ਬੜਾ ਅਮੋਲਕ ਹੈ ਇਹ ਸਮਾਂ ਤੈਨੂੰ ਮੁੜ ਨਹੀਂ ਮਿਲੇਗਾ (ਭਜਨ ਕਰ ਲੈ) ਹਿਮਤ ਨਹੀਂ ਹਾਰਨੀ ਚਾਹੀਦੀ ਰਾਜਾ ਸਾਹਿਬ ਬਿਆਨ ਕਰਦੇ ਹਨ ਕਿ ਵਿਚਾਰਵਾਨ ਹੋ ਕੇ ਮੈਲ ਤੋਂ ਨਿਰਮਲ ਹੋਣ ਦਾ ਯਤਨ ਕਰ ਲੈ। ੧੭੬ ॥

ਭਾਵ :—ਪਰਮੇਸ਼ਰ ਦੇ ਨਾਮ ਨੂੰ ਨਹੀਂ ਜਾਣਿਆਂ ਮੂਰਖ ਫੇਰ ਪਛਤਾਂਦਾ ਹੈ।

ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਸਾਹਿਬ ਜੀ ਲਿਖਦੇ ਹਨ :—

ਗਾਉੜੀ ਬੈਰਾਗਣ ਮਹੱਲਾ। ੧ ॥

ਰੈਣ ਗਵਾਈ ਸੋਇ ਕੈ ਦਿਵਸ ਗਵਾਇਆ ਖਾਇ।

ਹੈਰੋ ਜੈਸਾ ਜਨਮ ਹੈ ਕਉੜੀ ਬਦਲੇ ਜਾਇ।

ਨਾਮੁ ਨ ਜਾਨਿਆ ਰਾਮ ਕਾ ਮੁੜੇ ਫਿਰਿ ਪਾਛੈ ਪਛਤਾਹਿ ਰੇ। ਰਹਾਇ।

ਅਨਤਾ ਧਨੁ ਧਰਨੀ ਧਰੇ, ਅਨਤ ਨ ਚਾਹਿਆ ਜਾਇ।

ਅਨਤ ਕੋ ਚਾਹਨ ਜੋ ਗਏ, ਸੋ ਆਏ ਅਨਤ ਗਵਾਇ।

ਆਪਨ ਲੀਆ ਜੇ ਮਿਲੈ ਤਾਂ ਸੁਭ ਕੋ ਭਾਗਤ ਹੋਇ।

ਕਰਮਾ ਉਪਰ ਨਿਬੜੈ, ਜੇ ਲੋਚੈ ਸਭ ਕੋਇ।

ਨਾਨਕ ਕਰਣਾ ਜਿਨ ਕੀਆ, ਸੋਈ ਸਾਰ ਕਰੋਇ।

ਕੁਕਮ ਨਾ ਜਾਪੀ ਖਸਮ ਕਾ ਕਿਸੇ ਵਡਾਈ ਦੇਇ।

ਏਕ ਅਕਾਲ ਕੀ ਘਾਲ ਕਮਾਲ ਓਹੁ ਹਰ ਹਾਲ ਸੰਭਾਲ ਚਲੇ ।
 ਤਿਆਗ ਗੋਪਾਲ ਨਾ ਆਨ ਸੇ ਲਾਗ ਨਾਂ ਬੀਚ ਜੰਜਾਲ ਜੁਵਾਲ ਜਲੇ ।
 ਸਾਚ ਸੇਂ ਰਾਚ ਨਾ ਕਾਂਚ ਮੇਂ ਮਾਚ ਇਹ ਪਾਕਰ ਵਾਚ ਅਵਾਚ ਖਲੇ ।
 ਹੋ ਨਿਰਪਖ ਅਲਖ ਲਖੇ ਅਬ ਦਾਸ ਭਗਵਾਨ ਅਛਲ ਛਲੇ । ੧੭੭ ॥

ਪਦ ਅਰਥ :-ਅਕਾਲ—ਕਾਲ ਰਹਿਤ। ਘਾਲ—ਸੇਵਾ। ਗੋਪਾਲ—ਪ੍ਰਭੂ। ਆਨ—ਹੋਰ। ਜੰਜਾਲ—ਸੰਸਾਰਕ ਪੰਦੇ। ਜਵਾਲ—ਅਗਨੀ। ਸਾਚ ਸੇਂ ਰਾਚ—ਸਭ ਨਾਲ ਪਿਆਰਾ। ਕਾਂਚ ਮੇਂ ਮਾਚ—ਝੂਠ ਵਿਚ ਮਸਤ। ਅਵਾਚ—ਚੁਪ, ਖਾਮੋਸ਼, ਅਵਾਚਯ (ਜੋ ਕਹਿਣ ਯੋਗ ਨਾ ਹੋਵੇ) ਨੀਚ, ਪਾਮਰ। ਵਾਚ—ਬਾਣੀ, ਕਥਨ, ਭਾਸ਼ਾ, ਬੋਲੀ, ਸਰਸਵਤੀ, ਜਹਿਬਾ। ਨਿਰਪੱਖ—ਪੱਤ ਪਾਤ ਰਹਿਤ।

ਅਰਥ :-ਹਰ ਸਾਲ ਅਕਾਲ ਪੁਰਖ ਨੂੰ ਚੇਤੇ ਕਰੋ ਉਸੇ ਦੀ ਘਾਲ ਕਮਾਲ ਦੀ ਹੈ ਜੰਜਾਲ ਰੂਪ ਅੰਗ ਵਿਚ ਨਾ ਜਲੇ ਰਬ ਦਾ ਪਾਸਾ ਛੱਡਕੇ ਹੋਰ ਪਾਸੇ ਨਾ ਲਗੇ ਝੂਠ ਛੱਡ ਕੇ ਸੱਚ ਵਿਚ ਰਹੋ ਇਹ ਬਚਨ ਮੰਨਕੇ ਚੁਪ ਰਹੋ। ਭਾਵ ਡੰਡ ਰੋਲੀ ਨਾ ਪਾਉ, ਪੱਖ ਪਾਤ ਤੋਂ ਬਿਨਾਂ ਹੋਕੇ ਰਾਜਾ ਸਾਹਿਬ ਕਥਨ ਕਰਦੇ ਹਨ ਅਲਖ ਵਾਹਿਗੁਰੂ ਨਾ ਜਾਣੇ ਮਾਇਆ ਜੋ ਅਛਲ ਹੈ ਉਸ ਨੂੰ ਛਲਣ ਦੇ ਯੋਗ ਬਣੇ। ੧੭੭ ॥

ਬੀਚ ਸਰਾਇੰ ਮੁਸਾਫਰ ਹੈ ਕੋਈ ਦਮ ਗੁਜਾਰ ਕੇ ਉਠ ਚਲੈਂਗੇ ।
 ਕਰ ਪਸਾਰ ਗਵਾਰ ਨਹੀਂ ਈਹਾ ਦਾਵੇ ਸੇ ਮੂਹ ਸਭ ਖਾਕ ਮਲੈਂਗੇ ।
 ਬਾਤ ਬਚਾਰ ਬਪਾਰ ਕਰੋ ਕੁਝ ਓੜਕ ਹੋਇ ਨਿਰਾਸ ਖਲੈਂਗੇ ।
 ਹੋਰ ਬੇਦਾਰ ਲਖੀ ਗੁਫਤਾਰ ਹੈ ਦਾਸ ਭਗਵਾਨ ਆਜਾਤ ਰਲੈਂਗੇ । ੧੭੮ ॥

ਪਦ ਅਰਥ :-ਦਾਵੇ—ਅਪਣਤ। ਨਰਾਸ—ਆਸ ਰਹਿਤ। ਬੇਦਾਰ—ਖਬਰਦਾਰ। ਗੁਫਤਾਰ—ਕਹਿਣਾ।

ਅਰਥ :-ਸੰਸਾਰ ਇਕ ਸਰਾਂ ਦੀ ਨਿਆਈ ਹੈ ਮੁਸਾਫਰ ਦੀ ਤਰ੍ਹਾਂ ਰਾਤ ਕੱਟਕੇ ਇਥੋਂ ਤੁਰ ਪਵਾਂਗੇ। ਮੂਰਖ ਨੂੰ ਸਮਝਾਉਂਦੇ ਹਨ ਕਿ ਪਸਾਰੇ ਵਿਚ ਨਾ ਫੱਟ ਝੂਠੇ ਦਾਵੇ ਬਨੁਣ ਵਾਲੇ ਮੋਹ ਨੂੰ ਮਿੱਟੀ ਮੱਲਕੇ ਤੁਰ ਜਾਣਗੇ। ਗਲ ਨੂੰ ਬਚਾਰ ਕੇ ਬਪਾਰ ਕਰੋ ਤਾਂ ਜੋ ਇਥੋਂ ਨਿਰਾਸ ਹੋ ਕੇ ਨਾ ਜਾਣਾ ਪਵੇ (ਭਾਵ, ਐਸਾ ਕੰਮ ਮੂਲੇ ਨਾ ਕੀਚੈ ਜਿਤ ਅੰਤ ਖਛੋਤਾਈਐ) ਰਾਜਾ ਸਾਹਿਬ ਦੇ ਇਸ ਬਚਨ ਨੂੰ ਮੰਨ ਕੇ ਖਬਰਦਾਰ ਰੱਬੀ ਜਾਤ ਵਿਚ ਮਿਲ ਜਾਏਗਾ। ੧੭੮ ॥

ਹੋ ਇਸ਼ਤਿਆਕ ਬੇਬਾਕ ਜਿਸੇ ਓਹ ਹੈ ਮੁਸ਼ਤਾਕ ਬੇਬਾਕ ਵਲੇ ।
 ਹਿਜਰ ਹਿਲਾਕ ਫਿਰਾਕ ਗਏ ਬਹੋ ਹੋ ਕਰ ਪਾਕ ਨਾ ਖਾਕ ਮਲੇ ।
 ਹੋ ਹਮਵਾਰ ਨਿਹਾਰ ਰਹੇ ਭਏ ਵਸਲ ਵਸਾਲ ਹਵਾਲ ਭਲੇ ।

ਦੁਈ ਦੂਰ ਸੇ ਨੂਰ ਹੋ ਨੂਰ ਰਹੇ ਹੁਣ ਦਾਸ ਭਗਵਾਨ ਭੀ ਉਠ ਚਲੇ । ੧੭੯ ॥

ਪਦ ਅਰਥ :-ਇਸ਼ਤਿਆਕ—ਸ਼ੋਕ ਦਾ ਭਾਵ, ਅਭਿਲਾਸ਼ਾ, ਚਾਹ, ਪੇਮ। ਬੇਬਾਕ—ਬੇਭਰ। ਮੁਸ਼ਤਾਕ—ਇਛਾਵਾਨ। ਹਿਜਰ—ਜੁਦਾਈ। ਹਿਲਾਕ—ਨਾਸ਼ ਹੋਣਾ। ਫਿਰਾਕ—ਵਿਛੋੜੇ ਦਾ ਦੁੱਖ।

ਹਮਵਾਰ—ਇਕੋ ਜਿਹਾ। ਨਿਰਾਰ—ਦੇਖਣਾ। ਵਸਲ—ਜੀਵਾਤਮਾ ਦੀ ਪਰਮਾਤਮਾ ਨਾਲ ਅਭੇਦਤਾ।
ਵਸਾਲ—ਮੇਲ। ਹੁਵਾਲ—ਮਾਜਰਾ।

ਅਰਥ :- ਜਿਸ ਦੇ ਅੰਦਰ ਪ੍ਰੇਮ ਉਤਪੰਨ ਹੁੰਦਾ ਹੈ ਉਹ ਬੇਭਰ ਤੇ ਉਤਸ਼ਾਹ ਸਹਿਤ ਵਿਚਰਦਾ ਹੈ। ਜਿਸਦੇ ਅੰਦਰੋਂ ਵਿਛੋੜੇ ਤੇ ਜੁਦਾਈ ਦਾ ਨਾਸ਼ ਹੋ ਗਿਆ ਹੈ, ਉਹ ਸਾਫ਼ ਹੋ ਕੇ ਬੈਠਦਾ ਹੈ ਦੇਹ ਤੇ ਖਾਕ ਨਹੀਂ ਮਲਦਾ। ਮਤ ਭੇਦ ਅੰਦਰੋਂ ਕਢਕੇ ਸਭ ਵਿਚ ਉਸੇ ਦਾ ਜਲਵਾ ਦੇਖਣ ਵਾਲਾ ਵਾਹਿਗੁਰੂ ਵਿਚ ਅਭੇਦ ਹੋ ਜਾਂਦੇ ਹਨ। ਜਦੋਂ ਦੂਈ ਦਾ ਪੜਦਾ ਦੂਰ ਹੋ ਗਿਆ ਤਾਂ ਸਾਰੇ ਪਾਸੇ ਚਾਨਣਾ ਹੀ ਚਾਨਣਾ ਹੈ ਰਾਜਾ ਸਾਹਿਬ ਬਿਆਨ ਕਰਦੇ ਹਨ ਕਿ ਦ੍ਰਿੜ ਅੰਦਰੋਂ ਉਠ ਗਈ ਹੈ। ੧੭੯ ॥

ਐਨ ਮਹਾਤਮਾ ਮਤ ਵਿਖੇ ਮਤ ਮਨ ਹੋ ਜਾਤ ਹੈ ਸੰਗ ਕੁਸੰਗੀ।
ਭੂਲ ਕਰੋ ਨਾਹਿ ਨੇੜੁ ਕਭੀ ਇਨ ਮੇਲ ਸੇ ਖੇਲ ਹੋ ਜਾਵੇ ਕੁਰੰਗੀ।
ਨੀਤ ਕੋ ਤੋੜ ਅਨੀਤ ਕਰੇ ਨਾਹਿ ਮੀਤ ਪ੍ਰੀਤ ਹੈ ਪਾਂਬਰ ਚੰਗੀ।
ਦਾਸ ਭਗਵਾਨ ਜੇ ਹੋਇ ਸਕੇ ਕੁਝ ਬਾਤ ਕਰੋ ਕਿਤੇ ਪਾ ਸਤਸੰਗੀ। ੧੮੦ ॥

ਪਦ ਅਰਥ :- ਮਹਾਤਮਾ ਮੱਤ—ਸੱਤ ਪੁਰਖਾਂ ਦਾ ਮੱਤ। ਮਤ ਮਨ—ਹੋ ਮਨ ਮਤਾਂ ਕਰੰਗੀ—ਬਿਗੜ ਜਾਣਾ। ਪਾਂਬਰ—ਸਾਕਤ।

ਮਾਰੀ ਮਰੋ ਕੁਸੰਗ ਕੀ ਕੇਲੇ ਨਿਕਟ ਜਿਉਬੋਰ
ਉਹ ਭੂਲੇ ਉਹ ਚੀਰੀਏ ਸਾਕਤ ਸੰਗ ਨ ਹੋਰ”
ਕਬੀਰ ਸਾਕਤ ਸੰਗ ਨ ਕੀਜੀਐ ਦੁਰਹੁ ਜਾਈਐ ਭਾਗ,
ਬਾਸਨ ਕਰੋ ਪਰਸੀਐ ਤਉ ਕੁਛ ਲਾਗੇ ਦਾਗ।

ਅਰਥ :- ਸੱਤ ਮਤ ਵਿਚ ਰਹਿੰਦਿਆਂ ਮਤਾਂ ਹੋ ਮਨਾ ਕਿਤ ਕੁਸੰਗੀਆਂ ਦਾ ਸੰਗ ਨਾ ਕਰ ਬੈਠੀਂ। ਕਦੇ ਭੂਲ ਕੇ ਭੀ ਕੁਸੰਗੀਆਂ ਦਾ ਸੰਗਤ ਨਾ ਕਰੋ ਇਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਮੇਲੋਂ ਤੋਂ ਖੇਲ ਬਿਗੜ ਜਾਂਦੀ ਹੈ। ਸਹੀ ਰਸਤਾ ਛੱਡਕੇ ਔਜੜ ਪੈਣਾ ਏਸੇ ਤਰ੍ਹਾਂ ਹੋ ਮਿਤ੍ਰਾ ਮਨਮੁਖ ਦੀ ਸੰਗਤ ਚੰਗੀ ਨਹੀਂ ਹੈ। ਰਾਜਾ ਸਾਹਿਬ ਕਥਨ ਕਰਦੇ ਹਨ ਕਿ ਜੇ ਹੋ ਸਕੇ ਤਾਂ ਸੱਤ ਸੰਗੀ ਪੁਰਖ ਨੂੰ ਮਿਲ ਕੇ ਗਲਬਾਤ ਕਰੋ। ੧੮੦ ॥

ਸਾਕਤ ਕੋ ਐਸੇ ਸੀਖ ਕਰੀ ਜੈਸੇ ਮੂਰਖ ਮੰਦ ਸਵਾਦ ਨਿਕਾਲਾ।
ਅਵਗੁਣ ਆਣ ਭਆ ਸਭ ਗੁਣਨ ਕਾ ਬਿਸੀਅਰ ਕੋ ਜਿਵੇ ਦੁਧ ਪਿਆਲਾ।
ਤਪਤ ਤਨੂਰ ਗਰੂਰ ਭਰਾ ਨਹੀ ਸੇਹਤ ਜਾਮ ਕਾ ਦੇ ਹਵਾਲਾ।
ਦਾਸ ਭਗਵਾਨ ਪਰਸੀਐ ਸਾਕਤ ਸਮਝ ਕੇ ਬਾਸਨ ਕਾਲਾ। ੧੮੧ ॥

ਸਾਕਤ—ਸ਼ਕਤੀ (ਮਾਇਆ) ਦਾ ਪੁਜਾਰੀ। ਸੀਖ—ਸਿਖਿਆ। ਮਵਾਦ—ਗੰਦ।
ਬਿਸੀਅਰ—ਸੱਪ। ਤਪਤ ਤਨੂਰ—ਤੰਦੂਰ ਦੀ ਤਰ੍ਹਾਂ ਤਪਣਾ। ਗਰੂਰ—ਅਹੰਕਾਰ। ਜਾਮ—ਪਿਆਲਾ।
ਹਵਾਲਾ—ਮਿਸਾਲ। ਪਰਸੀਐ—ਛੋਹਨਾ। ਬਾਸਨ—ਬਰਤਨ।

ਅਰਥ :- ਮਨਮੁਖ ਨੂੰ ਸਿਖਿਆ ਦੇਣੀ ਇਸ ਪਰਕਾਰ ਹੈ ਜੈਸੇ ਮੂੰਹ ਵਿਚੋਂ ਮੁਆਦ ਕੱਢਣਾ ਹੈ। ਸਾਰੇ ਗੁਣ ਔਗਣਾਂ ਵਿਚ ਬਦਲ ਜਾਂਦੇ ਹਨ ਜਿਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਸੱਪ ਨੂੰ ਦੁੱਧ ਪਿਲਾਉਣ ਨਾਲ ਉਹ

ਡੰਗ ਹੀ ਮਾਰਦਾ ਹੈ। ਜਿਸ ਮਨਮੁਖ ਦੇ ਜਿਸਮ ਵਿਚ ਅਹੰਕਾਰ ਰਹਿਆ ਹੈ ਤੇ ਤ੍ਰਿਸ਼ਨਾ ਦੀ ਤਪਸ ਨਾਲ ਤਪ ਰਿਹਾ ਹੈ ਉਸ ਨੂੰ ਸੋਹਤ ਦੇ ਪਿਆਲੇ ਨਾਲ ਭੁਲਨਾ ਦੇਣੀ ਅਣ ਬਣੀ ਗਲ ਹੈ। ਕਦੇ ਭੁਲਕੇ ਭੀ ਮਨਮੁਖ ਦੀ ਸੋਗਤ ਨਾਂ ਕਰੇ ਰਾਜਾ ਸਾਹਿਬ ਕਥਨ ਕਰਦੇ ਹਨ ਕਿ ਇਹ ਕਾਲ ਭਾਂਡਾ ਹੈ। ੧੮੧॥

ਭਾਵ :—ਕਬੀਰ ਸਾਕਤ ਸੰਗ ਨ ਕੀਜੀਐ ਦੂਰਹੁ ਜਾਈਐ ਭਾਗ।
ਬਾਸਨ ਕਾਰੋ ਪਰਸੀਐ ਪਰਗਟ ਹੋਇ ਨਦਾਨ।”

ਬੀਚ ਮਹਬਤ ਨਾ ਕੁਝ ਲਜ਼ਤ ਭੂਲ ਕਰੋ ਨਾਹਿ ਨਾਰ ਪ੍ਰੀਤੀ।
ਓੜਕ ਐਰ ਹੋ ਗੈਰ ਬਣੇ ਨਹੀਂ ਖੈਰ ਕਰੇ ਇਹ ਪਾਪ ਪਲੀਤੀ।
ਬੀਚ ਬਚਾਰ ਆ ਹਾਰ ਪਰੀ ਗਈ ਕੌਲ ਕਰਾਰ ਬਸਾਰ ਹੀ ਜੀਤੀ।
ਝੂਠ ਕਹੂੰ ਨਾਹਿ ਰੰਚਕ ਮਾਤਰ ਦਾਸ ਭਗਵਾਨ ਹੈ ਉਪਰ ਬੀਤੀ। ੧੮੨॥

ਪਦ ਅਰਥ :—ਲੱਜ਼ਤ—ਸੁਆਦ। ਓੜਕ—ਅੰਤ ਨੂੰ। ਪਾਪ ਪਲੀਤੀ—ਪਾਪਾਂ ਨਾਲ ਮੈਲੀ। ਜੀਤੀ—ਜੀਉਂਦੇ ਜੀ। ਰੰਚਕ—ਥੋੜ ਜਿਹਾ।

ਅਰਥ :—ਝੂਠੀ ਪਰੀਤ ਦਾ ਖੰਡਨ ਕਰਦੇ ਹਨ ਕਿ ਭੁਲਕੇ ਭੀ ਇਸਤ੍ਰੀ ਨਾਲ ਪਿਆਰ ਨਾ ਕਰੇ ਇਸ ਪਿਆਰ ਵਿਚ ਕੁਝ ਸੁਆਦ ਨਹੀਂ ਹੈ। ਇਹ ਪਾਪਾਂ ਨਾਲ ਪਲੀਤ ਹੋਈ ਨਾਰੀ ਅੰਤ ਨੂੰ ਬਗਾਨੀ ਹੋ ਜਾਂਦੀ ਹੈ। ਜਦੋਂ ਬੀਚਾਰ ਦਾ ਸਮਾਂ ਆਇਆ ਤਾਂ ਹਾਰ ਜਾਂਦੀ ਹੈ ਤੇ ਜੀਦਿਆਂ ਹੀ ਕੀਤੇ ਬਚਨਾ ਨੂੰ ਭੁਲਾ ਦਿੰਦੀ ਹੈ। ਇਸ ਵਿਚ ਥੋੜ੍ਹਾ ਮਾਤਰ ਭੀ ਝੂਠ ਨਹੀਂ ਕਿ ਰਾਜਾ ਸਾਹਿਬ ਤੇ ਇਹ ਆਪਣੇ ਉਪਰ ਬੀਤੀ ਹੈ। ੧੮੨॥

ਮਾਇਆ ਕੀ ਭਾਹਿ ਲਗੀ ਚਹੂੰ ਓਹ ਹੈ ਭਾਗ ਚਲੇਂ ਅਬ ਕਿਧਰ ਕੋ।
ਆਇ ਦਰੇਗ ਭਯਾ ਮਨ ਹੈ ਦੇਖੀ ਆਗ ਲਗੀ ਸਭ ਹੀ ਧਿਰ ਕੋ।
ਪੜ ਪੁਕਾਰ ਚੌਤਰਫ ਰਹੀ ਦੇਖਾਂ ਆਖ ਉਠਾਇ ਮੈਂ ਜਿਧਰ ਕੋ।
ਸਤਸੰਗ ਸਰੋਵਰ ਸ਼ਾਂਤ ਬਹੇ ਹੁਣ ਦਾਸ ਭਗਵਾਨ ਆ ਇਧਰ ਕੋ। ੧੮੩॥

ਪਦ ਅਰਥ :—ਭਾਹਿ—ਅਗਨੀ। ਚਹੂੰ ਓਹ—ਚਾਰੇ ਪਾਸੇ। ਦਰੇਗ—ਕਮੀ, ਕਸਰ ਸ਼ੋਕ। ਧਿਰ—ਪਾਸੇ।

ਅਰਥ :—ਮਾਇਆ ਦੀ ਤ੍ਰਿਸ਼ਨਾ ਰੂਪ ਅੱਗ ਚਾਰੇ ਪਾਸੇ ਲਗ ਰਹੀ ਹੈ ਹੁਣ ਕਿੱਧਰ ਨੂੰ ਭੱਜ ਜਾਈਏ। ਮਨ ਵਿਚ ਬੜਾ ਸ਼ੋਕ ਪੈਦਾ ਹੋ ਗਿਆ ਹੈ ਜਦੋਂ ਸਾਰੇ ਧਿਰਾਂ ਨੂੰ ਅਗ ਹੀ ਲੱਗ ਹੋਈ ਵੇਖੀ। ਜਿਧਰ ਭੀ ਅੱਖ ਚੁਕਕੇ ਦੇਖਦੇ ਹਾਂ ਸਾਰੇ ਪਾਸੇ ਹਾਹਾਕਾਰ ਮਚ ਰਹੀ ਹੈ। ਇਕ ਸੰਤ ਸੰਗ ਹੀ ਸ਼ਾਂਤ ਦਾ ਸਰੋਵਰ ਹੈ। ਰਾਜਾ ਸਾਹਿਬ ਸੱਤ ਸੰਗ ਵਲ ਪਰੇਰਦੇ ਹਨ ਕਿ ਭਾਈ ਜੇ ਸ਼ਾਂਤੀ ਚਾਹੁੰਦੇ ਹੋ ਤਾਂ ਇਸ ਸਤਸੰਗ ਦੇ ਪਾਸੇ ਵਲ ਆਓ। ੧੮੩॥

ਹਉਂ ਮਸਕੀਨ ਹਾਂ ਦੀਨ ਅਤੀ ਕਰ ਬਖਸ਼ਣ ਹਾਰ ਤੂੰ ਸਾਹਿਬ ਮੇਰਾ।
ਮੈਂ ਮਹਾਂ ਮੰਦ ਅਤੀ ਮਤ ਅੰਧ ਨਾਂ ਜਾਣਿਆ ਹੈ ਗੁਣ ਸਤਿਗੁਰ ਤੇਰਾ।
ਦੀਨ ਦਿਯਾਲ ਦਇਆ ਨਿਧ ਜੀ ਇਹ ਭੂਲਣਹਾਰ ਹੈ ਮੁੜ ਘਨੇਰਾ।
ਹਾਰ ਪੜਾ ਦਰ ਆਪਕੇ ਮਾਲਕ ਦਾਸ ਭਗਵਾਨ ਨਦਾਨ ਇਹ ਚੇਰਾ। ੧੮੪॥

ਪਦ ਅਰਥ :- ਮਸਕੀਨ—ਗਰੀਬ। ਮੱਤ ਮੰਦ—ਖੋਟੀ ਮਤ ਵਾਲਾ।

ਅਰਥ :- ਇਸ ਉਪਰਲੇ ਸਵੈਖੇ ਵਿਚ ਸਤਿਗੁਰ ਦੀ ਵਡਿਆਈ ਤੇ ਆਪਣੀ ਨਿਮ੍ਰਤਾ ਦੱਸਦੇ ਹਨ। ਮੈਂ ਗਰੀਬ ਤੇ ਅਤੀ ਗੀਣਾ ਹਾਂ ਤੂੰ ਬਖਸ਼ਣ ਵਾਲਾ ਮੇਰਾ ਮਾਲਕ ਹੈ। ਮੈਂ ਖੋਟੀ ਤੇ ਅੰਧੀ ਮਤ ਵਾਲਾ ਹਾਂ। ਹੇ ਸਤਿਗੁਰ! ਤੇਰੇ ਗੁਣ ਨਹੀਂ ਜਾਣ ਸਕਿਆ। ਦੀਨ ਤੇ ਦਇਆ ਕਰਨ ਵਾਲੇ ਤੇ ਦਇਆ ਦੇ ਭੰਡਾਰ ਵਿਚ ਮੂਰਖ ਬਹੁਤਾ ਹੀ ਭੁੱਲਣਹਾਰ ਹੈ। ਤੁਹਾਡੇ ਦਰ ਤੇ ਇਹ ਨਿਦਾਨ ਚੇਲਾ ਢਹ ਪਿਆ ਹੈ ਤੁਸੀਂ ਬਖਸ਼ਿਦ ਹੋ। ੧੮੪ ॥

ਆ ਅਗਿਆਨ ਜਹਾਨ ਭਇਆ ਅਬ ਆਨ ਕੀ ਆਨ ਹੈ ਬਾਤ ਚਲਾਤੇ।

ਸਮਝਣ ਸਾਰ ਨ ਕਰਨ ਬਚਾਰ ਇਹ ਬਾਹਜ ਬਿਹਾਰ ਸਭੀ ਬਤਲਾਤੇ।

ਬ੍ਰਿਤੀ ਸੰਕੋਚਨ ਬਾਤ ਨਹੀਂ ਸਗੋਂ ਦੇ ਉਪਦੇਸ਼ ਇਹ ਹੈਂ ਸੰਸਰਾਤੇ।

ਦਾਸ ਭਗਵਾਨ ਨਾਦਾਨ ਬਣੇ ਇਕ ਜਾਣ, ਦਵੈਤ ਨਾਂ ਦੂਰ ਹਟਾਤੇ। ੧੮੫ ॥

ਪਦ ਅਰਥ :- ਅਗਿਆਨ ਜਹਾਨ ਭਇਆ ਸੰਸਾਰ ਭੁਲੇਖੇ ਵਿਚ ਪੈ ਗਿਆ। ਆਨ ਕੀ ਆਨ—ਹੋਰ ਦੀ ਹੋਰ ਹੀ। ਸਾਰ ਨ— ਠੀਕ ਨਹੀਂ ਸਮਝ। ਬਾਹਜ—ਬਾਹਰ ਦਾ (ਭਾਵ, ਸੰਸਾਰੀ) ਬ੍ਰਿਤੀ ਸੰਕੋਚਨ—ਸੰਸਾਰ ਵਲੋਂ ਸੁਰਤੀ ਰੋਕਣੀ। ਸੰਸਰਾਤੇ—ਸੰਸਾਰ ਵਲ ਲਾਉਣਾ। ਦਵੈਤ—ਦੂਈ (ਏਕ ਛੋਡ ਦੂਜੇ ਲੱਗੇ ਭੁਝੇ ਸੇ ਵਣਜਾਰਿਆ)

ਅਰਥ :- ਜਗਤ ਕਿੰਨਾ ਭੁਲੇਖੇ ਵਿਚ ਪੈ ਰਿਹਾ ਹੈ (ਆਤਮਕ ਵਿਚਾਰ ਛੱਡਕੇ) ਹੋਰ ਹੀ ਹੋਰ ਗੱਲਾਂ ਚਲਾਂਦੇ ਹਨ। ਅਸਲੀ ਤੱਤ ਨੂੰ ਨਾ ਸਮਝਦੇ ਹੋਏ ਵੀਚਾਰ ਨਹੀਂ ਕਰਦੇ, ਬਾਹਰ ਦੇ ਵਿਹਾਰ ਦੀਆਂ ਗੱਲਾਂ ਕਰਦੇ ਹਨ। ਬਿਰਤੀ ਨੂੰ ਸੰਕੋਚਨ ਦੀ ਕੋਈ ਗਲ ਨਹੀਂ ਸਗੋਂ ਸੰਸਾਰ ਵਿਚ ਫਸਣ ਦਾ ਹੀ ਉਪਦੇਸ਼ ਕਰਦੇ ਹਨ (ਫਾਸਲ ਕੀ ਵਿਧਿ ਸਭ ਕੋਊ ਜਾਣੈ ਛੂਟਣ ਕੀ ਇਕ ਕੋਈ) ਇਕ ਬ੍ਰਹਮ ਨੂੰ ਜਾਣੇ ਬਿਨਾ ਰਾਜਾ ਸਾਹਿਬ ਕਬਨ ਕਰਦੇ ਹਨ ਕਿ ਭੇਦ ਭਾਵ ਨਹੀਂ ਹਟਾ ਸਕਦੇ। ੧੮੫ ॥

ਭਾਵ :- ਦੁਬਿੱਧਾ ਬਾਰੇ ਕਬੀਰ ਜੀ ਲਿਖਦੇ ਹਨ ਕਿ ਹੇ ਦਵੈਤ ਭਾਵਨਾ ਤੈਨੂੰ ਕੋਈ ਨਹੀਂ ਮਾਰ ਸਕਦਾ। ਛੀ ਭੇਖਾਂ ਦੇ ਸਾਧ ਤੇ ਚਉਰਾਸੀਹ ਸਿਧ ਆਦਿਕ ਭੀ ਸੰਸੇ ਵਿਚ ਪਾ ਰੱਖੇ ਹਨ :-

ਕਬੀਰ ਧਰਤੀ ਅਰ ਆਕਾਸ ਮੈ ਦੋਇ ਤੂੰ ਬਗੀ ਅਬੱਧ।

ਖਟ ਦਰਸਨ ਸੰਸੇ ਪਰੇ ਅਰ ਚਉਰਾਸੀ ਸਿਧ।

ਮਾਇਆ ਤਜੀ ਨਹੀਂ ਮਾਨ ਤਜਾ ਨਹੀਂ ਗਿਆਨ ਭਇਆ ਜਬ ਹੈ ਉਨਮਾਦੀ।

ਬਣ ਆਪ ਕੋ ਕੁਝ ਦਿਖਾਵਤ ਹੈ ਇਹ ਨਿਸਦਿਨ ਆਇ ਅਵਿਦਯਾ ਹੈ ਸਾਧੀ।

ਦਿਲੋਂ ਦੂਜ ਸੇ ਪੂਜ ਕਰਾਵਤ ਹੈ ਅਭਿਮਾਨ ਤਜੇ ਨਹੀਂ ਅਬ ਬਿਖਾਹਦੀ।

ਬ੍ਰਿਤ ਅਵਿੱਦਯਾ ਮੇਂ ਲਾਗ ਰਹੀ ਅਬ ਦਾਸ ਭਗਵਾਨ ਨਾਂ ਠੀਕ ਇਹ ਬਾਦੀ। ੧੮੬ ॥

ਪਦ ਅਰਥ :- ਉਨਮਾਦੀ—ਸੁਦਾਈ, ਪਾਗਲ ॥ ਬਿਖਾਹਦੀ—ਝਗੜਾਲੂ। ਅਵਿਦਯਾ—

ਮੁਰਖਪੁਣਾ। ਬਾਦੀ—ਆਦਤ, ਸੁਭਾ।

ਅਰਥ :—ਮਾਇਆ ਤਿਆਗ ਦਿੱਤੀ ਪਰ ਮਾਣ ਨਹੀਂ ਤਿਆਗਿਆ ਇਹ ਅਗਿਆਨੀ ਹੈ ਤੇ ਸੁਦਾਈ ਪੁਣਾ ਹੈ। ਆਪਣੇ ਆਪ ਨੂੰ ਕੁਝ ਦਾ ਕੁਝ ਬਣਕੇ ਦਸਦੇ ਹਨ, ਇਸ ਭੁਲੇਖੇ ਵਿਚ ਹੀ ਰਾਤ ਦਿਨ ਬੀਤ ਰਿਹਾ ਹੈ। ਦਿਲ ਵਿਚ ਤਾਂ ਦਵੈਤ ਭਾਵਨਾ ਹੈ ਹੇਕਾਰ ਬਿਰਤੀ ਝਗੜਾਲੂ ਹਨ ਪਰ ਪੂਜਾ ਦੇ ਚਾਹਵਾਨ ਹਨ। ਰਾਜਾ ਸਾਹਿਬ ਇਸ ਪਰਕਾਰ ਦੇ ਸੁਭਾ ਨੂੰ ਠੀਕ ਨਹੀਂ ਦੱਸਦੇ ਤੇ ਮੂਰਖ ਪੁਣਾ ਦਸਦੇ ਹਨ। ੧੯੬॥

ਬੇਦ ਬਲਾਸ ਇਹ ਖਾਸ ਕਹੇ ਇਕ ਰਾਸ ਅਨਾਸ ਲਖੋ ਘਰਕੀ।

ਬਿਆਸ ਬਸ਼ਿਸਟ ਸ੍ਰੇਸ਼ਟ ਏਹੋ ਸਹੀ ਪਾਇ ਗਏ ਆਪਣੇ ਕਰਕੀ।

ਨਾਂ ਬਤਰੇਕ ਬ੍ਰਹਮ ਕੇ ਹੋਰ ਇਹ ਸਾਚ ਉਪਾਸ਼ਨਾ ਹੈ ਹਰਿ ਕੀ।

ਲਖੇ ਏਕ ਨਾ, ਹੋਇ ਅਨੇਕ ਬਹੇ ਦੇਖੋ ਦਾਸ ਭਗਵਾਨ ਕਰੇ ਨਰ ਕੀ। ੧੪੭॥

ਪਦ ਅਰਥ :—ਬਲਾਸ—ਬਚਨ। ਰਾਸ ਅਨਾਸ—ਨਾ ਨਾਸ਼ ਹੋਣ ਵਾਲੀ ਪੂੰਜੀ। ਸਰੇਸ਼ਟ—ਉਤਮ ਪੁਰਸ਼। ਸਹੀ—ਗਵਾਹੀ। ਕਰ ਕੀ—ਹਥਾਂ ਦੀ। ਬਿਭਰੇਕ—ਬਿਨਾਂ। ਬਸ਼ਿਸਟ—ਰਾਮ ਚੰਦ੍ਰ ਜੀ ਦੇ ਗੁਰੂ। ਬਿਆਸ—ਵੇਦਾਂ ਦੀ ਵੰਡ ਅਤੇ ਪੁਰਾਣ ਕਥਾ ਦੀ ਵਿਸਥਾਰ ਕਰਨ ਵਾਲਾ ਇਕ ਗਿਰੀ।

ਅਰਥ :—ਬੇਦ ਭੀ ਇਹ ਬਚਨ ਕਹਿੰਦੇ ਹਨ ਕਿ ਬ੍ਰਹਮ ਦੀ ਵੀਚਾਰ ਹੀ ਨਾ ਨਾਸ਼ ਵਾਲੀ ਪੂੰਜੀ ਹੈ। ਸਰੇਸ਼ਟ ਪੁਰਸ਼ ਬਿਆਸ ਤੇ ਵਿਸ਼ਿਸ਼ਟ ਆਦਿ ਵੇਦਾਂ ਤੇ ਪੁਰਾਣਾਂ ਦੇ ਭਾਸ਼ਯ ਤੇ ਯੋਗ ਵਿਸ਼ਿਸ਼ਟ ਵਿਚ ਆਪਣੇ ਹੱਥ ਦੀ ਗਵਾਹੀ ਲਿਖ ਗਏ ਹਨ ਕਿ ਬ੍ਰਹਮ ਵੀਚਾਰ ਹੀ ਸਰੇਸ਼ਟ ਹੈ। ਇਕ ਬ੍ਰਹਮ ਤੋਂ ਬਿਨਾਂ ਹੋਰ ਕੁਛ ਨਹੀਂ ਇਹੋ ਹੀ ਪ੍ਰਭੂ ਦੀ ਸਹੀ ਪੂਜਾ ਹੈ ਇਕ ਨੂੰ ਜਾਣੇ ਬਿਨਾਂ ਮਾਇਆ ਦੀ ਅਨੇਕਤਾ ਵਿਚ ਫਸਿਆ ਹੋਇਆ ਰਾਜਾ ਸਾਹਿਬ ਬਿਆਨ ਕਰਦੇ ਹਨ ਇਹ ਜੀਵ ਕੀ ਕਰਦਾ ਫਿਰਦਾ ਹੈ। ੧੯੭॥

ਹੈਂ ਪ੍ਰਣਾਮੀ ਪਦਾਰਥ ਇਹ ਸਭ ਜਾਣ ਕੇ ਸਤਨਾਮੋਹ ਬੜਾਈ ਏ।

ਉਪਜ ਬਿਨਸਤ ਬਾਰ ਨਾ ਲਾਗਤ ਲੰਪਟ ਹੋ ਨਹੀਂ ਜਨਮ ਗਵਾਈਏ।

ਜਾ ਸਤ ਸੰਗ ਮੇਂ ਸਾਂਚ ਪਛਾਣ ਕੇ ਨਿਸਦਿਨ ਰੰਗ ਉਮੰਗ ਚੜ੍ਹਾਈਏ।

ਦਾਸ ਭਗਵਾਨ ਹੋ ਸਾਫ ਸੁਜਾਨ ਇਹ ਪਾਇ ਗਿਆਨ ਬਿਆਨ ਪੈ ਆਈਏ। ੧੯੮॥

ਪਦ ਅਰਥ :—ਪ੍ਰਣਾਮੀ—ਅੰਤ ਵਾਲੇ। ਉਪਜਤ—ਪੈਦਾ ਹੋਣਾ। ਬਿਨਸਤ—ਨਾਸ਼ ਹੋਣਾ। ਬਾਰ—ਦੇਰ। ਲੰਪਟ—ਫਸਣਾ। ਰੰਗ ਉਮੰਗ—ਉਤਸ਼ਾਹ ਦਾ ਰੰਗ। ਸੁਜਾਨ—ਸਿਆਣੇ। ਬਿਆਨ—ਜਿਕਰ।

ਅਰਥ :—ਸੰਸਾਰਕ ਪਦਾਰਥ ਸਭ ਅੰਤ ਵਾਲੇ ਹਨ ਇਹ ਬਿਆਨ ਠੀਕ ਜਾਣਕੇ ਜਾਂ ਠੀਕ ਸਮਝਕੇ ਮੋਹ ਨਾ ਪਾਈਏ। ਇਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਆਉਂਦਿਆਂ ਜਾਂਦਿਆਂ ਦੇਰ ਨਹੀਂ ਲਗਦੀ ਇਨ੍ਹਾਂ ਵਿਚ ਫਸਕੇ ਅਮੋਲਕ ਜਨਮ ਬੇਅਰਥ ਨਾ ਗਵਾਈਏ। ਸੱਤ ਪੁਰਸ਼ਾਂ ਦੀ ਸੰਗਤ ਕਰਕੇ ਸੱਚ ਨੂੰ ਪਛਾਣਕੇ ਹਰ ਵੇਲੇ ਹੱਥੀ ਪਿਆਰ ਵਿਚ ਪ੍ਰੀਤ ਪਾਈਏ। ਹਿਰਦੇ ਦੀ ਸਫਾਈ ਕਰਕੇ ਰਾਜਾ ਸਾਹਿਬ ਕਥਨ ਕਰਦੇ ਹਨ ਸਮਝਦਾਰ ਹੋ ਕੇ ਏਸੇ ਦਾ ਬਿਆਨ ਕਰੀਏ। ੧੯੮॥

ਭਾਵ :—ਕਬੀਰ ਜੀ ਸੰਸਾਰ ਦੀ ਅਸਾਰਤਾ ਨੂੰ ਹੇਠ ਲਿਖੇ ਸ਼ਬਦ ਵਿਚ ਲਿਖਦੇ ਹਨ :—
ਗਊੜੀ ਕਬੀਰ ਜੀ :—

ਉਪਜੈ ਨਿਪਜੈ ਨਿਪਜ ਸਮਾਈ।
ਨੈਨਹੁ ਦੇਖਤ ਇਹੁ ਜਗੁ ਜਾਈ।
ਲਾਜ ਨ ਮਰਹੁ ਕਹਹੁ ਘਰ ਮੇਰਾ।
ਅੰਤ ਕੀ ਬਾਰ ਨਹੀਂ ਕੁਛ ਤੇਰਾ। ਰਹਾਓ॥
ਅਨਿਕ ਜਤਨ ਕਰ ਕਾਇਆ ਪਾਲੀ।
ਮਰਤੀ ਬਾਰ ਅਗਨਿ ਸੰਗਿ ਜਾਲੀ।
ਚੋਆ ਚੇਦਨ ਮਰਦਨ ਅੰਗਾ।
ਸੋ ਤਨ ਜਲੈ ਕਾਠ ਕੇ ਸੰਗਾ।
ਕਹੁ ਕਬੀਰ ਸੁਨਹੁ ਰੇ ਗਨੀਆ।
ਬਿਨ ਸੈਗੋ ਰੂਪ ਦੇਖੇ ਸਭ ਦੁਨੀਆਂ।

ਦੇਖਤ ਦੇਖਤ ਦੇਖੁ ਗਿਆ ਜਗ ਨਾ ਬਿਰ ਕੋਇ ਜੋ ਦੇਤ ਦਿਖਾਈ।
ਨੈਨਾ ਬੀਚ ਇਹੁ ਹੋ ਸਭ ਖੇਲੁ ਰਿਹਾ ਨਹੀਂ ਬਾਤ ਛਿਪੀ ਪ੍ਰਤੱਖ ਹੈ ਭਾਈ।
ਏਹ ਵਿਵਹਾਰ ਨਿਹਾਰ ਨਿਹਾਰ ਕਿਉਂ ਮੋਹਿ ਪ੍ਰੀਤ ਹੈ ਅਤ ਬਢਾਈ।
ਲਪਟ ਹੋ ਨਹੀਂ ਕੜ ਬਿਖੇ ਅਬ ਦਾਸ ਭਗਵਾਨ ਤੂੰ ਰਖੁ ਸਢਾਈ॥੧੮੯॥

ਪਦ ਅਰਥ :—ਬਿਰ—ਟਿਕਣ ਵਾਲਾ। ਬਿਵਹਾਰ—ਕਾਰੋਬਾਰ। ਨਿਹਾਰ ਨਿਹਾਰ— ਦੇਖ ਦੇਖ ਕੇ। ਲਪਟ—ਫਸਕੇ।

ਅਰਥ :—ਦੇਖਦਿਆਂ ਦੇਖਦਿਆਂ ਜੋ ਦਿਸਦਾ ਹੈ ਚਲਿਆ ਜਾ ਰਿਹਾ ਹੈ। (ਭਾਵ ਟਿਕਣ ਵਾਲਾ ਕੁਛ ਨਹੀਂ) ਤੇਰੀਆਂ ਅੱਖਾਂ ਸਾਹਮਣੇ ਇਹ ਸਾਰਾ ਖੇਲ ਹੋ ਰਿਹਾ ਹੈ ਕੋਈ ਲੁਕੀ ਛਿਪੀ ਗੱਲ ਨਹੀਂ। ਇਹ ਕੁਛ ਦੇਖਕੇ ਹੋ ਭਾਈ! ਫੇਰ ਇਨ੍ਹਾਂ ਵਿਚ ਮੋਹ ਤੇ ਪ੍ਰੀਤ ਕਿਸ ਲਈ ਪਾਈ ਹੋਈ ਹੈ। ਸੱਚ ਤੇ ਸਢਾਈ ਦੀ ਪਛਾਣ ਕਰਕੇ ਕਹਿੰਦੇ ਹਨ ਰਾਜਾ ਸਾਹਿਬ ਇਸ ਖੂਨੇ ਪਸਾਰੇ ਵਿਚ ਖੱਚਤ ਨਾ ਹੋ॥੧੮੯॥

ਸਾਜਨ ਸੰਗ ਸਖਾਇ ਜਿਤੇ ਮਿਲ ਆਪਸ ਮੇਂ ਅਬ ਹੈਂ ਹਰਖਾਤੇ।
ਬਿਪਤ ਘੜੀ ਨਹਿ ਨੇੜ ਕੇ ਆਵਤ ਪੀਠ ਭਵਾਇ ਸਭੀ ਉਠ ਜਾਤੇ।
ਹੁਬ ਹਜ਼ਾਰ ਓਹ ਯਾਰ ਕਹਾਂ ਅਬ, ਆਗੇ ਸੇ ਆਇ ਜੁ ਹਾਥ ਮਿਲਾਤੇ।
ਇਹ ਬਿਵਹਾਰ ਬਨਾਉ ਬਣਾ ਜਗ-ਦਾਸ ਭਗਵਾਨ ਕਿਉਂ ਮੋਹ ਬਢਾਤੇ॥ ੧੯੦॥

ਪਦ ਅਰਥ :—ਸਖਾਇ—ਮਿਤ੍ਰ। ਹਰਖਾਤੇ—ਖੁਸ਼ ਹੋਣਾ, ਖਿੜਨਾ। ਹੁਬ—ਪਿਆਰ। ਬਿਵਹਾਰ—ਧੰਧਾ।

ਅਰਥ :—ਮਿਤ੍ਰ ਪਿਆਰੇ ਸੰਗੀ ਸਾਥੀ ਜਿਨੇ ਭੀ ਆਪਸ ਵਿਚ ਮਿਲਕੇ ਜੋ ਬਹੁਤ ਖੁਸ਼ੀਆਂ ਕਰਦੇ ਹਨ। ਬਿਪਤਾ ਪਈ ਤੇ ਕੋਈ ਨੇੜੇ ਨਹੀਂ ਆਉਂਦਾ ਸਾਰੇ ਮੂੰਹ ਫੇਰ ਕੇ ਪਿਠ ਦਿਖਾਲ ਜਾਂਦੇ

ਹਨ। ਹਜ਼ਾਰਾਂ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦਾ ਪਿਆਰ ਪ੍ਰਗਟ ਕਰਨ ਵਾਲੇ ਮਿੱਤ੍ਰ ਹੁਣ ਕਿੱਥੇ ਚਲੇ ਗਏ ਜਿਹੜੇ ਰੋਜ਼ ਆ ਕੇ ਹੱਥ ਮਿਲਾਉਂਦੇ ਸਨ। ਰਾਜਾ ਸਾਹਿਬ ਖਬਰਦਾਰ ਕਰਦੇ ਹਨ ਕਿ ਇਹ ਸਾਰਾ ਬਨਾਉ ਤਨਾਉ ਬਨਾਵਟੀ ਹੈ ਇਸ ਨਾਲ ਬੰਦੇ ਤੂੰ ਕਿਉਂ ਮੋਹ ਵਧਾਇਆ ਹੈ? ੧੯੦॥

ਨਾ ਰਹੀ ਸ਼ਕਤ ਬਿਰਕਤ ਭਏ ਜਬ ਬ੍ਰਿਤੀ ਹੋ ਬਕਤ ਆ ਫਕਤ ਭਈ।

ਤੂਲ ਐ ਅਰਜ ਕੀ ਦਰਜ ਨਹੀ ਕੋਈ ਨਾ ਅਬ ਫਰਜ਼ ਜਾ ਗਰਜ ਗਈ।

ਐਨ ਅਪਾਰ ਇਹ ਹੈ ਗੁਲਜ਼ਾਰ ਲੈ ਬਾਤਨ ਯਾਰ ਬਹਾਰ ਨਈ।

ਆਸੰਤੋਖ ਸੇ ਸੋਖ ਭਇਆ ਅਬ ਦਾਸ ਭਗਵਾਨ ਅਨੰਦ ਮਈ। ੧੯੧॥

ਪਦ ਅਰਥ :—ਬਿਰਕਤ—ਵੈਰਾਗਵਾਨ। ਫਕਤ—ਖਤਮ। ਤੂਲ—ਲੰਬਾਈ। ਅਰਜ ਚੌੜਾਈ। ਦਰਜ—ਦਰੇੜ। ਫਰਜ਼—Duty। ਗਰਜ—ਲੋੜ। ਅਪਾਰ—ਪਰ ਰਹਿਤ। ਬਾਤਨ—ਅੰਦਰੂਨੀ। ਮੋਖ—ਮੁਕਤੀ।

ਅਰਥ :—ਬਿਰਤੀ ਦੀ ਭਟਕਨਾ ਮੁਕ ਗਈ ਜਦੋਂ ਦੁਨੀਆਂ ਤੋਂ ਉਪਰਾਮ ਹੋ ਗਏ ਸਾਰੇ ਫਰਜ਼ ਤੇ ਗਰਜਾਂ ਮੁੱਕ ਗਈਆਂ ਲੰਬੇ ਚੌੜੇ ਕਿੱਸੇ ਖਤਮ ਹੋ ਗਏ ਜਦੋਂ ਬਿਰਤੀ ਵਿਚ ਉਪਰਾਮਤਾ ਆਈ। ਇਹ ਅੰਦਰ ਦੀ ਫੁਲਵਾੜੀ ਅਪਾਰ ਹੀ ਹੈ, ਹੋ ਪਿਆਰੇ! ਹੁਣ ਅੰਦਰ ਦੀ ਬਹਾਰ ਦਾ ਅਨੰਦ ਲੈ। ਜਦੋਂ ਮਨ ਨੂੰ ਸੰਤੋਖ ਆ ਗਿਆ ਰਾਜਾ ਸਾਹਿਬ ਕਬਨ ਕਰਦੇ ਹਨ ਫੇਰ ਅਨੰਦ ਹੀ ਅਨੰਦ ਹੈ। ੧੯੧॥

ਜਹ ਸਿਘ ਕੁਰੰਗ ਹੈਂ ਅੰਗ ਇੱਕਾ ਇੱਕਾ ਬਕਰੀ ਐ ਬਘਿਆਰ ਅਹੇ।

ਜਹ ਹਸਤੀ ਐ ਕੀਟ ਹੈ ਡੀਠ ਇਕਾ ਇਕ ਹੋ ਜਹ ਹੈਂ ਨਰ ਨਾਰ ਰਹੇ।

ਜਹ ਜੀਵ ਬ੍ਰਹਮ ਹੈ ਮਰਮ ਇਕਾ ਇਕਾ ਬਰਨ ਆਸ਼ਰਮ ਕੀ ਧਾਰ ਬਹੇ।

ਸੋ ਅਸਥਾਨ ਕੀ ਆਸ ਹੀ ਸੰਤਨ ਦਾਸ ਭਗਵਾਨ ਨਦਾਨ ਕਹੇ। ੧੯੨॥

ਪਦ ਅਰਥ :—ਸਿਘ—ਸ਼ੇਰ। ਕੁਰੰਗ—ਹਰਨ। ਅੰਗ—ਸਰੀਰ। ਹਸਤੀ—ਹਾਥੀ। ਕੀਟ—ਕੀੜੀ। ਡੀਠ—ਨਜ਼ਰ। ਮਰਮ—ਭੇਦ। ਬਚਨ—ਚਾਰ। (ਬ੍ਰਹਮਣ, ਖੜੀ, ਵੈਸ਼, ਸ਼ੂਦਰ) ਆਸ਼ਰਮ—ਬ੍ਰਹਮਚਰਜ, (ਗੁਸਤ, ਸੰਨਿਆਸ, ਬਾਨ ਪ੍ਰਸਤ) ਧਾਰ—ਧਾਰਾ। ਬਹੇ—ਚਲ ਰਹੀ ਹੈ।

ਅਰਥ :—ਇਸ ਉਪਰਲੇ ਸਵੈਯੇ ਵਿਚ ਰਾਜਾ ਸਾਹਿਬ ਦੱਸਦੇ ਹਨ ਕਿ ਬ੍ਰਹਮ ਕਿਵੇਂ ਸਾਰੇ ਸਮਾਇਆ ਹੋਇਆ ਹੈ। ਸ਼ੇਰ ਤੇ ਹਰਨ, ਬੱਕਰੀ ਤੇ ਬਘਿਆੜ, ਹਾਥੀ ਤੇ ਕੀੜੀ ਇਸਤ੍ਰੀ ਤੇ ਪੁਰਖ ਇਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਸਰੀਰ ਤੇ ਨਾਮ ਭਾਵੇਂ ਜੁਦੇ ਜੁਦੇ ਹਨ ਪਰ ਜੋਤ ਸਾਰਿਆਂ ਵਿਚ ਇਕੋ ਹੈ। ਜੀਵ ਤੇ ਬ੍ਰਹਮ ਦਾ ਭੇਦ ਇਕੋ ਹੈ ਬਰਨ ਤੇ ਆਸ਼ਰਮ ਦਾ ਏਕਤਾ ਦੇ ਮਕਾਨ ਤੇ ਕੋਈ ਭਿੰਨ ਭੇਦ ਨਹੀਂ ਹੈ। ਇਸ ਧਰਮ ਪਦ ਦੀ ਆਸ ਕੇਵਲ ਸੰਤ ਜਨਾਂ ਨੂੰ ਹੀ ਹੈ। ਸੰਤ ਜਨ ਹੀ ਇਸ ਦਰਜੇ ਤੇ ਪੁਚਾ ਸਕਦੇ ਹਨ। ੧੯੨॥

ਭਾਵ :—ਭਗਤ ਨਾਮ ਦੇਵ ਜੀ ਏਕਤਾ ਦੇ ਮਕਾਨ ਬਾਰੇ ਕਬਨ ਕਰਦੇ ਹਨ :—

ਮਾਲੀ ਗਉੜ ਭਗਤ ਨੇਮ ਦੇਵ ਜੀ :—

ਸਭੇ ਘਟ ਰਾਮ ਬੋਲੇ, ਰਾਮ ਬਿਨਾਂ ਕੇ ਬੋਲੈਰੇ। ਰਹਾਓ।
 ਏਕਲ ਮਾਟੀ ਕੁੰਜਰ ਚੀਟੀ ਭਾਂਜਨ ਹੈ ਬਹੁ ਨਾਨਾਰੋ।
 ਅਸਕਾਵਰ ਜੰਗਮ ਕੀਟ ਪਤੰਗਮ, ਘਟਿ ਘਟਿ ਰਾਮ ਸਮਾਨਾ ਰੇ।
 ਏਕਲ ਚਿੰਤਾ ਰਾਖ ਅਨੰਤਾ, ਅਉਰ ਤਜਹੁ ਸਭ ਆਸਾਰੇ।
 ਪ੍ਰਣਵੈ ਨਾਮ ਭਏ ਨਿਹਕਾਮਾ ਕੇ ਠਾਕੁਰ ਕੇ ਦਾਸਾ ਰੇ।

ਜਾਗ ਸਵੇਰ ਨਹੀ ਕਰ ਦੇਰ ਇਹ ਵੇਰ ਨ ਫੇਰ ਮਿਲੇ ਕਭੀ ਆਈ।
 ਸ਼ੌਕ ਸ਼ਨਾਖਤ ਰੱਖ ਰਛਾਕਤ ਲੇਹੁ ਲਿਆਕਤ ਆਰਫ ਭਾਈ।
 ਗਹੇਂ ਗੁਫਤਾਰ ਰਹੇ ਦਿਲਦਾਰ ਗੁਫਾਰ ਦੀਦਾਰ ਹੋਵੇ ਤੁਰਤਾਈ।
 ਇਉਂ ਦਿਲਬਾਰ ਦਮਾਗ ਹੋਇ ਰੋਸ਼ਨ ਦਾਸ ਭਗਵਾਨ ਕਹੇ ਸੁ ਭਰਾਈ। ੧੯੩॥

ਪਦ ਅਰਥ :— ਸ਼ਨਾਖਤ—ਪਛਾਣ। ਰਛਾਕਤ—ਮਿਤ੍ਰਤਾ, ਦੋਸਤੀ। ਲਿਆਕਤ—ਅਤਥ, ਸਤਿਕਾਰ। ਗੁਫਾਰ—ਖੁਦਾ। ਤੁਰਤਾਈ—ਛੇਤੀ। ਦਿਲਬਾਰ—ਦਿਲ ਦੀ ਖੁਸ਼ੀ। ਭਰਾਈ—ਭਰਨਾ।

ਅਰਥ:—ਸਵੇਰੇ ਉਠ ਬਿਨਾ ਦੇਰ ਤੋਂ ਇਹ ਸਮਾਂ ਤੈਨੂੰ ਫੇਰ ਨਹੀਂ ਮਿਲੇਗਾ ਰੱਬੀ ਲੋਕਾਂ ਦੇ ਮਿਲਣ ਦੀ ਇਛਿਆ ਰੱਖ ਤੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨਾਲ ਮਿਤ੍ਰਤਾ ਰੱਖ ਤੇ ਬੜੇ ਅਦਬ ਨਾਲ ਬੋਲਣਾ ਬੋਲ। ਜੇ ਸਾਡੇ ਇਸ ਬਚਨ ਨੂੰ ਮਨੇਗਾ ਤੇ ਮਹਾਂ ਪੁਰਸ਼ਾਂ ਨਾਲ ਪਿਆਰ ਵਾਲਾ ਵਰਤਾਉ ਰਖੇਗਾ ਤਾਂ ਛੇਤੀ ਹੀ ਰੱਬ ਦਾ ਜਮਾਲ ਪ੍ਰਾਪਤ ਹੋਵੇਗਾ। ਰਾਜਾ ਸਾਹਿਬ ਬਿਆਨ ਕਰਦੇ ਹਨ ਤੇਰਾ ਦਿਲ ਦਿਮਾਗ ਰੋਸ਼ਨ ਹੋਣਗੇ ਤੇ ਰੂਹ ਰੱਜ ਜਾਏਗੀ। ੧੯੩॥

ਇਥੇ ੧੯੩ ਸਵੈਯੇ ਸਮਾਪਤ ਹੁੰਦੇ ਹਨ ਕਬਿੱਤ ਚਲਦੇ ਹਨ।

ਕਬਿੱਤ

ਅੰਕਰ ਜਿਉਂ ਏਕ ਬਟਸੂਖਮ ਸੀ,
 ਤਿਸਕੇ ਹੋ ਤੀਨ ਡਾਲ ਭਇਆ ਵਿਸਥਾਰ ਹੈ।
 ਏਕ ਸੇ ਦੋ ਤੀਨ ਚਾਰ ਭਏ ਹੈਂ ਹਜ਼ਾਰ ਯਾਰ
 ਲਾਖ ਤੇ ਕਰੋੜ ਅਰਬ ਖਰਬ ਬੇ ਸੁਮਾਰ ਹੈ।
 ਐਸੇ ਏਕ ਆਤਮਾ ਸੇ ਮਨ ਚਿਤ ਬੁਧਿ ਹੋਇ,
 ਰਜੋ ਤਮੋ ਸਤੋ ਤੀਨ ਗੁਣਾ ਸੰਸਾਰ ਹੈ।
 ਪਾਇ ਐਸਾ ਮੂਲ ਨਹੀਂ ਅਰਜ ਔ ਤੂਲ ਜਾਮਦ,
 ਦਾਸ ਭਗਵਾਨ ਸਹੀ ਆਤਮ ਬਚਾਰ ਹੈ। ੧੯੪॥

ਪਦ ਅਰਥ :—ਅੰਕੁਰ—ਮੁਢ ਬੀਚ ਰੂਪ। ਬਟ—ਬੋਹੜ। ਬਿਸਥਾਰ—ਫੈਲਾਉ ਜਿਸ ਦੁਆਰਾ ਜਾਣੀਏ, ਗਿਆਨ ਦਾ ਆਧਾਰ ਰੂਪ, ਅਥਵ—ਜਿਸ ਨੂੰ ਗੁਰ ਉਪਦੇਸ਼ ਅਤੇ ਉਤਮ ਗ੍ਰੰਥਾਂ ਤੋਂ ਜਾਣੀਏ, ਜੀਵਾਤਮ, ਰੂਹ, ਇਹ ਪ੍ਰਾਣੀਆਂ ਵਿਚ ਤਤਵ ਹੈ ਜੋ ਅਨੇਕ ਚੋਸ਼ਟਾ ਦਾ ਕਾਰਨ ਹੈ। ਮਨ—ਜੀਵਾਤਮਾ। ਬੁਧਿ—ਅਕਲ, ਸਮਝ ਮਨ—ਜਿਸ ਕਰਕੇ ਸੰਕਲਪ ਵਿਕਲਪ ਫਰਦੇ ਹਨ।

ਸੁਧਿ—ਜਿਸ ਤੋਂ ਵਿਚਾਰ ਅਤੇ ਨਿਸਚਾ ਹੁੰਦਾ ਹੈ। ਚਿਤ—ਜਿਸ ਕਰਕੇ (ਸਿਮਰਨ) ਚੇਤਾ ਹੁੰਦਾ ਹੈ। ਅਹੰਕਾਰ—ਜਿਸ ਤੋਂ ਪਦਾਰਥਾਂ ਨਾਲ ਆਪਣਾ ਸੰਬੰਧ ਹੁੰਦਾ ਹੈ। ਮਮਤਾ ਮਮਤਾ, ਸਤਿਗੁਰ ਨਾਨਕ ਦੇਵ ਨੇ ਜਪੁਜੀ ਵਿਚ ਇਨ੍ਹਾਂ ਦਾ ਜ਼ਿਕਰ ਕੀਤਾ ਹੈ—ਤਿਥੈ ਘੜੀਐ ਸੁਰਤ (ਚਿਤ) ਮਤ (ਅਹੰਕਾਰ, ਮਮਤਾ) ਮਨਿ, ਬੁਧਿ। ਤਿਨ ਗੁਣ—ਸਤੋ, ਰਜੋ, ਤਮੋ, ਸਤੋ—goodness। ਰਜੋ Passion। ਤਮੋ—Darkness on Virue. Foulness ignorance respectively। ਸਤੋ ਗੁਣ ਤੋਂ ਗਿਆਨ, ਰਜੋਗੁਣ ਤੋਂ ਲੋਭ, ਤਮੋਗੁਣ ਤੋਂ ਅਗਿਆਨ ਜਮਾਂਦ—ਜਿਸ ਵਿਚ। ਮੂਲ—ਮੁਢ। ਅਰਜ਼ ਔਤੂਲ—ਲੰਬਾਈ, ਚੌੜਾਈ।

ਅਰਥ :—ਬੋਹੜ ਦਾ ਬੀਜ ਜਿਵੇਂ ਛੋਟੇ ਤੋਂ ਛੋਟਾ ਹੁੰਦਾ ਹੈ ਉਸ ਤੋਂ ਡਾਲੀਆਂ ਦਾ ਖਲਾਰ ਹੋਇਆ। ਇਕ ਤੋਂ ਦੋ, ਤਿੰਨ, ਚਾਰ, ਹੇ ਮਿੱਤ੍ਰਾਂ ਉਸ ਤੋਂ ਹਜ਼ਾਰਾਂ ਤੇ ਤਿੰਨ ਗੁਣਾਂ ਵਾਲਾ ਸੰਸਾਰ ਬਣਿਆ। ਜਿਸ ਨੇ ਮੂਲ (ਗੁਰ ਸ਼ਬਦ) ਪ੍ਰਾਪਤ ਕੀਤਾ। ਰਾਜਾ ਸਾਹਿਬ ਬਿਆਨ ਕਰਦੇ ਹਨ ਇਸੇ ਤੋਂ ਹੀ ਸਾਰਾ ਪਸਾਰ ਹੈ ਠੀਕ ਬੀਚਾਰ ਏਹੀ ਹੈ।

“ਬਟਕ ਬੀਜ ਮੈਂ ਰਵ ਰਹੇ ਜਾ ਕਉ ਤੀਨ ਲੋਕ ਬਿਸਥਾਰ”। ੧੯੪॥

ਭਾਵ :—ਗੁਰ ਉਪਦੇਸ਼ ਦਾ ਮਹਾਤਮ ਉੱਚੇ ਤੋਂ ਉੱਚਾ ਹੈ। ਮੂਲ ਨੂੰ ਜਾਨਣ ਵਾਸਤੇ ਸ਼ਬਦ ਦੀ ਕਮਾਈ ਦੀ ਲੋੜ ਹੈ ਜੈਸਾ ਕਿ ਭਾਈ ਗੁਰਦਾਸ ਜੀ ਲਿਖਦੇ ਹਨ :—

ਜੈਸੇ ਹੀਰਾ ਹਾਥ ਮੇਂ ਸੇ ਤਨਕ ਹੀ ਦਿਖਾਈ ਦੇਤ,
ਮੋਲ ਕੀਏ ਦਾਮਨ ਤੇ ਭਰਤ ਭੰਡਾਰ ਜੀ।
ਜੈਸੇ ਹੁੰਡੀ ਬਰ ਬਾਂਧੇ ਲਾਗਤ ਨ ਭਾਰ ਕਛੂ,
ਆਗੇ ਜਾਇ ਪਾਈਅਤ ਲਖਮ ਅਪਾਰ ਜੀ।
ਜੈਸੇ ਬੱਟ ਬੀਜ ਅਤਿ ਸੂਖਮ ਸਰੂਪ ਹੋਤ,
ਬੋਇ ਤੇ ਬਿਰਖ ਕਰੇ ਬਿਬਿਧ ਵਿਸਥਾਰ ਜੀ।
ਤੈਸੇ ਗੁਰ ਬਚਨ ਸਚਨ ਗੁਰ ਸਿਖਨ ਮੇਂ।
ਜਾਨੀਐ ਮਹਾਤਮ ਗਏ ਹਰਿਦੁਆਰ ਹੀ॥

ਜੇਰ ਸਾਯਾ ਕਾਲ ਕਿਉਂ ਹੋਵੇ ਇਹ ਅਕਾਲ

ਬਾਤ ਬੜੀ ਹੀ ਮੁਹਾਲ ਡਾਲ ਅੰਕਰ ਸਮਾਵਣੇ।

ਮਿਲੇ ਕਾਮਲ ਜੇ ਪੀਰ ਹੋਰ ਦਾਮਨ ਬਗੀਰ

ਐਸੀ ਕਰ ਤਦਬੀਰ ਤਕਦੀਰ ਤੀਰ ਚਾਵਣੇ।

ਬਾਤ ਅਸਲੀ ਵਿਚਾਰ ਹੋਇਆ ਕਹਾਂ ਸੇ ਪਸਾਰ

ਐਸੇ ਕਰਕੇ ਸਮਾਰ ਨਿਰਾਕਾਰ ਨਿਜ ਪਾਵਣੇ।

ਆਪ ਆਪ ਕੋ ਨਿਹਾਰ ਪਾਇਆ ਏਕ ਓਂਕਾਰ

ਜਬ ਦਾਸ ਭਗਵਾਨ ਪੜੇ ਪ੍ਰੇਮ ਕੇ ਬਛਾਵਣੇ। ੧੯੫॥

ਪਦ ਅਰਥ :—ਜ਼ੋਰ ਸਾਇਆ—ਕਾਲ ਦੇ ਚੱਕਰ ਹੇਠ। ਅਕਾਲ—ਮੌਤ ਰਹਿਤ, ਅਮਰ। ਮੁਹਾਲ—ਅੱਖੀ। ਡਾਲ—ਟਾਹਣੀਆਂ। ਅੰਕੁਰ—ਬੀਜ। ਦਾਮਨ ਬਗੀਰ—ਪੱਲਾ ਫੜਨਾ। ਤਦਬੀਰ—ਯੁਗਤੀ। ਤਕਦੀਰ—ਕਿਸਮਤ। ਚਾਵਣੇ—ਚਕਨੇ। ਸੁਮਾਰ—ਗਿਣਕੇ। ਨਿਰਾਕਾਰ—ਆਕਾਰ ਰਹਿਤ। ਏਕ ਓਅੰਕਾਰ—ਅਕਾਲ ਪੁਰਖ।

ਅਰਥ :—ਇਹ ਗੱਲ ਬੜੀ ਔਖੀ ਹੈ ਕਿ ਕਾਲ ਦੇ ਪਰਭਾਵ ਹੇਠ ਇਹ ਜੀਵ ਅਕਾਲ ਕਿਵੇਂ ਹੋ ਸਕਦਾ ਹੈ? ਜਿਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਬੀਜ ਵਿਚ ਡਾਲੀਆਂ ਦਾ ਸਮਾਉਣਾ ਹੈ। ਜੇਕਰ ਪੂਰਾ ਗੁਰੂ ਮਿਲ ਜਾਵੇ ਉਸ ਦਾ ਪੱਲਾ ਫੜ ਲੈ ਇਸ ਸਭੋ ਚੰਗਾ ਯਤਨ ਹੈ ਉਹ ਤਕਦੀਰ ਨੂੰ ਬਦਲ ਦੇਣਗੇ। ਅਸਲੀ ਗੱਲ ਨੂੰ ਵੀਚਾਰ ਇਹ ਪਸਾਰਾ ਕਿਥੋਂ ਹੋਇਆ ਹੈ? ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਆਪਣੇ ਨਿਜ ਸਰੂਪ ਨੂੰ ਜਾਣੋਗੇ। ਜਦੋਂ ਆਪਣੇ ਆਪ ਨੂੰ ਪਛਾਣਕੇ ਇਕ ਨਿਰੰਕਾਰ ਨੂੰ ਪ੍ਰਾਪਤ ਕੀਤਾ ਤਾਂ ਕਹਿੰਦੇ ਹਨ ਰਾਜਾ ਸਾਹਿਬ ਪਰੇਮ ਦੇ ਬਿਸਤਰ ਤੇ ਆਰਾਮ ਕੀਤਾ। ੧੯੫॥

ਮਲਕੀ ਔ ਵਸਲੀ ਹਕੀਕੀ ਜੋ ਵਜੂਦ ਤਿਨ

ਹਸਤੀ ਭੀ ਏਹੀ ਬਿਚਾਇ ਸਮ ਜੂਨਾਨੀ ਹੈ।

ਸੁਖਮ ਤੇਬੂਲ ਔਰ ਕਾਰਨ ਸਰੀਰ ਇਹ

ਹਿਦਗੀ ਜ਼ਬਾਨ ਨਾਮ ਤਿਨੇ ਹੀ ਵਖਾਨੀ ਹੈ।

ਆਪਣਾ ਜੋ ਆਪ ਤੁਰੀਆ ਸਭ ਕਾ ਅਧਿਸਟਾਨ

ਲਖੇ ਜੋਉ ਤਿਸੇ ਸੋਈ ਆਰਫ ਗਿਆਨੀ ਹੈ।

ਦਰਜੈ ਲਾਹੂਤ ਪਰ ਜਾਇ ਭਗਵਾਨ ਦਾਸ

ਹੋਇ ਖੁਦਨੂਰ ਜੁ ਖਾਵਿੰਦ ਇਹ ਲਾਸਾਨੀ ਹੈ। ੧੯੬॥

ਪਦ ਅਰਥ :—ਮਲਕੀ—ਸੁਖਮ। ਵਸਲੀ—ਅਸਬੂਲ। ਹਕੀਕੀ—ਕਾਰਨ ਇਹ ਤਿਨ ਸਰੀ। ਹਸਤੀ—ਹੈ। ਇਸਮ—ਨਾਮ। ਯੂਨਾਨੀ—ਯੂਨਾਨ ਦੇਸ਼ ਦੀ ਭਾਸ਼ਾ। ਤੁਰੀਆ—ਚੌਥ ਪਦ। ਅਧਿਸਟਾਨ—ਆਸਰਾ ਰੂਪ। ਲਾਹੂਤ—ਰਬ ਦੀ ਪ੍ਰਾਪਤੀ। ਖਾਵਿੰਦ—ਮਾਲਕ। ਲਾਸਾਨੀ—ਬੇਮਿਸਾਲ।

ਅਰਥ :— ਮਲਕੀ, ਵਸਲੀ, ਹਕੀਕੀ ਜੋ ਯੂਨਾਨੀ ਭਾਸ਼ਾ ਵਿਚ ਤਿਨ ਵਜੂਦ ਮੰਨੇ ਜਾਂਦੇ ਹਨ। ਸੁਖਮ, ਅਸਬੂਲ ਤੇ ਕਾਰਨ ਸਰੀਰ ਹਿਦਕੀ ਭਾਸ਼ਾ ਵਿਚ ਕਹੇ ਜਾਂਦੇ ਹਨ ਗਿਆਨ ਦੀ ਅਵਸਥਾ ਜੋ ਸਭ ਦਾ ਆਸਰਾ ਰੂਪ ਹੈ ਜਿਹੜਾ ਉਸ ਨੂੰ ਜਾਣ ਲੈਂਦਾ ਹੈ ਉਸਨੂੰ ਹੀ ਗਿਆਨੀ ਜਾਂ ਆਰਫ ਕਿਹਾ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ਉਸ ਇੱਕ ਮਿੱਕ ਅਵਸਥਾ ਵਿਚ ਰਾਜਾ ਸਾਹਿਬ ਕਥਨ ਕਰਦੇ ਹਨ। ਇਨਸਾਨ ਖੁਦ ਨੂਰੀ ਹੋ ਜਾਂਦਾ ਹੈ ਤੇ ਅਨੂਪ ਰੂਪ ਮਾਲਕ ਦਾ ਰੂਪ ਹੋ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ੧੯੬॥

ਤੀਨ ਤਬਾ ਕੇ ਮਕਾਨ ਤੀਨ ਹਸਤੀ ਪਛਾਨ

ਗੁਨ ਤੀਨਨ ਕੀ ਕਾਂਨ ਮੇਂ ਦੁਕਾਨਕੋ ਚਲਾਯਾ ਹੈ।

ਤੀਨ ਤਬਾ ਦਰਮਿਆਨ ਹੂਆ ਸਗਲ ਜਹਾਨ

ਐਸੇ ਕਰਕੇ ਸਮਾਨ ਰਚੀ ਤ੍ਰਿਗੁਣੀ ਮਾਯਾ ਹੈ।

ਪੰਚੀ ਕਰਨ ਪਸਾਰ ਕੀਆ ਕੁਲ ਸੰਸਾਰ

ਨਿਰਾਕਾਰ ਸੇ ਅਕਾਰ ਬਣ ਆਪ ਕੋ ਭੁਲਾਯਾ ਹੈ।

ਪਾਇ ਪਾਇ ਸਾਨ ਹੋਇਆ ਸਾਨ ਸੇ ਬੇਜਾਨ ਸਾਨ

ਦਾਸ ਭਗਵਾਨ ਬਾਲਾਸਾਨ ਸਾਨੀ ਕੋ ਭੁਲਾਯਾ ਹੈ। ੧੯੭ ॥

ਪਦ ਅਰਥ :—ਤਬਾ—ਤਬੀਅਤ। ਤੀਨ—ਜਾਗਤ, ਸੁਪਨ, ਸਖੇਪਦ। ਤੀਨ ਹਸਤੀ—ਸੁਰ, ਅਸੁਰ, ਨਰ। ਤੀਨ ਗੁਨ—ਰਜੋ, ਸਤੋ, ਤਮੋ। ਕਾਨ—ਕਾਨ। ਤ੍ਰਿਗੁਣੀ—ਰਜ, ਸਤ, ਤਮ। ਪੰਜੀਕਰਨ—ਪੰਝੀ ਪ੍ਰਕ੍ਰਿਤੀਆਂ। ਅਕਾਰ—ਸਰੀਰ ਧਾਰੀ। ਬਾਲਾਸਾਨ—ਸਭ ਤੋਂ ਉੱਚਾ। ਸਾਨ—ਸ਼ਾਨ।

ਅਰਥ :—ਉਪਰਲਾ ਕਬਿੱਤ ਗੁਰ ਨਾਨਕ ਦੀਆਂ ਇਨ੍ਹਾਂ ਤੁਕਾਂ ਨਾਲ ਮੇਲ ਖਾਂਦਾ ਹੈ :—

ਏਕ ਮਾਈ ਜਗਤਿ ਵਿਆਈ ਤਿਨ ਚੋਲੇ ਪਰਵਾਣ।

ਇਕ ਸੰਸਾਰੀ, ਇਕ ਭੰਡਾਰੀ ਇਕ ਲਾਇ ਦੀਬਾਣ।

ਬ੍ਰਹਮਾ, ਬਿਸ਼ਨ ਮਹੇਸ਼ ਤਿਨ ਹਸਤੀਆਂ ਇਨ੍ਹਾਂ ਦਾ ਕੰਮ ਪੈਦਾ ਕਰਨਾ, ਪਾਲਣਾ ਤੇ ਸੰਘਾਰ, ਰਜ, ਸਤ, ਤਮ ਬਿਰਤੀ ਵਾਲੇ ਜੀਵ ਇਹ ਸਾਰੇ ਸੰਸਾਰ ਦੀ ਬਨਾਵਟ ਹੈ ਤਿਨਾਂ ਹੀ ਗੁਣਾਂ ਵਿਚ ਸਾਰਾ ਸੰਸਾਰ ਮਾਇਆ ਦੁਆਰ ਰਚਿਆ ਗਿਆ ਹੈ। ਪੰਜ ਤੱਤ, ਪੰਚੀ ਪਰਕਿਰਤੀਆਂ ਦੁਆਰ ਨਿਰਾਕਾਰ ਤੋਂ ਆਕਾਰ ਬਣਕੇ ਸੰਸਾਰ ਨੂੰ ਭੁਲੇਖੇ ਵਿਚ ਪਾ ਦਿੱਤਾ ਹੈ। ਮਾਇਆ ਦੀ ਸ਼ਾਨੋਂ ਸ਼ੋਕਤ ਵਿਚ ਭੁਲ ਕੇ ਅਸੀਂ ਸ਼ਾਨ ਤੋਂ ਬੇਸ਼ਾਨ ਹੋ ਗਿਆ ਹੈ। ਰਾਜਾ ਸਾਹਿਬ ਬਿਆਨ ਕਰਦੇ ਹਨ ਕਿ ਸਾਨ ਤੋਂ ਬੇਮਿਸਾਲ ਸ਼ਾਨ ਵਾਲੇ ਨੂੰ ਭੁਲ ਗਿਆ ਹੈ। ੧੯੭ ॥

ਸੁੰਨ ਸੇ ਸੁਭਾਵਕ ਸੁਭਾਵ ਹੀ ਕੀ ਤਾਕਤ ਸੇ

ਸੁਰਤ ਸਲੋਨੀ ਆਇ ਫੜਿਆ ਕਰਾਰ ਹੈ।

ਸੁਰਤ ਔ ਰੂਹ ਨਾਮ ਏਕੀ ਹੀ ਕਹਾਵਤ ਹੈਂ।

ਤੀਨ ਅਸਥਾਨ ਨ ਮੇਂ ਫੜਿਆ ਫਲਾਰ ਹੈ।

ਐਸੀ ਰਚਕੇ ਖਲਾਰ ਲਾਇ ਬੈਠੀਆ ਬਾਜ਼ਾਰ

ਤਾਂਹੀ ਹੋਈ ਹੈ ਖੁਆਰ ਛਡ ਬੈਠੀ ਜਬ ਸਾਰ ਹੈ।

ਤਾਂਹੀ ਲਏ ਇਹ ਅਨੰਦ ਫੜੇ ਸੁੰਨ ਦਾ ਜੇ ਰੰਦੁ

ਹੁਣ ਦਾਸ ਭਗਵਾਨ ਸੁੰਨ ਅਪਰ ਅਪਾਰ ਹੈ। ੧੯੮ ॥

ਪਦ ਅਰਥ :—ਸੁੰਨ—ਅਫਰ ਬ੍ਰਹਮ, ਖਾਲੀ, ਜੜ। ਸਲੋਨੀ—ਸੋਹਣੀ, ਸੁੰਦਰ। ਕਰਾਰ—ਇਸਥਿਰਤਾ, ਠਹਰਾਉ। ਤੀਨ ਅਸਥਾਨ—ਸੁਰਗ, ਮਰਤ, ਪਯਾਲ। ਫਲਾਰ—ਪਸਾਰਾ। ਰੰਦੁ—ਰੰਦਾਂ।

ਅਰਥ :—ਰੂਹ ਦੇ ਟਕਾਓ ਵਿਚ ਬੜੀ ਸ਼ਕਤੀ ਹੈ ਸੁਰਤ ਸੋਹਣੀ ਹੈ ਕੇ ਟਿਕ ਜਾਂਦੀ ਹੈ ਰੂਹ ਤੇ ਸੁਰਤ ਇਕੋ ਚੀਜ਼ ਹੈ ਰੂਹ ਦਾ ਹੀ ਤਿਨਾਂ ਲੋਕਾਂ ਵਿਚ ਪਸਾਰਾ ਹੈ ਅਸਲੀ ਸੁੰਨ ਦੇ ਅਸਥਾਨ ਨੂੰ ਛੱਡ ਕੇ ਪਸਾਰੇ ਵਿਚ ਰਚਕੇ ਖੁਆਰ ਹੋ ਰਹੀ ਹੈ ਜੇਕਰ ਸੁੰਨ ਦੇ ਅਸਥਾਨ ਨੂੰ ਫੜ ਲਵੇ ਰਾਜਾ

ਸਾਹਿਬ ਬਿਆਨ ਕਰਦੇ ਹਨ। ਜਸ ਦੀ ਮਹਿਮਾ ਪਰੇ ਤੋਂ ਪਰੇ ਹੈ ਤਾਂ ਅਨੰਦ ਨੂੰ ਪ੍ਰਾਪਤ ਹੋਵੇ। ੧੯੮८॥

ਜਿਗਰ ਮੇਂ ਆਇ ਨਾਮ ਰੂਹ ਕਾ ਤਬ ਈ ਹੋਇ
 ਦਿਲ ਅਸਥਾਨ ਨਾਮ ਦਿਸਦਾ ਹੈਬਾਨੀ ਹੈ।
 ਨੀਚਲੇ ਮਕਾਨ ਛੋਡ ਚਲ ਅਬ ਉਪਰ ਕੋ
 ਅੰਤਰ ਦਾਮਾਂਗ ਬਣ ਬੈਠੀ ਨਫਸਾਨੀ ਹੈ।
 ਬੈਠ ਕੇ ਅਲੱਗ ਦੇਖ ਅੰਤਰ ਧਿਆਨ ਹੋ
 ਬਣਾਵਟ ਇਹ ਕਾਪ ਵਿਸਥਾਰ ਸਭ ਫਾਨੀ ਹੈ।
 ਪੰਜੀ ਕਰਨ ਕਹੁ ਕਹਾਂ ਜਹਾਂ ਹੂਆਂ ਹੈ ਅਪੰਚੀ
 ਕਰਨ ਦਾਸ ਭਗਵਾਨ ਐਸੇ ਸੁੰਨ ਇਹ ਲਾਸਾਨੀ ਹੈ। ੧੯੯॥

ਅਰਥ :- ਰੂਹ ਦਾ ਹੀ ਨਾਮ ਜਿਗਰ ਵਿਚ ਜਾਂ ਦਿਲ ਅਸਥਾਨ ਤੇ ਜਿਗਰ ਹੋ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ਏਹੀ ਰੂਹ ਜਦ ਦਮਾਗ ਵਿਚ ਜਾਰੀ ਹੈ ਤਾਂ ਉਥੇ ਏਸੇ ਦਾ ਨਾਮ ਨਫਸਾਨੀ ਹੋ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ਜਗ ਅਲਗ ਬੈਠ ਕੇ ਅੰਤਰ ਧਿਆਨ ਹੋ ਕੇ ਦੇਖ ਕਿ ਜੋ ਬਣਾਵਟ ਹੈ ਸਭ ਰੂਹ ਦਾ ਪਸਾਰਾ ਹੈ ਤੇ ਸਭਾ ਨਾਸ਼ਵੰਤ ਹੈ। ਜਿਥੇ ਪੰਜਾਂ ਤੱਤਾਂ ਤੇ ਪੱਚੀ ਪਰਕਿਰਤੀਆਂ ਦਾ ਮੇਲ ਹੀ ਨਹੀਂ ਉਥੇ ਦੇਹ ਕਿਥੇ ਰਾਜਾ ਸਾਹਿਬ ਬਿਆਨ ਕਰਦੇ ਹਨ ਕਿ ਸੁੰਨ ਇਕ ਲਾਸਾਨੀ ਅਵਸਥਾ ਹੈ। ੧੯੯॥

ਤੀਨ ਦੇਵਤਾਉਂ ਕੀਆਂ ਪੁਰੀਆਂ ਇਹ ਤੀਨ ਜਾਣ
 ਤੀਨ ਹੀ ਸਭਾਵ ਪ੍ਰਕ੍ਰਿਤ ਆਚਾਰ ਹੈ।
 ਜਹਾਂ ਜਹਾਂ ਲਗਦੀ ਹੈ ਸੁਰਤ ਦ੍ਰਿੜ ਹੋਇ
 ਤਹਾਂ ਤਹਾਂ ਰਚਦੀ ਬਿਲੱਖਣ ਇਹ ਕਾਰ ਹੈ।
 ਜਿਤਨੀਆਂ ਤਾਕਤਾਂ ਜਹਾਨ ਕੀਆਂ ਰੂਹ ਵਿਚ
 ਰੂਹ ਕਾ ਖਜ਼ਾਨਾ ਐਸਾ ਅਪਰ ਅਪਾਰ ਹੈ।
 ਤੀਨੋਂ ਗੁਣੋਂ ਕਾ ਤਿਆਗ ਚੌਥੇ ਪਦ ਮੇਂ ਜਾ ਲਾਗ।
 ਇਉਂ ਦਾਸ ਭਗਵਾਨ ਤੁਰੀਆ ਪਦ ਨਿਰਾਕਾਰ ਹੈ। ੨੦੦॥

ਪਦ ਅਰਥ :- ਤੀਨ ਦੇਵਤੇ—ਬ੍ਰਹਮਾ, ਬਿਸ਼ਨ, ਮਹੇਸ਼। ਤੀਨ ਪੁਰੀਆਂ—ਬ੍ਰਹਮ ਪੁਰੀ, ਵੈਸ਼ਨੂ ਪੁਰੀ, ਸ਼ਿਵ ਪੁਰੀ। ਤੀਨ ਸੁਭਾਵ—ਰਜੋ, ਸਤੋ, ਤਮੋ। ਤੁਰੀਆਂ—ਚੌਥ ਪਦ—ਨਿਰਾਕਾਰ—ਆਕਾਰ ਰਹਿਤ।

ਅਰਥ :- ਤਿਨਾਂ ਦੇਵਤਿਆਂ ਦੀਆਂ ਤਿਨੋਂ ਪੁਰੀਆਂ ਤੇ ਤਿਨਾਂ ਹੀ ਗੁਣਾਂ ਦੀ ਪਰਕ੍ਰਿਤੀ ਹੈ ਉਸਦੇ ਅਨੁਸਾਰ ਕੋਈ ਸ਼ਾਂਤ ਬਿਰਤੀ ਵਾਲਾ, ਕੋਈ ਰਜੋ ਗੁਣੀ ਤੇ ਕੋਈ ਤਮੋ ਗੁਣ ਵਾਲੀ ਬਿਰਤੀ ਵਾਲਾ ਹੈ। ਜਿਥੇ ਜਿਥੇ ਭੀ ਸੁਰਤ ਜੁੜ ਜਾਂਦੀ ਹੈ ਉਥੇ ਵੈਸਾ ਹੀ ਪਸਾਰਾ ਪਸਾਰ ਲੈਂਦੀ ਹੈ। ਰੂਹ ਦਾ ਖਜ਼ਾਨਾ ਪਰੇ ਤੋਂ ਪਰੇ ਹੈ ਜਿਤਨੀਆਂ ਦੁਨੀਆਂ ਵਿਚ ਤਾਕਤਾਂ ਹਨ ਸਭ ਰੂਹ ਦਾ ਹੀ ਪਸਾਰਾ ਹੈ। ਰਾਜਾ ਸਾਹਿਬ ਪਰੇਰਨਾ ਕਰਦੇ ਹਨ ਕਿ ਤ੍ਰਿਗੁਣੀ ਮਾਇਆ ਤੋਂ ਉਚਾ ਉਠਕੇ ਤੁਰੀਆ ਪਦ ਜੋ ਨਿਰਾਕਾਰ ਹੈ ਉਥੇ ਸੁਰਤੀ ਨੂੰ ਜੋੜੋ। ੨੦੦।

ਆਰਫੋਂ ਕੇ ਮਿਲ ਰੂਹ ਆਪਣੀ ਨੂੰ ਖੋਜ ਦੇਖ
 ਕਹਾਂ ਸੇ ਆਈ ਕਹਾਂ ਜਾਇਕੇ ਸਮਾਏਗੀ।
 ਕੌਣ ਸੀ ਇਹ ਚੀਜ਼ ਕਿਸ ਜਮਾਂ ਸੇ ਆਂਚੁਜ ਹੁਈ
 ਕੌਣ ਸੀ ਉਪਾਇ ਨਿਜ ਰੂਪ ਮੇਂ ਇਹ ਆਏਗੀ।
 ਪੀਛੇ ਕੇ ਹਟਾਇ ਰੁਖੁ ਇਸਬਤੀ ਪਾਇ ਕਰ
 ਉਰਧ ਮੁਖ ਬ੍ਰਿਤ ਹੋ ਘਰ ਮੇਂ ਆ ਜਾਏਗੀ।
 ਆਪ ਕੋ ਨਿਹਾਰ ਭਈ ਸੁਧ ਨਿਰਬਿਕਾਰ ਰੂਪ
 ਦਾਸ ਭਗਵਾਨ ਚਿਟਾ ਕਾਸ ਐਸੇ ਪਾਏਗੀ। ੨੦੧।

ਪਦ ਅਰਥ :- ਜਮਾਂ—ਸਮੂਹ, ਇਕੱਠ। ਚੁਜ—ਟੁਕੜੇ। ਨਿਜ ਰੂਪ—ਆਪ।
 ਇਸਬਤੀ—ਟਿਕਾਓ। ਉਰਧ ਮੁਖ ਬਿਰਤੀ—ਸੁਰਤ ਨੂੰ ਉਚਿਆ ਲੈ ਜਾਣਾ। ਨਿਹਾਰ—ਦੇਖ। ਸੁਧ
 ਨਿਰ ਬਿਕਾਰ—ਵਿਕਾਰਾਂ ਤੋਂ ਰਹਿਤ। ਚਿਟਾਕਾਸ—ਅਕਾਸ਼ ਵੱਤ ਪੂਰਨ ਬ੍ਰਹਮ।

ਅਰਥ :- ਰੱਬੀ ਲੋਕਾਂ ਦੀ ਸੰਗਤ ਕਰਕੇ ਆਪਣੀ ਰੂਹ ਦੀ ਖੋਜ ਕਰੋ ਕਿ ਇਹ ਕਿਥੋਂ ਆਈ
 ਹੈ ਤੇ ਕਿਥੇ ਜਾਕੇ ਸਮਾਏਗੀ। ਇਹ ਕੀ ਚੀਜ਼ ਹੈ ਕਿਸ ਇਕੱਠ ਵਿਚੋਂ ਹਿੱਸੇ ਬਣਕੇ ਨੂੰ ਉੱਚੀ ਲੈ
 ਜਾਓ। ਤਾਂ ਆਪਣੇ ਸਹੀ ਘਰ ਵਿਚ ਜਾਏਗੀ। ਆਪਣੇ ਸਰੂਪ ਦੀ ਪਛਾਣ ਲਈ ਰਾਜਾ ਸਾਹਿਬ
 ਕਥਨ ਕਰਦੇ ਹਨ ਕਿ ਇਸ ਜੁਗਤੀ ਨਾਲ ਬੁੱਧ ਸਰੂਪ ਜੋ ਨਿਰ ਵਿਕਾਰ ਬ੍ਰਹਮ ਹੈ ਉਸ ਦੀ
 ਪ੍ਰਾਪਤੀ ਹੋਵੇਗੀ। ੨੦੧॥

ਕਰੇ ਕਰਮ ਅਨੇਕ ਨਹੀਂ ਲਖਿਆ ਅਨੇਕ
 ਏਕ ਪਾਇਆ ਨਾਂ ਬਬੇਕ ਨਹੀਂ ਆਰਫੋਂ ਪਹਿ ਆਯਾ ਹੈ।
 ਮੁਦਾ ਕੈਸੇ ਪਾਏ ਪੈੜ ਬਾਹਰ ਲਜਾਏ ਆਪ
 ਆਪ ਕੋ ਖਪਾਏ ਨਹੀਂ ਭੇਦ ਕਹੀਂ ਪਾਯਾ ਹੈ।
 ਖੋਜੀ ਮਿਲੇ ਗੁਰ ਪੈੜ ਉਲਟੀ ਪੁਜਾਈ ਧੁਰ
 ਸ਼ਾਂਤ ਆਈ ਉਰ ਖੋਜ ਅਸਲੀ ਜਾਂ ਪਾਯਾ ਹੈ।
 ਮੁਦਾ ਲਿਆ ਪਾਏ ਕੁਲ ਕਰਮੁ ਭੁਲਾਇ।
 ਹੁਣ ਦਾਸ ਭਗਵਾਨ ਚਿਟਾਕਾਸ ਮੇਂ ਸਮਾਇਆ ਹੈ। ੨੦੨॥

ਪਦ ਅਰਥ :- ਬਬੇਕ—ਵਿਚਾਰ। ਵਸਤੂ ਦੇ ਅਸਲੀ ਸਰੂਪ ਦਾ ਵਿਚਾਰਨਾ।
 ਮੁਦਾ—ਅਸਲੀਅਤ। ਪੈੜ—ਪੈਰ ਦਾ ਨਿਸਾਨ, ਖੋਜ। ਉਰ—ਹਿਰਦਾ।

ਅਰਥ :- ਕਿਉਂਕਿ ਸੱਤ ਪੁਰਸ਼ਾਂ ਦੀ ਸੰਗਤ ਨਹੀਂ ਕੀਤੀ ਇਸ ਕਾਰਨ ਨਿਰਨਾ ਕਰਕੇ
 ਅਨੇਕਤਾ ਵਿਚ ਇਕ ਨੂੰ ਨਹੀਂ ਜਾਣ ਸਕੇ। ਅਸਲ ਨੂੰ ਕਿਵੇਂ ਸਮਝੇ ਜਦ ਬਿਰਤੀ ਤਾਂ
 ਖਿਡਾਓ ਵਾਲੇ ਪਾਸੇ ਲੈ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਤਾਂ ਖਪਣਾ ਹੀ ਹੈ ਭੇਦ ਨਹੀਂ ਪਾ ਸਕੀਦਾ।
 ਪੂਰੇ ਗੁਰੂ ਦਾ ਮੇਲ ਹੋ ਜਾਏ ਤਾਂ ਸੰਸਾਰ ਵਲੋਂ ਬਿਰਤੀ ਮੰੜ ਕੇ ਪਰਮਾਰਥ ਵਲ ਲਾ ਦੇਵੇ ਤਾਂ
 ਖੋਜ ਕਰਕੇ ਹਿਰਦੇ ਵਿਚ ਸ਼ਾਂਤੀ ਪ੍ਰਾਪਤ ਹੁੰਦੀ ਹੈ। ਜਦੋਂ ਅਸਲੇ ਨੂੰ ਜਾਣ ਲਿਆ ਰਾਜਾ

ਸਾਹਿਬ ਕਥਨ ਕਰਦੇ ਹਨ ਤਾਂ ਸਾਰੇ ਧਰਮਾਂ ਸੰਜਮ ਸਾਧਨਾਂ ਤੋਂ ਉੱਚਾ ਉਠਕੇ ਬ੍ਰਹਮ ਵਿਚ
ਲੀਨ ਹੋ ਜਾਈ ਹੈ। ੨੦੨॥

ਭਾਵ :-“ਗਿਆਨੇ ਕਾਰਨ ਕਰਮ ਅਭਿਆਸ,
ਗਿਆਨ ਭਇਆ ਕਰਮੈਂ ਨਾਸ।
“ਅਥਵਾ” ਫਲ ਕਾਰਨ ਫੂਲੀ ਬਣਰਾਇ,
ਫਲ ਲਾਗੇ ਤਬ ਫੂਲ ਬਿਲਾਇ”

ਪੀਆ ਕੇ ਪਛਾਣ ਪੀਆ ਪ੍ਰੇਮ ਹੈ ਪ੍ਰਾਣ ਪੀਆ
ਹਮਰਾ ਹੈ ਤਾਣ ਪੀਆ ਪਾਯਾ ਜਾਨ ਜਾਨ ਮੇਂ।

ਪੀਆ ਹਮਰਾ ਅਲਾਹ ਨਹੀਂ ਕਰੀਏ ਬਸਾਹ
ਪੀਆ ਹੈ ਪਨਾਹ ਰਾਹੁ ਪਾਯਾ ਗੁਰ ਗਿਆਨ ਮੇਂ।

ਪੀਆ ਕੇ ਬਜੋਗ ਸਭ ਹੋਵਦੇ ਹੈਂ ਰੋਗ ਸੋਗ
ਪੀਆ ਕਾ ਸੰਜੋਗ ਭਇਆ ਹਰੇ ਏਕ ਧਿਆਨ ਮੇਂ।

ਪੀਆ ਕੇ ਦੀਦਾਰ ਹੋਇ ਰਹੀ ਹੈ ਬਹਾਰ ਹੁਣ
ਦਾਸ ਭਗਵਾਨ ਪੀਆ ਪਾਯਾ ਬਿਗਿਆਨ ਮੇਂ। ੨੦੩॥

ਅਰਥ :-ਪਿਆਰੇ ਪ੍ਰੀਤਮ ਨੂੰ ਪਛਾਣੇ, ਪ੍ਰਾਣਾ ਦਾ ਪਿਆਰਾ ਹੈ, ਜਾਨ ਦੀ ਜਾਨ ਹੈ ਤੇ
ਤਾਨ ਭੀ ਓਹੀ ਪ੍ਰੀਤਮ ਹੈ। ਸਾਡਾ ਪਿਆਰਾ ਰੱਬ ਹੈ ਉਸਦਾ ਕਦੇ ਬਸਾਹ ਨਾ ਕਰੀਏ (ਭਾਵ
ਲੁਲਾਈਏ ਨਾ) ਸਾਡਾ ਆਸਰਾ ਰੂਪ ਹੈ ਗੁਰੂ ਦੇ ਗਿਆਨ ਰਾਹੀਂ ਉਸਦੀ ਪਛਾਣ ਹੁੰਦੀ ਹੈ
ਪਿਆਰੇ ਪ੍ਰੀਤਮ ਤੋਂ ਵਿਛੜਕੇ ਸਾਰੇ ਰੋਗ ਤੇ ਸੋਗ ਫੜ ਲੈਂਦੇ ਹਨ ਉਸ ਦੀ ਪ੍ਰਾਪਤੀ ਇਕ
ਧਿਆਨ ਨਾਲ ਹੁੰਦੀ ਹੈ। ਰਾਜਾ ਸਾਹਿਬ ਕਥਨ ਕਰਦੇ ਹਨ ਕਿ ਜਦੋਂ ਆਤਮਕ ਗਿਆਨ ਦੁਆਰ
ਪਿਆਰੇ ਦੀ ਪ੍ਰਾਪਤੀ ਹੋ ਗਈ ਤਾਂ ਹੁਣ ਸਾਰੇ ਪਾਸੇ ਖੇੜਾ ਹੀ ਖੇੜਾ ਹੈ। ੨੦੩॥

ਉਪਮਾ ਅਪਾਰ ਕੈਸੇ ਕਰਾਂ ਮੈਂ ਉਚਾਰ
ਮਹਿਮਾਂ ਗੁਰ ਕੀ ਆਪਾਰ ਪ੍ਰਮਾਤਮਾ ਸੇ ਪਰੇ ਹੈ।

ਭੈ ਜਲ ਸੰਸਾਰ ਪਰਮਾਤਮਾ ਪਸਾਰ
ਇਹ ਗੁਰ ਉਪਦੇਸ਼ ਪਾਰ ਪਲਕ ਮੇਂ ਕਰੇ ਹੈ।

ਪ੍ਰਮਾਤਮਾ ਛਪਾਇਆ ਆਪ ਆਪ ਕੇ ਬਤਾਇਆ
ਨਹੀਂ ਗੁਰ ਪ੍ਰਤਾਪ ਅਹੰ ਬਰਹਮ ਹੀ ਉਚਰੇ ਹੈ।

ਪੈਗੰਬਰ ਔਤਾਰ ਸਭ ਮਾਇਆ ਕਾ ਬਿਹਾਰ ਇਹ
ਦਾਸ ਭਗਵਾਨ ਗੁਰ ਸਾਚ ਹੀ ਕੇ ਰਹੇ ਹੈ। ੨੦੪॥

ਪਦ ਅਰਥ :-ਉਪਮਾ—ਵਡਿਆਈ। ਪਸਾਰ—ਪਸਾਰਾ। ਪਲਕ—ਅੱਖ ਦਾ ਫੇਰ। ਅਹੰ
ਬ੍ਰਹਮ—ਮੈਂ ਬ੍ਰਹਮ ਹੂੰ। ਪੈਗੰਬਰ—ਜੋ ਈਸ਼ਵਰ ਦਾ ਮੁਨੇਹਾ ਲੋਕਾਂ ਪਾਸ ਲਿਆਵੇ, ਐਸਾ ਧਰਮ ਦਾ
ਆਚਾਰਯ, ਨਬੀ। ਅਉਤਾਰ—ਕਿਸੇ ਦੇਵਤਾ ਦਾ ਮਨੁੱਖ ਆਦਿ ਪ੍ਰਾਣੀਆਂ ਦੀ ਦੇਹ ਵਿਚ
ਪ੍ਰਗਟਨਾ।

ਅਰਥ :—ਗੁਰੂ ਦੀ ਉਪਮਾ ਪਰੇ ਤੋਂ ਪਰੇ ਹੈ ਮੈਂ ਕਿਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਬਿਆਨ ਕਰਾਂ ਪਰਮਾਤਮਾ ਤੋਂ ਭੀ ਪਰੇ ਹੈ। ਭੈ ਸਾਗਰ ਇਹ ਜੋ ਸੰਸਾਰ ਹੈ ਉਸੇ ਦਾ ਪਸਾਰਾ ਹੈ, ਗੁਰੂ ਦੀ ਕਿਰਪਾ ਨਾਲ ਇਕ ਅਖ ਦੇ ਫੋਰ ਵਿਚ ਲੰਘ ਜਾਈਦਾ ਹੈ। ਇਸ ਰਚਨਾ ਵਿਚ ਪਰਮਾਤਮਾ ਨੇ ਆਪਣੇ ਆਪ ਨੂੰ ਲੁਕਾ ਰਖਿਆ ਹੈ ਗੁਰੂ ਕਿਰਪਾ ਦਾ ਸਦਕਾ ਇਹ ਹੀ ਬ੍ਰਹਮ ਹੋ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ਸੱਚੇ ਗੁਰੂ ਇਹ ਠੀਕ ਕਹਿ ਰਹੇ ਹਨ ਰਾਜਾ ਸਾਹਿਬ ਕਥਨ ਕਰਦੇ ਹਨ ਕਿ ਪੈਗੰਬਰ ਅਵਤਾਰ ਆਦਿ ਭੀ ਮਾਇਆ ਦੇ ਪਰਭਾਵ ਹੇਠਾਂ ਹੀ ਹਨ। ੨੦੪ ॥

ਭਾਵ :—ਗੁਰੂ ਦੀ ਮਹਿਮਾ ਪਰੇ ਤੋਂ ਪਰੇ ਹੈ। ਆਸਾ ਰਾਗ ਵਿਚ ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਦੇਵ ਜੀ ਗੁਰੂ ਦੀ ਮਹਿਮਾ ਕਰਦੇ ਹਨ :—

ਬਲਿਹਾਰੀ ਗੁਰ ਆਪਣੇ ਦਿਉਹਾੜੀ ਸਦ ਵਾਰ,
ਜਨਿ ਮਾਣਸ ਤੇ ਦੇਵਤੇ ਕੀਏ ਕਰਤ ਨ ਲਾਗੀ ਵਾਰ।
ਜੇ ਸਉ ਚੰਦਾ ਉਗਵੈ ਸੂਰਜ ਚੜ੍ਹਹਿ ਹਜਾਰ,
ਏਤੇ ਚਾਨਣ ਹੋਇਆ ਗੁਰ ਬਿਨ ਘੋਰ ਅੰਧਾਰ।

ਗੁਰ ਕੋ ਅਦੇਸ ਕਰ ਸਗਲ ਕਲੇਸ਼ ਹਰ
ਹੀਏ ਮੈਂ ਹਮੇਸ ਧਰ ਨਿਜ ਰੂਪ ਪਾਇਆ ਹੈ।

ਗੁਰ ਮਿਹਰਬਾਨ ਕੀਆ ਮੁਝ ਪੈ ਇਹਸਾਨ
ਦਾਨ ਦੀਆ ਹੈ ਬਿਗਿਆਨ ਗਿਆਨ ਅਗਿਆਨ ਕੋ ਗਵਾਇਆ ਹੈ।

ਮਹਿਮਾ ਗੁਰ ਕੀ ਅਪਾਰ ਬਲਹਾਰ ਇਹ ਬਹਾਰ
ਐਸੇ ਕੀਆ ਉਪਕਾਰ ਨਿਰਾਕਾਰ ਕੋ ਲਖਾਇਆ ਹੈ।

ਗੁਰ ਕਾਮਲ ਕੋ ਰਿਦੇ ਧਾਰ ਬੰਧਨ ਹੈ ਬਾਰ ਬਾਰ
ਦਾਸ ਭਗਵਾਨ ਗੁਰ ਸਾਦਕੀ ਸਮਾਇਆ ਹੈ। ੨੦੫ ॥

ਪਦ ਅਰਥ :—ਅਦੇਸ਼—ਨਮਸਕਾਰ। ਇਹਸਾਨ—ਮੇਹਰ ਕੀਤੀ। ਬਿਗਿਆਨ—ਆਤਮਕ ਗਿਆਨ। ਨਿਰਾਕਾਰ—ਅਕਾਰ ਰਹਿਤ। ਲਖਾਇਆ—ਜਣਾ ਦਿਤਾ। ਕਾਮਲ—ਪੂਰਾ ਪਦ ਸਾਦਕੀ—ਸਿਦਕ ਵਾਲਾ, ਸ਼ੁਧਾਵਾਨ। ਸੱਚ ਦਾ ਧਾਰਨੀ।

ਅਰਥ :—ਐਸੇ ਗੁਰੂ ਨੂੰ ਸਦਾ ਰਿਦੇ ਵਿਚ ਧਾਰਨ ਕਰ ਤੇ ਨਮਸਕਾਰ ਕਰ ਜਿਸਨੇ ਸਰੂਪ ਦਾ ਗਿਆਨ ਕਰਾਇਆ ਹੈ। ਮੇਰੇ ਉਪਰ ਗੁਰੂ ਨੇ ਬੜੀ ਮੇਹਰ ਕੀਤੀ ਜੋ ਅਗਿਆਨ ਦੂਰ ਕਰਕੇ ਆਤਮਕ ਗਿਆਨ ਬਖਸ਼ਿਆ ਹੈ। ਗੁਰੂ ਦੀ ਅਪਾਰ ਮਹਿਮਾ ਹੈ ਉਸ ਸਮੇਂ ਤੋਂ ਕੁਰਬਾਣ ਜਾਵਾ ਬੜਾ ਉਪਕਾਰ ਕਰਕੇ ਆਕਾਹ ਰਹਿਤ ਬ੍ਰਹਮ ਨੂੰ ਲਖਾ ਦਿਤਾ ਹੈ। ਕਾਮਲ ਗੁਰੂ ਨੂੰ ਹਿਰਦੇ ਵਿਚ ਧਾਰਨ ਕਰਕੇ ਰਾਜਾ ਸਾਹਿਬ ਕਥਨ ਕਰਦੇ ਹਨ ਕਿ ਮੁੜ ਮੁੜ ਨਮਸਕਾਰ ਕਰੋ ਕਿਉਂ ਜੋ ਗੁਰੂ ਸੱਚ ਵਿਚ ਸਮਾਇਆ ਹੈ। ੨੦੫ ॥

ਆਇਆ ਗੁਰ ਕੀ ਹੋ ਸਾਂਮ ਹੈ ਭੰਡੋਤ ਪਰਨਾਮ
ਐਸੇ ਨਾਮ ਨਾਮੀ ਨਿਜ ਰੂਪ ਗੁਰ ਹੂੰ ਸੇ ਪਾਇਆ ਹੈ।

ਦਾਨੁ ਦੀਆ ਹੈ ਅਤੋਲ ਜਿਹਦਾ ਮੋਲ ਹੈ ਅਮੋਲ ਮੋਲ
 ਬੋਲ ਸੇ ਅਬੋਲ ਬੋਲ ਗੁਰ ਨੇ ਲਖਾਇਆ ਹੈ।
 ਗੁਰ ਪ੍ਰਤਾਪ ਗਏ ਸਭ ਬਿਰਲਾਪ
 ਪਾਪ ਪਾਇਕੇ ਅਜਾਪ ਜਾਪ ਜਾਪ ਕੋ ਜਗਾਇਆ ਹੈ।
 ਗੁਰ ਕਾਮਲ ਕੋ ਰਿਦੇ ਧਾਰ ਬੰਧਨਾਂ ਹੈ ਬਾਰ ਬਾਰ
 ਦਾਸ ਭਗਵਾਨ ਗੁਰ ਸਾਦ ਕੀ ਸਮਾਇ ਹੈ।੨੦੬॥

ਪਦ ਅਰਥ :-ਸ਼ਾਮ-ਸ਼ਰਨ। ਡੰਡੋਤ-ਡਾਂਡੋਵੱਤ ਲੰਮੇ ਪੈਕੇ। ਨਿਜਰੂਪ-ਆਪਾ।
 ਬਿਰਲਾਪ-ਹੋਣੇ।

ਅਰਥ :-ਮੈਂ ਗੁਰ ਦੀ ਸ਼ਰਨ ਆਇਆ ਹਾਂ, ਡੰਡੋਵੱਤ ਹੋ ਕੇ ਨਮਸਕਾਰ ਕਰਦਾ ਹਾਂ ਗੁਰੂ ਤੋਂ
 ਨਾਮੀ ਪ੍ਰਭੂ ਜੋ ਅੰਤਰ ਆਤਮ ਸਮਾਇਆ ਹੈ ਉਸਨੂੰ ਪ੍ਰਾਪਤ ਕੀਤਾ ਹੈ ਨਾ ਤੋਲਿਆ ਜਾਣ
 ਵਾਲਾ ਦਾਨ ਦਿਤਾ ਜਿਸ ਦਾ ਮੁਲ ਅਮੋਲਕ ਹੈ ਜੋ ਬੋਲ ਕੇ ਦਸਿਆ ਨਹੀਂ ਜਾ ਸਕਦਾ ਗੁਰ ਨੇ
 ਬੋਲ ਕੇ ਲਿਖਾ ਦਿਤਾ ਹੈ। ਗੁਰ ਕਿਰਪਾ ਦਾ ਸਦਕਾ ਵਿਰਲਾਪ ਦੂਰ ਹੋ ਗਏ ਅਜਾਪ ਨੂੰ ਪ੍ਰਾਪਤ
 ਕਰਕੇ ਪਾਪ ਭੀ ਦੂਰ ਹੋ ਗਏ ਜਾਪ ਵਾਲਾ ਸੁਭਾ ਅੰਦਰ ਜਾਗ ਪਿਆ। ਚੌਥੀ ਤੁਕ ਦੇ ਅਰਥ ਦੇ
 ਲਈ ਕਬਿੱਤ ਨੰ. ੨੦੫ ਦੇ ਅਰਥ ਦੇਖੋ।੨੦੬॥

ਪੀਰ ਕੋ ਅਦਾਬ ਉਠ ਕਰੀਏ ਸ਼ਤਾਬ
 ਜਿਨ ਇਸ਼ਕ ਦੇ ਬਾਬ ਦਾ ਹਿਸਾਬ ਸਿਖਲਾਇਆ ਹੈ।
 ਪੀਰ ਨੇ ਪਲਾਇ ਪਿਆਲਾ ਕੀਆ ਮਤਵਾਲਾ
 ਹਮੇਂ ਹੁਆ ਹੈ ਉਜਾਲਾ ਆਲਾ ਐਸਾ ਬਤਲਾਇਆ ਹੈ।
 ਪਈ ਲਸ਼ਕ ਅਜੈਬ ਗੈਬ ਗੈਬਲ ਹੋ ਰਹੇ ਗੈਬ
 ਦਰਜਾ ਆਵੈਬ ਐਸਾ ਪੀਰ ਦਿਖਲਾਇਆ ਹੈ।
 ਪੀਰ ਕਾਮਲ ਕੋ ਰਿਦੇ ਧਾਰ ਬੰਦਨਾ ਹੈ ਬਾਰਿ ਬਾਰਿ
 ਦਾਸ ਭਗਵਾਨ ਪੀਰ ਸਾਦ ਕੀ ਸਮਾਇਆ ਹੈ।੨੦੭॥

ਪਦ ਅਰਥ :-ਅਦਾਬ-ਸਤਿਕਾਰ। ਸ਼ਤਾਬ-ਛੇਤੀ। ਬਾਬ-ਸਬਕ। ਹਸਾਬ-ਰਸਤਾ,
 ਤਰੀਕਾ। ਮਤਵਾਲਾ-ਮਸਤ। ਉਜਾਲਾ-ਰੋਸ਼ਨੀ। ਆਲਾ-ਸੰਦ। ਗੈਬਲਗੈਬ-ਗੁਪਤ ਤੋਂ ਗੁਪਤ,
 ਮਨ ਇੰਦ੍ਰੀਆਂ ਤੋਂ ਪਰੇ। ਅਵੈਬ-ਹਿੱਸਾ, ਅੰਗ।

ਅਰਥ :-ਜਿਸਨੇ ਪਿਆਰੇ ਦੇ ਪਿਆਰ ਦਾ ਸਬਕ ਸਖਾਇਆ ਹੈ ਉਸਨੂੰ ਝੱਟ ਪੱਟ ਉਠਕੇ
 ਅਦਾਬ (ਭਾਵ ਨਮਸਕਾਰ) ਕਰੀਏ। ਪੀਰ ਨੇ ਐਸਾ ਪਿਆਲਾ ਪਿਲਾਇਆ ਕਿ ਅਸੀਂ ਮਤਵਾਲੇ
 ਹੋ ਗਏ ਐਸਾ ਰਸਤਾ ਦਸਿਆ ਕਿ ਅੰਦਰ ਰੋਸ਼ਨੀ ਹੋ ਗਈ। ਗੁਰੂ ਨੇ ਐਸਾ ਨਜ਼ਾਰਾ ਦਿੱਤਾ ਜੋ
 ਦਰਜਾ ਮਨ ਤੇ ਇੰਦ੍ਰੀਆਂ ਤੋਂ ਪਰੇ ਹੈ ਉਸਦਾ ਭੇਦ ਜਣਾ ਦਿਤਾ ਚੌਥੀ ਤੁਕ ਦੇ ਅਰਥ ਲਈ
 ਕਬਿੱਤ ਨੰ: ੨੦੫ ਦੇ ਅਰਥ ਦੇਖੋ।੨੦੭॥

ਪੀਰ ਕੋ ਸਲਾਮ ਕਰੀ ਸਚ ਦੀ ਕਲਾਮ
 ਜਿਨ ਤਕੀਆ ਤਮਾਮ ਆਮ ਨਾਮ ਫਰਮਾਇਆ ਹੈ।

ਪੀਰ ਜਿਹਾ ਇਨਸਾਨ ਨਹੀਂ ਵਿਚ ਹੈ ਜਹਾਨ
 ਕਰ ਰਿਹਾ ਮੈਂ ਧਿਆਨ ਨਹੀਂ ਨਜ਼ਰ ਕੋ ਆਇਆ ਹੈ।
 ਐਸੇ ਪੀਰ ਦੀ ਸੀ ਸ਼ਾਨ ਕਰਾਂ ਜਾਨ ਕੁਰਬਾਨ ਕੈਸੇ
 ਕਹੇ ਇਹ ਜਬਾਨ ਨਾ ਨਦਾਨ ਏਹਾ ਪਾਇਆ ਹੈ।
 ਪੀਰ ਕਾਮਲ ਕੋ ਰਿਦੇ ਧਾਰ ਬੰਦਨਾਂ ਹੈ ਬਾਰ ਬਾਰ
 ਦਾਸ ਭਗਵਾਨ ਪੀਰ ਸਾਦਕੀ ਸਮਾਇਆ ਹੈ। ੨੦੮ ॥

ਪਦ ਅਰਥ :—ਜਿਸ ਨਾਮ ਦੀ ਮਹਿਮਾ ਜਿਸ ਦੇ ਆਸਰਿਤ ਸਾਰਾ ਜਗਤ ਹੈ ਗੁਰੂ ਨੇ ਦਸੀ
 ਉਸ ਨੂੰ ਮੈਂ ਨਮਸਕਾਰ ਕਰਦਾ ਹਾਂ। ਗੁਰੂ ਜੇਹੀ ਰਸਤੀ ਦਾ ਮਾਲਕ ਸਾਰੇ ਜਹਾਨ ਵਿਚ ਟੋਲ
 ਕਰਕੇ ਨਹੀਂ ਲੱਭ ਸਕਿਆ। ਐਸੇ ਗੁਰੂ ਦੀ ਸ਼ੋਭਾ ਜਬਾਨ ਬਿਆਨ ਨਹੀਂ ਕਰ ਸਕਦੀ। ਮੈਂ ਜਾਨ
 ਕੁਰਬਾਨ ਕਰ ਦਿਆਂ ਹੋਰ ਗੁਰੂ ਦੀ ਸ਼ੋਭਾ ਦਾ ਮੁਲ ਮੇਰੇ ਕੋਲ ਕੀ ਹੈ? ਭਾਵ ਨਹੀਂ ਹੈ। ਚੋਥੀ ਤੁਕ
 ਦਾ ਅਰਥ ਕਬਿੱਤ ਨੰ: ੧੨੦੫ ॥

ਸਿਜਦਾ ਗੁਜਾਰ ਦਿਲਦਾਰ ਦਸਤਗੀਰ ਜੀ ਕੋ
 ਰੋਸ਼ਨ ਜ਼ਮੀਰ ਜੋ ਤਾਮੀਰ ਲੀਏ ਆਇਆ ਹੈ।
 ਸੀਨੇ ਦੀ ਸਫਾਈ ਕਰ ਗੈਹਰੀ ਹੈ ਖੁਦਾਈ
 ਪ੍ਰੇਮ ਪੌਦਾ ਵਹਾਂ ਏਕ ਧਿਆਨ ਸੋ ਲਗਾਇਆ ਹੈ।
 ਅਨਭਵ ਰੂਪੀ ਫੂਲ ਉਤਰਿਆ ਸਮਾ ਪਾਇ।
 ਗਿਆਨ ਰੂਪੀ ਫਲ ਐਸੇ ਤਹਾਂ ਪ੍ਰਗਟਿਆ ਹੈ।
 ਗੁਰ ਪ੍ਰਸਾਦਿ ਰਾਸ ਰਸੀਆ ਹੋ ਪੀਆ ਜਬ
 ਦਾਸ ਭਗਵਾਨ ਬਿਗਿਆਨ ਪਦੁ ਪਾਇਆ ਹੈ। ੨੦੯ ॥

ਪਦ ਅਰਥ :—ਸਿਜਦਾ—ਸਲਾਮ। ਦਿਲਦਾਰ—ਪਿਆਰੇ। ਦਸਤਗੀਰ—ਸਹਾਰਾ ਦੇਣ ਵਾਲਾ
 ਆਸਰਾ ਦੇਣ ਵਾਲਾ। ਰੋਸ਼ਨ ਜ਼ਮੀਰ—ਗੁਰ ਦੇ ਖਿੜਾਓ ਵਾਲਾ। ਤਾਮੀਰ—ਉਸਾਰੀ। ਸੀਨੇ ਦੀ
 ਸਫਾਈ—ਦਿਲ ਸਾਫ਼। ਖੁਦਾਈ—ਪੁਟਣਾ। ਪੌਦਾ—ਬੂਟਾ। ਅਨਭਵ—ਪ੍ਰਤੱਖ ਗਿਆਨ।

ਅਰਥ :—ਪਿਆਰੇ ਰਹਿਬਰ ਨੂੰ ਖੁਕ ਕੇ ਸਲਾਮ ਕਰ, ਜੋ ਉੱਚੀ ਸੂਰਤ ਵਾਲਾ ਤੇਰੀ ਗੁਰ ਦੀ
 ਉਸਾਰੀ ਕਰਨ ਆਇਆ ਹੈ। ਦਿਲ ਸਾਫ਼ ਕਰਕੇ ਡੂੰਘਾ ਪਰੇਮ ਰੂਪੀ ਬੂਟਾ ਬੜੇ ਗੁਰੂ ਨਾਲ ਲਗਾ।
 ਸੋਮਾਂ ਪਾ ਕੇ ਪ੍ਰਤੱਖ ਗਿਆਨ ਰੂਪੀ ਫੂਲ ਉਤਰੇਗਾ ਤੇ ਉਪਰੰਤ ਆਤਮਕ ਗਿਆਨ ਰੂਪ ਫਲ
 ਪ੍ਰਾਪਤ ਹੋਵੇਗਾ। ਗੁਰੂ ਦੀ ਕਿਰਪਾ ਦਾ ਸਦਕਾ ਰਾਜਾ ਸਾਹਿਬ ਕਥਨ ਕਰਦੇ ਹਨ ਜਦੋਂ ਆਤਮਕ
 ਗਿਆਨ ਦੀ ਪ੍ਰਾਪਤੀ ਹੋਈ ਤਾਂ ਫੇਰ ਨਾਮ ਰੂਪੀ ਰਸ ਨੂੰ ਰਸੀਆ ਹੋਕੇ ਪੀਣਾ ਕੀਤਾ। ੨੦੯ ॥

ਚਮਨ ਲਗਾਇ ਚੰਬਾ ਅੰਭਾ ਪਾ ਅਰਾਸਤੀ ਦਾ
 ਬੋਧਕੇ ਬਲਾਸੁ ਸੇ ਸਨਾਸ਼ ਸ਼ਾਖ ਲਾਇਆ ਹੈ।
 ਸ਼ੋਕ ਕਾਸ ਕੂਫਾ ਆਇ ਫੈਲਿ ਬਹਾਰ ਵਿਚੁ
 ਫੈਹਮ ਫਲਾਰ ਫੂਲੁ ਅਜਬ ਸੁਹਾਇਆ ਹੈ।
 ਸੁਰਤ ਅੰ ਨਿਰਤ ਇਹ ਮਾਲਣ ਇਕੱਤ੍ਰ ਹੋ
 ਚੁਣ ਚੁਣ ਫੂਲ ਫੂਲ ਕੋ ਫਲਾਇਆ ਹੈ।
 ਪਾਇਆ ਜਦੋਂ ਰਸੁ ਆਇ ਰਸੀਆ ਹੋ ਰਸ ਰਸ
 ਦਾਸ ਭਗਵਾਨ ਵਿੱਚ ਸੋਹਤਿ ਸਮਾਇਆ ਹੈ। ੨੧੦ ॥

ਪਦ ਅਰਥ :—ਚੰਬਾ—ਚੰਬੇਲੀ ਦੇ ਫੂਲ। ਅੰਭ—ਪਾਣੀ। ਆਰਾਸਤ—ਸਜਾਵਟ। ਬੋਧਕੇ ਬਲਾਸ—ਗਿਆਨ ਗੋਸ਼। ਸਨਾਸ—ਪਛਾਣ। ਸ਼ਕੂਫਾ—ਖਿੜਿਆ ਹੋਇਆ। ਫੈਹਮ—ਸਮਝ। ਸੁਰਤ ਅੰਨਿਰਤ—ਸੁਰਤ ਵਿਚ ਨਿਰਨਯ ਕਰਨਾ। ਸੋਹਤ—ਯਥਾਰਥ, ਦਰੁਸਤੀ।

ਅਰਥ :—ਚੰਬੇਲੀ ਦੇ ਫੁੱਲ ਦਾ ਉਦਾਹਰਨ ਦੇ ਕੇ ਨਾਮ ਦੀ ਸੁਗੰਧੀ ਦਾ ਬਿਆਨ ਕਰਦੇ ਹਨ। ਬਾਗ ਵਿਚ ਅੰਤਰ ਆਤਮ ਸੁਗੰਧਿਤ ਚੰਬੇਲੀ ਦਾ ਬੂਟਾ ਲਾਓ ਤੇ ਸਜਾਵਟ ਦਾ ਪਾਣੀ ਪਾਓ, ਗਿਆਨ ਦੀ ਵੀਚਾਰ ਨਾਲ ਬ੍ਰਹਮ ਦੀ ਪਛਾਣ ਕਰੋ ਇਹ ਮਾਨੋ ਟਹਿਣੀਆਂ ਹਨ। ਪਰੇਮ ਰੂਪੀ ਫੂਲ ਬਹਾਰ ਵਿਚ ਖਿੜਦਾ ਹੈ। ਉਚ ਸਮਝ ਰੂਪੀ ਫੈਲਾਓ ਜਾਂ ਖਿੜਾਓ ਦੇ ਕਾਰਨ ਇਹ ਆਤਮਕ ਫੂਲ ਬੜਾ ਸੋਭਾ ਵਾਲਾ ਹੈ। ਸੁਰਤੀ ਦੁਆਰਾ ਨਿਰਨਾ ਕਰਕੇ ਜਾਣੋ ਇਹ ਮਾਲਕ ਨੇ ਚੁਣ ਚੁਣ ਕੇ ਫੂਲ ਬਾਗ ਵਿਚੋਂ ਲਿਆਏ। ਜਦੋਂ ਨਾਮ ਰਸ ਦੀ ਸੁਗੰਧੀ ਨੂੰ ਰਸੀਆ ਹੋ ਕੇ ਪ੍ਰਪਤ ਕੀਤਾ। ਰਾਜਾ ਸਾਹਿਬ ਬਿਆਨ ਕਰਦੇ ਹਨ ਤਾਂ ਯਥਾਰਥ ਪਦ ਵਿਚ ਲੀਣ ਹੋ ਗਏ। ੨੧੦ ॥

ਏਕ ਹੀ ਬ੍ਰਹਮ ਕਾ ਪਸਾਰ ਪਰਕ੍ਰਿਤ ਭੇਦ
 ਬ੍ਰਹਮ ਬਤਰੇਕ ਨਹੀਂ ਭਇਆ ਕਛੁਕਾਰ ਹੈ।
 ਬ੍ਰਹਮ ਕਾ ਬਲਾਸੁ ਸਾਰੇ ਬ੍ਰਹਮ ਅਬਨਾਸੁ ਸਾਰੇ
 ਬ੍ਰਹਮ ਕੇ ਹੁਲਾਸ ਪ੍ਰਕਾਸ ਸੰਸਾਰ ਹੈ।
 ਪ੍ਰਕ੍ਰਿਤ ਭਾਵਨਾ ਸੇ ਪ੍ਰਕ੍ਰਿਤ ਰੂਪ ਹੋਇਕਰ
 ਜੀਵ ਭਾਵ ਮੰਨ ਪਾਏ ਕਸ਼ਟ ਹਜ਼ਾਰ ਹੈ।
 ਬ੍ਰਹਮ ਭਾਵਨਾ ਸੇ ਬ੍ਰਹਮ ਰੂਪੁ ਹੋਇ ਜਾਇ।
 ਦਾਸ ਭਗਵਾਨ ਬ੍ਰਹਮ ਅਪਰ ਅਪਾਰ ਹੈ। ੨੧੧ ॥

ਪਦ ਅਰਥ :—ਬ੍ਰਹਮ—ਪ੍ਰਭੂ। ਪ੍ਰਕ੍ਰਿਤ—ਮਾਇਆ। ਬਤਰੇਕ—ਜੁਦਾ। ਅਬਨਾਸ—ਨਾ ਨਾਸ਼ ਹੋਣ ਵਾਲਾ। ਹੁਲਾਸ—ਉਤਸ਼ਾਹ।

ਅਰਥ :—ਸਾਰੇ ਇਕ ਬ੍ਰਹਮ ਦਾ ਹੀ ਪਸਾਰਾ ਹੈ ਐਪਰ ਮਾਇਆ ਦੀ ਉਪਾਧੀ ਕਰਕੇ ਬ੍ਰਹਮ ਭਿੰਨ ਪ੍ਰਤੀਤ ਹੁੰਦਾ ਹੈ। ਬ੍ਰਹਮ ਦਾ ਹੀ ਸਾਰਾ ਖੇਡ ਹੈ ਤੇ ਨਾ ਨਾਸ਼ ਹੋਣ ਵਾਲਾ ਬ੍ਰਹਮ ਦਾ ਹੀ ਸਾਰੇ ਸੰਸਾਰ ਵਿਚ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ ਹੋ ਰਿਹਾ ਹੈ। ਮਾਇਆ ਦੀ ਉਪਾਧੀ ਕਰਕੇ ਜੀਵ ਆਪਣੇ ਆਪ ਨੂੰ ਬ੍ਰਹਮ ਤੋਂ ਜੁਦਾ ਸਮਝ ਕੇ ਹਜ਼ਾਰਾਂ ਹੀ ਕਸ਼ਟ ਝਲਦਾ ਹੈ। ਬ੍ਰਹਮ ਭਾਵਨਾ ਤੇ ਬ੍ਰਹਮ ਰੂਪ ਹੀ ਹੋ ਜਾਂਦਾ ਹੈ

ਰਾਜਾ ਸਾਹਿਬ ਬਿਆਨ ਕਰਦੇ ਹਨ ਕਿ ਬ੍ਰਹਮ ਪਰੇ ਤੋਂ ਪਰੇ ਹੈ। ੨੧੧॥

ਬ੍ਰਿਤੀ ਸੰਕੋਚ ਪ੍ਰਕ੍ਰਿਤ ਬਸਾਰ ਕਰ

ਇਸਥਿਤੀ ਪਾਇ ਦੇਖੁ ਆਪਣੇ ਹੀ ਆਪ ਕੋ।

ਸੂਖਮ ਸਰੂਪ ਰੂਪੁ ਆਪਣਾ ਨਿਹਾਰ ਕਰ

ਸੰਸਨ ਬਸਾਰ ਡਾਰ ਜਾਰ ਤੀਨ ਤਾਪ ਕੋ।

ਬ੍ਰਹਮ ਅਭਿਆਸ ਐਸੇ ਕਰੀਏ ਨਿਵਾਸ

ਨਹੀਂ ਰਹੇ ਕਰਤਬ ਖੋਇ ਜਾਪੁ ਔ ਅਜਾਪ ਕੋ।

ਦਾਸ ਭਗਵਾਨ ਨਹੀਂ ਗਿਆਨ ਅਗਿਆਨ

ਰਹੇ ਪਾਇ ਬਿਗਿਆਨ ਹਰੇ ਮਾਪ ਔ ਅਮਾਪ ਕੋ। ੨੧੨॥

ਪਦ ਅਰਥ :- ਸੰਕੋਚ—ਕੱਠੀ ਕਰਨਾ। ਇਸਥਿਤੀ—ਟਿਕਾਓ। ਸੂਖਮ—ਬਰੀਕ। ਨਿਹਾਰ—ਦੇਖਣਾ। ਸੰਸਨ ਬਸਾਰ—ਸੰਸੇ ਛਡਦੇ। ਤੀਨ ਤਾਪ—ਆਧਿ, ਬਿਆਧਿ, ਉਪਾਧੀ। ਹਰੇ—ਦੂਰ ਕਰੋ।

ਅਰਥ :- ਮਾਇਆ ਵਲੋਂ ਸੁਰਤੀ ਨੂੰ ਰੋਕ ਕੇ ਬਿਰਤੀ ਨੂੰ ਟਿਕਾਕੇ ਆਪਣੇ ਆਪ ਨੂੰ ਦੇਖੋ। ਆਪਣੇ ਅਸਲੀ ਰੂਪ ਨੂੰ ਦੇਖ ਕੇ ਸੰਸੇ ਬਿਰਤੀ ਦੂਰ ਕਰਕੇ ਤਿੰਨਾਂ ਤਾਪਾਂ ਨੂੰ ਅਚਨਚੇਤ ਸਾੜੋ (ਭਾਵ ਆਧਿ—ਆਤਮਕ ਦੁਖ, ਬਿਆਧਿ ਸਰੀਰਕ ਰੋਗ। ਉਪਾਧਿ—ਅਚਨਚੇਤ ਦਾ ਦੁਖ) ਹੋਲੇ ਹੋਲੇ ਅਭਿਆਸ ਦੁਆਰਾ ਅਸਲੀ ਟਿਕਾਣੇ ਤੇ ਪੁਜੇ ਜਿਥੇ ਜਾਪ ਅਜਾਪ ਦਾ ਕੋਈ ਥਾਂ ਨਹੀਂ। ਰਾਜਾ ਸਾਹਿਬ ਬਿਆਨ ਕਰਦੇ ਹਨ ਕਿ ਆਤਮਕ ਗਿਆਨ ਪ੍ਰਾਪਤ ਕਰਕੇ ਜੋ ਗਿਆਨ ਅਗਿਆਨ ਤੋਂ ਪਰੇ ਤੇ ਮਾਪ ਤੋਂ ਬਾਹਰ ਇਸ ਬਿਰਤੀ ਨੂੰ ਦੂਰ ਕਰੋ। ੨੧੨॥

ਏਕ ਹੀ ਬ੍ਰਹਮ ਕੀਆਂ ਦੱਮਕਾਂ ਅਨੇਕ ਹੋਇ

ਮਾਰ ਮਾਰ ਠਾਠ ਕੈਸੇ ਕਰਤ ਕਲੋਲ ਹੈਂ।

ਕਹੀਂ ਹੋ ਪਰਿੰਦ ਜਾਇ ਉਡਦੇ ਅਕਾਸ਼ ਮੇਂ ਹੈਂ

ਕਹੀਂ ਹੋ ਚਰਿੰਦ ਚੁਗ ਜਿਮੀਂ ਕਰੇ ਬੋਲ ਹੈਂ।

ਕਹੀਂ ਹੋ ਚੁਪਾਏ ਖਾਇ ਰਹੇ ਹੈਂ ਚੁਪਾਇਆਂ ਕੋ

ਕਹੀਂ ਨਰ ਨਾਰ ਹੋਇ ਕਰ ਰਹੇ ਚੋਹਲ ਹੈਂ।

ਐਸੇ ਅਦ੍ਵੈਤ ਬ੍ਰਹਮ ਏਕ ਸਰਬ ਆਤਮਾਂ।

ਦਾਸ ਭਗਵਾਨ ਗੁਣ ਬ੍ਰਹਮ ਕੇ ਅਤੋਲ ਹੈਂ। ੨੧੩॥

ਪਦ ਅਰਥ :- ਦੱਮਕਾਂ—ਚਮਤਕਾਰ। ਪਰਿੰਦ—ਪੰਛੀ। ਚਰਿੰਦ—ਪਸ਼ੂ। ਚੁਪਾਇ—ਸ਼ੇਰ ਆਦਿਕ। ਚੁਪਾਏ—ਹਰਨ ਆਦਿ। ਚੋਹਲ—ਹਾਸ ਬਲਾਸ। ਅਦ੍ਵੈਤ—ਦ੍ਵੈਤ ਬਿਨਾਂ ਭਾਵ ਕਰਤਾਰ।

ਅਰਥ :- ਸਾਰੇ ਚਮਤਕਾਰ ਬ੍ਰਹਮ ਦੇ ਹਨ, ਠਾਠਾਂ ਮਾਰ ਕੇ ਕਲੋਲ ਕਰ ਰਿਹਾ ਹੈ। ਕਿਤੇ ਪੰਛੀ ਹੋ ਕੇ ਆਕਾਸ਼ ਵਿਚ ਉਡ ਰਿਹਾ ਹੈ ਕਿਤੇ ਪਸ਼ੂ ਹੋਕੇ ਚੁਗ ਰਿਹਾ ਹੈ ਤੇ ਕਈ ਬੋਲ ਬੋਲਦਾ

ਹੈ। ਕਿਤੇ ਸ਼ੇਰ ਬਘਿਆੜ ਹੋ ਕੇ ਹਰਨ ਆਦਿਕਾਂ ਨੂੰ ਮਾਰਕੇ ਖਾ ਰਿਹਾ ਹੈ ਕਿਤੇ ਇਸਤਰੀ ਪੁਰਸ਼ ਦਾ ਜਾਮਾ ਧਾਰਕੇ ਚੋਹਲ ਕਰ ਰਿਹਾ ਹੈ। ਦ੍ਰਿੜ ਤੋਂ ਰਹਿਤ ਇਕੋ ਹੀ ਬ੍ਰਹਮ ਰਾਜਾ ਸਾਹਿਬ ਕਬਨ ਕਰਦੇ ਹਨ ਸਾਰਿਆਂ ਵਿਚ ਸਮਾ ਰਿਹਾ ਹੈ ਜਿਸਦੇ ਗੁਣ ਤੋਲੇ ਨਹੀਂ ਜਾ ਸਕਦੇ। ੨੧੩ ॥

ਏਕ ਹੀ ਬ੍ਰਹਮ ਕੀਆਂ ਤਾਕਤਾਂ ਅਨੇਕ ਭਾਂਤ

ਲਹਰ ਉਠਾਇ ਕਰ ਰਹੀ ਜ਼ੋਰ ਸ਼ੇਰ ਹੈ।

ਕਹੀਂ ਮੁਰਗ ਗੁਜਾਰੇ ਬਾਂਗ ਝਪਟੇ ਬਲਰੀਆ ਆ ਕਹੀਂ

ਸਵਾਨਨ ਚਲਾਏ ਚਲੇ ਜਾਤੇ ਕੈਸੇ ਮੋਰ ਹੈ।

ਘੁਗੀ ਸਾਰਸ ਕਪੋਤ ਕਹੀਂ ਚਿੜੀਆਂ ਹੈਂ ਚੁਹਕ ਰਹੀਂ

ਸ਼ਿਕਰਾ ਔ ਬਾਜ ਕਹੀਂ ਕਰ ਰਹੇ ਜੋਰ ਹੈ।

ਦਾਸ ਭਗਵਾਨ ਕੈਸੇ ਕਰੀਏ ਬਖਾਨ ਐਸੇ

ਬ੍ਰਹਮ ਪਰਕਾਸ਼ ਸੇ ਪਰਕਾਸ਼ ਸਭ ਓਰ ਹੈ। ੨੧੪ ॥

ਪਦ ਅਰਥ :—ਮੁਰਗ—ਕੁੱਕੜ। ਬਲਰੀਆ—ਬਿਲੀਆਂ। ਸਵਾਨਨ—ਕੁੱਤੇ। ਸਾਰਸ—ਸਾਰਕਾਂ ਕਪੋਤ—ਕਬੂਤਰ।

ਅਰਥ :—ਇਕ ਬ੍ਰਹਮ ਦੀਆਂ ਅਨੇਕ ਤਾਕਤਾਂ ਹਨ ਕਿਤੇ (ਸਮੁੰਦਰ ਤੇ ਦਰਿਆ) ਲਹਰਾਂ ਉਠਾਕੇ ਸ਼ੇਰ ਕਰ ਰਿਹਾ ਹੈ। ਕਿਤੇ ਕੁੱਕੜ ਹੋਕੇ ਬਾਂਗ ਦੇ ਰਿਹਾ ਹੈ ਕਿਤੇ ਬਿੱਲੀ ਬਣਕੇ ਕੁੱਕੜ ਨੂੰ ਝਪਟਾਂ ਮਾਰਦਾ ਹੈ, ਕਿਤੇ ਕੁੱਤੇ ਭੌਂ ਕਰਦੇ ਹਨ ਕਿਤੇ ਮੋਰ ਹੋ ਕੇ ਸ਼ੇਰ ਪਾ ਰਿਹਾ ਹੈ ਤੇ ਪੈਲਾਂ ਪਾਉਂਦਾ ਹੈ। ਘੁਘੀਆਂ, ਸਾਰਕਾਂ ਤੇ ਕਬੂਤਰ ਬਣਕੇ ਤੇ ਚਿੜੀਆਂ ਵੱਖੋ ਵੱਖਰੀਆਂ ਬੋਲੀਆਂ ਬੋਲ ਰਿਹਾ ਹੈ। ਬਾਜ ਤੇ ਸ਼ਿਕਰਾ ਮਾਸਆਹਾਰੀ ਬਣਕੇ ਪੰਛੀਆਂ ਤੇ ਜੋਰ ਕਰਕੇ ਦਿਖਾਲ ਰਿਹਾ ਹੈ ਰਾਜਾ ਸਾਹਿਬ ਬਿਆਨ ਕਰਦੇ ਹਨ ਕਿ ਕੀ ਬਿਆਨ ਕਰੀਏ ਬ੍ਰਹਮ ਦੇ ਪਰਕਾਸ਼ ਤੋਂ ਹੀ ਸਭ ਪਰਕਾਸ਼ਮਾਨ ਹਨ। ੨੧੪ ॥

ਭਾਵ :—ਨਾ ਕੇਵਲ ਹਰੀ ਜਨ ਹੀ ਹਰੀ ਦਾ ਨਾਮ ਉਚਾਰਦੇ ਹਨ, ਸਗੋਂ ਸਾਰੇ ਜੀਅ ਜੰਤ ਪਸ਼ੂ, ਪੰਛੀ ਹਰੀ ਨੂੰ ਯਾਦ ਕਰ ਰਹੇ ਹਨ। ਸੋਢੀ ਸੁਲਤਾਨ ਗੁਰੂ ਰਾਮਦਾਸ ਸਾਹਿਬ ਜੀ ਰਾ ਮਹਲ ੪ ਵਿਚ ਬਿਆਨ ਕਰਦੇ ਹਨ :—

ੴ ਸਤਿਗੁਰ ਪ੍ਰਸਾਦਿ :—

ਹਰਿ ਜਨ ਬੋਲਤ ਸ੍ਰੀ ਰਾਮ ਨਾਮਾ ਮਿਲਿ ਸਾਧ ਸੰਗਤਿ ਹਰਿ ਤੋਰ। ਰਹਾਉ ॥

ਹਰਿ ਧਨ ਬਨਜਹੁ ਹਰਿ ਧਨ ਸੰਚਹੁ ਜਿਸ ਲਾਗਤ ਹੈ ਨਹੀਂ ਚੋਰ।

ਚਾੜ੍ਹਕ ਮੋਰ ਬੋਲਤ ਦਿਨ ਰਾਤੀ ਸਨਿ ਘਨਹਰਿ ਕੀ ਘੋਰ।

ਜੋ ਬੋਲਤ ਹੈ ਮ੍ਰਿਗ ਮੀਨ ਪੰਖੇਰੂ ਸੁ ਬਿਨੁ ਹਰਿ ਜਪਤ ਹੈ ਨਹੀਂ ਹੋਰ।

ਨਾਨਕ ਜਨ ਹਰਿ ਕੀਰਤਿ ਗਾਈ ਛੂਟਿ ਗਇਓ ਜਮ ਕਾ ਸਭ ਸੋਰ।

ਇਕ ਹੈ ਬ੍ਰਹਮ ਹੋਰ ਦੂਸਰੇ ਭਰਮ

ਇਹ ਜਾਣ ਕੇ ਮਰਮ ਜੁ ਪ੍ਰਮ ਪਦੁ ਲਗੀਏ।

ਰੋਜ ਹਰਿ ਰੋਜ ਰੂਹ ਆਪਣੇ ਨੂੰ ਖੋਜ
 ਐਸੇ ਪਾਇ ਕਰ ਚੋਜ ਨਾ ਬਸੋਝ ਬਣ ਰਹੀਏ ।
 ਨਹੀਂ ਕਰੀਏ ਗੁਮਾਨ ਐਸੇ ਹੋਇਕੇ ਸੁਜਾਨ
 ਫਿਰਿ ਪਾਇਕੇ ਗਿਆਨ ਬਿਗਿਆਨ ਹੀ ਮੇ ਰਹੀਏ ।
 ਦਾਸ ਭਗਵਾਨ ਕਰ ਅਮੀਂ ਰਸ ਪਾਨ
 ਏਹੀ ਸਚ ਕਾ ਧਿਆਨ ਜੋ ਬ੍ਰਹਮ ਬਾਕ ਗਹੀਏ ॥੨੧੫॥

ਪਦ ਅਰਥ :—ਮਰਮ—ਭੇਦ। ਪਰਮ ਪਦ—ਗਿਆਨ ਪ੍ਰਾਪਤੀ। ਚੋਜ—ਚੋਜੀ। ਬਸੋਝ—ਬੇ
 ਸਮਝ। ਬਿਗਿਆਨ—ਆਤਮਕ ਅਵਸਥਾ। ਅਮੀ ਰਸ—ਅੰਮ੍ਰਿਤ। ਬੁੱਧ ਪਾਨ—ਪੀਣਾ। ਬ੍ਰਹਮ
 ਵਾਕ—ਕਰਤਾ ਦੀ ਪ੍ਰੇਰਨਾ ਦੁਆਰਾ ਸੁਧ ਅੰਤਹਕਰਣ ਵਿਚ ਉਪਜੀ ਬੁੱਧ।

ਅਰਥ :—ਬ੍ਰਹਮ ਇਕ ਹੈ ਹੋਰ ਸਭ ਭਰਮ ਹਨ, ਇਸ ਭੇਦ ਨੂੰ ਜਾਣਕੇ ਪਰਮ ਪਦ ਨੂੰ ਪ੍ਰਾਪਤ
 ਹੋਵੇ। ਹਰ ਦਿਨ ਹਰ ਸਮੇਂ ਆਪਣੀ ਰੂਹ ਦੀ ਖੋਜ ਕਰੋ ਐਸਾ ਉੱਚਾ ਖਿਆਲ ਪ੍ਰਾਪਤ ਕਰਕੇ
 ਬੇਸਮਝ ਹੋ ਕੇ ਨਹੀਂ ਰਹਿਣਾ ਚਾਹੀਦਾ। ਐਸੀ ਉੱਚ ਸਮਝ ਪ੍ਰਾਪਤ ਕਰਕੇ ਅਹੰਕਾਰ ਨਾ ਕਰੀਏ ਤੇ
 ਹਰ ਵੇਲੇ ਆਤਮਕ ਅਵਸਥਾ ਵਿਚ ਮਗਨ ਰਹੀਏ। ਸੱਚ ਦਾ ਧਿਆਨ ਏਹੀ ਹੈ ਰਾਜਾ ਸਾਹਿਬ
 ਕਥਨ ਕਰਦੇ ਹਨ ਕਿ ਗੁਰਬਾਣੀ ਦਾ ਪੁਨਾ ਪੁਨਾ ਅਭਿਆਸ ਕਰਕੇ ਅੰਮ੍ਰਿਤ ਰਸ ਨੂੰ ਪੀਣਾ
 ਕਰੀਏ ॥੨੧੫॥

ਏਕ ਹੀ ਬ੍ਰਹਮ ਪਰਵਿਰਤੇ ਅਨੇਕ ਭਾਂਤ
 ਦੇਖਦੇ ਖਲਾਰ ਹਮ ਹੁਏ ਬਿਸਮਾਦ ਹੈ।
 ਕਹੀਂ ਵਿਦਵਾਨ ਹੋਇ ਕਰੇ ਉਪਦੇਸ਼ ਹੀ
 ਅਵਿਦਯਾ ਕੋ ਪਾਇ ਕਹੀਂ ਕਰਤ ਫਸਾਦ ਹੈ।
 ਬੰਧੁਏ ਬਿਖਾਦੀ ਕਹੀਂ ਬੰਦੀਖਾਨੇ ਬੰਦ ਹੋਹ
 ਆਦਲ ਬਹਾਰ ਵਿਚ ਕਰੇ ਕਹੀਂ ਸ਼ਾਦ ਹੈ
 ਦਾਸ ਭਗਵਾਨ ਕੈਸੇ ਕਰੀਏ ਬਖਾਨ ਐਸੇ
 ਬ੍ਰਹਮ ਅਪ੍ਰਮਾਨ ਦਸੋ ਦਿਸ਼ਾ ਹੀ ਆਬਾਦ ਹੈ ॥੨੧੬॥

ਪਦ ਅਰਥ :—ਪਰਵਿਰਤੇ—ਪਸਰਿਆ ਹੋਇਆ। ਬਿਸਮਾਦ—ਅਸਚਰਜ। ਬੰਧੁਏ—ਬੰਨ੍ਹੇ ਹੋਏ।
 ਬੰਦੀਖਾਨੇ—ਜੇਲ੍ਹ। ਆਦਲ—ਇਨਸਾਫ ਕਰਨ ਵਾਲਾ। ਸ਼ਾਦ—ਖੁਸ਼ੀਆਂ। ਅਪ੍ਰਮਾਨ—ਨ ਮਿਣਿਆਂ
 ਜਾਣ ਵਾਲਾ। ਦਸੋ ਦਿਸ਼ਾ—ਚਾਰ ਪਾਸੇ, ਚਾਰ ਕੋਨੇ, ਧਰਤੀ ਤੇ ਆਕਾਸ਼।

ਅਰਥ :—ਇਕ ਬ੍ਰਹਮ ਹੀ ਕਈ ਰੂਪ ਧਾਰਕੇ ਪਸਰ ਰਿਹਾ ਹੈ ਉਸਦਾ ਪਸਾਰਾ ਦੇਖਦੇ ਅਸੀਂ
 ਅਸਚਰਜ ਹੋ ਰਹੇ ਹਾਂ। ਕਿਤੇ ਵਿਦਵਾਨ ਹੋਕੇ ਉਪਦੇਸ਼ ਕਰਦਾ ਹੈ, ਕਿਤੇ ਮੂਰਖ ਹੋਕੇ ਖਗੜੇ ਹੀ
 ਖੜੇ ਕਰਦਾ ਹੈ। ਕਿਤੇ ਫਸਾਦੀ ਹੋ ਕੇ ਕੈਦੀ ਬਣਕੇ ਕੈਦਖਾਨੇ ਵਿਚ ਪਿਆ ਹੈ ਕਿ ਅਦਾਲਤੀ ਹੋ
 ਕੇ ਇਨਸਾਫ ਕਰ ਰਿਹਾ ਹੈ ਤੇ ਕਿਤੇ ਖੁਸ਼ੀਆਂ ਕਰ ਰਿਹਾ ਹੈ। ਬਹਮ ਦੇ ਪਸਾਰੇ ਨੂੰ ਕਿੱਥੋਂ ਤੱਕ

ਦੱਸੀਏ ਰਾਜਾ ਸਾਹਿਬ ਕਥਨ ਕਰਦੇ ਹਨ ਬ੍ਰਹਮ ਦੀ ਮਿਣਤੀ ਨਹੀਂ ਹੋ ਸਕਦੀ ਦਸੋਂ ਦਿਸ਼ਾ ਓਸੇ ਦੀ ਆਬਾਦੀ ਹੈ। ੨੧੬ ॥

ਤੂੰ ਹੀ ਬ੍ਰਹਮ ਬੇਦ ਤੂੰ ਹੀ ਹੈ

ਅਭੇਦ ਭੇਦ ਅਛਲ ਅਛੇਦ ਛੇਦ ਹੋਇਆ ਹੈ ਨਦਾਨ ਤੂੰ।

ਤੂੰ ਹੀ ਰਾਮ ਅੰ ਰਹੀਮ ਤੂੰ ਹੀ ਗਾਫਲ ਗਨੀਮ ਤੂੰ ਹੀ

ਹਾਕਮ ਹਕੀਮ ਭਇਆ ਸਾਕਨ ਸੁਜਾਨ ਤੂੰ।

ਤੂੰ ਹੀ ਮੌਲਵੀ ਮੁਲਾਣਾ ਤੂੰ ਹੀ ਪੰਡਿਤ ਸਿਆਣਾ ਤੂੰ ਹੀ

ਹੋਇਕੇ ਨਿਤਾਣਾ ਭੋਦਾ ਫਿਰੇਂ ਬੀਆਬਾਨ ਤੂੰ।

ਸਰਬ ਜਹਾਨ ਤੂੰ ਹੀ ਸੂਖਮ ਸਮਾਨ ਜਾਨ।

ਦਾਸ ਭਗਵਾਨ ਆਹਾ ਸਭ ਦਰਮਿਆਨ ਤੂੰ। ੨੧੭ ॥

ਸ਼ਬਦ ਅਰਥ :—ਆਤਮਾ—ਪ੍ਰਭੂ। ਬ੍ਰਹਮ ਵੇਦ—ਬ੍ਰਹਮ ਨੂੰ ਜਾਨਣ ਵਾਲਾ। ਅਭੇਦ ਭੇਦ—ਭੇਤ ਬਿਨਾਂ। ਅਛਲ—ਨਾ ਛਲਿਆ ਜਾਣ ਵਾਲਾ। ਨਦਾਨ—ਬੇ ਸਮਝ। ਗਾਫਲ—ਗਫਲਤ ਕਰਨ ਵਾਲਾ। ਗਨੀਮ—ਦੁਸ਼ਮਨ। ਹਾਕਮ—ਅਫਸਰ। ਹਕੀਮ—ਵੈਦ। ਸਾਕਨ—ਟਿਕਾਨਾ। ਸੁਜਾਨ—ਸਮਝਦਾਰ। ਭੋਦਾ—ਫਿਰਨਾ। ਬੀਆਬਾਨ—ਉਜਾੜ। ਸਮਾਨ—ਇਕੋ ਜਿਹਾ। ਆਹਾ—ਹੈ। ਦਰਮਿਆਨ—ਸੱਭ ਦੇ ਅੰਦਰ।

ਅਰਥ :—ਤੂੰ ਹੀ ਆਤਮਾ ਹੈ ਤੇ ਫੇਰ ਜਾਨਣ ਵਾਲਾ ਭੀ ਤੂੰ ਹੀ ਹੈ, ਭੇਦ ਰਹਿਤ, ਨਾ ਛਲਿਆ ਜਾਣ ਵਾਲਾ, ਨਾ ਕਟਿਆ ਜਾਣ ਵਾਲਾ ਤੇ ਬੇਸਮਝ ਭੀ ਤੂੰ ਹੀ ਹੈ। ਹਿੰਦੂਆਂ ਦਾ ਰਾਮ ਤੇ ਮੁਸਲਮਾਨਾਂ ਦਾ ਰਹੀਮ ਗਾਫਲ ਵਿਚ ਤੇ ਦੁਸ਼ਮਨ ਵਿਚ ਦੁਸ਼ਮਨੀ ਭੀ ਤੇਰੀ ਹੀ ਹੈ। ਹੁਕਮ ਕਰਨ ਵਾਲਾ ਹਾਕਮ ਤੇ ਰੋਗੀਆਂ ਨੂੰ ਦਾਰੂ ਦੇਣ ਵਾਲਾ ਹਕੀਮ ਤੇ ਸਜਾਨ! ਸਾਰੇ ਤੇਰੇ ਟਿਕਾਣੇ ਹਨ। ਮੌਲਵੀ ਮੁਲਾਣਾ ਹੋਕੇ ਸ਼ਹਰ ਦੇ ਰਸਤੇ ਦਸਣ ਵਾਲਾ ਤੇ ਪੰਡਿਤਾਂ ਵਿਚ ਪੰਡਤਾਈ ਭੀ ਤੇਰੀ ਹੀ ਹੈ ਤੇ ਫੇਰ ਕਮਜ਼ੋਰ ਹੋ ਕੇ ਜੰਗਲਾਂ ਵਿਚ ਤੂੰ ਹੀ ਭੋਦਾ ਫਿਰਦਾ ਹੈ। ਸਾਰੇ ਜਗਤ ਵਿਚ ਛੋਟੇ ਤੋਂ ਛੋਟਾ ਹੋਕੇ ਰਾਜਾ ਸਾਹਿਬ ਕਥਨ ਕਰਦੇ ਹਨ ਅੰਤਰ ਆਤਮੇ ਸਾਰਿਆਂ ਵਿਚ ਵਰਤ ਰਿਹਾ ਹੈ। ੨੧੭ ॥

ਨੂਰ ਕਾ ਫਲਾਹ ਹੈ ਖਲਾਹ ਜੋ ਬਿਹਾਰ ਯਾਰ

ਨੂਰ ਕੀ ਪੁਕਾਰ ਸਾਰੇ ਨੂਰ ਭਰਪੂਰ ਹੈ।

ਨੂਰ ਕੀ ਪਨਾਹ ਸਾਰੇ ਨੂਰ ਹੀ ਗਵਾਹ ਸਾਰੇ

ਨੂਰ ਕੀ ਸਲਾਹ ਸਾਰੇ ਨੂਰ ਕਾ ਜ਼ਹੂਰ ਹੈ।

ਨੂਰ ਕਾ ਉਜਾਰਾ ਸਾਰੇ ਨੂਰ ਕਾ ਇਸ਼ਾਰਾ ਸਾਰੇ

ਨੂਰ ਕਾ ਨਜ਼ਾਰਾ ਸਾਰੇ ਘੁਰ ਦਾ ਮਾਮੂਰ ਹੈ।

ਜੁਮਲਾ ਜਹਾਨ ਦਰਮਿਆਨ ਜਾਨ ਨੂਰ ਹੈ।

ਜੁ ਦਾਸ ਭਗਵਾਨ ਵਾਹ ਵਾਹ ਕੈਸੇ ਨੂਰ ਹੈ। ੨੧੮ ॥

ਪਦ ਅਰਥ :—ਫਲਾਰ—ਪਸਾਰਾ। ਭਰਪੂਰ—ਪਰੀਪੂਰਨ। ਪਨਾਹ—ਆਸਰਾ। ਜ਼ਹੂਰ—ਨਜ਼ਾਰਾ।
ਉਜਾਰਾ—ਰੋਸ਼ਨੀ। ਇਸ਼ਾਰਾ—ਸੈਨਤ। ਘੁਟ—ਸੂਰ ਆਦਿਕ ਪਸ਼ੂਆਂ ਦਾ ਸਬਦ।
ਮਾਮੂਰ—ਖੁਸ਼ਹਾਲਤ। ਜੁਮਲਾ—ਸਾਰਾ। ਦਰਮਿਆਨ—ਵਿਚਕਾਰ। ਨੂਰ—ਕਰਤਾਰ ਦਾ ਚਮਤਕਾਰ।

ਅਰਥ :—ਹੇ ਮਿੱਤ੍ਰਾ! ਨੂਰ ਦਾ ਸਾਰੇ ਵਿਹਾਰ, ਫੈਲਾਓ ਉਤੇ ਪਸਾਰਾ ਹੈ ਨੂਰ ਦਾ ਹੀ ਬੋਲ
ਬਾਲਾ ਤੇ ਨੂਰ ਹੀ ਸਾਰੇ ਭਰਪੂਰ ਹੈ। ਸਭ ਨਰ ਦੇ ਹੀ ਆਸਰੇ ਹਨ ਤੇ ਨੂਰ ਹੀ ਸਾਰਿਆਂ ਦਾ ਸ਼ੇਸਟ
ਗਾਵਹਾ ਹੈ ਨੂਰ ਹੀ ਸਾਰਿਆਂ ਦਾ ਸਲਾਹਕਾਰ ਤੇ ਓਸੇ ਦਾ ਹੀ ਸਾਰੇ ਜ਼ਹੂਰ ਹੈ। ਨੂਰ ਦੇ ਇਸ਼ਾਰੇ
ਤੇ ਸਭ ਚਲਦੇ ਹਨ ਤੇ ਰੋਸ਼ਨੀ ਭੀ ਨੂਰ ਦੀ ਹੀ ਹੈ। ਸਾਰੇ ਨੂਰ ਹੀ ਨਜ਼ਰ ਆ ਰਿਹਾ ਹੈ ਤੇ ਨੂਰ ਹੀ
ਖੁਸ਼ੀ ਵਿਚ ਉਛਲਕੇ ਸਾਰੇ ਪਸ਼ੂਆਂ ਵਿਚ ਸ਼ੋਰ ਪਾ ਰਿਹਾ ਹੈ। ਰਾਜਾ ਸਾਹਿਬ ਕਬਨ ਕਰਦੇ ਹਨ
ਸਾਰੇ ਜਗਤ ਦੇ ਵਿਚਕਾਰ ਨੂਰ ਹੀ ਨੂਰ ਹੈ ਇਸ ਕਰਕੇ ਵਾਹ ਵਾਹ ਨੂਰ ਹੈ। ੨੧੮॥

ਭਾਵ :—ਸਭ ਲੋਕਾਂ ਦਾ ਅਸਲੀ ਜੋਤਿ ਰੂਪ ਹਰੀ ਹੈ, ਇਸ ਲਈ ਕੋਈ ਨਫ਼ਰਤ ਦੇ ਲਾਇਕ
ਨਹੀਂ, ਸਾਰੇ ਹਰੀ ਦਾ ਰੂਪ ਹੋਣ ਕਰਕੇ ਮਾਨਯੋਗ ਹਨ। ਜਿਸ ਨੂਰ ਦੀ ਮਹਿਮਾ ਰਾਜਾ ਸਾਹਿਬ ਨੇ
ਉਪਰਲੇ ਕਬਿੱਤ ਵਿਚ ਕੀਤੀ ਉਸ ਨੂਰ ਬਾਰੇ ਕਬੀਰ ਜੀ ਪ੍ਰਭਾਤੀ ਰਾਗ ਵਿਚ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ
ਲਿਖਦੇ ਹਨ :—

ਅਵਲਿ ਅਲਹ ਨੂਰ ਉਪਾਇਆ ਕੁਦਰਤਿ ਕੇ ਸਭ ਬੰਦੇ।

ਏਕ ਨੂਰ ਤੇ ਸਭ ਜਗ ਉਪਜਿਆ ਕਉਨ ਭਲੇ ਕੋ ਮੰਦੇ।

ਲੋਗਾ ਭਰਮਿ ਨ ਭੂਲਹੁ ਭਾਈ।

ਖਾਲਿਕੁ ਖਲਕ ਖਲਕ ਮਹਿ ਖਾਲਿਕ ਪੂਰਿ ਰਹਿਓ ਸਰ ਬਠਾਈ। ਰਹਾਉ ॥

ਮਾਟੀ ਏਕ ਅਨੇਕ ਭਾਂਤ ਕਰਿ ਸਾਜੀ ਸਾਜਨ ਹਾਰੈ।

ਨਾ ਕਛੁ ਪੋਚ ਮਾਟੀ ਕੈ ਭਾਂਡੈ ਨਾ ਕਿਛੁ ਪੋਚ ਕੁਮਾਰੈ।

ਸਭ ਮਹਿ ਸੱਚਾ ਏਕੋ ਸੋਈ ਤਿਸਕਾ ਕੀਆ ਸਭ ਕਿਛੁ ਹੋਈ।

ਹੁਕਮ ਪਛਾਣੈ ਸੋ ਏਕੋ ਜਾਣੈ ਬੰਦਾ ਕਹੀਐ ਸੋਈ।

ਅਲਹੁ ਅਲਖ ਨ ਜਾਈ ਲਖਿਆ ਗੁਰੁ ਗੁੜ ਦੀਨਾ ਮੀਠਾ

ਕਹਿ ਕਬੀਰ ਮੇਰੀ ਸ਼ੰਕਾ ਨਾਸੀ ਸਰਬ ਨਿਰੰਜਨ ਡੀਠਾ।

ਜਬ ਲਗ ਮਨੀ ਬਨੀ ਤਬ ਲਗ ਗਨੀ ਧਨੀ

ਮਨੀ ਗਈ ਹਨੀ ਹਨੀ ਗਈ ਹੈ ਤਵੰਗੀ।

ਮਨੀ ਕਾ ਪਸਾਰਾ ਹੈ ਨਜ਼ਾਰਾ ਦਿਲਦਾਰ ਸਾਰਾ

ਮਨੀ ਕੋ ਬਗਾਰਾ ਤੋ ਬਗਾਰਾ ਰਸ ਅੰਗੀ।

ਸਰਸਬਜ਼ ਮਦਾਨ ਜਹਾਂ ਮਨੀ ਕੀ ਦੁਕਾਨ

ਏਹੋ ਰੋਸ਼ਨੀ ਕੀ ਕਾਨ ਹੈ ਨਦਾਨ ਦੇਵ ਅੰਗੀ।

ਜਮਾਂ ਜਿਨਸ ਜਾਂ ਹਾਰੀ ਗੁਮ ਗਈ ਹੈ ਪਸਾਰੀ ਸਾਰੀ

ਦਾਸ ਭਗਵਾਨ ਹੁਣ ਹੋਈ ਹੈ ਕੁਵੰਗੀ। ੨੧੯॥

ਪਦ ਅਰਥ :—ਮਨੀ—ਧਨ ਦੌਲਤ। ਗਨੀ ਧਨੀ—ਧਨੀ ਗਿਣਿਆਂ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ਹਨੀ—ਨਾਸ਼
 ਾਣਾ। ਤਵੰਗੀ—ਅਮੀਰੀ। ਨਜ਼ਾਰਾ—ਖੇਡ। ਦਿਲਦਾਰਾ—ਪਿਆਰੇ। ਅੰਗੀ—ਦੇਹ ਧਾਰੀ।
 ਤਾਰਾ—ਬਿਗਾੜਨਾ। ਜਮਾ ਜਿਨਸ—ਕੱਠੀ ਹੋਈ ਜਿਨਸ। ਪਸਾਰੀ—ਪਸਾਰਾ। ਕੁਵੰਗੀ—ਗਰੀਬੀ।

ਅਰਥ :—ਜਦ ਤਾਈ ਧਨ ਦੌਲਤ ਕੌਲ ਹੈ ਓਦੋਂ ਤਕ ਧਨੀ ਗਿਣਿਆਂ ਜਾਂਦਾ ਹੈ ਜਦੋਂ ਧਨ
 ਦੀ ਹਾਨੀ ਹੋ ਗਈ ਤਾਂ ਅਮੀਰੀ ਚਲੇ ਗਈ। ਬ੍ਰਹਮ ਚਰਜ ਦਾ ਹੀ ਸਾਰਾ ਨਜ਼ਾਰਾ ਹੈ ਹੋ ਮਿੱਤ੍ਰਾ ਜੇ
 ਬ੍ਰਹਮ ਚਰਜ ਬਿਗੜ ਗਿਆਂ ਤਾਂ ਸਰੀਰਕ ਰਸ ਵੀ ਮਾਨੋ ਖਤਮ ਹੋ ਗਏ। ਦੇਹ ਰੂਪ ਮੈਦਾਨ ਵਿਚ
 ਖੜਾ ਭੀ ਬ੍ਰਹਮ ਚਰਜ ਦੇ ਕਾਰਨ ਹੀ ਹੈ। ਇਹੋ ਹੀ ਨੂਰ ਦੀ ਖਾਨ ਦੇਹ ਵਿਚ ਹੈ ਦੇਵ ਦੇਹ ਦੀ
 ਪ੍ਰਾਪਤੀ ਤਕ ਇਹ ਬ੍ਰਹਮ ਚਰਜ ਪੁਚਾ ਦਿੰਦਾ ਹੈ। ਜਿਸ ਦੇਹ ਅੰਦਰ ਬ੍ਰਹਮ ਚਰਜ ਜੇਹੀ ਜਿਨਸ
 ਨਾ ਰਹੀ ਤਾਂ ਇਦਰੇ ਰੂਪ ਪਸਾਰਾ ਭੀ ਨਿਕੰਮਾ ਹੋ ਜਾਂਦਾ ਹੈ ਰਾਜਾ ਸਾਹਿਬ ਕਥਨ ਕਰਦੇ ਹਨ
 ਫਰ ਕੰਗਾਲ ਹੋ ਜਾਂਦਾ ਹੈ।

ਨਾਰ ਕੀ ਕਲਾਮ ਕਰ ਜਾਏ ਕਤਲਾਮ

ਦੂਰੋਂ ਕਰਕੇ ਸਲਾਮੁ ਜੋ ਛਲਾਂਗ ਮਾਰ ਜਾਈਏ।

ਕਹੇ ਜੇ ਬਚਨ ਜਨ ਸੁਣੀਏ ਨਾ ਦੇਇ ਕੇਨ

ਹਇ ਪ੍ਰਸੰਨ ਮਨ ਪਿਆਰੁ ਨਹੀਂ ਪਾਈਏ।

ਲਾਏ ਜੇ ਪ੍ਰੀਤ ਨਹੀਂ ਮੰਨ ਪ੍ਰੀਤ

ਮੀਤ ਹੋਇਕੇ ਅਤੀਤ ਚੀਤ ਚਾਂਮ ਸਨਾ ਲਾਈਏ।

ਨਾਰ ਨਜ਼ਦੀਕ ਜੇ ਤਹਕੀਕ ਹੋ ਸ਼ਰੀਕ ਠੀਕ

ਦਾਸ ਭਗਵਾਨ ਪੈਹਲੂ ਪੈਹਲੂ ਸੇ ਛਾਪਈਏ।੨੨੦॥

ਪਦ ਅਰਥ :—ਕਲਾਮ—ਬੋਲ। ਕਤਲਾਮ—ਕੱਟ ਜਾਣਾ। ਜਨ—ਇਸਤ੍ਰੀ। ਅਤੀਤ—ਉਦਾਸੀ।
 ਨਜ਼ਦੀਕ—ਨੇੜੇ। ਤਹਕੀਕ—ਠੀਕ। ਸ਼ਰੀਕ—ਹਿੱਸਾ ਲੈਣਾ। ਪਹਲੂ—ਪਾਸੇ।

ਅਰਥ :—ਰਾਜਾ ਸਾਹਿਬ ਜੀ ਦਾ ਉਪਦੇਸ਼ ਪਰਾਈ ਇਸਤ੍ਰੀ ਬਾਰੇ ਹੈ ਕਿਉਂਕਿ ਗੁਰਮਤ
 ਕੌਹਦੀ ਹੈ “ਏਕਾ ਨਾਰੀ ਜਤੀ ਹੋਇ ਪਰ ਨਾਰੀ ਧੀ ਭੈਣ ਵਖਨੈ” ਅਗੇ ਅਰਥ ਚਲਦਾ ਹੈ
 :—ਇਸਤ੍ਰੀ ਦਾ ਬੋਲ ਜਾਣੋ ਕਤਲ ਕਰ ਜਾਂਦਾ ਹੈ (ਭਾਵ ਧਰਤੀ ਉਖੇੜ ਦਿੰਦਾ ਹੈ) ਸਿਰ ਝੁਕਾ ਕੇ
 ਛਾਲ ਮਾਰ ਕੇ ਪਰੇ ਹੱਟ ਜਾਣਾ ਚਾਹੀਏ ਜੇ ਕੋਈ ਗਲ ਕਹੇ ਤਾਂ ਉਸ ਨੂੰ ਕੰਨ ਦੇ ਕੇ ਨਾ ਸੁਣੀਏ
 ਤੇ ਮਨ ਵਿਚ ਪਸੀਜ ਕੇ ਪਿਆਰਾ ਵਾਲਾ ਸੁਭਾਵ ਨਾ ਬਣਾਈਏ। ਕਿਉਂਕਿ ਜੇ ਇਸਤ੍ਰੀ ਪਿਆਰ
 ਪਾਉਂਦੀ ਹੈ ਇਸ ਦੀ ਪ੍ਰੀਤ ਦਾ ਭਰੋਸਾ ਨਹੀਂ ਹੋ ਮਿੱਤ੍ਰਾ! ਉਦਾਸੀ ਹੋ ਕੇ ਚਿਤ ਚੰਮ ਨਾਲ ਨਾ
 ਲਾਈਏ। ਰਾਜਾ ਸਾਹਿਬ ਬਿਆਨ ਕਰਦੇ ਹਨ ਜੇਕਰ ਕਿਸੇ ਕਾਰਨ ਕਰਕੇ ਇਸਤ੍ਰੀ ਦਾ ਨੇੜ
 ਕਰਨਾ ਪੈ ਜਾਵੇ ਦਾ ਸਾਰਿਆਂ ਪਾਸਿਆਂ ਤੋਂ ਖਬਰਦਾਰ ਰਹਿ ਕੇ ਆਪਣਾ ਆਪ ਬਚਾਈਏ।੨੨੦॥

ਜਿਸਮ ਜਨਾਨਾ ਨਹੀਂ ਆਪਣਾ ਬਰਾਨਾ

ਕਿਉਂ ਫਿਰਦਾ ਦਿਵਾਨਾ ਪਰਵਾਨਾ ਜਲ ਜਾਏਂਗਾ।

ਦੇਖਕੇ ਤੇ ਲਾਸ਼ ਨਹੀਂ ਕਰੀਂ ਦਿਲ ਪਾਸ
 ਪਾਸ ਮਿਲੇ ਨਾ ਨਕਾਸ ਲਾਸ਼ ਆਪਣੀ ਖਪਾਏਂਗਾ।
 ਐਸਾ ਇਸ ਦਾ ਨਜ਼ਾਰਾ ਭਾਰਾ ਕਾਤਲ ਕਰਾਰਾ
 ਯਾਰਾ ਖਾਇਕੇ ਇਸ਼ਾਰਾ ਮਾਰਾ ਮਾਰਾ ਪਿਆ ਗਾਏਂਗਾ।
 ਦਾਸ ਭਗਵਾਨ ਕੁਝ ਬਣੀ ਇਨਸਾਨ
 ਹੁਣ ਹੋਈਂ ਨਾ ਨਦਾਨ ਆਪ ਆਪ ਮੈਂ ਸਮਾਏਂਗਾ। ੨੨੧ ॥

ਪਦ ਅਰਥ :—ਜਿਸਮ ਜਨਾਨਾ—ਇਸਤ੍ਰੀ ਦਾ ਸਰੀਰ। ਦਿਵਾਨਾ—ਸੁਦਾਈ।
 ਪਰਵਾਨਾ—ਪਤੰਗਾ। ਲਾਸ਼—ਦੇਹ। ਦਿਲ ਪਾਸ—ਦਿਲ ਦੇਣਾ। ਨਕਾਸ—ਨਿਕਲਨਾ।
 ਨਜ਼ਾਰਾ—ਝਲਕਾ। ਕਾਤਲ ਕਰਾਰਾ—ਬੜਾ ਕਤਲ ਕਰਨ ਵਾਲਾ।

ਅਰਥ :—ਜਨਾਨੀ ਦੀ ਦੇਹ ਤੇ ਕਿਉਂ ਲੱਟੂ ਹੋਇਆ ਫਿਰਦਾ ਹੈ ਇਹ ਅੱਗ ਦੀ ਲਾਟ ਹੈ
 ਸੁਦਾਈਆਂ ਪਤੰਗਿਆਂ ਵਾਂਗ ਸੜ ਜਾਏਂਗਾ। ਇਸ ਦੀ ਲਾਸ਼ ਨੂੰ ਦੇਖਕੇ ਨੇੜ ਨਾ ਕਰ ਬੈਠੀ ਫੇਰ
 ਛੁਟਕਾਰਾ ਔਖਾ ਹੋ ਜਾਊ ਤੇ ਆਪਣੀ ਲਾਸ਼ ਦਾ ਨਾਸ਼ ਕਰ ਲਏਂਗਾ। ਹੇ ਮਿੱਤਾ! ਇਸ ਦੀ ਅੱਖ
 ਦਾ ਇਸ਼ਾਰਾ ਤੈਨੂੰ ਕਤਲ ਕਰ ਜਾਏਗਾ ਇਸ਼ਕ ਮਜਾਜੀ ਦੇ ਹੱਥ ਵਿਕ ਕੇ ਮਾਰਾ ਮਾਰਾ ਪਿਆ
 ਗਾਉਂਦਾ ਫਿਰੇਂਗਾ। ਰਾਜਾ ਸਾਹਿਬ ਖਬਰਦਾਰ ਕਰਦੇ ਹਨ ਕਿ ਮੂਰਖਾ ਬੇਦਿਆਂ ਵਾਲੇ ਕੰਮ
 ਕਰਕੇ ਹੀ ਆਪਣੇ ਸਹੀ ਰੂਪਾ ਵਿਚ ਸਮਾਈ ਪਾ ਸਕੇਂਗਾ। ੨੨੧ ॥

ਕਾਮਨੀ ਕੀ ਕਾਰ ਲਈ ਏਸ ਗਲ ਬਚਾਰ ਫੇਰ
 ਮਾਣੀਏ ਬਹਾਰ ਦਿਲਦਾਰ ਦਿਲ ਪਾਈਏ।
 ਦੱਮਾਂ ਕੀ ਦੁਕਾਨ ਕਿਤੇ ਖੋਲੀਏ ਮਕਾਨ
 ਨਹੀਂ ਹੋਇਕੇ ਨਦਾਨ ਆਨ ਬਾਨ ਕੋ ਲਗਾਈਏ।
 ਪਾਇ ਬਿਗਿਆਨ ਨਹੀਂ ਰਹੇ ਜਹ ਗਿਆਨ
 ਧਿਆਨ ਕਹਾਂ ਅਗਿਆਨ ਜਹਾਂ ਗਿਆਨ ਹੀ ਗਵਾਈਏ।
 ਦਾਸ ਭਗਵਾਨ ਬੋਲ ਤਾਖਤ ਹੈਂ ਤੋਲ ਤੋਲ
 ਹੋਇਕੇ ਅਬੋਲ ਬਿਚ ਬੋਲਦੇ ਸਮਾਈਏ। ੨੨੨ ॥

ਪਦ ਅਰਥ :—ਕਾਮਨੀ ਕੀ ਕਾਰ—ਇਸਤ੍ਰੀ ਦਾ ਪ੍ਰਭਾਵ। ਦਿਲਦਾਰ—ਪਿਆਰਾ।
 ਦੱਮ—ਸੁਆਸ। ਬਾਨ—ਆਦਤ—ਬਿਗਿਆਨ—ਆਤਮਕ ਗਿਆਨ।

ਅਰਥ :—ਚੰਗੀ ਵਿਚਾਰ ਦੁਆਰਾ ਇਸਤ੍ਰੀ ਦੇ ਅਸਰ ਹੇਠੋਂ ਨਿਕਲਕੇ ਦਿਲਾਂ ਦਾ ਮਾਲਕ
 ਦਿਲਦਾਰ ਨੂੰ ਆਪਣਾ ਦਿਲ ਦੇ ਕੇ ਪ੍ਰਾਪਤੀ ਕਰੀਏ (ਮਨ ਬੇਚੈ ਸਤਿਗੁਰ ਕੇ ਪਾਸ ਤਿਸ ਸੇਵਕ
 ਕੇ ਕਾਰਜ ਰਾਸ) ਹੋਰ ਖੋਟੀਆਂ ਵਾਦੀਆਂ ਛੱਡ ਕੇ ਸੁਭ ਸੁਆਸਾਂ ਰੂਪੀ ਪੂੰਜੀ ਲਾਕੇ ਸਿਮਰਨ ਦਾ
 ਵਪਾਰ ਕਰੀਏ ਭਾਵ ਆਪ ਜਪੀਏ ਹੋਰਨਾ ਨੂੰ ਜਪਾਈਏ (“ਨਾਨਕ ਪੂਝ ਮੰਗਿ ਤਿਸ ਗੁਰ ਸਿਖਕੀ
 ਜੋ ਆਪ ਜਪੇ ਅਵਹਰ ਨਾਮ ਜਪਾਵੈ”) ਜੇਹੜਾ ਗਿਆਨ ਮੂਰਖਤਾ ਦੇ ਪਾਸ ਲਜਾਣ ਵਾਲਾ ਹੋਵੇ
 ਉਸ ਵਲ ਧਿਆਨ ਕਾਸਨੂ ਲਾਈਏ। ਆਤਮਕ ਗਿਆਨ ਦੀ ਪ੍ਰਾਪਤੀ ਹੀ ਯੋਗ ਹੈ ਜਿਥੇ ਝੁੱਟੇ

ਗਿਆਨ ਨਾਸ਼ ਹੋ ਜਾਂਦੇ ਹਨ। (“ਐਸਾ ਗਿਆਨ ਵੀਚਾਰ ਮਨਾ, ਹਰ ਕੀਨ ਸੇਵਹਿ ਦੁਖ ਭੰਜਨਾ”) ਰਾਜਾ ਸਾਹਿਬ ਤੋਲ ਤੋਲ ਕੇ ਬਚਨ ਬੋਲਦੇ ਹਨ ਤੇ ਕਹਿੰਦੇ ਹਨ ਮਨ ਨੂੰ ਸੰਸਾਰ ਵਲੋਂ ਚੁਪ ਕਰਾ ਕੇ ਬੋਲੇ ਵਾਲੇ ਦੇ ਵਿਚ ਲੀਨ ਹੋ ਜਾਈਏ। ੨੨॥

ਕਾਮਨੀਂ ਸੋਂ ਕੇਲ ਕਰ ਦਾਮਨੀ ਸੋਂ ਮੇਲ ਕਰ
ਸਪਨੀ ਸੋਂ ਖੇਲ ਕਰ ਕੁਸਲ ਕਿਉਂ ਪਾਏਂਗਾ।

ਨੀਤ ਕੋ ਅਨੀਤ ਕਰ ਮੂਰਖ ਕੋ ਮੀਤ ਕਰ
ਜੂਪਨੀ ਕੀ ਜੀਤ ਕੋਨ ਰੁਤਬੇ ਪੈ ਜੋਂਗਾ।

ਦਿਲਕੋ ਬੇਦਿਲ ਕਰ ਪੰਚਨ ਸੇ ਮਿਲਕਰ
ਖੁਦ ਨੂਰੁ ਖਿਲ ਕਰ ਕਹਾਂ ਜਾ ਸਮਾਏਂਗਾ।

ਸਮਝ ਲੈ ਸਾਰ ਐਸੇ ਭਾਖਤ ਹੋ ਬਾਰ ਬਾਰ
ਦਾਸ ਭਗਵਾਨ ਕਦੋਂ ਫੇਰ ਘਰ ਆਏਂਗਾ। ੨੨੩।

ਪਦ ਅਰਥ :—ਕਾਮਨੀ—ਇਸਤ੍ਰੀ। ਕੇਲ—ਰੰਗ ਰਲੀਆਂ। ਦਾਮਨੀ—ਬਿਜਲੀ। ਕੁਸਲ—ਖੁਸ਼ੀ। ਨੀਤ ਅਨੀਤ—ਯੋਗ ਅਯੋਗ। ਜੂਪਨੀ—ਜੂਆ। ਰੁਤਬੇ—ਦਰਜੇ। ਪੰਚਨ—ਸੰਤ ਜਨ।

ਅਰਥ :—ਇਸਤ੍ਰੀ ਨਾਲ ਕਾਮ ਕੇਲ ਬਿਜਲੀ ਦੇ ਚਮਕਾਰ ਵੱਤ ਛਿੰਗਾਰ ਮਾਤਰ ਹੈ ਤੇ ਸੱਪਨੀ ਨਾਲ ਖੇਲ ਕੇ ਕਿਵੇਂ ਸੁਖ ਪ੍ਰਾਪਤ ਕਰ ਸਕੇਂਗਾ। (“ਦਾਮਨੀ ਚਮਤਕਾਰ ਤਿਓ ਵਰਤਾਰ ਜਰਾਖੇ”) ਨਾ ਕਰਨ ਯੋਗ ਕੰਮ ਨੂੰ ਕਰਕੇ ਮੂਰਖ ਨੂੰ ਮਿੱਤ੍ਰ ਬਣਾਕੇ ਜੂਏ ਦੀ ਜਿੱਤ ਭੀ ਹਾਰ ਦੇ ਤੁਲ ਹੈ। ਇਹਨਾਂ ਕੰਮਾਂ ਨਾਲ ਕੇਹੜੇ ਦਰਜੇ ਤੇ ਪੁੱਜ ਸਕੇਂਗਾ ਭਾਵ ਕਿਤੇ ਨਹੀਂ (ਕਹੁ ਕਬੀਰ ਕਿਛੁ ਗੁਣ ਵੀਚਾਰ ਚਲੇ ਜੁਆਰੀ ਦੋਵੇਂ ਹੱਥ ਝਾੜ) ਸੱਤ ਪੁਰਸ਼ਾਂ ਦੀ ਸੰਗਤ ਕਰਕੇ ਦਿਲ ਨੂੰ ਦੁਨੀਆਂ ਦੇ ਪਾਸਿਓਂ ਤੋੜ ਕੇ ਖੁਦਾ ਦੇ ਨੂਰ ਦਾ ਅੰਦਰ ਖੋੜਾ ਲਿਆਕੇ ਅਸਲੇ ਵਿਚ ਸਮਾ ਸਕੇਂਗਾ। ਰਾਜਾ ਸਾਹਿਬ ਕਥਨ ਕਰਦੇ ਹਨ ਕਿ ਭਾਈ ਸਿਧਾਂਤ ਨੂੰ ਸਮਝ ਤੈਨੂੰ ਮੁੜ ਮੁੜ ਸਮਝਾਈਦਾ ਹੈ ਕਿ ਫੇਰ ਕਦੋਂ ਆਪਣੇ ਸਰੂਪ ਵਿਚ ਆਵੇਂਗਾ। ੨੨੩॥

ਨਾਰ ਕੀ ਪ੍ਰੀਤ ਮੀਤ ਬੜੀ ਬਿਪ੍ਰੀਤ ਰੀਤ
ਨਰ ਕੋ ਨਾ ਹੀਤ ਚੀਤ ਚੰਚਲ ਮੇਂ ਆਣੀਏ।

ਨਾਰ ਕੀ ਨਿਗਾਹ ਕਰ ਜਾਵੰਦੀ ਫਨਾਹ
ਨਹੀਂ ਕਰੀਏ ਬਸਾਹੁ ਸਾਹੁ ਸੂਤਣੀ ਇਹੁ ਜਾਣੀਏ।

ਦੇਖਕੇ ਤੇ ਚਾਲ ਨਹੀਂ ਹੋਵੀਏ ਬਿਹਾਲ
ਹਾਲ ਸੁਰਤ ਸੰਭਾਲ ਆਪ ਆਪ ਮੈਂ ਸਮਾਣੀਏ।

ਹੱਕ ਕੋ ਨਿਹਾਰ ਹੋਏ ਅਜਬ ਬਹਾਰ
ਫਿਰ ਦਾਸ ਭਗਵਾਨ ਤਾਂ ਅਨੰਦ ਐਸ਼ ਮਾਣੀਏ। ੨੨੪॥

ਪਦ ਅਰਥ :—ਬਿਪ੍ਰੀਤ—ਉਲਟੀ। ਹੀਤ—ਪਿਆਰ। ਫਨਾਹ—ਤਬਾਹ, ਨਾਸ਼।

ਸੂਤਨੀ—ਬੱਚਿਆਂ ਦੇ ਅੱਗੇ ਬੰਨਣ ਵਾਲੀ। ਹੱਕ—ਰੱਬ।

ਅਰਥ :- ਨਾਰੀ ਦੀ ਪ੍ਰੀਤੀ ਹੋ ਮਿੱਤ੍ਰਾ ਬੜੀ ਉਲਟੀ ਹੈ ਇਸ ਲਈ ਨਾਰ ਦਾ ਪਿਆਰ ਚੰਚਲ ਚਿਤ ਵਿਚ ਕਦੇ ਨਾ ਲਿਆਵੀਏ। ਨਾਰ ਦੀ ਨਗਾਹ ਆਦਮੀ ਖਤਮ ਕਰ ਦਿੰਦੀ ਹੈ ਇਸ ਦਾ ਭਰੋਸਾ ਨਾ ਕਰੀਏ ਬੱਚਿਆਂ ਦੇ ਅਗਾ ਢਕਣ ਵਾਲੀ ਇਕ ਟਾਕੀ ਖਿਆਲ ਕਰੀਏ। ਨਾਰੀ ਦੀ ਚਾਲ ਤੇ ਮਸਤ ਨ ਹੋਵੀਏ ਸੁਰਤ ਨੂੰ ਸੰਭਾਲ ਕੇ ਆਪਣੇ ਆਪ ਦਾ ਵੀਚਾਰ ਕਰੀਏ। ਸੱਚ ਤੇ ਸਫਾਈ ਦੀ ਸ਼ਕਤੀ ਜੋ ਸਭ ਦੇ ਪਿਛੇ ਕੰਮ ਕਰ ਰਹੀ ਹੈ ਉਸਨੂੰ ਤੱਕੋ ਰਾਜਾ ਸਾਹਿਬ ਕਥਨ ਕਰਦੇ ਹਨ ਤਾਂ ਫਿਰ ਅਸਚਰਜ ਅਨੰਦ ਤੇ ਸੁੱਖ ਨੂੰ ਮਾਣੋ। ੨੨੪॥

ਨਾਰ ਤੋਂ ਹੈ ਨਾਰ ਨਹੀਂ ਕਰੋ ਇਤਬਾਰ

ਇਹ ਕਰੇਗੀ ਖੁਆਰ ਗਮ ਖੁਆਰ ਬਣ ਰਹੀਓ।

ਸੋਹਲਾ ਦੀਪਕ ਹੈ ਨਾਰ ਏਹ ਸਹੀ ਦਿਲਦਾਰ

ਤੁਝੇ ਆਖਿਆ ਪੁਕਾਰ ਨਾ ਪਤੰਗ ਬਣ ਬਹੀਓ।

ਚਸ਼ਮ ਚੜਾਇ ਕੁਝ ਮਗਜ਼ ਬੜਾਇ ਆਪ

ਆਪ ਕੋ ਪੜਾਇ ਖੁਦ ਨੂਰ ਖੁਦ ਲਗੀਓ।

ਖਸਲਤ ਖੂਬ ਹੋਇ ਮਰਹਮ ਮਹਬੂਬ ਸਹੀ

ਦਾਸ ਭਗਵਾਨ ਤਾਕੇ ਮਰਮ ਕੋ ਗਹੀਓ। ੨੨੪॥

ਪਦ ਅਰਥ :- ਖੁਆਰ—ਖਰਾਬ। ਗਮ ਖੁਆਰ—ਸਹਨ ਸ਼ੀਲਤਾ। ਸੋਹਲਾ ਦੀਪਕ—ਕਾਮਦੇਵ ਮਨ ਮਥ। ਚਸ਼ਮ ਚੜਾਇ—ਰੋਗ ਬਿਚ। ਮਗਜ਼ ਬੜਾਇ—ਸੋਚ ਕੇ। ਖਸਲਤ ਖੂਬ—ਸੋਹਣਾ ਸਭਾ। ਮਰਹਮ—ਭੋਤੀ। ਗਹੀਓ—ਜਾਨਣਾ।

ਅਰਥ :- ਭਾਵੇਂ ਇਸਤ੍ਰੀ ਕਿੰਨੀ ਚੰਗੀ ਤੋਂ ਚੰਗੀ ਪ੍ਰੀਤੀ ਹੋਵੇ ਫੇਰ ਭੀ ਇਤਬਾਰ ਨਾ ਕਰੋ, ਸਹਨਸ਼ੀਲਤਾ ਨੂੰ ਧਾਰਨ ਕਰ ਰੱਖੋ। ਇਹ ਇਸਤ੍ਰੀ ਕਾਮਦੇਵ ਦਾ ਰੂਪ ਹੈ, ਮਨ ਨੂੰ ਮਥਨ ਵਾਲੀ ਹੈ ਦੇਖੀਂ ਕਿਤੇ ਪਤੰਗਾ ਬਣਕੇ ਸੜ ਨਾ ਜਾਈਂ ਜਦ ਸਾਹਮਣੇ ਹੋਵੇ ਤਾਂ ਘੂਰੀ ਵੱਟ ਕੇ ਡੂੰਘੀ ਸਮਝ ਨਾਲ ਆਪਣੇ ਆਪ ਨੂੰ ਵਿਚਾਰਕੇ ਅੰਦਰ ਦਾ ਗਿਆਨ ਪ੍ਰਾਪਤ ਕਰੀਏ। ਸੋਹਣੇ ਸੁਭਾ ਵਾਲਾ ਸਾਰਿਆਂ ਸੁੰਦਰਾਂ ਦਾ ਸੁੰਦਰ ਵਾਹਿਗੁਰੂ ਹੈ ਰਾਜਾ ਸਾਹਿਬ ਕਥਨ ਕਰਦੇ ਹਨ ਉਸਦੇ ਭੇਦ ਨੂੰ ਜਾਣੀਏ। ੨੨੫॥

ਨਰ ਕੋ ਹੈ ਨਾਰੀ ਜੈਸੇ ਧੂਏਂ ਕੀ ਗੁਬਾਰੀ ਭਾਰੀ

ਅਕਲ ਭਲਾਇ ਸਾਰੀ ਕਰੇ ਖਫਤਾਨਾ ਹੈ।

ਹੋਇ ਰਿਹਾ ਅੰਧ ਬੋਲ ਸੁਣਦਾ ਹੈ ਮੰਦ

ਮੰਦ ਕਰੀ ਅਸਵਾਰ ਕੰਧ ਹੋਗਿਆ ਦਿਵਾਨਾ ਹੈ।

ਮਸਲਤ ਮੈਲ ਮੈਲ ਕਰ ਰਿਹਾ ਫੈਲ ਫੈਲ

ਹੋਇ ਰਿਹਾ ਬੋਲ ਵਿਚ ਬੋਲ ਬਸਤਾਨਾ ਹੈ।

ਹੋ ਗਿਆ ਜ਼ਹੀਰ ਗਈ ਤਨ ਭੇ ਤਸੀਰ ਸੀਰ

ਦਾਸ ਭਗਵਾਨ ਪਸ ਪਿਆ ਪਛੁਤਾਨਾ ਹੈ। ੨੨੬॥

ਪਦ ਅਰਥ :—ਖਫਤਾਨਾ—ਸੁਦਾਈ। ਕਰੀ—ਹਾਥੀ। ਕੰਧ—ਜੜ੍ਹਮਤ ਬੁਧ ਹੀਨ। ਮੇਲ
ਮੇਲ—ਮੇਲੀ ਸਲਾਹ। ਫੈਲ—ਕਹਣੀ। ਬੈਲ—ਐਬੀ, ਮੂਰਖ। ਬਸਤਾਨਾ—ਬਧਾ ਹੋਇਆ।
ਜ਼ਹੀਰ—ਸ਼ੋਕਾਤਰ, ਗਮਗੀਨ। ਤਸੀਰ ਸ਼ੀਰ—ਦੁੱਧ ਦਾ ਅਸਰ। ਪਸ—ਪਸ਼ੂ। ਨਾਰ—ਅੱਗ।

ਅਰਥ :—ਅੱਗ ਦੀ ਨਾਲ ਧੂੰਏਂ ਦੇ ਗੁਬਾਰ ਦੀ ਨਿਆਈਂ ਨਾਰੀ ਹੈ ਅਕਲ ਨੂੰ ਭੁਲਾਕੇ
ਸੁਦਾਈ ਕਰ ਵਿੰਦੀ ਹੈ। ਜਿਵੇਂ ਹਾਥੀ ਕਾਗਜ਼ਾਂ ਦੀ ਹਥਨੀ ਦੇਖਦੇ ਕਾਮ ਚੇਸ਼ਟ ਵਿਚ ਅੰਨ੍ਹਾਂ
ਹੋਇਆ ਧਾਈ ਕਰਕੇ ਜਾਂਦਾ ਹੈ ਤੇ ਵੱਸ ਵਿਚ ਹੋ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ਏਸੇ ਤਰ੍ਹਾਂ ਕਾਮੀ ਪੁਰਸ਼ ਮੰਦੇ ਪਾਸੇ
ਤੋਂ ਹਟਾਉਣ ਵਾਲੇ ਬੈਲ ਨਹੀਂ ਸੁਣਦਾ। ਮੂਰਖ ਐਬ ਦਾ ਬੱਝਾ ਹੋਇਆ ਵਧ ਵਧ ਕੇ ਕਾਮ ਚੇਸ਼ਟਾ
ਦੀ ਹੀ ਇੱਛਾ ਕਰਦਾ ਹੈ। ਮਾਂ ਦੇ ਦੁੱਧ ਦਾ ਅਸਰ ਸਰੀਰ ਵਿਚੋਂ ਚਲੇ ਗਿਆ ਰਾਜਾ ਸਾਹਿਬ
ਕਥਨ ਕਰਦੇ ਹਨ ਕਿ ਸ਼ੋਕਾਤਰ ਹੋ ਕੇ ਮੂਰਖ ਫੋਰ ਪਛਤਾਉਂਦਾ ਹੈ। ੨੨੬॥

ਭਾਵ :—ਇਸਤ੍ਰੀ ਸੰਗ ਦਾ ਜੋ ਸਿੱਟਾ ਹੁੰਦਾ ਹੈ ਉਸਦਾ ਭਿਆਨਕ ਦ੍ਰਿਸ਼ ਰਾਜਾ ਸਾਹਿਬ ਜੀ
ਨੇ ਖਿਚਿਆ ਹੈ। ਕਬੀਰ ਜੀ ਭੀ ਇਸ ਬਾਰੇ ਆਪਣੀ ਬਾਣੀ ਵਿਚ ਇਉਂ ਲਿਖਦੇ ਹਨ :—

ਕਾਲਬੂਤ ਕੀ ਹਸਤਨੀ ਮਨ ਬਉਰਾ ਚਲਤ ਰਚਿਓ ਜਗਦੀਸ਼।

ਕਾਮ ਸੁਆਇ ਰਾਜ ਬਸ ਪਰੇ ਮਨ ਬਉਰਾ ਰੇ ਅੰਕੁਸ ਸਹਿਓ ਸੀਸ।

ਬਿਖੇ ਬਾਚ ਹਰਿ ਰਾਚ ਮਨ ਬਉਰਾਨੇ ਗਹਿਓ ਨ ਰਾਮ ਜਹਾਜ਼॥

ਨਾਰ ਕੀ ਜੋ ਨਾਰ ਨਾਰ ਹੋਈ ਹੈ ਤਿਆਰ

ਤਾਰ ਬੰਨਕੇ ਕਤਾਰ ਜੋ ਸਤਾਰ ਸਾਫ ਬਣੀ ਹੈ।

ਬੰਦ ਬੰਦ ਕੇ ਸਵਾਰ ਕਰਕੇ ਸੁਮਾਰ

ਹੋਇ ਰਹੀ ਹੈ ਉਭਾਰ ਜੋ ਕਰਾਰ ਤਾਰ ਤਣੀ ਹੈ।

ਅੰਗ ਅੰਗ ਕੇ ਫਲਾਰ ਰੰਗ ਰੰਗ ਕੇ ਨਖਾਰ

ਢੰਗ ਢੰਗ ਕੀ ਪੁਕਾਰ ਕਰੇ ਕਸ਼ਸ ਇਹ ਮਣੀ ਹੈ।

ਅੜਦ ਬਜ਼ਾਰ ਰਹੇ ਹੁਸਨ ਹਜ਼ਾਰ ਯਾਰ

ਦਾਸ ਭਗਵਾਨ ਐਸੀ ਆਫਤ ਇਹੁ ਅਣੀ ਹੈ। ੨੨੭॥

ਪਦ ਅਰਥ :—ਸਤਾਰ—ਤਾਰਾਂ ਦਾ ਸਾਜ਼। ਕਰਾਰ—ਕਰਾਰੀ। ਫਲਾਰ—ਫੈਲਾਓ।
ਮਣੀ—ਵੀਰਜ। ਅੜਕ—ਅਟਕ ਗਏ। ਆਫਤ—ਮੁਸੀਬਤ। ਅਣੀ—ਤਿਖੀ ਨੋਕ, ਤੀਰ ਦੀ
ਮੁਖੀ।

ਅਰਥ :—ਅੱਗ ਦੀ ਨਾਲ ਇਹ ਨਾਰੀ ਜੋ ਤਿਆਰ ਹੋਈ ਹੈ ਜੋ ਸਤਾਰ ਦੀ ਤਰ੍ਹਾਂ ਸਾਫ ਬਣੀ
ਹੋਈ ਹੈ। ਬੰਦ ਬੰਦ ਗਿਣ ਕੇ ਸਵਾਰੇ ਹੋਏ ਹਨ ਕਰੜੀਆਂ ਤਾਰਾਂ ਕਰਕੇ ਤਣੀ ਹੋਈ ਹੈ। ਹਰ
ਪਰਕਾਰ ਦੇ ਭਾਵ ਵਿਖਾਕੇ ਹਰ ਏਕ ਆਪਣੇ ਵੱਲ ਖਿਚ ਪਾ ਰਹੀ ਹੈ। ਇਹ ਸਾਰੀ ਕਸ਼ਸ ਮਣੀ
ਦੀ ਹੈ ਮਿਤਰਾ ਇਸ ਹੁਸਨ ਦੇ ਬਜ਼ਾਰ ਵਿਚ ਕਈ ਫਸ ਗਏ। ਦਾਸ ਭਗਵਾਨ ਬਿਆਨ ਕਰਦੇ
ਹਨ ਕਿ ਇਸ ਚੇਤਨ ਮਾਇਆ ਨਾਰੀ ਨੇ ਬੜੀਆਂ ਆਫਤਾਂ ਲਿਆਂਦੀਆਂ ਹਨ। ੨੨੭॥

ਨਾਰ ਕੀ ਜ਼ਬਾਨ ਹੈ ਜੋ ਨਰਮ ਨਸਾਨ

ਇਹ ਕਰਕੇ ਬਿਆਨ ਬਾਰ ਜਾਨ ਕੋ ਚਲਾਏਗੀ।

ਮੱਧਮ ਅਵਾਜ਼ ਨਹੀਂ ਸੁਣੀਏ ਦਰਾਜ਼

ਇਹ ਸਮਝ ਲੈ ਰਾਜ਼ ਜੋ ਨਿਮਾਜ਼ ਸੇ ਹਿਲਾਏਗੀ।

ਰੋਜ਼ ਬੰਦਗੀ ਕੁਰਾਨ ਐ ਪੁਰਾਨ ਵਖਿਆਨ

ਇਹ ਕਰਕੇ ਵਖਾਨ ਆਨ ਧਿਆਨ ਕੋ ਭੁਲਾਏਗੀ।

ਮੱਲੀਏ ਮਦਾਨ ਨਹੀਂ ਬਣੇ ਇਨਸਾਨ

ਦਾਸ ਭਗਵਾਨ ਐਸੇ ਐਸੇ ਇਹ ਜਲਾਇਗੀ।੨੨੮॥

ਪਦ ਅਰਥ :— ਦਰਾਜ਼—ਦੂਰੋਂ। ਰਾਜ਼—ਭੇਤ। ਵਖਾਨ—ਬਿਆਨ। ਆਨ ਧਿਆਨ—ਹੋਰ ਧਿਆਨ।

ਅਰਥ:—ਨਾਰੀ ਦੀ ਜ਼ਬਾਨ ਜੋ ਬੜੀ ਨਰਮ ਨਿਸ਼ਾਨ ਵਾਲੀ ਹੈ, ਇਹ ਨਿਸਚੇ ਜਾਣੋਂ ਇਹ ਬੋਲ ਕੇ ਤੁਹਾਡੇ ਜਾਣ ਤੇ ਵਾਰ ਕਰੇਗੀ। ਇਸ ਦੀ ਨੀਵੀਂ ਅਵਾਜ਼ ਦੂਰੋਂ ਭੀ ਨਾ ਸੁਣੀਏ, ਇਸ ਭੇਤ ਨੂੰ ਸਮਝ ਇਹ ਤਾਂ ਨਮਾਜ਼ ਭੀ ਕਜਾ ਕਰ ਦੇਵੇਗੀ ਰੋਜ਼ੇ ਰੱਖਣੇ, ਬੰਦਗੀ ਕਰਨੀ, ਕੁਰਾਨ ਦੀ ਤਲਾਵਤ ਕਰਨੀ ਹਿੰਦੂ ਹੋ ਕੇ ਪੁਰਾਣ ਵਾਚਨੇ ਤੇ ਵਿਆਖਿਆਨ ਕਰਕੇ ਇਹ ਸੁਭ ਕਰਮਾਂ ਤੇ ਆਪਣੇ ਵਿਆਖਿਆਨ ਕਰਕੇ ਧਿਆਨ ਤੋਂ ਬੇ ਧਿਆਨ ਕਰ ਦੇਵੇਗੀ। ਜਦੋਂ ਤੋੜੀ ਇਨਸਾਨ ਖਬਰਦਾਰ ਹੋਕੇ ਆਪਣੇ ਮਨ ਤੇ ਪਹਿਰਾ ਨਹੀਂ ਦਿੰਦਾ ਰਾਜਾ ਸਾਹਿਬ ਬਿਆਨ ਕਰਦੇ ਹਨ ਕਿ ਇਸ ਦੀ ਪਤੰਗੇ ਵਰਗੀ ਦਸ਼ਾ ਰੋਵੇਗੀ।੨੨੮॥

ਆਹੀ ਆਫਤ ਹਜ਼ਾਰ ਹੋਇਆ ਨਾਰ ਸੇ ਪਿਆਰ

ਇਹ ਅਜਬ ਅਜਾਰ ਹੁਣ ਮਿਟੂ ਕਦੇ ਭਾਗ ਸੇ।

ਹੋਇ ਬਿਸਥਾਰ ਦਿਨੋਂ ਦਿਨ ਹੈ ਤਿਆਰ

ਇਹ ਬਿਹਾਰ ਜੋ ਬਕਾਰ ਹੈ ਅਗਾਰ ਆਇਆ ਆਗ ਸੇ।

ਜਿਸ ਦਿਨ ਜਲੇ ਜੀਆ ਤਪ ਤਪ ਖਪੇ ਹੀਆ

ਪੀਆ ਕਨ ਪੀਆ ਕੀਆ ਮੇਲ ਕਾਲੀ ਨਾਗ ਸੇ।

ਕਸ਼ਟ ਸਰੀਰ ਪੀਰ ਹੋਇ ਬਿਨਾ ਪੀਰ

ਪੀਰ ਦਾਸ ਭਗਵਾਨ ਗਏ ਬਾਗ ਬਾਗ ਬਾਗ ਸੇ।੨੨੯॥

ਪਦ ਅਰਥ :—ਆਫਤ—ਮੁਸੀਬਤ। ਅਜਾਰ—ਦੁੱਖ। ਭਾਗ ਸੇ—ਭਾਗਾਂ ਨਾਲ। ਬਿਸਥਾਰ—ਵਾਧਾ। ਅਗਾਰ—ਅੰਗਾਰਾ। ਆਗ—ਅੱਗ ਤੋਂ। ਹੀਆ—ਹਿਰਦਾ। ਨਾਗ—ਸੱਪ। ਪੀਰ—ਪੀੜਾ। ਪੀਰ—ਗੁਰੂ। ਬਾਗ ਬਾਗ—ਖੁਸ਼ੀ ਖੁਸ਼ੀ। ਬਾਗ—ਸੰਸਾਰ ਰੂਪੀ ਬਾਗ।

ਅਰਥ :—ਨਾਰ ਨਾਲ ਪਿਆਰ ਹਜ਼ਾਰ ਮੁਸੀਬਤਾਂ ਦਾ ਘਰ ਹੈ ਇਹ ਅਜੀਬ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦਾ ਦੁੱਖ ਹੈ ਕਦੇ ਭਾਗਾਂ ਨਾਲ ਦੂਰ ਹੋਉਂਦਾ। ਦਿਨੋਂ ਦਿਨ ਜੋ ਜੀਵ ਵਧਦੇ ਜਾ ਰਹੇ ਹਨ ਇਹ ਜੋ ਕਾਮ ਅਗਨੀ ਦਾ ਪਸਾਰਾ ਹੈ, ਇਸ ਦੇ ਕਾਰਨ ਦਿਨੋਂ ਰਾਤ ਖਪ ਖਪ ਹਿਰਦਾ ਤਪ ਰਿਹਾ ਹੈ ਤੇ ਚੋੜਨ

ਰੂਪ ਮਾਇਆ ਸਰਪਨੀ ਨੇ ਪਿਆਰੇ ਪ੍ਰੀਤਮ ਨਾਲ ਮੇਲ ਨਹੀਂ ਹੋਣ ਦਿੱਤਾ। ਗੁਰ ਪੀਰ ਦੇ ਮੇਲ ਤੋਂ ਬਿਨਾ ਅਨੇਕਾਂ ਕਸ਼ਟ ਤੇ ਪੀੜਾਂ ਇਹ ਜੀਵ ਸਹਾਰਦਾ ਹੈ ਰਾਜਾ ਸਾਹਿਬ ਬਿਆਨ ਕਰਦੇ ਹਨ ਕਿ ਇਕ ਗੁਰੂ ਤੇ ਗੁਰੂ ਪੀਰ ਵਾਲੇ ਹੀ ਇਸ ਸੰਸਾਰ ਰੂਪ ਬਾਗ ਦੀ ਸੈਰ ਕਰਕੇ ਖੁਸ਼ੀ ਖੁਸ਼ੀ ਇਥੋਂ ਜਾਂਦੇ ਹਨ।੨੨੯॥

ਸੁਰਤ ਸਵਾਰ ਜਰਾ ਸੁਰਤ ਸੰਭਾਰ

ਨਹੀਂ ਮੋੜਦਾ ਮੁਹਾਰ ਦਿਲਦਾਰ ਦੁਖ ਪਾਏਂਗਾ।

ਚਲੇ ਤੇਜ਼ ਰਫਤਾਰ ਇਹ ਕਰੇਗੀ ਖੁਆਰ

ਖੁਲੀ ਮੂਰਖ ਗਵਾਰ ਕਹਾਂ ਤਕ ਇਹ ਭਜਾਏਂਗਾ।

ਐਸੀ ਹੋਈ ਹੈ ਅਵਾਰ ਚਲੀ ਬਨ ਕੇ ਲਗਾਰ

ਏਹ ਕਰੇਗੀ ਬੇਜਾਰ ਜਦੋਂ ਚਚਲਾਏਗਾ।

ਦਾਸ ਭਗਵਾਨ ਕਿਉਂ ਹੋਇਆ ਹੈ ਨਦਾਨ

ਇਸ ਭੇਤ ਕੇ ਪਛਾਨ ਕਦੋਂ ਫੇਰ ਘਰ ਆਏਂਗਾ।੨੩੦॥

ਪਦ ਅਰਥ :-ਮੋੜਦਾ ਮੁਹਾਰ—ਸਿਧੇ ਰਸਤੇ ਕਿਉਂ ਨਹੀਂ ਆਉਂਦਾ? ਦਿਲਦਾਰ—ਹੋ ਪਿਆਰੇ। ਅਵਾਰ—ਅਵਾਰਾ। ਬੇਜਾਰ—ਦੁਖ। ਚਚਲਾਏਗਾ—ਉਚੀ ਉਚੀ ਰੋਣਾ।

ਅਰਥ :-ਰੂਹ ਜਾਂ ਸੁਰਤੀ ਨੂੰ ਠੀਕ ਕਰੋ ਤੇ ਭਟਕਦੀ ਨੂੰ ਰੋਕੋ ਜੇ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਨਹੀਂ ਕਰੋਗੇ ਤਾਂ ਹੋ ਪਿਆਰੇ! ਦੁਖੀ ਹੋਵੋਗੇ। ਇਹ ਜੋ ਬੜੀ ਤੇਜ਼ੀ ਨਾਲ ਸੁਰਤ ਦੋੜ ਰਹੀ ਹੈ ਇਹ ਠਿਠ ਕਰੇਗੀ ਇਸ ਨੂੰ ਖੁਲ੍ਹ ਦੇ ਕੇ ਮੂਰਖਾ ਕਿਥੋਂ ਤਾਈਂ ਭਜਾਏਂਗਾ। ਸੁਰਤੀ ਕਾਬੂ ਤੋਂ ਬਾਹਰ ਹੋਣ ਕਰਕੇ ਇਹ ਭਟਕਦੀ ਹੀ ਭਟਕਦੀ ਹੈ, ਇਸ ਦੇ ਦੁਖਾਂ ਦਾ ਦੁਖਾਇਆ ਹੋਇਆ ਧਾਹਾਂ ਮਾਰ ਕੇ ਰੋਵੇਗਾ। ਰਾਜਾ ਸਾਹਿਬ ਕਥਨ ਕਰਦੇ ਹਨ ਕਿ ਮੂਰਖ ਨਾ ਬਣ ਭੇਦ ਵਾਲੀ ਗਲ ਨੂੰ ਪਛਾਣਕੇ ਆਪਣੇ ਅਸਲੀ ਘਰ ਵਿਚ ਆ ਜਾ।੨੩੦॥

ਸੁਰਤ ਸਵਾਰ ਦਿਤੀ ਸੁਰਤ ਵਸਾਰ

ਏਹ ਛੱਡੀ ਆ ਮੁਹਾਰ ਤੁਝੇ ਕੌਣ ਸਮਝਾਏਗਾ।

ਕਰੇ ਨਾ ਬਚਾਰ ਕੁਲ ਆਖਦੇ ਪੁਕਾਰ

ਐਸੇ ਰਿਹਾ ਜੇ ਅਵਾਰ ਮਨ ਮਾਰਕੇ ਮਕਾਏਂਗਾ।

ਹੋਇ ਝੁਨਕਾਰ ਜਹਾਂ ਸ਼ਬਦ ਸਮਾਰ

ਤਹਾਂ ਸੁਰਤ ਸੁਧਾਰ ਤਾਂ ਅਨੰਦ ਕੁਛ ਆਏਂਗਾ।

ਲਿਵ ਜਾਇ ਲਗ ਜਹਾਂ ਜੋਤ ਰਹੀ ਜਗ ਮਗ

ਦਾਸ ਭਗਵਾਨ ਲੈ ਰਹਸ ਕੇ ਅਘਾਏਂਗਾ।੨੩੧॥

ਪਦ ਅਰਥ :-ਆਮੁਹਾਰ—ਖੁਲ੍ਹੀ ਛੱਡ ਦੇਣਾ। ਅਵਾਰ—ਅਵਾਰਾ। ਸਮਾਰ—ਚੇਤੇ ਕਰ। ਰਹਸ—ਆਤਮਕ ਅਨੰਦ। ਅਘਾਏਂਗਾ—ਰੱਜ ਜਾਣਾ।

ਅਰਥ :-ਸੁਰਤੀ ਨੂੰ ਸੰਭਾਲਣ ਦਾ ਖਿਆਲ ਹੀ ਭੁਲਾ ਦਿੱਤਾ ਹੈ ਇਸ ਨੂੰ ਆਮੁਹਾਰੀ ਕਿਉਂ

ਛਡਿਆ ਹੈ ਤੈਨੂੰ ਕਉਣ ਸਮਾਝਾਏਗਾ। ਇਸ ਗਲ ਨੂੰ ਵਿਚਾਰ ਸਾਰ ਪੁਕਾਰ ਕੇ ਆਖਦੇ ਹਨ ਇਸ ਅਵਾਰਾ ਮਨ ਨੂੰ ਮਾਰ ਕੇ ਮੁਕਾਇਆਂ ਹੀ ਸੁਰਤੀ ਸੁਧਰ ਸਕਦੀ ਹੈ। ਸੁਧਰੀ ਹੋਈ ਸੁਰਤ ਦੁਆਰਾ ਸ਼ਬਦ ਦੀ ਸੰਭਾਲ ਕਰਨੇ ਕਰਕੇ ਜਿਥੇ ਝੰਕਾਰ ਹੋ ਰਹੀ ਹੈ ਉਥੇ ਦਾ ਅਨੰਦ ਪ੍ਰਾਪਤ ਕਰ ਸਕੇਗਾ। ਜਿਥੇ ਜੋਤ ਜਗ ਰਹੀ ਜੇਕਰ ਉਥੇ ਲਿਵ ਜੁੜ ਜਾਵੇ ਰਾਜਾ ਸਾਹਿਬ ਕਥਨ ਕਰਦੇ ਹਨ ਤਾਂ ਸੱਚੇ ਸੁਖ ਨੂੰ ਪ੍ਰਾਪਤ ਕਰਕੇ ਭੁਖਾਂ ਦੂਰ ਹੋ ਜਾਣਗੀਆਂ। ੨੩੧॥

ਸੁਰਤ ਸਵਾਰ ਹੁਣ ਹੋਇ ਹੁਸ਼ਿਆਰ

ਲਹੇਂ ਸੁਰਤ ਕੀ ਸਾਰ ਤਾਂ ਆਪਾਰ ਸੁਖ ਪਾਏਂਗਾ।

ਫੜੇ ਜੇ ਫਲਾਰ ਮਾਰ ਚਾਬਕ ਜੋ ਸਾਰ

ਸਾਰ ਰਖੇ ਜੇ ਸੁਧਾਰ ਸੁਧਾ ਰਸ ਪੈ ਲੇ ਜਾਏਂਗਾ।

ਨਿਰਤ ਨਿਹਾਰ ਕਰੇ ਸੁਰਤ ਖਲਾਰ

ਹੋਇ ਅਜਬ ਬਹਾਰ ਆਪ ਆਪ ਮੇਂ ਸਮਝੇਂਗਾ।

ਕਰਕੇ ਦੀਦਾਰ ਹੋਇ ਰਹੇ ਹਮਵਾਰ ਯਾਰ

ਦਾਸ ਭਗਵਾਨ ਕੈਸੇ ਕਾਮਨਾ ਚਲਾਏਂਗਾ। ੨੩੨॥

ਅਰਥ :- ਖਬਰਦਾਰ ਹੋਕੇ ਸੁਰਤੀ ਦਾ ਸੰਭਾਲ ਕਰ ਤਾਂ ਅਪਾਰ ਸੁਖ ਪਾਏਂਗਾ। ਜੇ ਸੁਰਤ ਖਿੰਡਾਓ ਵਲ ਜਾਵੇ ਤਾਂ ਗੁਰ ਸ਼ਬਦ ਦਾ ਚਾਬਕ ਲਾਕੇ ਰੋਕੋ ਤਾਂ ਅੰਮ੍ਰਿਤ ਰਸ ਨੂੰ ਪੀਣਾ ਕਰੋਗੇ। ਸੰਸਾਰੀ ਨਾਚ ਨੂੰ ਦੇਖਕੇ ਸੁਰਤ ਖਿਲਰ ਜਾਂਦੀ ਹੈ। ਦੁਨੀਆਂ ਦਾ ਮੰਜ ਮੇਲਾ ਦੇਖਕੇ ਸੁਰਤੀ ਇਸ ਪਾਸੇ ਲੀਨ ਹੋ ਜਾਂਦੀ ਹੈ। ਸੱਚ ਦਾ ਦੀਦਾਰ ਕਰਕੇ ਰਾਜਾ ਸਾਹਿਬ ਕਥਨ ਕਰਦੇ ਹਨ ਕਿ ਪਧਰੇ ਹੋ ਰਹੇ ਹਾਂ ਹੁਣ ਕਾਮਨਾ ਚਲਾਏਮਨ ਨਹੀਂ ਹੁੰਦੀ। ੨੩੩॥

ਸੁਰਤ ਸਵਾਰ ਲਖੀ ਸੁਰਤ ਕੀ ਕਾਰ ਇਹ

ਕਰੇ ਜੇ ਬਗਾਰ ਤਾਂ ਅਜਾਬ ਆਪੁ ਪਾਏਂਗਾ।

ਆਰਫ ਹਜ਼ਾਰ ਕਹਿੰਦੇ ਸੁਖਨ ਸਵਾਰ।

ਨਹੀਂ ਮੰਨੇ ਗੁਫਤਾਰ ਆਪ ਆਪਕੋ ਗਵਾਏਂਗਾ।

ਫੜੇ ਵਿਸਥਾਰ ਨਹੀਂ ਹੁੰਦੀ ਹੈ ਸਹਾਰ

ਕੁਛ ਕਰੇ ਨਾ ਕਰਾਰ ਤਾਂ ਅਨੰਦ ਕੀ ਲੈ ਜਾਏਂਗਾ।

ਬਤਨ ਬਜ਼ਾਰ ਛੱਡੀ ਜਾਂਦਾ ਦਿਲਦਾਰ

ਯਾਰ ਦਾਸ ਭਗਵਾਨ ਕਦੋਂ ਫੇਰ ਘਰ ਆਏਂਗਾ। ੨੩੪॥

ਪਦ ਅਰਥ :- ਬਗਾਰ—ਬਿਨਾਂ ਮਜ਼ੂਰੀ ਭਾਰ ਪਚੋਨਾ। ਅਜਾਬ—ਦੁੱਖ। ਆਰਫ—ਰੱਬੀ ਲੋਕ। ਸੁਖਨ ਸਵਾਰ—ਸੋਹਣੀ ਗਲ। ਗੁਫਤਾਰ—ਕਹਿਣਾ। ਵਿਸਥਾਰ—ਖਿੰਡਾਓ। ਕਰਾਰ—ਟਿਕਾਓ। ਬਤਨ—ਦੇਸ।

ਅਰਥ :- ਸੁਰਤੀ ਨੂੰ ਚੰਗੀ ਸੁਰਤ ਦੁਆਰਾ ਹੀ ਸੁਆਰਿਆ ਜਾ ਸਕਦਾ ਹੈ ਜੇਕਰ ਖਿੰਡਾਓ ਵਾਲੇ ਕੰਮ ਕਰਦਾ ਹੈ ਤਾਂ ਦੁਖੀ ਹੁੰਦਾ ਹੈ। ਰੱਬੀ ਲੋਕ ਹਜ਼ਾਰਾਂ ਦੀ ਗਿਣਤੀ ਵਿਚ ਇਸ ਦੇ ਭਲੇ

ਦੀ ਗਲ ਕਹਿੰਦੇ ਹਨ ਪਰ ਬਚਨ ਨੂੰ ਨਹੀਂ ਮੰਨਦਾ ਤਾਂ ਫੇਰ ਅਨੰਦ ਕਿਵੇਂ ਪ੍ਰਾਪਤ ਹੋਵੇਗਾ। ਹੋ ਮਿੱਤ੍ਰਾ ਰਾਜਾ ਸਾਹਿਬ ਕਥਨ ਕਰਦੇ ਹਨ ਕਿ ਸਾਰੇ ਇਹ ਮੇਲਾ ਭਰਿਆ ਹੀ ਛੱਡ ਕੇ ਤੁਰੇ ਜਾਂਦੇ ਹਨ ਅਸਲੀ ਘਰ ਵਿਚ (ਭਾਵ ਸਰੂਪ ਦਾ ਗਿਆਨ) ਕਦੋਂ ਆਵੇਗਾ। ੨੩੩ ॥

ਬਾਹਜ ਨਿਹਾਰ ਹੋਇ ਰਿਹਾ ਹੈ ਅਵਾਰ

ਕਰ ਚਸ਼ਮ ਤਰਾਰ ਚਾਰ ਕੋਗਲੋਂ ਲੜਾਏਂਗਾ।

ਕਰਿ ਰਿਹਾ ਹੈਂ ਦੀਦਾਰ ਬਾਜੂ ਬਾਜੂ ਕ ਫਲਾਰ

ਚਲ ਜਾਵਣਾ ਅਨਾਰ ਪਿਆਰ ਕੋਗਲੋਂ ਬੜਾਏਂਗਾ।

ਗਾਫਲ ਗਵਾਰ ਦੀਆਂ ਰਬ ਹੈ ਬਸਾਰ

ਹੋਣੀ ਬੁਰਦ ਬਹਾਰ ਪੈਰ ਕੋਗਲੋਂ ਅੜਾਏਂਗਾ।

ਕੂਚ ਦਾ ਮਕਾਨ ਇਹ ਮੁਸ਼ਾਫਰੀ ਸਰਾਏਂ ਜਾਣੁ

ਦਾਸ ਭਗਵਾਨ ਕੂਚਾ ਕੂਚ ਕਰ ਜਾਏਂਗਾ। ੨੩੪ ॥

ਪਦ ਅਰਥ :—ਬਾਹਜ—ਬਾਹਰ ਮੁਖੀ ਬਿਰਤੀ। ਅਵਾਰ—ਅਵਾਰਾ। ਚਸ਼ਮ ਤਰਾਰ—ਚੋਰ ਅੱਖ। ਫਲਾਰ—ਵਧਾਕੇ। ਚਲ ਜਾਵਣਾ ਅਨਾਰ—ਸਰੀਰ ਦਾ ਖਤਮ ਹੋਣਾ। ਬੁਰਦ ਬਹਾਰ—ਬਹਾਰ ਦਾ ਸਮਾਂ ਖਤਮ ਹੋਣਾ। ਕੋਗਲੋਂ—ਕਦੋਂ ਤਾਈਂ।

ਅਰਥ :—ਬਾਹਰ ਮੁਖੀ ਬਿਰਤੀ ਕਰਕੇ ਅਵਾਰਾ ਹੋਕੇ (ਇਸਤ੍ਰੀ ਦੇਖਕੇ) ਚੋਰ ਅੱਖਾਂ ਨਾਲ ਕਦ ਤਾਈਂ ਅੱਖਾਂ ਲੜਾਏਂਗਾ। ਬਣ ਠਣ ਕੇ ਆਪਣੇ ਆਪ ਨੂੰ ਫੁਲ ਫੁਲ ਦਸ ਰਿਹਾ ਇਹ ਝੂਠਾ ਪਿਆਰ ਕਦੋਂ ਤਾਈਂ ਵਧਾਵੇਂਗਾ ਇਕ ਦਿਨ ਤੇਰੀ ਇਸ ਦੇਹ ਨੇ ਖਤਮ ਹੋ ਜਾਣਾ ਹੈ। ਅਵੇਸਲਾ ਹੋ ਕੇ ਰਬ ਨੂੰ ਭੁਲਾ ਕੇ ਇਹ ਜੁਆਨੀ ਵਿਚ ਮਸਤ ਹੋ ਕੇ ਚਾਰ ਦਿਨ ਦੀ ਬਹਾਰ ਵਿਚ ਕਿੰਨਾ ਕੁ ਚਿਰ ਪੈਰ ਅੜਾਏਂਗਾ। ਇਹ ਸੰਸਾਰ ਇਕ ਸਰਾਂ ਦੀ ਤਰ੍ਹਾਂ ਹੈ। ਰਾਜਾ ਸਾਹਿਬ ਕਥਨ ਕਰਦੇ ਹਨ ਕਿ ਇਥੋਂ ਜ਼ਰੂਰ ਡੇਰਾ ਕੂਚ ਕਰਨਾ ਪਏਗਾ। ੨੩੫ ॥

ਭਾਵ :—ਬਿਲਾਵਲ ਰਾਗ ਅੰਦਰ ਪੰਚਮ ਸਤਿਗੁਰ ਸੰਸਾਰ ਦੇ ਅਸਲੇ ਨੂੰ ਦਸਦੇ ਹਨ ਭਜਨ ਵਲ ਪਰੇਰਨਾ ਕਰਦੇ ਹੋਏ ਉਪਰਲੇ ਰਾਜਾ ਸਾਹਿਬ ਆਸ਼ੇ ਨੂੰ ਦਸਦੇ ਹਨ :—

ਤਨ ਧਨ ਜੋਬਨ ਚਲਤਿ ਗਇਆ।

ਰਾਮ ਨਾਮ ਕਾ ਭਜਨ ਨਾ ਕੀਜੋ ਕਰਤ ਬਿਕਾਰ ਨਿਸ ਭੇਰੁ ਭਇਆ। ਰਹਾਉ।

ਅਨਿਕ ਪਰਕਾਰ ਭੋਜਨ ਨਿਤ ਖਾਤੇ ਮੁਖ ਦੰਤਾ ਘਸ ਖੀਨ ਖਇਆ।

ਮੇਰੀ ਮੇਰੀ ਕਰਿ ਕਰਿ ਮੂਠਉ ਪਾਪ ਕਰਤ ਕਹਿ ਪਰੀ ਦਇਆ।

ਮਹਾਂ ਬਿਕਾਰ ਘੋਰ ਦੁਖ ਸਾਗਰ ਤਿਸ ਮਹਿ ਪ੍ਰਾਣੀ ਗਲਤ ਪਾਇਆ।

ਸਰਨ ਪਰੇ ਨਾਨਕ ਸੁਆਮੀ ਕੀ ਬਾਹ ਪਕਰਿ ਪ੍ਰਭਿ ਕਾਢਿ ਲਇਆ।

ਜਿਸਮ ਜੁਆਨ ਬਿਚ ਪਿਆ ਅਭਿਮਾਨ

ਕਰ ਕਰਕੇ ਗੁਮਾਨੁ ਦਿ ਕੋ ਗਲੋਂ ਲਘਾਏਂਗਾ।

ਪਾਇ ਪਾਇ ਪੈਲ ਖੂਬ ਚਲਦਾ ਹੈਂ ਫੈਲ ਫੈਲ
 ਹੋਇਕੇ ਅਵੈਲ ਫੈਲ ਕੋ ਗਲੋਂ ਕਮਾਏਂਗਾ।
 ਕਾਲੁ ਕਰੇ ਮਾਰ ਜਾਂ ਅਗਾਰ ਹੋ ਖੁਆਰ
 ਤੂੰ ਕਬੂਤਰ ਦੇ ਵਾਂਗ ਆਖ ਸਾਸ ਕੋ ਚਰਾਏਂਗਾ।
 ਕੂਚ ਦਾ ਮਕਾਨੁ ਇਹ ਮੁਸਾਫਰੀ ਸਰਾਇ ਜਾਣੁ
 ਦਾਸ ਭਗਵਾਨ ਕੂਚਾ ਕੂਚ ਕਰ ਜਾਏਂਗਾ ॥੨੩੫॥

ਪਦ ਅਰਥ :—ਅਭਿਮਾਨ—ਹੰਕਾਰ। ਪੈਲ—ਆਕੜ—ਆਕੜ ਤੁਰਨਾ। ਅਵੈਲ—ਅਮੋੜ।
 ਫੈਲ—ਐਬ। ਅਗਾਰ—ਅੱਗੇ।

ਅਰਥ :—ਜੁਆਨੀ ਦੇ ਅਹੰਕਾਰ ਵਿਚ ਪਿਆ ਹੋਇਆ ਕਦ ਤਾਈ ਸਮਾਂ ਲਘਾਏਂਗਾ।
 ਬੜਾ ਆਕੜ ਆਕੜ ਕੇ ਚਲਦਾ ਹੈ ਤੇ ਹੰਕਾਰ ਵਿਚ ਫੁਲ ਫੁਲ ਦਸਦਾ ਹੈ। ਅਮੋੜ ਹੋ ਕੇ ਐਬ
 ਕਦ ਤਾਈਂ ਕਮਾਏਂਗਾ? ਜਦੋਂ ਕਾਲ ਦਾ ਡੰਡਾ ਸਿਰ ਤੇ ਵੱਜੇਗਾ ਉਸਦੇ ਅੱਗੇ ਖੁਆਰ ਹੋਣਾ ਪਵੇ
 ਤੇ ਉਸ ਵੇਲੇ ਜਿਵੇਂ ਕਬੂਤਰ ਬਿੱਲੀ ਨੂੰ ਦੇਖਕੇ ਅੱਖਾਂ ਮੀਟ ਲੈਂਦਾ ਹੈ ਓਹੋ ਹਾਲਤ ਤੇਰੀ ਹੋਵੇਗੀ।
 ਇਹ ਸੰਸਾਰ ਇਕ ਸਰਾਂ ਦੀ ਤਰ੍ਹਾਂ ਹੈ। ਰਾਜਾ ਸਾਹਿਬ ਕਬਨ ਕਰਦੇ ਹਨ ਕਿ ਇਥੋਂ ਜ਼ਰੂਰ ਡੇਰਾ
 ਕੂਚ ਕਰਨਾ ਪਏਗਾ।

ਮੌਸਮ ਬਹਾਰ ਨਹੀਂ ਕਰੀਏ ਹੰਕਾਰ ਯਾਰ
 ਖਿਜ਼ਾਂ ਦੀ ਬਹਾਰ ਕਹੀਂ ਨਜ਼ਰ ਨਾ ਆਏਂਗਾ।
 ਨਹੀਂ ਕਰੋ ਇਤਬਾਰ ਇਹ ਜ਼ਿੰਦਗੀ ਨਾ ਪਾਏਦਾਰ
 ਵਾਂਗ ਗੁਲਜ਼ਾਰ ਦਿਲਦਾਰ ਕੁਮਲਾਏਂਗਾ।
 ਝੜੇ ਇਹ ਫਲਾਰ ਜੋਊ ਕਰਿਆ ਪਸਾਰ
 ਰਲ ਜਾਏ ਐਸਾ ਛਾਰ ਨਹੀਂ ਡਾਲ ਫੇਰ ਪਾਏਂਗਾ।
 ਕੂਚ ਦਾ ਮਕਾਨੁ ਇਹੁ ਮੁਸਾਫਰੀ ਸਰਾਇ ਜਾਣੁ
 ਦਾਸ ਭਗਵਾਨ ਕੂਚਾ ਕੂਚ ਕਰ ਜਾਏਂਗਾ ॥੨੩੬॥

ਪਦ ਅਰਥ :—ਖਿਜ਼ਾਂ—ਪੱਤਝੜ। ਨਾ ਪਾਏਦਾਰ—ਪੱਕੀ ਨਹੀਂ, ਕੱਚੀ ਹੈ।
 ਗੁਲਜ਼ਾਰ—ਫੁੱਲਵਾੜੀ। ਫਲਾਰ—ਫੁੱਲਵਾੜੀ। ਡਾਲ—ਡਾਲੀ।

ਅਰਥ :—ਜੁਆਨੀ ਦਾ ਅਹੰਕਾਰ ਨਾ ਕਰੀਏ। ਪਤਝੜ ਦੀ ਰੁੱਤ ਭਾਵ ਬੁਢਾਪੇ ਤੇ ਉਪਰੰਤ
 ਕਿਤੇ ਦੇਖਣ ਵਿਚ ਨਹੀਂ ਆਵੇਗਾ। ਇਸ ਥੋੜੇ ਚਿਰ ਰਹਿਣ ਵਾਲੀ ਜ਼ਿੰਦਗੀ ਦਾ ਕਈ ਭਰੋਸਾ
 ਨਾ ਕਰ ਖਿੜੀ ਫੁਲਵਾੜੀ ਦੇ ਵਾਂਗ ਅੰਤ ਨੂੰ ਕਮਲਾ ਜਾਏਗਾ। ਇਸ ਸੰਸਾਰ ਦੇ ਪਸਾਰੇ ਵਿਚ ਜੋ
 ਤੈਂ ਆਪਣਾ ਖਲਾਰਾ ਪਲਾਰ ਰਖਿਆ ਹੈ ਇਹ ਸਭ ਕੁਛ ਮਿੱਟੀ ਵਿਚ ਮਿਲ ਜਾਏਗਾ ਤੇ ਫੇਰ
 ਆਪਣੇ ਅਸਲੇ ਨਾਲ ਜੁੜਨ ਦਾ ਸਮਾਂ ਹੱਥ ਨਹੀਂ ਆਵੇਗਾ। ਇਹ ਸੰਸਾਰ ਇਕ ਸਰਾਂ ਦੀ ਤਰ੍ਹਾਂ
 ਹੈ। ਰਾਜਾ ਸਾਹਿਬ ਕਬਨ ਕਰਦੇ ਹਨ ਕਿ ਇਥੋਂ ਜ਼ਰੂਰ ਡੇਰਾ ਕੂਚ ਕਰਨਾ ਪਏਗਾ।

ਭਾਵ :—ਭਗਤ ਰਵਿਦਾਸ ਜੀ ਸੂਹੀ ਰਾਗ ਅੰਦਰ ਰਾਜਾ ਸਾਹਿਬ ਦੇ ਉਪਰ ਲਿਖੇ ਆਖੇ ਨੂੰ

ਇਨ੍ਹਾਂ ਅੱਖਰਾਂ ਵਿਚ ਬਿਆਨ ਕਰਦੇ ਹਨ :-

ਉੱਚੇ ਮੰਦਰ ਸਾਲ ਰਸੋਈ।
 ਏਕ ਘਰੀ ਫੁਨਿ ਰਹਨੁ ਨ ਹੋਈ।
 ਇਹੁ ਤਨੁ ਐਸਾ ਜੈਸੇ ਘਾਸ ਕੀ ਟਾਟੀ।
 ਜਲਿ ਗਾਇਉ ਘਾਸ ਰਲਿ ਗਇਓ ਮਾਟੀ। ਰਹਾਉ।
 ਭਾਈ ਬੰਧ ਕੁਟੰਬ ਸਹੇਰਾ।
 ਓਇ ਭੀ ਲਾਗੇ ਕਾਢੁ ਸਵੇਰਾ।
 ਘਰ ਕੀ ਕਾਰਿ ਉਰਹਿ ਤਨ ਲਾਗੀ।
 ਉਹ ਤਉ ਭੂਤ ਭੂਤ ਕਰ ਭਾਗੀ।
 ਕਹਿ ਰਵਿਦਾਸ ਸਭੈ ਜਗੁ ਲੁਟਿਆ।
 ਹਮ ਤਓ ਏਕ ਰਾਮੁ ਕਹਿ ਛੁਟਿਆ।

ਪੁੰਨ ਦਾ ਹੈ ਮਾਥ ਨਹੀਂ ਜਾਣਿਆ ਪ੍ਰਾਣ ਨਾਥ
 ਭੁਲਕੇ ਅਨਾਥ ਨਾਥ ਕਿਸ ਕੋ ਧਿਆਏਂਗਾ।

ਨਹੀਂ ਲਖਿਆ ਅਰੂਪ ਰੂਪ ਭੂਪਨ ਕ ਭੂਪ ਜੋਈ।

ਛੱਡਕੇ ਸਰੂਰ ਰੂਪ ਕਿਸ ਕ ਮਨਾਏਂਗਾ।

ਹਾਦਰ ਹਦੂਰ ਜਿਹੜਾ ਨਹੀਂ ਕਿਤੇ ਦੂਰ ਹੈ
 ਜੋ ਤਜ ਕੇ ਇਹ ਖੁਦ ਨੂਰ ਕਿਸ ਮੇਂ ਸਮਾਏਂਗਾ।

ਕੂਚ ਦਾ ਮਕਾਨ ਇਹੁ ਮੁਸਾਫਰੀ ਸਰਾਇ ਜਾਣ
 ਦਾਸ ਭਗਵਾਨ ਕੂਚਾ ਕੂਚ ਕਰ ਜਾਏਂਗਾ।

ਪਦ ਅਰਥ :- ਪੁੰਨ ਦਾ ਮਾਥ—ਪਛਤਾਉਣਾ। ਅਰੂਪ ਰੂਪ—ਵਾਹਿਗੁਰੂ। ਭੂਪਨ ਕੋ ਭੂਖ—ਰਾਜਿਆਂ ਦਾ ਰਾਜਾ। ਹਾਦਰ ਹਦੂਰ—ਸਦਾ ਨੇੜੇ। ਖੁਦ ਨੂਰ—ਰੋਸ਼ਨ।

ਅਰਥ :- ਪ੍ਰਾਣਾਂ ਦੇ ਦਾਤੇ ਮਾਲਕ ਨੂੰ ਭੁਲਾਕੇ ਪਛਤਾਉਂਦਾ ਹੈ ਅਨਾਥਾਂ ਦੇ ਨਾਥ ਨੂੰ ਭੁਲਾ ਕੇ ਫੇਰ ਕਿਸ ਨੂੰ ਯਾਦ ਕਰੇਂਗਾ? ਰੂਪ ਤੋਂ ਅਰੂਪ ਰਾਜਿਆਂ ਦੇ ਰਾਜੇ ਨੂੰ ਨਹੀਂ ਜਾਣਿਆਂ ਸਹੀ ਸਰੂਪ ਨੂੰ ਛੱਡਕੇ ਕੇਹੜੇ ਰੂਪ ਨੂੰ ਮਨਾਏਂਗਾ? ਜੋ ਹਾਜ਼ਰ ਵਾਹਿਗੁਰੂ ਕਿਤੇ ਦੂਰ ਨਹੀਂ ਜੋ ਤੇਰਾ ਆਪਣਾ ਰੂਪ ਹੈ। ਉਸਨੂੰ ਛੱਡਕੇ ਕਿੱਥੇ ਸਮਾਏਂਗਾ। ਇਹ ਸੰਸਾਰ ਇਕ ਸਰਾਂ ਦੀ ਤਰ੍ਹਾਂ ਹੈ। ਰਾਜਾ ਸਾਹਿਬ ਕਥਨ ਕਰਦੇ ਹਨ ਕਿ ਇਥੋਂ ਜ਼ਰੂਰ ਡੇਰਾ ਕੂਚ ਕਰਨਾ ਪਏਗਾ।

ਭੈਜਲ ਸਗਾਹ ਦੇਖ ਭਰਦਾ ਹੈਂ ਠੰਡੇ ਸਾਹ
 ਜਾਣੀ ਨਾ ਪਨਾਹ ਬੇ ਅਥਾਹ ਗੋਤੇ ਖਾਏਂਗਾ।

ਪਾਮਦਾ ਅਜਾਬ ਬਿਨ ਆਬ ਗਰਕਾਬ
 ਨਹੀਂ ਜਾਣਿਆਂ ਹਸਾਬ ਤਾਂ ਸੁਬਾਬੁ ਕੈਸੇ ਪਾਏਂਗਾ।

ਜਾਇ ਫੜੁ ਪੇਸ਼ਵਾਇ ਦੇਵੇ ਮਾਰਗ ਬਤਾਇ ।

ਇਹ ਕਰਕੇ ਉਪਾਇ ਹੋਲ ਹੁਣ ਹੀ ਹਟਾਏਂਗਾ ।

ਕੂਚ ਦਾ ਮਕਾਨ ਇਹ ਮੁਸਾਫਰੀ ਸਰਾਂਇ ਜਾਣ

ਦਾਸ ਭਗਵਾਨ ਕੂਚਾ ਕੂਚ ਕਰ ਜਾਏਂਗਾ ।੨੩੮॥

ਪਦ ਅਰਥ :—ਭੈਜਲ ਸਗਾਹ—ਅਥਾਹ ਸੰਸਾਰ ਸਾਗਰ । ਠੰਡੇ ਸਾਹ—ਹਉਕੇ । ਪਨਾਹ—ਸਰਣ । ਬੇ ਅਥਾਹ—ਜਿਸ ਦੀ ਡੂੰਘਾਈ ਦਾ ਪਤਾ ਨਾ ਹੋਵੇ । ਅਜਾਬ—ਦੁੱਖ । ਆਬ—ਪਾਣੀ । ਹਸਾਬ—ਤਰੀਕਾ । ਸਬਾਬ—ਪੁੰਨ ਫੱਲ । ਪੇਸ਼ਵਾਇ—ਗੁਰੂ ਜਾਂ ਰਹਿਬਰ । ਹੋਲ—ਦੁੱਖ ।

ਅਰਥ :—ਸੰਸਾਰ ਸਾਗਰ ਜੋ ਬੇ ਅਥਾਹ ਹੈ । ਇਸ ਨੂੰ ਦੇਖਕੇ ਜੀਵ ਹਉਕੇ ਲੈਂਦਾ ਹੈ ਕਿਉਂਕਿ ਗੁਰੂ ਮਲਾਹ ਦੀ ਸ਼ਰਣ ਪ੍ਰਾਪਤ ਨਹੀਂ ਹੋਇਆ ਜੋ ਇਸ ਨੂੰ ਗੋਤੇ ਖਾਣ ਤੋਂ ਬਚਾ ਲੈਂਦਾ ਹੈ । ਬਿਨਾਂ ਪਾਣੀ ਤੋਂ ਡੁਬਦਾ ਜਾਂਦਾ ਹੈ ਤੇ ਦੁਖੀ ਹੁੰਦਾ ਹੈ ਕਿਉਂਕਿ ਜੁਗਤੀ ਤੋਂ ਬਿਨਾਂ ਕਿਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਪਾਰ ਲੰਘੇਗਾ । ਪੂਰੇ ਗੁਰੂ ਦੀ ਸ਼ਰਣ ਫੜ ਲੈ ਭਾਈ ਓਹ ਜੀਵਨ ਜੁਗਤੀ ਦੱਸਕੇ ਤੇਰਾ ਸਾਰਾ ਡਰ ਦੂਰ ਕਰਕੇ ਪਾਰ ਕਰ ਦੇਣਗੇ । ਇਹ ਸੰਸਾਰ ਇਕ ਸਰਾਂ ਦੀ ਤਰ੍ਹਾਂ ਹੈ । ਰਾਜਾ ਸਾਹਿਬ ਕਬਨ ਕਰਦੇ ਹਨ ਕਿ ਇਥੋਂ ਜ਼ਰੂਰ ਡੇਰਾ ਕੂਚ ਕਰਨਾ ਪਏਗਾ ।

ਜੁਲਮੀਂ ਨਾ ਕਰੋ ਧਰੋ ਗੁਰੂ ਕਾ ਧਿਆਨ ਭਾਈ

ਮਾਇਆ ਮਦ ਅੰਧ ਛਾਈ ਦਿਲ ਤੋਂ ਉਤਾਰੋ ਖਾਂ ।

ਕਹੇ ਜੋਈ ਵਾਕ ਆਪ ਗਰੰਥਨ ਮੇਂ ਮਹਾਰਾਜ

ਸ਼ਰਧਾ ਸੰਜੁਕਤ ਹੋ ਤਿਨਕੋ ਬਚਾਰੋ ਖਾਂ ।

ਛੱਡਿ ਮਤ ਮੰਦ ਪੰਦ ਗੁਰੂ ਕੀ ਪਸੰਦ ਕਰ

ਹੋਇ ਨਿਰਦਵੰਦ ਜਰਾ ਅਖੀਆ ਉਘਾਰੋ ਖਾਂ ।

ਹਿਰਸ ਹਿਮੰਚਲ ਲਬੇੜ ਨਹੀਂ ਅੰਚਲ ਕੋ

ਦਾਸ ਭਗਵਾਨ ਜੜੁ ਜਾਲੀ ਦੀ ਉਖਾੜੋ ਖਾਂ ।੨੩੯॥

ਪਦ ਅਰਥ :—ਮਾਇਆ ਮੱਦ—ਮਾਇਆ ਦਾ ਹੰਕਾਰ । ਅੰਧ ਛਾਈ—ਕਾਲਖ । ਸ਼ਰਧਾ ਸੰਜੁਕਤ—ਸ਼ਰਧਾ ਨਾਲ, ਨਿਸਚੇ ਨਾਲ । ਪੰਦ—ਉਪਦੇਸ਼ । ਨਿਰਦਵੰਦ—ਦਵੰਦ ਤੋਂ ਬਿਨਾਂ । ਹਿਰਸ ਹਿਮੰਚਲ—ਹਿਰਸ ਜੋ ਪਰਬਤ ਜਿਹੀ ਹੈ । ਅੰਚਲ—ਪੱਲਾ ।

ਅਰਥ :—ਮਾਇਆ ਦੇ ਮਦ ਵਿਚ ਕਿਸੇ ਨਾਲ ਵਾਧਾ ਨਾ ਕਰੋ ਗੁਰੂ ਦੇ ਉਪਦੇਸ਼ ਵਲ ਧਿਆਨ ਕਰੋ । ਜੋ ਬਚਨ ਗੁਰੂ ਸਾਹਿਬ ਦੇ ਗੁਰਬਾਣੀ ਵਿਚ ਕਹੇ ਹਨ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਸ਼ਰਧਾ ਸਮੇਤ ਵਿਚਾਰੋ । ਖੋਟੀ ਮਤ ਛੱਡਕੇ ਗੁਰਮਤਿ ਨੂੰ ਧਾਰਨ ਕਰੋ ਦੂਈ ਦ੍ਰਿੜ ਤੋਂ ਰਹਿਤ ਹੋ ਕੇ ਜਰਾ ਗੁਰੂ ਨਾਲ ਵੀਚਾਰ ਕਰੋ । ਤ੍ਰਿਸ਼ਨ ਜੋ ਹਿਮਾਚਲ ਪਰਬਤ ਦੀ ਨਿਆਈਂ ਹੈ ਰਾਜਾ ਸਾਹਿਬ ਬਿਆਨ ਕਰਦੇ ਹਨ ਕਿ ਹਿਰਦੇ ਰੂਪ ਪੱਲੇ ਨੂੰ ਇਸ ਨਾਲ ਨ ਲਬੇੜੋ ਤੇ ਜਾਹਲਪੁਣੇ ਦੀਆਂ ਜੜ੍ਹਾਂ ਪੱਟ ਕੇ

ਸੁੱਟੋ ॥੨੩੯॥

ਗੁਰ ਕੀ ਪਛਾਨ ਆਨ ਝਟਕੇ ਦੀ ਛਡੋ ਬਾਣ
 ਕਰੋ ਨਾ ਧਰਾਣ ਤਾਣ ਜਾਣ ਪਰਮਾਣ ਕੋ ।
 ਮਾਸ ਕਾ ਅਹਾਰ ਮਹਾਂ ਪੁਰਖੋਂ ਪ੍ਰਕਾਰਾ ਨਾਂਹਿ
 ਲੇਕਨ ਇਸ਼ਾਰਾ ਐਸੇ ਕੀਆ ਹੈ ਨਦਾਨ ਕੋ ।
 ਰੱਤ ਲਗੇ ਕਪੜੇ ਸੇ ਜਾਮਾ ਹੋ ਪਲੀਤ ਜਾਇ
 ਮਾਨਸ ਕਿਉਂ ਖਾਇ ਪਾਇ ਨਿਰਮਲ ਗਿਆਨ ਕੋ ।
 ਇਸ਼ਟ ਤੁਮਾਰਾ ਕਹੇ ਪਕੜੋ ਕਨਾਰਾ ਇਸੋਂ
 ਦਾਸ ਭਗਵਾਨ ਨਾ ਭੁਲਾਓ ਵਖਿਆਨ ਕੋ ॥੨੪੦॥

ਪਦ ਅਰਥ :—ਧਰਾਣ—ਤਾਣ—ਜੁਲਮ । ਪਰਮਾਣ—ਬਰਾਬਰ । ਰੱਤ—ਲਹੂ ।
 ਪਲੀਤ—ਗੰਦਾ। ਇਸ਼ਟ—ਗੁਰੂ ।

ਅਰਥ :—ਗੁਰੂ ਦੀ ਪਛਾਣ ਕਰਨ ਲਈ ਝਟਕੇ ਕੀ ਬਾਤ ਛਡਨੀ ਪਉ ਬੇਜਬਾਨ ਜੀਵਾਂ
 ਉਪਰ ਜੁਲਮ ਕਰਨਾ ਇਹ ਜਾਇਜ਼ ਨਾ ਮੰਨਿਆ ਜਾਂਦਾ । ਕਿਸੇ ਭੀ ਮਹਾਂ ਪੁਰਖ ਨੇ ਮਾਸ ਖਾਣ
 ਦੀ ਆਗਿਆ ਨਹੀਂ ਦਿੱਤੀ । ਲੇਕਨ ਮੂਰਖ ਨੂੰ ਸਮਝਾਉਣ ਵਾਸਤੇ ਇਸ਼ਾਰਾ ਦਿੱਤਾ ਹੈ ਕਿ ਜੇਕਰ
 ਜਾਮੇ ਨੂੰ ਲਹੂ ਲੱਗ ਜਾਵੇ ਤਾਂ ਉਹ ਪਲੀਤ ਹੋ ਗਿਆ ਮੰਨਿਆ ਜਾਂਦਾ ਹੈ । ਇਸ ਕਰਕੇ ਦੱਸੋ ।
 ਭਾਈ ਮਾਸ ਖਾਣ ਵਾਲਾ ਗੁਰੂ ਦੇ ਨਿਰਮਲ ਗਿਆਨ ਨੂੰ ਕਿਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਪ੍ਰਾਪਤ ਕਰ ਸਕਦਾ ਹੈ ।
 ਰਾਜਾ ਸਾਹਿਬ ਕਥਨ ਕਰਦੇ ਹਨ ਕਿ ਜਦ ਤੁਹਾਡਾ ਗੁਰੂ ਕਹਿੰਦਾ ਹੈ ਇਸ ਤੋਂ ਕਿਨਾਰਾ ਕਰੋ ਤਾਂ
 ਫੇਰ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਉਪਦੇਸ਼ ਨੂੰ ਕਿਉਂ ਭੁਲਾਇਆ ਜਾਵੇ ॥੨੪੦॥

ਭਾਵ :—ਗੁਰਬਾਣੀ ਵਿਚ ਇਸ ਪ੍ਰਕਾਰ ਉਪਦੇਸ਼ ਹੈ :—

“ਜੇ ਰੱਤ ਲਗੇ ਕਪੜੇ ਜਾਮਾ ਹੋਇ ਪਲੀਤ,
 ਜੇ ਰੱਤ ਪੀਵਹਿ ਮਾਣਸਾਂ ਤਿਨ ਕਿਉਂ ਨਿਰਮਲ ਚੀਤ ।”
 ਅਗਰ ਕਹੋ ਦੋਸ਼ ਨਹੀਂ ਸਿੰਘਨ ਕੋ ਝਟਕੇ ਮੇਂ
 ਮੁਝੇ ਬਤਲਾਓ ਤੁਮੇ ਕਿਸ ਫਰਮਾਯਾ ਹੈ ।
 ਕੌਣ ਸੀ ਅਚਾਰਯ ਓਹ ਕੌਣ ਅਵਤਾਰ ਕਹੀਏ
 ਕੌਣ ਨੀਤੀ ਵਾਲਾ ਜਿੰਨ ਰਾਹੁ ਏ ਚਲਾਯਾ ਹੈ ।
 ਦੀਨ ਮਸਕੀਨ ਕਹੋ ਮਾਰਨੇ ਹੈਂ ਕਹਾਂ ਆਏ
 ਆਕੇ ਇਹ ਮਸਲ ਮਨੋਕਤੀ ਬਨਾਇਆ ਹੈ ।
 ਬਾਣੀ ਓਹ ਸੁਣਾਓ ਜਾਮੇ ਧਰਮ ਹੈ ਜੀਵਹਨੀ
 ਦਾਸ ਭਗਵਾਨ ਏਵੇਂ ਰੋਲਾ ਕਿਉਂ ਮਚਾਇਆ ਹੈ ॥੨੪੧॥

ਪਦ ਅਰਥ :—ਅਚਾਰਯ—ਵੱਡੇ ਪੁਰਖ । ਨੀਤੀ—ਇਨਸਾਫ਼ ਪਸੰਦ । ਮਨੋਕਤੀ—
 ਮਨਘੜਤ । ਜੀਵਹਨੀ—ਜੀਵਾਂ ਦਾ ਮਾਰਨਾ ।

ਅਰਥ :—ਜੇਕਰ ਇਹ ਕਿਹਾ ਜਾਵੇ ਕਿ ਸਿੰਘਾਂ ਨੂੰ ਝਟਕੇ ਖਾਣ ਵਿਚ ਕੋਈ ਦੋਸ਼ ਨਹੀਂ ਤਾਂ

ਇਹ ਦੋਸੇ ਭਾਈ ਕਿਸ ਮਹਾਂ ਪੁਰਸ਼ ਨੇ ਇਹ ਆਗਿਆ ਦਿੱਤੀ ਹੈ । ਕੋਈ ਮਹਾਂਪੁਰਸ਼ ਅਵਤਾਰੀ ਜਾਂ ਇਨਸਾਫ਼ ਪਸੰਦ ਦਸੇ ਜਿਨ ਇਹ ਮਾਸ ਖਾਣ ਦਾ ਰਾਹ ਚਲਾਇਆ ਹੈ । ਦੀਨ ਤੇ ਮਸਕੀਨਾ ਦੇ ਗਲ ਤੇ ਛੁਰੀ ਚਲਾਉਣੀ ਕਿੱਥੋਂ ਇਹ ਗਲ ਬਣ ਸਕਦੀ ਹੈ ਇਹ ਇਕ ਮਨਘੜਤ ਢਕੋਸਲਾ ਘੜਿਆ ਹੈ । ਰਾਜਾ ਸਾਹਿਬ ਬਿਆਨ ਕਰਦੇ ਹਨ ਓਹ ਕੋਈ ਬਾਣੀ ਦਸੇ ਜਿਥੋਂ ਜੀਵਾਂ ਨੂੰ ਮਾਰਨਾ ਜਾਇਜ਼ ਕਿਹਾ ਹੋਵੇ ਵਾਧੂ ਰੋਲਾ ਪਾਉਣ ਦੀ ਕੀ ਲੋੜ ਹੈ । 1281 ॥

ਜੀਵੋਂ ਕਾ ਸਤਾਨਾ ਨਾ ਬਖਾਨਾ ਹੈ ਮਹਾਤਮਾ ਨੇ

ਬਲਕ ਛੁਡਾਨਾ ਸਹੀ ਸਮਝ ਮੇਂ ਆਇਆ ਹੈ ।

ਰਾਖਸ਼ੋਂ ਕੇ ਦੇਸ ਜਾਇ ਆਪ ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਜੀ

ਦੇਖੋ ਉਪਦੇਸ਼ ਕੈਸੇ ਉਨ ਕੋ ਜਣਾਇਆ ਹੈ ।

ਮੇਵੋਂ ਕਾ ਭੀ ਖਾਣਾ ਨਾ ਕਬੂਲ ਕੀਤਾ ਤਦੋਂ ਤਾਈ

ਜਦੋਂ ਤੀਕ ਨਾ ਅਭੱਛ ਸੇ ਸੀ ਨਿਜਮ ਕਰਾਇਆ ਹੈ ।

ਸੂਫ਼ ਧਮ ਗਰੈਹਣ ਸੀ ਕੀਤਾ ਜਦੋਂ ਰਾਖਸ਼ਾਂ ਨੇ

ਦਾਸ ਭਗਵਾਨ ਤਾਂ ਹੀ ਭੋਗ ਸੀ ਲਗਾਇਆ ਹੈ । 1282 ॥

ਪਦ ਅਰਥ :—ਅਭੱਛ—ਨਾ ਖਾਣ ਯੋਗ ਭਾਵ ਮਾਸ । ਸੂਫ਼—ਪਵਿੱਤ੍ਰ ।

ਅਰਥ :—ਜੀਵਾਂ ਨੂੰ ਦਖਾਉਣਾ ਮਹਾਤਮਾ ਲੋਕਾਂ ਨੇ ਨਹੀਂ ਕਿਹਾ ਬਲਕਿ ਦਇਆ ਦਾ ਉਪਦੇਸ਼ ਕਰਦੇ ਹਨ । ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਜੀ ਨੇ ਰਾਖਸ਼ ਦੇ ਦੇਸ਼ ਜਾ ਕੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਮਾਸ ਖਾਣ ਤੋਂ ਮਨਾਹ ਕੀਤਾ ਜਦੋਂ ਤੋੜੀ ਉਨ੍ਹਾਂ ਤੋਂ ਇਸ ਗੱਲ ਦਾ ਨਿਯਮ ਨਹੀਂ ਕਰਾ ਲਇਆ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਮੇਵੇ ਗੁਰੂ ਜੀ ਨੇ ਪਰਵਾਣ ਨਹੀਂ ਕੀਤੇ । ਰਾਜਾ ਸਾਹਿਬ ਕਥਨ ਕਰਦੇ ਹਨ ਜਦੋਂ ਉਨ੍ਹਾਂ ਵੈਸ਼ਨਵ ਮਤ ਨੂੰ ਧਾਰਨ ਕੀਤਾ ਤਦੋਂ ਹੀ ਮੇਵਿਆਂ ਦਾ ਭੋਗ ਲਾਇਆ ਸੀ । 1282 ॥

ਭਾਵ :—ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਰਾਖਸ਼ਾਂ ਦਾ ਜਿਕਰ ਰਾਜਾ ਸਾਹਿਬ ਨੇ ਕੀਤਾ ਹੈ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦਾ ਜਿਕਰ ਨਾਨਕ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ ਗਰੰਥ ਵਿਚ ਦੇਵਲੂਤ ਨਾਮੋਂ ਰਾਖਸ਼ ਦੀ ਸਾਖੀ ਵਿਚ ਆਉਂਦਾ ਹੈ । ਜਿਸਦਾ ਸੰਖੇਪ ਇਸ ਪ੍ਰਕਾਰ ਹੈ :—

ਦੇਵਲੂਤ ਨੇ ਆਪਣੇ ਵਜ਼ੀਰ ਨੂੰ ਸਦਿਆ ਮਿਠੇ ਫਲ ਤੇ ਹੋਰ ਮੇਵੇ ਮੰਗਵਾਏ ਤੇ ਸਤਿਗੁਰਾਂ ਅਗੇ ਭੇਟ ਕੀਤੇ । ਗੁਰੂ ਜੀ ਨੇ ਕਿਹਾ ਜੇ ਸਾਡਾ ਸੁਭ ਉਪਦੇਸ਼ ਮੰਨੋਗੇ (ਭਾਵ ਮਾਸ ਦਾ ਅਹਾਰ ਛੱਡੋ) ਤਾਂ ਤੁਹਾਡਾ ਭੋਜਨ ਛਕਾਂਗੇ ਗੁਰੂ ਜੀ ਬਚਨ ਕੀਤਾ “ਪ੍ਰਹਿਲਾਦ ਭਗਤ ਭੀ ਤੁਹਾਡੀ ਕੁਲ ਵਿਚੋਂ ਸੀ, ਤੇ ਭਵੀਖਨ ਰਾਵਨ ਦਾ ਭਾਈ ਜਿਸ ਨੇ ਪਰੇਮ ਭਗਤੀ ਕੀਤੀ” ਗੁਰੂ ਜੀ ਬੋਲੇ :

ਪ੍ਰਥਮ ਤਜੋ ਆਮਿਕ ਕੋ ਖਾਨਾ ਕਰਹੁ ਜਾਮ ਹਿਤ ਜੀਵਨ ਹਾਨਾ ।

ਕਹਿ ਅਘ ਤੇ ਰਾਖਸ਼ ਤਨ ਪਾਏ, ਅਬ ਕੁਕਰਮ ਜੇ ਲੇਹੁ ਕਮਾਇ ।

ਪਾਵਹੁ ਨਰਕ ਜਾਇ ਦੁਖ ਭਾਰੀ ਤਹਤੇ ਕੋਈ ਨ ਸਕੈ ਉਬਾਰੀ ।

ਦੇਵਲੂਤ ਵਾਚ :

ਸੁਨਤ ਸੁਨ ਹਉਮੈ ਤਜ ਬੋਲਾ, ਅਬ ਹਉ ਤੁਮ ਅਨੁਸਾਰ ਅਡੋਲਾ ।

ਦਰਸਨ ਕਰਤ ਪਾਪ ਮਤ ਭਾਗੀ, ਸੁਨਕੇ ਬਚਨ ਨਾਮ ਲਿਵ ਲਾਗੀ ।

ਬਾਲਾ ਵਾਚ :

ਸੁਨਿਯੋ ਸ੍ਰੀ ਅੰਗਦ ਮੁਝ ਤਾਈ, ਅਸਨ ਕਰਨ ਗੁਰ ਗਿਰਾ ਅਲਾਹੀ ।
ਤਿਹ ਛਿਨ ਕੀਨ ਅਹਾਰ ਤਿਆਰਾ, ਅਚਵਨ ਲਗੇ ਰੂਪ ਕਰਤਾਰਾ ।

ਅਜ ਕੋ ਨਾ ਮਾਰ ਅਬ ਗਾਫਲੀ ਬਸਾਰ

ਭਾਈ ਕਬਨੀ ਬਚਾਰ ਸਾਰ ਕਹੀ ਗਰੰਥ ਆਦਿ ਹੈ ।

ਅਠ ਸਠ ਤੀਰਥ ਤੇ ਸਗਲ ਹੀ ਪੁੰਨ ਜੀਵ

ਦਇਆ ਪਰਵਾਨ ਆਇਆ ਮਾਝ ਰਾਗ ਪਾਦ ਹੈ ।

ਛਿਮਾਹੀ ਏ ਧਾਰੋ ਨਹੀਂ ਜੁਲਮੀ ਗੁਜਾਰੋ ਭਾਈ

ਆਜਜੋ ਪੈ ਕੋਪ ਕਹੋ ਕੋਣ ਸੀ ਇਹ ਦਾਦ ਹੈ ।

ਮਤ ਕਹੋ ਜੀਵਹਨੀ ਕਿਸੇ ਭੀ ਹੈ ਕਹੀ ਗੁਰ

ਦਾਸ ਭਗਵਾਨ ਨਹੀਂ ਕੋਈ ਭੀ ਬੇਦਾਦ ਹੈ ॥੨੪੩॥

ਪਦ ਅਰਥ :—ਅਜ—ਬਕਰਾ । ਆਜਜੋ—ਗਰੀਬ । ਕੋਪ—ਗੁੱਸਾ । ਦਾਦ—ਇਨਸਾਫ ।
ਜੀਵਹਨੀ—ਜੀਵਾਂ ਦਾ ਮਾਰਨਾ । ਬੇਦਾਦ—ਬੇਇਨਸਾਫ਼ ।

ਅਰਥ :—ਆਦਿ ਗੁਰੂ ਗਰੰਥ ਸਾਹਿਬ ਜੋ ਸ਼੍ਰੇਸ਼ਠ ਵੀਚਾਰ ਕਹੀ ਉਸਨੂੰ ਵਿਚਾਰਕੇ ਬਕਰੇ
ਦੀ ਗਰਦਨ ਤੇ ਛੁਰੀ ਮਤ ਚਲਾ : ਮਾਝ ਰਾਗ ਵਿਚ ਇਹ ਪਦ ਆਇਆ ਹੈ :

“ਅੱਠ ਸੱਠ ਤੀਰਥ ਸਗਲ ਪੁੰਨ ਜੀ ਦਇਆ ਪਰਵਾਣ”

ਭਾਵ ਇਕ ਜੀਵ ਉਪਰ ਤਰਸ ਕਰਨਾ ਅਠਾਹਠ ਤੀਰਥਾਂ ਦੇ ਅਸ਼ਨਾਨ ਦੇ ਫਲ ਦੇ
ਬਰਾਬਰ ਹੈ । ਦਸੋ ਭਾਈ ਕਿ ਆਜਜਾਂ ਤੇ ਛੁਰੀ ਚਲਾਉਣੀ ਕਿਥੋਂ ਦਾ ਇਹ ਇਨਸਾਫ਼ ਹੈ ।
ਜੀਵਾਂ ਨਾਲ ਬੇਇਨਸਾਫੀ ਕਰਨੀ ਰਾਜਾ ਸਾਹਿਬ ਬਿਆਨ ਕਰਦੇ ਹਨ ਕਿ ਕਿਸੇ ਗੁਰ ਪੀਰ ਦੀ
ਇਹ ਮਤ ਨਹੀਂ ਹੈ ॥੨੪੩॥

ਸਿਦਕੀ ਹੋ ਸਿੰਘ ਕਰੋ ਧਾਰਨ ਧਰਮ ਓਹੋ

ਗੁਰੂ ਜੀ ਗੋਬਿੰਦ ਸਿੰਘ ਕਹਾ ਜੋ ਅਸੂਲ ਹੈ ।

ਚਿਉਂਟੀ ਅਤੇ ਕੁੰਚਰ ਲੋ ਬੁਲਾ ਦੇਖੋ ਸਭ ਹੀ ਪੈ

ਕ੍ਰਿਪਾ ਦ੍ਰਿਸ਼ਟ ਸਿਉਂ ਰਿਹਾ ਏਕ ਫੂਲ ਹੈ ।

ਸਾਰੇ ਪ੍ਰਫੁਲਤ ਹੋ ਰਿਹਾ ਸਹੀ ਆਤਮਾਂ ਜਾਂ

ਮ੍ਰਿਗ ਔ ਮੁਰਗ ਮੇਂ ਕੈਸੇ ਨਹੀਂ ਮੂਲ ਹੈ ।

ਮੁਖਵਾਕ ਆਪ ਕਹੀ ਰਾਵਰ ਜਾਂ ਦਸਵੇਂ ਨੇ

ਦਾਸ ਭਗਵਾਨ ਕਹਣਾਂ ਕਰੇਂ ਕਿਉਂ ਅਦੂਲ ਹੈ ॥੨੪੪॥

ਪਦ ਅਰਥ :—ਸਿਦਕੀ—ਸਿਦਕ ਵਾਲੇ । ਚਿਉਂਟੀ—ਕੀੜੀ । ਕੁੰਚਰ—ਹਾਥੀ ।

ਬੁਲ—ਫੜਾ । ਫੂਲ—ਖੁਸ਼ ਹੋ ਰਿਹਾ ਹੈ । ਅਦੂਲ—ਹੁਕਮ ਨਾ ਮੰਨਣਾ ।

ਅਰਥ :—ਜੇ ਸਿਦਕ ਵਾਲੇ ਸਿੰਘ ਹੋ ਜਾਂ ਦਸਮ ਪਾਤਸ਼ਾਹ ਦੇ ਅਸੂਲ ਦੇ ਧਾਰਨੀ ਬਣੇ ।
ਕੀ ? ਕੀੜੀ ਤੋਂ ਲੈ ਕੇ ਹਾਥੀ ਤੀਕ ਸਾਰਿਆਂ ਉੱਤੇ ਨਿਰੰਕਾਰ ਮੋਹਰ ਤੇ ਤਰਸ ਦੀ ਨਜ਼ਰ ਕਰਕੇ
ਪ੍ਰਸੰਨ ਹੋ ਰਿਹਾ ਹੈ । ਜਦੋਂ ਸਾਰੇ ਪਾਸੇ ਓਸੇ ਦੀ ਫੁਲਵਾੜੀ ਹੈ ਤਾਂ ਮੁਰਗ ਤੇ ਹਿਰਨ ਵਿਚ ਭੀ ਓਸੇ
ਦਾ ਨੂਰ ਹੈ । ਰਾਜਾ ਸਾਹਿਬ ਕਥਨ ਕਰਦੇ ਹਨ ਕਿ ਸਿੰਘ ਹੋ ਕੇ ਦਸਵੇਂ ਪਾਤਸ਼ਾਹ ਦੇ ਬਚਨਾਂ ਦੀ
ਹੁਕਮ ਅਦੂਲੀ ਕਿਉਂ ਕਰਦੇ ਹੋ । ੨੪੪॥

ਅਗੋਂ ਸ਼ਰਾਬ ਦਾ ਪ੍ਰਕਰਣ ਅਰੰਭ ਹੁੰਦਾ ਹੈ ।

ਪੀਵੀਏ ਸ਼ਰਾਬ ਨਹੀਂ ਹੋਵੀਏ ਖਰਾਬ ਨਹੀਂ

ਪਾਵੀਏ ਅਜਾਬ ਐਸੇ ਅਸਲ ਬਿਚਾਰਿਆ ।

ਦਲ ਮੇਂ ਦਲੀਲ ਨਹੀਂ ਅਮਲ ਅਸੀਲ ਨਹੀਂ

ਬੁਖਲ ਬਖੀਲ ਫੀਲ ਅੰਦਰ ਲੈ ਡਾਰਿਆ ।

ਜੀਵਣੇ ਦਾ ਹਜੁ ਨਹੀਂ ਮਰਨੇ ਦਾ ਚਜੁ ਨਹੀਂ

ਪੀਆ ਦੀ ਨਾ ਲਜ ਗਜ ਬਜ ਕੀ ਸਵਾਰਿਆ ।

ਕਹੇ ਭਗਵਾਨ ਦਾਸ ਸਚ ਦੇ ਬਲਾਸ ਰਾਸ

ਇਸ਼ਕ ਅਦਾਇ ਬਿਨਾਂ ਨਸ਼ਾਨਾ ਪਿਆਰਿਆ । ੨੪੫॥

ਪਦ ਅਰਥ :—ਅਜਾਬ—ਦੁੱਖ । ਦਸਮੇਂ ਦਲੀਲ—ਅਕਲ ਮਾਰੀ ਜਾਂਦੀ ਹੈ । ਅਮਲੇ
ਅਸੀਲ—ਠੀਕ ਅਮਲ ਨਹੀਂ । ਬੁਖਲ ਬਖੀਲ—ਲਾਲਚ ਕਰਕੇ । ਇਸ਼ਕ ਅਦਾਇ—ਸੱਚਾ
ਇਸ਼ਕ ਜਾਂ ਨਾਮ ਦਾ ਨਸ਼ਾ ।

ਅਰਥ :—ਅਸਲੀ ਵੀਚਾਰ ਤਾਂ ਇਹ ਹੈ ਕਿ ਸ਼ਰਾਬ ਪੀ ਕੇ ਸ਼ਰਾਬ ਨ ਹੋਈਏ ਇਹ ਨਸ਼ਾ
ਠੀਕ ਨਹੀਂ ਜੋ ਅਕਲ ਮਾਰ ਦਿੰਦਾ ਹੈ । ਨਸ਼ੇ ਦੀ ਮਦ ਵਿਚ ਅਹੰਕਾਰ ਰੂਪ ਹਾਥੀ ਅੰਦਰ ਪ੍ਰਗਟ
ਹੋ ਜਾਂਦਾ ਹੈ । ਸ਼ਰਾਬੀ ਆਦਮੀ ਦੇ ਜੀਵਨ ਦਾ ਕੋਈ ਹੋਜ ਨਹੀਂ ਤੇ ਮਰਨ ਦਾ ਕੋਈ ਚੱਜ ਨਹੀਂ
ਤੇ ਮਾਲਕ ਦੀ ਕੋਈ ਸ਼ਰਮ ਨਹੀਂ ਫੋਕੀ ਛੁੰ ਫਾਂ ਕਰਕੇ ਕੀ ਸਵਾਰ ਲਿਆ ਭਾਵ ਕੁਛ ਨਾ
ਸਵਾਰਿਆ ਰਾਜਾ ਸਾਹਿਬ ਇਹ ਸਾਰੇ ਬਚਨ ਸੱਚੇ ਬੋਲਦੇ ਹਨ ਰੱਬੀ ਪਰੇਮ ਤੋਂ ਬਿਨਾਂ ਸਭ ਨਸ਼ੇ
ਬੂਠੇ ਹਨ । ੨੪੫॥

ਭਾਵ :—ਹਰ ਇਕ ਇਨਸਾਨੀ ਦਿਲ ਨਾਮ ਦੀ ਮਸਤੀ ਦਾ ਚਾਹਵਾਨ ਹੈ ਪਰ ਇਹ ਸ਼ਰਾਬ
ਗੁਰੂ ਤੋਂ ਪ੍ਰਾਪਤ ਹੁੰਦੀ ਹੈ । ਪਰ ਬੜੀ ਗੁਸ਼ਿਆਰੀ ਨਾਲ ਪੀਣੀ ਪੈਂਦੀ ਹੈ । ਕਿਉਂਕਿ ਸੰਸਾਰ ਵਲੋਂ
ਪਿਆਰ ਤੋੜਨਾ ਤੇ ਰੱਬ ਵਲ ਜੋੜਨਾ ਡਾਢੀ ਗੁਸ਼ਿਆਰੀ ਦਾ ਕੰਮ ਹੈ ।

ਪੀ ਪੀ ਭੰਗ ਨਹੀਂ ਹੁਆ ਹੈ ਮਲੰਗ ਨਹੀਂ

ਬਣਕੇ ਨਹੰਗ ਅੰਗ ਅੰਗ ਸੇ ਹੈ ਮਾਰਿਆ ।

ਕਾਮ ਤੇ ਕ੍ਰੋਧ ਪਾਇ ਰਹੇ ਹੈ ਬਰੋਧ ਲੋਭ

ਮੋਹ ਅੰ ਹੰਕਾਰ ਨੇ ਹੈ ਬੁਰਜ ਉਸਾਰਿਆ ।

ਕਰ ਰਹੇ ਜੁਧ ਨਹੀਂ ਆਵੰਦੀ ਹੈ ਸੁਧ ਐਸੇ
ਹੋਇਕੇ ਵਿਰੁਧ ਉਧ ਤੁਧ ਨੂੰ ਨਿਘਾਰਿਆ ।
ਕਹੇ ਭਗਵਾਨ ਦਾਸ ਸਚ ਦੇ ਬਲਾਸ ਰਾਸ ।

ਇਸ਼ਕ ਅਦਾਇ ਬਿਨਾਂ ਨਸ਼ਾ ਨਾ ਪਿਆਰਿਆ ॥੨੪੬॥

ਪਦ ਅਰਥ :—ਮਲੰਗ—ਮੁਸਲਮਾਨਾਂ ਦਾ ਇਕ ਫਿਰਕਾ ਜੋ ਜਿੰਦਾ ਸ਼ਾਹ ਮਦਾਰ ਤੋਂ ਚਲਿਆ ਹੈ । ਮਲੰਗ ਸਿਰ ਦੇ ਕੇਸ ਨਹੀਂ ਮਨਾਉਂਦੇ । ਜੂੜਾਂ ਗਿੱਚੀ ਵਿਚ ਕਰਦੇ ਹਨ । ਨਸ਼ਿਆਂ ਦਾ ਖਾਣਾ ਪੀਣਾ ਇਨ੍ਹਾਂ ਦਾ ਧਾਰਮਿਕ ਨਿਯਮ ਬਣ ਗਿਆ ਹੈ । ਨਿਝੰਗ—ਬੇਡਰ, ਨਿਡਰ । ਉਧ—ਮੂਰਖ ।

ਅਰਥ :—ਭੰਗ ਪੀਕੇ ਮਲੰਗ ਬੋੜਾ ਬਣ ਜਾਂਦਾ ਹੈ ਜਦੋਂ ਤਾਈਂ ਮਨ ਨੂੰ ਮਾਰਕੇ ਅਹੰਕਾਰ ਦੂਰ ਨਾ ਕਰੇ । ਕਾਮ ਕਰੋਧ ਲੋਭ ਮੋਹ ਅਹੰਕਾਰ ਆਦਿ ਵਿਰੋਧੀ ਹੋ ਕੇ ਯੁੱਧ ਦਾ ਬੁਰਜ ਉਸਾਰੀ ਬੈਠੇ ਹਨ । ਇਹ ਸਦਾ ਝਗੜਾ ਕਰਦੇ ਹਨ ਤੈਨੂੰ ਸੋਝੀ ਨਹੀਂ ਹੋਣ ਦਿੰਦੇ ਇਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਵੱਸ ਵਿਚ ਹੋ ਕੇ ਨਿਘਰਦਾ ਜਾ ਰਿਹਾ ਹੈ । ਰਾਜਾ ਸਾਹਿਬ ਸੱਚ ਦੇ ਬਚਨ ਕਹਿੰਦੇ ਹਨ ਕਿ ਸੱਚੀ ਆਸ਼ਕੀ ਬਿਨਾਂ ਨਸ਼ੇ ਖੂਠੇ ਹਨ ॥੨੪੬॥

ਖਾਇ ਪੋਸਤ ਅਫੀਮ ਨਹੀਂ ਪਾਈ ਹੈ ਤਾਲੀਮ

ਐਸੇ ਦੇਖ ਅਕੁਲੀਨ ਸਤ ਸਲੀਮ ਨਾ ਗੁਜਾਰਿਆ ।

ਕਰੀ ਨਹੀਂ ਘੋਕ ਪਈ ਪਚਨ ਕੀ ਰੋਕ

ਕਭੀ ਲਾਇ ਲਾਇ ਝੋਕ ਨਹੀਂ ਨਸ਼ੇ ਕੋ ਨਤਾਰਿਆ ।

ਹੁਈ ਨਾਂ ਮਕੂਫੀ ਸੂਫੀ ਸਿਫਲੀ ਮਕਾਨ ਨਸ਼ੇ

ਉਜਲੀ ਮਕਾਨ ਪੈ ਨਾ ਜਾਇ ਝਾਕਾ ਮਾਰਿਆ ।

ਕਹੇ ਭਗਵਾਨ ਦਾਸ ਸਚ ਦੇ ਬਲਾਸ ਰਾਸ

ਇਸ਼ਕ ਅਦਾਇ ਬਿਨਾਂ ਨਸ਼ਾਨਾ ਪਿਆਰਿਆ ॥੨੪੭॥

ਪਦ ਅਰਥ :—ਤਾਲੀਮ—ਸਿਖਿਆ । ਅਕੁਲੀਨ—ਕਮੀਨਾਪਨ । ਤਸਲੀਮ—ਸ੍ਰੀਕਾਰ, ਅੰਗੀਕਾਰ । ਘੋਕ—ਉੱਚੀ ਗਰਜ ਨਾਲ ਬੋਲਣਾ । ਪਚਨ—ਕਾਮ, ਕ੍ਰੋਧ, ਲੋਭ, ਮੋਹ, ਹੰਕਾਰ । ਮਕੂਫ—ਅਟਕਾਇਆ ਹੋਇਆ । ਸੂਫੀ—ਮੁਸਲਮਾਨਾਂ ਦਾ ਇਕ ਫਿਰਕਾ ਸੂਫੀ ਅਥਵਾ ਸੂਫਈ ਅਖਾਉਂਦਾ ਹੈ ਜੋ ਵੇਦਾਂਤ ਅਤੇ ਇਸਲਾਮ ਦੇ ਮੇਲ ਤੋਂ ਉਪਜਿਆ ਹੈ ਇਸ ਮੱਤ ਦਾ ਪਰਚਾਰਕ ਬਹਾਉਦੀਨ ਸਾਮ ਹੈ, ਜੋ ਈਸਵੀ ਤੇਰ੍ਹਵੀਂ ਸਦੀ ਦੇ ਅਰੰਭ ਵਿਚ ਹੋਇਆ ਹੈ ਸੂਫੀਆਂ ਦੇ ਨੇਮ ਇਹ ਹਨ :

(ੳ) ਖੁਦਾ ਸਭ ਵਿਚ ਹੈ ਅਰ ਖੁਦਾ ਵਿਚ ਸਭ ਕੁਝ ਹੈ ।

(ਅ) ਮਜਹਬ ਮੁਕਤੀ ਦਾ ਸਾਖਯਾਤ ਸਾਧਨ ਨਹੀਂ, ਕੇਵਲ ਜੀਵਨ ਯਾਤਰਾ ਦਾ ਤਰੀਕਾ ਹੈ ।

(ੲ) ਖੁਦਾ ਦੀ ਰਜ਼ਾ ਵਿਚ ਸਾਰੀ ਰਚਨਾ ਹੈ, ਉਸਦੀ ਪ੍ਰੇਰਨਾ ਬਿਨਾਂ ਆਦਮੀ ਕੁਝ ਨਹੀਂ ਕਰ ਸਕਦਾ ।

(ਸ) ਜੀਵਾਤਮਾ ਦੇਹ ਤੋਂ ਪਹਿਲਾਂ ਸੀ ਅਤੇ ਕਰਣੀ ਦੇ ਪ੍ਰਭਾਵ ਖੁਦਾ ਵਿਚ ਸਮਾਏਗਾ ।

(ਹ) ਪੂਰੇ ਗੁਰੂ ਦੀ ਕ੍ਰਿਪਾ ਨਾਲ ਖੁਦਾ ਦੇ ਸਿਮਰਣ ਵਿਚ ਲੀਨ ਰਹਿਣ ਤੋਂ ਅਭੇਦਤਾ ਪ੍ਰਾਪਤ ਹੁੰਦੀ ਹੈ । ਜਿਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਵੇਦਾਤੀਆਂ ਨੇ ਸਤ ਭੂਮਕਾ ਮੰਨੀਆਂ ਹਨ, ਓਸੇ ਤਰ੍ਹਾਂ ਸੂਫੀ ਪਰਮਪਦ ਦੇ ਸਫਰ ਦੀਆਂ ਚਾਰ ਮੰਜ਼ਲਾਂ ਕਲਪਦੇ ਹਨ, ਅਰ ਮੁਸਾਫਰ ਜਗਿਆਸੂ ਨੂੰ “ਸਲਿਕ” ਆਖਦੇ ਹਨ ।

ਪਹਿਲੀ ਮੰਜ਼ਲ “ਨਾ ਸੂਤ” (ਇਨਸਾਨੀਅਤ) ਹੈ ਜਿਸ ਵਿਚ ਸਰੀਅਤ ਅਨੁਸਾਰ ਚਲਨਾ ਜ਼ਰੂਰੀ ਹੈ ।

ਦੂਜੀ ਮੰਜ਼ਲ “ਮੁਲਕੂਤ” (ਫਰਿਸ਼ਤ ਖਸਲਤ) ਹੈ ਜਿਸ ਵਿਚ “ਤਰੀਕਤ” ਅਰਥਾਤ ਮੁਰਸ਼ਦ ਦੇ ਦਸੇ ਤਰੀਕੇ ਅਨੁਸਾਰ ਚਲਣਾ ਹੈ ।

ਤੀਜੀ ਮੰਜ਼ਲ “ਜਬਰੂਤ” (ਸਕਤਿ) ਹੈ, ਜਿਸ ਵਿਚ “ਮਾਰਫਤ” (ਗਯਾਤ ਬਲ) ਦੀ ਪ੍ਰਾਪਤੀ ਹੁੰਦੀ ਹੈ ।

ਚੌਥੀ ਮੰਜ਼ਲ “ਫਨਾ” (ਅਭਾਵ) ਹੈ, ਜਿਸ ਵਿਚ “ਹਕੀਕਤ” (ਸਤਯ ਸਰੂਪ) ਦੀ ਪ੍ਰਾਪਤੀ ਹੋਣ ਕਰਕੇ ਸਭ ਕਲਪਿਤ ਵਸਤੂਆਂ ਦਾ ਅਭਾਵ ਹੋ ਕੇ “ਵਸਲ” ਮਿਲਾਪ ਹੁੰਦਾ ਹੈ । ਸਿਫਲੀ-ਤੁਛ, ਘਟੀਆ । ਰੂਹ ਸਿਫਲੀ ਗਿਰਗੇ ਭਾਰੇ ।

ਅਰਥ :—ਰੱਬੀ ਤਲੀਮ ਪੋਸਤ ਤੇ ਅਫੀਮ ਦੇ ਨਸ਼ੇ ਵਿਚ ਭੁੱਲ ਗਈ ਕਮੀਨਾਪਨ ਅੰਦਰ ਹੋਣ ਕਰਕੇ ਰੱਬ ਅਗੇ ਸਿਜਦਾ ਨਾ ਕੀਤਾ । ਗੱਜ ਬੱਜ ਕੇ ਪੰਜਾਂ ਚੋਰਾਂ ਦੀ ਰੋਕ ਥਾਮ ਨਾ ਕੀਤੀ ਰੱਬੀ ਪਿਆਰ ਦੀ ਮਸਤੀ ਦਾ ਨਸ਼ਾ ਕਦੇ ਨਾ ਮਾਣਿਆ । ਘਟੀਆ ਮੇਲ ਦੇ ਨਸ਼ੇ ਦੇ ਕਾਰਨ ਗਿਆਨ ਦੀ ਅਵਸਥਾ ਨਸ਼ਟ ਹੋ ਗਈ ਕਿਉਂਕਿ ਦਾਸ ਭਗਵਾਨ ਜੀ ਸੁਰਤਿ ਦੀ ਸਫਾਈ ਦੇ ਮਕਾਨ ਤੇ ਕਦੇ ਝਾਤੀ ਨਹੀਂ ਪਾਈ । ਰਾਜਾ ਸਾਹਿਬ ਕਬਨ ਕਰਦੇ ਹਨ ਕਿ ਸੱਚੀ ਆਸ਼ਕੀ ਤੋਂ ਬਿਨਾਂ ਨਸ਼ੇ ਸਭ ਝੂਠੇ ਹਨ ।

ਸੁਲਫਾ ਕਿਉਂ ਪੀਆ ਗੈਹਰੇ ਗਹਰ ਨਾ ਥੀਆ ਜੀਆ

ਬੀਆ ਬਰਨ ਸਰੂਪ ਉਰ ਧਾਰਿਆ ।

ਐਹਲ ਤਮੀਜ਼ ਨਹੀਂ ਅਮਲ ਅਜੀਜ਼ ਨਹੀਂ

ਪਾਈ ਐਸੀ ਚੀਜ਼ ਨਾ ਮਰੀਜ਼ ਮਤਵਾਰਿਆ ।

ਗਲਤ ਗਨੀਮ ਨਹੀਂ ਦੇਖੀ ਤਕਸੀਮ ਨਹੀਂ

ਹੋਇ ਮੁਸਤਕੀਮ ਨਾ ਤੌਹੀਦੀ ਦਮੁ ਮਾਰਿਆ ।

ਕਹੇ ਭਗਵਾਨ ਦਾਸ ਸਚ ਦੇ ਬਲਾਸ ਰਾਸ

ਇਸ਼ਕ ਅਦਾਇ ਬਿਨਾਂ ਨਸ਼ਾ ਨਾ ਪਿਆਰਿਆ ।੨੪੮॥

ਪਦ ਅਰਥ :—ਸੁਲਫ—ਇਕ ਨਸ਼ੇਦਾਰ ਪਦਾਰਥ ਜੋ ਤੰਬਾਕੂ ਅਤੇ ਫੰਗ ਦੇ ਮੇਲ ਤੋਂ ਬਣਦਾ ਹੈ, ਇਸਨੂੰ ਚਿਲਮ ਵਿਚ ਰੱਖਕੇ ਚੁੰਨ ਪੀਤਾ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ਇਸ ਦੀ ਤਾਸੀਰ ਗਰਮ ਖੁਸ਼ਕ ਹੈ, ਦਿਲ ਦਮਾਗ ਅਤੇ ਪਠਿਆਂ ਤੇ ਇਸ ਦਾ ਬਹੁਤ ਬੁਰਾ ਅਸਰ ਹੁੰਦਾ ਹੈ। ਗਹਰੇ ਗਹਰ—ਕਰਤਾਰ ਦਾ ਗਿਆਨ। ਬੀਆ—ਹੋਰ। ਬਰਨ—ਰੰਗ। ਐਹਲ ਤਮੀਜ਼—ਲਿਆਕਤ। ਅਜ਼ੀਜ਼—ਪਿਆਰਾ। ਮਰੀਜ਼—ਰੋਗੀ। ਗਨੀਮ—ਦੁਸ਼ਮਨ। ਤਕਸੀਮ—ਵੰਡ। ਮੁਸਤਕੀਮ—ਪੱਕੀ ਤਰ੍ਹਾਂ। ਤੋਹੀਦੀ—ਏਕਤਾ।

ਅਰਥ :—ਐਸੇ ਸੁਲਫੇ ਪੀਣ ਤੋਂ ਕੀ ਲਾਭ ਜੇਕਰ ਕਰਤਾਰ ਦਾ ਗਿਆਨ ਨਹੀਂ ਹੋਇਆ। ਇਕ ਦਾ ਪਿਆਰ ਛੱਡਕੇ ਮਾਇਆ ਦਾ ਪਿਆਰ ਅੰਦਰ ਧਾਰਨ ਕੀਤਾ। ਹੇ ਪਿਆਰੇ ਸੁਭ ਅਮਲ ਨਹੀਂ ਕੀਤੇ ਨਾ ਹੀ ਰੱਬੀ ਪਿਆਰ ਅੰਦਰ ਧਾਰਨ ਕੀਤਾ ਅੰਦਰ ਦੀ ਸਫਾਈ ਸੁਦਾਈ ਤੇ ਰੋਗੀ ਹੈ। ਪੱਕੇ ਹੋ ਕੇ ਏਕਤਾ ਦੇ ਪਾਸੇ ਲੱਗਣ ਦੀ ਥਾਂ ਵਰਨ ਵੰਦ ਦੀ ਗਲਤੀ ਵਿਚ ਪੈ ਕੇ ਦਵੈਤ ਭਾਵ ਅੰਦਰ ਧਾਰਨ ਕੀਤਾ। ਰਾਜਾ ਸਾਹਿਬ ਜੀ ਸੱਚੇ ਬਚਨ ਕਹਿੰਦੇ ਹਨ ਕਿ ਪਰੇਮ ਤੋਂ ਬਿਨਾਂ ਨਸ਼ੇ ਕਿਸੇ ਕੰਮ ਨਹੀਂ। ੨੪੮॥

ਖਾਂਵਦਾ ਕਬਾਬ ਨਹੀਂ ਜਾਣਿਆ ਜਵਾਬ

ਕੈਸੇ ਮਿਲੇਗਾ ਸਵਾਬ ਜਾਂ ਹਸਾਬ ਨਾ ਬਚਾਰਿਆ।

ਨਫਸ ਸ਼ੈਤਾਨ ਨਹੀਂ ਮਾਰਿਆ ਨਦਾਨ

ਏਹ ਸਤਵੇਂ ਮਕਾਨ ਪੈ ਨਾ ਜਾਇਕੇ ਸਵਾਰਿਆ।

ਖਾਇ ਨਹੀਂ ਲੀਆ ਪੂਰਾ ਅਮਲ ਨਾ ਕੀਆ

ਕਭੀ ਦਸਵੇਂ ਦੁਵਾਰ ਜਾ ਅਰਾਮ ਨਾ ਗੁਜਾਰਿਆ।

ਕਹੇ ਭਗਵਾਨ ਦਾਸ ਸੱਚ ਦੇ ਬਲਾਸ ਰਾਸ

ਇਸ਼ਕ ਅਦਾਇ ਬਿਨਾਂ ਨਸ਼ਾ ਨਾ ਪਿਆਰਿਆ। ੨੪੯॥

ਪਦ ਅਰਥ :—ਕਬਾਬ—ਭੁਨਿਆ ਹੋਇਆ ਮਾਸ। ਸਬਾਬ—ਨੇਕੀ, ਪੁੰਨ। ਨਫਸ—ਜਾਨ। ਸੱਤਵੇਂ ਮਕਾਨ—ਤੁਰੀਯ ਪੱਦ, ਚੌਥੇ ਪਦ ਦੀ ਪ੍ਰਾਪਤੀ। ਦਸਵੇਂ ਦੁਆਰ—ਚਿਤ ਵਿਰਤੀ ਦੀ ਇਕਾਗ੍ਰਤਾ।

ਅਰਥ :—ਮਾਸ ਭੁਨ ਕੇ ਖਾਂਦਾ ਹੈ ਉਸ ਸਮੇਂ ਨੂੰ ਨਹੀਂ ਜਾਣਦਾ ਜਦੋਂ ਜਬਾਬ ਦੇਣਾ ਪਏਗਾ, ਪਾਪ ਪੁੰਨ ਦੇ ਨਿਰਨੇ ਦਾ ਵੀਚਾਰ ਨਾ ਕੀਤਾ। ਮਨ ਦੀ ਸ਼ੈਤਾਨੀ ਨੂੰ ਜਦੋਂ ਤੋੜੀ ਮਾਰਦਾ ਤਾਂ ਤੁਰੀਆ ਪਦ ਨੂੰ ਕਿਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਪ੍ਰਾਪਤ ਹੋ ਸਕਦਾ ਹੈ। ਜਦੋਂ ਤਕ ਰੱਬ ਦੇ ਰਸਤੇ ਤੇ ਅਮਲੀ ਕਦਮ ਨਹੀਂ ਰੱਖੇ ਦਸਵੇਂ ਦੁਆਰ ਵਿਚ ਬਿਰਤੀ ਟਿਕਾਕੇ ਕਿਵੇਂ ਸਹੀ ਆਰਾਮ ਪ੍ਰਾਪਤ ਹੋ ਸਕਦਾ ਹੈ। ਰਾਜਾ ਸਾਹਿਬ ਸੱਚੇ ਬਚਨ ਆਖਦੇ ਹਨ ਕਿ ਸੱਚੇ ਪਰੇਮ ਬਿਨਾਂ ਸਭ ਨਸ਼ੇ ਝੂਠੇ ਹਨ। ੨੪੯॥

ਸੁਖਾ ਸੁਲਫਾ ਸ਼ਰਾਬ ਚੰਡੂ ਪੋਸਤ ਅਫੀਮ

ਸਾਰੇ ਪੀਏ ਹੈਂ ਅਮਲ ਨਹੀਂ ਅਮਲ ਗੁਜਾਰਿਆ।

ਨਹੀਂ ਮਰਮ ਪਛਾਨਾ ਭੇਦ ਬਾਤਨੀ ਨਾਂ ਜਾਨਾਂ

ਭਇਆ ਵਾਵਰਾ ਦੀਵਾਨਾਂ ਮੂੜਾ ਆਪ ਕੋ ਬਸਾਰਿਆ।

ਮੁਦਾ ਨਹੀਂ ਪਾਇਆ ਰੂਪ ਰੇਤ ਮੈਂ ਰਲਾਇਆ ਆਪ
 ਆਪ ਕੇ ਗਵਾਇਆ ਨਹੀਂ ਨੂਰ ਕੇ ਨਖਾਰਿਆ ।
 ਕਹੇ ਭਗਵਾਨ ਦਾਸ ਸਚ ਦੇ ਬਲਾਸ ਰਾਸ
 ਇਸ਼ਕ ਅਦਾਇ ਬਿਨਾ ਨਸ਼ਾ ਨਾ ਪਿਆਰਿਆ ।੨੫੦॥

ਪਦ ਅਰਥ :—ਸੁੱਖਾ—ਭੋਗਤਾਂ ਦਾ ਕਲਪਿਆ ਹੋਇਆ ਭੰਗ ਦਾ ਨਾਮ, ਚੰਡੂ, ਅਫੀਮ ਤੋਂ ਬਣਾਇਆ ਹੋਇਆ ਇਕ ਨਸ਼ਾ । ਪੋਸਤ—ਅਫੀਮ ਦੇ ਡੋਡੇ ਦਾ ਛਿਲ । ਬਾਤਨੀ—ਅੰਦਰ । ਮੁਦ—ਮੁੱਢ ।

ਅਰਥ :—ਸੁੱਖਾ, ਸੁਲਫਾ, ਸ਼ਰਾਬ, ਚੰਡ, ਪੋਸਤ, ਅਤੇ ਅਫੀਮ ਨਸ਼ੇ ਤਾਂ ਸਾਰੇ ਪੀਤੇ ਪਰ ਚੰਗੇ ਅਮਲ ਨਾ ਕੀਤੇ । ਅੰਦਰ ਦੇ ਭੇਤ ਨੂੰ ਨਾ ਪਛਾਣਿਆਂ ਆਪਣੇ ਆਪ ਨੂੰ ਭੁਲਾਕੇ ਨਸ਼ਿਆਂ ਵਿਚ ਸੁਦਾਈ ਹੋਇਆ ਫਿਰਦਾ ਹੈ । ਅਸਲੇ ਨੂੰ ਨਾ ਪਛਾਣ ਕੇ ਵੀਰਯ ਨਸ਼ਟ ਕੀਤਾ ਆਪਾ ਭੁਲਾਕੇ ਰੱਬੀ ਨੂਰ ਦੀ ਪਛਾਣ ਨਾ ਕੀਤੀ । ਰਾਜਾ ਸਾਹਿਬ ਸੱਚੇ ਬਚਨ ਉਚਾਰਦੇ ਹਨ ਕਿ ਸੱਚੇ ਪਰੇਮ ਤੋਂ ਬਿਨਾਂ ਕੋਈ ਨਸ਼ਾ ਨਹੀਂ ਹੈ ।

ਦੋਸਤ ਦਮਾਰਾ ਹੈ ਬੇਦਾਰਾ ਬਾਗ ਰੋਸ਼ਨ ਜਹ
 ਬਰਗ ਪੈ ਬਰਗ ਸਮਇਆ ਦਿਲਦਾਰ ਹੈ ।
 ਅਜਬ ਅਵਾਜ਼ ਨਹੀਂ ਜ਼ਰਾ, ਇਹੁਤਰਾਜ਼
 ਏਹੁ ਰਾਜੁ ਜੁ ਦਰਾਜੁ ਹੂਆ ਸ਼ੌਕ ਮੈਂ ਸ਼ਮਾਰ ਹੈ ।
 ਅਨਜਲੁ ਮੁਕਾਮੁ ਨਾਮੁ ਜਹਾਂ ਕਾ ਹੈ ਨਿਜ ਧਾਮ ।
 ਸਚ ਕਾ ਅਰਾਮ ਹੂਈ ਵਹਦਤ ਬਹਾਰ ਹੈ ।
 ਕਰੋ ਤਹਾਂ ਕੀ ਤਿਆਰੀ ਜਹਾਂ ਜਾਤ ਹੈ ਹਮਾਰੀ
 ਹੁਣ ਦਾਸ ਭਗਵਾਨ ਇਹੁ ਹੀ ਗੁਫਤਾਰ ਹੈ ।੨੫੧॥

ਪਦ ਅਰਥ :—ਸਮਾਇਆ—ਮਿਲਿਆ ਹੋਇਆ । ਇਹੁਤਰਾਜ਼—ਸ਼ੌਕਾ । ਦਰਾਜ਼—ਲੰਬਾ । ਅਨਕਾਲ—ਅਕਾਲ । ਵਹਦਤ—ਏਕਤਾ । ਗੁਫਤਾਰ—ਬੋਲ ।

ਅਰਥ :—ਦਸਵੇਂ ਦੁਆਰ ਦਾ ਜਿਕਰ ਕਰਦੇ ਹਨ :
 “ਦਸਮ ਦੁਆਰਾ ਅਗਮ ਅਪਾਰਾ ਪਰਮ ਪੁਰਖ ਕੀ ਘਾਟੀ”

ਦਸਮ ਦੁਆਰਾ ਜੋ ਰੋਸ਼ਨੀ ਦਾ ਬਾਗ ਹੈ ਤੇ ਕਮਲ ਦੀਆਂ ਪੰਖੜੀਆਂ ਖਿੜ ਰਹੀਆਂ ਹਨ । ਇਕ ਰਸ ਨਿਰ ਸੰਸੇ ਅਨਾਹਦ ਸ਼ਬਦ ਦੀ ਅਵਾਜ਼ ਹੋ ਰਹੀ ਹੈ ਜਿਸ ਵਿਚ ਮਨ ਖੀਵਾ ਹੁੰਦਾ ਹੈ । ਇਸ ਅਸਥਾਨ ਦਾ ਨਾਮ ਨਿਜ ਧਾਮ ਭੀ ਹੈ ਜੋ ਕਾਲ ਤੋਂ ਰਹਿਤ ਹੈ ਇਹ ਸੁਆਦ ਯਕਸੂਈ ਤੋਂ ਪ੍ਰਾਪਤ ਹੁੰਦਾ ਹੈ । ਰਾਜਾ ਸਾਹਿਬ ਉਥੇ ਵਾਸਤੇ ਤਿਆਰੀ ਲਈ ਪ੍ਰੇਰਦੇ ਹਨ ਜੋ ਅਸਲੀ ਟਿਕਾਨਾ ਨਿਜ ਧਾਮ ਹੈ ਹੁਣ ਅਗੋਂ ਉਥੇ ਦਾ ਜਿਕਰ ਅਗਲੇ ਕਬਿੱਤਾਂ ਵਿਚ ਕਰਦੇ ਹਨ ।੨੫੧॥

ਮਾਲਕ ਮੌਲਿਕ ਕੁਲ ਮੁਲਕ ਮਲਕ ਯੱਕ
 ਹੱਕ ਬਰਹੱਕ ਬਰਹੱਕ ਹੈ ਹਕੀਕਤੀ ।

ਜਿਸਮੀ ਜਮਾਤ ਜਾਤ ਜਿਸਮੀ ਆਜਾਤ ਜਾਤ
 ਜਿਸਮੀ ਕੀ ਜਾਤ ਜਾਤ ਜਾਤ ਹੈ ਰਫੀਕਤੀ ।
 ਜਿਸਮ ਫਨਾਹਿ ਜਬ ਇਸਮ ਬਕਾਇ ਕਬ
 ਇਸਮੀ ਔ ਜਿਸਮੀ ਕੀ ਕਰਤੁ ਸਦੀਕਤੀ ।
 ਅਰਬ ਔ ਫਰਬ ਸਮਾਇ ਰਿਹਾ ਖੁਦ ਨੂਰ
 ਦਾਸ ਭਗਵਾਨ ਲੈ ਸ਼ਨਾਖਤ ਤਹਕੀਕਤੀ ॥੨੫੨॥

ਪਦ ਅਰਥ :—ਮਲਿਕ ਪਾਤਸ਼ਾਹ । ਯੱਕ—ਇਕੋ । ਹੱਕ—ਸੱਚ । ਹਕੀਕਤੀ—ਅਸਲ ਵਿਚ । ਜਿਸਮੀ—ਜਿਸਮ ਵਾਲਾ, ਵਜੂਦ ਵਾਲਾ । ਰਫੀਕਤੀ—ਦੋਸਤੀ । ਬਕਾਇ—ਅੰਤਮ ।

ਅਰਥ :—ਕੁਲ ਖਲਕਤ ਤੇ ਮੁਲਕਾਂ ਦਾ ਮਾਲਕ ਇਕੋ ਸੱਚਾ ਰੱਬ ਹੀ ਹੈ । ਦੇਹ ਧਾਰੀ ਦੀ ਜਾਤ ਜਿਸਮ ਕਰਕੇ ਕੋਈ ਜਾਤ ਜਿਸਮ ਕਰਕੇ ਕੋਈ ਜਾਤ ਨਹੀਂ ਰੱਬ ਪਿਆਰ ਹੀ ਸਹੀ ਸੱਚੀ ਜਾਤ ਹੈ (ਜਾਤ ਜਨਮ ਨਹ ਪੂਛੀਐ ਸਚ ਘਰ ਲੇਹ ਬਤਾਇ । ਸਾ ਜਾਤ ਸਾਪਤ ਹੈ ਜੇਹੇ ਕਰਮ ਕਮਾਇ) ਜਦ ਜਿਸਮ ਖਤਮ ਹੋ ਗਿਆ ਤਾਂ ਨਾਮ ਭੀ ਖਤਮ ਹੋ ਗਿਆ ਇਸ ਲਈ ਦਾਸ ਭਗਵਾਨ ਜੀ ਦਾ ਨਾਮ ਰੂਪ ਸੰਸਾਰ ਦੀ ਹੋਂਦ ਬੁਠੀ ਹੈ । ਰਾਜਾ ਸਾਹਿਬ ਬਿਆਨ ਕਰਦੇ ਹਨ ਕਿ ਅਰਬ ਤੇ ਫਰਬ ਤੇ ਉਸਦੀ ਜੋਤ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ਕ ਹੈ ਐਪਰ ਲੋੜ ਦੇਖਣ ਵਾਲੀ ਅੱਖ ਦੀ ਹੈ ॥੨੫੨॥

ਸਾਹਬ ਸਲੂਕ ਮਹਾਂ ਸੁੰਦ ਮਲੂਕ ਹੋਇ
 ਮਹਰਮ ਮਸ਼ੂਕ ਕਰੇ ਆਸ਼ਕੀ ਕਰਾਰੀ ਹੈ ।
 ਅਜਬ ਅਦਾਇ ਰਹੇ ਦੇਖਕੇ ਅਘਾਇ
 ਸਕਾਂ ਕਿਕੂੰ ਮੈਂ ਬਤਾਇ ਐਸੀ ਸੂਰਤ ਸਵੈਕਾਰੀ ਹੈ ।
 ਦਿਲ ਤੇ ਈਮਾਨ ਕਰਾਂ ਜਾਨ ਕੁਰਬਾਨ
 ਓਹ ਹੁਸਨ ਦੀ ਖਾਨ ਜੋ ਪ੍ਰਾਨ ਹੂੰ ਸੇ ਪਿਆਰੀ ਹੈ ।
 ਕਰੀਏ ਜੇ ਸੰਗ ਰੰਗ ਦੇਖ ਦਿਲ ਦੰਗ ਹੋਇ
 ਦਾਸ ਭਗਵਾਨ ਰਹੇ ਆਖੋਂ ਮੈਂ ਖੁਆਰੀ ਹੈ ॥੨੫੩॥

ਪਦ ਅਰਥ :—ਮਲੂਕ—ਬਾਦਸ਼ਾਹ । ਮਸ਼ੂਕ—ਜਿਸ ਨੂੰ ਪਿਆਰ ਕੀਤਾ ਜਾਏ । ਆਸ਼ਕੀ—ਪਿਆਰ ਕਰਨ ਦੀ ਕਿਰਯਾ । ਕਰਾਰੀ—ਡਾਢੀ । ਅਦਾਇ—ਨਖਰਾ । ਅਘਾਇ—ਰੱਜ ਗਏ । ਸਵੈਕਾਰੀ—ਪ੍ਰਵਾਨੀਕ । ਰੰਗ—ਪਿਆਰ । ਖੁਆਰੀ—ਮਸਤੀ ।

ਅਰਥ :—ਸੋਹਣਾ ਸਲੂਕ ਕਰਨ ਵਾਲਾ ਓਹ ਮੇਰਾ ਮਾਲਕ ਸੁੰਦਰਾਂ ਦਾ ਸੁੰਦਰ ਸ਼ਾਹਾਂ ਦਾ ਸ਼ਾਹ ਹੈ ਤੇ ਪਿਆਰ ਕਰਨ ਵਾਲੇ ਦੇ ਪਿਆਰ ਨੂੰ ਜਾਣਕੇ ਡਾਢਾ ਪਿਆਰ ਕਰਦਾ ਹੈ । ਉਸ ਮਾਲਕ ਦੇ ਪਿਆਰ ਵਾਲੇ ਕਰਤੱਵ ਦੇਖ ਕੇ ਦਿਲ ਨੂੰ ਰੱਜ ਆ ਗਿਆ ਐਸੀ ਮਨੋਹਰ ਸੂਰਤ ਦੇ ਗੁਣ ਕਿਨ੍ਹਾਂ ਅੱਖਰਾਂ ਨਾਲ ਬਿਆਨ ਕਰਾਂ । ਓਹ ਸੁੰਦਰਤਾ ਦੀ ਖਾਨ ਜੋ ਪ੍ਰਾਣਾਂ ਤੋਂ ਭੀ ਪਿਆਰੀ ਉਸ ਤੋਂ ਮੈਂ ਆਪਣੇ ਦਿਲ ਦਾ ਜਾਨ ਵਾਰ ਦਿਆਂ (ਤਨ ਮਨ ਧਨ ਸਭ ਸਉਪ ਗੁਰ ਕੋ ਹੁਕਮ ਮਨੀਐ ਪਾਈਐ)

ਜੇ ਪਿਆਰੇ ਦੀ ਸੰਗਤ ਕਰੀਏ ਤਾਂ ਪਿਆਰ ਦੇਖਕੇ ਦਿਲ ਅਸਚਰਜ ਰਹਿ ਜਾਂਦਾ ਹੈ । ਰਾਜਾ ਸਾਹਿਬ ਕਥਨ ਕਰਦੇ ਹਨ ਕਿ ਅੱਖਾਂ ਵਿਚ ਹਰ ਵੇਲੇ ਮਸਤੀ ਰਹਿਦੀ ਹੈ ॥੨੫੩॥

ਆਕਲ ਅਸੀਲ ਡੀਲ ਸੁਖਮ ਸਕੀਲ ਐਸਾ

ਵੈਸਾ ਹੀ ਵਸੀਲ ਹਰ ਦਿਲ ਦਾ ਦੁਰਾਓ ਹੈ ।

ਸੂਰਤ ਦਾ ਸੋਹਣਾ ਮੋਹਣਾ ਖੋਹਣਾ ਦਿਲ ਦੋਸਤਾਂ ਦੇ

ਬੋਸਤਾਂ ਦੇ ਬਾਬ ਦੇਖ ਘਟੇ ਘਬਰਾਓ ਹੈ ।

ਐਸਾ ਨਿਗਾਵਾਨ ਕਰ ਸਕੇ ਨਾਂ ਜਬਾਨ ਬਿਆਨ

ਕਦਰ ਹੋਇ ਦਾਨ ਕਰੇ ਦਿਲ ਦਾ ਬਰਾਓ ਹੈ ।

ਸੀਨੇ ਦਾ ਹੈ ਸਾਫ ਨਾਫ ਦੇਖ ਭਗਵਾਨ ਦਾਸ

ਪਾਸ ਪਿਆਰਾ ਖਾਸ ਹੋਇ ਰੰਕ ਹੀ ਸੇ ਰਾਓ ਹੈ ॥੨੫੪॥

ਪਦ ਅਰਥ :—ਆਕਲ—ਸਮਝਦਾਰ । ਅਸੀਲ—ਸੋਹਣੇ ਸੁਭਾ ਵਾਲਾ । ਡੀਲ—ਸਰੀਰਕ ਬਨਾਵਟ । ਸਕੀਲ—ਸੁੰਦਰ । ਵਸੀਲ—ਉਦਾਰਚਿਤ । ਦਰਾਉ—ਛੁਪਿਆ ਹੋਇਆ । ਬੋਸਤਾਂ—ਫੁਲਵਾੜੀ । ਬਾਬ—ਅਭਿਪ੍ਰਾਯ, ਮਤਲਬ । ਕਦਰਦਾਨ—ਕਦਰ ਕਰਨ ਵਾਲਾ । ਬਰਾਓ—ਉੱਤਮ । ਨਾਫ—ਕਸਤੂਰੀ ਦੀ ਸੁਗੰਧੀ ਜੋ ਮ੍ਰਿਗ ਦੀ ਨਾਭੀ ਵਿਚ ਹੁੰਦੀ ਹੈ । ਰੰਕ—ਗਰੀਬ। ਰਾਓ—ਅਮੀਰ ਜਾਂ ਰਾਜਾ ।

ਅਰਥ :—ਜਿਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦਾ ਸਮਝਦਾਰ, ਸੋਹਣੇ ਸੁਭਾਓ ਵਾਲਾ, ਡੀਲ ਡੋਲ ਵਾਲਾ, ਸੋਹਣੀ ਸਕਲ ਵਾਲਾ ਹੈ ਓਸੇ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦਾ ਹੀ ਦਰਯਾ ਦਿਲ ਤੇ ਸੁਚਾ ਮੋਤੀ ਹੈ । ਸੂਰਤ ਦਾ ਸੋਹਣਾ ਤੇ ਦੋਸਤਾਂ ਦੇ ਦਿਲ ਖੋਹਣ ਵਾਲਾ ਬੋਸਤਾਂ ਦੇ ਬਾਗ ਦੀ ਤਰ੍ਹਾਂ ਖਿੜਿਆ ਦੇਖ ਕੇ ਘਬਰਾਓ ਘਟਦਾ ਹੈ । ਉਸਦੀ ਗਰੀਬ ਪਰਵਰੀ ਦਾ ਬਿਆਨ ਨਹੀਂ ਹੋ ਸਕਦਾ । ਕਦਰ ਸਨਾਸ ਹੋਣ ਕਰਕੇ ਦਿਲ ਨੂੰ ਨਾਮ ਦੀ ਸੁਗੰਧੀ ਨਾਲ ਸੁਗੰਧਿਤ ਕਰ ਦਿੰਦਾ ਹੈ । ਐਸੇ ਸੀਨੇ ਦੀ ਸਫਾਈ ਵਾਲਾ ਤੇ ਨਾਮ ਦੀ ਸੁਗੰਧ ਬਖਸ਼ਣ ਵਾਲਾ ਜੇ ਪਿਆਰਾ ਪਾਸ ਹੋਵੇ ਤਾਂ ਇਹ ਨਾਚੀਜ਼ ਬੰਦਾ ਸ਼ਾਹਾਂ ਦਾ ਸ਼ਾਹ ਹੈ ॥੨੫੪॥

ਭਾਵ :—ਪਿਆਰੇ ਦੇ ਇਕ ਪਲ ਡਰ ਦੇ ਮੇਲ ਤੋਂ ਸਾਰੇ ਸੁਖ ਵਾਰ ਦੇਈਏ । ਰੁੱਖੀ ਰੋਟੀ ਤੇ ਧਰਤੀ ਤੇ ਸੋਨਾ ਪਤੀ ਦੀ ਸੰਗਤ ਵਿਚ ਸਭ ਸੁਖਦਾਇਕ ਹਨ ।

ਕਾਨੜਾ ਮਹਲ ੫ :—

ਵਰਿ ਵਾਰਉ ਅਨਿਕ ਡਾਰਉ, ਸੁਖ ਪ੍ਰਿਅ ਸੁਹਾਗ ਪਲਕ ਰਾਤ ਯਹਾਉ ॥

ਕਨਿਕ ਮੰਦਰ ਪਾਟ ਸੇਜ ਸਖੀ ਮੋਹਿ ਨਾਹਿ ਇਨ ਸਿਉ ਤਾਤ ।

ਮੁਕਤ ਲਾਲ ਅਨਿਕ ਭੋਗ ਬਿਨੁ ਨਾਨ ਨਾਨਕ ਹਾਤ ।

ਰੁਖੇ ਭੋਜਨ ਭੂਮਿ ਸੈਨ ਸਖੀ ਪ੍ਰਿਅ ਸੰਗ ਸੁਖ ਬਿਹਾਤ ।

ਸਾਹਿਬ ਸਰੂਰ ਨੂਰ ਸੱਚ ਦਾ ਸਰੂਰ ਹੂਰ
 ਦੇਖ ਦਸਤੂਰ ਮਗਰੂਰ ਮੀਤ ਡਾਰੀਏ ।
 ਨਾਜ਼ਕ ਨਸ਼ਾਨ ਹੈ ਜਹਾਨ ਦੀ ਹੀ ਜਾਨ ਸ਼ਾਨ
 ਦਿਲ ਦਰਮਿਆਨ ਧਿਆਨ ਉਸਦਾ ਹੀ ਧਾਰੀਏ ।
 ਹੁਬਦਾ ਹਜ਼ਾਰੀ ਕਾਰੀ ਕਰਦਾ ਅਸਾਰੀ
 ਪਰਕਾਰੀ ਬਸ ਜਾਰੀ ਦਿਲਦਾਰੀ ਮੈਂ ਗੁਜ਼ਾਰੀਏ ।
 ਹੋਇ ਜਦੋਂ ਮੇਲ ਕੇਲ ਕਰੇ ਭਗਵਾਨ ਦਾਸ
 ਪਾਸ ਮੁਸ਼ਤਾਕ ਕਿਉਂ ਝਰੋਖੀ ਝਾਤਾਂ ਮਾਰੀਏ ।੨੫੫॥

ਪਦ ਅਰਥ :—ਸਾਹਿਬ ਸਰੂਰ—ਅਕਲਾਂ ਦਾ ਕੋਟ । ਨੂਰ—ਰੋਸ਼ਨੀ । ਸੱਚ ਦਾ ਸਰੂਰ—ਸੱਚਾ ਨਸ਼ਾ । ਹੂਰ—ਅਪੱਛਰਾਂ, ਪਰੀਆਂ । ਮਗਰੂਰ—ਹੰਕਾਰ । ਨਾਜ਼ਕ—ਸੋਹਲ । ਦਰਮਿਆਨ—ਅੰਤਰ ਆਤਮੇਂ । ਹੁੱਬਦਾ—ਪਿਆਰ, ਮੁਹੱਬਤ, ਉਮੰਗ, ਚਾਉ ਨਾਲ । ਹਜ਼ਾਰੀ—ਹਜ਼ਾਰਾਂ ਵਾਲਾ । ਕਾਰੀ—ਕ੍ਰਿਯਾ, ਇਲਾਜ, ਕਾਲੀ ਦੇਵੀ, ਕਾਲੀ ਨਾਗ ਰੇਖਾ, ਸਿਆਹ, ਕਰਨ ਵਾਲਾ, ਪ੍ਰਧਾਨ, ਅਸਰ ਵਾਲਾ, ਡੂੰਘਾ, ਪੜ੍ਹਨ ਵਾਲਾ, ਕੁਰਾਨ ਨੂੰ ਸੁਧ ਪੜ੍ਹਨ ਵਾਲਾ । ਪਰਕਾਰੀ—ਭਾਂਤੀ, ਪਰਾਇਆ ਕੰਮ ਕਰਨ ਵਾਲਾ । ਕਿਲਾ ਕੋਟ ਅਸਾਰ—ਗਾਫਿਲ, ਫੋਕਟ, ਅਦਨਾ, ਇਰੇਡ, ਚੰਦਨ, ਅਗਰ, ਬੁਛਾੜ, ਲਛਣ । ਦਿਲਦਾਰ—ਰਸੀਆ, ਉਦਾਰ ਦਾਤਾ, ਪਯਾਰਾ, ਪ੍ਰੀਤਮ ਮੁਸ਼ਤਾਕ—ਸ਼ੋਕ ਰੱਖਣ ਵਾਲਾ ।

ਅਰਥ—ਹੇ ਮਿਤ੍ਰਾ ! ਉਸ ਸਾਹਿਬ ਸਚੂਰ ਨੂਰੇ ਨੂਰ ਪਰੀਆਂ ਤੋਂ ਭੀ ਸੋਹਣਾ ਉਸ ਦਾ ਦਸਤੂਰ ਦੇਖਕੇ ਹੰਕਾਰ ਨੂੰ ਦੂਰ ਕਰਕੇ ਦਰਸ਼ਨ ਮਾਣੀਏ । ਕੌਮਲਤਾ ਦਾ ਘਰ ਸਾਰਿਆਂ ਦੀ ਜਾਨ ਤੇ ਹਾਨ ਅੰਤਰ ਆਤਮੇਂ ਉਸੇ ਦਾ ਧਿਆਨ ਧਰੀਏ । ਉਸਦੀ ਪਿਆਰੀ ਯਾਰੀ ਵਿਚ ਹੀ ਸਮਾਂ ਗੁਜ਼ਾਰੀਏ ਜੋ ਪਿਆਰ ਦਾ ਸੋਮਾ ਹੈ ਤੇ ਸਭ ਤਰ੍ਹਾਂ ਸਭ ਦੀ ਸਾਰ ਲੈਂਦਾ ਹੈ । ਜਦੋਂ ਪਰੇਮ ਸਰੂਪ ਪਿਆਰੇ ਦਾ ਮੇਲ ਹੋਵੇ ਰਾਜਾ ਸਾਹਿਬ ਕਹਿੰਦੇ ਹਨ ਉਸ ਦੇ ਮੇਲ ਦੇ ਮੇਲ ਦੇ ਅਨੰਦ ਨੂੰ ਮਾਣੀਏ ਤੇ ਹੋਰ ਝਾਕ ਤੇ ਭਟਕਨਾ ਮੁਕਾ ਦੇਵੀਏ ।੨੫੫॥

ਮਰਹਮ ਮਹਬੂਬ ਬਣਾ ਹੋਜ ਹੈ ਹੁਬੁਬ ਤੇ
 ਖਿਰਦਮੰਦ ਖੁਬੁ ਖੁਬੁ ਰਖਦਾ ਦਨਾਈ ਹੈ ।
 ਜਾਦੂ ਦਾ ਜ਼ਖੀਰਾ ਹੈ ਮਮੀਰੇ ਦਾ ਜੰਜੀਰਾ ਓਹ
 ਆਸ਼ਕਾਂ ਦੇ ਦੀਦਿਆਂ ਨੂੰ ਦੇਵੰਦਾ ਬੀਨਾਈ ਹੈ ।
 ਵਹਦਤ ਬਹਾਰ ਪਰ ਪੱਕਿਆ ਕਿਆਰ ਹੋਰ
 ਛੁਟਿਆ ਬਿਹਾਰ ਜਦੋਂ ਹੋਈ ਰੁਸ਼ਨਾਈ ਹੈ ।
 ਬਟੀਏ ਨਾ ਬਖਤ ਤੇ ਪਲਟੀਏ ਨਾ ਅਖ ਰਖ
 ਦਾਸ ਭਗਵਾਨ ਹੋਇ ਐਸੀ ਅਸ਼ਨਾਈ ਹੈ ।੨੫੬॥

ਪਦ ਅਰਥ :—ਮਰਹਮ—ਭੇਤੀ । ਮਹਬੂਬ—ਜਿਸ ਨਾਲ ਪਿਆਰ ਕੀਤਾ ਜਾਵੇ ।
 ਹੋਜ—ਚਬੱਚਾ । ਹੁਬੁਬ—ਦਾਣੇ, ਟੈਕਸ । ਖਿਰਦਮੰਦ—ਢਾਣਾ, ਅਕਲਮੰਦ । ਜ਼ਖੀਰਾ—ਢੇਰ

ਮਮੀਰਾ—ਇਕ ਪੌਦਾ ਜੋ ਸਮਗਰਮ ਅਤੇ ਠੰਡੇ ਪਹਾੜਾਂ ਵਿਚ ਹੁੰਦਾ ਹੈ । ਜਿਸਦੀ ਜੜ੍ਹ ਸੁਰਮ ਵਿਚ ਵਰਤੀਦੀ ਹੈ ਜੋ ਨੇੜ ਦੇ ਰੋਗਾਂ ਲਈ ਉਤਮ ਮੰਨੀ ਗਈ ਹੈ । ਜਜ਼ੀਰਾ—ਟਾਪੂ । ਦੀਦਿਆਂ—ਅੱਖਾਂ । ਵਹਦਤ—ਏਕਤਾ । ਕਿਆਰ—ਕਿਆਰਾ । ਰਸ਼ਨਾਈ—ਲੋ ।

ਅਰਥ :—ਆਸ਼ਕ ਲੋਕ ਉਸ ਪਿਆਰੇ ਦੇ ਭੇਡੀ ਹਨ ਜੋ ਪਿਆਰ ਨਾਲ ਭਰਿਆ ਹੋਇਆ ਦਾਨਿਆਂ ਦਾ ਦਾਨਾ ਤੇ ਵਡ ਦਾਨਾ ਹੈ । ਜਾਦੂ ਦਾ ਭੰਡਾਰ ਹੈ ਤੇ ਮਮੀਰੇ (ਜੋ ਅੱਖਾਂ ਨੂੰ ਰੋਸ਼ਨੀ ਦਿੰਦਾ ਹੈ) ਦਾ ਟਾਪੂ ਹੈ ਆਸ਼ਕਾਂ ਦੀਆਂ ਅੱਖਾਂ ਨੂੰ ਰੱਬੀ ਨੂਰ ਦੀ ਨਜ਼ਰ ਬਖਸ਼ਦਾ ਹੈ । ਬਹਾਰ ਦੀ ਰੁੱਤ ਆਈ ਤੇ ਏਕਤਾ ਦਾ ਕਿਆਰਾ ਖਿੜਿਆ ਸਾਰਾ ਸੇਸਾਰਕ ਵਿਹਾਰ ਛੁਟ ਗਿਆ ਜਦੋਂ ਰਬੀ ਰੋਸ਼ਨੀ ਪ੍ਰਾਪਤ ਹੋਈ । ਉਹ ਰੋਸ਼ਨੀ ਐਸੀ ਹੈ ਰਾਜਾ ਸਾਹਿਬ ਜੀ ਬਿਆਨ ਕਰਦੇ ਹਨ ਕਿ ਜਦੋਂ ਸਾਹਮਣੇ ਆਵੇ ਫੇਰ ਮੂੰਹ ਨਾ ਮੋੜੀਏ ਤੇ ਅੱਖਾਂ ਨਾ ਬਦਲੀਏ ॥੨੫੬॥

ਪ੍ਰੀਤਮ ਪਿਆਰੇ ਦੇ ਇਸ਼ਾਰੇ ਜੋ ਨਿਆਰੇ ਨਿਆਰੇ

ਜਦੋਂ ਦੇ ਨਿਹਾਰੇ ਹੋਇ ਰਹੇ ਬਲਹਾਰੇ ਹਾਂ ।

ਕੈਸੀ ਦਿਆਂ ਮੈਂ ਨਸ਼ਾਨੀ ਨਹੀਂ ਵਿਚ ਦੋ ਜਹਾਨੀ

ਐਸੀ ਸੂਰਤ ਲਸਾਨੀ ਦੇਖ ਹੋਏ ਬਨਜਾਰੇ ਹਾਂ ।

ਖੇਲ ਹੈ ਖਿਆਲ ਚਾਲ ਉਸਦੀ ਨਰਾਲੀ

ਅਸੀਂ ਜਦੋਂ ਦੀ ਹੈ ਭਾਲੀ ਲੈਂਦੇ ਤਦੋਂ ਦੇ ਨਜਾਰੇ ਹਾਂ ।

ਰਿਹਾ ਨਹੀਂ ਗੰਮ ਪਿਆ ਦੇਮ ਵਿਚ ਦੇਮ ਆਇ ।

ਦਾਸ ਭਗਵਾਨ ਹੋਇ ਰਹੇ ਮਤਵਾਰੇ ਹਾਂ ॥੨੫੭॥

ਪਦ ਅਰਥ :—ਨਿਹਾਰੇ—ਦੇਖੇ । ਬਲਿਹਾਰੇ—ਕੁਰਬਾਨ, ਸਦਕੇ । ਲਾਸਾਨੀ—ਜਿਸ ਦੀ ਬਰੱਬਰੀ ਤੇ ਹੋਰ ਨ ਹੋਵੇ । ਬਨਜਾਰੇ—ਸੈਦਾਗਰ, ਵਪਾਰੀ । ਮਤਵਾਰੇ—ਮਸਤ ।

ਅਰਥ—ਪ੍ਰੀਤਮ ਪਿਆਰੇ ਦੇ ਇਸ਼ਾਰੇ ਜੋ ਨਿਆਰੇ ਹਨ ਜਦੋਂ ਦੇ ਦੇਖੇ ਹਨ ਕੁਰਬਾਨ ਹੋ ਰਹੇ ਹਾਂ । ਉਸਦੀ ਸੋਹਣੀ ਸੂਰਤ ਦਾ ਕੀ ਬਿਆਨ ਕਰਾਂ ਤੇ ਕੀ ਨਿਸ਼ਾਨੀ ਦਿਆਂ ਦੋ ਜਹਾਨਾਂ ਵਿਚ ਕੋਈ ਐਸੀ ਨਿਸ਼ਾਨੀ ਨਹੀਂ ਹੈ ਅਸੀਂ ਦੇਖਕੇ ਖਰੀਦਾਰ ਬਣ ਗਏ ਹਾਂ । ਉਸ ਦੇ ਖਿਆਲ ਦੀ ਖੇਲ ਤੇ ਚਾਲ ਨਿਰਾਲੀ ਹੈ ਅਸੀਂ ਜਦੋਂ ਤੋਂ ਜਾਣੀ ਹੈ ਉਸ ਸਮੇਂ ਤੋਂ ਅਜਬ ਨਜ਼ਾਰੇ ਲੈ ਰਹੇ ਹਾਂ ਸਾਰੇ ਫਿਕਰ ਦੂਰ ਹੋ ਗਏ ਰਾਜਾ ਸਾਹਿਬ ਜੀ ਕਥਨ ਕਰਦੇ ਹਨ ਕਿ ਐਸਾ ਸੁੱਖ ਦਾ ਸਾਹ ਆਇਆ ਜੋ ਖੀਵੇ ਹੋ ਹੋ ਜਾਈਦਾ ਹੈ ॥੨੫੭॥

ਚੰਦ ਦਾ ਭੀ ਚੰਦ ਉਹ ਸਚਦਾ ਅਨੰਦ ਹੈ

ਪਸੰਦ ਦਿਲਬੰਦ ਜੁ ਬਲੰਦ ਅਸੀਂ ਜਾਣਿਆ

ਪੁਸਤ ਪਨਾਹ ਭਾਰੀ ਗੈਬਲ ਗਵਾਹਿ ਸਹੀ

ਦਸਦਾ ਸਲਾਹਿ ਹੈ ਨਿਗਾਹ ਬਿਚਿ ਆਣਿਆ ।

ਮੁਖ ਮਤਵਾਲਾ ਪੀਆ ਪਰੇਮ ਜਾਂ ਪਿਆਲਾ

ਹੋਇਆ ਹਾਂ ਸੁਲ੍ਹ ਵਾਲਾ ਤਾਂ ਸਰੂਪ ਹੈ ਸਿਆਣਿਆ ।

ਪਾਇਆ ਪਿਆਰ ਪਾਸ ਖਾਸ ਭਇਆ ਬਸਵਾਸ ਨਾਸ

ਦਾਸ ਭਗਵਾਨ ਤਾਂ ਅਨੰਦ ਖੂਬੁ ਮਾਣਿਆ ॥੨੫੮॥

ਪਦ ਅਰਥ :—ਚੰਦ ਦਾ ਭੀ ਚੰਦ—ਨਿਸਕਲੰਕ ਚੰਦਮਾ । ਗੱਤ, ਚੇਤਨ ਤੇ ਅਨੰਦ ਰੂਪ । ਦਿਲਬੰਦ—ਦਿਲ ਨੂੰ ਬੰਨ੍ਹਣ ਵਾਲਾ । ਬਲੰਦ—ਉਚਾ । ਪਸਤ ਪਨਾਹ—ਸਰਨ ਸੂਰ । ਗੈਬਲ ਗਵਾਹ—ਆਤਮਕ ਦੁਨੀਆਂ ਦਾ ਸਾਥੀ । ਮਤਵਾਲਾ—ਮਸਤਾਨਾ । ਸੁਲਾਹ—ਮਿਲਾਪ । ਵਾਧ—ਵਾਸ਼ਨਾ । ਨਾਸ—ਨਾਸ਼ ਹੋ ਗਈ ।

ਅਰਥ—ਸੱਤ ਚਿਤ ਅਨੰਦ ਸਰੂਪ ਪ੍ਰਭੂ ਚੰਦ ਨੂੰ ਭੀ ਰੋਸ਼ਨੀ ਦੇਣ ਵਾਲਾ ਦਿਲ ਨੂੰ ਬੰਨ੍ਹਣ ਵਾਲਾ, ਉੱਚਾ ਤੇ ਭਾ ਜਾਣ ਵਾਲਾ ਜਾਣਿਆ ਹੈ ਉਹ ਪ੍ਰਭੂ ਸਰਣ ਸੂਰ ਤੇ ਪਰਲੋਕ ਦਾ ਗਵਾਹ ਤੇ ਸੱਚਾ ਸਲਾਹਕਾਰ ਹੈ ਉਸ ਨੂੰ ਗੁਰ ਕ੍ਰਿਪਾ ਨਾਲ ਖਿਆਲ ਵਿਚ ਲਿਆਂਦਾ । ਜਦੋਂ ਐਸੇ ਪ੍ਰਭੂ ਦੇ ਦਰਸ਼ਨ ਕੀਤੇ ਤਾਂ ਅਸੀਂ ਮਸਤਾਨੇ ਹੋ ਗਏ ਉਸਦੇ ਮੇਲ ਨਾਲ ਉਸਦੀ ਸਿਆਣ ਕੀਤੀ । ਜਦੋਂ ਉਸ ਦਾ ਪਿਆਰ ਪ੍ਰਪਤ ਕੀਤਾ ਬਸ ਵਾਸ਼ਨਾ ਨਾਸ਼ ਹੋ ਗਈ ਰਾਜਾ ਸਾਹਿਬ ਕਬਨ ਕਰਦੇ ਹਨ ਕਿ ਹੁਣ ਖੂਬ ਅਨੰਦ ਮਾਣ ਰਹੇ ਹਾਂ ॥੨੫੮॥

ਸਾਜਨ ਸ਼ਰੀਫ ਤੋਹਫਾ ਤਿਸਦੀ ਤਾਰੀਫ

ਕਰਾਂ ਕੈਸੇ ਤਸਨੀਫ ਐਡੀ ਅਕਲ ਨਾ ਭਾਰੀ ਹੈ ।

ਉਹ ਮੇਂ ਹੈ ਆਲਾ ਓਹੁ ਉਜਾਲਾ ਜੁ ਬਸਾਲਾ

ਦੇ ਮਹੱਬਤ ਮਸਾਲਾ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ੇ ਬਿਸਰ ਸਾਰੀ ਹੈ ।

ਹਰਿ ਹਰਿ ਹਾਲ ਰਹਿੰਦਾ ਖੂਬੁ ਖੁਸ਼ਹਾਲ

ਚਾਲ ਮਿਲਦੀ ਮੁਹਾਲ ਚਾਹੇ ਸਭ ਨਰ ਨਾਰੀ ਹੈ ।

ਬਾਤ ਬਹੁਤੀ ਕੀ ਪੁਕਾਰੂੰ ਜੀਉਂਦੀ ਜਾਨ ਦਾ ਬਸਾਰੂੰ

ਓਹੁ ਦਾਸ ਭਗਵਾਨ ਐਸੀ ਸੂਰਤ ਦੀਦਾਰੀ ਹੈ ॥੨੫੯॥

ਪਦ ਅਰਥ :—ਤੋਹਫਾ—ਸੁਗਾਤ । ਤਸਨੀਫ—ਬਿਆਨ । ਉਰ—ਹਿਰਦੇ । ਆਲਾ—ਸੰਦ । ਉਜਾਲਾ—ਰੋਸ਼ਨੀ । ਬਸਾਲਾ—ਬਹੁਤ । ਮਹੱਬਤ ਮਸਾਲਾ—ਪਿਆਰ ਦੀ ਖੁਰਾਕ । ਬਿਸਰ—ਭੁਲ ਜਾਣੀ । ਮਾਰੀ—ਸਾਰੀ ਦੁਨੀਆਂ । ਖੁਸ਼ਹਾਲ—ਖੇਡਾ । ਮੁਹਾਲ—ਔਖੀ । ਦੀਦਾਰੀ—ਦਰਸ਼ਨ ਕਰਨ ਵਾਲੀ ।

ਅਰਥ :—ਮੈਂ ਐਡੀ ਅਕਲ ਨਹੀਂ ਰੱਖਦਾ ਕਿ ਸੱਜਨ ਜੋ ਸਰਾਫਤ ਦਾ ਘਰ ਹੈ, ਉਸਦੀ ਸਿਫਤ ਭੀ ਬੜੀ ਭਾਰੀ ਸੁਗਾਤ ਹੈ ਕਿ ਉਸਦਾ ਬਿਆਨ ਕਰ ਸਕਾਂ । ਬੜੇ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ ਵਾਲਾ ਜਦੋਂ ਹਿਰਦੇ ਵਿਚ ਪ੍ਰਗਟ ਹੋਇਆ ਤਾਂ ਆਤਮਕ ਖੁਰਾਕ ਨਾਲ ਰੱਜ ਗਏ ਹੁਣ ਦੁਨੀਆਂ ਦੀਆਂ ਸਾਰੀਆਂ ਭੁੱਖਾਂ ਦੂਰ ਹੋ ਗਈਆਂ । ਹਰ ਸਮੇਂ ਹਰ ਹਾਲ ਵਿਚ ਖੁਸ਼ ਰਹਿੰਦਾ ਹੈ ਉਸ ਨੂੰ ਸਭ ਇਸਤ੍ਰੀਆਂ ਪੁਰਸ਼ ਚਾਹੁੰਦੇ ਹਨ ਪਰ ਉਸਦੀ ਚਾਲ ਤੇ ਚੱਲਣਾ ਕਠਨ ਹੈ । ਰਾਜਾ ਸਾਹਿਬ ਜੋ ਉਸਦੇ ਸਰੂਪ ਦੇ ਦੀਦਾਰੀ ਹਨ ਕਬਨ ਕਰਦੇ ਹਨ ਕਿ ਅਸੀਂ ਉਸਨੂੰ ਜੀਂਦੀ ਜਾਨ ਭੁਲਾ ਨਹੀਂ

ਸਕਦੇ ॥੨੫੯॥

ਸਾਜਨ ਸਿਆਣਾਂ ਮੈਂ ਨਦਾਨ ਹਾਂ ਇਆਣਾ
 ਨਹੀਂ ਮੰਨਦਾ ਜਾਂ ਭਾਣਾਂ ਤਾਂ ਟਕਾਣਾ ਕੈਸੇ ਪਾਵਾਂ ਮੈਂ ।
 ਸਿਫਤ ਸਨਾਇ ਸਾਰੀ ਕਹੀ ਨਹੀਂ ਜਾਇ
 ਜਾਨੀ ਜਿਗਰ ਮਨਾਇ ਹਾਲੁ ਕੁਝ ਕੁ ਅਲਾਵਾਂ ਮੈਂ ।
 ਮੁਨਸਫ ਆਪ ਭਾਰਾ ਕਰੇ ਇਨਸਾਫ ਸਾਰਾ
 ਦੇਖਕੇ ਸਤਾਰਾ ਬਲਹਾਰ ਬਲ ਜਾਵਾਂ ਮੈਂ ।
 ਪਿਆ ਲਸ਼ਕਾਰਾ ਦਿਲੁ ਲੈ ਗਿਆ ਹਸਾਰਾ

ਹੁਣ ਦਾਸ ਭਗਵਾਨ ਗੀਤ ਉਸਦੇ ਹੀ ਗਾਵਾਂ ਮੈਂ ॥੨੬੦॥

ਪਦ ਅਰਥ :—ਸਿਫਤ ਸਨਾਇ—ਤਰੀਫ । ਅਲਾਵਾਂ—ਬਿਆਨ ਕਰਾਂ ।
 ਮੁਨਸਫ—ਨਿਆਕਾਰੀ । ਇਨਸਾਫ—ਨਿਆਂ । ਸਤਾਰਾ—ਭਾਗ । ਲਸ਼ਕਾਰਾ—ਝਲਕਾ ।

ਅਰਥ :—ਸਜਨ ਸਿਆਣਾ ਹੈ ਮੈਂ ਅਨਜਾਣ ਹਾਂ ਜਦੋਂ ਤੋੜੀ ਭਾਣਾ ਨਹੀਂ ਮੰਨਦਾ ਤਾਂ ਮਨ
 ਦਾ ਟਿਕਾਓ ਕਿਵੇਂ ਪ੍ਰਾਪਤ ਹੋਵੇ ! ਉਸਦੀ ਮਹਿਮਾ ਕਹੀ ਨਹੀਂ ਜਾਂਦੀ ਉਸ ਜਿਗਰ ਦੇ ਜਾਨੀ ਨੂੰ
 ਮਨਾਕੇ ਕੁਝ ਕੁ ਹਾਲ ਦਸਦਾ ਹਾਂ । ਉਹ ਪ੍ਰਭੂ ਨਿਆਕਾਰੀ ਹੋਕੇ ਸਾਰਾ ਨਿਆਂ ਕਰਦਾ ਹੈ ਉਸ ਦਾ
 ਭਾਂਗਸ਼ਾਲੀ ਮਾਲਕ ਨੂੰ ਦੇਖ ਕੇ ਮੈਂ ਸਦਕੇ ਹੋ ਜਾਂਦਾ ਹਾਂ । ਜਦੋਂ ਉਸਦੀ ਰਹਿਮਤ ਦਾ ਝਲਕਾ
 ਵੱਜਾ ਰਾਜਾ ਸਾਹਿਬ ਜੀ ਬਿਆਨ ਕਰਦੇ ਹਨ ਕਿ ਦਿਲ ਕਾਬੂ ਤੋਂ ਬਾਹਰ ਹੋ ਗਿਆ ਹੁਣ ਓਸੇ ਦੇ
 ਹੀ ਗੀਤ ਗਾਉਂਦੇ ਹਾਂ ॥੨੬੦॥

ਦੇਖ ਐਸੇ ਡੌਲ ਪਿਆਰਾ ਰਿਹਾ ਕੈਸੇ ਮੌਲ
 ਸਾਰੇ ਸੁਣ ਸੁਣ ਕੌਲ ਹੌਲ ਹਟਣ ਸਰੀਰ ਦੇ ।
 ਬੋਲੀ ਬੋਲ ਸੇ ਬਰੀਕ ਨਹੀਂ ਕੋਈ ਹੈ ਸ਼ਰੀਕ
 ਏਹ ਸਮਝ ਤਰੀਕ ਪਾਸ ਪੀਆ ਹੈ ਫਕੀਰ ਦੇ ।
 ਵਸਲ ਵਸਾਲ ਹੋਇ ਰਿਹਾ ਹੈ ਜਸਾਲ
 ਦੇਖ ਦੇਖ ਕੇ ਨਿਹਾਲ ਤੌਰ ਤਪੇ ਤਕਦੀਰ ਦੇ ।
 ਲਈਏ ਕਰ ਹੱਜ ਰਜ ਰਖੀਏ ਨ ਲੱਜ ਅਜ
 ਦਾਸ ਭਗਵਾਨ ਮੇਲੇ ਮੇਲੀਆਂ ਅਖੀਰ ਦੇ ॥੨੬੧॥

ਪਦ ਅਰਥ :—ਮੇਲ—ਖਿੜਨਾ, ਫੈਲਣਾ । ਕੌਲ—ਬਚਨ । ਹੌਲ—ਦੁੱਖ । ਸ਼ਰੀਕ—ਬਰਾਬਰ ।
 ਤਰੀਕ—ਢੰਗ, ਤਰੀਕਾ । ਵਸਲ ਵਸਾਲ—ਮੇਲ । ਜਸਾਲ—ਦਰਸ਼ਨ । ਤੌਰ—ਹਾਲਤ, ਦਸ਼ਾ ।
 ਤਕਦੀਰ—ਕਿਸਮਤ ।

ਅਰਥ :—“ਜੌੜ ਕੌੜ ਦਿਬ ਵਿਸਾ ਹੋਇ ਫੈਲਓ ਅਨੁਰਾਗ”

ਪਿਆਰੇ ਦਾ ਪਿਆਰ ਸਰੂਪ ਕਿਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਚਰ ਅਚਰ ਜੀਵਾਂ ਵਿਚ ਮੌਲ ਰਿਹਾ ਹੈ ਬਚਨ
 ਸੁਣਕੇ ਸਰੀਰ ਦੇਂ ਦੂਖ ਦੂਰ ਹੁੰਦੇ ਹਨ । ਉਸਦੀ ਬੋਲੀ ਸੂਕਮ ਤੋਂ ਸੂਕਮ ਹੈ ਉਸ ਦਾ ਕੋਈ ਸ਼ਰੀਕ
 ਨਹੀਂ ਇਹ ਉਸਨੂੰ ਜਾਨਣ ਦੀ ਜੁਗਤੀ ਫਕੀਰ ਪਾਸੋਂ ਲਭਦੀ ਹੈ । ਮੇਲ ਮਿਲਾਪ ਦਾ ਰਸ ਤੇ

ਦਰਬਨ ਕਰ ਕਰ ਪ੍ਰਸੰਨ ਹੋ ਰਹੇ ਹਨ ਤੇ ਕਿਸਮਤ ਦਾ ਤਰੀਕਾ ਬਦਲ ਰਿਹਾ ਹੈ । ਅੱਜ ਪਿਆਰੇ ਦਾ ਹਜ ਰੱਜ ਕੇ ਕਰ ਲਈਏ ਰਾਜਾ ਸਾਹਿਬ ਜੀ ਕਥਨ ਕਰਦੇ ਹਨ ਕਿ ਹੁਣ ਆਖਰੀ ਮੇਲੇ ਹਨ । ੨੬੧॥

ਭਾਵ :—ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਪ੍ਰਤੀਤ ਹੁੰਦਾ ਹੈ ਕਿ ਸ੍ਰੀ ਨਾਭ ਕੇਵਲ ਰਾਜਾ ਸਾਹਿਬ ਜੀ ਬਾਬਾ ਜਵਾਹਰ ਸਿੰਘ ਜੀ ਦੇ ਅੰਤ ਸਮੇਂ ਵਿਛੋੜੇ ਦਾ ਜਿਕਰ ਇਸ ਉਪਰਲੇ ਕਬੱਤ ਵਿਚ ਕਰ ਰਹੇ ਹਨ ।

ਦਿਲਬਰ ਯਾਰ ਸੁਣੀ ਸਚ ਦੀ ਪੁਕਾਰ

ਆਈ ਅਬਰ ਬਹਾਰ ਦਿਲਦਾਰ ਰਸ ਘੋਲ ਦੇ ।

ਬੱਤਕ ਲਟੋਰ ਮੋਰ ਕਰ ਰਹੀ ਕੋਲ ਸ਼ੋਰ ।

ਬੱਦਲ ਦੀ ਘੋਰ ਤੇ ਜਾਨਵਰ ਭੀ ਬੋਲਦੇ ।

ਬਿੰਡੇ ਮੋਂਡਕ ਅੰ ਮੀਨ ਰਹੇ ਸ਼ਬਦ ਕੋ ਚੀਨ ਕੈਸੇ ਸੁਣ

ਸੁਣ ਬੀਨ ਅਹਿ ਸਿਰ ਝੋਲਦੇ ।

ਇਸ਼ਕ ਦੇ ਬੈਹਰ ਦੀ ਲੈਹਰ ਚੜਾਈ ਬਿਚ

ਦਾਸ ਭਗਵਾਨ ਨਾ ਕਤਾਬ ਕਦੇ ਖੋਲਦੇ । ੨੬੨॥

ਪਦ ਅਰਥ :—ਦਿਲਬਰ—ਪਿਆਰਾ । ਅਬਰ—ਬੱਦਲ । ਚੀਨ—ਜਾਨਣਾ ।

ਅਰਥ :—ਪਿਆਰੇ ਸੱਚੀ ਗਲ ਸੁਣ ਲੈ ਬੱਦਲਾਂ ਦੀ ਬਹਾਰ ਆ ਗਈ । ਜਦੋਂ ਗੁਰੂ ਰੂਪ ਬੱਦਲ ਵੱਸਦਾ ਹੈ) ਰਸੀਏ ਉਸ ਰਸ ਨੂੰ ਮਾਣਦੇ ਹਨ । ਬੱਦਲ ਦੀ ਘੋਰ ਸੁਣਕੇ ਬੱਤਕ ਤੇ ਮੋਰ ਲੱਟੂ ਹੋ ਰਹੇ ਹਨ ਤੇ ਕੋਇਲ ਸ਼ੋਰ ਮਚਾ ਰਹੀ ਹੈ ਤੇ ਹੋਰ ਜਾਨਵਰ ਭੀ ਬੋਲਦੇ ਹਨ । ਬਿੰਡੇ ਡੱਡੂ ਤੇ ਮੱਛੀਆਂ ਸ਼ਬਦ ਦੀ ਪਛਾਣ ਕਰਦੀਆਂ ਹਨ ਤੇ ਬੀਨ ਦੀ ਅਵਾਜ਼ ਸੁਣਕੇ ਸੱਪ ਝੁਮਦੇ ਹਨ । ਪਰੇਮ ਦੇ ਸਮੁੰਦਰ ਦੀ ਲਹਰ ਬੜੀ ਚੜਾਈ ਵਿਚ ਹੈ ਰਾਜਾ ਸਾਹਿਬ ਕਥਨ ਕਰਦੇ ਹਨ ਫੇਰ ਕਤਾਬਾਂ ਦੇ ਪੜ੍ਹਨ ਦੀ ਲੋੜ ਨਹੀਂ । ੨੬੨॥

ਆਈ ਘਟ ਛਮ ਜਗੁ ਦੇਖਦਾ ਤਮਾਮ

ਉੱਤੇ ਚੜ੍ਹ ਚੜ੍ਹ ਬਾਮ ਆਮ ਅਬਰ ਨਿਹਾਰ ਦੇ ।

ਬਗ ਤਿਤਰ ਚਕੋਰ ਤੋਤੇ ਤਿਲੀਯਰ ਹੋਰ ਹੋਰੁ

ਦੇਖ ਚਮਕੋਰ ਹੋ ਚੁਕੰਨੇ ਚਾਂਗਾਂ ਮਾਰ ਦੇ ।

ਬਣਾਂ ਦੇ ਬਘੇਰੇ ਸਿੰਘ ਮਾਰਨ ਬਧੇਰੇ

ਫਿਰੇ ਮਿਰਗ ਚੁਫੇਰੇ ਆਪ ਆਪ ਕੋ ਉਭਾਰਦੇ ।

ਪਏ ਜਦੋਂ ਆਣ ਠਾਠ ਰਹੇ ਨਹੀਂ ਪੂਜਾ ਪਾਠ

ਦਾਸ ਭਗਵਾਨ ਕੋਲ ਕਰਨ ਬਹਾਰ ਦੇ । ੨੬੩॥

ਪਦ ਅਰਥ :—ਛਮ—ਕਾਲੀ । ਬਾਮ—ਛੱਤ । ਚਾਂਗਾਂ—ਉਚੀ ਬੋਲਣਾ । ਉਭਾਰਦੇ—ਉਛਲ ।

ਕੋਲ—ਬਚਨ ।

ਅਰਥ :—ਕਾਲੀ ਘਟਾ ਚੜਕੇ ਆਈ ਸਭ ਲੁਕਾਈ ਛੱਤਾਂ ਤੇ ਚੜਕੇ ਦੇਖਦੇ ਹਨ । ਬਗਲੇ ਤਿੱਤਰ, ਚਕੋਰ, ਤੋਤੇ, ਤਿਲੀਅਰ ਸਭ ਕੁਚੇਨੇ ਹੋਕੇ ਚਾਂਗਾਂ ਮਾਰਦੇ ਹਨ ਬਣਾਂ ਦੇ ਸ਼ੇਰ ਬੁਕ ਰਹੇ ਹਨ ਤੇ ਹਰਨ ਚਾਰੇ ਪਾਸੇ ਫਿਰਦੇ ਹਨ ਖੁਸ਼ੀ ਵਿਚ ਛਾਲਾਂ ਮਾਰਦੇ ਹਨ । ਜਦੋਂ ਬਹਾਰ ਦਾ ਠੱਠ ਬੱਝਦਾ ਹੈ ਰਾਜਾ ਸਾਹਿਬ ਜੀ ਕਥਨ ਕਰਦੇ ਹਨ ਕਿ ਪੂਜਾ ਪਾਠ ਭੀ ਭੁਲ ਜਾਂਦਾ ਹੈ । ੨੬੩।

ਚੜ੍ਹ ਬਦਲੀ ਜਾਂ ਆਈ ਸਾਰੀ ਧਰਤ ਸੁਹਾਈ

ਏਹਦੇ ਰੰਗ ਦੀ ਸੂਫਾਈ ਜਾਣੁ ਬੜੀ ਦੁਰਲਭ ਤੂੰ ।

ਭਾਂਤ ਭਾਂਤ ਖੁਲੇ ਰੰਗ ਖਿਲ ਖਿਲ ਪੈਣ ਅੰਗ

ਹੋਈ ਹੈ ਉਮੰਗ ਜੁ ਨਸੰਗ ਦੇਖ ਸਭ ਤੂੰ ।

ਕਾਰ ਕਰ ਬੰਦ ਲਈ ਸਚ ਕਾ ਅਨੰਦ ਹੁਣ

ਖਿਚ ਨਹੀਂ ਤੰਦ ਚੰਦ ਚੌਦਮੀਂ ਦਾ ਲਭ ਤੂੰ ।

ਕਰ ਕਰ ਸੰਗੁ ਅਬ ਹੋਹ ਖੁਦ ਰੰਗ ਫਿਰ

ਹੁਣ ਦਾਸ ਭਗਵਾਨ ਏਹ ਕਸੀਦਾ ਛਡ ਝਬ ਤੂੰ । ੨੬੪॥

ਪਦ ਅਰਥ :—ਸੁਹਾਈ—ਸੋਭਦੀ ਹੈ । ਦੁਰਲਭ—ਨਾਯਾਬ, ਨਾ ਮਿਲਣ ਵਾਲੀ । ਉਮੰਗ—ਉਤਸ਼ਾਹ । ਨਸੰਗ—ਬੇਫਿਕਰ । ਕਸੀਦਾ ਸੰਸਾਰੀ ਜੰਜਾਲ ।

ਅਰਥ :—ਬੱਦਲ ਚੜਕੇ ਆਇਆ ਧਰਤੀ ਸੋਭਾ ਵਾਲੀ ਹੋ ਗਈ (ਧਰਤੀ ਸੋਭ ਕਰੇ ਜਲ ਬਰਸੇ ਤਿਉਂ ਸਿਖ ਗੁਰਮਿਲ ਵਿਗਸਾਈ) ਜੋ ਰੰਗ ਇਸ ਨਾਲ ਧਰਤੀ ਨੂੰ ਚੜਦਾ ਹੈ ਉਸਦਾ ਨਜਾਰਾ ਬੜਾ ਦੁਰਲਭ ਹੈ । ਭਾਂਤ ਭਾਂਤ ਦੇ ਰੰਗ ਖਿੜਦੇ ਹਨ ਜੀਵ ਜੇਤ ਉਤਸ਼ਾਹ ਵਿਚ ਆਉਂਦੇ ਹਨ ਹਿਰਦੇ ਦੀ ਸਫਾਈ ਨਾਲ ਸਭ ਨੂੰ ਦੇਖ ਸੰਸਾਰੀ ਧੰਦਿਆਂ ਵਲੋਂ ਬਿਰਤੀ ਰੋਕ ਕੇ ਸੱਚੇ ਅਨੰਦ ਨੂੰ ਪ੍ਰਾਪਤ ਕਰ ਧੰਧੇ ਰੂਪ ਤੰਦ ਨੂੰ ਛੱਡਕੇ ਪੂਰਨ ਜੇਤ ਨੂੰ ਲੱਭਣ ਦਾ ਯਤਨ ਕਰ । ਮਹਾਂ ਪੁਰਸ਼ਾਂ ਦੇ ਸੰਗਤ ਕਰਕੇ ਰਾਜਾ ਸਾਹਿਬ ਕਥਨ ਕਰਦੇ ਹਨ ਸਾਰੇ ਪੁਆੜੇ ਮੁਕਾ ਕੇ ਰੰਗਨ ਵਿਚ ਮਨ ਨੂੰ ਰੰਗ । ੨੬੪।

ਦਿਲਬਰ ਯਾਰ ਖੂਬ ਖਿਲੇ ਗੁਲਨਾਰ ਹੋਇ

ਅਜਬ ਤਿਆਰ ਬਿਚ ਸਬਜੀ ਸਹਾਵਟੀ ।

ਛਡਕੇ ਸਕੂਫਾ ਲੰਬਾ ਖਿੜਿਆ ਗੁਲਾਬ ਬੰਬਾ

ਮਰੂਆ ਤੇ ਚੰਬਾ ਹੈ ਚੰਬੇਲੀ ਖਿਲੀ ਸਾਵਟੀ ।

ਗਮਲੋਂ ਕੇ ਗੁਲ ਫੁਲ ਫੁਲ ਕੇ ਹੈਂ ਹੋਏ ਫੁਲ

ਬਰਗੋਂ ਪੈ ਚੁਹਕੇ ਬੁਲਬੁਲ ਮਨ ਭਾਵਟੀ ।

ਸਮਝੇ ਨਾ ਗਲ ਬੈਠੇ ਕਲੀਆਂ ਮੇ ਮਲ ਮਲ

ਦਾਸ ਭਗਵਾਨ ਬਾਜ਼ੀ ਬੁਰਕ ਹੋਇ ਜਾਵਟੀ । ੨੬੫॥

ਪਦ ਅਰਥ :—ਗੁਲਨਾਰ—ਅਨਾਰ ਦੇ ਫੁੱਲ । ਸੁਹਾਵਟੀ—ਸੋਭਨੀਕ । ਸ਼ਗੂਫਾ—ਫਲਾਂ ਦੀ ਡੋਡੀ ਜਾਂ ਗੁਨਚਾ । ਬੰਬਾ—ਖੂਬ । ਮਰੂਆ—ਤੁਲਸੀ ਦੀ ਜਾਤ ਦਾ ਇਕ ਪੌਦਾ, ਦਵਾਈਆਂ

ਅਤੇ ਚਟਨੀ ਵਿਚ ਵਰਤੀਦਾ ਹੈ । ਚਹੁਕੇ—ਬੋਲਦੀ ਹੈ ।

ਅਰਥ :—ਇਸ ਉਪਰਲੇ ਕਬਿੱਤ ਵਿਚ ਸੰਸਾਰ ਦੀ ਫੁਲਵਾੜੀ ਹੈ ਇਹ ਬੜੀ ਖਿੜ ਰਹੀ ਹੈ ਦਾ ਅਲੰਕਾਰ ਬੰਨ੍ਹ ਦੇ ਦਸਿਆ ਹੈ ਕਿ ਇਸ ਸਰੀਰ ਤੇ ਖਿਜਾਂ ਦੀ ਰੂਤ ਭੀ ਆ ਜਾਏਗੀ । ਅਨਾਰ ਦੇ ਸੋਹਣੇ ਲਾਲ ਲਾਲ ਫੁਲ ਹੋ ਪਿਆਰੇ ਖਿੜ ਰਹੇ ਹਨ ਤੇ ਫੁਲਾਂ ਦੇ ਬਾਗ ਵਿਚ ਹਰਿਆਵਲ ਭੀ ਬਹੁਤ ਸੋਭਦੀ ਹੈ । ਕਈ ਅਜੇ ਫੁਲਾਂ ਦੀਆਂ ਡੋਡੀਆਂ ਹੀ ਹਨ ਤੇ ਕਈ ਥਾਈਂ ਗੁਲਾਬ ਬੜੇ ਸੱਜ ਪੱਜ ਨਾਲ ਗਜ ਵੱਜ ਕੇ ਖਿੜ ਰਹੇ ਹਨ । ਮਰੂਆ, ਚੰਬ ਤੇ ਚੰਬੇਲੀ ਸਭ ਖਿੜ ਰਹੇ ਹਨ । ਗਮਲਿਆਂ ਵਿਚ ਫੁਲ ਖਿੜ ਖਿੜ ਕੇ ਖੁਬ ਹੋ ਰਹੇ ਹਨ ਤੇ ਬੁਲਬੁਲਾਂ ਸੋਹਣੇ ਗੀਤ ਟਾਹਣੀਆਂ ਤੇ ਬੈਠਕੇ ਗਾ ਰਹੀਆਂ ਹਨ । ਮੂਰਖ ਇਸ ਸੰਸਾਰ ਦੀ ਫੁਲਵਾੜੀ ਵਿਚ ਮੱਲਾਂ ਮੱਲ ਮੱਲ ਬੈਠਾ ਹੈ ਤੇ ਮੋਤ ਨੂੰ ਭੁਲਾ ਦਿੱਤਾ ਹੈ । ਰਾਜਾ ਸਾਹਿਬ ਬਿਆਨ ਕਰਦੇ ਹਨ ਕਿ ਇਹ ਅੰਤ ਇਸ ਸਰੀਰ ਦਾ ਅੰਤ ਹੋ ਜਾਵੇਗਾ ॥੬੫॥

ਭਾਵ :— ਧਨ ਜੋਬਨ ਅਰ ਫੁਲੜਾ ਨਾਠੀ ਅੜੇ ਦਿਨ ਚਾਰ ।

ਪਬਣ ਕੇਰੇ ਪਤ ਜਿਉਂ ਢਲ ਢਲ ਜਮਣਹਾਰ ।

ਰੰਗ ਮਾਣਲੇ ਪਿਆਰਿਆ ਜਾਂ ਜੋਬਨ ਨਉਹੁਲ ।

ਦਿਨ ਬੋੜੇ ਥਕੇ ਭਇਆ ਪੁਰਾਣਾ ਚੋਲਾ ।

ਘਟਾ ਆਈ ਪਰ ਬੰਨ ਹੋਇ ਰਹੀ ਧੰਨ ਧੰਨ

ਸਾਰੇ ਮਨ ਤਨ ਪ੍ਰਸੰਨਤਾ ਲਿਆਂਵਦੀ ।

ਮਿਠੀ ਮਿਠੀ ਵਰੇ ਪੌਣ ਬਗੁਲੇ ਅਕਾਸ ਭੌਣ

ਸੌਣ ਦੀ ਸਿਫਤ ਕੋਈ ਕਹੀ ਨਹੀਂ ਜਾਂਵਦੀ ।

ਪੈਣ ਲਗੀ ਆ ਫੁਹਾਰ ਬੁੰਦ ਨਨੀ ਦਿਲਦਾਰ

ਹੋਏ ਹਮ ਹਮਵਾਰ ਨਾਰ ਨਾਰ ਕੁਸਲਾਂਵਦੀ ।

ਬੈਹਣ ਵਿਸਥਾਰ ਉਤੇ ਆਏ ਭਗਵਾਨ ਦਾਸ

ਨੇਹੁ ਵਾਲੀ ਨਦੀ ਨਹੀਂ ਪਲਕ ਠਰਾਂਵਦੀ ॥੬੬॥

ਪਦ ਅਰਥ :—ਪਰ ਬੰਨ—ਘੁਮੰਡ ਕੇ । ਪ੍ਰਸੰਤਾ—ਖੁਬੀ । ਬੈਹਣ—ਬਹਾਓ । ਨੇਹ—ਪਿਆਰ । ਵਿਸਥਾਰ—ਫੈਲਾਓ । ਠਰਾਂਵਦੀ—ਅਟਕਦੀ ।

ਅਰਥ :—(ਜੇਠ ਹਾੜ ਦੀ ਤਪਸ ਮਗਰੋਂ) ਘਟਾ ਚੜ੍ਹਕੇ ਆਈ ਤਾਂ ਸਾਰੇ ਧਨ ਧਨ ਹੋ ਰਹੀ ਸਰੀਰ ਤੇ ਮਨ ਦੋਵੇਂ ਖਿੜ ਰਹੇ ਹਨ । ਕਾਲੀਆਂ ਘਟਾਂ ਵਿਚ ਚਿੱਟੇ ਚਿੱਟੇ ਬਗਲੇ ਘੁੰਮ ਰਹੇ ਹਨ । ਸੌਣ ਦੀ ਸਿਫਤ ਬਿਆਨ ਨਹੀਂ ਹੋ ਸਕਦੀ । ਠੰਡੀ ਠੰਡੀ ਹਵਾ ਚਲਦੀ ਹੈ । ਹੋ ਪਿਆਰੇ ! ਮਿਠੀ ਮਿਠੀ ਫੁਹਾਰ ਪੈਣ ਲਗੀ ਮਨ ਨੂੰ ਟਿਕਾ ਹੋ ਗਿਆ ਤੇ ਸਰੀਰ ਦੀ ਨਾੜ ਨਾੜ ਖੁਬ ਹੋ ਰਹੀ ਹੈ । ਪਿਆਰੇ ਦੀ ਯਾਦ ਵਿਚ ਪਿਆਰ ਦੇ ਅਥਰੂ ਇਕ ਰਸ ਵਹਿੰਦੇ ਹਨ ਪਿਆਰ ਵਾਲੀ ਨਦੀ ਬੇਰੋਕ ਤੁਰੀ ਜਾਂਦੀ ਹੈ ਰਾਜਾ ਸਾਹਿਬ ਕਥਨ ਕਰਦੇ ਹਨ ਕਿ ਅੱਖਾਂ ਵਿਚ ਨੀਂਦ ਭੀ ਨਹੀਂ

ਆਉਂਦੀ ॥੬੬॥

ਭਾਵ :—ਸਾਵਣ ਦਾ ਮਹੀਨਾ ਭਾਵੇਂ ਕਿੰਨਾ ਹੀ ਸ਼ੋਭਨੀਕ ਹੈ ਪਰ ਇਕ ਪਤੀ ਪਰਮਾਤਮਾ ਤੋਂ ਵਿਛੜੀ ਰੂਹ ਲਈ ਬੜਾ ਡਰਾਉਣਾ ਤੇ ਦੁਖਦਾਈ ਹੈ ਜੈਸਾ ਕਿ ਤੁਖਾਰੀ ਰਾਗ ਬਾਰਾਮਾਹ ਵਿਚ ਪੰਚਮ ਗੁਰੂ ਜੀ ਲਿਖਦੇ ਹਨ :

“ਸਾਵਣਿ ਸਰਸ ਮੰਨਾ ਘਣ ਵਰਸਹਿ ਰੁਤਿ ਆਏ ।
ਮੈਂ ਮਨਿ ਤਨਿ ਸਹੁ ਭਾਵੈ ਪਿਰ ਪਰਦੇਸ ਸਿਧਾਏ ।
ਪਿਰ ਘਰਿ ਨਹੀਂ ਆਵੈ ਮਰੀਐ ਹਾਵੈ ਦਾਮਨਿ ਚਮਕ ਡਰਾਏ ।
ਸੋਜ ਇਕੋਲੀ ਖਰੀ ਦੁਹੇਲੀ ਮਰਣੁ ਭਇਆ ਦੁਖ ਮਾਏ ।
ਹਰਿ ਬਿਨੁ ਨੀਦ ਭੂਖ ਕਹੁ ਕੈਸੀ ਕਾਪੜ ਤਨ ਨ ਸੁਖਾਵਏ ।
ਨਾਨਕ ਸਾ ਸੁਹਾਗਣ ਕੰਤੀ ਪਿਰ ਕੇ ਅੰਕਿ ਸਮਾਵਏ ।”

ਜੇਹੜੇ ਪਾਏ ਗਲ ਹਾਰ ਸੋਈ ਗਏ ਗਲ ਹਾਰ
ਹੁਣ ਪਈ ਗਲ ਹਾਰ ਹਾਰ ਪਈ ਹੋਵੰਦੀ ।

ਕੰਜਰ ਸੇ ਜੋਈ ਸੋਈ ਭਏ ਅਬ ਕੰਜਰ ਹੈਂ
ਕੰਜਰ ਕੇ ਹੂਏ ਨਾਰ ਕੰਜਰ ਕੀ ਰੋਵੰਦੀ ।
ਨਹੀਂ ਕਰ ਜ਼ੋਰ ਜ਼ਰਾ ਜ਼ਰ ਦਾ ਹੈ ਜ਼ੋਰ ਜ਼ਰਾ
ਜ਼ਰਾ ਜ਼ਰਵਾਣੀ ਜੋਰ ਜੋਰ ਲੈ ਖਲੋਵੰਦੀ ।

ਖਿੜੀ ਗੁਲਜ਼ਾਰ ਕਰ ਰਹੀ ਅਬ ਜ਼ਾਰ ਜ਼ਾਰ
ਦਾਸ ਭਗਵਾਨ ਭਾਵੀ ਬਣੇ ਕੰਮ ਖਲੋਵੰਦੀ ॥੨੬੭॥

ਪਦ ਅਰਥ :—ਕੰਜਰ—ਝਾੜੂ ਸਿਰਕੀ ਬਣਾਕੇ ਗੁਜ਼ਾਰਾ ਕਰਨ ਵਾਲੀ ਇਕ ਜਾਤਿ, ਸੂਰਜ, ਹਾਥੀ, ਪੇਟ, ਮੋਰ, ਅਗਸਤ ਮਨਿ । ਕੰਜਰ (ਸਵਰਨ ਨੂੰ ਇਸ਼ਟ ਮੰਨਣ ਵਾਲੀ ਇਕ ਜਾਤਿ ਜੋ ਬਿਭਚਾਰ ਦੀ ਠੋਕੇਦਾਰ ਹੈ । ਜ਼ੋਰ—ਵਧੀਕੀ । ਜ਼ਰਾ—ਥੋੜ੍ਹਾ । ਜ਼ਰ ਦਾ ਜ਼ੋਰ ਜ਼ਰਾ—ਪੈਸੇ ਦਾ ਜ਼ੋਰ ਬੋਦਾ ਹੈ । ਜ਼ਰਾ—ਬੁਢੇਪਾ । ਜੋਰ ਜੋਰ—ਜੋਰੋ ਜੋਰੀ । ਗੁਲਜ਼ਾਰ—ਫੁਲਵਾੜੀ । ਜ਼ਾਰ ਜ਼ਾਰ—ਰੋਣਾ । ਭਾਵੀ—ਹੋਣੀ ।

ਅਰਥ :—ਜਿਹੜੇ ਹਾਰ ਗਲੇ ਵਿਚ ਪਾਏ ਸੀ ਓਹ ਗਲ ਗਏ (ਭਾਵ ਬੱਚੇ ਬੱਚੀਆਂ ਇਸਤ੍ਰੀ ਆਦਿ ਛੱਡ ਗਏ) ਹੁਣ ਸਾਰੇ ਪਾਸੇ ਦੁਨੀਆਂ ਹਾਰ ਹੀ ਹਾਰ ਪਈ ਦਿਸਦੀ ਹੈ । ਮਾਇਆ ਦੇ ਮੱਦ ਵਿਚ ਕੰਜਰ (ਹਾਥੀ) ਦੀ ਨਿਆਈਂ ਜੋ ਫੁਰਾਟੇ ਮਾਰਦੇ ਸੀ ਓਹ ਹੁਣ ਕੰਜਰਾਂ (ਸਿਰਕੀ ਬਣਾਕੇ ਗੁਜ਼ਾਰਾ ਕਰਨ ਵਾਲੀ ਇਕ ਜਾਤ) ਦੀ ਤਰ੍ਹਾਂ ਅਤੀ ਕੰਗਲੇ ਹੋ ਗਏ ਹਨ । ਜਦੋਂ ਅਤਿ ਦੀ ਗਰੀਬੀ ਹੋ ਗਈ ਤਾਂ ਜੋ ਇਸਤ੍ਰੀ ਸੋਨੇ ਚਾਂਦੀ ਦੀ ਭੁੱਖ ਸੀ ਉਸਨੂੰ ਰੋਣ ਪੈ ਗਿਆ । (ਇਸਤ੍ਰੀ ਪੁਰਖੇ ਦਾਮ ਹਿਤ ਭਾਵੇਂ ਆਇ ਕਿਥਾਉ ਜਾਈ) ਜਰਾ ਪੈਸੇ ਦਾ ਜੋਰ ਨਾ ਦਿਖਾਲ ਭਾਈ ਜੋਰ ਬੋਦਾ ਹੈ । ਬੁਢੇਪਾ ਜੋ ਬੜਾ ਜ਼ਾਲਮ ਹੈ ਓਹ ਮੱਲੋ ਮੱਲੀ ਸਿਰ ਤੇ ਆ ਖੜਾ ਹੋਵੇਗਾ । ਜਦੋਂ ਬੁਢਾਪੇ ਮਗਰੋਂ ਮੌਤ ਆ ਗਈ ਤਾਂ ਜੋ ਇਹ ਪਰਵਾਰ ਰੂਪੀ ਫੁਲਵਾੜੀ ਖਿੜੀ ਹੋਈ ਸੀ ਹੁਣ ਉੱਚੀ ਉੱਚੀ ਰੋਂਦੇ ਹਨ ਰਾਜਾ ਸਾਹਿਬ ਬਿਆਨ ਕਰਦੇ ਹਨ ਕਿ ਭਾਵੀ ਬਣੇ ਬਣਾਏ ਕੰਮਾਂ ਨੂੰ ਵਿਗਾੜ ਦਿੰਦੀ

ਹੈ ॥੨੬੭॥

ਹਾਣ ਲਾਭ ਆਪਣੀ ਨਾ ਦੇਖੇਂ ਅਗਿਆਨ ਕਰ
 ਪਇਆ ਹੈ ਨੀਂਦ ਨੇ ਨਾ ਅਖੀਆਂ ਉਘਾੜਦਾ ।
 ਮਿਰਗ ਅੰਗੂਰੀ ਚੁਗ ਜਾਣ ਪਛੁਤਾਏਂ ਫੇਰ
 ਐਸ਼ ਵਿਚ ਪਿਆ ਹੁਣ ਸੇਜਾਂ ਹੈਂ ਲਤਾੜਦਾ ।
 ਕਰਕੇ ਬਚਾਰ ਮਨ ਰੰਦੁ ਨਹੀਂ ਰੋਕਦਾ ਜਾਂ
 ਉਕਰਕੇ ਜੜ ਆਪ ਆਪਣੀ ਉਖਾੜਦਾ ।
 ਕਿਸੇ ਨੂੰ ਕੀ ਦੋਸ਼ ਫੇਰ ਦੇ ਭਗਵਾਨ ਦਾਸ
 ਕੇਸਰ ਕਿਆਰੀ ਹਥੀਂ ਆਪਣੀ ਉਜਾੜਦਾ ॥੨੬੮॥

ਪਦ ਅਰਥ :—ਹਾਨ ਲਾਭ—ਨਫਾ ਨੁਕਸਾਨ । ਅੰਗੂਰੀ—ਹਰਿਆਵਲ । ਐਸ਼—ਮੌਜ ਮੇਲਾ ।
 ਰੰਦ—ਸਾਫ । ਕੇਸਰ ਕਿਆਰੀ—ਓਹ ਕਿਆਰੀ ਜਿਸ ਵਿਚ ਕੇਸਰ ਬੀਜਿਆ ਹੋਵੇ ।

ਅਰਥ :—ਭੁਲੇਖੇ ਵਿਚ ਪੈ ਕੇ ਆਪਣਾ ਨਫਾ ਨੁਕਸਾਨ ਨਹੀਂ ਸੋਚਦਾ (ਮਾਇਆ ਦੀ ਮੋਹ
 ਰੂਪ) ਨੀਂਦ ਵਿਚ ਸੁੱਤਾ ਪਿਆ ਹੈ (ਗਿਆਨ ਰੂਪ) ਅੱਖਾਂ ਨਹੀਂ ਉਘਾੜਦਾ (ਕਾਮ ਕਰੋਧ ਅਹੰਕਾਰ
 ਆਦਿ ਮਿਰਗ (ਸੁਆਸਾ ਰੂਪ) ਖੇਤੀ ਖਾਂਦੇ ਜਾਂਦੇ ਹਨ ਪਰ ਪਸ਼ਚਾਤਾਪ ਕਰੇਗਾ ਹੁਣ ਸੇਜਾਂ ਨੂੰ
 ਮਾਣ ਰਿਹਾ ਹੈ । ਵੀਚਾਰ ਕਰਕੇ ਮਨ ਨੂੰ ਸਿਧੇ ਰਸਤੇ ਨਹੀਂ ਪਾਉਂਦਾ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਆਪਣੀਆਂ
 ਜੜ੍ਹਾਂ ਆਪ ਹੀ ਪਟ ਰਿਹਾ ਹੈ । ਇਹ ਮਨੁੱਖ ਜਨਮ ਜਿਸ ਵਿਚ ਸੁਆਸਾ ਰੂਪ ਕੇਸਰ ਦੀ ਕਿਆਰੀ
 ਹੈ ਰਾਜਾ ਸਾਹਿਬ ਕਬਨ ਕਰਦੇ ਹਨ ਆਪਣੇ ਹੱਥੀਂ ਮਨ ਮਾਇਆ ਦੇ ਹੱਥ ਵਿਕ ਕੇ ਉਜਾੜ ਰਿਹਾ
 ਹੈ ॥੨੬੮॥

ਹੋਇਕੇ ਬੇਬਸਾ ਮਨ ਫਿਰਦਾ ਹੈ ਵਾਂਹੀਯਾਤ
 ਕਾਰਜ ਕਸੂਤ ਹੁਣ ਬਾਗਾਂ ਨੂੰ ਨਾ ਮੋੜਦਾਂ ।
 ਗਾਡੀ ਰਾਹੁ ਛਡਕੇ ਤੂੰ ਔਝੜ ਅਭਿਕਿਆਂ ਮੇਂ
 ਹੋਵੰਦਾ ਖੁਆਰੁ ਖੈਰ ਆਪਣੀ ਨਾ ਲੋੜਦਾਂ ।
 ਪਾਣੀ ਬੇ ਅਥਾਹ ਵਿਚੋਂ ਬੰਨੇ ਆਣ ਲਗਾ ਹੋਇਆ
 ਬੇੜਾ ਹੁਣ ਧਕ ਕੇ ਤੂੰ ਆਪ ਫੇਰ ਰੋੜਦਾਂ ।
 ਐਸਾ ਹੈਂ ਬੇ ਸਮਝ ਨਦਾਨ ਭਗਵਾਨ ਦਾਸ
 ਪੱਥਰ ਦੇ ਨਾਲ ਮਾਰ ਸ਼ੀਸ਼ਾ ਹਥੀਂ ਤੋੜਦਾ ॥੨੬੯॥

ਪਦ ਅਰਥ :—ਬੇਬਸ—ਬਸ ਤੋਂ ਬਾਹਰ । ਵਾਂਹੀਯਾਤ—ਫਜੂਲ, ਨਿਕੰਮਾ । ਬਾਗਾਂ—ਘੋੜੇ
 ਦੀਆਂ ਰਾਸਾ । ਗਾਡੀ ਰਾਹ—ਜਰਨੈਲੀ ਸੜਕ । ਬੇ ਅਥਾਹ—ਬੇ ਓੜਕ ।

ਅਰਥ :—ਮਨ ਦੇ ਪਿਛੇ ਲਗ ਕੇ ਕਸੂਤੇ ਕੰਮ ਕਰਦਾ ਹੈ ਤੇ ਅਮੋੜ ਮਨ ਨੂੰ ਮੋੜਦਾ ਨਹੀਂ ।
 ਗੁਰਮੁਖਤਾਈ ਦਾ ਸਿਧਾ ਰਸਤਾ ਛਡਕੇ ਔਝੜਾਂ ਅਭਿਕਿਆਂ ਵਿਚ ਪੈਕੇ ਖਰਾਬ ਹੁੰਦਾ ਹੈ
 ਆਪਣਾ ਭਲਾ ਕਿਉਂ ਨਹੀਂ ਚਾਹੁੰਦਾ ? ਪਾਣੀ ਬੇ ਅਥਾਹ (ਚਉਰਾਸੀ ਲਖ ਜੂਨਾਂ ਵਿਚੋਂ ਫਿਰਕੇ)
 ਹੁਣ ਮਨੁੱਖ ਜਨਮ ਪਾਕੇ ਰਬ ਦੇ ਪਾਸੇ ਕਿਉਂ ਨਹੀਂ ਲਗਦਾ ? ਇਹ ਸਰੀਰ ਰੂਪ ਬੇੜੇ ਨੂੰ ਮੁੜ

ਚਉਰਾਸੀ ਦੇ ਗੋੜੇ ਵਿਚ ਪਾਉਣ ਦੇ ਕੰਮ ਕਰਦਾ ਹੈ । ਇਹ ਮੂਰਖ ਜੀਵ ਐਡਾ ਭੁਲੜ ਹੈ ਰਾਜਾ ਸਾਹਿਬ ਕਥਨ ਕਰਦੇ ਹਨ ਕਿ ਵਿਕਾਰਾਂ ਰੂਪੀ ਪਥਰ ਮਾਰਕੇ ਅਮੋਲਕ ਮਨੁਖ ਜਨਮ ਰੂਪ ਸ਼ੀਸ਼ੇ ਨੂੰ ਤੋੜ ਰਿਹਾ ਹੈ ॥੨੬੯॥

ਭਾਵ :— ਕਰਤ ਬਿਕਾਰ ਦੋਊ ਕਰ ਝਾਰਤ ।

ਰਾਮ ਰਤਨ ਰਿਦ ਤਿਲ ਨਹੀਂ ਧਾਰਤ ।

ਭਰਨ ਪੋਖਨ ਸੰਗ ਅਉਧ ਵਿਹਾਣੀ ।

ਜੈ ਜਗਦੀਸ਼ ਕੀ ਗਤ ਨਹੀਂ ਜਾਣੀ ।

ਕਰੋਂ ਅਵੱਲਛ ਫਿਰੋਂ ਲੋਦਿਆ ਮਜ਼ਾਜ ਦਾ ਹੀ

ਐਸਾ ਤੂੰ ਕੁਲੱਛਣਾ ਨਾ ਮੁੜਦਾ ਹੈਂ ਮੋੜਿਆ ।

ਮਾਰ ਕੇ ਗੁਲੇਲਾ ਹੁਥੁ ਆਪ ਹੀ ਭੰਨ ਲਿਆ

ਬਿਨਾ ਉਸਤਾਦ ਦੇ ਨਬਾਨਾ ਐਸਾ ਜੋੜਿਆ ।

ਇਤਨਾ ਅਜ਼ਾਬ ਤਾਂਹੀ ਪਾਇਆ ਹੈ ਸਰੀਰ ਕਰ

ਮੂਰਖ ਨਾ ਸੰਗ ਜੇ ਤੈਂ ਆਰਫਾਂ ਦਾ ਲੋੜਿਆ

ਕਿਸੇ ਦਾ ਕੀ ਗਿਆ ਕਹੁ ਨਦਾਨ ਭਗਵਾਨ ਦਾਸ

ਆਪਣਾ ਹੀ ਆਪ ਵਾਂਗ ਨਿੰਬੂ ਦੇ ਨਚੋੜਿਆ ॥੨੭੦॥

ਪਦ ਅਰਥ :—ਅਵੱਲਛ—ਭੈੜੇ ਲਛਣ । ਮਜ਼ਾਜ—ਆਕੜ । ਗੁਲੇਲਾ—ਮਿੱਟੀ ਦੀ ਗੋਲੀ ਜੋ ਗੋਪੀਏ ਵਿਚ ਰਖਕੇ ਚਲਾਈਦੀ ਹੈ । ਅਜਾਬ—ਦੁੱਖ । ਸਰੀਰ ਕਰ—ਦੇਹ ਕਰਕੇ । ਆਰਫ—ਫਕੀਰ, ਰਬੀ ਲੋਕ ।

ਅਰਥ :—ਜੁਆਨੀ ਦੇ ਜੋਸ਼ ਵਿਚ ਬੜਾ ਆਕੜੇ ਆਕੜ ਚਲਦਾ ਹੈ ਕਿ ਭੈੜੇ ਲਛਣਾਂ ਤੋਂ ਮੋੜਿਆ ਮੁੜਦਾ ਨਹੀਂ । ਬੇਸਮਝੀ ਦੇ ਕਾਰਨ ਨਬਾਨੋਂ ਤੋਂ ਉਕਕੇ ਐਸਾ ਗੁਲੇਲਾ ਚਲਾਇਆ ਕਿ ਆਪਣਾ ਹੀ ਹੱਥ ਭੰਨ ਲਿਆ । ਸਰੀਰ ਕਰਕੇ ਵਿਕਾਰਾਂ ਵਿਚ ਪੈਕੇ ਕਾਮ ਕੇਲ ਦੇ ਕਾਰਨ ਆਪਣੇ ਸਰੀਰ ਨੂੰ ਦੁਖੀ ਕੀਤਾ ਕਿਉਂਕਿ ਮੂਰਖ ਨੇ ਭਲਿਆਂ ਪੁਰਸ਼ਾਂ ਦੀ ਸੰਗਤ ਨਹੀਂ ਕੀਤੀ । ਹੇ ਮੂਰਖ ! ਕਿਸੇ ਦਾ ਕੀ ਗਿਆ ਰਾਜਾ ਸਾਹਿਬ ਕਥਨ ਕਰਦੇ ਹਨ ਤੈਂ ਆਪਣੇ ਆਪ ਨੂੰ ਵਿਕਾਰਾਂ ਵਿਚ ਨਾਸ਼ ਕਰ ਲਿਆ ॥੨੭੦॥

ਭਾਵ :—ਇਸ ਕਬਿੱਤ ਵਿਚ ਕਾਮ ਵਾਸ਼ਨਾ ਵਲ ਇਬਾਰਾ ਕਰਦੇ ਹੋਏ ਰਾਜਾ ਸਾਹਿਬ ਦਸਦੇ ਹਨ ਕਿ ਭੈੜੀ ਸੰਗਤ ਕਰਕੇ ਇਹ ਪ੍ਰਾਣੀ ਦੁਖੀ ਹੁੰਦਾ ਹੈ ਜੈਸਾ ਕਿ ਗੁਰਬਾਣੀ ਵਿਚ ਲਿਖਿਆ ਹੈ :—ਬਸੰਤ ਮਹਲ ੯॥

ਪਾਪੀ ਹੀਐ ਮੈ ਕਾਮ ਬਸਾਇ । ਮਨ ਚੰਚਲ ਬਾਤੇ ਗਹਿਓ ਨ ਜਾਇ ।

ਜੋਗੀ ਜੋਗਮ ਅਰ ਸਨਿਆਸ । ਸਭ ਹੀ ਪਰ ਡਾਰੀ ਇਹ ਫਾਸ ।

ਜਿਹਿ ਜਿਹਿ ਹਰਿ ਕੋ ਨਾਮ ਸਮਾਰਿ । ਤੇ ਭਵ ਸਾਗਰ ਉਤਰੇ ਪਾਰਿ ।

ਜਨ ਨਾਨਕ ਹਰਿ ਕੀ ਸਰਨਾਇ । ਦੀਜੈ ਨਾਮੁ ਰਹੈ ਗੁਨ ਗਾਇ ।

ਕਾਮ ਕਰੋਧ ਕਾਇਆ ਕੋ ਗਾਲੈ । ਜਿਉਂ ਕੰਚਨ ਸੁਹਾਗਾ ਢਾਲੈ ।

“ਹੇ ਕਾਮ ਨਰਕ ਬਿਸਰਾਮ ਬਹੁ ਜੋਨੀ ਭ੍ਰਮਾਵਣਹੁ”

ਸੁਫਨੇ ਦਾ ਰੰਗੁ ਸਚੁ ਮੰਨਣਾ ਗਵਾਰ ਬੈਠੁ
 ਸੁਫਨੇ ਦੀ ਕਾਰ ਯਾਰ ਆਖਰ ਨਬੂਦਗੀ ।
 ਕੂੜ ਦਾ ਬਿਹਾਰ ਕੁਲ ਹੋਇਕੇ ਫਨਾਹ
 ਇਹ ਖਾਕ ਮੇਂ ਸਮਾਇ ਜਾਊ ਖਾਕ ਦੀ ਵਜੂਦਗੀ ।
 ਕਾਲ ਦਾ ਗ੍ਰਾਸ ਕਾਇਆ ਸੁੰਦਰ ਸਰੂਪ ਜਬ
 ਭੁਲਕੇ ਨਦਾਨ ਕਰੇਂ ਕੰਮ ਕਿਉਂ ਅਲੂਦਗੀ ।
 ਹੋਹੁ ਗੁਸ਼ਿਆਰ ਅਬ ਜਾਗ ਭਗਵਾਨ ਦਾਸ
 ਸਚ ਨੂੰ ਸਮਾਲ ਕਚੁ ਛਡਦੇ ਬੇਹੂਦਗੀ ॥੨੭੧॥

ਪਦ ਅਰਥ :—ਸੁਫਨੇ ਦਾ ਰੰਗ—ਝੂਠਾ ਪਿਆਰ । ਨਬੂਦਗੀ—ਨਾ ਰਹਿਣ ਵਾਲੀ ।
 ਫਨਾਹ—ਨਾਸ਼ਵਾਨ । ਵਜੂਦਗੀ—ਮਿੱਟੀ ਦਾ ਸਰੀਰ ਮਿੱਟੀ ਵਿਚ ਮਿਲ ਜਾਊ । ਕਾਲ—ਮੌਤ ।
 ਗ੍ਰਾਸ—ਖਾਣਾ । ਅਲੂਦਗੀ—ਗੰਦੇ, ਭੈੜੇ । ਸਮਾਲ—ਸਾਰ ਲੈਂ । ਬੇਹੂਦਗੀ—ਫਜੂਲ, ਨਿਕੰਮੇ ।

ਅਰਥ :—ਸੰਸਾਰ ਸੁਪਨੇ ਦੀ ਨਿਆਈਂ ਹੈ ਮੂਰਖ ਸਚ ਮੰਨੀ ਬੈਠਾ ਹੈ ਤੇ ਮਿਤ੍ਰਾ ! ਸੁਪਨੇ ਦਾ
 ਕੰਮ ਰਹਿਣ ਵਾਲਾ ਨਹੀਂ, ਝੂਠ ਦਾ ਪਸਾਰਾ ਇਹ ਸਭ ਨਾਸ਼ਵੰਤ ਹੈ ਇਹ ਮਿੱਟੀ ਦੀ ਦੇਹ ਤੇਰੀ
 ਮਿੱਟੀ ਵਿਚ ਮਿਲ ਜਾਊ । ਮੌਤ ਦਾ ਖਾਜਾ ਹੈ ਇਹ ਤੇਰੀ ਸੋਹਣੀ ਦੇਹੀ, ਮੌਤ ਨੂੰ ਭੁਲਕੇ ਭੈੜੇ ਕੰਮ
 ਕਿਉਂ ਕਰਦਾ ਹੈ ? ਖਬਰਦਾਰ ਹੋ ਭਾਈ ਰਾਜਾ ਸਾਹਿਬ ਕਥਨ ਕਰਦੇ ਹਨ ਬੇਫਾਇਦਾ ਕੱਚੇ
 ਸੰਸਾਰ ਦਾ ਪਿਆਰ ਛਡਕੇ ਸੱਚ ਸਰੂਪ ਵਾਹਿਗੁਰੂ ਨੂੰ ਚੇਤੇ ਕਰ ॥੨੭੧॥

ਭਾਵ :—ਗੁਰਮੁਖਾਂ ਦੇ ਮਾਯਾ ਦਾ ਮੋਹ ਟੱਬਰ ਦਾ ਪਿਆਰ ਅਤੇ ਦੇਹ ਨੂੰ ਦਗਾ ਦੇਣ ਵਾਲੀ
 ਜਾਣਕੇ ਗੁਰਾਂ ਦੁਆਰੇ ਪ੍ਰੀਤੀ ਕਰ ਬ੍ਰਹਮ ਵਿਚ ਵਿੱਤੀ ਲਾਈ ਹੈ ।

ਸੁਪਨ ਚਰਿਤ੍ਰ ਚਿੱਤ੍ਰ ਜਾਗਤ ਨ ਦੇਖੀਯਤਿ । ਤਾਰਕਾ ਮੰਡਿਲ ਪ੍ਰਭਾਤ ਨ ਦਿਖਾਈਐ ।
 ਤਰਵਰ ਛਾਯਾ ਲਘ ਦੀਰਘ ਚਪਲ ਬਲ । ਤੀਰਥ ਪੁਰਬ ਜਾਤ੍ਰਾ ਬਿਰ ਨ ਰਹਾਈਐ ।
 ਨਦੀ ਨਾਵ ਕੋ ਸੰਜੋਗ ਲੋਕਾ ਬੁਰਯੋ ਨ ਮਿਲੇ । ਗੰਧਰਬ ਨਗਰ ਮ੍ਰਿਗ ਤ੍ਰਿਸ਼ਨਾ ਬਿਲਾਈਐ ।
 ਤੈਸਾ ਮਾਯਾ ਮੋਹ ਧੋਹ ਕੁਟੰਬ ਸਨੇਹ ਦੇਹ । ਗੁਰਮੁਖ ਸ਼ਬਦ ਸੁਰਤਿ ਚਿਤ ਲਾਈਐ !

(ਭਾ: ਗੁਰ—੧੧੭)

ਗਾਫਲੀ ਪੱਲਾ ਚੱਕੁ ਭੁਲ ਨਾ ਨਦਾਨ ਅਬ
 ਹੋਸ਼ ਕਰ ਦੇਖ ਆਦਿ ਕੀ ਹੈ ਤੇਰੀ ਜਦ ਓਇ ।
 ਦਿਲ ਦੀ ਨਿਗਾ, ਖੋਲੁ ਅਸਲੀ ਸਰੂਪ ਦੇਖੁ
 ਸੁਧ ਹੈ ਬ੍ਰਹਮ ਯਾਰ ਹੱਦ ਦੇ ਬੇਹੱਦ ਓਇ ।
 ਦਵੈਤ ਕੋ ਉਠਾਇ ਰੋਕ ਬਾਸ਼ਨਾ ਹਿਸਾਬ ਲਾਇ
 ਸੁਧ ਮੇਂ ਸਮਾਇ ਕਾਰ ਜੀਵ ਵਾਲੀ ਰੱਦ ਓਇ ।
 ਪੂਰਨ ਬਹਮ ਹੋਇ ਜਾਏਂ ਭਗਵਾਨ ਦਾਸ
 ਭੰਨ ਕਰ ਹਿਰਸ ਹਵਾਇ ਵਾਲੀ ਹੱਦ ਓਇ ॥੨੭੨॥

ਪਦ ਅਰਥ :—ਗਾਫਲੀ—ਅਵੇਸਲਾਪਨ । ਜਦ ਅਸਲਾ, ਪੁਰਾਤਨਤਾ । ਬਾਸ਼ਨਾ—
ਭਟਕਨਾ । ਹਿਰਸ ਹਵਾਇ—ਇਛਾ ਵਾਸ਼ਨਾ ।

ਅਰਥ :—ਹੇ ਮੂਰਖ ਗਫਲਤ ਛਡਕੇ ਸੋਝੀ ਨਾਲ ਦੇਖ ਤੇਰਾ ਅਸਲਾ ਕੀ ਹੈ । ਦਿਲ ਦੀਆਂ
ਅੱਖਾਂ ਖੋਲ ਕੇ ਦੇਖ ਕਿ ਤੇਰਾ ਅਸਲੀ ਸਰੂਪ ਕੀ ਹੈ । ਇਹ ਤਾਂ ਸੁਧ ਬ੍ਰਹਮ (ਲੇਖ ਛੇਪ ਤੋਂ ਬਿਨਾਂ)
ਹੱਦ ਤੋਂ ਬੇ ਹੱਦ ਹੈ (ਭਾਵ ਅਨਾਦੀ ਬ੍ਰਹਮ) ਬ੍ਰਹਮ ਦੀ ਪਛਾਣ ਕਰਨ ਲਈ ਵਾਸ਼ਨਾ ਨੂੰ ਖੇ ਕਰ
ਤੇ ਦੁਬਿਧਾ ਮਨ ਵਿਚੋਂ ਦੂਰ ਕਰੋ ਤੇ ਜੀਵ ਭਾਵ ਅੰਦਰੋਂ ਦੂਰ ਕਰਕੇ ਸੁਧ ਬ੍ਰਹਮ ਵਿਚ ਸਮਾਓ ।
("ਇਨ ਦੁਬਿਧਾ ਬਹੁਤੇ ਘਰ ਗਾਲੇ ਰਾਮ ਭਗਤ ਹੈਂ ਸਦਾ ਸੁਖਾਲੇ) ਜੇਕਰ ਆਸ਼ਾ ਤ੍ਰਿਸ਼ਨ,
ਵਾਸ਼ਨਾ ਆਦਿਕ ਦਾ ਤਿਆਗ ਕਰ ਦੇਵੋ ਰਾਜਾ ਸਾਹਿਬ ਕਥਨ ਕਰਦੇ ਹਨ ਤਾਂ ਇਕ ਬ੍ਰਹਮ
ਰੂਪ ਹੀ ਹੋ ਜਾਏਗਾ । ੨੭੨॥

ਸੋਇਆ ਜੁਗ ਬੀਤ ਗਏ ਅਬ ਤੂੰ ਨਦਾਨ ਜਾਗ

ਅੱਖੀਆਂ ਉਘਾੜ ਦੇਖ ਬਾਜੀ ਤੇਰੀ ਹਾਰਦੀ ।

ਖੁਦੀ ਨੂੰ ਗਵਾਇ ਖੁਦ ਰੂਪ ਦੀ ਬਚਾਰ ਕਰ

ਖੋਜ ਲੈ ਟਕਾਉ ਏਕ ਗਲ ਹੈ ਹਜ਼ਾਰਦੀ ।

ਦਿਲ ਤੇ ਦਮਾਗ ਦੀ ਦਰੁਸਤੀ ਦੇ ਨਾਲ ਯਾਰ

ਬਗਲ ਮੈਂ ਸੁਰਤ ਪਛਾਣ ਦਿਲਦਾਰ ਦੀ ।

ਹੋਇ ਨਿਰਬੰਧ ਤੂੰ ਨਦਾਨ ਰਾਜਾ ਸਾਹਿਬ

ਦੇਖ ਲੈ ਬਹਾਰ ਦਰਵੇਸ਼ ਗੁਲਜ਼ਾਰ ਦੀ । ੨੭੩॥

ਪਦ ਅਰਥ :—ਖੁਦੀ—ਹੰਕਾਰ । ਦਰੁਸਤੀ—ਠੀਕ ਕਰਨਾ । ਦਿਲਦਾਰ—ਪਿਆਰਾ ।
ਨਿਰਬੰਧ—ਟੱਬਰ ਦੇ ਬੰਧਨਾਂ ਤੋਂ ਰਹਿਤ । ਦਰਵੇਸ਼—ਕਰਤਾਰ ਦੇ ਦਰ ਦਾ ਯਾਚਕ, ਸਾਧ ।

“ਦਰਵੇਸ਼ੀ ਕੋ ਜਾਨਸੀ ਵਿਰਲਾ ਕੋ ਦਰਵੇਸ਼”

ਅਰਥ :—ਜਰਾ ਹੋਸ਼ ਕਰ ਮਨੁਖਾ ਜਨਮ ਦੀ ਖੇਡ ਹਾਰ ਰਿਹਾ ਹੈਂ ਇਸ ਲਈ ਖਬਰਦਾਰ ਹੋ
ਕਈ ਜੁਗੀਂ ਸੁਤਿਆਂ ਹੀ ਲੰਘ ਗਏ ਹਨ । ਮੈਂ ਮੇਰੀ ਨੂੰ ਦੂਰ ਕਰਕੇ ਆਪਣੇ ਆਪ ਦੀ ਪਛਾਣ
ਕਰ, ਮਨ ਦਾ ਟਕਾਉ ਸਭ ਤੋਂ ਜਰੂਰੀ ਹੈ ਜੋ ਹਜ਼ਾਰ ਦੀ ਗਲ ਹੈ ਦਿਲ ਤੇ ਦਮਾਗ ਨੂੰ ਰੋਸ਼ਨ
ਕਰਕੇ ਦੇਖ ਤਾਂ ਪਿਆਰਾ ਤੇਰੇ ਨਾਲ ਹੀ ਵਸਦਾ ਹੈ । ਸੰਸਾਰਕ ਬੰਧਨਾਂ ਤੋਂ ਮੁਕਤ ਹੋਕੇ ਰਾਜਾ
ਸਾਹਿਬ ਕਥਨ ਕਰਦੇ ਹਨ ਕਿ ਫਕੀਰਾਂ ਦੀ ਫੁਲਵਾੜੀ ਦੀ ਬਹਾਰ ਦੇਖ ਸਕਦਾ ਹੈ । ੨੭੩॥

ਭਾਵ :—ਇਹ ਜੀਵ ਮਾਇਆ ਦੀ ਮੋਹ ਰੂਪ ਨੀਂਦ ਵਿਚ ਸੁਤਾ ਹੀ ਉਮਰ ਬਤੀਤ ਕਰ
ਦਿੰਦਾ ਹੈ ਸਤਿਗੁਰ ਜਗਾ ਕੇ ਇਸ ਨੂੰ ਆਤਮ ਗਿਆਨ ਵੱਲ ਲਾਉਂਦੇ ਹਨ ਪਰ ਇਹ ਵਿਸ਼ਾ
ਸੁਖਾਂ ਵਿਚ ਖਚਤ ਰਹਿੰਦਾ ਹੈ । ਪੰਚਮ ਗੁਰੂ ਜੀ ਆਸਾ ਰਾਗ ਵਿਚ ਇਸ ਪਰਕਾਰ ਦੱਸਦੇ ਹਨ:—

ਆਸਾ ਮਹੱਲ ੫ । ਸੋਇ ਰਹੀ ਪ੍ਰਭ ਖਬਰ ਨ ਜਾਨੀ ।

ਭੋਰ ਭਇਆ ਬਹੁਰ ਪਛਤਾਨੀ ।

ਪਿਆ ਪਰੇਮ ਸਹਜ ਮਨਿ ਅਨੰਦ ਧਰਉਗੀ ।
 ਪ੍ਰਭ ਮਿਲਨੇ ਕੀ ਲਾਲਸਾ ਤਾਕੇ ਆਲਸ ਕਹਾ ਕਰਉਗੀ ਯਹਾਉ ।
 ਕਰ ਮਹਿ ਅੰਮ੍ਰਿਤ ਆਣ ਨਿਸਾਰਿਓ ।
 ਖਿਸਰ ਗਇਓ ਭ੍ਰਮ ਪਰਿ ਡਾਰਿਓ ।
 ਸਾਦਿ ਮੋਹਿ ਲਾਦੀ ਅਹੰਕਾਰੇ ।
 ਦੋਸ਼ ਨਾਹੀ ਪ੍ਰਭ ਕਰਣੈ ਹਾਰੇ ।
 ਸਾਧ ਸੰਗਿ ਮਿਟੇ ਭਰਮ ਅੰਧਾਰੇ ।
 ਨਾਨਕ ਮੇਲੀ ਸਿਰਜਣ ਹਾਰੇ ।

ਸਮਝ ਸਫਾਈ ਕਿਸੇ ਤੌਰ ਹੀ ਤਰੀਕਾ ਫੜ

ਹੋਇ ਕੇ ਅਲੇਲ ਨਾ ਤੁਫਾਨੀ ਹੁਣ ਖੇਲ ਤੂੰ ।

ਜੁਏ ਮਿਠੀ ਹਾਰ ਵਿਚੋਂ ਭਜਣਾ ਸਲਾਹ ਨੇ

ਕਫਸ ਬੈਹਣਾ ਜਾਣ ਲੈ ਚੁਰਾਸੀ ਦੀ ਨਕੇਲ ਤੂੰ ।

ਵਾਸਤੇ ਟਕਾਉ ਹੋਰੁ ਪਰਚਾ ਬਕੀਮਤੀ ਹੈ

ਮੰਨ ਚਿਤ ਬੁਧ ਦਮ ਇਕ ਕਰ ਮੇਲ ਤੂੰ ।

ਅੰਤਰ ਧਿਆਨ ਹੋਹ ਨਦਾਨ ਦਾਸ ਭਗਵਾਨ

ਪਾਏਗਾ ਅਰਾਮ ਕਟ ਬਾਸ਼ਨਾ ਦੀ ਬੇਲ ਤੂੰ ॥੨੭੪॥

ਪਦ ਅਰਥ :—ਅਲੇਲ—ਅਣਜਾਨ । ਤੁਫਾਨੀ—ਉਪਦ੍ਰਵ । ਕਫਸ—ਪਿੰਜਰਾ । ਨਕੇਲ—ਜੋ
 ਨਕ ਵਿਚ ਰੱਸੀ ਪਾ ਕੇ ਕਾਬੂ ਕਰੀਦਾ ਹੈ । ਮਨ, ਚਿਤ, ਬੁਧ—ਅੰਤਹਕਰਨ—ਹਿਰਦੇ ਵਿਚ ਸਭ
 ਵਾਸਨਾ ਦਾ ਰੋਕਣਾ । ਅੰਤਰ ਧਿਆਨ—ਸੁਰਤੀ ਜੋੜਨੀ । ਬਾਸ਼ਨਾ—ਭਟਕਨਾ ।

ਅਰਥ :—ਅਨਜਾਣ ਬਣ ਕੇ ਉਪਦ੍ਰਵ ਦੀ ਖੇਲ ਨਾ ਖੇਲ ਇਸ ਜੀਵਨ ਵਿਚ ਕਿਸੇ ਸਮਝ
 ਤੇ ਸਫਾਈ ਦੇ ਰਸਤੇ ਤੇ ਚਲਣ ਦਾ ਤਰੀਕਾ ਧਾਰਨ ਕਰ । ਕਿਉਂਕਿ ਬੇਸਮਝੀ ਦੇ ਕਾਰਨ
 ਚਉਰਾਸੀ ਦੇ ਗੋੜ ਦੀ ਕੈਦ ਵਿਚੋਂ ਛੁਟ ਨਹੀਂ ਸਕਦਾ “ਜੁਏ ਮਿਠੀ ਹਾਰ” ਕਰਕੇ ਇਸ ਖੇਲ
 ਵਿਚ ਫਸਿਆ ਰਹਿੰਦਾ ਹੈ । ਅੱਗੇ ਛੁਟਕਾਰੇ ਦਾ ਸਾਧਨ ਦਸਦੇ ਹਨ ਕਿ ਮਨ, ਬੁੱਧ ਤੇ ਚਿਤ ਨੂੰ
 ਇਕ ਸੁਰ ਕਰਕੇ ਬਿਰਤੀ ਟਿਕਾਉਣਾ ਹੀ ਇਕ ਅਮੋਲਕ ਬਖਸ਼ਿਸ਼ ਹੈ । ਬਾਸ਼ਨਾ ਨੂੰ ਖੇ ਕਰਕੇ
 ਰਾਜਾ ਸਾਹਿਬ ਬਿਆਨ ਕਰਦੇ ਹਨ ਕਿ ਅੰਤਰ ਆਤਮੇ ਅਨੰਦ ਲੈ ਸਕੀਦਾ ਹੈ, ਜੀਵ ਵਾਸ਼ਨਾ
 ਦਾ ਬੱਧਾ ਹੀ ਇਥੇ ਸੰਸਾਰ ਵਿਚ ਆਉਂਦਾ ਜਾਂਦਾ ਹੈ । (ਵਾਸ਼ਨਾ ਬੱਧਾ ਆਵੈ ਜਾਵੈ) ੨੭੪॥

ਅਸਰ ਇਲਾਜ ਕਰੁ ਜਖਣਾ ਕਿਉਂ ਮਾਰੀ ਗਈ

ਅਰਸ਼ੋਂ ਬੁਲਾਇ ਜੋ ਅਚੇਤ ਆਣ ਦੱਬਦੀ ।

ਐਸੀ ਬਲਵਾਨ ਨਹੀਂ ਦੁਨੀਆਂ ਮੇਂ ਹੋਰ ਚੀਜ਼

ਆਮ ਦੀ ਹੀ ਅਕਲ ਭੁਲਾਇ ਦੇਵੇ ਸਭ ਦੀ ।

ਉਪਰ ਸਰੂਪ ਛਾਇ ਜਾਇ ਐਸਾ ਮਹਾਂ ਜਾਲ
ਚੱਕਿਆ ਨਾ ਜਾਇ ਹੈ ਰਜਾਇ ਡਾਢੇ ਰੱਬ ਦੀ ।

ਜਤਨ ਦੇ ਵਿਚ ਰੱਖ ਸ਼ੋਕ ਦਾਸ ਭਗਵਾਨ
ਹਟੇਗੀ ਜਰੁਰ ਇਹ ਬੀਮਾਰੀ ਤੇਰੀ ਝੱਬਦੀ ॥੨੭੪॥

ਪਦ ਅਰਥ :—ਅਰਥੋ—ਉਪਰੋ । ਬਲਾਇ—ਬਲਾ । ਅਚੇਤ—ਬੇ ਖਬਰ । ਝਬਦੀ— ਛੇਤੀ ।

ਅਰਥ :—ਵਾਸਨਾ ਨੂੰ ਬਲਾ ਸਕਦੇ ਹੋਏ ਕਹਿੰਦੇ ਹਨ ਕਿ ਇਸਦੇ ਅਸਰ ਤੋਂ ਬਚਣ ਦਾ ਯਤਨ ਕਰ ਜੋ ਉਪਰੋ ਆ ਕੇ ਤੈਨੂੰ ਦੱਬ ਲੈਂਦੀ ਹੈ । ਵਾਸਨਾ ਜੇਹੀ ਜੋਰ ਵਾਲੀ ਹੋਰ ਦੁਨੀਆਂ ਵਿਚ ਕੋਈ ਚੀਜ਼ ਨਹੀਂ ਹੈ ਇਹ ਸਭ ਦੀ ਮਤ ਮਾਰ ਦੋਂਦੀ ਹੈ । ਅਸਲੀ ਸਰੂਪ ਨੂੰ ਢਕਣ ਲਈ ਜਾਲ ਦੀ ਤਰ੍ਹਾਂ ਵਿਛਕੇ ਅਸਲੇ ਨੂੰ ਲੁਕਾ ਦੋਂਦੀ ਹੈ । ਐਸੀ ਡਾਢੇ ਰੱਬ ਦੀ ਮਰਜ਼ੀ ਹੈ ਕਿ ਫੇਰ ਇਸਦੇ ਜਾਲ ਵਿਚੋਂ ਮਨੁੱਖ ਨਿਕਲ ਨਹੀਂ ਸਕਦਾ । ਰਾਜਾ ਸਾਹਿਬ ਹੋਸਲਾ ਦੋਂਦੇ ਹੋਏ ਕਹਿੰਦੇ ਹਨ ਕਿ ਚਾਹੇ ਕੁਛ ਭੀ ਹੈ ਇਸ ਤੋਂ ਛੁਟਕਾਰੇ ਦੇ ਯਤਨ ਵਿਚ ਰਹੇ ਇਹ ਬੀਮਾਰੀ ਛੇਤੀ ਹੀ ਹਟੇਗੀ ॥੨੭੪॥

ਏਕਤਾ ਕੋ ਜਾਣ ਯਾਰ ਬਾਂਵਰਾ ਨਾ ਹੋਇ ਰਹੁ
ਦੁਈ ਕੋ ਉਠਾਇ ਦਲਗੀਰੀ ਖੋ ਸਰੀਰ ਦੀ ।

ਏਕਤਾ ਦੇ ਸੁੱਖ ਜਿਹਾ ਸੁੱਖ ਨਹੀਂ ਦੇਵ ਲੋਕ
ਜਾਇ ਨ ਨਦਾਨ ਚਤੁਰਾਈ ਤਦਬੀਰ ਦੀ ।

ਨਾਮ ਰੂਪ ਲੰਘਕੇ ਮਕਾਨ ਰੇ ਏਕਤਾ ਦਾ
ਤਹਾਂ ਹੈ ਨਗਾਹ ਕਿਸੇ ਕਾਮਲ ਫਕੀਰ ਦੀ ।

ਫੁਰਨੇ ਤਿਆਗ ਹੋਹ ਅਫੁਰ ਦਾਸ ਭਗਵਾਨ
ਕਹਣੀ ਇਹ ਕਲਾਮ ਨਿਰਪੱਖ ਗੁਰ ਪੀਰ ਦੀ ॥੨੭੬॥

ਪਦ ਅਰਥ :—ਏਕਤਾ—ਬ੍ਰਹਮ ਨੂੰ ਜਾਨਣਾ । ਬਾਂਵਰਾ—ਸੁਦਾਈ । ਦੁਈ—ਦਵੈਤ ਭਾਵ ਦਲਗੀਰੀ—ਰੰਜ ਜਾਂ ਗੰਮ । ਖੋ—ਗੁਆ ਦੇ । ਦੇਵ ਲੋਕ—ਇਦ ਪੁਰੀ । ਚਤੁਰਾਈ—ਅਕਲ । ਤਦਬੀਰ—ਤਰੀਕਾ । ਨਾਮ ਰੂਪ—ਸੰਸਾਰ । ਕਾਮਲ—ਪੂਰਾ । ਅਫੁਰ—ਸੰਕਲਪ ਤੋਂ ਬਿਨਾਂ । ਨਿਰਪੱਖ—ਸਾਂਝੇ ਖਿਆਲ ਵਾਲਾ ।

ਅਰਥ :—ਹੇ ਮਿਤ੍ਰਾ ਅਨਜਾਣ ਨ ਬਣ ਦੁਬਿਧਾ ਨੂੰ ਦਿਲ ਵਿਚੋਂ ਗੁਆ ਦੇ ਤੇ ਇਕ ਬ੍ਰਹਮ ਸਰੂਪ ਨੂੰ ਜਾਨਣ ਦਾ ਯਤਨ ਕਰ ਤੇਰੀ ਦਲਗੀਰੀ ਸੋਖੀ ਹੀ ਮਿਟ ਜਾਵੇਗੀ । ਸਰੂਪ ਦੇ ਗਿਆਨ ਦੇ ਸਾਹਮਣੇ ਇਦ ਪੁਰੀ ਦੇ ਸੁਖ ਕਿਆ ਚੀਜ਼ ਹਨ ਭਾਵ ਕੁਛ ਨਹੀਂ ਪਰ ਇਹ ਅਵਸਥਾ ਅਕਾਲ ਦੀ ਚਤੁਰਾਈ ਨਾਲ ਪ੍ਰਾਪਤ ਨਹੀਂ ਹੋ ਸਕਦੀ । ਤੇ ਫੇਰ ਏਕਤਾ ਪ੍ਰਾਪਤ ਕਿਵੇਂ ਹੋਵੇ ਕਹਿੰਦੇ ਹਨ ਦ੍ਰਿਸ਼ਟਮਾਨ ਸੰਸਾਰ ਨੂੰ ਲੰਘਕੇ ਏਕਤਾ ਦਾ ਟਿਕਾਣਾ ਹੈ ਪਰ ਇੰਝ ਕਾਮਲ ਫਕੀਰ ਦੀ ਨਜ਼ਰ ਅੱਪੜਦੀ ਹੈ । ਪੱਖਬਾਦ ਤੋਂ ਰਹਿਤ ਗੁਰ ਪੀਰ ਦਾ ਇਹ ਕਹਿਣਾ ਹੈ ਰਾਜਾ ਸਾਹਿਬ ਕਬਨ

ਕਰਦੇ ਹਨ ਕਿ ਭੁਰਨੇ ਬੰਦ ਕਰਕੇ ਅਫ਼ਰ ਹੋ ਜਾਓ ॥੨੭੬॥

ਸੁਰਾਂ ਕੋ ਸਮਾਲ ਕਰ ਸੁਰਤੀ ਲਗਾਇ ਯਾਰ

ਸਾਂਈ ਮੇਂ ਸਮਾਇ ਕਰ ਪੁੰਜੀ ਤੇਰੀ ਬਚਦੀ ।

ਸਮਝ ਨਦਾਨ ਇਹ ਹਿੰਮਤ ਹਸਾਬ ਬਾਝ

ਵਾਸ਼ਨਾ ਬੇ ਕੈਦ ਬਾਂਗ ਬਾਂਦਰ ਦੇ ਨੱਚਦੀ ।

ਰੂਹ ਦਾ ਟਕਾਉ ਨਹੀਂ ਹੋਵਦਾ ਹੈ ਜਬ ਲਗ

ਪਾਵਣ ਅਜ਼ਾਬ ਦੇਹ ਧਾਰ ਧਾਰ ਕੱਚਦੀ ।

ਕਰ ਲੈ ਉਪਾਉ ਰੋਗ ਮਿਟੇ ਦਾਸ ਭਗਵਾਨ

ਦੇਹ ਦਾ ਕਲੰਕ ਭਾਰਾ ਗੱਲ ਇਹ ਸੱਚਦੀ ॥੨੭੭॥

ਪਦ ਅਰਥ :—ਸੁਰਾ—ਇੜਾ, ਪਿੰਗਲਾ, ਸੁਖਮਨਾ, ਨੱਕ ਦੀ ਸੱਜੀ ਖੱਬੀ ਸੁਰ ਦੁਆਰਾ ਪ੍ਰਾਣਾ ਯਾਮ ਦੀ ਕਿਰਿਆ ਵਲ ਇਸ਼ਾਰਾ ਹੈ । ਪੁੰਜੀ—ਸੁਆਸਾਂ ਰੂਪੀ ਪੁੰਜੀ । ਅਜ਼ਾਬ—ਦੁੱਖ । ਕੱਚਦੀ—ਮਿੱਟੀ ਦੀ । ਦੇਹ ਦਾ ਕਲੰਕ—ਦੇਹ ਦੀ ਕੈਦ ।

ਅਰਥ :—ਸੁਆਸਾਂ ਦੀ ਕਿਰਿਆ ਦੁਆਰਾ ਸੁਰਤੀ ਰੱਬ ਵਿਚ ਜੋੜਨ ਨਾਲ ਤੇਰੀ ਸੁਆਸਾਂ ਦੀ ਪੁੰਜੀ ਬਚ ਜਾਏਗੀ । ਹੇ ਅਨਜਾਣ ਬੰਦੇ ! ਵਾਸ਼ਨਾ ਜੋ ਬਾਂਦਰ ਦੀ ਤਰ੍ਹਾਂ ਨਚਦੀ ਹੈ ਬਿਨਾਂ ਹਿੰਮਤ ਤੇ ਜੁਗਤੀ ਦੇ ਇਹ ਵੱਸ ਨਹੀਂ ਆ ਸਕਦੀ । ਜਦੋਂ ਤਾਈਂ ਰੂਹ ਦਾ ਟਿਕਾਉ ਨਹੀਂ ਪ੍ਰਾਪਤ ਹੁੰਦਾ ਓਦੋਂ ਤੋੜੀ ਜੰਮਣ ਮਰਨ ਦਾ ਗੇੜ ਮੁਕ ਨਹੀਂ ਸਕਦਾ । ਸੱਤ ਪੁਰਛਾਂ ਦੀ ਸੰਗਤ ਕਰਕੇ ਜੋ ਉਪਾਇ ਕਰੇਗਾ ਰਾਜਾ ਸਾਹਿਬ ਕਬਨ ਕਰਦੇ ਹਨ ਤਾਂ ਦੇਹ ਦੀ ਕੈਦ ਵਿਚੋਂ (ਜੋ ਬੜਾ ਭਾਰਾ ਕਲੰਕ ਹੈ) ਮੁਕਤ ਹੋ ਸਕੇਗਾ ॥੨੭੭॥

ਜਿੰਦਗੀ ਫਨਾਹ ਨਹੀਂ ਦੇਮ ਦਾ ਬਸਾਹ ਕੋਈ

ਜਾਣਕੇ ਬੇਹੋਸ਼ ਰੁੜੀ ਫਾਹੀ ਵਿਚ ਫਸਦਾਂ ।

ਲਾਲਸਾ ਦੀ ਗੰਢ ਵਿਚ ਦਿਲ ਦੇ ਛਪਾਇ ਕਰ

ਬਣ ਦਰਵੇਸ਼ ਬੋਲ ਆਰਫਾਂ ਦੇ ਦੱਸਦਾਂ ।

ਪਿਆ ਉਰਝਾਇ ਭਾਰਾ ਸੁਖਮ ਖਿਆਲ ਵਿਚ

ਵਾਸ਼ਨਾ ਦੀ ਤਾਰ ਵਾਂਗੂੰ ਮਕੜੀ ਦੇ ਕੱਸਦਾਂ ।

ਬੇੜਾ ਤੇਰਾ ਡੁਬਦਾ ਨਦਾਨ ਦਾਸ ਭਗਵਾਨ

ਆਪ ਨੂੰ ਸਮਾਲ ਲੈ ਕਿਉ ਕੰਢੇ ਖੜਾ ਹੱਸਦਾਂ ॥੨੭੮॥

ਪਦ ਅਰਥ :—ਫਨਾਹ—ਖਤਮ ਹੋ ਜਾਉ । ਬੇਹੋਸ਼—ਬੇ-ਖਬਰ । ਲਾਲਸਾ—ਇੱਛਾ ।

ਅਰਥ :—ਜਿੰਦ ਜਾਨ ਖਤਮ ਹੋ ਜਾਏਗੀ ਪਲ ਦਾ ਭਰੋਸਾ ਨਹੀਂ ਹੈ ਜਾਣ ਬੁਝਕੇ ਧੰਦਿਆਂ ਦੀ ਫਾਹੀ ਵਿਚ ਕਿਉਂ ਫਸਦਾ ਹੈ । ਚਿੱਤ ਵਿਚ ਤਾਂ ਬਗਲੇ ਦੀ ਤਰ੍ਹਾਂ ਮੱਛੀ ਫੜਨ ਦੀ ਲਾਲਸਾ ਹੈ ਆਪਣੇ ਆਪ ਨੂੰ ਭਗਤ ਬਣਕੇ ਲੋਕਾਂ ਨੂੰ ਦੱਸਦਾ ਹੈ । ਮੱਕੜੀ ਤਾਰਾਂ ਮੰਗ

ਵਿਚੋਂ ਕਢਕੇ ਆਪ ਹੀ ਵਿਚ ਫਸ ਜਾਂਦੀ ਹੈ । ਇਸੇ ਤਰ੍ਹਾਂ ਵਾਸ਼ਨਾ ਦੀਆਂ ਤਾਰਾਂ ਵਿਚ ਆਪਣੇ ਆਪ ਨੂੰ ਬਨੁ ਲੈਂਦਾ ਹੈ ਪਦਾਰਥਾਂ ਦੇ ਮੋਹ ਰੂਪੀ ਅਸਗਾਹ ਸਾਗਰ ਵਿਚ ਤੇਰਾ ਬੇੜਾ ਡੁਬ ਰਿਹਾ ਹੈ ਰਾਜਾ ਸਾਹਿਬ ਕਬਨ ਕਰਦੇ ਹਨ । ਬਚਾ ਦਾ ਯਤਨ ਕਰਨ ਦੀ ਥਾਂ ਕੰਢੇ ਤੋਂ ਖੜਕੇ ਹੱਸ ਰਿਹਾ ਹੈ । ੨੭੮॥

ਜਾਗ ਪਉ ਸੁਤਿਆ ਮੁਸਾਫਰਾ ਤੂੰ ਹੋਸ਼ ਫੜ

ਕਾਲ ਦਾ ਤਮਾਂਚਾ ਹੁਣ ਨੇੜੇ ਆਇਆ ਸ਼ੁਕਦਾ ।

ਗਾਫਲੀ ਦੀ ਨੀਂਦ ਵਿਚ ਪੈਰ ਕਿਉਂ ਪਸਾਰ ਪਿਆਂ ।

ਮੌਤ ਦਾ ਨਗਾਰਾ ਤੇਰੇ ਸਿਰ ਪੁਰ ਕੂਕਦਾ ।

ਆਲਸ ਤਿਆਗ ਕਰ ਅਖੀਆਂ ਉਘਾੜ ਦੇਖ

ਕਰੇ ਕੀ ਹਵਾਲ ਕਾਲ ਇਸ ਮਖਲੂਕ ਦਾ ।

ਨੇਕੀ ਤੂੰ ਕਮਾਇ ਲੈ ਨਦਾਨ ਦਾਸ ਭਗਵਾਨ

ਮੇਲਾ ਚੰਦ ਰੋਜ਼ ਦਾ ਬਸਾਹੁ ਨਹੀਂ ਫੁਕਦਾ । ੨੭੯॥

ਪਦ ਅਰਥ :—ਮੌਤ ਦਾ ਨਗਾਰਾ—ਕਾਲ ਦਾ ਡੰਡਾ । ਆਲਸ—ਸੁਸਤੀ ਮਖਲੂਕ—ਖਲਕਤ, ਲੁਕਾਈ । ਚੰਦ ਰੋਜ਼—ਬੋੜੇ ਦਿਨ । ਬਸਾਹੁ—ਭਰੋਸਾ ।

ਅਰਥ :—ਹੇ ਸੁੱਤੇ ਰਾਹੀਆ ਜਾਗ ਤੇ ਆਪਣੀ ਵਾਟ ਨੂੰ ਸੰਭਾਲ ਮੌਤ ਤੇਰੇ ਪਾਸੋਂ ਦੂਰ ਨਹੀਂ ਹੈ । ਮੌਤ ਦਾ ਨਗਾਰਾ ਸਿਰ ਤੇ ਵੱਜ ਰਿਹਾ ਹੈ । ਗਾਫਲ ਹੋ ਕੇ ਪੈਰ ਪਸਾਰੀ ਬੇ-ਖਬਰ ਹੋਕੇ ਕਿਉਂ ਸੁਤਾ ਪਿਆ ਹੈ ? ਮਾਇਆ ਮੋਹ ਦੀ ਨੀਂਦ ਤੋਂ ਉਠਕੇ ਜਰਾ ਗੁਹੁ ਨਾਲ ਤੱਕ ਤਾਂ ਸਹੀ ਕਿ ਮੌਤ ਇਸ ਖਲਕਤ ਦੇ ਕੀ ਬਾਬ ਕਰਦੀ ਹੈ । ਇਸ ਦੰਮ ਦਾ ਕੋਈ ਭਰੋਸਾ ਨਹੀਂ । ਰਾਜਾ ਸਾਹਿਬ ਕਬਨ ਕਰਦੇ ਹਨ ਬੰਦਿਆ ਕੋਈ ਨੇਕੀ ਦੇ ਕੰਮ ਕਰ ਲੈ । ੨੭੯॥

ਬੇਲਾ ਆਖਰੀ ਨਿਹਾਰ ਕਰੋ ਮਨ ਮੇਂ ਬਿਚਾਰ

ਯਾਰ ਜੱਗ ਦੀ ਬਹਾਰ ਜਿਵੇਂ ਸੁਪਨੇ ਦਾ ਮੇਲੜਾ ।

ਵਖਤ ਸੰਭਾਲ ਤੇ ਲਗਾਓ ਲਿਵ ਆਤਮਾ ਮੇਂ

ਜਨਮ ਇਹ ਮਾਨਸ ਤਾਂ ਹੋਵੇਗਾ ਸੁਹੇਲੜਾ ।

ਦਾਉ ਲਾਇ ਲੈ ਜੇ ਲਗਦਾ ਖਡਾਰੀਆ ਹੈ ਨੇਕ ਸੈਂਤ

ਆਉਗਾ ਨ ਹਥ ਇਹ ਬਤੀਤ ਹੋਇਆ ਵੇਲੜਾ ।

ਕਿਉ ਸੋਇਆਂ ਗਲਤਾਨ ਹੋਇ ਨਦਾਨ ਦਾਸ ਭਗਵਾਨ

ਹੋਹ ਹੁਸ਼ਿਆਰ ਲੱਕ ਬੰਨੁਕੇ ਸੁਵੇਲੜਾ । ੨੮੦॥

ਪਦ ਅਰਥ :—ਨਿਹਾਰ—ਦੇਖ । ਜੱਗ ਦੀ ਬਹਾਰ—ਸੰਸਾਰ ਦੀ ਮੌਜ । ਸੁਹੇਲੜਾ—ਸੰਖਾ । ਸੈਂਤ—ਸਮਾਂ । ਗਲਤਾਨ—ਖੱਚਤ ਹੋ ਕੇ ।

ਅਰਥ :—ਅੰਤ ਸਮੇਂ ਦੀ ਵਿਚਾਰ ਕਰਦੇ ਹੋਏ ਮਿਤ੍ਰਾ ਦੇਖ ਲੈ ਕਿ ਸੰਸਾਰ ਦਾ ਮੌਜ ਮੇਲਾ ਸੁਪਨੇ ਦੀ ਨਿਆਈ ਛਿਨ ਭੰਗਰ ਹੈ । ਸਮੇਂ ਦੀ ਸੰਭਾਲ ਕਰਦੇ ਹੋਏ ਸੁਰਤੀ ਨੂੰ ਪਰਮਾਤਮਾ ਦੇ

ਚਰਨਾਂ ਵਿਚ ਜੋੜੋ ਤਾਂ ਮਨੁਖਾਂ ਜਨਮ ਧਾਰਨ ਕੀਤਾ ਹੋਇਆ ਸੁਖਾਲਾ ਤੇ ਸੁਫਲਾ ਹੋਵੇਗਾ ।
ਚੰਗੀ ਘੜੀ ਹੈ ਜੇਕਰ ਰੱਬ ਦੇ ਪਾਸੇ ਦੀ ਬਾਜੀ ਖੇਲੇ ਤਾਂ ਜਿਤ ਹੋਵੇਗੀ ਬੀਤਿਆ ਸਮਾਂ ਫੇਰ ਹੱਥ
ਨਹੀਂ ਆਵੇਗਾ । ਮਾਇਆ ਮੋਹ ਵਿਚ ਖੱਚਤ ਹੋਇਆ ਜੀਵ ! ਰਾਜਾ ਸਾਹਿਬ ਕਬਨ ਕਰਦੇ ਹਨ
ਖਬਰਦਾਰ ਹੋ ਕੇ ਸਵੇਲੇ ਭਾਵ, ਜੁਆਨੀ ਵਿਚ ਹੀ ਪਾਰ ਪਹੁੰਚਣ ਦਾ ਉਪਰਾਲਾ ਕਰ ਲੈ । ੨੮੦ ॥

ਜਾਣ ਸਰਬੱਗ ਪਰਮਾਤਮਾ ਨਾ ਭੰਗ ਕਹੀ

ਕਹਿੰਦੇ ਦਰਵੇਸ਼ ਵਿਚ ਹਰ ਹਰ ਅੰਗ ਦੇ ।

ਆਤਮ ਵਿਚਾਰ ਤੇ ਸਰੂਪ ਵਿਖੇ ਲੀਨ ਹੋਇ

ਰਹਨਾ ਨਿਰਲੇਪ ਵਿਚ ਹਰਿ ਹਰਿ ਰੰਗ ਦੇ ।

ਦੇਹੀ ਇਹ ਕੱਚੁ ਸੱਚੁ ਜਾਣ ਪਰਮਾਤਮਾ ਨੂੰ

ਰਵਿਆ ਬ੍ਰਹਮ ਇਕੁ ਵਿਚ ਸਰਬੰਗ ਦੇ ।

ਕਿਉਂ ਹੋਇਆ ਗਲਤਾਨ ਤੂੰ ਨਦਾਨ ਦਾਸ ਭਗਵਾਨ

ਜੱਗ ਦੀ ਬਹਾਰ ਜਿਵੇਂ ਜਾਤਰੂ ਹੈ ਗੰਗ ਦੇ । ੨੮੧ ॥

ਪਦ ਅਰਥ :—ਸਰਬੱਗ—ਸਾਰੇ ਪਰੀਪੂਰਨ । ਭੰਗ—ਟੁੱਟਾ ਹੋਇਆ । ਨਿਰਲੇਪ—ਅਛੋਹ
ਜਿਵੇਂ ਕੋਲ ਫੁਲ ਪਾਣੀ ਵਿਚ ਨਿਰਲੇਪ ਰਹਿੰਦਾ ਹੈ । ਰਵਿਆ—ਪਰਵਿਰਤ ਹੋਇਆ ।
ਸਰਬੰਗ—ਸਾਰਿਆਂ ਵਿਚ । ਗਲਤਾਨ—ਖੱਚਤ । ਜਾਤਰੂ ਗੰਗ ਦੇ (ਭਾਵ ਯਾਤਰੂ ਦੀ ਤਰ੍ਹਾਂ ਨਾ
ਟਿਕਣ ਵਾਲੇ) ।

ਅਰਥ :—ਓਹ ਪਰਮਾਤਮਾ ਸਾਰੇ ਪਰੀਪੂਰਨ ਹੈ ਕੋਈ ਥਾਂ ਖਾਲੀ ਨਹੀਂ ਦਰਵੇਸ਼ ਲੋਕ ਇਹ
ਉਗਾਹੀ ਦਿੰਦੇ ਹਨ । ਦਰਵੇਸ਼ ਲੋਕ ਹਰ ਰੰਗ ਵਿਚ ਵਿਚਰੇ ਹੋਏ ਆਤਮ ਵਿਚਾਰ ਤੇ ਸਹੀ ਸਰੂਪ
ਵਿਚ ਲੀਣ ਰਹਿੰਦੇ ਹਨ ਤੇ ਕਿਸੇ ਰੰਗ ਵਿਚ ਭਿੱਜਦੇ ਨਹੀਂ । ਇਹ ਦੇਹੀ ਕੱਚੀ ਹੈ ਪਰਮਾਤਮਾ
ਸੱਚ ਰੂਪ ਹੈ ਓਹ ਬ੍ਰਹਮ ਹੀ ਸਾਰੇ ਪਰੀਪੂਰਨ ਹੋ ਰਿਹਾ ਹੈ । ਇਸ ਝੂਠੀ ਰਚਨਾ ਵਿਚ ਕਿਉਂ ਖੱਚਤ
ਹੋ ਰਿਹਾ ਹੈ ਰਾਜਾ ਸਾਹਿਬ ਕਬਨ ਕਰਦੇ ਹਨ ਜਗਤ ਦਾ ਮੇਲਾ ਤੀਰਥਾਂ ਦੇ ਯਾਤਰੂਆਂ ਦੀ ਤਰ੍ਹਾਂ
ਹੈ । ੨੮੧ ॥

ਉਤਮ ਸਰੀਰ ਇਹ ਆਦਮੀ ਦਾ ਬੰਦਗੀ ਨੂੰ

ਸਮਝ ਅਤੁਠੀ ਕਰੋਂ ਕਾਰ ਕਿਉਂ ਨਿਕੰਮੜੀ ।

ਦੇਹਦਾ ਬਹਾਰ ਹੋਰ ਜੀਵਾਂ ਦੇ ਸਮਾਨ ਸਾਂਗ

ਤੇਰੀ ਕੀ ਵਿਸ਼ੇਸ਼ਤਾ ਦਲੀਲ ਲਾਇ ਲੰਬੜੀ ।

ਸਮਝ ਬਬੇਕ ਤੇ ਬਰਾਗ ਫੜ ਵਿਸ਼ਿਆਂ ਤੇ

ਖੇਹ ਦੀ ਖੁਰਾਕ ਇਹ ਬਕਾਰ ਵਾਲੀ ਚਮੜੀ ।

ਹੋਇਆ ਗੁਮਰਾਹ ਹੈਂ ਨਦਾਨ ਭਗਵਾਨ ਦਾਸ

ਪੈਣ ਜਾਂ ਕਸੀਦੇ ਤਦੋਂ ਯਾਦ ਕਰੇ ਅੰਬੜੀ । ੨੮੨ ॥

ਪਦ ਅਰਥ :—ਅਪੁੱਠੀ—ਉਲਟੀ । ਸਮਾਨ—ਬਰਾਬਰ । ਵਿਸ਼ੇਸ਼ਤਾ—ਵਾਧਾ ।
ਬਬੇਕ—ਵੀਚਾਰ । ਗੁਮਰਾਹ—ਭੁਲ ਵਿਚ ਪੈ ਜਾਣਾ । ਕਸੀਦੇ—ਕਜ਼ੀਦੇ ।

ਅਰਥ :—ਮਨੁਖਾ ਦੇਹੀ ਭਜਨ ਸਿਮਰਨ ਵਾਸਤੇ ਮਿਲੀ ਹੈ ਪਰ ਉਲਟੀ ਸਮਝ ਹੋਣ ਕਰਕੇ ਇਹ ਨਿਕੰਮੇ ਕੰਮ ਕਰਦਾ ਹੈ । ਹੋਰ ਸਾਰਾ ਵਿਹਾਰ ਜਿਵੇਂ ਹੋਰ ਦੇਹ ਧਾਰੀ (ਪਸ਼ੂ ਪੰਛੀ ਆਦਿ) ਦਾ ਹੈ ਉਹ ਮਨੁਖ ਆਦਿ ਦਾ ਭੀ ਹੈ ਇਸ ਗੱਲ ਨੂੰ ਦਲੀਲ ਦੀ ਕਸਵੱਟੀ ਤੇ ਲਾ ਕੇ ਵੇਖ ਕਿ ਇਸਦੇ ਵਿਚ ਹੋਰਨਾ ਜੂਨਾਂ ਨਾਲੋਂ ਕੀ ਵਾਧਾ ਹੈ । ਲੰਬੀ ਸੋਚ ਸੋਚਕੇ ਵਿਸ਼ੇ ਵਿਕਾਰਾਂ ਤੋਂ ਬਿਰਤੀ ਉਪਰਾਮ ਕਰਕੇ ਇਹ ਸਮਝ ਕਿ ਦੇਹ ਖੇਹ ਦੀ ਖੁਰਾਕ ਹੈ । (ਭਾਵ ਮਿੱਟੀ ਵਿਚ ਰਲ ਜਾਵੇਗੀ) ਇਹ ਨਦਾਨ ਉਲਟੇ ਰਸਤੇ ਪੈ ਗਿਆ ਹੈ ਰਾਜਾ ਸਾਹਿਬ ਕਥਨ ਕਰਦੇ ਹਨ ਕਿ ਜਦੋਂ ਕਰਮਾਂ ਦਾ ਫਲ ਭੁਗਤਨਾ ਪੈਂਦਾ ਹੈ ਤਦੋਂ ਮਾਂ ਨੂੰ ਚੇਤੇ ਕਰਦਾ ਹੈ । (ਭਾਵ ਦੁਖੀ ਹੁੰਦਾ ਹੈ) 122॥

ਦੇਖਕੇ ਅਚੰਭਾ ਐਸਾ ਹੋਇਆ ਪਰੇਸ਼ਾਨ ਦਿਲ

ਉਲਟੀ ਅਜੋਗ ਇਕ ਦੁਨੀਆਂ ਦੀ ਗਲ ਹੀ ।

ਭੇਡ ਚਾਲ ਵਾਂਗ ਇਕ ਦੂਸਰੇ ਦੇ ਪਿਛੇ ਲਗ

ਜਪਦੇ ਹੈ ਰਾਮ ਪਰੁ ਜਾਣ ਲਿਆ ਅਲ ਹੀ ।

ਚੰਚਲ ਸੁਭਾਉ ਕਰ ਚਿਤ ਨੂੰ ਨਾ ਚੈਨ ਪਲ

ਰਾਮ ਕੈਸੇ ਹੋਇ ਜਬ ਆਪਨਾ ਅਚਲ ਹੀ ।

ਸਚੁ ਤਬ ਜਾਨੀਏ ਨਦਾਨ ਦਾਸ ਭਗਵਾਨ

ਰੋਮ ਰੋਮ ਰਚ ਜਾਏ ਬਿਸਰੇ ਨ ਪਲ ਹੀ 123॥

ਪਦ ਅਰਥ :—ਅਚੰਭ—ਹੈਰਾਨੀ । ਭੇਡ ਚਾਲ—ਦੇਖਾ ਦੇਖੀ । ਅਲ—ਸੁਭਾ । ਅਚਲ—ਨਾ ਚਲਾਇਮਾਨ ਹੋਣ ਵਾਲਾ ।

ਅਰਥ :—ਦੁਨੀਆਂ ਦੀ ਅਜੋਗ ਤੇ ਉਲਟੀ ਮਤ ਦੇਖਕੇ ਮਨ ਬੜਾ ਅਸਚਰਜ ਤੇ ਪਰੇਸ਼ਾਨ ਹੁੰਦਾ ਹੈ । ਦੁਨੀਆਂ ਦੀ ਕੈਸੀ ਭੇਡ ਚਾਲ ਹੈ ਕਿ ਰਾਮ ਨਾਮ ਭੀ ਦੇਖਾ ਹੀ ਜਪਦੇ ਹਨ । ਇਹ ਇਕ ਅੱਲ ਹੀ ਸਮਝ ਲਈ ਹੈ । ਜਦ ਤਾਈਂ ਮਨ ਵਿਚੋਂ ਚੰਚਲਤਾਈ ਦੂਰ ਨਹੀਂ ਹੁੰਦੀ ਉਦੋਂ ਤਾਈਂ ਰਾਮ ਰਾਮ ਕਰਦਿਆਂ ਮਨ ਨੂੰ ਚੈਨ ਕਿਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਆ ਸਕਦੀ ਹੈ । ਠੀਕ ਗੱਲ ਤਾਂ ਇਹ ਹੈ ਰਾਜਾ ਸਾਹਿਬ ਕਥਨ ਕਰਦੇ ਹਨ ਕਿ ਹੇ ਭਾਈ ਰਾਮ ਜਪਦਿਆਂ ਜਪਦਿਆਂ ਰੋਮ ਰੋਮ ਵਿਚ ਰਚ ਜਾਏ ਇਸ ਨੂੰ ਪਲ ਮਾਤਰ ਭੀ ਨਾ ਵਿਸਰੇ 123॥

ਭਾਵ—ਮੁਖਹੁ ਰਾਮ ਸਭ ਕੋ ਕਹੈ ਕਹਿਐ ਰਾਮ ਨਾ ਹੋਇ ।

ਗੁਰ ਪ੍ਰਸਾਦੀ ਰਾਮ ਮਨ ਵਸੈ ਤਾਂ ਫਲ ਪਾਵੈ ਕੋਇ ।

ਕਬੀਰ ਮੇਰੀ ਸਿਮਰਨੀ ਰਸਨਾ ਉਪਰ ਰਾਮ ।

ਆਦਿ ਜੁਗਾਦੀ ਸਗਲ ਭਗਤ ਤਾ ਕਉ ਸੁਖ ਬਿਸਰਾਮ ।

ਕਬੀਰ ਜਪਨੀ ਕਾਠ ਕੀ ਕਿਆ ਦਿਖਲਾਵੈ ਕੋਇ ।

ਹਿਰਦੇ ਰਾਮ ਨ ਹੋਵਈ ਇਹ ਜਪਨੀ ਕਿਆ ਹੋਇ

ਮਨ ਕਰ ਪਿੰਗਲ ਨਾ ਭਰਮ ਖੁਆਰ ਹੋਹੁ
 ਕਾਦਰ ਕਰੀਮ ਜਾਣ ਅੰਦਰੇ ਰਹੀਮ ਤੂੰ ।
 ਖੋਜ ਨਹੀਂ ਦੇਹਦਾ ਹੈ ਜਬ ਲਗ ਆਪ ਤਾਈਂ
 ਭਰਮ ਨਾ ਜਾਏ ਭਮੇਂ ਸਤ ਅਕਲੀਮ ਤੂੰ ।
 ਸਚੁ ਕਰੁ ਸਹੀ ਰੀਸ ਬਣਜੁ ਬਸਾਰ ਦੇਹੁ
 ਕੁਲ ਪਰਕਾਸ਼ਕ ਕੋ ਕਰ ਤਸਲੀਮ ਤੂੰ ।
 ਸਰਬ ਹੀ ਕਲਾ ਸਮਰਥ ਦਾਸ ਭਗਵਾਨ

ਰੋਗ ਨੂੰ ਗਵਾਉ ਆਪੁ ਆਪਣਾ ਹਕੀਮ ਤੂੰ ॥੨੮॥

ਪਦ ਅਰਥ :—ਪਿੰਗਲਾ—ਲੰਡਾ, ਪੈਰਾਂ ਤੋਂ ਬਿਨਾਂ । ਕਾਦਰ—ਕੁਦਰਤ ਦਾ ਮਾਲਕ ।
 ਕਰੀਮ—ਬਖਸ਼ਿਸ਼ ਕਰਨ ਵਾਲਾ । ਰਹੀਮ—ਰਹਮ ਦਇਆਲੂ । ਸੱਤ ਅਕਲੀਮ—ਸੱਤ ਵਲਾਇਤਾ ।
 ਸਚੁ ਕਰ ਸਹੀ—ਸਚ ਨੂੰ ਖੋਜ । ਤਸਲੀਮ—ਮੰਨਣਾ, ਜਾਂ ਸਲਾਮ ਕਰਨਾ ।

ਅਰਥ :—ਮਨ ਦਾ ਧਉਨਾ ਮੁਕਾ ਦੇ ਇਸ ਦੇ ਪਿਛੇ ਭੱਟਕ ਕੇ ਖੁਆਰ ਹੋਈਦਾ ਹੈ ।
 ਕੁਦਰਤਾਂ ਦਾ ਮਾਲਕ, ਬਖਸ਼ਿਸ਼ਾਂ ਦਾ ਮਾਲਕ ਤੇ ਰਹਿਮਤ ਵਾਲਾ ਤੇਰੇ ਅੰਦਰ ਹੀ ਹੈ । ਜਦੋਂ
 ਤਾਈਂ ਆਪਣੇ ਆਪ ਦੀ ਖੋਜ ਨਹੀਂ ਕਰਦਾ ਤੇਰਾ ਭਰਮ ਤੇ ਭਟਕਨਾ ਦੂਰ ਨਹੀਂ ਹੋ ਸਕਦੀ ਭਾਵੇਂ
 ਸੱਤ ਵਲਾਇਤਾਂ ਚੱਕਰ ਕੱਟ ਕੇ ਆ ਜਾ । ਦੇਖਾ ਦੇਖੀ ਦਾ ਖਿਆਲ ਛਡਕੇ ਸੱਚ ਨੂੰ ਪਛਾਣ ਕੇ
 ਪਰਕਾਸ਼ਕ ਨਿਰੰਕਾਰ ਅਗੇ ਅਰਜਾਂ ਤੇ ਅਰਦਾਸ ਕਰ । ਓਹ ਨਿਰੰਕਾਰ ਸਰਬ ਕਲਾ ਸਮਰਥ ਹੈ
 ਰਾਜਾ ਸਾਹਿਬ ਕਥਨ ਕਰਦੇ ਹਨ ਕਿ ਰਹਿਮੇ ਦੇ ਦੀਰਘ ਰੋਗ ਨੂੰ ਆਪਣਾ ਵੈਦ ਆਪ ਹੋਕੇ ਕੱਟਣ
 ਦਾ ਯਤਨ ਕਰ ਪਿਆਰਾ ਤੇਰੇ ਅੰਦਰ ਹੀ ਹੈ। ॥੨੮॥

ਭਾਵ :—ਹਰੀ ਸਾਡੇ ਅੰਦਰ ਹੀ ਹੈ, ਪਰ ਆਪੇ ਦੀ ਸੋਝੀ ਨਾ ਹੋਣ ਕਰਕੇ ਮਨੁਖ ਭਰਮ ਵਿਚ
 ਪਿਆ ਰਹਿੰਦਾ ਹੈ ਤੇ ਅੰਦਰ ਵਸਦੇ ਹਰੀ ਨੂੰ ਨਹੀਂ ਪਛਾਣਦਾ । ਇਸ ਆਸ਼ੇ ਦੀ ਪੁਸ਼ਟੀ ਗੁਰੂ ਤੇਗ
 ਬਹਾਦਰ ਸਾਹਿਬ ਇਸ ਪ੍ਰਕਾਰ ਕਰਦੇ ਹਨ :—ਧਨਾਸਰੀ ਮ: ੯

ਕਾਹੇ ਰੇ ਬਨ ਖੋਜਨ ਜਾਈ ।

ਸਰਬ ਨਿਵਾਸੀ ਸਦਾ ਅਲੇਪਾ ਤੋਹੀ ਸੰਗ ਸਮਾਈ ਠਹਾਉ ॥

ਪੁਹਪ ਮਧ ਜਿਉ ਬਾਸੁ ਬਸਤੁ ਹੈ ਮੁਕਰ ਮਾਹਿ ਜੈਸੇ ਛਾਈ ।

ਤੈਸੇ ਹੀ ਹਰਿ ਬਸੇ ਨਿਰੰਤਰਿ ਘਟ ਹੀ ਖੋਜਹੁ ਭਾਈ ।

ਬਾਹਰਿ ਭੀਤਰਿ ਏਕੇ ਜਾਨਹੁ ਇਹੁ ਗੁਰ ਗਿਆਨ ਬਤਾਈ ।

ਜਨ ਨਾਨਕ ਬਿਨੁ ਆਪਾ ਚੀਨੈ ਮਿਟੈ ਨ ਕ੍ਰਮ ਕੀ ਕਾਈ ॥

ਨਰ ਤੇ ਨਾਰਾਇਣ ਵਿਚ ਭੇਦ ਨਾ ਸੀ ਤਿਲ ਭਰ

ਹੋਇਆ ਬੇਸੁਮਾਰ ਨਹੀਂ ਜਾਣਿਆ ਜਾ ਬੈਲ ਤੂੰ ।

ਪੇਚ ਦਰ ਪੇਚ ਵਿਚ ਅੰਗ ਅੰਗ ਪੂਰ ਹੈ

ਚੱਕੀ ਫਿਰੋਂ ਚੰਚਲ ਮਨੋਰਥਾਂ ਦੀ ਮੈਲ ਤੂੰ ।

ਢਾਈਆ ਤੇ ਚੁਰਾਈਆ ਨਹੀਂ ਸਾਡ ਸਤੀ ਹੋਰ
 ਸਿਰ ਭਾਰਾ ਇਹੁ ਗੁਰੁ ਨਹੀਂ ਚਲੇ ਸੀਧੀ ਗੈਲ ਤੂੰ ।
 ਮੁਦਤਾਂ ਦਾ ਭੁਲਾ ਹੋਇਆ ਜੀਵ ਦਾਸ ਭਗਵਾਨ
 ਮਦ ਨੂੰ ਬਸਾਰ ਮਤ ਸਮਝ ਲੈ ਛੈਲ ਤੂੰ ।

ਪਦ ਅਰਥ :—ਨਾਰਾਇਨ—ਅਕਾਲ ਪੁਰਖ । ਬੇਬੁਮਾਰ—ਇਕੋ ਤੋਂ ਅਨੇਕ ਹੋ ਗਿਆ ।
 ਬੈਲ—ਮੂਰਖ । ਪੇਚ ਦਰ ਪੇਚ—ਹਰ ਥਾਂ ਅੰਗ ਅੰਗ ਵਿਚ । ਚੰਚਲ—ਭਟਕਨ ਵਾਲਾ ।
 ਮਨੋਰਥ—ਮਨ ਦੇ ਆਸ਼ੇ । ਮਦ—ਅਹੰਕਾਰ । ਛੈਲ—ਜੁਆਨ ।

ਅਰਥ :—ਰੱਬ ਤੇ ਬੰਦੇ ਵਿਚ ਕੋਈ ਭੇਦ ਨਹੀਂ ਓਹੋ ਹੀ ਇਕ ਤੋਂ ਅਨੇਕ ਹੋਕੇ ਵਿਚਰ ਰਿਹਾ
 ਹੈ ਪਰ ਭੁਲੇਖੇ ਕਰਕੇ ਬੰਦੇ ਨੇ ਨਾ ਸਮਝਿਆ । ਓਸ ਦੀ ਸਤਾ ਅੰਗ ਅੰਗ ਵਿਚ ਪਰੀਪੂਰਨ ਹੋ
 ਰਹੀ ਹੈ, ਮਨੋਰਥਾਂ ਦੀ ਮੈਲ ਤੇ ਮਨ ਦੀ ਚੰਚਲਤਾ ਕਰਕੇ ਇਹ ਭੁਲੇਖੇ ਵਿਚ ਪਿਆ ਉਸ ਨੂੰ
 ਪਛਾਣ ਨਹੀਂ ਸਕਦਾ । ਢਾਈਆ (ਢਾਈ ਸਾਲ) ਚੁਰਾਈਆ (ਚਾਰ ਸਾਲ) ਸਾਡ ਸਤੀ (ਸਾਢੇ
 ਸੱਤ ਸਾਲ) ਇਹ ਜੋਗੁਰੂ ਮੰਨੇ ਜਾਂਦੇ ਹਨ । ਗੁਰਮੁਖ ਗਾਡੀ ਰਾਗ ਛਡਕੇ ਉਲਟੇ ਰਸਤੇ ਪਿਆ
 ਲਈ ਇਹ ਦੁੱਖ ਹਨ । ਰਾਜਾ ਸਾਹਿਬ ਕਥਨ ਕਰਦੇ ਹਨ ਕਿ ਹੋ ਜੁਆਨਾ ! ਕਈ ਜਨਮਾਂ ਦੇ
 ਭੁੱਲੇ ਹੋਏ ਨੂੰ ਮਨੁਖ ਦੇਹ ਭਾਗਾਂ ਨਾਲ ਪ੍ਰਾਪਤ ਹੋਈ ਹੈ ਮੈਂ ਮੇਰੀ ਤਿਆਗ ਕੇ ਸੱਚ ਨੂੰ ਪਛਾਣਣ
 ਦਾ ਯਤਨ ਕਰ ।੨੮॥

ਭਾਵ :— “ਕਈ ਜਨਮ ਭਏ ਕੀਟ ਪਤੰਗਾ ਕਈ ਜਨਮ ਗਜ਼ ਮੀਨ ਕੁਰੰਗਾ ।
 ਕਈ ਜਨਮ ਪੰਖੀ ਸਰਪ ਹੋਇਉ ।
 ਕਈ ਜਨਮ ਹੋਵਰ ਬਿਰਖ ਜੋਇਉ ਮਿਲ ਜਗਦੀਸ ਮਿਲਨ ਕੀ ਬਰੀਆ
 ਚਿਰੰਕਾਰ ਇਹ ਦੇਹ ਸਜੇਗੀਆ ।”

ਕਾਰਨ ਦਰਸ ਗਿਆ ਸਿਖਾ ਮੇ ਪਤੰਗ ਜਲ
 ਭੋਰ ਬੰਦ ਕਾਰਨ ਸੁਗੰਧਤਾ ਦੇ ਰਸ ਦੀ ।
 ਕੰਨ ਰਸ ਗਿਆ ਮਰ ਮਿਰਗ ਨਿਸੰਗ ਧਾਇ
 ਜਿਹਬਾ ਰਸ ਮੀਨ ਵਿਚ ਕੁੰਡੀ ਦੇ ਆ ਫਸਦੀ ।
 ਭੋਗ ਰਸ ਹਸਤੀ ਸਹਾਰਦਾ ਹੈ ਕੰਡਾ ਸਿਰ
 ਜਤਨ ਬਗੈਰ ਏਕ ਏਕ ਨੂੰ ਗਰਸਦੀ
 ਕਰੇ ਨਾ ਬਚਾਰ ਜੇ ਨਦਾਨ ਦਾਸ ਭਗਵਾਨ
 ਤੇਰਾ ਕੀ ਹਵਾਲ ਪੰਜ ਧਾਂਤ ਵਿਚ ਬੱਸਦੀ ।੨੮६॥

ਪਦ ਅਰਥ :—ਸਿਖਾ—ਦੀਵੇ ਦੀ ਲਾਟ । ਸੁਗੰਧਤਾ—ਸੁਗੰਧੀ । ਨਿਸੰਗਧਾਇ—ਬੇ ਫਿਕਰ
 ਹੋ ਕੇ । ਹਸਤੀ—ਹਾਥੀ । ਪੰਜ ਧਾਂਤ—ਪੰਜੇ ਰੋਗ । ਸ਼ਬਦ ਸਪਰਸ ਰੂਪ ਰਸ ਗੰਧ ।

ਅਰਥ :—ਦੀਵੇ ਨੂੰ ਦੇਖਣ ਗਿਆ ਪਤੰਗਾ ਜਲ ਗਿਆ । ਭੋਰ ਸੁਗੰਧੀ ਦੀ ਆਸ਼ਕੀ ਦੇ
 ਕਾਰਨ ਫੁਲ ਵਿਚ ਬੰਦ ਹੋ ਗਿਆ । ਕੰਨ ਰਸ ਦੇ ਵਸ ਹੋ ਕੇ ਹਿਰਨ ਨਿਸੰਗ ਧਾਕੇ ਸ਼ਿਕਾਰੀ ਦੇ
 ਵੱਸ ਹੋ ਕੇ ਮਰ ਗਿਆ । ਜਿਹਬਾ ਦੇ ਚਸਕੇ ਦੇ ਕਾਰਨ ਮੱਛੀ ਕੁੰਡੀ ਵਿਚ ਫਸਕੇ ਖਤਮ ਹੋ ਗਈ ।

ਕਾਮ ਵਾਸਨਾ ਦੇ ਵੱਸ ਹੋ ਕੇ ਹਾਥੀ ਸਾਰੀ ਉਮਰ ਸਿਰ ਤੇ ਅੰਕੁਸ ਦੀ ਸੱਟ ਸਹਾਰਦਾ ਹੈ । ਕੇਵਲ ਇਕ ਅਵਗੁਨ ਇਕ ਵਿਚ ਹੋਣ ਕਰਕੇ ਇਨ੍ਹਾਂ ਦਾ ਨਾਸ਼ ਹੋ ਗਿਆ ਰਾਜਾ ਸਾਹਿਬ ਇਸ ਅਗਿਆਨੀ ਮਨੁੱਖ ਨੂੰ ਖਬਰਦਾਰ ਕਰਦੇ ਹਨ ਕਿ ਦਾਸ ਭਗਵਾਨ ਕਿ ਦਸ ਮੁਰਖਾ ਤੇਰਾ ਕੀ ਹਾਲ ਹੋਊ ਜਿਹਦੇ ਅੰਦਰ ਪੰਜੇ ਦੋਸ਼ ਸ਼ਬਦ, ਸਪਰਸ਼, ਰੂਪ, ਰਸ ਗੰਧ ਵਸਦੇ ਹਨ ।

ਭਾਵ :—ਗੁਰ ਪ੍ਰਮਾਣ—ਮਿਗ੍ਰ ਮੀਨ ਭਿੰਗ ਪਤੰਗ ਕੁੰਚਰ ਏਕ ਦੋਖ ਬਿਨਾਸ ।

ਪੰਚ ਦੋਖ ਆਸਾਧ ਜਾਮਹਿ ਤਾਕੀ ਕੋਤਕ ਆਸ ।”

ਜੇ ਸਤਿਗੁਰ ਫਿਟਕੈ ਸਭ ਜਗਤ ਫਿਟਕੈ ਨਿਤ ਭੰਡਲ ਭੁਸੇ ਖਾਹੀ ।

ਨਾਰ ਕੀ ਪ੍ਰੀਤ ਜਨ ਬੰਦਗੀ ਬਿਸਾਰ ਦੇਤ

ਭਾਰੀ ਹੈ ਕਲੰਕ ਦਰਿਆਵਾਂ ਨੂੰ ਬਰੇਤੀਆਂ ।

ਰੇਸ਼ਮਾਂ ਨੂੰ ਲੇਹਾ ਜੇਹਾ ਫੱਕਰਾਂ ਨੂੰ ਐਬ ਤੇਹਾ

ਕਲਰ ਜ਼ਮੀਨ ਜਿਉਂ ਕਲੰਕ ਭਰਿਆ ਖੇਤੀਆਂ ।

ਪਾਣੀਆਂ ਨੂੰ ਬੁਰ ਜਿਵੇਂ ਮਾਨਸਾ ਵਿਸੁਰ ਤਿਵੇਂ

ਭਾਰੀ ਹੈ ਕਲੰਕ ਲਾਲ ਚੰਦਨਾਂ ਰੇਤੀਆਂ ।

ਰਾਹੁ ਕੇਤ ਜਿਵੇਂ ਚੰਦ ਸੁਰ ਦਾਸ ਭਗਵਾਨ

ਤਿਵੇਂ ਹੀ ਕਲੰਕ ਜਾਣੋ ਨਾਰ ਦਿਆਂ ਹੇਤੀਆਂ ॥੨੮॥

ਪਦ ਅਰਥ :—ਕਲੰਕ—ਧੱਬਾ । ਬਰੇਤੀਆਂ—ਪਾਣੀ ਤੋਂ ਬਿਨਾਂ । ਵਿਸੁਰ—ਪਸ਼ਚਾਤਾਪ ।

ਅਰਥ :—ਉਪਰਲੇ ਕਬਿੱਤ ਵਿਚ ਪਰਨਾਰੀ ਦਾ ਜਿਕਰ ਕਰਦੇ ਹਨ । ਨਾਰੀ ਦੀ ਪ੍ਰੀਤ ਰਬੀ ਲੋਕਾਂ ਨੂੰ ਭਜਨ ਤੋਂ ਉਖੇੜ ਦਿੰਦੀ ਹੈ ਜਾਣੋ ਕਲੰਕਤ ਕਰ ਦਿੰਦੀ ਹੈ ਜਿਵੇਂ ਦਰਯਾ ਵਿਚ ਪਾਣੀ ਸੁਕ ਜਾਵੇ ਤਾਂ ਰੇਤਾ ਹੀ ਦਿਸਦਾ ਹੈ ਰੇਸ਼ਮੀ ਕੱਪੜੇ ਨੂੰ ਜਿਵੇਂ ਕੀੜਾ ਖਾ ਜਾਂਦਾ ਹੈ ਇਸੇ ਤਰ੍ਹਾਂ ਫਕੀਰਾਂ ਨੂੰ ਐਬ ਖਾ ਜਾਂਦਾ ਹੈ ਜਾਂ ਇਉਂ ਕਹਿ ਦਿਉ ਕਿ ਕਲਰੀ ਧਰਤੀ ਵਿਚ ਅਨਾਜ ਨਹੀਂ ਉੱਗਦਾ ।

ਲੋਭ ਬਿਨਾ ਹੈ ਵਾਨਸਾ ਜਿਉਂ ਪਾਣੀ ਬੁਰ

ਪਾਣੀ ਬੁਰ ਨਾਲ ਖਰਾਬ ਹੋ ਜਾਂਦਾ ਹੈ ਰੇਤਾ ਚੰਦਨ ਨੂੰ ਬਰਬਾਦ ਕਰ ਦਿੰਦਾ ਹੈ ਏਸੇ ਤਰ੍ਹਾਂ ਮਨੁੱਖ ਪਰਾਈ ਇਸਤ੍ਰੀ ਦੇ ਸੰਗ ਕਰਕੇ ਪਛਤਾਪ ਕਰਦਾ ਹੈ । ਰਾਹੁ ਤੇ ਕੇਤੂ ਸੂਰਜ ਤੇ ਚੰਦਰਮਾ ਨੂੰ ਗ੍ਰਹਨ ਲਾ ਦਿੰਦੇ ਹਨ ਰਾਜਾ ਸਾਹਿਬ ਕਥਨ ਕਰਦੇ ਹਨ ਕਿ ਨਾਰੀਆਂ ਪ੍ਰੇਮੀ ਹੇਤੀ ਏਸੇ ਤਰ੍ਹਾਂ ਕਲੰਕਤ ਹੋ ਜਾਂਦੇ ਹਨ ॥੨੮॥

ਨਾਰ ਕੀ ਪ੍ਰੀਤ ਜਨ ਬੰਦਗੀ ਬਿਸਾਰ ਦੇਤ

ਭਾਰੀ ਹੈ ਕਲੰਕ ਦਰਿਆਵਾਂ ਨੂੰ ਬਰੇਤੀਆਂ

ਰੇਸ਼ਮਾਂ ਨੂੰ ਲੇਹਾ ਜੇਹਾ ਫੱਕਰਾਂ ਨੂੰ ਐਬ ਤੇਹਾ

ਕਲਰਾਂ ਜ਼ਮੀਨ ਜਿਉਂ ਕਲੰਕ ਭਿਆਖੇਤੀਆਂ

ਪਾਣੀਆਂ ਨੂੰ ਬੁਰ ਜਿਵੇਂ ਮਾਨਸਾਂ ਬਿਸੂਰ ਤਿਵੇਂ
 ਭਾਰੀ ਹੈ ਕਲੰਕ ਲਾਲ ਚੰਦਨਾਂ ਨੂੰ ਰੇਤੀਆਂ
 ਰਾਹੂ ਕੇਤੂ ਜਿਵੇਂ ਚੰਦ ਸੂਰ ਭਗਵਾਨ ਦਾਸ
 ਤਿਵੇਂ ਹੀ ਕਲੰਕ ਜਾਣੋਂ ਨਾਰ ਦਿਆਂ ਹੇਤੀਆਂ। ੨੮੮ ।

ਪਦ ਅਰਥ :—ਬਿਸੂਰ-ਬੁਰਨਾ। ਰੇਤੀਆਂ-ਝਰੀਆਂ।

ਅਰਥ :—ਰੱਬ ਦੇ ਪਿਆਰਿਆਂ ਨੂੰ ਇਸਤ੍ਰੀ ਦੀ ਪ੍ਰੀਤ ਬੇਦਗੀ ਬਿਸਾਰ ਦਿੰਦੀ ਹੈ। ਜਾਣੋਂ ਕਲੰਕਤ ਹੋ ਜਾਂਦਾ ਹੈ ਜਿਵੇਂ ਦਰਿਆ ਨੂੰ ਬਰੇਤੀ। ਰੇਸ਼ਮ ਨੂੰ ਲੱਗਾ (ਕੀੜਾ) ਇਸੇ ਤਰ੍ਹਾਂ ਫੱਕਰਾਂ ਨੂੰ ਐਬ ਗੁਆ ਦਿੰਦਾ ਹੈ ਅਤੇ ਧਰਤੀ ਵਿਚ ਕੱਲਰ ਖੇਤੀ ਨੂੰ ਕਲੰਕ ਹੈ। ਇਸੇ ਤਰ੍ਹਾਂ ਪਾਣੀ ਨੂੰ ਬੁਰ ਤੇ ਆਦਮੀਆਂ ਨੂੰ ਬੁਰੇਮਾਂ ਐਸਾ ਹੈ ਜਿਵੇਂ ਲਾਲ ਤੇ ਚੰਦਨ ਨੂੰ ਝਰੀਆਂ ਭਾਰੀ ਕਲੰਕ ਹੈ। ਇਵੇਂ ਹੀ ਸੂਰਜ ਤੇ ਚੰਦ ਨੂੰ ਰਾਹੂ ਕੇਤੂ ਗ੍ਰਹਿਣਾਂ ਦਾ ਕਲੰਕ ਹੈ ਇਸੇ ਤਰ੍ਹਾਂ ਇਸਤ੍ਰੀ ਦੇ ਪ੍ਰੇਮੀਆਂ ਨੂੰ ਕਲੰਕ ਜਾਣੋਂ।

ਪੈਸੇ ਬਿਨਾਂ ਰਾਜ ਨਹੀਂ ਪੈਸੇ ਬਿਨਾਂ ਸਾਜ ਨਹੀਂ
 ਪੈਸੇ ਬਿਨਾਂ ਕਾਜ ਨਹੀਂ ਪੈਸੇ ਬਿਨਾਂ ਝਾਕ ਹੈ ।
 ਪੈਸੇ ਬਿਨਾਂ ਹਾਰ ਨਹੀਂ ਪੈਸੇ ਬਿਨਾਂ ਨਾਰ ਨਹੀਂ
 ਪੈਸੇ ਬਿਨਾਂ ਯਾਰ ਨਹੀਂ ਪੈਸੇ ਬਿਨਾਂ ਚਾਕ ਹੈ ।
 ਪੈਸੇ ਬਿਨਾਂ ਪੂਤ ਨਹੀਂ ਪੈਸੇ ਬਿਨਾਂ ਦੂਤ ਨਹੀਂ
 ਪੈਸੇ ਬਿਨਾਂ ਕਰਤੂਤ ਨਹੀਂ ਪੈਸੇ ਬਿਨਾਂ ਖਾਕ ਹੈ ।
 ਕਹੇ ਦਾਸ ਭਗਵਾਨ ਪੈਸੇ ਬਿਨਾਂ ਔਰਕਾ
 ਫਕੀਰ ਦਰਵੇਸ਼ ਇਕ ਪੈਸੇ ਬਿਨਾਂ ਪਾਕ ਹੈ । ੨੮੯॥

ਪਦ ਅਰਥ :—ਚਾਕ—ਨੌਕਰ । ਸਨੇਹਾ ਲੈ ਜਾਣ ਵਾਲਾ । ਕਰਤੂਤ—ਦੁਨੀਆਂ ਦਾ ਕਰਤੱਵ । ਖਾਕ—ਮਿੱਟੀ । ਪਾਕ—ਸਾਫ਼ ।

ਅਰਥ :—ਪੈਸੇ ਬਿਨਾਂ ਕਾਹਦਾ, ਹੋਰ ਕੰਮ ਪੈਸੇ ਬਿਨਾਂ ਝਾਕ ਹੀ ਹੈ ਪੈਸੇ ਬਿਨਾਂ ਨਾਰੀ ਤੇ ਗਲ ਦਾ ਹਾਰ ਕਾਹਦਾ, ਮਿਤ੍ਰ ਭੀ ਪੈਸੇ ਬਿਨਾਂ ਕੋਈ ਨਹੀਂ ਬਿਨਾਂ ਪੈਸੇ ਦੇ ਨੌਕਰ ਦੀ ਨਿਆਈ ਮਹੁਤਾਜ ਹੈ ਪੁਤ੍ਰ ਧੀਆਂ ਸਾਕ ਸੰਬੰਧ ਤੇ ਦੁਨੀਆਂ ਦੀ ਕਰਤੂਤ ਪੈਸੇ ਬਿਨਾਂ ਕੋਈ ਨਹੀਂ ਤੇ ਖੋਰ ਮਿੱਟੀ ਹੈ । ਰਾਜਾ ਸਾਹਿਬ ਕਬਨ ਕਰਦੇ ਹਨ ਹੋਰ ਕੁਝ ਭੀ ਪੈਸੇ ਬਿਨਾਂ ਨਹੀਂ ਇਕ ਰੱਬ ਦਾ ਸੱਚਾ ਪ੍ਰੇਮੀ ਪੈਸੇ ਬਿਨਾਂ ਪਾਕ ਹੈ । ੨੮੯॥

ਸਿਰ ਦਿਤੇ ਲਭਦੀ ਮੁਹਾਲ ਚਾਲ ਫਕਰਾ ਦੀ
 ਸੌਖ ਨਹੀਂ ਜਾਣ ਬਾਜੀ ਹੋਵਣ ਸ਼ਹੀਦ ਦੀ ।
 ਜੀਵੰਦੇ ਹੀ ਜੀ ਵਿਚ ਜਾਨ ਵਲੋਂ ਹਥ ਧੋਣ
 ਬਣਿਆ ਨਦਾਨ ਗਲ ਜਾਣ ਕੇ ਸ਼ਹੀਦ ਦੀ ।

ਸੁਣੇ ਹੋਏ ਸੁਖਨ ਸਹੰਸ ਕਹੇ ਮੂਹ ਤੇ
ਜੇ ਕੁਝ ਪ੍ਰਤੀਤ ਨਹੀਂ ਅਮਲ ਪਲੀਦ ਦੀ ।

ਧੋਖੇਬਾਜ਼ ਹੋਇ ਬੈਠਾ ਪੀਰ ਦਾਸ ਭਗਵਾਨ
ਖਲਾ ਮਾਰੂ ਖੋਲਕੇ ਨਾ ਖਬਰ ਮੁਰੀਦ ਦੀ ॥੨੯੦॥

ਪਦ ਅਰਥ :—ਮਹਾਲ—ਐਖੀ । ਸਹੀਦ—ਕੁਰਬਾਨ ਹੋਣਾ । ਸੁਣੀਦ—ਸੁਣੀ ਸੁਣਾਈ
ਸੁਖਨ—ਬਚਨ । ਸਹੰਸ—ਹਜ਼ਾਰਾ । ਪ੍ਰਤੀਤ—ਨਿਸਚਾ । ਅਮਲ—ਵਰਤੋਂ ਕਰਨੀ
ਪਲੀਦ—ਅਪਵਿਤ੍ਰ । ਖਲਾਮਾਰ—ਜੁਤੀਆਂ ਮਾਰੋ ।

ਅਰਥ :—ਫਕੀਰਾਂ ਦੀ ਚਾਲ ਐਖੀ ਹੈ ਸਿਰ ਦੇ ਕੇ ਮਿਲਦੀ ਹੈ । ਜੀਦੇ ਮਰਨਾ ਕੋਈ ਸੋਖੀ
ਖੇਡ ਬੋਹੜੀ ਹੈ ।

ਹੰਸਾਂ ਦੇਖ ਤਰੇਦਿਆਂ ਬੱਗਾਂ ਭੀ ਆਇਆ ਚਾਓ
ਫੁੱਲ ਮੁਏ ਬਗ ਕੱਖੜੇ ਸਿਰ ਤਲ ਉਪਰ ਪਾਓ ।

ਸੁਣ ਸੁਣਾਕੇ ਮੂਰਖ ਫਕੀਰੀ ਦਾ ਮਨ ਵਿਚ ਚਾ ਉੱਠਿਆ ਪਰ ਇਸ ਦੀ ਪਰਾਪਤੀ ਤਾਂ
ਜੀਦੇ ਜੀ ਆਪਣੀ ਜਿੰਦਗੀ ਤੋਂ ਹੱਥ ਧੋਣੇ ਹਨ । ਸੁਣੀਆਂ ਸੁਣਾਈਆਂ ਗੱਲਾਂ ਹਜ਼ਾਰਾਂ ਹੀ ਮੂੰਹ
ਤੋਂ ਕਹਿੰਦਾ ਹੈ ਪਰ ਜਦ ਤਾਈਂ ਉਨ੍ਹਾਂ ਤੇ ਅਮਲ ਨਹੀਂ ਕਰਦਾ ਜਾਣੋ ਸਭ ਫ੍ਰਿਬਟਾਚਾਰ ਹੀ ਹੈ ।

“ਕਰਨ ਕਰਾਵਨ ਸਗਲ ਜੰਜਾਰ
ਨਾਨਕ ਦਾਸ ਸਚ ਕਰਨੀ ਸਾਰ ।”

ਪਖੰਡ ਰਚਕੇ ਆਪਣੇ ਆਪ ਨੂੰ ਪੀਰ ਕਹਾਉਂਦਾ ਹੈ ਰਾਜਾ ਸਾਹਿਬ ਕਥਨ ਕਰਦੇ ਹਨ ਪਰ
ਮੂਰਖ ਨੂੰ ਅਜੇ ਤਾਈਂ ਮੁਰੀਦੀ ਦਾ ਭੀ ਪਤਾ ਨਹੀਂ ॥੨੯੦॥

ਚੱਜ ਨਾ ਅਚਾਰ ਗਿਆ ਫੱਕਰ ਸਬੂਤ ਬਣ
ਭੇਸ ਪਲਟਾਇ ਲਿਆ ਕਾਰ ਨ ਬੈਤਾਨ ਦੀ ।

ਚੰਚਲ ਸੁਭਾਉ ਕਰ ਚਿੱਤ ਹੈ ਚਲਾਇਮਾਨ
ਸੁਰਤੀ ਪੁਕਾਰੇ ਮੁਹਿੰ ਬੇਦ ਔ ਪਰਾਨ ਦੀ ।

ਮਾਇਆ ਮੱਦ ਵਿਸ਼ੇ ਭੋਗ ਛਿੱਦਰ ਹਜ਼ਾਰ ਵਿਚ
ਫੇਰ ਕਹੇ ਸਾਧ ਦੇਖੋ ਗਲ ਇਹ ਹਰਾਨ ਦੀ ।

ਛਿੱਤਰਾਂ ਦੀ ਮਾਰ ਇਹ ਨਦਾਨ ਦਾਸ ਭਗਵਾਨ
ਗੁਜਰ ਖਰਾਬ ਪ੍ਰਤੀਤਕ ਧਿਆਨ ਦੀ ॥੨੯੧॥

ਪਦ ਅਰਥ :—ਚਜ ਨ ਅਚਾਰ—ਚਾਲ ਚਲਨ ਦੀ ਖਰਾਬੀ । ਭੇਸ ਪਲਟਾਇ—ਫਕੀਰੀ
ਭੇਸ ਚਲਾਇਮਾਨ—ਚਿਤ ਵਿਚ ਟਿਕਾਉ ਨਹੀਂ । ਬੇਦ ਤੇ ਪੁਰਾਨ ਤੇ ਸੁਰੀਆਂ । ਛਿੱਦਰ—ਔਗੁਣ
ਪ੍ਰਤੀਤ । ਨਿਸਚਾ ਧਿਆਨ—ਸੁਰਤੀ ਜੋੜਨੀ ।

ਅਰਥ :—ਕੋਈ ਚਜ ਅਚਾਰ ਨਹੀਂ ਬਾਹਰੋਂ ਫਕੀਰੀ ਦਾ ਭੇਖ ਧਾਰਨ ਕਰ ਲਿਆ ਇਸ ਸੰਜ
ਨੂੰ ਬੈਤਾਨੀ ਢਾਲ ਕਹਿੰਦੇ ਹਨ । ਮੁਹਿੰ ਬੇਦ ਤੇ ਪੁਰਾਣਾਂ ਦੀ ਰਿਚਾ ਉਚਾਰਦਾ ਹੈ ਪਰ ਚਿਤ ਵਿਚ
ਚੰਚਲਤਾਈਂ ਦੇ ਕਾਰਨ ਟਿਕਾਉ ਨਹੀਂ ਹੈ । ਮਾਇਆ ਦਾ ਮਾਣ ਤ ਵਿਸ਼ੇ ਭੋਗਾ ਦੀ ਇੱਛਾ ਇਸ

ਪ੍ਰਕਾਰ ਦੇ ਅਨੇਕਾਂ ਛਿੱਦ੍ਰ ਹਨ ਤੇ ਫੇਰ ਆਪਣੇ ਆਪ ਨੂੰ ਸਾਧ ਕਹਾਉਂਦਾ ਹੈ । ਦੇਖੋ ਕਿੱਡੀ ਹੈਰਾਨੀ ਦੀ ਗੱਲ ਹੈ । ਸਾਧ ਕਹਾਕੇ ਨਾਮ ਤੇ ਨਿਬੜਾ ਨਹੀਂ ਤੇ ਨਾ ਹੀ ਧਿਆਨ ਦੀ ਸਾਰ ਹੈ ਰਾਜਾ ਸਾਹਿਬ ਕਥਨ ਕਰਦੇ ਹਨ ਐਸੀ ਪਖੰਡੀ ਨੂੰ ਛਿੱਤਰਾ ਦੀ ਮਾਰ ਪੈਣੀ ਚਾਹੀਦੀ ਹੈ । ੨੯੧।

ਹੋਇ ਕਰ ਸਾਧੁ ਨਫਾ ਖਟਿਆ ਪਖੰਡੀਆ

ਕੀ ਖੁਲਿਆ ਨਾ ਪੇਚੁ ਪ੍ਰਵਿਰਤੀ ਜੰਜੀਰ ਦਾ ।

ਗ੍ਰਿਹਸਤੀਆਂ ਨਾਲੋਂ ਜੁਦਾ ਨਹੀਂ ਅਮਲਾਂ ਦਾ

ਸਾਂਗ ਬਦਲਾਇ ਬੈਠਾਂ ਹੋਰ ਕਿਉਂ ਸਰੀਰ ਦਾ ।

ਫੁਰਨੇ ਤੇ ਵਾਸ਼ਨਾ ਉਡਾਈ ਨਾ ਬਰੁਦ ਵਾਂਗ

ਦਰਜਾ ਦਲਿਦਰੀ ਕਿਉਂ ਮੰਨਿਆ ਹੈ ਪੀਰ ਦਾ ।

ਮੂਹੋਂ ਕਹਿ ਆਖਣਾ ਸੁਖਾਲਾ ਦਾਸ ਭਗਵਾਨ

ਪਾਇਆ ਨਹੀਂ ਜਾਏ ਆਲੀ ਮਗਜ਼ ਫਕੀਰ ਦਾ । ੨੯੨॥

ਪਦ ਅਰਥ :—ਪ੍ਰਵਿਰਤੀ—ਲੰਪਟ ਸੁਭਾਇਮਾਨ । ਅਮਲਾਂ—ਕਰਤੱਵ । ਦਲਿਦਰੀ—ਭੈੜਾ । ਆਲੀ ਮਗਜ਼—ਉੱਚਾ ਦਮਾਗ ।

ਅਰਥ :—ਪਖੰਡੀ ਸਾਧ ਬਣਕੇ ਕੀ ਨਫਾ ਖਟਿਆ ਜਦੋਂ ਤਾਈਂ ਮਨ ਵਿਚੋਂ ਮਾਇਆ ਦੀ ਪਕੜ ਨਾ ਗਈ । ਵਰਤੋਂ ਵਿਚ ਸੰਸਾਰੀਆਂ ਨਾਲੋਂ ਫਕੀਰ ਜੁਦਾ ਨਹੀਂ ਉਪਰੋਂ ਭੇਖ ਸਾਧਾਂ ਦਾ ਬਣਾ ਰਖਿਆ ਹੈ । ਚਿੱਤ ਵਿਚੋਂ ਫੁਰਨੇ ਤੇ ਵਾਸ਼ਨਾ ਤਾਂ ਗੁਆ ਨਹੀਂ ਸਕਦਾ ਇਹ ਦਲਿਦਰੀਆਂ ਦਾ ਦਰਜਾ ਹੈ ਤੇ ਅਖਵਾਉਂਦਾ ਆਪਣੇ ਆਪ ਨੂੰ ਗੁਰੂ ਤੇ ਪੀਰ ਹੈ । ਮੂਹੋਂ ਬੋਲਣਾ ਸੁਖਾਲਾ ਹੈ ਰਾਜਾ ਸਾਹਿਬ ਕਥਨ ਕਰਦੇ ਹਨ ਕਿ ਫਖੀਰ ਦਾ ਮਗਜ਼ ਬੜਾ ਉੱਚਾ ਤੇ ਸੁੱਚਾ ਹੁੰਦਾ ਹੈ । ੨੯੨॥

ਭੇਖ ਬਦਲਾਇਆ ਨਹੀਂ ਸਬਰੁ ਸੁਫਾਈ ਵਿਚ

ਜਨਮੁ ਗਵਾਇਆ ਤੈ ਬਛੋਣਾ ਚੱਕ ਰੋਗ ਦਾ ।

ਆਸ ਤੇ ਤ੍ਰਿਸ਼ਨਾਂ ਜਾਂ ਦਿਲ ਵਿਚ ਬਹੇ ਮਲ

ਖਾਵਣਾ ਹਰਾਮ ਤੁਧ ਮੰਗਵਾਲੀ ਸੋਗਦਾ ।

ਦੇਹ ਦੀ ਬਨਾਵਟ ਇਹ ਸੁਖਾਲੀ ਇਹ ਬਨਾਇ ਲੈਣੁ

ਕਠਨ ਕਵਾਫਨਾ ਹੈ ਸਚ ਵਾਲੇ ਜੋਗਦਾ ।

ਚਾਲਾ ਇਹ ਬਿਖੜਾ ਨਦਾਨ ਦਾਸ ਭਗਵਾਨ

ਜਾਨਣਾ ਸਮਾਨ ਇਹ ਹਰਖ ਅਤੇ ਸੋਗਦਾ । ੨੯੩॥

ਅਰਥ :—ਚਿਤ ਵਿਚ ਸਬਰ ਤੇ ਸਫਾਈ ਨਹੀਂ ਤੇ ਭੇਖ ਬਦਲਾਏ ਦਾ ਕੀ ਲਾਭ ਆਪਣਾ ਜਨਮ ਖਵਾ ਲਿਆ । ਆਸਾ ਤੇ ਤ੍ਰਿਸ਼ਨਾ ਦਿਲ ਮਲ ਕੇ ਬੈਠੀਆਂ ਹਨ । ਇਸ ਲਈ ਮੰਗ ਕੇ ਖਾਣਾ ਹਰਾਮ ਹੈ । ਦੇਹ ਦੀ ਬਨਾਵਟ ਬਣਾ ਲੈਣੀ ਬੇਅਰਥ ਹੈ ਪਰ ਸੱਚਾ ਜੋਗ ਕਮਾਉਣਾ ਔਖਾ ਹੈ । ਭਗਤੀ ਦੀ ਚਾਲ ਬੜੀ ਔਖੀ ਹੈ । ਰਾਜਾ ਸਾਹਿਬ ਕਥਨ ਕਰਦੇ ਹਨ ਕਿ ਹਰਖ ਸੋਗ ਨੂੰ ਸਮਾਨ ਕਰਕੇ ਜਾਨਣਾ ਹੈ । ੨੯੩॥

ਰੂਮ ਪਲਟਾਇਆ ਹੈ ਮਹਿਮਾਦਾ ਭੇਖ ਕਰ ਪੜਦਾਂ

ਪੁਰਾਨ ਅਤੇ ਫੋਲ ਰਿਹਾਂ ਪੱਤ੍ਰੀ ।

ਮਾਣ ਵਡਿਆਈ ਗੁਝੀ ਘਾਤ ਵਿਚ ਫਸਿਆ ਹੈਂ

ਬਚਨ ਬਚਾਰੁ ਬੁਧ ਕਿਉਂ ਬਹੱਤਰੀ ।

ਇਸ ਬਿਧ ਫਸੇਂਗਾ ਚੁਰਾਸੀ ਵਾਲੀ ਫਾਹੀ

ਫੇਰ ਬਾਸਨਾ ਬ੍ਰਹਮ ਨਹੀਂ ਕਰਤ ਇਕੱਤ੍ਰੀ ।

ਬਲ ਨਹੀਂ ਖੁਲਦਾ ਜਾਂ ਦਿਲੋਂ ਦਾਸ ਭਗਵਾਨ

ਕਰਮ ਕਰੋੜਾ ਨ ਹਟਾਏਂਗੀ ਭਵੱਤ੍ਰੀ ॥੨੯੪॥

ਪਦ ਅਰਥ :—ਮਹਿਮਾ—ਮਾਣ ਵਡਿਆਈ । ਭੇਖ ਕਰ—ਸ਼ਕਲ ਬਣਾਕੇ । ਬਹੱਤਰੀ—ਅਕਲ ਮਾਰੀ ਜਾਣੀ । ਬਾਸਨਾ—ਫਟਕਨਾ । ਇਕੱਤ੍ਰੀ—ਇਕਾਗਰ । ਬਲ—ਵਲ । ਭਵੱਤ੍ਰ—ਜਮਨ ਮਰਨ ।

ਅਰਥ :—ਪੁਰਾਣ ਪੜ੍ਹਦਾ ਤੇ ਪੱਤ੍ਰੀਆਂ ਫੋਲਦਾ ਹੈ ਮਹਿਮਾ ਵਾਸਤੇ ਭੇਖ ਬਣਾਇਆ ਹੈ ਜ਼ਰਾ ਸੋਚ ਤਾਂ ਸਹੀ ਅਕਲ ਕਿਉਂ ਮਾਰੀ ਗਈ ਮਾਣ ਵਡਿਆਈ ਦੇ ਚੱਕਰ ਵਿਚ ਫਸ ਰਿਹਾ ਹੈ ਜਦੋਂ ਤਾਈਂ ਬਾਸਨਾ ਨੂੰ ਰੋਕ ਕੇ ਇਕ ਬ੍ਰਹਮ ਦੀ ਵੀਚਾਰ ਨਹੀਂ ਕਰਦਾ ਤਾਂ ਚੇਤੇ ਰੱਖ ਚੁਰਾਸੀ ਦੀ ਫਾਹੀ ਵਿਚ ਫਸੇਂਗਾ । ਭਾਵੇਂ ਅਨੇਕ ਹੀ ਕਰਮ ਕਰ ਜਦੋਂ ਤਾਈਂ ਦਿਲ ਵਿਚੋਂ ਭਰਮ ਨਹੀਂ ਨਿਵਿਰਤ ਹੁੰਦਾ ਰਾਜਾ ਸਾਹਿਬ ਕਥਨ ਕਰਦੇ ਹਨ ਕਿ ਆਉਣ ਜਾਣ ਜਨਮ ਮਰਨ ਮਿਟ ਨਹੀਂ ਸਕਦਾ ॥੨੯੪॥

ਬਿਸ਼ੇ ਭੋਗ ਕੁਤੇ ਬਿਲੇ ਕਰਦੇ ਹੈਂ ਜੀਵ ਸਾਰੇ

ਬੰਦਗੀ ਬਚਾਰ ਇਹ ਮਨੁਖ ਦੀ ਗਨੀਮਤੀ ।

ਮਾਇਆ ਉੱਚੀ ਜਾਣ ਨੇਹੁ ਕਰਦਾ ਗਰੇਹੀ

ਲੋਕ ਚੰਮੜੀ ਤੇ ਦੰਮੜੀ ਨੂੰ ਜਾਣ ਸਾਧਨੀ ਮਤੀ ।

ਮਾਨਸ ਦੁਐਤ ਵਾਲੀ ਅਟਕ ਨੂੰ ਦੂਰ ਕਰ

ਏਕ ਰੂਪ ਜਾਣ ਰਸ ਛਡਦੇ ਤ੍ਰੀਮਤੀ ।

ਚਿੜੀਆਂ ਦੇ ਖੇਤ ਨਾ ਲੁਟਾਉ ਦਾਸ ਭਗਵਾਨ

ਫੇਰ ਨਹੀਂ ਮਿਲੁਗੀ ਜਿਮਸ ਬਕੀਮਤੀ ॥੨੯੫॥

ਪਦ ਅਰਥ :—ਗਨੀਮਤੀ—ਵਡਿਆਈ । ਗਰੇਹੀ—ਘਰ ਬਾਰੀ । ਸਾਧਨੀ ਮਤੀ—ਮੱਤ ਨੂੰ ਸਾਧਨਾ । ਤ੍ਰੀਮਤੀ—ਕਾਮ ਚੇਸ਼ਟਾ । ਬਕੀਮਤੀ—ਵੱਡਮੁਲੀ ।

ਅਰਥ :—ਮਨੁਖ ਜਨਮ ਵਿਚ ਬੰਦਗੀ ਕਰਨ ਦਾ ਹੀ ਵਾਧਾ ਹੈ ਨਹੀਂ ਤਾਂ ਵਿਸ਼ੇ ਭੋਗ ਕੁਤੇ ਬਿਲੇ ਹੋਰ ਸਾਰੇ ਜੀਵ ਕਰਦੇ ਹਨ । ਇਹ ਮਨੁੱਖ ਆਪਣੀ ਮਤ ਨੂੰ ਮਾਇਆ ਨੂੰ ਉੱਚੀ ਸਮਝਕੇ ਦੱਮ ਤੇ ਚੱਮ ਦੀ ਯਾਰੀ ਦੇ ਪਿੱਛੇ ਹੀ ਲਾ ਰਿਹਾ ਹੈ । ਅਗੋਂ ਉਪਦੇਸ਼ ਕਰਦੇ ਹਨ ਕਿ ਭਾਈ ਦੁਐਤ ਭਾਵ ਨੂੰ ਅੰਦਰੋਂ ਦੂਰ ਕਰ ਤੇ ਵਿਸ਼ੇ ਵਾਸਨਾ ਨੂੰ ਛਡਕੇ ਇਕ ਸਰੂਪ ਦੇ ਗਿਆਨ ਵਿਚ ਸੁਰਤੀ ਨੂੰ

ਜੋੜ । 'ਅਬ ਪਛਾਣਾਏ ਕਿਆ ਹੋਤ ਜਬ ਚਿੜੀਆ ਚੁਗ ਗਈ ਖੇਤ' ਇਹ ਸੁਆਸਾਂ ਰੂਪੀ ਅਮਿਲਕ ਜਿਨਸ ਮੁੜਕੇ ਹੱਥ ਨਹੀਂ ਆਵੇਗੀ ਰਾਜਾ ਸਾਹਿਬ ਕਥਨ ਕਰਦੇ ਹਨ ਇਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਭੰਗ ਭਾੜੇ ਨਾ ਲੁਟਾ 1245॥

ਆਪ ਕੋ ਨਿਵਾਰ ਰੂਪ ਆਪਣਾ ਨਿਹਾਰ ਕਰ
ਬੋਲਦੀ ਬਚਾਰ ਦੇਖ ਸਚ ਦੇ ਸਵਾਦ ਨੂੰ ।
ਕਰੀਂ ਤਹਾਂ ਤੂੰ ਨਿਵਾਸੁ ਨਹੀਂ ਰਤਾ ਵਿਸ਼ਵਾਸ
ਜਹਾਂ ਸੀਸ ਨੂੰ ਕਟਾਇ ਕਾਨੀ ਪਹੁਚੀ ਹੈ ਮੁਰਾਦ ਨੂੰ ।
ਆਪ ਭਾਵ ਨੂੰ ਵਿਸਾਰ ਸਾਰ ਸਾਰ ਹੀ ਮੇ ਸਾਰ
ਸਾਰ ਪੂਰਨ ਹੈ ਆਸ ਤਜ ਆਸ ਦੇ ਫਸਾਣ ਨੂੰ ।
ਜੀਵਤ ਹੀ ਮਰੇ ਹੋਹ ਅਮਰ ਦਾਸ ਭਗਵਾਨ
ਤਜਕੇ ਤਰੀਕ ਮਿਲੇ ਜਾ ਅਨਾਦ ਨੂੰ 1246॥

ਪਦ ਅਰਥ :—ਨਿਵਾਰ—ਹੰਕਾਰ ਦਾ ਤਿਆਗ । ਨਿਹਾਰ—ਦੇਖਣਾ । ਨਿਵਾਸ—ਟਿਕਾਣਾ । ਵਿਸ਼ਵਾਸ—ਭਰੋਸਾ । ਕਾਨੀ—ਕਲਮ । ਸਾਰ ਸਰੋਸ਼ਟ । ਅਮਰ—ਮੌਤ ਤੋਂ ਅਮੋਤ । ਤਰੀਕ—ਢੰਗ ਤਰੀਕਾ । ਅਨਾਦਿ ਅਨ-ਆਦਿ—ਵਾਹਿਗੁਰੂ ।

ਅਰਥ :—ਆਪ ਭਾਵ ਗੁਆਕੇ ਆਪਣੇ ਆਪ ਨੂੰ ਦੇਖ ਬਚਨਾਂ ਦੀ ਵਿਚਾਰ ਕਰਕੇ ਸੱਚ ਦੇ ਸੁਆਦ ਨੂੰ ਦੇਖ । ਉਥੇ ਜਾ ਟਿਕਾਣਾ ਕਰੀਂ ਜਿਥੇ ਕੋਈ ਤੋਖਲਾ ਨਹੀਂ ਰਹਿ ਜਾਂਦਾ ਕਲਮ ਆਪਣਾ ਸਿਰ ਕਲਮ ਕਰਵਾਕੇ ਹੀ ਲਿਖਣ ਲਈ ਲੇਖਣੀ ਬਣੀ ਸਰੋਸ਼ਟ ਤੱਤ ਜਿੰਦਗੀ ਦਾ ਇਹੀ ਹੈ ਜੋ ਬ੍ਰਹਮ ਦੀ ਵੀਚਾਰ ਕਰਨੀ ਤੇ ਝਗੜੇ ਵਾਲੇ ਪਾਸੇ ਨੂੰ ਛੱਡ ਦੇਣਾ । ਜੀਵ ਭਾਵ ਤੋ ਮਰਨ ਨਾਲ ਹੀ ਅਮਰ ਪਦਵੀ ਪ੍ਰਾਪਤ ਹੁੰਦੀ ਹੈ ਰਾਜਾ ਸਾਹਿਬ ਕਥਨ ਕਰਦੇ ਹਨ ਇਹ ਤਰੀਕਾ ਛਡਕੇ ਜੋ ਅਨ-ਆਦਿ ਨਿਰੰਕਾਰ ਹੈ ਉਸ ਨੂੰ ਮਿਲ ਨਹੀਂ ਸਕੀਦਾ 1246॥

ਮਰਤਬਾ ਅਸਲ ਫਕੀਰੀ ਦਾ ਨਦਾਨ ਚਾਹੇ
ਮਜਲਸ ਪਾਚੋ ਕੀ ਮਨੋਹਰ ਮਿਟਾਇਏ ।
ਅਸਲਾ ਪਛਾਣ ਕੁਲ ਭਰਮ ਜੰਜੀਰ ਤੋੜ
ਤ੍ਰਿਸ਼ਨਾ ਦਾ ਤੀਰ ਬਿਚ ਅਗਨ ਜਲਾਇਏ ।
ਹੋਹੁ ਔਲੀਆ ਆਇ ਮਾਰੂ ਦਮਕਾ ਨ ਚਾਹ ਹੋਇ
ਬਾਸ਼ਨਾ ਦੀ ਜੜ ਪਟ ਨਦੀ ਮੇ ਬਹਾਇਏ ।
ਸਾਂਭ ਲੈ ਨਵਿਰਤੀ ਨਦਾਨ ਦਾਸ ਭਗਵਾਨ
ਰੇਤ ਮੇਂ ਪਸਾਰਾ ਪਰਵਿਰਤੀ ਰਲਾਈਏ 1247॥

ਪਦ ਅਰਥ :—ਮਰਤਬਾ—ਦਰਜਾ । ਮਜਲਸ—ਸੰਗ । ਪਾਚੋ—ਕਾਮ ਕਰੋਧ ਲੋਭ ਮੋਹ ਅਹੰਕਾਰ । ਮਨੋਹਰ—ਮਨ ਨੂੰ ਰਹਨ ਵਾਲੀ । ਔਲੀਆ—ਧਰਮ ਦਾ ਆਗੂ । ਦਮਕਾ—ਵਡਿਆਈ ਕਰਨਾ । ਬਾਸ਼ਨਾ—ਇੱਛਾ । ਨਵਿਰਤੀ—ਤਿਆਗ । ਪਰਵਿਰਤੀ—ਪਕੜ ।

ਅਰਥ :—ਜੇਕਰ ਅਸਲ ਫਕੀਰੀ ਦੇ ਰੁਤਬੇ ਦੀ ਇੱਛਾ ਹੈ ਤਾਂ ਇਨ੍ਹਾਂ ਪੰਜਾਂ ਕਾਮ ਕਰੋਧ ਲੋਭ ਮੋਹ, ਅਹੰਕਾਰ ਆਦਿ ਦੀ ਸੰਗਤ ਛੱਡਦੇ । ਅਸਲੇ ਨੂੰ ਪਛਾਣ ਕੇ ਭਰਮ ਦੇ ਜੰਜੀਰਾਂ ਨੂੰ ਤੋੜਦੇ ਤੇ ਤ੍ਰਿਸ਼ਨਾਂ ਦੇ ਤੀਰਾਂ ਨੂੰ ਅੰਗ ਵਿਚ ਸਾੜਦੇ । ਧਰਮ ਦਾ ਅੰਗ ਹੋ ਕੇ ਆਪਣੇ ਆਪ ਨੂੰ ਨਾ ਜਣਾ ਵਾਸ਼ਨਾ ਨੂੰ ਖਤਮ ਕਰਕੇ ਦਰਿਆ ਵਿਚ ਡੋਬਦੇ । ਤਿਆਗ ਵੈਰਾਗ ਦੀ ਸੁਰਤੀ ਦੀ ਸੰਭਾਲ ਕਰ ਰਾਜਾ ਸਾਹਿਬ ਕਥਨ ਕਰਦੇ ਹਨ ਤੇ ਦੁਨੀਆਂ ਦੀ ਪਕੜ ਦੇ ਪਸਾਰੇ ਨੂੰ ਰੇਤ ਵਿਚ ਰਲਾ ਦੇ, ਭਾਵ, ਖਤਮ ਕਰਦੇ । ੨੯੭॥

ਮਗਜ਼ ਫਕੀਰੀ ਦਾ ਜੇ ਜਾਨਿਆ ਪ੍ਰੀਤਮ ਤੈਂ
ਹੋਇ ਰਹੁ ਖਮੋਸ਼ ਨ ਬਫੈਦੀ ਪਾਉ ਧੁੰਮ ਤੂੰ ।
ਸਰਧਾ ਸੰਜੁਗਤਾ ਜੋ ਤਿਸ ਉਪਦੇਸ਼ ਕਹੁ
ਬਿਸਰਧਕ ਪੁਰਸ਼ ਦੇ ਕੋਲ ਹੋਹੁ ਗੁੰਮ ਤੂੰ ।
ਦਿਲ ਤੇ ਕਠੋਰ ਨਹੀਂ ਕੋਮਲ ਬਚਾਰ ਓਰ
ਮਾਇਆ ਦਾ ਗੁਲਾਮ ਹੋਇ ਮਗਰ ਨਾ ਘੁੰਮ ਤੂੰ ।
ਸੰਜਮ ਸਫਾਈ ਮੈਂ ਜੋ ਕੈਮ ਦਾਸ ਭਗਵਾਨ
ਆਵੇ ਜੇ ਦਲੀਲ ਤਿਸ ਪੈਰ ਭਾਂਝੇ ਚੁਮ ਤੂੰ । ੨੯੮॥

ਪਦ ਅਰਥ :—ਖਮੋਸ਼—ਚੁੱਪ । ਬਫੈਦੀ—ਐਵੇਂ ਬੇਅਰਥ । ਧੁੰਮ—ਸ਼ੋਰ । ਸਰਧਾ ਸੰਜੁਗਤ—ਕਦਰਦਾਨ ਤੇ ਨਿਸ਼ਚੇ ਵਾਲਾ । ਗੁੰਮ—ਚੁਪ ।

ਅਰਥ :—ਰਬ ਦੀ ਮੋਹਰ ਦਾ ਸਦਕਾ ਹੋ ਪਿਆਰੇ ਜੇ ਤੈਨੂੰ ਫਕੀਰੀ ਵਾਲਾ ਮਗਜ਼ ਪ੍ਰਾਪਤ ਹੋ ਗਿਆ ਹੈ ਤਾਂ ਡੰਡ ਰੋਲੀ ਨਾ ਪਾ । ਜੇ ਭਰੋਸੇ ਵਾਲਾ ਬੰਦਾ ਹੋਵੇ ਉਸ ਨੂੰ ਬੇਸ਼ਕ ਉਪਦੇਸ਼ ਕਹੁ ਤੇ ਭਰੋਸੇ ਤੋਂ ਗਿਣ ਮਨੁਖ ਅਗੇ ਖਮੋਸ਼ ਰਹਿਣਾ ਠੀਕ ਹੈ । ਦਿਲ ਦੇ ਪੱਥਰ ਤੇ ਰੱਬੀ ਵਿਚਾਰ ਦੇ ਜਿਹੜੇ ਗਾਹਕ ਨਹੀਂ ਹਨ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਪਿਛੇ ਮਾਇਆ ਦੀ ਇੱਛਾ ਕਰਕੇ ਘੁੰਮਦਾ ਨਾ ਫਿਰ । ਹਾਂ ਰਹਿਣੀ ਰਹਿਤ ਵਿਚ ਤੱਤਪਰ ਹੈ ਰਾਜਾ ਸਾਹਿਬ ਬਿਆਨ ਕਰਦੇ ਹਨ ਜੇ ਚਿਤ ਚਾਹੇ ਤਾਂ ਬੇਸ਼ਕ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਚਰਣ ਚੁੰਮ ਲੈ । ੨੯੮॥

ਦਰਦ ਦਰੇੜ ਤੇਰੇ ਵਾਸਤੇ ਤਿਆਰ ਫੇਰ
ਮਨ ਦੇ ਤਰੰਗ ਕਰ ਰਚ ਬਹੋਂ ਰੰਗ ਜੇ ।
ਆਪਣੀ ਸਹੇੜ ਕਰ ਸਖਤ ਸਜਾਇ ਸਹੈਂ
ਦੇਹੀ ਪਾਏਂ ਫੇਰ ਕਰੇ ਬਿਸ਼ਆ ਦਾ ਸੰਗ ਜੇ ।
ਲਾਨੁਤ ਹਜਾਰ ਸਿਰ ਭੌਂਦੂਆ ਨਦਾਨ ਤੇਰੇ
ਬਣਿਆ ਫਕੀਰ ਚਾਹੇਂ ਦਰ ਦਰ ਮੰਗੇ ਜੇ ।
ਸਾਧ ਸਤੀ ਸੂਰਮਾ ਕਿਉਂ ਹੋਇ ਦਾਸ ਭਗਵਾਨ
ਦੇਖ ਦਸਤੂਰ ਲੋਕ ਹੋਵਨ ਨ ਦੰਗ ਜੇ । ੨੯੯॥

ਪਦ ਅਰਥ :—ਦਰਦਦਰੇੜ—ਦੁਖ ਦੀ ਦਰੇੜ । ਤਰੰਗ—ਫੁਰਨਾ । ਰੰਗ—ਪਿਆਰ । ਸਤੀ—ਦਾਨੀ । ਸੂਰਮਾ—ਬਹਾਦਰ ।

ਅਰਥ :—ਦੁਖ ਤਕਲੀਫਾਂ ਤੈਨੂੰ ਦਰੜ ਦੇਣ ਨੂੰ ਤਿਆਰ ਹਨ ਜੇ ਕਰ ਮਨ ਦੇ ਪਿਛੇ ਲਗ ਕੇ ਝੂਠੇ ਪਿਆਰ ਵਿਚ ਫਸੇਗਾ । ਜੇਕਰ ਵਿਸ਼ੇ ਵਿਕਾਰਾਂ ਦੀ ਸੰਗਤ ਕਰੇਗਾ ਤਾਂ ਕਰੜੀ ਸਜ਼ਾ ਭੁਗਤੋਗਾ ਤੇ ਮੁੜ ਮੁੜ ਜਨਮ ਲੈਣਾ ਪਵੇ । ਐਸੀ ਫਕੀਰੀ ਨੂੰ ਲਾਨੁਤ ਹੈ ਜੇ ਦਰ ਦਰ ਦੇ ਟੁਕੜੇ ਮੰਗਦਾ ਫਿਰਦਾ ਹੈ ।

“ਦਰਵੇਸੀ ਕੇ ਜਾਨਸੀ ਵਿਰਲਾ ਕੇ ਦਰਵੇਸ਼ ।

ਜੇ ਘਰ ਘਰ ਹੰਢੇ ਮੰਗਦਾ ਪ੍ਰਿਗ ਜੀਵਨ ਪ੍ਰਿਗ ਵੇਸ ।”

ਸਾਧ ਦਾਨੀ ਤੇ ਬਹਾਦਰ ਇਨ੍ਹਾਂ ਤਿੰਨਾਂ ਦਾ ਹੋਣਾ ਤਦੋਂ ਮਨਿਆ ਜਾਂਦਾ ਹੈ ਰਾਜਾ ਸਾਹਿਬ ਕਬਨ ਕਰਦੇ ਹਨ ਜੇ ਦਸਤੂਰ ਨੂੰ ਦੇਖ ਕੇ ਲੋਕ ਦੰਗ ਨ ਰਹਿ ਜਾਣ 12੯੯॥

ਭਾਵ :— ਜਨਨੀ ਜਨੇ ਤਾਂ ਭਗਤ ਜਨ ਕੈ ਦਾਤਾ ਕੈ ਸੂਰ ।

ਨਹੀਂ ਤਉ ਜਨਨੀ ਬਾਝ ਰਹੇ ਕਾਹੇ ਗਵਾਵੇ ਨੂਰ ।

ਹੋਵਣ ਫਨਾਹ ਜੀਵ ਸਚ ਪਰਤੀਤ ਕਰ

ਖਚਤ ਕਿਉਂ ਹੋਇ ਰਿਹਾ ਕੂੜ ਦੇ ਹੁਲਾਸ ਮੇਂ ।

ਝੂਠ ਇਹੁ ਰਚਨਾ ਬਨਾਵਟ ਤਮਾਮ ਜਾਣ

ਫਸ ਨ ਨਦਾਨ ਬੈਠ ਵਿਸ਼ੇ ਵਾਲੀ ਫਾਸ ਮੇਂ ।

ਰਸ ਲਿਆ ਚਾਹੁੰਦਾ ਜੇ ਅਮਰ ਅਨੰਦਗੀ ਦਾ

ਰੂਹ ਲਲਚਾਇ ਨ ਕੁੜਕ ਦੇ ਗਰਾਸ ਮੇਂ ।

ਸਮਝ ਲਗਾਇ ਕਰ ਦੇਖ ਦਾਸ ਭਗਵਾਨ

ਪਰਮ ਅਪਾਰ ਸੁਖ ਹੋਵਨ ਨਰਾਸ ਮੇਂ 1੩੦੦॥

ਪਦ ਅਰਥ :—ਫਨਾਹ—ਨਾਸ਼ । ਹੁਲਾਸ—ਖੁਸ਼ੀ । ਤਮਾਮ—ਸਾਰੀ । ਫਾਸ—ਫਾਹੀ । ਅਮਰ ਅਨੰਦਗੀ—ਸਦਾ ਰਹਿਣ ਵਾਲੀ ਖੁਸ਼ੀ । ਕੁੜਕੀ ਦਾ ਗਰਾਸ—ਜੀਵਾਂ ਦੇ ਫਸਾਉਣ ਦਾ ਯੋੜ । ਅਪਾਰ ਸੁਖ—ਉਹ ਸੁਖ ਜਿਸਦਾ ਪਾਰ ਨਹੀਂ । ਨਰਾਸ—ਤਿਆਗ ।

ਅਰਥ :—ਇਸ ਜੀਵ ਨੇ ਅੰਤ ਖਤਮ ਹੋਣਾ ਹੈ । ਝੂਠੀ ਖੁਸ਼ੀ ਵਿਚ ਕਿਸ ਕਰਕੇ ਖੱਚਤ ਹੋ ਰਿਹਾ ਹੈ ? ਇਹ ਸਾਰੀ ਰਚਨਾ ਦੀ ਜੋ ਬਨਾਵਟ ਹੈ ਇਸ ਨੂੰ ਝੂਠ ਸਮਝ, ਹੇ ਨਦਾਨ ! ਵਿਸ਼ੇ ਵਿਕਾਰਾਂ ਦੀ ਫਾਹੀ ਵਿਚ ਨਾ ਫਸ । ਜੇ ਸਦਾ ਕਾਇਮ ਰਹਿਣ ਵਾਲੀ ਖੁਸ਼ੀ ਦਾ ਅਨੰਦ ਲੈਣਾ ਚਾਹੁੰਦਾ ਹੈ ਤਾਂ ਰੂਹ ਨੂੰ ਝੂਠੇ ਲਾਲਚ ਵਿਚ ਫਸਣ ਤੋਂ ਬਚਾ । ਦੁਨੀਆਂ ਤੋਂ ਨਰਾਸ ਹੋਣ ਵਿਚ ਬੜਾ ਅਨੰਦ ਹੈ ਰਾਜਾ ਸਾਹਿਬ ਕਬਨ ਕਰਦੇ ਹਨ ਜ਼ਰਾ ਸੋਚ ਸਮਝ ਕੇ ਦੇਖ ਤਾਂ ਸਹੀ 1੩੦੦॥

ਭਾਵ :—ਵਿਕਾਰਾ ਵਿਚ ਉਮਰ ਲੰਘ ਗਈ ਤੇ ਮੌਤ ਦਾ ਸਮਾਂ ਨੇੜੇ ਆ ਗਿਆ ।

ਬਿਲਾਵਲ ਮਹਲ ੫ :—ਤਨ ਧਨ ਜੋ ਬਨੁ ਚਲਤ ਗਇਆ ।

ਰਾਮ ਨਾਮ ਕਾ ਭਜਨ ਕੀਨੋ ਕਰਤ ਨਿਸਭੋਰ ਭਇਆ (ਰਹਾਉ)

ਅਨਿਕ ਪਰਕਾਰ ਭੋਜਨ ਨਿਤ ਖਾਤੇ

ਮੁਖ ਦੰਤਾ ਘਸ ਖੀਨ ਖਇਆ ।

ਮੇਰੀ ਮੇਰੀ ਕਰ ਕਰ ਮੂਠਉ

ਪਾਪ ਕਰਤ ਨਹ ਪਰੀ ਦਇਆ ।

ਮਹਾਂ ਬਿਕਾਰ ਘੋਰ ਦੁਖ ਸਾਗਰ
 ਤਿਸ ਮਹਿ ਪ੍ਰਾਣੀ ਗਲਤਿ ਪਇਆ ।
 ਸਰਨਿ ਪਰੇ ਨਾਨਕ ਸੁਆਮੀ ਕੀ
 ਬਾਹ ਪਕਰਿ ਪ੍ਰਭ ਕਾਇ ਲਇਆ ।
 ਵੇਲਾ ਇਹੁ ਟਿਕਾਉ ਦਾ ਹੈ ਨਾਮ ਮੇਂ ਨਿਵਾਸ ਕਰ
 ਬਖਤ ਬਤੀਤ ਤੇ ਨ ਪਾਏਂ ਐਸਾ ਬੇਲੁ ਤੂੰ ।
 ਹਥ ਪਟਕਾਵੰਦਾ ਰਹ ਜਾਏਂਗਾ ਨਦਾਂਨ ਫਿਰ
 ਬਿਸਿਆਂ ਬਕਾਰਾਂ ਵਿਚ ਰਿਹਾਂ ਅਬ ਮੇਲੁ ਤੂੰ ।
 ਪਾਗਲ ਤੁਫਾਨੀ ਪੁਠੀ ਇੱਲਤ ਸਹੇੜਦਾ ਹੈਂ
 ਰੂੜ ਟਕਸਾਲ ਵਾਲੀ ਸੱਚ ਮਨ ਖੇਲੁ ਤੂੰ ।
 ਹੋਇਆ ਮਗਰੂਰ ਵਿਚ ਐਸਾ ਦਾਸ ਭਗਵਾਨ
 ਵਿਚ ਡਾਢਾ ਕਰੇ ਸ਼ੋਰ ਜਦੋਂ ਪਵੇਂ ਜੇਲੁ ਤੂੰ ॥੩੦੧॥

ਪਦ ਅਰਥ :—ਨਿਵਾਸ—ਟਿਕਾਣਾ । ਬੇਲੁ—ਸਮਾਂ । ਹਥ ਪਟਕਾਉਦਾ—ਪਛਤਾਉਦਾ
 ਮੇਲੁ—ਮਿਲਿਆ ਜਾਂ ਖਚਤ ਹੋਇਆ । ਟਕਸਾਲ—ਸਿੱਕੇ ਘੜਨ ਦੀ ਥਾਂ । ਮਗਰੂਰ—ਹੰਕਾਰੀ
 ਸ਼ੋਰ—ਰੋਲਾ । ਜੇਹਲ—ਮਾਤਾ ਦਾ ਗਰਭ ।

ਅਰਥ :—ਐਸਾ ਅਮੋਲਕ ਸਮਾਂ ਤੈਨੂੰ ਫੇਰ ਨਹੀਂ ਮਿਲੂਗਾ ਅੰਮ੍ਰਿਤ ਵੇਲੇ ਉਠ ਕੇ ਨਾਮ
 ਆਪਣੀ ਬਿਰਤੀ ਨੂੰ ਜੋੜ । ਸਿਮਰਨ ਨੂੰ ਭੁਲਾ ਕੇ ਵਿਸ਼ੇ ਵਿਕਾਰਾਂ ਵਿਚ ਖੱਚਤ ਹੋ ਰਿਹਾ ਹੈ ਫੇਰ
 ਪਛਤਾਵੇ ਤੋਂ ਬਿਨਾਂ ਤੇਰੇ ਪੱਲੇ ਕੁਝ ਨਹੀਂ ਰਹਿ ਜਾਊ । ਝੂਠੀ ਦੁਨੀਆਂ ਦੀ ਟਕਸਾਲ ਨੂੰ ਸਚ
 ਮਨਕੇ ਇਸ ਵਿਚ ਸੁਦਾਈ ਹੋਇਆ ਪੁਠੀ ਖੇਲ ਖੇਲ ਰਿਹਾ ਹੈ । ਹੰਕਾਰ ਕਰਕੇ ਜਮਣ ਮਰਨ ਦੇ
 ਗੋੜ ਵਿਚ ਪਿਆ ਹੋਇਆ ਹੈ ਰਾਜਾ ਸਾਹਿਬ ਕਥਨ ਕਰਦੇ ਹਨ ਜਦੋਂ ਮਾਂ ਦੇ ਗਰਭ ਵਿਚ
 ਜਾਏਂਗਾ ਉਦੋਂ ਦੁਖੀ ਹੋ ਕੇ ਪੁਕਾਰ ਕਰੇਂਗਾ ॥੩੦੧॥

ਭਾਵ :—ਇਹ ਜੀਵ ਝੂਠੇ ਸੰਸਾਰ ਦੇ ਝੂਠੇ ਫੁਰਨੇ ਕਰਕੇ ਮੁੜ ਮੁੜ ਮਾਤਾ ਦੇ ਗਰਭ ਰੂਪੀ
 ਜੇਲੁ ਖਾਨੇ ਵਿਚ ਪਾਇਆ ਜਾਂਦਾ ਹੈ ਉਥੇ ਦੁਖੀ ਹੋ ਕੇ ਪੁਕਾਰਾਂ ਕਰਦਾ ਹੈ ਕਿ ਹੇ ਨਿਰੰਕਾਰ ਮੈਨੂੰ
 ਐਤਕੀ ਬਚਾ ਲੈ ਮੈਂ ਤੇਰਾ ਨਾਮ ਸਿਮਰਾਂਗਾ ।

“ਸਿਰ ਤਲੈ ਪੈਰ ਉਪਰੇ ਵਸਦੇ ਕੁਹੱਬੜੇ ਬਾਏ,
 ਨਾਨਕ ਸੋ ਧਨੀ ਕਿਉਂ ਵਿਸਾਰਿਆ ਉਧਰੇ ਜਿਸ ਦੇ ਨਾਇ ।”

ਮਾਇਆ ਦੇ ਜੰਜਾਲ ਜਾਲ ਅਕਲ ਭੁਲਾਈ ਐਸੀ
 ਮਰਨ ਬਸਾਰ ਲਗਾ ਮਗਰ ਬਤਾਨ ਤੂੰ ।
 ਕਮਲਿਆ ਰੋਗ ਕਿਉਂ ਬਿਹਾਵਦਾ ਹੈ ਜਾਣ ਬੁਝ
 ਹੋਵੰਦਾ ਫਨਾਹ ਅਖੀਂ ਦੇਖਦਾ ਜਹਾਨ ਤੂੰ ।
 ਹੱਸ ਹੱਸ ਹੁਣ ਵਿਸ਼ੇ ਬਦੀਆਂ ਵਿਚ ਬਕਾਰ ਜਾਣ ਕੇ
 ਸਰੀਰ ਬਿਰ ਹੋਇਆ ਗਲਤਾਨ ਤੂੰ ।

ਪੈਣਗੇ ਪਵਾੜੇ ਜਦੋਂ ਫੇਰ ਦਾਸ ਭਗਵਾਨ

ਧਾਹਾਂ ਮਾਰ ਰੋਏਗਾ ਜਾਂ ਹੋਏਗਾ ਵਰਾਨ ਤੂੰ ।੩੦੨॥

ਪਦ ਅਰਥ :—ਬਿਹਾਝਦਾ—ਸਹੇੜਦਾ । ਫਨਾਮ—ਖਤਮ । ਬਿਰ—ਰਹਿਣ ਵਾਲਾ । ਗਲਤਾਨ
ਖਚੱਤ । ਧਾਹਾਂ—ਉੱਚੀ ਉੱਚੀ ਰੋਣਾ ।

ਅਰਥ :—ਮਾਇਆ ਦੇ ਜੰਜਾਲ ਨੇ ਹੇ ਬੰਦੇ ਤੇਰੀ ਐਸੀ ਮਤ ਮਾਰ ਛੱਡੀ ਹੈ ਕਿ ਭੇਤ ਵਾਲੀ
ਗਲ ਛੱਡ ਕੇ ਬੈਤਾਨ ਦੇ ਮਗਰ ਲੱਗ ਰਿਹਾ ਹੈ । ਸੁਦਾਈਆ ਰੋਗ ਰੂਪ ਸੰਸਾਰ ਵਲ ਕਿਉਂ ਖੱਚਤ
ਹੋ ਰਿਹਾ ਹੈ ਜਦੋਂ ਆਪਣੀਆਂ ਅੱਖਾਂ ਨਾਲ ਇਸ ਨੂੰ ਤੁਰੇ ਜਾਂਦਾ ਦੇਖ ਰਿਹਾ ਹੈ । ਇਸ ਦੇਹ ਨੂੰ
ਸਦਾ ਰਹਿਣ ਵਾਲੀ ਜਾਣਕੇ ਹੱਸ ਹੱਸ ਵਿਸ਼ੇ ਵਿਕਾਰਾਂ ਵਿਚ ਫਸ ਰਿਹਾ ਹੈ । ਘਾਟੇ ਵਾਲੇ ਕੰਮ
ਕਰਕੇ ਖਰਾਬ ਹੋਈਦਾ ਹੈ । ਰਾਜਾ ਸਾਹਿਬ ਕਥਨ ਕਰਦੇ ਹਨ ਕਿ ਜਦੋਂ ਕੀਤੇ ਬੁਰੇ ਕਰਮਾਂ ਦਾ
ਫਲ ਸਾਹਮਣੇ ਆਵੇਗਾ ਤਦੋਂ ਧਾਹਾਂ ਮਾਰਕੇ ਰੋਏਗਾ ।੩੦੨॥

ਪਕੜ ਕਨਾਰਾ ਨਾ ਬਨਾਵਟ ਦੇ ਵਿਚ ਆਈ

ਕਹਿਣਾ ਰਹਿਣਾ ਦੁਨੀਆਂ ਦਾ ਮਿਥਿਆ ਬਿਹਾਰੁ ਹੈ ।

ਕੋਈ ਇਉਂ ਆਖਦਾ ਹੈ ਹਕ ਇਹੁਦਾ ਮਾਇ ਬਾਪੁ

ਕਈ ਮੂਹੋਂ ਬੋਲ ਰਹੇ ਹੱਕ ਇਹੁਦਾ ਨਾਰ ਹੈ ।

ਆਪਣੇ ਸਰੀਰ ਵਿਚ ਹੱਕ ਨਹੀਂ ਸਾਬਤੁ

ਜਾਂ ਦੂਸਰੇ ਮੇਂ ਹੱਕ ਜਾਣ ਫਸਣਾ ਬਕਾਰ ਹੈ ।

ਕੂੜ ਬਕਬਾਦ ਹੋਰ ਸਭ ਦਾਸ ਭਗਵਾਨ

ਹੱਕ ਸੱਚ ਇਸ ਦਾ ਬ੍ਰਹਮ ਦੀ ਵਿਚਾਰ ਹੈ । ੩੦੩॥

ਪਦ ਅਰਥ :—ਬਨਾਵਟ—ਬੂਠੀ ਬਣਤ । ਮਿਥਿਆ—ਬੂਠਾ । ਹੱਕ—ਸੱਚ । ਕੂੜ
ਬਕਬਾਦ—ਬੂਠਾ ਦਿਸਣਾ ।

ਅਰਥ :—ਇਸ ਧੋਖੇ ਤੇ ਬਨਾਵਟ ਦੀ ਦੁਨੀਆਂ ਵਿਚੋਂ ਕਿਨਾਰਾ ਕਰ ਇਹ ਦੁਨੀਆਂ ਦਾ
ਵਿਹਾਰ ਐਵੇਂ ਹੀ ਹੈ । ਕਈ ਕਹਿੰਦੇ ਹਨ ਕਿ ਮਾਂ ਪਿਓ ਦਾ ਪਿਆਰ ਸੱਚਾ ਹੈ, ਤੇ ਕਈ ਕਹਿੰਦੇ
ਹਨ ਕਿ ਇਸਤਰੀ ਦਾ ਪਿਆਰ ਸੱਚਾ ਹੈ ਜਦੋਂ ਦੇਹ ਦਾ ਪਿਆਰ ਹੀ ਬੂਠਾ ਹੈ ਤਾਂ ਹੋਰ ਕਿਸੇ ਦਾ
ਪਿਆਰ ਇਸ ਦਾ ਕੀ ਸਵਾਰੂ ਰਾਜਾ ਸਾਹਿਬ ਕਥਨ ਕਰਦੇ ਹਨ ਕਿ ਸੱਚਾ ਤੇ ਸਹੀ ਪਿਆਰ ਤਾਂ
ਸਹੀ ਪਿਆਰ ਤਾਂ ਭਾਈ ਬ੍ਰਹਮ ਦੀ ਵੀਚਾਰ ਹੀ ਹੈ ।੩੦੩॥

ਭਾਵ :—ਗੁਰੂ ਰਾਮ ਦਾਸ ਸਾਹਿਬ ਜੀ ਆਸ ਰਾਗ ਵਿਚ ਦਸਦੇ ਹਨ ਕਿ ਦੂਜੇ ਭਾਵ ਛੱਡ
ਕੇ ਇਕ ਹਰੀ ਦੇ ਪਾਸੇ ਦੀ ਲਗਨ ਹੋਣੀ ਚਾਹੀਦੀ ਹੈ ।

ੴ ਸਤਿਗੁਰ ਪ੍ਰਸਾਦਿ

ਰਾਗ ਆਸਾ ਘਰ ੨ ਮਹਲਾ ੪

ਕਿਸ ਹੀ ਧੜਾ ਕੀਆ ਮਿਤਰ ਸੁਤ ਨਾਲ ਭਾਈ ।

ਕਿਸ ਹੀ ਧੜਾ ਕੀਆ ਕੁੜਮ ਸਕੇ ਨਾਲ ਚੁਵਾਈ ।

ਕਿਸ ਹੀ ਧੜਾ ਕੀਆ ਸਿਕਦਾਰ ।

ਚਉਧਰੀ ਨਾਲਿ ਆਪਨੇ ਸੁਆਈ ।
 ਹਮ ਹਰਿ ਸਿਉ ਧੜਾ ਕੀਆ ਮੇਰੀ ਹਰ ਟੇਕ ।
 ਮੈਂ ਹਰਿ ਬਿਨ ਪੱਖੁ ਧੜਾ ਅਵਰੁ ਨ ਕੋਈ ।
 ਹਉ ਹਰਿ ਗੁਣ ਗਾਵਾਂ ਅਸੰਖ ਅਨੇਕ ।
 ਆਈ ਨਾ ਨਦਾਨ ਮਤਿ ਬਿਸ਼ੇ ਉਨਮਤ ਹੋਇ
 ਕਰੋਂ ਕਰਤੱਬ ਤੂੰ ਜਨੋਰ ਜੜ ਪੱਸਦੇ ।
 ਬੈਠ ਕੇ ਕਨਾਰੇ ਵਿਚ ਆਪਣੇ ਹਿਸਾਬ ਲਾਉ
 ਬਾਸ਼ਨਾਂ ਦੇ ਮਾਰੇ ਕੁੱਤੇ ਬਿੱਲੇ ਕਾਉਂ ਫਸਦੇ ।
 ਹੋਇਆ ਕਿਉਂ ਹੈਰਾਨ ਤੇ ਬੇਹੋਸ਼ ਤੂੰ ਖਮੋਸ਼ ਹੁਣ
 ਮਾਂਟਸ ਧਰਾਇਆ ਨਾਮੁ ਬਾਧਾ ਕੀ ਹੈ ਦਸਦੇ ।
 ਸੰਜਮ ਸਫਾਈ ਕਰ ਸ਼ਾਂਤ ਦਾਸ ਭਗਵਾਨ
 ਖੌਸੜਾ ਹਜ਼ਾਰ ਮਾਰੁ ਬਿਸ਼ੇ ਵਾਲੇ ਰਸਦੇ ॥੩੦੪॥

ਪਦ ਅਰਥ :—ਉਨਮਤ—ਸੁਦਾਈ । ਪੱਸ—ਪਸ਼ੂ । ਸੰਜਮ ਸਫਾਈ—ਦਿਲ ਦੀ ਸਫਾਈ ਤੇ ਖਾਣ ਪੀਣ ਦਾ ਸੰਜਮ । ਖੌਸੜ—ਜੁੱਤੇ । ਰਸ—ਸੁਆਦ ।

ਅਰਥ :—ਮੂਰਖ ਬੰਦੇ ਨੂੰ ਮਤ ਨਾ ਆਈ ਵਿਸ਼ਿਆਂ ਵਿਚ ਮਗਨ ਹੋ ਕੇ ਪਸ਼ੂ ਜਾਨਵਰਾਂ ਵਾਲੇ ਕੰਮ ਕਰਦਾ ਹੈ । ਜਰਾ ਸੋਚੋ ਤਾਂ ਸਹੀ ਭਾਈ ਕਿ ਕਾਂ ਕੁੱਤੇ ਬਿੱਲੇ ਆਦਿਕ ਕਿਸ ਕਾਰਨ ਕਰਕੇ ਇਨ੍ਹਾਂ ਜੂਨਾਂ ਨੂੰ ਭੋਗ ਰਹੇ ਹਨ, ਤਾਂ ਇਹ ਸਮਝ ਆਵੇਗਾ ਕਿ ਇਹ ਵਾਸ਼ਨਾਂ ਦੇ ਵਧੇ ਹੋਏ ਹੀ ਇਹ ਜੂਨਾਂ ਭੋਗ ਰਹੇ ਹਨ । ਮਾਇਆ ਦੇ ਨਸ਼ੇ ਦੀ ਮਸਤੀ ਵਿਚ ਬੇਖਬਰ ਹੋਏ ਜੀਵ ਤੂੰ ਆਪ ਹੀ ਦੱਸ ਖਾਂ ਕਿ ਮਨੁੱਖ ਦੇਹ ਧਾਰਨ ਕਰਨ ਦਾ ਕੀ ਵਾਧਾ ਹੈ ? ਰਾਜਾ ਸਾਹਿਬ ਉਪਦੇਸ਼ ਕਰਦੇ ਹਨ ਕਿ ਖਾਣ ਪੀਣ ਦਾ ਸੰਜਮ ਤੇ ਦਿਲ ਦੀ ਸਫਾਈ ਨਾਲ ਭਜਨ ਵਲ ਸੂਰਤੀ ਜੋੜ ਤੇ ਵਿਸ਼ੇ ਰਸਾਂ ਨੂੰ ਅਪਮਾਨ ਕਰਕੇ ਝਾੜ ਕੇ ਸਿਟ ਦੇ ॥੩੦੪॥

ਲਾਲਸਾ ਦੀ ਲੀਹ ਤੋੜ ਕਾਮਨਾਂ ਨੂੰ ਕਾਠ ਮਾਰੁ
 ਫਕਰ ਸਬੂਤ ਬਣ ਪਹਿਰਿਆ ਜੇ ਚੋਲਣਾ ।
 ਹਿਰਸ ਹਵਾਇ ਰੋੜ੍ਹੁ ਹੱਕ ਮੈਂ ਹਿਸਾਬ ਲਾਇ
 ਸਿਦਕ ਸਬੂਰੀ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੰਮੁ ਇਕੁ ਡੋਲਣਾ ।
 ਫੁਰਨੇ ਉਠਾਇ ਸਭ ਰੂਹ ਦੀ ਰਹੈਸ਼ ਕਰ
 ਬੈਠ ਕੇ ਕਨਾਰੇ ਜੁ ਅਸਬਲ ਖੋਲਣਾ ।
 ਦਿਲੋਂ ਦਰਵੇਸ਼ ਹੋਹ ਨਦਾਨ ਭਗਵਾਨ ਦਾਸ
 ਤਤ ਪਾਇ ਐਸਾ ਨਹੀਂ ਮੂਹੋਂ ਬਣੇ ਬੋਲਣਾ ॥੩੦੫॥

ਪਦ ਅਰਥ :—ਲਾਲਸਾ ਦੀ ਲੀਹ ਤੋੜ—ਆਹ ਮਿਲ ਜਾਏ ਔਹ ਮਿਲ ਜਾਏ ਇਹ ਸੁਭਾ ਛੱਡ । ਕਾਮਨਾਂ ਨੂੰ ਕਾਠ ਮਾਰ—ਭਾਵ, ਬੰਨ੍ਹ ਕੇ ਰੱਖ । ਹਿਰਸ ਹਵਾਇ—ਨਫਸ ਪਰਸਤੀ

ਹੱਕ-ਸੱਚ । ਸਿਦਕ ਸਬੂਰੀ—ਸਤ ਤੇ ਸੰਤੋਖ । ਰੂਹ ਦੀ ਰਹੇਸ਼—ਰੂਹ ਦਾ ਟਿਕਾਣਾ । ਅਸਤ ਬਲ ਤਬੇਲਾ । ਤੱਤ—ਅਸਲੇ ਨੂੰ ਜਾਨਣਾ ।

ਅਰਥ :—ਜੇ ਕਰ ਫਕੀਰੀ ਦਾ ਜਾਮਾ ਪਾਇਆ ਹੈ ਤਾਂ ਇਸ ਨੂੰ ਲਾਲਸਾ ਤੇ ਕਾਮਨਾ ਦੇ ਦਾਗ ਨਾ ਲਗਨ ਦੇਈਂ ਇਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਦਿਲ ਵਿਚੋਂ ਦੂਰ ਕਰਦੇ । ਸੱਬਰ ਸੰਤੋਖ ਵਾਲਾ ਜੀਵਨ ਪੱਲੇ ਬੰਨ੍ਹ ਤੇ ਨਫਸ ਪਰਸਤੀ ਨੂੰ ਵਿਚਾਰ ਦੁਆਰਾ ਖਤਮ ਕਰਦੇ ਤਾਂ ਭਟਕਨਾ ਮੁੱਕ ਜਾਵੇਗੀ । ਰੂਹ ਦੀ ਰਹੇਸ਼ ਵਾਸਤੇ ਫੁਰਨਿਆਂ ਨੂੰ ਬੰਦ ਕਰਕੇ ਤਬੇਲਾ ਖੋਲ੍ਹ ਜਿਥੇ ਰੂਹਾਨੀਅਤ ਦਾ ਸਬਕ ਮਿਲੇ । ਰਾਜਾ ਜੀ ਕਥਨ ਕਰਦੇ ਹਨ ਕਿ ਐਸੀ ਦਿਲ ਦੀ ਦਰਵੇਸ਼ੀ ਧਾਰਨ ਕਰਾਂ ਕਿ ਤੇਰਾ ਤੋਰ ਤਰੀਕਾ ਦੇਖ ਕੇ ਲੋਕ ਦੰਗ ਰਹਿ ਜਾਣ ॥੩੦੫॥

ਛੱਡ ਕੇ ਨਦਾਨ ਪੁਣਾ ਅਬ ਤੂੰ ਦਾਨਾਈ ਫੜ

ਪਾਗਲੀ ਮੈਂ ਗਈ ਬਹੁ ਉਮਰ ਬਤੀਤ ਜੇ ।

ਦੀਨਤਾ ਤਿਆਗ ਕੇ ਉਖਾੜ ਜੜ ਭਟਕਾ ਦੀ

ਭਰਮ ਜ਼ਖੀਰਾ ਪੱਟ ਹੋਇਆ ਹੈਂ ਅਤੀਤ ਜੇ ।

ਤਾਰਾਂ ਪਰਵਿਰਤ ਪਸਾਰ ਵਾਂਗ ਤੰਦੂਏ ਦੇ,

ਬੈਠਾ ਹੋ ਬੇਹੋਸ਼ ਫੜ ਭੌਂਦੂਆਂ ਦੀ ਗੀਤ ਜੇ ।

ਪਲਟੇ ਦੇ ਗੋੜ ਖਾਏਂ ਫੇਰ ਦਾਸ ਭਗਵਾਨ

ਬਿਸ਼ਿਆਂ ਬਕਾਰਾਂ ਨਾਲ ਕਰੋਗਾ ਪਰਤੀਤ ਜੇ ॥੩੦੬॥

ਪਦ ਅਰਥ :—ਦੀਨਤ—ਗਿਰਾਵਟ । ਜਖੀਰਾ—ਬਹੁਤ ਦਰਖਤਾਂ ਦਾ ਇਕੱਠ । ਅਤੀਤ—ਤਿਆਗੀ । ਪਰਵਿਰਤ—ਪਸਾਰਾ । ਪਲਟੇ ਦੇ ਗੋੜ—ਜਮਣ ਮਰਨ ।

ਅਰਥ :—ਪਾਗਲ ਪੁਣਾ ਛੱਡ ਕੇ ਸਿਆਣਾ ਬਣ ਬੇਸਮਝੀ ਵਿਚ ਤੇਰੀ ਬਹੁਤ ਉਮਰ ਬਤੀਤ ਹੋ ਗਈ ਹੈ । ਜੇ ਕਰ ਠੀਕ ਦੁਨੀਆਂ ਤੋਂ ਉਪਰਾਮ ਹੋਇਆ ਹੈ ਤਾਂ ਮੂਹਤਾ ਜੀ ਛੱਡ ਕੇ ਧਟਕਨਾ ਮੁਕਾ ਦੇ ਤੇ ਭਰਮਾਂ ਦੇ ਇਕੱਠ ਨੂੰ ਅੰਦਰੋਂ ਪੱਟ ਕੇ ਪਰੇ ਕਰਦੇ । ਮੌਤ ਨੂੰ ਭੁਲਾ ਕੇ ਤੰਦੂਏ ਦੀ ਤਾਰਾਂ ਪਰਵਿਰਤੀ ਦੀਆਂ ਤਾਰਾਂ ਖਲਾਰ ਕੇ ਪਾਗਲ ਪੁਣੇ ਦੇ ਰਾਹ ਪੈ ਗਿਆ ਹੈ । ਜੇ ਵਿਸ਼ੇ ਵਿਕਾਰਾਂ ਨਾਲ ਪਿਆਰ ਕਰੋਗਾ ਰਾਜਾ ਸਾਹਿਬ ਕਥਨ ਕਰਦੇ ਹਨ ਤਾਂ ਜਮਣ ਮਰਨ ਦੇ ਗੋੜ ਵਿਚ ਸੁਟਿਆ ਜਾਏਗਾ ॥੩੦੬॥

ਦੇਖ ਕੇ ਸਮਾਜ ਹਾਜ ਗਾਫਲ ਬਰਾਜ ਨਹੀਂ

ਸਮਝ ਨ ਲਾਜ ਕਰ ਕਾਰਜ ਕਸੂਤ ਨਾਂ ।

ਪੁਤ ਪਰਵਾਰ ਨਾਰ ਜਿਤਨਾ ਬਿਹਾਰੁ ਯਾਰ

ਦਿਲ ਮੈਂ ਬਿਚਾਰ ਥਿਰ ਰਹਣਾ ਇਹ ਸਬੂਤ ਨਾਂ ।

ਜਹਾਂ ਹੈ ਸੰਜੋਗ ਤਹਾਂ ਹੋਵੇਦਾ ਵਿਯੋਗ ਰੋਗ

ਭੋਗ ਨੂੰ ਤਿਆਗ ਕਿਉਂ ਮਿਟਾਏ ਸੋਗੁ ਉਤ ਨਾਂ ।

ਬੇਲਾ ਆਖਰ ਜਦਾਈ ਨਾ ਸਹਾਈ ਭੈਣ ਭਾਈ ਮੀਤ

ਦਾਸ ਭਗਵਾਨ ਕਿਉਂ ਹੋਵੇ ਅਵਧੂਤ ਨਾਂ ॥੩੦੭॥

ਪਦ ਅਰਥ :—ਸਮਾਜ ਰਾਜ—ਰਾਜ ਦੀ ਸਮਗਰੀ । ਬਰਾਜ—ਅਵੇਸਲਾਪਨ ।
ਨਲਾਜ—ਬੇਸ਼ਰਮ । ਕਸੂਤ—ਖੋਟੇ । ਸੰਜੋਗ—ਮੇਲ । ਵਿਜੋਗ—ਵਿਛੋੜਾ । ਉਤ—ਮੂਰਖ ।
ਅਵਧੂਤ—ਤਿਆਗੀ ।

ਅਰਥ :—ਰਾਜ ਸਮਾਜ ਦੇ ਅਹੰਕਾਰ ਵਿਚ ਕਸੂਤੇ ਬੇਸ਼ਰਮਾਂ ਵਾਲੇ ਕੰਮ ਨਾ ਕਰ ਪੁਤਰ
ਇਸਤਰੀ, ਮਿਤਰ ਆਦਿ ਜਿਤਨਾ ਬਿਹਾਰ ਹੈ ਦਿਲ ਵਿਚ ਜਾਣ ਲੈ ਇਹ ਸਬੂਤ ਨਹੀਂ ਰਹੇਗਾ ।
ਜਿਥੇ ਮਿਲਾਪ ਹੈ ਉਥੇ ਵਿਛੋੜਾ ਜ਼ਰੂਰ ਹੈ ਐਸੇ ਰੋਗ ਰੂਪ ਭੋਗਾਂ ਨੂੰ ਤਿਆਗ ਕੇ ਮੂਰਖ ਦੁੱਖਾਂ ਤੋਂ
ਰਹਿਤ ਕਿਉਂ ਨਹੀਂ ਹੁੰਦਾ । ਅੰਤ ਵੇਲੇ ਭੈਣ ਭਾਈ ਮਿਤਰ ਕੋਈ ਸਹਾਈ ਨਹੀਂ ਹੋਣੇ ਰਾਜਾ
ਸਾਹਿਬ ਕਥਨ ਕਰਦੇ ਹਨ । ਐਸਾ ਨਿਸਚਾ ਕਰਕੇ ਕਿਉਂਕਿ ਨਹੀਂ ਦੁਨੀਆਂ ਤੋਂ ਉਪਰਾਮ
ਹੁਦਾ ੩੦੭॥

ਤ੍ਰਿੰਵਣ ਦੀਆਂ ਕੁੜੀਆਂ ਮਦਰਸੇ ਦੇ ਲੜਕੇ ਜੁ
ਵਿਆਹ ਵਾਲਾ ਮੇਲੁ ਨਾ ਹਮੇਸ਼ ਹੈ ਠਰਾਵਣਾ ।
ਮੁਸਾਫਰ ਸਰਾਇ ਮੇਲਾ ਭਰਿਆ ਜਹਾਨ ਵਿਚ,
ਬੇੜੀ ਵਾਲਾ ਪੂਰੁ ਇਹ ਜ਼ਰੂਰ ਛਿੜ ਜਾਵਣਾ ।
ਬੁਦ ਬੁਦਾ ਨੀਰ ਇਹ ਸਰੀਰ ਨਹੀਂ ਦੇਖ ਭੁਲ
ਭੱਜਨ ਦੀ ਬਾਰ ਇਨ ਪਲ ਨਹੀਂ ਲਾਵਣਾ ।
ਬੁਰਜ ਬਰੁਦ ਗਿਆ ਉਡ ਦਾਸ ਭਗਵਾਨ
ਬੀਤਿਆ ਜੋ ਵੇਲਾ ਫੇਰ ਹੱਥ ਨਹੀਂ ਆਵਣਾ ੩੦੮॥

ਪਦ ਅਰਥ :—ਤ੍ਰਿੰਵਣ ਦੀਆਂ ਕੁੜੀਆਂ—ਜੋ ਕੱਠੀਆਂ ਬੈਠ ਕੇ ਕੱਤਦੀਆਂ ਹਨ । ਬੇੜੀ
ਵਾਲਾ ਪੂਰ—ਬੇੜੀ ਵਿਚ ਬੈਠੇ ਹੋਏ ਰਾਹੀ । ਬੁਦ ਬੁਦਾ—ਪਾਣੀ ਦਾ ਬੁਲਬੁਲਾ ।

ਅਰਥ :—ਤ੍ਰਿੰਵਣ ਦੀਆਂ ਕੁੜੀਆਂ ਮਦਰਸੇ ਦੇ ਮੁੰਡੇ ਤੇ ਵਿਆਹ ਦਾ ਮੇਲ । ਇਹ ਮੇਲ
ਬੋੜੇ ਸਮੇਂ ਲਈ ਹੀ ਹੁੰਦਾ ਹੈ ਹਮੇਸ਼ਾ ਨਹੀਂ ਬਣਿਆ ਰਹਿੰਦਾ । ਇਹ ਦੁਨੀਆਂ ਦਾ ਮੇਲਾ ਸਰਾਂ ਦੇ
ਮੁਸਾਫਰਾਂ ਦੀ ਤਰ੍ਹਾਂ ਹੈ ਤੇ ਬੇੜੀ ਦਾ ਪੂਰ ਇਹ ਜ਼ਰੂਰ ਛਿੜ ਜਾਏਗਾ । ਇਹ ਦੇਹ ਦੀ ਮਿਆਦ
ਪਾਣੀ ਦੇ ਬੁਲਬੁਲੇ ਦੇ ਵਾਂਗ ਹੈ ਟੁੱਟਣ ਲਗਿਆਂ ਇਸ ਨੇ ਦੇਹ ਨਹੀਂ ਲਾਉਣੀ ।

“ਜੈਸੇ ਜਲ ਤੇ ਬੁਦ ਬੁਦਾ ਉਪਜੇ ਬਿਨਸੇ ਨੀਤ,
ਜਗ ਰਚਨਾ ਤੈਸੇ ਰਚੀ ਕਹੁ ਨਾਨਕ ਸੁਣ ਮੀਤ ।”

ਜਦੋਂ ਇਹ ਸਰੀਰ ਦੀ ਬਾਜੀ ਬੀਤ ਜਾਏਗੀ ਰਾਜਾ ਸਾਹਿਬ ਕਥਨ ਕਰਦੇ ਹਨ । ਫੇਰ ਇਹ
ਸਮਾਂ ਹੱਥ ਨਹੀਂ ਆਵੇਗਾ । ਇਸ ਲਈ ਏਸ ਵਿਚ ਹੁੰਦਿਆਂ ਭਜਨ ਕਰ ਲੈ ੩੦੮॥

ਮਾਣ ਕਿਸ ਚੀਜ਼ ਦਾ ਤੂੰ ਕਰਦਾ ਕੁਮਤ ਕਰ
ਦਿਨੋਂ ਦਿਨ ਉਮਰ ਇਹ ਜਾਇ ਤੇਰੀ ਘਟਦੀ ।
ਢਲੇ ਪਰਛਾਵਾਂ ਜਿਉਂ ਬਿਰਛ ਬਨਾਸਪਤਿ
ਤਿਵੇਂ ਹੀ ਤੂੰ ਜਾਣ ਇਹ ਖੇਲ ਕੋਈ ਝਟਦੀ ।

ਗੱਜਦੀ ਖੜੋਇ ਸਿਰ ਐਸੀ ਬਲਵਾਨ ਮੋਤ
ਜੋਬਨ ਬੁਢੇਪੇ ਦੀਆਂ ਆਣ ਜੜ੍ਹਾਂ ਪੱਟਦੀ ।
ਕਰੀਏ ਉਪਾਓ ਜੇ ਅਨੇਕ ਭਗਵਾਨ ਦਾਸ
ਮਗਰ ਹਟਾਈ ਨਹੀਂ ਮਗਰ ਤੇ ਹੱਟਦੀ ॥੩੦੯॥

ਪਦ ਅਰਥ :—ਕੁਮਤ—ਖੋਟੀ ਮਤ । ਗੱਜਦੀ—ਕੂਕਦੀ । ਜੋਬਨ—ਜੁਆਨੀ । ਮਗਰ—ਮੋਤ ।
ਅਰਥ :—ਹੇ ਬੰਦੇ ਖੋਟੀ ਮਤ ਦੇ ਕਾਰਨ ਤੂੰ ਅਹੰਕਾਰ ਕਿਸ ਗਲ ਦਾ ਕਰਦਾ ਹੈ । ਤੇਰੀ
ਉਮਰ ਦਿਨੋਂ ਦਿਨ ਘੱਟ ਰਹੀ ਹੈ । ਢਲਦੇ ਪਰਛਾਵੇਂ ਦੀ ਤਰ੍ਹਾਂ ਇਹ ਸਰੀਰ ਹੈ ਇਸ ਨੂੰ ਕੋਈ ਥੋੜ੍ਹੇ
ਸਮੇਂ ਦੀ ਖੋਲ ਸਮਝ । ਮੋਤ ਬੜੀ ਜ਼ੋਰ ਵਾਲੀ ਹੈ । ਜੁਆਨੀ ਤੇ ਬੁਢੇਪੇ ਦੀਆਂ ਜੜ੍ਹਾਂ ਪੱਟ ਕੇ ਰੱਖ
ਦਿੰਦੀ ਹੈ । ਭਾਵੇਂ ਕਿੰਨੇ ਹੀ ਉਪਾਓ ਇਸ ਤੋਂ ਬਚਣ ਦੇ ਕਰੀਏ ਰਾਜਾ ਸਾਹਿਬ ਕਥਨ ਕਰਦੇ
ਹਨ । ਇਹ ਮੋਤ ਤੋਂ ਕਿਸੇ ਤਰ੍ਹਾਂ ਭੀ ਬਚਿਆ ਨਹੀਂ ਜਾ ਸਕਦਾ ॥੩੦੯॥

ਸੁਣ ਬਾਤ ਤੂੰ ਨਦਾਨ ਬੂਠ ਜਾਣ ਕੇ ਜਹਾਨੁ
ਸਾਰਾ ਆਖਦਾ ਬਿਆਨ ਜੇਹੜਾ ਅੰਤਕਾਲ ਹੋਵਣਾ ।
ਬਾਸ਼ਨਾ ਅਵਸ ਹੋਇ ਰਹਿੰਦੀ ਜੋ ਚਲਾਇਮਾਨ
ਤਿਸ ਤਕਦੀਰ ਹੋਇ ਤੁਧਨੂੰ ਵਿਗੋਵਨਾ ।
ਨਹੀਂ ਮਕਦੂਰ ਜਮਦੂਤ ਕੁਝ ਸਕੇ ਕਹਿ
ਸੰਗ ਕਰਤੱਬ ਆਪ ਆਪ ਨੂੰ ਤੈਂ ਖੋਵਣਾ ।
ਨੇਕੀ ਜੇ ਕਮਾਵੇਂ ਦਾਸ ਭਗਵਾਨ ਸੁਖ ਪਾਵੇਂ
ਬਦੀਆਂ ਦੇ ਵੱਟੇ ਪਿਆਰ ਬਣੂੰ ਤੈਨੂੰ ਰੋਵਣਾ ॥੩੧੦॥

ਪਦ ਅਰਥ :—ਅਵਸ—ਵਸ ਨਾ ਆਉਣ ਵਾਲੀ । ਵਾਸ਼ਨਾ—ਇਛਾ । ਚਲਾਇਮਾਨ—
ਨਾ ਟਿਕਣ ਵਾਲੀ । ਤਕਦੀਰ—ਕਿਸਮਤ । ਵਿਗੋਵਣਾ—ਖਰਾਬ ਕਰਨਾ । ਮਕਦੂਰ—ਕਦਰ ਕੀ
ਹੈ । ਸੰਗ ਕਰਤੱਬ—ਸੱਚੀ ਕਰਨੀ ਦੁਆਰਾ । ਆਪ ਆਪ ਨੂੰ ਤੈਂ ਖੋਵਣਾ—ਭਾਵ, ਅਹੰਕਾਰ ਦੂਰ
ਕਰਨਾ ।

ਅਰਥ :—ਹੇ ਮੂਰਖ ਬੰਦੇ ਇਸ ਜਗਤ ਨੂੰ ਬੂਠਾ ਜਾਣਕੇ ਜੋ ਅੰਤ ਵੇਲੇ ਹੋਵੇਗਾ, ਤੈਨੂੰ
ਬਿਆਨ ਕਰਕੇ ਸਣਾਉਂਦੇ ਹੋ ਚਿਤ ਦੀ ਵਿਰਤੀ ਜੋ ਕਦੇ ਵੱਸ ਵਿਚ ਨਹੀਂ ਆਉਂਦੇ ਸਦਾ
ਚਲਾਇਮਾਨ ਰਹਿੰਦੀ ਹੈ ਇਸ ਨੇ ਹੀ ਤਕਦੀਰ ਬਣਕੇ ਤੈਨੂੰ ਖਰਾਬ ਕਰਨਾ ਹੈ । ਜੇ ਨਿਹੰਕਾਰ ਹੋ
ਕੇ ਸੁਭ ਕਰਮ ਕਰੇ ਤਾਂ ਜਮ ਦੀ ਕੀ ਮਜਾਲ ਹੈ । ਕੁਛ ਕਹਿ ਸਕੇ । ਜੇ ਨੇਕ ਕੰਮ ਕਰੇਗਾ ।
ਰਾਜਾ ਸਾਹਿਬ ਕਥਨ ਕਰਦੇ ਹਨ ਤਾਂ ਸੁਖ ਪਏਗਾ । ਬਦੀਆਂ ਦੇ ਵੱਟੇ ਤੈਨੂੰ ਰੋਣਾ ਹੀ
ਪਵੇਗਾ ॥੩੧੦॥

ਕਾਲ ਸਿਰਦਾਰ ਜਿਨ ਲਏ ਸਭ ਮਾਰ ਕਿਉਂ
ਤਿਸ ਕਉ ਵਿਸਾਰ ਨਾਮੁ ਆਪਣਾ ਜਪਾਏ ਹੈਂ ।
ਚਾਰ ਖਾਣੀਆਂ ਸਮੇਤ ਲਏ ਕਾਲ ਨੇ ਲਪੇਟ
ਜਾਲ ਤਾਣਿਆ ਅਮੇਟ ਵਿਚ ਤਿਸ ਦੇ ਛਪਾਏ ਹੈਂ ।

ਦੇਹ ਧਾਰੀ ਜਗਤ ਮੇਂ ਮਾਰ ਲਏ ਇਸ ਨੇ
 ਚਰਿਦੇ ਤੇ ਪਰਿਦੇ ਅੰ ਚੁਪਾਏ ਤੇ ਦੁਪਾਏ ਹੈਂ ।
 ਕਰੇ ਕਿਉਂ ਗੁਮਾਨ ਤੂੰ ਨਦਾਨ ਦਾਸ ਭਗਵਾਨ
 ਕੋਣ ਤੂੰ ਬਚਾਰਾ ਐਸੇ ਖੁਹਣੀਆਂ ਖਪਾਏ ਹੈਂ ॥੩੧੧॥

ਪਦ ਅਰਥ :—ਚਾਰ ਖਾਣੀਆਂ—ਅੰਡਜ, ਜੇਰਜ, ਸੇਤਜ, ਉਤਭਜ । ਚਰਿਦੇ—ਤੁਰਨ ਵਾਲੇ । ਪਰਿਦੇ—ਪੰਛੀ । ਚੁਪਾਏ—ਪਸ਼ੂ । ਦੁਪਾਏ—ਮਨੁੱਖ । ਖੁਹਣੀਆਂ—ਬੇਅੰਤ ਫੌਜ ।

ਅਰਥ :—ਮੌਤ ਸਭ ਤੇ ਬਲੀ ਹੋ ਜਿਸ ਨੇ ਸਭ ਨੂੰ ਮਾਰ ਲਿਆ । ਰਾਵਣ ਜਹੇ ਹਰਨਾਖਥ ਜਹੇ ਅਹੰਕਾਰੀ ਜੋ ਆਪਣਾ ਹੀ ਨਾਮ ਜਪਾਉਂਦੇ ਸਨ । ਉਹਨਾਂ ਨੂੰ ਭੀ ਕਾਲ ਨੇ ਕਾਬੂ ਕਰ ਲਿਆ । ਚਾਰੇ ਖਣੀਆਂ (ਅੰਡਜ, ਜੇਰਜ, ਸੇਤਜ, ਉਤਭਜ) ਦੇ ਜੀਵ ਜੰਤੂ ਸਭ ਕਾਲ ਦੀ ਲਪੇਟ ਵਿਚ ਹਨ । ਅਮੇਟ ਜਾਲ ਤਾਣ ਕੇ ਉਸ ਵਿਚ ਕਾਲ ਨੇ ਸਮੇਟ ਰੱਖੇ ਹਨ । ਜਿਤਨੇ ਭੀ ਦੇਹ ਧਾਰੀ ਜੀਵ (ਫਿਰਨੇ ਵਾਲੇ, ਪੰਛੀ, ਪਸ਼ੂ ਮਨੁੱਖ) ਜਗਤ ਵਿਚ ਹਨ ਸਭ ਕਾਲ ਨੇ ਮਾਰ ਲਏ ਹਨ । ਹੇ ਮਨੁੱਖ ! ਤੂੰ ਕਾਸਦਾ ਅਹੰਕਾਰ ਕਰਦਾ ਹੈ ਰਾਜਾ ਸਾਹਿਬ ਕਥਨ ਕਰਦੇ ਹਨ ਇਸ ਕਾਲ ਨੇ ਤਾਂ (ਕੋਰਵਾਂ ਪਾਂਡਵਾਂ ਦੀਆਂ) ਛਾਉਣੀਆਂ ਗਰਕ ਕਰ ਦਿਤੀਆਂ ਹਨ ॥੩੧੧॥

ਦੁਨੀਆਂ ਦੇ ਵਿਚ ਜਦੋਂ ਗੁਜ਼ਰੇ ਸਰੀਰ ਕੋਈ
 ਦੇਖ ਕਰ ਤਦੋਂ ਡਾਢੀ ਮਾਰਦਾ ਹੈਂ ਆਹ ਤੂੰ ।
 ਰੋਏਂ ਮਨ ਉਪਰੇ ਤੇ ਸਮਾਂ ਪਾਇ ਭੁਲ ਜਾਇ
 ਸਮਝ ਨਦਾਨ ਕੈਸੇ ਪਿਆ ਹੈਂ ਕੁਰਾਹਿ ਤੂੰ ।
 ਦਿਲ ਲਾਇਆ ਯਾਦ ਕਰ ਆਪਣਾ ਫਨਾਹਿ ਹੋਣ
 ਦਮ ਦਮ ਧੋਇਆ ਦਾਗ ਸੀਨੇ ਦੇ ਸਿਆਹਿ ਤੂੰ ।
 ਹੋਵਣ ਮਨਜ਼ੂਰ ਤੇਰਾ ਰੋਣ ਦਾਸ ਭਗਵਾਨ

ਪਲਕ ਬਸਾਰੁ ਨਹੀਂ ਸਚ ਦੀ ਸਲਾਹਿ ਤੂੰ ॥੩੧੨॥

ਪਦ ਅਰਥ :—ਆਹ—ਹੋਕਾ । ਕੁਰਾਹ—ਉਲਟੇ ਰਸਤੇ । ਸੀਨੇ ਦੀ ਸਿਆਹਿ ਦਾਗ—ਆਪਣੀਆਂ ਕਾਲੀਆਂ ਕਰਤੂਤਾਂ । ਪਲਕ—ਬੋਝੀ ਦੇਹ ।

ਅਰਥ :—ਜਦੋਂ ਕੋਈ ਮਨੁੱਖ ਚਲਾਣਾ ਕਰਦਾ ਹੈ ਦੇਖ ਕੇ ਹੋਕਾ ਭਰਦਾ ਹੈ ਕਿ ਮੈਂ ਭੀ ਏਸੇ ਤਰ੍ਹਾਂ ਮਰਨਾ ਹੈ । ਉਪਰੇ ਮਨ ਤੇ ਰੋਂਦਾ ਹੈ ਸਮਾਂ ਪਾਕੇ ਤੈਨੂੰ ਇਹ ਵੇਲਾ ਭੁਲ ਜਾਂਦਾ ਹੈ, ਹੇ ਮੂਰਖ ! ਸਮਝ ਕਰ ਮੌਤ ਨੂੰ ਭੁਲਾ ਕੇ ਖੋਟੇ ਰਸਤੇ । ਕਿਉਂ ਪੈ ਗਿਆ ਹੈ । ਆਪਣੀ ਮੌਤ ਦੇ ਸਮੇਂ ਨੂੰ ਚੇਤੇ ਕਰਕੇ ਭੈੜੇ ਕੰਮਾਂ ਤੋਂ ਬਚ ਜੇ ਤੂੰ ਸਤਿਸੰਗ ਦੁਆਰਾ ਸੱਚ ਦੀ ਸਲਾਹ ਉੱਤੇ ਤੁਰੇਗਾ । ਰਾਜਾ ਸਾਹਿਬ ਕਥਨ ਕਰਦੇ ਹਨ ਕਿ ਤੇਰਾ ਹੋਣਾ ਦਰਗਾਹ ਵਿਚ ਜ਼ਰੂਰ ਮਨਜ਼ੂਰ ਹੋਵੇਗਾ ॥੩੧੨॥

ਹੋਇ ਕੇ ਸੁਦਾਈ ਭੋਗ ਭੋਗ ਦਾ ਹੈਂ ਸਤ ਜਾਣ
 ਕਾਇਆ ਹੈ ਨਦਾਨ ਤੇਰੀ ਬਾਲੂਏ ਦੀ ਭੀਤ ਜਿਉਂ ।
 ਚੁਰਾਸੀ ਦੀ ਭੁਲਾਈ ਵਿਚ ਪਾਗਲਾ ਨਾ ਫਸ ਬੈਠ
 ਆਪ ਨੂੰ ਬਚਾਰੁ ਹੋਇਆ ਨੀਤ ਤੇ ਅਨੀਤ ਕਿਉਂ ।

ਤਤ ਗਿਆਨ ਮਨੋ ਨਾਸ ਬਾਸਨਾ ਤੇ ਛੇ ਹੋਇ
ਜੀਵਨ ਹੀ ਮੁਕਤ ਫਕੀਰਾਂ ਵਾਲੀ ਗੀਤ ਇਉਂ ।
ਅਕ੍ਰਿਤਮ ਦੇਵ ਕੋ ਪਛਾਣ ਭਗਵਾਨ ਦਾਸ
ਪਕੜ ਕਨਾਰਾ ਤੂੰ ਆਕਾਰ ਕੀ ਪ੍ਰੀਤ ਸਿਉਂ ।

ਪਦ ਅਰਥ :—ਬਾਲੂਏ ਦੀ ਭੀਤ—ਰੇਤ ਦੀ ਕੰਧ । ਭੁਆਲੀ—ਘੁਮਣ ਘੇਰ । ਤੱਤ ਗਿਆਨ—ਬ੍ਰਹਮ ਗਿਆਨ । ਮਨੋ ਨਾਸ—ਮਨ ਵੱਸ ਕਰਨਾ । ਵਾਸਨਾ ਛੈ—ਇੱਛਾ ਰਹਿਤ ਅਕ੍ਰਿਤਮ—ਸੱਚਾ । ਆਕਾਰ—ਪਸਾਰਾ ।

ਅਰਥ :—ਭੋਗਾਂ ਨੂੰ ਸਚੇ ਜਾਣ ਕੇ ਭੋਗਦਾ ਹੈ । ਹੇ ਸੁਦਾਈਆ ! ਇਹ ਤੇਰੀ ਦੇਹ ਰੇਤ ਦੀ ਕੰਧ ਦੀ ਨਿਆਈ ਹੈ । ਵਿਸ਼ੇ ਸੁਖਾਂ ਵਿਚ ਫਸ ਕੇ ਚੇਰਾਸੀ ਦੇ ਗੇੜ ਵਿਚ ਪਾਇਆ ਜਾਏਗਾ ਪਾਗਲਾ ਕਾਸ ਨੂੰ ਵਿਚਾਰਹੀਨ ਹੋ ਕੇ ਸੱਚ ਨੂੰ ਛੱਡ ਕੇ ਝੂਠ ਵਿਚ ਖਚੱਤ ਹੋਇਆ ਹੈ । ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਮਨ ਦੀ ਵਾਸਨਾ ਦੂਰ ਕਰਕੇ ਇਸ ਤੇ ਕਾਬੂ ਪਾਇਆ ਹੈ ਐਸੇ ਬ੍ਰਹਮ ਗਿਆਨ ਦੇ ਅਵਸਥਾ ਦੇ ਮਾਲਕ ਜੀਵਨ ਮੁਕਤ ਹਨ । ਸਚੇ ਰੱਬ ਨੂੰ ਪਛਾਣ ਰਾਜਾ ਸਾਹਿਬ ਕਥਨ ਕਰਦੇ ਹਨ ਕਿ ਨਾਮ ਰੂਪ ਸੰਸਾਰ ਤੋਂ ਬਿਰਤੀ ਰੋਕ ਕੇ ਸੱਚ ਵਿਚ ਲਾਓ ॥੧੩॥

ਭਾਵ :—ਗੁਰੂ ਤੇਗ ਬਹਾਦਰ ਸਾਹਿਬ ਸੰਸਾਰ ਦੀ ਅਸਾਰਤਾ ਦਾ ਜਿਕਰ ਜੈਜਾਵੰਤੀ ਰਾਗ ਇਸ ਪ੍ਰਕਾਰ ਲਿਖਦੇ ਹਨ :—

ਰਾਮੁ ਸਿਮਰਿ ਰਾਮ ਸਿਮਰਿ ਇਹੋ ਤੇਰੈ ਕਾਜ ਹੈ ।
ਮਾਇਆ ਕੋ ਸੰਗ ਤਿਆਗੁ ਪ੍ਰਭੂ ਜੂ ਕੀ ਸਰਨ ਲਾਗ ।
ਜਗਤ ਸੁਖ ਮਾਨ ਮਿਥਆ ਝੂਠੇ ਸਭ ਸਾਜੁ ਹੈ । (ਰਹਾਉ)
ਸੁਪਨੇ ਜਿਉ ਧਨ ਪਛਾਨੁ ।
ਕਾਹੇ ਪਰਿ ਕਰਤ ਮਾਨੁ ।
ਬਾਰੂ ਕੀ ਭੀਤ ਜੈਸੇ ਬਸੁਧਾ ਕੋ ਰਾਜ ਹੈ ।
ਨਾਨਕ ਜਨ ਕਹਤ ਬਾਤ ਬਿਨਸਿ ਜੈ ਹੈ ।
ਤੇਰੇ ਗਾਤ ਛਿਨ ਛਿਨ ਕਰ ਗਾਇਓ ਕਾਲ ਤੈਸੇ ਜਾਤ ਆਜ ਹੈ ।
ਦੇਹੀ ਸਭੁ ਹੱਡ ਚੰਮ ਬੁਕ ਨਾਲ ਪੂਰ ਹੋਈ
ਪੰਚਾ ਦੇਖ ਗੈਰਹ ਨਾ ਪਾਉ ਬਿਚ ਅੱਖ ਤੂੰ ।
ਪੰਚ ਤਤ ਪ੍ਰਤਲਾ ਸਮਾਨ ਸਤਾ ਏਕ ਸਭ
ਸੁਖਮ ਸਮਾਈ ਜਾਣ ਬਿਰਖੀ ਅਲੱਖ ਤੂੰ ।
ਨਰ ਨਰ ਜੰਗਲ ਜਹਾਨ ਜਬ ਏਕ ਰੂਪ
ਬਿਸ਼ੇ ਹੈ ਉਡਾਇਕੇ ਬਛੋਣਾ ਚਾਹੇ ਕਿਤੇ ਰੱਖ ਤੂੰ ।
ਐਸਾ ਜਾਣ ਏਕਤਾ ਨਦਾਨ ਦਾਸ ਭਗਵਾਨ
ਬਿਰਤੀ ਟਕਾਇ ਕਰ ਹੋਹ ਨਿਰਪੱਖ ਤੂੰ ॥੧੪॥

ਪਦ ਅਰਥ :—ਪੰਚ ਤੱਤ—ਅੱਪ, ਤੇਜ, ਵਾਯੂ ਪ੍ਰਿਥਵੀ, ਅਕਾਸ਼ । ਸਮਾਨ ਸੱਤ—ਇਕ

ਰਾਜ :—ਪੰਚੀ—ਬਿਰਛਾਂ ਆਦਿ ਵਿਚ । ਅਲਖ—ਬ੍ਰਹਮ । ਨਿਰਪੱਖ—ਸਭ ਨੂੰ ਸਮਾਨ ਜਾਨਣਾ ।

ਅਰਥ :—ਦੇਹ ਦੇ ਅੰਦਰ ਹੱਡੀਆਂ ਚਮ ਖੁਕ ਭਰਿਆ ਹੈ । ਉੱਪਰ ਚਮ ਦਾ ਪੌਚਾ ਫੇਰ ਦਿੱਤਾ ਹੈ । ਐਸੀ ਪਲੀਤ ਚੀਜ਼ਾਂ ਦੀ ਬਣੀ ਹੋਈ ਨੂੰ ਦੇਖ ਅੱਖਾਂ ਵਿਚ ਵਿਸ਼ੇ ਵਾਸ਼ਨਾ ਪੈਦਾ ਕਰਦਾ ਹੈ । ਇਕ ਅਲਖ ਬ੍ਰਹਮ ਦੀ ਸਮਾਨ ਸੱਤਾ ਸਾਰੇ ਪੰਜਾਂ ਤੱਤਾਂ ਦੇ ਪੁਤਲਿਆਂ ਵਿਚ ਸਮਾ ਰਹੀ ਹੈ । ਵਿਸ਼ੇ ਵਾਸ਼ਨਾ ਅੰਦਰੋਂ ਦੂਰ ਕਰਕੇ ਜਿਥੇ ਚਿਤ ਚਾਹੇ ਡੇਰਾ ਕਰ ਲੈ ।

“ਅਵਲ ਅਲਹ ਨੂਰ ਉਪਾਇਆ ਕੁਦਰਤ ਦੇ ਸਭ ਬੰਦੇ ।”

ਦੇ ਮਹਾਂਵਕ ਅਨੁਸਾਰ ਰਾਜਾ ਸਾਹਿਬ ਕਥਨ ਕਰਦੇ ਹਨ ਕਿ ਇਕ ਬ੍ਰਹਮ ਵਿਚ ਸੂਰਤ ਜੋੜ ਕੇ ਨਿਰਪੱਖ ਹੋ ਕੇ ਵਿਚਰ ।੩੧੪॥

ਭਾਵ :—ਭਗਤ ਰਵਿਦਾਸ ਦੀ ਸੋਰਫ ਰਾਗ ਅੰਦਰ ਦੇਹੀ ਦੀ ਬਨਾਵਟ ਦਸਦੇ ਹਨ :—

ਜਲ ਕੀ ਭੀਤ ਤਵਣ ਕਾ ਬੰਬਾ ਰਕਤ ਬੁੰਦ ਕਾ ਗਾਰਾ ।

ਹਾਡ ਮਾਸ ਨਾਰੀ ਕੇ ਪਿੰਜਰ ਪੰਛੀ ਬਸੈ ਬਿਚਾਰਾ ।

ਪ੍ਰਾਨੀ ਕਿਆ ਤੇਰਾ ਕਿਆ ਮੇਰਾ ।

ਜੈਸੇ ਤਰਵਰ ਪੰਖ ਬਸੇਰਾ.....।

ਮਾਂ ਕੀ ਰਕਤ ਪਿਤਾ ਬਿੰਦ ਧਾਰਾ ।

ਮੂਰਤ ਸੂਰਤ ਅਪਾਰਾ ।

ਮਰਤਬਾ ਸਗਲ ਫਕੀਰ ਦਾ ਬਲੰਦ ਹੈ

ਜੁ ਸਮ ਦੇ ਮਕਾਨ ਪਰ ਸੂਰਤ ਸਿਧਾਰੀ ਹੈ ।

ਰਾਉ ਰੰਕ ਏਕ ਕਰ ਜਾਣਦਾ ਹੈ ਤਹਾਂ

ਫਿਰ ਰਖਦਾ ਮੁਤਾਜ ਨਹੀਂ ਤ੍ਰਿਸ਼ਨਾ ਨਿਵਾਰੀ ਹੈ ।

ਹੋਇ ਅਦਐਤ ਕਹੀਂ ਬਿਚਰੈ ਨ ਚਾਹ ਹੋਇ

ਏਕਤਾ ਦੇ ਵਿਖੇ ਏਕ ਰੂਪ ਨਰ ਨਾਰੀ ਹੈ ।

ਬਨਾਵਟ ਉਡਾਈ ਜਿਸ ਸਾਧ ਦਾਸ ਭਗਵਾਨ

ਵਾਸਤਵ ਜਾਣ ਤਿਸ ਬੰਦਨਾ ਹਮਾਰੀ ਹੈ ।੩੧੫॥

ਪਦ ਅਰਥ :—ਮਰਤਬਾ—ਦਰਜਾ । ਸਮ—ਮਨ ਦਾ ਰੋਕਣਾ । ਰਾਉ—ਰਾਜਾ । ਰੰਕ—ਗਰੀਬ ।

ਅਦੁ ਐਤ—ਦਬਿਧਾ । ਨਚਾਹ—ਨਿਰ ਇੱਛਤ । ਵਾਸਤਵ—ਅਸਲ ਵਿਚ ।

ਅਰਥ :—ਫਕੀਰ ਦਾ ਮਗਲ ਬੜਾ ਉੱਚਾ ਹੈ ਕਿਉਂਕਿ ਉਸ ਦੀ ਸੂਰਤੀ ਵਿਚ ਮਨ ਦਾ ਟਿਕਾਉ ਹੈ । ਉਥੇ ਅਪੱੜ ਕੇ ਛੋਟੇ ਬੜੇ ਅਮੀਰ ਗਰੀਬ ਨੂੰ ਇਕੋ ਜਿਹਾ ਜਾਣਦਾ ਹੈ । ਕਿਉਂਕਿ ਤ੍ਰਿਸ਼ਨਾ ਛੱਡ ਦਿੱਤੀ ਹੈ । ਇਸ ਲਈ ਕਿਸੇ ਦਾ ਮੁਥਾਜ ਨਹੀਂ । ਦੂਈ ਦ੍ਰਿੜ ਨੂੰ ਦਿਲੋਂ ਦੂਰ ਕਰਕੇ ਤੇ ਤ੍ਰਿਸ਼ਨਾ ਦੀ ਨਵਿਰਤੀ ਕਰਕੇ ਜਿਥੇ ਜੀ ਚਾਹੇ ਵਿਚਰੇ ਉਸ ਦੀ ਦ੍ਰਿਸ਼ਟੀ ਵਿਚ ਇਸਤਰੀ ਪੁਰਸ਼ ਦਾ ਵਿਤਕਰਾ ਨਹੀਂ ਰਹਿ ਜਾਂਦਾ । ਜਿਸ ਨੇ ਬਨਾਵਟ ਦੂਰ ਕਰ ਦਿੱਤੀ ਹੈ । ਰਾਜਾ ਸਾਹਿਬ ਜੀ ਕਥਨ ਕਰਦੇ ਹਨ ਨਿਸਚੇ ਜਾਣੈ ਉਸ ਨੂੰ ਅਸੀਂ ਮੱਥਾ ਟੇਕਦੇ ਹਾਂ ।੩੧੫॥

ਸਹੀ ਏਹੋ ਪਾਵਦੇ ਸੁਫਾਈ ਤੇ ਖੁਦਾਈ ਵਾਲੇ

ਹਰਿ ਹਰਿ ਜਗਾ ਇਕੁ ਰਸਿਆ ਅਖੰਡ ਹੈ ।

ਕਿਧਰੇ ਨਗਾਹ ਮਾਰੁ ਦਿਲ ਦੀ ਸਥਾਈ ਨਾਲ
ਆਪਣਾ ਹੀ ਆਪ ਦਿਸੇ ਜੋਤਾ ਬ੍ਰਹਮੰਡ ਹੈ ।
ਛੱਲ ਤੇ ਛਲਿਦ੍ਰ ਨਾ ਬਿਸ਼ਾ ਹੈ ਬਕਾਰ ਤਹਾ
ਉਡਦਾ ਫਰੇਬ ਜਹਾਂ ਗਿਆਨ ਪਰਚੰਡ ਹੈ ।
ਏਕ ਜੇ ਪੁਕਾਰ ਰਚੇਂ ਦੁਅੈਤ ਦਾਸ ਭਗਵਾਨ
ਅਹੰ ਬ੍ਰਹਮ ਕਹਣਾ ਤੇਰਾ ਸਰਬ ਪਪੰਡ ਹੈ ॥੧੬॥

ਪਦ ਅਰਥ :—ਸਹੀ—ਗਵਾਹੀ, ਦਸਖਤ । ਰਮਿਆ—ਪਰੀ ਪੂਰਨ ਹੋ ਰਿਹਾ—ਅਖੰਡ—ਇਕ ਰਸ । ਛੱਲ ਛਲਿਦ੍ਰ—ਵਲ ਫਰੇਬ । ਪ੍ਰਚੰਡ—ਪ੍ਰਕਾਸ਼ । ਅਹੰਬ੍ਰਹਮ—ਮੈਂ ਬ੍ਰਹਮ ਹੂੰ ।

ਅਰਥ :—ਸੁਧ ਹਿਰਦੇ ਵਾਲੇ ਰੱਬੀ ਲੋਕ ਇਸ ਆਸ਼ੇ ਦੀ ਪਕਿਆਈ ਕਰਦੇ ਹਨ ਕਿ ਇਕ ਅਖੰਡ ਬ੍ਰਹਮ ਹੀ ਸਾਰੇ ਪਰੀਪੂਰਨ ਹੈ । ਦਿਲ ਦੀ ਸਥਾਈ ਨਾਲ ਕਿਸੇ ਪਾਸੇ ਭੀ ਨਜ਼ਰ ਮਾਰਕੇ ਦੇਖ ਲੈ ਸਾਰੇ ਬ੍ਰਹਮੰਡ ਵਿਚ ਤੇਰਾ ਆਪਣਾ ਹੀ ਆਪ ਹੈ ਜਿਥੇ ਗਿਆਨ ਦਾ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ ਹੁੰਦਾ ਹੈ ਉਥੇ ਵੱਲ ਛੱਲ ਤੇ ਵਿਸ਼ੇ ਬਿਕਾਰ ਉਡ ਜਾਂਦੇ ਹਨ ਜੇ ਇਸ ਗੱਲ ਦਾ ਹੋਕਾ ਦੋਂਦਾ ਹੈ ਕਿ ਸਾਰੇ ਇਕੋ ਹੀ ਬ੍ਰਹਮ ਹੈ, ਰਾਜਾ ਸਾਹਿਬ ਕਬਨ ਕਰਦੇ ਹਨ ਕਿ ਫੇਰ ਦੂਜੇ ਭਾਵ ਵਿਚ ਫਸ ਬੈਠਾ ਹੈ ਤਾਂ ਮੈਂ ਬ੍ਰਹਮ ਹਾਂ ਕਹਿਣਾ ਤੇਰਾ ਇਕ ਪਪੰਡ ਹੀ ਹੈ ॥੧੬॥

ਬਿਸ਼ਟਾ ਫਰੋਲੇਂ ਨਿਜ ਰੂਪ ਨੂੰ ਬਸਾਰ ਹੰਸ
ਆਦ ਨੂੰ ਪਛਾਣ ਕਿਉਂ ਬਣਿਆ ਹੈਂ ਕਾਗ ਤੂੰ ।
ਆਤਮ ਅਵੈਬੀ ਅੰਤ ਵਾਹਕ ਸਰੀਰ ਲਖ,
ਆਪ ਨੂੰ ਬਚਾਰ ਗਿਆਨ ਜਾਗਨੀ ਮੇਂ ਜਾਗ ਤੂੰ ।
ਅਸਲਾ ਇਕਾਗਰ ਨਿਵਿਰਤੀ ਭੁਲਾਇ ਕਰ
ਰਚਦਾ ਕਿਉਂ ਮੂੜ ਪਰਵਿਰਤ ਦੇ ਬਾਗ ਤੂੰ ।
ਕੂੜ ਦਿਖਲਾਵੇ ਤੇ ਨਦਾਨ ਦਿਲ ਮੋੜ ਦੇਖ
ਦਾਸ ਭਗਵਾਨ ਹੈ ਬ੍ਰਹਮ ਹੀ ਬੇਦਾਗ ਤੂੰ ॥੧੭॥

ਪਦ ਅਰਥ :—ਬਿਸ਼ਟਾ ਫਿਰੋਲੇ—ਗੰਦਗੀ ਫਰੋਲਣਾ । ਨਿਜ ਰੂਪ—ਆਪਣਾ ਆਪ । ਅਵੈਬੀ—ਹਿਸਾ, ਭਾਗ, ਅੰਗ । ਵਾਹਕ—ਚਲਾਉਣ ਵਾਲਾ । ਬੇਦਾਗ—ਦਾਗ ਰਹਿਤ ।

ਅਰਥ :—ਮੋਤੀਆਂ ਦੀ ਚੋਗ ਚੁਗਾਨ ਵਾਲਾ ਹੰਸ ਇਹ ਚੋਗਾ ਛਡ ਕੇ ਕਾਗ ਦੇ ਵਿਸ਼ਟਾ ਫਰੋਲਨ ਦੇ ਸੁਭਾ ਨੂੰ ਗ੍ਰਹਿਣ ਕਰਦਾ ਹੈ । ਆਤਮਾ ਅੰਗਾਂ ਤੋਂ ਰਹਿਤ ਹੈ ਪਰ ਸਰੀਰ ਨੂੰ ਚਲਾਉਣ ਵਾਲੀ ਜਾਣਕੇ ਆਪਣੀ ਆਪ ਨੂੰ ਬਚਾਰ ਕੇ ਅਗਿਆਨ ਦੀ ਨੀਂਦ ਵਿਚੋਂ ਜਾਗ । ਅਸਲਾ ਇਕਾਗਰ ਹੋ ਕੇ ਨਿਵਿਰਤੀ ਵਲ ਧਿਆਨ ਲਾਉਣਾ ਹੈ ਪਰ ਇਹ ਜੀਵ ਮੂਰਖ ਖੱਚਤ ਹੋਣ ਦੇ ਅੰਡਬਰ ਰਚਦਾ ਫਿਰਦਾ ਹੈ । ਹੇ ਨਦਾਨ ! ਖੂਠ ਤੇ ਦਿਖਾਵੇ ਤੋਂ ਦਿਲ ਮੋੜ ਕੇ ਦੇਖ ਰਾਜਾ ਸਾਹਿਬ ਕਬਨ ਕਰਦੇ ਹਨ ਕਿ ਤੂੰ ਤਾਂ ਬ੍ਰਹਮ ਤੇ ਬੇਦਾਗ ਹੈ ॥੧੭॥

ਹੋਇਆ ਹੈ ਜੇ ਸਾਧ ਨਾ ਉਪਾਧ ਵਿਚ ਫਸ ਬੈਠ
ਆਧ ਤੇ ਬਿਆਧ ਔ ਉਪਾਧ ਭਾਰੀ ਰੋਗ ਹੈ ।

ਬਲੁ ਅਪਨਾ ਬਚਾਰ ਤੇ ਅਵਿਦਆ ਅਸਾਰ ਤਜ
ਧਰਮ ਬਸਾਰ ਹੋਰ ਧਾਰਨ ਅਜੋਗ ਹੈ ।

ਗੇਹੂੰ ਜਬ ਭੋਸ ਸੇ ਨਿਕਾਲ ਲੀਆ ਏਕ ਵੇਰ
ਤਿਸ ਹੀ ਮੇਂ ਮੇਲ ਫੇਰ ਕੈਸੇ ਕਹੋ ਜੋਗ ਹੈ ।

ਤਜ ਸੰਸਾਰ ਹੋਇ ਫਕੀਰ ਦਾਸ ਭਗਵਾਨ

ਗਿਰ ਪੈਣਾ ਬਾਤ ਦੁਰਦਿਸ਼ਾ ਵਾਲੀ ਹੋਗ ਹੈ ॥੩੧੮॥

ਪਦ ਅਰਥ :—ਉਪਾਧ—ਐਵੇਂ ਝਗੜਾ ਖੜ ਕਰਨਾ । ਆਧ, ਬਿਆਧ, ਉਪਾਧ—ਤਿਨੇ ਤਾਪ (ਆਤਮਕ ਦੁਖ, ਸਰੀਰਕ ਰੋਗ, ਉਪਰੋ ਆ ਪਿਆ ਦੁਖ) । ਅਵਿਦਆ—ਭੁਲੇਖਾ । ਅਸਾਰ—ਨਾ ਰਹਿਣ ਵਾਲਾ । ਅਜੋਗ—ਅਨੁਚਿਤ । ਦੁਰ ਦਿਸ਼ਾ—ਖੋਟੀ ਹਾਲਤ ।

ਅਰਥ :—ਸਾਧ ਹੋ ਕੇ ਉਪਾਧੀ ਵਿਚ ਫਸਨਾ ਤਾਂ ਤਿਨਾਂ ਹੀ ਤਾਪ ਜੋ ਰੋਗ ਹਨ ਇਨ੍ਹਾਂ ਦਾ ਸਹੇੜਨਾ ਹੈ । ਆਪਣੀ ਸ਼ਕਤੀ ਨੂੰ ਪਛਾਣ ਕੇ ਫੇਰ ਭੁਲੇਖੇ ਵਿਚ ਪੈਣਾ ਤਾਂ ਇਉਂ ਸਮਝੋ ਕਿ ਧਰਮ ਨੂੰ ਬਸਾਰ ਕੇ ਹੋਰ ਪਾਸੇ ਭਟਕਨਾ ਅਜੋਗ ਹੈ । ਭੋਂ ਵਿਚੋਂ ਕਣਕ ਕਢਕੇ ਫੇਰ ਉਸੇ ਵਿਚ ਰਲਾਉਣੀ ਕਿ ਅਯੋਗ ਗੱਲ ਹੈ । (ਭਾਵ ਘਰ ਬਾਰ ਛਡ ਕੇ ਫੇਰ ਪਿਛੇ ਝਾਕਨਾ ਹੈ) ਸੰਸਾਰ ਛਡਕੇ ਫਕੀਰੀ ਧਾਰਨ ਕਰਨੀ ਤੇ ਫੇਰ ਗਿਰ ਜਾਣਾ ਰਾਜਾ ਸਾਹਿਬ ਕਥਨ ਕਰਦੇ ਹਨ ਇਹ ਬੜੀ ਦੂਰ ਦਬਾ ਵਾਲੀ ਗੱਲ ਹੈ ॥੩੧੮॥

ਬ੍ਰਹਮ ਦੀ ਬਚਾਰ ਬੁਨਿਆਦ ਪਰ ਕਾਇਮ ਹੋਰ

ਕਲਪਤ ਕਾਮਨਾਂ ਵਸਾਰ ਦੇ ਸਾਰੀਆਂ ।

ਸੱਚਦਾ ਵਪਾਰੁ ਕਰ ਬੁਠ ਦਾ ਤਿਆਗ ਕਰੁ

ਇੰਦ੍ਰੀ ਸੰਕੋਚ ਸਭੋ ਛਡ ਬਿਭਚਾਰੀਆਂ ।

ਏਕ ਸਿਉਂ ਪ੍ਰੀਤ ਕਰ ਦੂਸਰੇ ਕੀ ਰੀਤ ਤਜ

ਸੰਗਤ ਜੇ ਏਕਾਂਤ, ਹੋਵਣ ਖੁਆਰੀਆਂ ।

ਜਾਤ ਪਾਤ ਮਾਣੁ ਨਹੀਂ ਸੰਗ ਦਾਸ ਭਗਵਾਨ,

ਆਖਰ ਦੀ ਵਾਰ ਕੰਮ ਆਵਣ ਸਵਾਰੀਆਂ ॥੩੧੯॥

ਪਦ ਅਰਥ :—ਕਲਪਤ ਕਾਮਨਾ—ਫਰਜ਼ੀ ਇਛਾਵਾਂ । ਸੰਕੋਚ—ਵੱਸ ਕਰਨਾ । ਬਿਭਚਾਰੀਆਂ—ਵਿਸ਼ੇ ਭੋਗ । ਖੁਆਰੀਆਂ—ਖਰਾਬ ਹੋਣਾ । ਸਵਾਰੀਆਂ—ਅਮਲ ।

ਅਰਥ :—ਮਨੋ ਕਲਪਨਾ ਨੂੰ ਛਡਕੇ ਇਕ ਬ੍ਰਹਮ ਦੀ ਵਿਚਾਰ ਉਤੇ ਕਾਇਮ ਰਹੁ ਵਿਸ਼ ਵਿਕਾਰਾਂ ਤੋਂ ਸੰਕੋਚ ਕਰਕੇ ਬੁਠ ਦਾ ਤਿਆਗ ਕਰਕੇ ਸੱਚ ਦਾ ਵਪਾਰ ਕਰ । ਇਕ ਨਿਰੰਕਾਰ ਨਾਲ ਪਿਆਰ ਪਾਏ ਦੂਜਿਆਂ ਦਾ ਸੰਗ ਛਡਕੇ ਇਕਾਂਤ ਰਹੁ ਨਹੀਂ ਤਾਂ ਅੰਤ ਖੁਆਰੀ ਹੈ । ਜਾਤ ਪਾਤ ਦਾ ਮਾਣ ਮਿਥਿਆ ਹੈ ਰਾਜਾ ਸਾਹਿਬ ਕਥਨ ਕਰਦੇ ਹਨ ਕਿ ਸੁਭ ਅਮਲਾਂ ਨਾਲ ਆਪਣੇ ਆਪ ਨੂੰ ਸਵਾਰਿਆ ਅਗੇ ਕੰਮ ਆਉ ॥੩੧੯॥

ਭਾਵ :— ਜਾਤੀ ਦੇ ਕਿਆ ਹੱਥ ਸਚ ਪਰ ਖੀਐ ।

ਮਹੁਰਾ ਹੋਵੇ ਹਥ ਮਰੀਐ ਚਖੀਏ ।

ਈਸ਼ਰ ਉਪਾਧੀ ਅਤੇ ਜੀਵ ਹੈ ਅਵਿਦਯਾ ਮੇਂ

ਬੈਠਕੇ ਇਕਾਗਰ ਬਿਚਾਰ ਲੈ ਤਹਕੀਕ ਤੂੰ ।

ਲਖਤਾ ਸਰੂਪ ਕੀ ਅਪਾਰ ਅਪਰੰਪਰ ਹੈ

ਦੇਨੋਂ ਸੇ ਬਸ਼ੇਸ਼ ਐਸੀ ਰਖਦਾ ਤੁਫੀਕ ਤੂੰ ।

ਵਹਾਂ ਹੈ ਨ ਹਮ ਤੁਮ ਦਫਤਰ ਗਮ ਸਭ ਕਹਾਂ

ਹੈ ਉਪਾਧ ਜਹਾਂ ਸੂਖਮ ਬਰੀਕ ਤੂੰ ।

ਈਸ ਜੀਵ ਨ ਚਾਹੋ ਨਦਾਨ ਦਾਸ ਭਗਵਾਨ

ਕਰੇ ਚਾਹ ਇਸ ਦੀ ਜਾਂ ਖੁਦ ਹੋਂ ਰਫੀਕ ਤੂੰ ।੩੨੦॥

ਪਦ ਅਰਥ :—ਉਪਾਧੀ—ਵਸਤੂ ਦੇ ਸਮਝ ਕਰਾਉਣ ਦਾ ਕਾਰਨ । ਜੇ ਵਸਤ ਤੋਂ ਭਿੰਨ ਹੋਵੇ, ਜੈਸੇ ਘਟਾ ਕਾਸ਼ ਨੂੰ ਘਟਾ ਪ੍ਰਗਟ ਕਰਦਾ ਹੈ, ਪਰ ਪਰ ਅਕਾਸ਼ ਤੋਂ ਘੜਾ ਜੁਦਾ ਹੈ । ਤਹਰੀਕ—ਅਸਲ । ਵਿਸ਼ੇਸ਼—ਵਾਧਾ । ਤੁਫੀਕ—ਸ਼ਕਤੀ, ਸਮਰਥਾ । ਸੂਖਮ ਛੋਟ । ਰਫੀਕ—ਦੋਸਤ ।

ਅਰਥ :—ਠੀਕ ਗੱਲ ਤਾਂ ਇਹ ਹੈ ਕਿ ਜੀਵ ਈਸ਼ਵਰ ਦੀ ਭਿੰਨਤਾ ਉਪਾਧੀ ਕਰਕੇ ਪ੍ਰਤੀਤ ਹੁੰਦੀ ਹੈ ਅਸਲ ਇਕ ਹੀ ਹੈ । ਸਰੂਪ ਨੂੰ ਜਾਨਣਾ ਪਰੇ ਤੋਂ ਪਰੇ ਹੈ ਬ੍ਰਹਮ ਜੋ ਈਸ਼ਵਰ ਜੀਵ ਤੋਂ ਭੀ ਪਰੇ ਹੈ ਉਸ ਨੂੰ ਜਾਨਣ ਦੀ ਸਮਰਥਾ ਰਖਦਾ ਹੈ । ਉਥੇ ਹਮ ਤੁਮ ਦੀ ਕਹਾਣੀ ਨਹੀਂ ਹੈ ਜੋ ਬ੍ਰਹਮ ਸੂਖਮ ਤੋਂ ਸੂਖਮ ਹੈ ਉਥੇ ਇਸ ਜੀਵ ਦਾ ਭੇਦ ਨਹੀਂ ਭਾਵ ਆਪ ਹੀ ਆਪ ਹੈ । ਜਾਂ ਤੂੰ ਖੁਦ ਹੀ ਪਿਆਰੇ ਦਾ ਸਰੂਪ ਹੈ ਰਾਜਾ ਸਾਹਿਬ ਕਥਨ ਕਰਦੇ ਹਨ ਉਥੇ ਈਸ਼ ਈਸ਼ਵਰ ਦੀ ਭਿੰਨਤਾ ਦਾ ਕੀ ਕਹਿਨਾ ।੩੨੦॥

ਹਰ ਜੀਵ ਤੋਂ ਦੂਰ ਨਹੀਂ ।

ਵਿਛੋੜਾ ਸਾਰਾ ਭਰਮ ਦਾ ਹੈ ।

ਭਾਵ :—ਭਗਤ ਰਵਿਦਾਸ ਜੀ ਆਪਣੀ ਰਚਨਾ ਅੰਦਰ ਏਕਤਾ ਦਾ ਬਿਆਨ ਇਸ ਪ੍ਰਕਾਰ ਕਰਦੇ ਹਨ :—ਰਾਗ ਸੋਰਠ ਬਾਣੀ ਭਗਤ ਰਵਿਦਾਸ ਜੀ ਕੀ ।

ਜਬ ਹਮ ਹੋਤੇ ਤਬ ਤੂੰ ਨਾਹੀ ਅਬ ਤੂੰ ਹੀ ਮੈਂ ਨਾਹੀ ।

ਅਨਲ ਅਗਮ ਜੈਸੇ ਲਹਿਰ ਪਇਓਦੀਧ ਜਲ ਕੇਵਲ ਜਲ ਮਾਹੀ ।

ਮਾਧਵੇ ਕਿਆ ਕਹੀਐ ਕ੍ਰਮ ਐਸਾ ਜੈਸਾ ਮਾਨੀਐ ਹੋਇ ਨ ਤੈਸਾ ਸਹਾਉ॥

ਨਰਪਤਿ ਏਕੁ ਸਿੰਘਾਸਨਿ ਸੋਇਆ ਸੁਪਨੇ ਭਇਆ ਭਿਖਾਰੀ ।

ਅਛਤ ਰਾਜ ਬਿਛਰਤ ਦੁਖ ਪਾਇਆ ਸੇ ਗਤ ਭਈ ਹਮਾਰੀ ।

ਰਾਜ ਭੁਇਅੰਗ ਪ੍ਰਸੰਗ ਜੈਸੇ ਹਹਿ ਅਬੁ ਕਛੁ ਮਰਮ ਜਨਾਇਆ ।

ਅਨਿਕ ਕਟਕ ਜੈਸੇ ਭੂਲਿ ਪਰੇ ਅਬ ਕਹਤੇ ਕਹਨੁ ਨ ਆਇਆ ।

ਖੁਦ ਖੁਦ ਗਾਂਵਦਾ ਹੈਂ ਪਿਆ ਹੀ ਤੂੰ ਰਾਤ ਦਿਨ
 ਖੁਦ ਨਾ ਨਬਾਨ ਦੇਹ ਨ ਰਖ ਅਬ ਰੋਲ ਤੂੰ ।
 ਆਪਣਾ ਹੀ ਆਪ ਹੈ ਜਨਾਇ ਰਿਹਾ ਕਿਸ ਬਿਧ
 ਬਲੁ ਇਹ ਫਸਾਦ ਵਾਲਾ ਦਸੁ ਸਾਰਾ ਖੋਲ ਤੂੰ ।
 ਮੂਰਖ ਬਕਾਰੀ ਭੀ ਇਹ ਕਹੇਗਾ ਮਲੀਨ ਮੱਤ
 ਮੈਂ ਹੀ ਖੁਦ ਰਬੁ ਇਸ ਪੜਦੇ ਨੂੰ ਫੋਲ ਤੂੰ ।
 ਨਿਰਨਾ ਨਤਾਰ ਅਗੇ ਬੋਲ ਦਾਸ ਭਗਵਾਨ
 ਕਿਸੇ ਦਾ ਨਾ ਘੋਲ ਪਾਈਂ ਝੇੜਾ ਰਖ ਗੋਲ ਤੂੰ ॥੩੨੧॥

ਪਦ ਅਰਥ :—ਜਨਾਇ ਰਿਹਾ—ਮੈਂ ਹਾ ਦਾ ਭਾਵ । ਬਲੁ—ਘੁੰਡੀ । ਬਕਾਰੀ—ਐਥੀ ਮਲੀਨ
 ਮਤ—ਮੇਲੀ ਮਤਵਾਲਾ । ਫੋਲ—ਖੋਲ । ਨਿਰਨਾ ਨਤਾਰ—ਨਿਰਨਾ ਕਰਕੇ, ਖੋਲਕੇ । ਝੇੜਾ—ਝਗੜਾ ।

ਅਰਥ :—ਮੈਂ ਰੱਬ ਹਾਂ, ਮੈਂ ਰੱਬ ਹਾਂ ਜੋ ਤੂੰ ਰਾਤ ਦਿਨੇ ਗਾਂਵਦਾ ਹੈ, ਪਰ ਤੂੰ ਦੇਹ ਨਹੀਂ ਹੈ
 ਕਿਉਂਕਿ ਦੇਹ ਤਾਂ ਨਾਬਵਾਨ ਹੈ । ਹਰ ਗੱਲ ਵਿਚ ਆਪਾ ਭਾਵ ਜਣਾ ਰਿਹਾ ਹੈ । ਇਸ ਦਾ ਕੀ
 ਕਾਰਨ ਹੈ ? ਇਹ ਖੁਦਾਈ ਦੇ ਦਾਵੇ ਵਾਲਾ ਜੋ ਭੇਦ ਹੈ ਇਸ ਨੂੰ ਖੋਲਕੇ ਦੱਸ ! ਹੇ ਮੂਰਖ ਜੀਵ
 ਮੇਲੀਮਤ ਵਾਲੇ ਵਿਕਾਰਾਂ ਵਿਚ ਫਸੇ ਹੋਏ ਮੈਂ ਰੱਬ ਹਾਂ ਕਹਿਣ ਵਾਲੇ ਇਸ ਭੇਦ ਨੂੰ ਜ਼ਰਾ ਖੋਲੁ ।
 ਇਸ ਗੱਲ ਦਾ ਨਿਤਾਰਾ ਕਰਕੇ ਬੋਲੀ ਰਾਜਾ ਸਾਹਿਬ ਕਥਨ ਕਰਦੇ ਹਨ ਇਹ ਝਗੜਾ ਨਿਰਨਾ
 ਕੀਤੇ ਬਿਨਾਂ ਨਹੀਂ ਮੁਕ ਸਕਦਾ । ३੨੧॥

ਬੋਲ ਮੁਹਿ ਆਖਣਾ ਸੁਖੈਣ ਜੇਹਾ ਖੁਦਾ ਦਾ ਹੈ
 ਖੁਦੀਓਂ ਬੇਖੁਦ ਪਰੇ ਜਾਨਣਾ ਅਪਾਰ ਦਾ ।
 ਮਨ ਬੁਧ ਇੰਦ੍ਰੀ ਦੇ ਬਿਸ਼ੇ ਤੇ ਹੈ ਪਰੇ ਖੁਦ
 ਹਮ ਤੁਮ ਕੁਝ ਨਾ ਤਹ ਪਦ ਨਿਰਾਕਾਰ ਦਾ ।
 ਬਾਤ ਇਹ ਬਰੀਕ ਹੈ ਨਮਨਿਓ ਨਗਾਹ ਚੱਕ
 ਰੋਗ ਸੋਗ ਚਾਹ ਮਿਟੇ ਭਾਸਨਾ ਅਜਾਰਦਾ ।
 ਬਿਨਾਂ ਹੀ ਤਰੀਕੇ ਇਸ ਹੋਇ ਦਾਸ ਭਗਵਾਨ
 ਖੁਦਾ ਨਾ ਪੁਕਾਰ ਮੱਤ ਬਾਜੀ ਜਾਏਂ ਹਾਰਦਾ ॥੩੨੨॥

ਪਦ ਅਰਥ :—ਸੁਖੈਣ—ਸੋਖਾ । ਖੁਦੀਓਂ—ਅਹੰਕਾਰ । ਅਪਾਰ—ਬ੍ਰਹਮ । ਨਿਰਾਕਾਰ—ਆਕਾਰ
 ਰਹਿਤ । ਬਰੀਕ—ਐਥੀ । ਨਮਨਿਓ—ਜੋ ਕਿਸਦਾ ਹੈ । ਭਾਸਨਾ—ਭਾਸਦਾ ਨਹੀਂ । ਅਜਾਰ—ਦੁੱਖ ।
 ਬਾਜੀ—ਮਨੁਖਾ ਜਨਮ ਦੀ ਖੇਡ ।

ਅਰਥ :—ਖੁਦੀ ਤੋਂ ਲੰਘ ਕੇ ਬੇਖੁਦੀ ਦਾ ਅਸਥਾਨ ਹੈ ਜਿਥੇ ਅਪੱੜਕੇ ਅਪਾਰ ਨੂੰ ਜਾਣਿਆ
 ਜਾਂਦਾ ਹੈ, ਮਹਿ ਮੈਂ ਬ੍ਰਹਮ ਹਾਂ ਕਹਿਣਾ ਸੋਖਾ ਹੈ । ਮਨ, ਬੁਧ ਤੇ ਇੰਦ੍ਰੀਆਂ ਦੇ ਵਿਸ਼ਿਆਂ ਤੋਂ ਪਰੇ ਜਿਥੇ
 ਹਮ ਤੁਮ ਭੀ ਨਹੀਂ ਉਥੇ ਆਕਾਰ ਰਹਿਤ ਵਾਹਿਗੁਰੂ ਦਾ ਡੇਰਾ ਹੈ । ਇਹ ਬੜੀ ਬਰੀਕ ਤੇ ਐਥੀ
 ਜਿਹੀ ਗੱਲ ਹੈ ਜਿਥੇ ਅਪੜ ਕੇ ਰੋਗ ਸੋਗ, ਇਛਾ ਤੇ ਦੁਖਾਂ ਦਾ ਆਭਾਸ ਨਹੀਂ ਹੈ ਇਸ ਮੰਜਲ ਤੇ
 ਪੁਜੇ ਬਿਨਾਂ ਖੁਦ ਨੂੰ ਖੁਦਾ ਪੁਕਾਰਨਾ ਮਨੁਖ ਸਰੀਰ ਦੀ ਬਾਜੀ ਹਾਰ ਕੇ ਜਾਣਾ ਹੈ । ३੨੨॥

ਭਿੰਨ ਭਿੰਨ ਦਿਸਦੇ ਹੋ ਜੀਵ ਅਲਪਗਤਾ ਮੇਂ
 ਹਰ ਸਰਬਗ ਇਕ ਰਿਹਾ ਭਰਪੂਰ ਹੈ ।
 ਜਲ ਥਲ ਮੂਰਖ ਤੇ ਚਤਰ ਮੇਂ ਏਕ ਰਸ
 ਪਸ਼ੂਆਂ ਪਖੇਰੂਆਂ ਮੇਂ ਤਿਸਦਾ ਹੀ ਨੂਰ ਹੈ ।
 ਐਸ ਨਿਰਦੋਖ ਨਿਰਦਵੰਦ ਦਿਲਦਾਰ ਹੋਂ ਤੂੰ
 ਦੇਂਡ ਦੇਣ ਕਿਸੇ ਦਾ ਨਾ ਤੁਧ ਮਕਦੂਰ ਹੈ ।
 ਦੇਹ ਕਰ ਦੁਖ ਜੇਹੜੇ ਪਾਏਂ ਦਾਸ ਭਗਵਾਨ
 ਤੇਰਾ ਹੀ ਇਹ ਫੇੜੁ ਨਹੀਂ ਕਿਸੇ ਦਾ ਕਸੂਰ ਹੈ ॥੨੨॥

ਪਦ ਅਰਥ :—ਅਲਪਗਤ—ਜੀਵ । ਸਰਬਗ—ਬ੍ਰਹਮ । ਮਕਦੂਰ—ਸ਼ਕਤ ।

ਅਰਥ :—ਇਹ ਜੀਵ ਜੋ ਕੋਲੋਂ ਦਿਸਦੇ ਹਨ ਇਨ੍ਹਾਂ ਸਾਰਿਆਂ ਵਿਚ ਉਹ ਸਰਬ ਕਲਾ ਸਮਰੱਥ ਹਰੀ ਹੀ ਪਰੀ ਪੂਰਨ ਹੋ ਰਿਹਾ ਹੈ । ਜਲਾਂ ਵਿਚ ਥਲਾਂ ਵਿਚ ਮੂਰਖ ਤੇ ਚਤੁਰ ਵਿਚ, ਪਸ਼ੂਆਂ ਤੇ ਪੰਛੀਆਂ ਵਿਚ ਉਸੇ ਦੀ ਹੀ ਜੋਤ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ ਹੈ । ਉਹ ਨਿਰੰਕਾਰ ਦੋਸ਼ਾ ਰਹਿਤ, ਦਵੈਤ ਤੋਂ ਰਹਿਤ, ਪਿਆਰਾ ਸਭ ਨੂੰ ਦੇਂਡ ਦੇਣ ਦੇ ਸਮਰੱਥ ਹੈ ਪਰ ਉਸ ਨੂੰ ਕੋਈ ਦੇਂਡ ਨਹੀਂ ਦੇ ਸਕਦਾ । ਜਿਹੜਾ ਦੇਹ ਕਰਕੇ ਦੁਖ ਪਾਂਦਾ ਹੈ ਹੋ ਜੀਵ ! ਰਾਜਾ ਸਾਹਿਬ ਕਥਨ ਕਰਦੇ ਹਨ ਇਹ ਤੇਰੇ ਹੀ ਆਪਣੇ ਕੀਤੇ ਕਰਮਾਂ ਦਾ ਫਲ ਹੈ ॥੨੨॥

ਤੂੰ ਹੀ ਰੱਬ ਹੈ ਰਸੂਲ ਤੂੰ ਹੀ ਸਰਬ ਕਾ ਮੂਲ
 ਤੂੰ ਹੀ ਭੁਲ ਹੈਂ ਅਭੁਲ ਫੁਲ ਕਾਂਟਾ ਖੁਦ ਨੂਰ ਤੂੰ ।
 ਤੂੰ ਹੀ ਰਾਮ ਅਵਤਾਰ ਤੂੰ ਹੀ ਕ੍ਰਿਸ਼ਨ ਮੁਰਾਰ
 ਤੂੰ ਹੀ ਧੌਲ ਅਸਵਾਰ ਹਮਵਾਰ ਹਵਾ ਹੂਰ ਤੂੰ ।
 ਮਹੰਮਦ ਯਸੂਹ ਤੂੰ ਹੀ ਬਿਆਪਕ ਸਮੂਹ ਤੂੰ ਹੀ
 ਅਲੀ ਵਲੀ ਰੂਹ ਨੂਰ ਮਇਆ ਹੈਂ ਕੋਹ ਤੂਰ ਤੂੰ ।
 ਗੋਰਖ ਗੋਬਿੰਦ ਤੂੰ ਹੀ ਹੈਂ ਨਰਿੰਦ ਜਿੰਦ
 ਦਾਸ ਭਗਵਾਨ ਅਨਲਹੱਕ ਮਨਸੂਰ ਤੂੰ ॥੨੩॥

ਪਦ ਅਰਥ :—ਰਸੂਲ—ਰੱਬ ਦਾ ਸੁਨੇਹਾ ਦੇਣ ਵਾਲਾ । ਧੌਲ ਅਸਵਾਰ—ਸ਼ਿਵ । ਹਮਵਾਰ—ਪੱਧਰ । ਹੂਰ—ਪਰੀਆਂ । ਜਸੂਰ—ਈਸਾ । ਬਿਆਪਕ—ਸਭ ਜਗਾ । ਵਲੀ—ਸ਼ਕਤੀ ਵਾਲਾ । ਕੋਹ ਤੂਰ—ਸੁਰਮੇ ਦਾ ਪਹਾੜ । ਗੋਰਖ—ਜੋਗੀਆਂ ਦਾ ਗੁਰੂ । ਅਨਲਹੱਕ—ਮੈਂ ਰੱਬ ਹੂੰ ।

ਅਰਥ :—ਤੂੰ ਹੀ ਰੱਬ ਤੇ ਰੱਬ ਦੇ ਸੁਨੇਹਾ ਵਾਲਾ ਸਾਰਿਆਂ ਦਾ ਮੂਲ ਭੂਲ ਤੋਂ ਅਭੁਲ ਫੁਲ, ਕਾਂਟਾ ਤੇ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ ਸਰੂਪ ਤੂੰ ਹੀ ਹੈ । ਰਾਮ ਕ੍ਰਿਸ਼ਨ, ਸਿਵ, ਪੱਧਰ, ਹਵਾ ਤੇ ਹੂਰਾਂ ਪਰੀਆਂ ਭੀ ਤੂੰ ਹੋ । ਮਹੰਮਦ, ਈਸਾ, ਸਰਬ ਵਿਆਪੀ, ਅਲ, ਵਲੀ, ਰੂਹ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ਵਾਨ ਤੇ ਕੁਹਤੂਰ (ਸੁਰਮੇ ਦਾ ਪਹਾੜ) ਭੀ ਤੂੰ ਹੈ । ਗੋਰਖ ਨਾਥ ਪ੍ਰਿਥਵੀ ਨੂੰ ਜਾਨਣ ਵਾਲਾ, ਰਾਜਾ, ਕਲਬੂਤ ਵਿਚ ਜਿੰਦ

ਰਾਜਾ ਸਾਹਿਬ ਕਥਨ ਕਰਦੇ ਹਨ ਕਿ ਮੈਂ ਖੁਦਾ ਹੂੰ ਦਾ ਨਾਹਰਾ ਲਾਉਣ ਵਾਲਾ ਮਨਸੂਰ ਹੋ ਕੇ ਸੂਲੀ ਤੇ ਚੜ੍ਹਨ ਵਾਲਾ ਭੀ ਤੂੰ ਹੀ ਹੈ । ੩੨੪॥

ਤੌਰੈਤ ਅੰ ਅੰਜੀਲ ਫੁਰਕਾਨ ਤੇ ਜੰਬੂਰ ਚਾਰੇ

ਕਹਣ ਕਤਾਬਾਂ ਬੋਲ ਪਰਵਦਗਾਰ ਦੇ ।

ਜੁਜਰ ਸਿਆਮ ਰਿਗਵੇਦ ਅੰ ਅਥਰਵਨ

ਚੌਹਨ ਕੇ ਮਹਾਂਵਾਕ ਬ੍ਰਹਮ ਹੀ ਪੁਕਾਰਦੇ ।

ਨਿਆਇ ਮਿਮਾਨਸਾ ਵਿਸ਼ੇਖ

ਪਤੰਜਲ ਵੇਦਾਂਤ ਸਾਂਖ ਸ਼ਾਸਤ੍ਰ ਬ੍ਰਹਮ ਹੀ ਉਚਾਰਦੇ ।

ਬ੍ਰਹਮ ਅਦੈ ਬਿਨ ਦੂਸਰੈ ਨ ਭਇਓ ਕਛੁ

ਦਾਸ ਭਗਵਾਨ ਬੋਲ ਫਕਰ ਬਹਾਰ ਦੇ । ੩੨੫॥

ਪਦ ਅਰਥ :—ਪਰਵਦਗਾਰ—ਪਾਲਨਾ ਕਰਨ ਵਾਲਾ । ਚਾਰ ਵੇਦ ਦੇ ਮਹਾਂਵਾਕ—ਗੁਰਵਾਕ । ਅਦੈ—ਦੈਤ ਰਹਿਤ ।

ਅਰਥ :—ਚਾਰੇ ਕਤੇਬਾਂ ਭੀ ਸਰਬ ਦੀ ਪਾਲਨਾ ਕਰਨ ਵਾਲੇ ਦੀ ਸਿਫਤ ਕਰਦੀਆਂ ਹਨ ਚਾਰੇ ਵੇਦਾਂ ਦੇ ਮਹਾਂ ਵਾਕ ਭੀ ਇਕ ਬ੍ਰਹਮ ਹੀ ਪੁਕਾਰਦੇ ਹਨ । ਛੇ ਸ਼ਾਸਤ੍ਰ ਭੀ ਇਕ ਬ੍ਰਹਮ ਦਾ ਹੀ ਉਚਾਰਨ ਕਰਦੇ ਹਨ । ਇਕ ਅਦੂਤੀ ਬ੍ਰਹਮ ਤੋਂ ਬਿਨਾਂ ਸਭ ਭਰਮ ਰਾਜਾ ਸਾਹਿਬ ਕਥਨ ਕਰਦੇ ਕਿ ਰੱਬ ਦੇ ਪਿਆਰੇ ਸਦ ਮੋਜ ਵਿਚ ਉਸ ਦੇ ਬੋਲ ਬੋਲਦੇ ਹਨ । ੩੨੫॥

ਆਤਮਾ ਅਖੰਡ ਖੰਡਨ ਮੇਂ ਖੰਡ ਅਬ ਹੋਵੇ

ਤਾਂ ਅਖੰਡ ਜਬ ਜਾਣੇ ਨਿਰਾਕਾਰ ਨੂੰ ।

ਆਸ਼ਕਾਂ ਦੀ ਚਾਲ ਚਲ ਸਿਖਿਆ ਬਚਾਰ ਏਹੁ

ਸਾਖੀ ਦੀ ਸਿਆਣ ਕਰ ਛਡਕੇ ਅਕਾਰ ਨੂੰ ।

ਅਨੇਕ ਸੇ ਉਠਾਇ ਆਖ ਏਕ ਮੇਂ ਨਿਗਾਹ ਲਾਇ

ਬਾਸ਼ਨਾ ਕੋ ਰੋਕ ਮੋੜ ਮਨ ਦੀ ਮੁਹਾਰ ਨੂੰ ।

ਦਾਸ ਭਗਵਾਨ ਕਹੇ ਬੰਦਗੀ ਹੈ ਬੰਦ ਹੋਣ

ਸੁੰਨਦੀ ਸਮਾਧ ਮੇਂ ਨਿਹਾਰ ਕਰਤਾਰ ਨੂੰ । ੩੨੬॥

ਪਦ ਅਰਥ :—ਅਖੰਡ—ਨਾ ਟੁੱਟਣ ਵਾਲਾ । ਖੰਡਨ—ਟੁੱਟਣਾ । ਨਿਰਾਕਾਰ—ਆਕਾਰ ਰਹਿਤ ਬ੍ਰਹਮ । ਸਾਖੀ—ਗਵਾਹੀ । ਅਕਾਰ—ਸੰਸਾਰ । ਬਾਸ਼ਨਾ—ਭਟਕਨਾ । ਨਿਗਾਹ—ਦੇਖਣਾ ।

ਅਰਥ :—ਇਕ ਆਤਮਾ ਹੈ ਖੰਡ ਖੰਡ ਹੋ ਕੇ ਦੇਹ ਧਾਰੀ ਹੋਇਆ ਹੈ ਮੁੜ ਇਸ ਨੂੰ ਅਖੰਡ ਕਰਨਾ ਤਾਂ ਹੋਵੇ ਜਾਂ ਨਿਰਾਕਾਰ ਨੂੰ ਜਾਣੇ । ਰੱਬ ਦੇ ਪਿਆਰਿਆਂ ਦੀ ਚਾਲ ਚਲ ਕੇ ਇਹ ਸਿਖਿਆ ਪ੍ਰਾਪਤ ਕੀਤੀ ਤੇ ਆਕਾਰ ਰੂਪ ਸੰਸਾਰ ਤੋਂ ਬਿਰਤੀ ਚੁਕਕੇ ਇਹ ਬ੍ਰਹਮ ਦੀ ਪਛਾਣ ਕਰ । ਮਨ ਦੀਆਂ ਮੁਹਾਰਾਂ ਮੋੜ ਕੇ ਅਨੇਕਤਾ ਤੋਂ ਨਜ਼ਰ ਰੋਕ ਨਿਰਵਾਸ ਹੋ ਕੇ ਇਕ ਜਾਣ । ਰੱਬ ਦੀ ਬੰਦਗੀ ਕਰਨਾ ਬੰਦ ਹੋਣ ਦੇ ਤੁਲ ਹੈ ਰਾਜਾ ਸਾਹਿਬ ਕਥਨ ਕਰਦੇ ਹਨ ਕਿ ਸੁੰਨ ਸਮਾਧ (ਅਫੂਰ) ਵਿਚ ਕਰਤਾਰ ਨੂੰ ਦੇਖੀਦਾ ਹੈ । ੩੨੬॥

ਅਸਲਾ ਅਛੇਦ ਰੂਪ ਹੀਏ ਮੇਂ ਹਿਸਾਬ ਲਾਓ
 ਵਜਾ ਕਿਸ ਜੀਵ ਹੋਇ ਪਾਵਦਾ ਅਜਾਹ ਤੂੰ ।
 ਫੁਰਨੇ ਫਲਾਰ ਗਿਆ ਆਤਮਾ ਅਭੇਦ ਭੁਲ
 ਇਸ ਬਿਧਿ ਮੁਠਿਆ ਹੈ ਅੜਦ ਬਜਾਰ ਤੂੰ ।
 ਬਿਭਚਾਰਨੀ ਜਿਉਂ ਨਾਰ ਹੋਇ ਛੱਡਕੇ ਸੁਭਾਉ ਸੀਲ
 ਤਿਵੇਂ ਹੀ ਬ੍ਰਹਮ ਤੇ ਹੈ ਜੀਵ ਬਿਚਕਾਰ ਤੂੰ ।
 ਅਜੇ ਭੀ ਬਚਾਰ ਨਿਜ ਰੂਪ ਦਾਸ ਭਗਵਾਨ
 ਲੱਜਤ ਜਹਾਨ ਦੀ ਦੇ ਪਾਉ ਸਿਰ ਛਾਰ ਤੂੰ ॥੨੭॥

ਪਦ ਅਰਥ :—ਅਵੇਦ—ਨਾ ਛੇਦਿਆ ਜਾਣ ਵਾਲਾ । ਅਜਾਹ—ਦੁੱਖ । ਫਲਾਰ—ਪਸਾਰਕੇ ।
 ਮੁਠਿਆ—ਲੁਠਿਆ । ਅੜਕ—ਅਟਕਾਂ ਪੈਣ ਵਾਲਾ । ਲੱਜਤ—ਸੁਆਦ ।

ਅਰਥ :—ਤੋਰਾ ਅਸਲਾ ਛੇਦਨ ਨਹੀਂ ਕੀਤਾ ਜਾ ਸਕਦਾ ਮਾਇਆ ਦੀ ਉਪਾਧੀ ਕਰਕੇ
 ਜੀਵ ਭਾਵ ਹੋ ਕੇ ਦੁਖ ਪਾ ਰਿਹਾ ਹੈ । ਫੁਰਨਿਆਂ ਦੇ ਪਸਾਰੇ ਕਰਕੇ ਆਤਮਾ ਜੋ ਅਭੇਦ ਹੈ ਉਸ
 ਨੂੰ ਭੁੱਲ ਗਿਆ ਹੈ । ਇਸ ਕਾਰਨ ਲੁਠਿਆ ਜਾ ਰਿਹਾ ਹੈ । ਅਗੇ ਉਦਾਹਰਣ ਦਿੰਦੇ ਹਨ ਕਿ
 ਜਿਵੇਂ ਬਿਭਚਾਰਨ ਇਸਤ੍ਰੀ ਸੀਲ ਸੁਭਾ ਛੱਡ ਕੇ ਚੰਚਲ ਮਤਵਾਲੀ ਹੋ ਜਾਂਦੀ ਹੈ ਏਸੇ ਤਰ੍ਹਾਂ ਜੀਵ
 ਤੋਂ ਵਿਛੜ ਕੇ ਮਾਇਆ ਦੀ ਉਪਾਧੀ ਕਰਕੇ ਚੰਚਲ ਹੋ ਜਾਂਦਾ ਹੈ । ਹਾਲੇ ਵੀ ਆਪਣੇ
 ਸਰੂਪ ਦੇ ਵਿਚਾਰਨ ਦਾ ਸਮਾਂ ਹੈ ਰਾਜਾ ਸਾਹਿਬ ਕਬਨ ਕਰਦੇ ਹਨ ਕਿ ਸੰਸਾਰਾਂ ਸੁਆਦਾਂ ਦੇ ਇਸ
 ਸੁਆਹ ਪਾ ॥੨੭॥

ਹੋਇ ਨਿਰਪੱਛ ਸਭੋ ਏਕ ਹੀ ਫਕੀਰ ਜਾਣ
 ਦੁਆਰੇ ਨਹੀਂ ਕੋਇ ਕਰ ਦੇਖ ਲੈ ਸ਼ਨਾਸ ਤਾਂ ।
 ਬ੍ਰਹਮਚਾਰੀ ਉਹ ਜੇਹੜਾ ਬ੍ਰਹਮ ਦੀ ਬਚਾਰ ਕਰੇ
 ਹੋਵਦਾ ਉਦਾਸੀ ਹੋਇ ਮਾਇਆ ਤੇ ਉਦਾਸ ਤਾਂ ।
 ਅਸਲ ਤਰੀਕਾ ਤਤ ਏਹੋ ਸਨਿਆਸੀਆ ਦਾ
 ਆਸ ਬਾਸ ਤਿਆਗ ਕਰ ਹੋਵਣਾ ਨਰਾਸ ਤਾਂ ।
 ਬਣਾਵਟ ਉਡਾਇ ਜਬ ਦੇਖੀ ਦਾਸ ਭਗਵਾਨ ਜੀ
 ਨਿਕਲੀ ਨੇ ਦੁਆਰੇ ਦਰਵੇਸ਼ ਇਕ ਖਾਸ ਤਾਂ ॥੨੮॥

ਪਦ ਅਰਥ :—ਨਿਰਪੱਛ—ਪੱਕਸ਼ਪਾਤ ਤੋਂ ਪਰੇ । ਸਕਾਸ਼—ਪਕਾਣ । ਤੱਤ—ਨਿਚੋੜ ।
 ਆਸ—ਆਸ । ਬਾਸ—ਵਾਸਨਾ ।

ਅਰਥ :—ਫਕੀਰੀ ਕਿਆ ਹੈ ਕਿ ਪੱਕਸ਼ਪਾਤ ਤੋਂ ਪਰੇ ਹੋਵੇ ਤੇ ਦੁਆਰੇ ਭਾਵ ਤੋਂ ਪਰੇ ਹੋਵੇ
 ਇਹ ਫਕੀਰੀ ਦੀ ਨਸ਼ਾਨੀ ਹੈ । ਬ੍ਰਹਮਚਾਰੀ ਬ੍ਰਹਮ ਦੀ ਵੀਚਾਰ ਕਰਨ ਵਾਲੇ ਨੂੰ ਕਹਿੰਦੇ ਹਨ ਤੇ
 ਮਾਇਆ ਤੋਂ ਉਦਾਸ ਰਹਿਣ ਵਾਲਾ ਉਦਾਸੀ ਹੈ । ਸੰਨਿਆਸੀਆ ਦੇ ਸੰਨਿਆਸ ਦਾ ਇਹ
 ਨਿਚੋੜ ਹੈ ਕਿ ਜੋ ਆਸਾ ਤੇ ਵਾਸਨਾ ਛੱਡਕੇ ਨਰਾਸ ਹੋ ਰਹੇ । ਜਦ ਦਿਲ ਵਿਚੋਂ ਦੂਈ ਦਾ

ਪੜਦਾ ਦੂਰ ਹੋ ਗਿਆ ਰਾਜਾ ਸਾਹਿਬ ਕਥਨ ਕਰਦੇ ਹਨ ਤਾਂ ਦਰਵੇਸ਼ ਦਾ ਅਸਲੀ ਸਰੂਪ ਦਿਸ ਪਿਆ ॥੨੮॥

ਦਾਨੇ ਦਰਵੇਸ਼ ਜੋ ਹਮੇਸ਼ ਹੈ ਕਲੇਸ਼ ਬਿਨ
 ਸਮਝ ਨਰੋਸ਼ ਇਹ ਬਖ਼ੋਸ਼ ਹੈ ਬਚਾਰ ਮੇਂ ।
 ਕੈਸੇ ਹੈ ਅਤੀਤ ਚੀਤ ਨਹੀਂ ਜਿਨ ਹਾਰ ਜੀਤ
 ਗੀਤ ਮੇਂ ਨ ਨੀਤ ਹੈ ਪ੍ਰੀਤਿ ਦਿਲਦਾਰ ਮੇਂ ।
 ਲੈਂਦੇ ਕੀ ਅਨੰਦ ਨਿਰਦੰਦ ਦਿਲ ਬਦ ਮੰਦ
 ਪੰਦ ਨੂੰ ਤਿਆਗਿ ਰਹਿੰਦੇ ਆਤਮ ਅਧਾਰ ਮੇਂ ।
 ਸੰਜਮੀ ਤੇ ਧੀਰਜੀ ਸੰਤੋਖੀ ਦਾਸ ਭਗਵਾਨ
 ਸਾਹਿਨ ਕੇ ਸ਼ਾਹ ਜੋ ਸਮਾਇ ਬਮਸਾਰ ਮੇਂ ॥੨੯॥

ਪਦ ਅਰਥ :—ਨਪੇਸ਼—ਰਾਜੇ । ਵਿਖੇਸ਼—ਬਹੁਤ ਕਰਕੇ । ਅਤੀਤ—ਤਿਆਗੀ । ਦਿਲਦਾਰ—ਪਿਆਰਾ । ਨਿਰਦੰਦ—ਦਵੈਤ ਬਿਨਾ । ਪੰਦ—ਨਸੀਹਤ, ਸਿਖਿਆ । ਸਮਾਇ—ਲੀਟ ਹੋ ਰਹੇ । ਸਮ—ਇਕ ਰਸ ਬਿਰਤੀ ।

ਅਰਥ :—ਸਿਆਨੇ ਦਰਵੇਸ਼ ਜੋ ਸਦਾ ਹੀ ਦੁੱਖਾਂ ਤੋਂ ਰਹਿਤ ਹਨ ਵਿਖੇਸ਼ ਕਰਕੇ ਇਹ ਹੀ ਰਾਜੇ ਹਨ । ਉਹ ਕਾਹਦੇ ਅਤੀਤ ਕਰੇ ਜਾਂਦੇ ਹਨ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਹਾਰ ਤੇ ਜਿਤ ਦਾ ਨਿਰਨਾ ਨਹੀਂ ਕੀਤਾ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਗੀਤੀ ਇਨਸਾਫ ਵਾਲੀ ਨਹੀਂ ਤੇ ਪਿਆਰੇ ਵਿਚ ਪ੍ਰੀਤੀ ਨਹੀਂ । ਦਿਲ ਨੂੰ ਸਾਰਿਆਂ ਪਾਸਿਆਂ ਤੋਂ ਰੋਕ ਕੇ ਦਬਿਧਾ ਤੋਂ ਬਿਨਾਂ ਹੋ ਕੇ ਅਨੰਦ ਲੈਂਦੇ ਹਨ ਤੇ ਖੋਟੀ ਮਤ ਦਾ ਤਿਆਗ ਕਰਦੇ ਹਨ ਤੇ ਇਕ ਨਿਰੰਕਾਰ ਦੇ ਆਧਰਿਤ ਹੋ ਕੇ ਰਹਿੰਦੇ ਹਨ । ਸਮ ਵਿਚ ਜੋ ਸਭ ਤੋਂ ਸ਼੍ਰੇਸ਼ਟ ਮੰਨੀ ਜਾਂਦੀ ਹੈ ਰਾਜਾ ਸਾਹਿਬ ਕਥਨ ਕਰਦੇ ਹਨ ਉਹ ਸ਼ਾਹਾਂ ਦੇ ਸ਼ਾਹ, ਸੰਜਮੀ ਧੀਰਜ ਵਾਨ ਤੇ ਸੰਤੋਖੀ ਹੁੰਦੇ ਹਨ ॥੨੯॥

ਬਾਬਨਾਂ ਦੇ ਪਿਛੇ ਲੱਗ ਹੋਈਂ ਨਾ ਖੁਆਰ ਯਾਰ
 ਬਾਬਨਾਂ ਦੇ ਮਾਰੇ ਨੂੰ ਟਿਕਾਣਾ ਨਹੀਂ ਥਾਂ ਓਇ ।
 ਬਾਬਨਾ ਦੇ ਅੰਗ ਲਗ ਹੋਇਓ ਜੇ ਚਲਾਇਮਾਨ
 ਪਾਵੇਂਗਾ ਅਜਾਬ ਬਣ ਕੁਕਰ ਤੇ ਕਾਂ ਓਇ ।
 ਬਾਬਨਾ ਦੀ ਤਾਰ ਤੋੜ ਪਾਏਂਗਾ ਦੀਦਾਰ ਜਬ
 ਹੋਏਂਗਾ ਅਚਲ ਜੋ ਸਮੂਹ ਸੁਖ ਤਾਂ ਓਇ ।
 ਨਿਜ ਧਾਮ ਦੇ ਮਕਾਨ ਮੇਂ ਸਮਾਇ

ਦਾਸ ਭਗਵਾਨ ਹਮ ਤੁਮ ਨਹੀਂ ਜਹਾਂ ਰੂਪ ਰੇਖ ਨਾਂ ਓਇ ॥੩੦॥

ਪਦ ਅਰਥ :—ਬਾਬਨਾ—ਮਨ ਦੀਆਂ ਇਛਾਵਾਂ । ਚਲਾਇਮਾਨ—ਭਟਕਨਾ । ਅਜਾਬ—ਦੁੱਖ । ਨਿਜ ਧਾਮ—ਆਪਣਾ ਘਰ, ਭਾਵ, ਸਰੂਪ ਦਾ ਗਿਆਨ ।

ਅਰਥ :—ਹੇ ਮਿੱਤਰ ! ਝੂਠੀ ਇਛਾ ਦੇ ਵੱਸ ਹੋ ਕੇ ਖਰਾਬ ਨਾ ਹੋਈ, ਕਿਉਂਕਿ ਝੂਠੀ ਆਸ

ਤੇ ਤ੍ਰਿਸ਼ਨਾ ਦੇ ਮਾਰੇ ਨੂੰ ਕੋਈ ਟਿਕਾਣਾ ਨਹੀਂ । ਜੇਕਰ ਇਸ ਭੈੜੀ ਵਾਦੀ ਦੇ ਪਿਛੇ ਲਗਾਕੇ
ਆਪਣੇ ਮਨ ਨੂੰ ਫੁਲਾ ਦਿੱਤਾ ਤਾਂ ਚੇਤੇ ਰਖ ਬੜਾ ਦੁਖੀ ਹੋਵੇਗਾ ਤੇ ਕਾਂ ਕੁਤਿਆਂ ਦੀ ਜੂਨ ਵਿਚ
ਭਟਕੇਗਾ । ਬਿਰਤੀ ਜੋ ਸਦਾ ਚਲਾਇਮਾਨ ਰਹਿੰਦੀ ਹੈ ਇਸ ਨੂੰ ਰੋਕ ਕੇ ਰੱਬ ਦਾ ਜਮਾਲ ਪ੍ਰਾਪਤ
ਕਰੇਗਾ ਤੇ ਅਚੱਲ ਸੁਖ ਦੀ ਪ੍ਰਾਪਤੀ ਹੋਵੇਗੀ । ਸਰੂਪ ਦੇ ਗਿਆਨ ਨੂੰ ਪ੍ਰਾਪਤ ਹੋਵੇਗਾ ਰਾਜਾ
ਸਾਹਿਬ ਬਿਆਨ ਕਰਦੇ ਹਨ ਜਿਥੇ ਮੇਰਾ ਤੇਰੇ ਰੂਪ ਰਖ ਦਾ ਟੈਟਾ ਹੀ ਮੁਕ ਜਾਂਦਾ ਹੈ (ਭਾਵ ਰੂਪ
ਰੇਖ ਨ ਰੰਗ ਪ੍ਰਭ ਤਿਹ ਗੁਣ ਤੇ ਪ੍ਰਭ ਭਿੰਨ ਤਿਸੇ ਬੁਝਾਏ ਨਾਨਕਾ ਹੋਇ ਜਿਸ ਸੁਪ੍ਰਸੰਨ) ॥੩੩੦॥

ਬਾਸ਼ਨਾ ਵਜੂਦ ਵਿਚ ਬੈਰਨ ਕਲੰਕ ਮਨ

ਬਾਸ਼ਨਾ ਦੀ ਮਾਰ ਤੇ ਗੁਲੇਲਾ ਭਲਾ ਸਾਰ ਦਾ ।

ਬਾਸ਼ਨਾ ਦੇ ਪਿਛੇ ਲਗ ਤੁਰਨਾ ਖਰਾਬ

ਬਹੁ ਬਾਸ਼ਨਾ ਦੇ ਪਿਛੇ ਹਾਥੀ ਅੰਕਸ ਸਹਾਰਦਾ ।

ਬਾਸ਼ਨਾ ਦੇ ਹੇਤ ਜੀਵ ਫਾਹੀ ਵਿਚ ਆਣ ਫਸੇ

ਹੋਇਆ ਤੂੰ ਗੁਲਾਮ ਤੈਸੇ ਦੇਹ ਦੀ ਬਗਾਰ ਦਾ ।

ਬਾਸ਼ਨਾ ਦੀ ਤਿਆਗ ਮਿਤਰਾਈ ਦਾਸ ਭਗਵਾਨ

ਨਿਜ ਦੇ ਮਕਾਨ ਨਸ਼ਾ ਅਜਬ ਬਹਾਰ ਦਾ ॥੩੩੧॥

ਪਦ ਅਰਥ :—ਕਲੰਕ—ਦਾਗੀ ਕਰ ਦੇਣਾ । ਸਾਰ—ਲੋਹਾ । ਅੰਕਸ—ਸੂਆ । ਬਗਾਰ—
ਬਿਨਾਂ ਮਜ਼ਦੂਰੀ ਭਾਰ ਪਚਾਉਣਾ ।

ਅਰਥ :—ਜਿਸ ਦੇਹ ਵਿਚ ਵਾਸ਼ਨਾ ਹੈ ਉਹ ਬੈਰਨ ਹੈ, ਮਨ ਨੂੰ ਕਲੰਕਤ ਕਰਦੀ ਹੈ । ਇਸ
ਵਾਸ਼ਨਾ ਦੀ ਮਾਰ ਅਗੇ ਲੋਹੇ ਦਾ ਗੁਲੇਲਾ ਇੰਨਾਂ ਦੁੱਖਦਾਈ ਨਹੀਂ । ਵਾਸ਼ਨਾ ਦੇ ਪਿਛੇ ਲੱਗ ਕੇ
ਤੁਰਨਾ ਬਹੁਤ ਖਰਾਬ ਹੈ ਕਾਮ ਵਾਸ਼ਨਾ ਦਾ ਬੱਧਾ ਹਾਥੀ ਫਸ ਜਾਂਦਾ ਹੈ ਤੇ ਸਾਰੀ ਆਯੂ ਸਿਰ
ਵਿਚ ਸੂਆ ਸਹਾਰਦਾ ਹੈ ਬਾਸ਼ਨਾ ਦੇ ਬਧੇ ਹੋਏ ਜੀਵ ਚੋਗੇ ਦੀ ਖਾਤਰ ਫਾਹੀ ਵਿਚ ਆਣ ਫਸਦੇ
ਹਨ ਏਸੇ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦੇਹ ਦੀ ਵਾਸ਼ਨਾ ਪੂਰੀ ਕਰਨ ਲਈ ਮਨੁੱਖ ਦੁੱਖੀ ਹੁੰਦਾ ਹੈ ਵਾਸ਼ਨਾ ਨਾਲੋਂ ਸੰਬੰਧ
ਤੋੜੇ ਰਾਜਾ ਸਾਹਿਬ ਕਥਨ ਕਰਦੇ ਹਨ ਕਿ ਆਤਮ-ਵੀਚਾਰ ਦਾ ਨਸ਼ਾ ਅਜਬ ਬਹਾਰ ਦੇ ਦੇਣ
ਵਾਲਾ ਹੈ ॥੩੩੧॥

ਅਰੇ ਮਨ ਅੰਧ ਨਹੀਂ ਸ਼ਰਮ ਹਿਆਉ ਤੁਧ

ਰਚੇ ਬਿਵਹਾਰ ਜੇਹੜੇ ਰਾਜਸੀ ਹੈਂ ਇੰਦਗੀ ।

ਕੂੜ ਦਾ ਖਲਾਰਾ ਤੰ ਖਲਾਰਦਾ ਹੈ ਭੁਲ ਕਰ

ਹੋਵਨੀ ਫਨਾਹ ਜੇਹੜੀ ਦੇਖਦਾ ਹੈ ਜ਼ਿੰਦਗੀ ।

ਭੱਟਕਾ ਦਾ ਫਲ ਏਹੋ ਮਿਲੂਗਾ ਨਿਲੱਜ ਤੁਝ

ਭਵੇਂਗਾ ਚੁਰਾਸੀ ਜੂਨ ਧਾਰ ਕੇ ਪਰਿੰਦਗੀ ।

ਬਾਸ਼ਨਾ ਕੋ ਰੋਕ ਤੂੰ ਨਦਾਨ ਦਾਸ ਭਗਵਾਨ

ਆਪ ਨੂੰ ਬਚਾਰ ਛਡ ਫਾਰਸੀ ਤੇ ਹਿੰਦਗੀ ॥੩੩੨॥

ਪਦ ਅਰਥ :—ਬਿਵਹਾਰ—ਧੰਧੇ । ਇਦਗੀ—ਮੋਹ ਲੈਣ ਵਾਲੀ ਕਿਰਪਾ । ਫਨਾਹ—ਨਾਸ਼ । ਨਿਲੋਜ—ਬੇਸ਼ਰਮ । ਪਰਿਦਗੀ—ਪੰਛੀਆਂ ਦੀ ਜੂਨ । ਫਾਰਸੀ ਤੇ ਇਦਗੀ—ਹਿੰਦੂ ਮੁਸਲਮਾਨ ਵਿਤਕਰਾ ।

ਅਰਥ :—ਹੇ ਅਨੂ ਮਨ ਤੈਨੂੰ ਸ਼ਰਮ ਹਿਯਾਉ ਨਹੀਂ ਝੂਠੇ ਅੰਡਬਰ ਰਚ ਰਿਹਾ ਹੈ ਭੁਲੇਖੇ ਵਿਚ ਪੈਕੇ ਝੂਠ ਦਾ ਪਸਾਰਾ ਪਸਾਰ ਰਿਹਾ ਹੈ । ਇਹ ਤੇਰੀ ਦੇਹ ਖੋਹ ਹੋ ਜਾਏਗੀ ਹੇ ਬੇਸ਼ਰਮ ਮਨੁਖ ਤੈਨੂੰ ਭਟੋਕਨਾ ਦਾ ਫਲ ਇਹ ਮਿਲੇਗਾ ਕਿ ਚਉਰਾਸੀ ਦੇ ਗੋੜ ਵਿਚ ਘੁੰਮਦਾ ਫਿਰੇਗਾ । ਹਿੰਦੂ ਮੁਸਲਮਾਨ ਦਾ ਵਿਤਕਰਾ ਛਡਕੇ ਰਾਜਾ ਸਾਹਿਬ ਬਿਆਨ ਕਰਦੇ ਹਨ ਕਿ ਆਪਣੇ ਆਪ ਨੂੰ ਬਿਚਾਰ । ੩੩੨॥

ਵਿਦਿਆ ਬਿਚਾਰ ਬਿਨੁ ਜਾਣ ਲੈ ਨਦਾਨ ਕੂੜ

ਬਿਦਿਆ ਬਿਹਾਰੀ ਬੜਾ ਸਾਧ ਕੇ ਬਕਾਰ ਹੈ ।

ਬੜੀ ਇਹ ਉਪਾਧ ਤੇ ਅਸਾਧ ਐਸੀ ਮਹਾਂ ਰੋਗ

ਚੰਚਲ ਸੁਭਾਉ ਕਹ ਕਰਦੀ ਖੁਆਰ ਹੈ ।

ਕਾਰਨ ਇਹ ਬਿਸ਼ੇ ਤੇ ਬਿਸ਼ੇਪ ਦਾ ਤੂੰ ਜਾਣ ਯਾਰ

ਐਸੀ ਦੁਰਾਚਾਰ ਸਿਰ ਇਸ ਦੇ ਪੰਜਾਰ ਹੈ ।

ਬਿਦਿਆ ਸਰੂਪ ਦੀ ਹੈ ਸਾਰ ਦਾਸ ਭਗਵਾਨ

ਸਮਝ ਸਿਧਾਂਤ ਰੋਗ ਕੱਟਦੀ ਹਜ਼ਾਰ ਹੈ । ੩੩੩॥

ਪਦ ਅਰਥ :—ਉਪਾਧ—ਬਲਾ । ਅਸਾਧ—ਨਾ ਸਾਧੀ ਜਾਣ ਵਾਲੀ । ਬਿਸ਼ੇਪ—ਭਟੋਕਨਾ । ਦੁਰਾਚਾਰ—ਖੋਟੀ । ਪੰਜਾਰ—ਪੋਲੇ, ਛਿੱਤਰ । ਸਾਰ—ਅਸਲ । ਸਿਧਾਂਤ—ਤੱਤ ਨੂੰ ਜਾਣਨਾ ।

ਅਰਥ :—ਬਿਚਾਰ ਤੋਂ ਬਿਨਾਂ ਵਿਦਿਆ ਝੂਠ ਹੈ, ਸਾਧ ਹੋ ਕੇ ਵਿਦਿਆ ਨੂੰ ਵਿਹਾਰ ਵਿਚ ਵਰਤੇ ਤਾਂ ਵਿਕਾਰ ਪੈਦਾ ਕਰਦੀ ਹੈ । (ਵਿਦਿਆ ਵੀਚਾਰੀ ਤਾਂ ਪਰਉਪਕਾਰੀ) ਬਿਵਹਾਰ ਵਿਚ ਵਰਤੀ ਵਿਦਿਆ ਸੁਭਾ ਨੂੰ ਚੰਚਲ ਕਰ ਦਿੰਦੀ ਹੈ ਤੇ ਅਸਾਧ ਰੋਗ ਜੋ ਹਉਮੈ ਦਾ ਹੈ ਲਗਾ ਦਿੰਦੀ ਹੈ । ਵਿਸ਼ੇ ਵਿਕਾਰਾਂ ਦੇ ਵਿਚ ਖਚੱਤ ਕਰ ਦਿੰਦੀ ਹੈ ਹੇ ਮਿਤ੍ਰਾ ! ਐਸੀ ਆਚਰਨ ਨੂੰ ਵਿਗਾੜਨ ਵਾਲੀ ਵਿਦਿਆ ਦੇ ਸਿਰ ਖੋਹ । ਇਕ ਐਸੀ ਵਿਦਿਆ ਭੀ ਹੈ ਜੋ ਸਰੂਪ ਦਾ ਗਿਆਨ ਕਰਵਾ ਦਿੰਦੀ ਹੈ (ਭਾਵ, ਆਤਮਕ ਵਿਦਿਆ) ਰਾਜਾ ਸਾਹਿਬ ਕਥਨ ਕਰਦੇ ਹਨ ਕਿ ਸਿਧਾਂਤ ਨੂੰ ਸਮਝਕੇ ਹਜ਼ਾਰਾਂ ਰੋਗਾਂ ਦੇ ਕੱਟਣ ਦਾ ਕਾਰਨ ਬਣਦੀ ਹੈ । ੩੩੩॥

ਇਲਮ ਅਸਾਨ ਪੜ੍ਹ ਹਰਫ ਨ ਏਕ ਬੋਲ

ਅਮਲ ਕਮਾਇ ਹਟੇ ਦਿਲ ਦੀ ਹੈਰਾਨਗੀ ।

ਸੁਖਨ ਫਕੀਰ ਦਾ ਦਰੋਗ ਨ ਖਲਾਫ ਜਾਣ

ਇਲਮ ਹਰੂਫ ਵਾਲਾ ਕਰੇਗਾ ਵਰਾਨਗੀ ।

ਬੀਤਿਆ ਹਵਾਲ ਜੋ ਨਦਾਨ ਨਾਲ ਕਰੇ ਸਚ
ਰਖੇ ਨਾਲ ਕੋਇ ਛੁਡੁ ਇਲਮ ਸ਼ੈਤਾਨਗੀ ।

ਕਰਕੇ ਯਕੀਨ ਸਚ ਜਾਣੇ ਦਾਸ ਭਗਵਾਨ
ਅਮਲ ਕਮਾਇ ਬਿਨਾਂ ਅਕਲ ਹੈਵਾਨਗੀ ॥੩੩੪॥

ਪਦ ਅਰਥ :—ਹੈਰਾਨਗੀ—ਹੈਰਾਨੀ । ਸੁਖਨ—ਬਚਨ । ਦਰੋਗ—ਝੂਠਾ । ਹਰੂਫ—ਅੱਖਰ ।
ਹਵਾਲ—ਸਮਾਚਾਰ । ਸ਼ੈਤਾਨਗੀ—ਸ਼ੈਤਾਨ ਵਾਲਾ । ਅਮਲ—ਕਰਣੀ । ਹੈਵਾਨਗੀ—ਪਸ਼ੂਆਂ
ਸਮਾਨ ।

ਅਰਥ :—ਦਿਲ ਦੀ ਹੈਰਾਨੀ ਮੁਕਾਣ ਲਈ ਕਰਨੀ ਦੀ ਲੋੜ ਹੈ ਭਾਵੇਂ ਇਲਮ ਦਾ ਇਕ
ਅਖਰ ਭੀ ਨ ਪੜ੍ਹੇ । ਰੱਬੀ ਬੇਦਿਆਂ ਦਾ ਕਰਣੀ ਵਾਲਿਆਂ ਦਾ ਇਹ ਬਚਨ ਝੂਠ ਨਾ ਜਾਣ ਕਿ
ਨਿਰੀ ਪੜ੍ਹਾਈ ਕਰਨੀ ਤੋਂ ਸਖਨੀ ਖਰਾਬ ਹੀ ਕਰੂ । ਸਤਪੁਰਖ ਆਪ ਬੀਤੀ ਦਸਦੇ ਹਨ ਕਿ ਸੱਚ
ਦਾ ਧਾਰਨੀ ਬਣੇ ਸ਼ੈਤਾਨੀ ਵਾਲੇ ਪਾਸੇ ਲੈ ਜਾਣ ਵਾਲੇ ਇਲਮ ਤੋਂ ਬਸ ਕਰੇ । ਇਸ ਗਲ ਦਾ
ਨਿਸਚਾ ਕਰੋ ਰਾਜਾ ਸਾਹਿਬ ਕਥਨ ਕਰਦੇ ਹਨ ਕਿ ਕਰਣੀ ਬਾਝੋ ਆਦਮੀ ਦੀ ਸਮਝ ਪਸ਼ੂਆਂ
ਵਾਲੀ ਹੈ ॥ ੩੩੪ ॥

ਸੱਚਦੀ ਇਬਾਦਤ ਇਹ ਜ਼ਿਕਰ ਹੋਇ ਦੇਮ ਦੇਮ
ਰਖ ਨਜ਼ਦੀਕ ਨਹੀਂ ਨਫਸ ਇਲਾਮਤੀ ।
ਬਾਧਿਆਂ ਬਿਹਾਰ ਦਿਆਂ ਬਹੁਤਿਆਂ ਬਨਾਵਟਾਂ ਕੀ
ਅਮਲ ਬਬੇਰਾ ਇਕ ਜਿਤ ਹੋਇ ਸਲਾਮਤੀ ।
ਬਦੀਆਂ ਬਖੀਲੀਆਂ ਮੇਂ ਹੋਇ ਰਿਹਾ ਹਿਰਸੀ ਜੋ
ਭਾਇ ਤੇਰੇ ਬਣੇਗੀ ਇਹ ਸਖਤ ਸਿਆਮਤੀ ।
ਹਟੇ ਨ ਕਦਾਇਚਿਤ ਸਿਰੋਂ ਦਾਸ ਭਗਵਾਨ

ਨਿਦਾਨ ਭੁਲਾਇਆ ਹੁਣ ਰੋਜ ਤੈਂ ਕਿਆਮਤੀ ॥੩੩੫॥

ਪਦ ਅਰਥ :—ਇਬਾਦਤ—ਬੇਦਗੀ । ਨਜ਼ਦੀਕ—ਨੇੜੇ । ਨਫਸ ਇਲਾਮਤੀ—ਨਫਸ ।
ਪ੍ਰਸਤੀ । ਬਾਧਿਆਂ—ਬੰਧਨ । ਸਲਾਮਤੀ—ਬਚਾ । ਬਖੀਲੀਆਂ—ਚੁਗਲੀਆਂ । ਹਿਰਸੀ—ਲਾਲਚੀ ।
ਸਿਆਮਤੀ—ਮੁਸੀਬਤ, ਦੁੱਖ । ਕਦਾਇਚਿਤ—ਬਿਲਕੁਲ । ਨਦਾਨ—ਮੂਰਖ । ਕਿਆਮਤੀ—ਮੌਤ
ਦਾ ਦਿਨ ।

ਅਰਥ :—ਸਫਲ ਪ੍ਰਸਤੀ ਨੂੰ ਦੂਰ ਕਰਕੇ ਸੱਚ ਦਾ ਧਾਰਨੀ ਹੋ ਕੇ ਸੁਆਸ ਸੁਆਸ ਭਜਨ
ਕਰੋ । ਬਹੁਤੀਆਂ ਬਨਾਵਟਾਂ ਤੇ ਬੰਧਨ ਵਿਚ ਪੈਣ ਦੀ ਕੀ ਲੋੜ ਹੈ ਕਮਾਈ ਵਾਲਾ ਇਕ ਅੱਖਰ
ਬਬੇਰਾ ਹੈ । ਜਿਸ ਕਰਕੇ ਛੁਟਕਾਰਾ ਹੋ ਸਕੇ ਸਭ ਅਮਲਾਂ ਨੂੰ ਛੁਡਕੇ ਜੋ ਬਦੀਆਂ ਤੋਂ ਈਰਖਾ ਤੇ
ਲਾਲਚ ਦੀ ਅਗ ਵਿਚ ਸੜ ਰਿਹਾ ਹੈ ਚੇਤੇ ਰੱਖ ਇਹ ਸਭ ਤੇ ਦੁਖਾਂ ਦਾ ਕਾਰਣ ਬਣਨਗੀਆਂ ।
ਹੇ ਨਦਾਨ ! ਤੈਂ ਮੌਤ ਦੇ ਦਿਨ ਨੂੰ ਭੁਲਾ ਦਿੱਤਾ ਹੈ ਰਾਜਾ ਸਾਹਿਬ ਕਥਨ ਕਰਦੇ ਹਨ ਕਿ ਇਹ
ਆਖਰੀ ਦਿਨ ਸਭ ਤੇ ਖੜਾ ਹੈ ਤੇਰਾ ਕਿਵੇਂ ਬਚਾ ਹੋ ਸਕਦਾ ਹੈ ॥ ੩੩੫ ॥

ਗਲਾਂ ਕਰ ਮੁਖ ਤੇ ਗਿਆਨ ਤੇ ਬਿਚਾਰ ਕਹੇ
 ਚਜੁ ਨਹੀਂ ਤਿਸ ਕੋ ਹੈ ਜਨਮੁ ਗਵਾਂਵਦਾ ।
 ਖੂਹ ਬਿਚੋਂ ਨਿਕਲਕੇ ਖਾਤ ਵਿਚ ਗਰਕਿਆ
 ਉਚੀ ਉਚੀ ਨਾਮ ਦੀ ਦੁਹਾਈ ਜੇਹੜਾ ਪਾਂਵਦਾ ।
 ਗੁੜ ਗੁੜ ਕਹੇ ਤੇ ਨਾ ਮੂਹ ਹੈ ਮਿਠਾਸਦਾਰ
 ਕੌੜ ਨਹੀਂ ਹੋਇ ਨਾਮ ਮਿਰਚ ਦਾ ਗਾਂਵਦਾ ।
 ਤੈਸੇ ਹੀ ਤੂੰ ਜਾਣ ਬਿਨਾਂ ਸ਼ੌਕ ਦਾਸ ਭਗਵਾਨ
 ਬਕ ਬਕ ਕਰਨੇ ਤੇ ਅਸਰ ਨ ਆਂਵਦਾ ॥੩੩੬॥

ਅਰਥ :—ਮੂਹੋਂ ਗਿਆਨ ਤੇ ਬਚਾਰ ਦੀਆਂ ਗਲਾਂ ਕੀਤੀਆਂ ਚੱਜ ਨਹੀਂ ਆਂਵਦਾ ਉਹ ਤਾਂ ਆਪਣਾ ਜਨਮ ਹੀ ਗੁਆ ਰਿਹਾ ਹੈ । ਜੇਹੜੀ ਨਾਮ ਦੀ ਉਚੀ ਉਚੀ ਦੁਹਾਈ ਪਾਉਂਦਾ ਹੈ ਉਹ ਜਾਣੇ ਖੂਹ ਵਿਚੋਂ ਨਿਕਲ ਕੇ ਖਾਤੇ ਡਿਗਿਆ ਹੈ । ਗੁੜ ਗੁੜ ਕਹਿਣ ਨਾਲ ਮੂੰਹ ਮਿਠਾ ਨਹੀਂ ਹੋ ਜਾਂਦਾ ਤੇ ਮਿਰਚ ਦਾ ਨਾਮ ਲਿਆ ਮੂੰਹ ਕੌੜਾ ਨਹੀਂ ਹੋ ਸਕਦਾ । ਏਸੇ ਤਰ੍ਹਾਂ ਰਾਜਾ ਸਾਹਿਬ ਕਬਨ ਕਰਦੇ ਹਨ ਕਿ ਪਰੇਮ ਤੋਂ ਸਖਨਾਂ ਜੋ ਬੋਲਣਾ ਹੈ ਉਸ ਦਾ ਕੁਛ ਭੀ ਅਸਰ ਨਹੀਂ ਹੁੰਦਾ ॥੩੩੬॥

ਇਸ ਆਸ਼ੇ ਨੂੰ ਭਾਈ ਗੁਰਦਾਸ ਆਪਣੀ ਬਾਣੀ ਵਿਚ ਇਸ ਪ੍ਰਕਾਰ ਲਿਖਦੇ ਹਨ—

ਖੰਡ ਖੰਡ ਕਹੇ ਜਹਿਬ ਸੁਆਦ ਨ ਮੀਠੇ ਆਵੇ
 ਅਕਾਨ ਅਰਾਨ ਕਹੇ ਸੀਤ ਨ ਬਿਨਾਸ ਹੈ ।
 ਵੈਦ ਵੈਦ ਕਹੇ ਰੋਗ ਮਿਟਤ ਨ ਕਾਹੂ ਕੋ ਹੈ
 ਦਰਬ ਦਰਬ ਕਹੇ ਕੋਊ ਦਰਬੇ ਨ ਬਿਲਾਸ ਹੈ ।
 ਚੰਦਨ ਚੰਦਨ ਕਹੇ ਹੋਤ ਨ ਸੁਬਾਸ ਬਾਸ
 ਚੰਦ ਚੰਦ ਕਹੇ ਉਜਆਰੋ ਨ ਪ੍ਰਕਾਸ ਹੈ ।
 ਤੈਸੇ ਗਿਆਨ ਗੋਸ਼ਟ ਕਹਿਤ ਨ ਰਹਿਤ ਪਾਵੈ
 ਕਰਣੀ ਪਰਧਾਨ ਭਾਨ ਉਦਿਤ ਅਕਾਸ ਹੈ ।
 ਤੀਰਥਾਂ ਦੇ ਕੀਤਿਆਂ ਤੇ ਬੇਦ ਦਿਆਂ ਪੜਿਆ ਤੇ
 ਜਾਣ ਕਲਿਆਣ ਕਿਉਂ ਹੋਇ ਰਿਹਾ ਲੁੱਟ ਤੂੰ ।
 ਦੇਖੇ ਨਹੀਂ ਜਾਣ ਇਹ ਸਰਬ ਕਦਾਚਿਤ
 ਕੈਸੇ ਕਲਿਆਣ ਜੀਵ ਜਾਵਣਾ ਨਿਖੁੱਟ ਹੀ ।
 ਆਵਾ ਨਹੀਂ ਮੁਕਦਾ ਜਾਂ ਰਚਿਆ ਵਿਕਲਪਾਂ ਦਾ
 ਖੋਤਾ ਕਿਸ ਬਿਧਿ ਕਹੁ ਨਦਾਨ ਜਾਇ ਛੁੱਟ ਹੀ ।
 ਪਰਮ ਅਨੰਦ ਮੇਂ ਸਮਾਏ ਦਾਸ ਭਗਵਾਨ
 ਭਰ ਜੇ ਨ ਚਾਹੀ ਵਾਲਾ ਪੀਵੋਂ ਇਕ ਘੁੱਟ ਤੂੰ ॥੩੩੭॥

ਪਦ ਅਰਥ :—ਲੁੱਟ—ਮਸਤ । ਕਦਾਚਿਤ—ਬਿਲਕੁਲ । ਨਿਖਟ—ਮੁਕਨਾਂ ਵਿਕਲਪਾ—
ਫੁਰਨੇ । ਨਚਾਹੀ—ਨਿਰਇੱਛਤ ।

ਅਰਥ :—ਤੀਰਥਾਂ ਦਾ ਇਸ਼ਨਾਨ ਬੇਦਾਂ ਦੇ ਪਾਠ ਕਰਨ ਕਰਕੇ ਆਪਣੀ ਕਲਿਆਣ ਸਮਝਕੇ ਜੀ
ਮਾਨ ਕਰਕੇ ਲੁੱਟ ਹੋ ਰਿਹਾ ਹੈ । ਵੇਦਾਂ ਦੇ ਪਾਠ ਕਰਦਿਆਂ ਕਰਦਿਆਂ ਤੇ ਤੀਰਥ ਯਾਤਰਾ
ਕਰਦਿਆਂ ਆਦਮੀ ਦੀ ਉਮਰ ਮੁੱਕ ਜਾਂਦੀ ਹੈ ਜਦੋਂ ਤੋੜੀ ਇਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਮਹਾਤਮ ਨੂੰ ਨਹੀਂ ਜਾਣੇਗਾ
ਤਾਂ ਮੁਕਤ ਕਿਵੇਂ ਹੋ ਸਕਦਾ ਹੈ । ਜਦ ਤਕ ਸੰਕਲਪ ਵਿਕਲਪਾਂ ਦਾ ਆਵਾ ਨਹੀਂ ਮੁਕਦਾ ਤਦ
ਤਾਈਂ ਮਨ ਰੂਪੀ ਖੋਤਾ ਛੁਟਕਾਰਾ ਕਿਵੇਂ ਪਾ ਸਕਦਾ ਹੈ । ਜੇਕਰ ਪਰਮ ਅਨੰਦ ਵਿਚ ਸਮਾਉਣ
ਦੀ ਇੱਛਾ ਹੈ ਰਾਜਾ ਸਾਹਿਬ ਕਥਨ ਕਰਦੇ ਹਨ ਤਾਂ ਬਿਲਕੁਲ ਨਿਰ ਚਾਹ ਹੋ ਜਾ ॥੩੩੭॥

ਦਿਲ ਦਾ ਟਿਕਾਓ ਨਾ ਹੀ ਮੂਰਖ ਮਲੀਨ ਮਤ

ਰਬ ਚਾਹੇ ਟੋਲਿਆ ਤੂੰ ਕਾਰਾਜ਼ ਫਰੋਲ ਕੇ ।

ਝਖ ਰਹੇ ਮਾਰਦਾ ਜੇ ਉਮਰ ਅਖੀਰ ਤਕ

ਮਖਨ ਨ ਨਿਕਲੇਗਾ ਪਾਣੀ ਵਿਰੋਲ ਕੇ ।

ਮਿਹਨਤ ਅਜਾਈਂ ਜਾਏ ਸਮਝ ਸਿਆਣਾ ਹੋਹੁ

ਕੁਝ ਨਹੀਂ ਹਾਂਸਲੀ ਹੈ ਕਲਰ ਕਰੋਲ ਕੇ ।

ਸਚ ਦੇ ਸਰੂਪ ਦੀ ਨਾ ਸਾਰ ਦਾਸ ਭਗਵਾਨ

ਹੋਵੇਂ ਗੁਨਗਾਰ ਇਹ ਸੁਖਨ ਤੂੰ ਬੋਲ ਕੇ ॥੩੩੮॥

ਅਰਥ :—ਤੇਰੇ ਆਪਣੇ ਦਿਲ ਦਾ ਤਾਂ ਟਿਕਾਓ ਨਹੀਂ ਰੱਬ ਨੂੰ ਕਿਤਾਬਾਂ ਵਿਚੋਂ ਲਭਨਾ
ਚਾਹੁੰਦਾ ਹੈ ਇਹ ਤਾਂ ਪਾਣੀ ਰਿੜਕਨ ਦੇ ਤੁਲ ਹੈ ਭਾਵੇਂ ਸਾਰੀ ਉਮਰ ਏਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਕਿਤਾਬਾਂ
ਫਰੋਲਨ ਦੀ ਕਿਰਿਆ ਕਰਦਾ ਰਹੁ, ਭਲਾ ਪਾਣੀ ਨੂੰ ਰਿੜਕੇ ਕਦੇ ਮੱਖਣ ਭੀ ਨਿਕਲਿਆ ਹੈ ?
ਇਹ ਦਾ ਕੋਲਰ ਦਾ ਕਰੋਲਨਾ ਹੈ । ਇਸ ਲਈ ਬ੍ਰਹਮ ਦੀ ਵੀਚਾਰ ਦੇ ਪਾਸੇ ਲਗ ਇਸ ਤੋਂ ਬਿਨਾਂ
ਤੇਰੀ ਮਿਹਨਤ ਨਿਸਫਲ ਹੈ । ਸੱਚ ਸਰੂਪ ਵਾਹਿਗੁਰੂ ਦੀ ਤਾਂ ਸਾਰ ਨਹੀਂ ਰਾਜਾ ਸਾਹਿਬ ਕਥਨ
ਕਰਦੇ ਹਨ ਕਿ ਮੈਂ ਬ੍ਰਹਮ ਹਾਂ ਕਹਿਣਾ ਪਾਪ ਦਾ ਭਾਗੀ ਬਨਣਾ ਹੈ ॥੩੩੮॥

ਬੇਦ ਵਾਕ ਜਾਣਿਆ ਜਥਾਰਥ ਨਾਂ ਪੜ੍ਹਕੇ

ਜਾਂ ਰੁਚੀ ਕੋ ਬਧਾਇਕਰ ਰਿਹਾ ਰਿਹਾੜ ਤੂੰ ।

ਦੁਰਮਤ ਦਿਲ ਦੀ ਗਵਾਏਂ ਨ ਗਿਆਨ ਕਰ

ਮਗਜ਼ ਖਪਾਈ ਮੇਂ ਗੁਜ਼ਾਰਦਾ ਦਿਹਾੜ ਤੂੰ ।

ਜਾਪ ਜੋ ਅਜਪਾ ਨਹੀਂ ਤਿਸਕੋ ਬਿਚਾਰਦਾ ਹੈਂ

ਨਿਸਚੇ ਹੀ ਜਾਣ ਭਾਉਂਦਾ ਗਹਬਰ ਉਜਾੜ ਤੂੰ ।

ਖੋਜੇ ਜੇਹਨੂੰ ਬਾਹਰ ਓਹ ਵਿਚ ਦਾਸ ਭਗਵਾਨ

ਦੇਖਨਾ ਜੇ ਦਿਲ ਦਿਆਂ ਦੀਦਿਆਂ ਉਘਾੜ ਤੂੰ ॥੩੩੯॥

ਪਦ ਅਰਥ—ਬੇਦ ਵਾਕ—ਬੇਦਾਂ ਦੇ ਉਪਦੇਸ਼ । ਜਥਾਰਥ—ਯੋਗ । ਰਿਹਾੜ—ਜਿਦ । ਜਾਪ ਅਜਪਾ—ਉਹ ਜਾਪ ਜੋ ਆਪਣੇ ਆਪ ਬਿਨਾਂ ਜਪਣ ਤੋਂ ਹੋ ਰਿਹਾ ਹੈ । ਗਹਬਰ—ਸੰਘਣਾ । ਦਿਲ ਦੇ ਦੀਦੇ—ਬਿਵ ਨੇੜ । ਦਿਬ ਦਿਸ਼ਟੀ—ਦਿਲ ਦੀਆਂ ਅੱਖਾਂ ।

ਅਰਥ :—ਬੇਦਾਂ ਦਾ ਪੜਕੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਅਸਲੀ ਸਿਧਾਂਤ ਨੂੰ ਸਮਝੇ ਬਿਨਾਂ ਅੰਤਰ ਆਤਮੇਂ ਪਦਾਰਥਾਂ ਦੀ ਪ੍ਰਾਪਤੀ ਦੀ ਰੁਚੀ ਵਧਾ ਰਿਹਾ ਹੈ । ਵੇਦਾਂ ਤੋਂ ਚਾਨਣਾ ਲੈ ਕੇ ਆਪਣੀ ਖੋਟੀ ਮਤ ਨੂੰ ਦੂਰ ਨਹੀਂ ਕੀਤਾ ਐਵੇਂ ਮਗਜ਼ ਖਪਾਈ ਵਿਚ ਦਿਨ ਬਤੀਤ ਕਰ ਦਿੱਤਾ । ਜੋ ਬ੍ਰਹਮ ਜਾਪ ਤੋਂ ਅਜਾਪ ਹੈ ਉਸ ਨੂੰ ਤਾਂ ਬਿਚਾਰਦਾ ਨਹੀਂ (ਕਰਮ ਕਾਂਡ) ਘਣੇ ਜੰਗਲ ਵਿਚ ਭਟਕਦਾ ਫਿਰਦਾ ਹੈ । ਜਿਸ ਨੂੰ ਬਾਹਰ ਲਭਦਾ ਫਿਰਦਾ ਹੈ ਓਹ ਤਾਂ ਤੇਰੇ ਦਿਲ ਦੇ ਅੰਦਰ ਹੀ ਹੈ ਰਾਜਾ ਸਾਹਿਬ ਕਬਨ ਕਰਦੇ ਹਨ ਕਿ ਹਿਰਦੇ ਦੀਆਂ ਅਖਾਂ ਖੋਲਣ ਨਾਲ ਦਿਸਦਾ ਹੈ ॥੩੩੯॥

ਭਾਵ :— ਕਾਹੇ ਰੇ ਬਨ ਖੋਜਨ ਜਾਈ ।

ਸਰਬ ਨਿਵਾਸੀ ਸਦਾ ਅਲੋਪਾ ਤੋਹੀ ਸੰਗ ਸਮਾਈ ।

ਪਹੁਪ ਮਧ ਜਿਉਂ ਬਾਸ ਬਸੰਤ ਹੈ ਮੁਕਰ ਮਾਹਿ ਜੈਸੇ ਛਾਈ

ਤੈਸੇ ਹੀ ਹਰ ਵਸੇ ਨਿਰੰਤਰ ਘਟ ਹੀ ਖੋਜੋ ਭਾਈ ।

ਬਾਹਰ ਭੀਤਰ ਏਕੋ ਜਾਣੋ ਇਹ ਗੁਰ ਗਿਆਨ ਬਠਾਈ ।

ਜਨ ਨਾਨਕ ਬਿਨ ਆਪਾ ਚੀਨੇ ਮਿਟੇ ਨ ਭਰਮ ਕੀ ਕਾਈ ।

ਇਕ ਅੱਖਰ ਬਬੇਰਾ ਹੈ ਨਿਵਰਤੀ ਦਾ ਬੈਠ ਪੜ

ਤਜ ਪਰਵਿਰਤੀ ਇਹ ਸ਼ਾਸਤ੍ਰੀ ਨਾਗਰੀ ।

ਛਡ ਕੇ ਸਮੀਪ ਅਬ ਕਿੱਕਰ ਕਨੇਰ ਦਾ ਤੂੰ

ਆਪ ਨੂੰ ਬਚਾਰ ਕੇ ਸੁਗੰਧ ਲੈ ਮਲਾਗਰੀ ।

ਕੁੜ ਦੀ ਕੁਮਤ ਤੇ ਕਿਨਾਰਾ ਫੜ ਨਿਸ ਦਿਨ

ਜਾਣ ਲੈ ਬ੍ਰਹਮ ਕਰ ਬਿਰਤੀ ਇਕਾਗਰੀ ।

ਬਿਚ ਪਰਪੰਚ ਕਿਉਂ ਪਿਆ ਦਾਸ ਭਗਵਾਨ

ਤੁਛ ਸੁਖ ਛਡਕੇ ਅਨੰਦ ਦੇਖ ਸਾਗਰੀ ॥੩੪੦॥

ਪਦ ਅਰਥ :—ਅੱਖਰ—ਬ੍ਰਹਮ ਦੀ ਵੀਚਾਰ । ਨਿਵਰਤੀ—ਤਿਆਗ । ਪਰਵਿਰਤੀ—ਗ੍ਰਹਿਣ । ਸ਼ਾਸਤ੍ਰੀ, ਨਾਗਰੀ—ਲੋਖਾ ਪੱਤਾ । ਕਿਕਰ ਕਨੇਰ—ਮਨਮੁਖ । ਮਲਾਗਰੀ—ਚੰਦਨ ਦੀ ਖੁਬਬੋ (ਭਾਵ ਸਾਧ ਸੰਗਤ) ਕੁਮਤ—ਖੋਟੀ ਮਤ । ਨਿਸਦਿਨ—ਰਾਤ ਦਿਨ ਭਾਵ, ਹਰ ਵੇਲੇ । ਇਕਾਗਰੀ—ਸੁਰਤ ਦਾ ਸੰਕੋਚ । ਪਰਪੰਚ—ਸੰਸਾਰ । ਸਾਗਰੀ—ਬ੍ਰਹਮ ਰੂਪ ਸਮੁੰਦਰ ।

ਅਰਥ :—ਸ਼ਾਸਤ੍ਰੀ ਨਾਗਰੀ ਪੜਕੇ ਲੇਖੇ ਪੱਤੇ ਸਿਖ ਕੇ ਸੰਸਾਰ ਵਿਚ ਫਸਨ ਦਾ ਰਸਤਾ ਹੈ ਇਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਛਡ ਕੇ ਇਕ ਤਿਆਗ ਦਾ ਅੱਖਰ ਪੜ ਲੈ ਤੇ ਪੱਕਾ ਕਰ ਲੈ, ਬਸ ਬਬੇਰਾ ਹੈ । ਵਿਸ਼ਾ ਵਿਕਾਰਾ ਰੂਪ ਕਿਕਰ ਤੇ ਕਨੇਰ ਆਦਿ ਦਾ ਸੰਗ ਛੱਡਕੇ ਸੱਤਸੰਗ ਰੂਪ ਚੰਦਨ ਬਿਰਛ ਦੀ ਸੁਗੰਧੀ ਤੋਂ ਅਨੰਦ ਮਾਣ । ਝੂਠ ਤੇ ਖੋਟ ਪਾਸੇ ਲਿਜਾਨ ਵਾਲੀ ਮੱਤ ਤੋਂ ਕਿਨਾਰਾਕਸ਼ੀ ਕਰ ਤੇ ਬਿਰਤੀ ਇਕਾਗਰ ਕਰਕੇ ਇਕ ਬ੍ਰਹਮ ਦੀ ਵਿਚਾਰ ਕਰ । ਝੂਠੇ ਸੰਸਾਰ ਦੇ ਬੰਧਨਾਂ ਵਿਚ ਕਿਉਂ ਫਸ ਰਿਹਾ

ਹੈ ਰਾਜਾ ਸਾਹਿਬ ਕਬਨ ਕਰਦੇ ਹਨ ਇਹ ਸੰਸਾਰਕ ਛਿਨ ਮਾਤ੍ਰ ਦੇ ਸੁਖਾਂ ਨੂੰ ਛੱਡਕੇ ਅਨੰਦ ਦੇ ਸਾਗਰ ਵਿਚ ਤਾਰੀਆਂ ਲਾ । ੩੪੦॥

ਭਾਵ :— ਕਬੀਰ ਸਮੁੰਦ ਨਾ ਛੋਡੀਐਂ ਜਉ ਅਤਿ ਖਾਰੋ ਹੋਇ ।
ਪੇਖਰ ਪੇਖਰ ਢੂਢਤੇ ਭਲੋ ਨ ਕਹ ਹੈ ਕੋਇ ।
ਕਬੀਰ ਬੋੜੇ ਜਲ ਮਾਛਲੀ ਝੀਵਰ ਮੇਲਿਓ ਜਾਲ ।
ਇਹ ਦੋ ਘਨੇ ਨਹ ਛੂਟ ਸੈ ਫਿਰ ਕਰ ਸਮੁੰਦ ਸਮਾਲ ।
ਔਰਾਂ ਉਪਦੇਸ਼ ਕਰ ਬਚਨ ਅਨੇਕ ਬੋਲ

ਧਾਰਨ ਬਬੇਕ ਨਹੀਂ ਭਾਰੀ ਅਗਿਆਨਗੀ ।
ਪੜ੍ਹਨ ਬਿਹਾਰ ਕੁਲ ਜਾਣ ਲੈ ਕੁਵੈਦ ਤੁਲ
ਕਰਨੀ ਬਿਚਾਰ ਜੇਹੜੀ ਜੁਧ ਦੇ ਸਮਾਨਗੀ ।
ਆਪਣੇ ਹੀ ਆਪ ਨੂੰ ਨਸੀਹਤ ਕੇ ਦੰਮ ਦੰਮ
ਹੋਹੋ ਨ ਬੇਹੋਸ਼ ਫੜ ਐਸੀ ਬੁਧਵਾਨਗੀ ।
ਹਕੀਕਤ ਜੋ ਜਾਣੇ ਬੋਲ ਕਹੁ ਦਾਸ ਭਗਵਾਨ
ਮੋਨ ਰਹੁ ਤਿਸਤੇ ਜੋ ਕਦਰ ਨਦਾਨਗੀ ॥੩੪੧॥

ਪਦ ਅਰਥ :—ਆਗਿਆਨਗੀ—ਮੂਰਖ ਪੁਨਾ । ਬੁਧਵਾਨਗੀ—ਅਕਲ । ਹਕੀਕਤ—ਅਸਲ ਗਲ, ਮਨੋ—ਚੁੱਪ । ਨਦਾਨਗੀ—ਨਹੀਂ ਜਾਣਦਾ ।

ਅਰਥ :—ਹੋਰਨਾਂ ਨੂੰ ਤਾਂ ਬਚਨ ਬੋਲ ਬੋਲ ਸਿਖਿਆ ਦਿੰਦਾ ਹੈ ਤੇ ਆਪ ਧਾਰਨ ਨਹੀਂ ਕਰਦਾ ਇਹ ਬੜੀ ਭਾਰੀ ਭੁਲੇਖੇ ਵਾਲੀ ਗੱਲ ਹੈ । ਪੜ੍ਹਨ ਪੜ੍ਹਾਨ ਤਾਂ ਇਕ ਰੰਗਰੂਟੀ ਦੀ ਨਿਆਈ ਹੈ ਤੇ ਅਮਲ ਕਰਨਾ ਜਾਣੋ ਜੁਧ ਕਰਨ ਦੇ ਸਮਾਨ ਹੈ । ਐਸੀ ਸੋਹਨੀ ਅਕਲ ਨੂੰ ਧਾਰਨ ਕਰ ਜੋ ਹਰ ਦਮ ਆਪਣੇ ਆਪ ਨੂੰ ਹੀ ਸਿਖਿਆ ਦਿੰਦਾ ਹੈ ਇਹੋ ਹੀ ਅਕਲ ਦੀ ਗਲ ਹੈ । ਜੋ ਅਸਲੀ ਗਾਹਕ ਹੈ ਤੇ ਖੋਜੀ ਹੈ ਕਦਰਦਾਨ ਹੈ ਰਾਜਾ ਸਾਹਿਬ ਕਬਨ ਕਰਦੇ ਹਨ ਉਥੇ ਬਚਨ ਬੋਲੋ ਜੋ ਕਦਰ ਕਰਨ ਨਹੀਂ ਜਾਨਣ ਵਾਲਾ ਉਥੇ ਜੁਧ ਹੀ ਭਲੀ ਹੈ ॥੩੪੧॥

ਭਾਵ :—ਲਾਲ ਰੂਪੀ ਨਾਮ ਦੀ ਕਦਰ ਪਾਰਖੂ ਅੱਖ ਦੀ ਜਾਣ ਸਕਦੀ ਹੈ । ਯਾਕੂਤ ਦੀ ਕੀਮਤ ਮੌਤੀ ਬਰਸਾਉਣ ਵਾਲੀ ਅੱਖ (ਭਾਵ ਪਿਆਰ ਦੇ ਅਥਰੂ) ਹੀ ਜਾਣ ਸਕਦੀ ਹੈ ।

ਕਹਨਾ ਜੋ ਹੈ ਬੰਦ ਦਾ ਯਥਾਰਥ ਸਰੇਸ਼ਟ ਬਹੁ
ਤਿਸ ਕੋ ਬਿਚਾਰ ਕਰ ਦੇਖ ਅੰਤ੍ਰੀਵ ਤੂੰ ।

ਅਰਥ ਪਛਾਣ ਕੇ ਪਰੇਮ ਰੱਖ ਆਸਰੇ ਮੇਂ
ਕੁਰਲੀਆਂ ਕਰ ਕਰ ਹੋਹੋ ਨਹੀਂ ਜੀਵ ਤੂੰ ।
ਬ੍ਰਹਮ ਵਿਦਿਆ ਦਾ ਨਿਸ ਦਿਨ ਬਠ ਅਭਿਆਸ ਕਰ
ਰੁਚੀ ਸੇ ਅਰੁਚ ਹੋਇ ਅਮੀ ਰਸ ਪੀਵ ਤੂੰ ।
ਤਿਨਾਂ ਗੁਣਾਂ ਸੇ ਅਤੀਤ ਹੋਇ ਦਾਸ ਭਗਵਾਨ

ਤੁਰੀਆਂ ਮੇਂ ਲੀਨ ਹੋਇ ਬੈਕੁੰਠ ਵਾਸੀ ਥੀਵ ਤੂੰ ॥੩੪੨॥

ਪਦ ਅਰਥ :—ਅੰਤ੍ਰੀਵ—ਅੰਤਰ ਆਤਮੇ । ਰੁਚੀ ਸੇ ਅਰੁਚ—ਆਸਾ ਤੋਂ ਨਿਰਾਸ । ਅਮੀ ਰਸ—ਅੰਮ੍ਰਿਤ ਰਸ । ਤਿਨ ਗੁਣ । ਰਜੋ ਸਤੋ, ਤਮੋ ਰਜੋ—ਰਾਜਿਆਂ ਵਾਲੀ ਬਿਰਤੀ । ਸਤੋ—ਸੰਤਾ ਵਾਲੀ ਬਿਰਤੀ । ਤਮੋ—ਰਾਕਸ਼ਾਂ ਵਾਲੀ ਬਿਰਤੀ । ਅਤੀਤ—ਰਹਿਤ । ਤੁਰੀਆਂ—ਗਿਆਨ ਅਵਸਥਾ ।

ਅਰਥ :—ਬੇਦਾ ਦੇ ਯਥਾਰਥ ਉਪਦੇਸ਼ ਨੂੰ ਵਿਚਾਰ ਕਰਕੇ ਆਪਣੇ ਅੰਦਰ ਝਾਤੀ ਮਾਰ ਆਸਰਾ ਰੂਪ ਜੋ ਬ੍ਰਹਮ ਹੈ ਵੇਦਾਂ ਦੇ ਅਰਥ ਵੀਚਾਰ ਦੁਆਰਾ ਉਸ ਵਿਚ ਪ੍ਰੇਮ ਕਰ । ਓਪਰੇ ਓਪਰੇ ਮਨੋ ਜੀਵ ਭਾਵ ਮਨੋ ਵਿਚ ਨਾ ਰੱਖ ਕਿਉਂਕਿ ਕੁਰਲੀਆਂ ਕੀਤੀਆਂ ਅਸਰ ਨਹੀਂ ਹੋ ਸਕਦਾ । ਬ੍ਰਹਮ ਵਿਦਿਆ ਦੇ ਅਭਿਆਸ ਦਾ ਇਹ ਫਲ ਹੈ ਕਿ ਸੰਸਾਰਕ ਰੁਚੀਆਂ ਤੋਂ ਬਿਰਤੀ ਅਰੁਚ ਹੋ ਜਾਂਦੀ ਹੈ ਤਾਂ ਹੀ ਨਾਮ ਰੂਪ ਅੰਮ੍ਰਿਤ ਰਸ ਨੂੰ ਪੀਣਾ ਕਰੀਦਾ ਹੈ । ਤ੍ਰਿਗੁਣੀ ਮਾਇਆ ਤੋਂ ਰਹਿਤ ਹੋ ਕੇ ਰਾਜਾ ਸਾਹਿਬ ਕਥਨ ਕਰਦੇ ਹਨ ਗਿਆਨਵਾਨ ਦੀ ਅਵਸਥਾ ਪ੍ਰਾਪਤ ਕਰਕੇ ਸੱਚ ਖੰਡ ਦਾ ਵਾਸੀ ਹੋ ॥੩੪੨॥

ਮਾਇਆ ਰੂਪ ਨਦੀ ਸਾਬ ਫੁਰਨੇ ਦੇ ਰਚ ਕਰ
ਹੋਇ ਰਿਹਾਂ ਦੀਨ ਆਪ ਆਪਨੇ ਹੀ ਫੇਰ ਸੇ ।

ਬਿਚ ਪਰਵਾਹ ਅਜੇ ਗਾਫਲ ਸੁਭਾਉ ਛਡ
ਸੁਰਤ ਸੰਭਾਲ ਬਚ ਘੁਮਣ ਦੀ ਘੇਰ ਸੇ ।

ਬੋਲਣ ਸੰਸਾਰ ਨਾਗ ਤੰਦੂਏ ਤੇ ਮਗਰ ਮੱਛ
ਮਾਰਨ ਲਪੇਟਾ ਬਚੁ ਇਨਕੀ ਪਰੇਰ ਸੇ ।

ਵੈਰੀ ਪੰਜ ਤੇਰੇ ਇਹੁ ਨਦਾਨ ਦਾਸ ਭਗਵਾਨ
ਕਰ ਕਤਲਾਮ ਅਬ ਗਿਆਨ ਸਮਸ਼ੇਰ ਸੇ ॥੩੪੩॥

ਪਦ ਅਰਥ :—ਪਰਵਾਹ—ਬਹਾਓ । ਨਾਗ, ਤੰਦੂਏ, ਮਗਰਮੱਛ—ਕਾਮ ਕਰੋਧ, ਲੋਭ ਆਦਿ । ਕਤਲਾਮ—ਕਤਲ ਕਰਨਾ । ਸਮਸ਼ੇਰ—ਤਲਵਾਰ ।

ਅਰਥ :—ਮਾਇਆ ਰੂਪ ਤ੍ਰਿਸ਼ਨਾ ਦੀ ਬੈਤਰਨੀ ਨਦੀ ਜੋ ਆਪਣੇ ਫੁਰਨੇ ਨਾਲ ਰਚਕੇ ਇਸ ਦੇ ਗੋੜ ਵਿਚ ਪੈ ਗਿਆ ਹੈ । ਅਜੇ ਤੇਰੀ ਜੀਵਨ ਰੂਪ ਨਦੀਆਂ ਪਰਵਾਹ ਵਿਚ ਹੀ ਹੈ ਗਾਫਲੀ ਦਾ ਸੁਭਾ ਛਡਕੇ ਸੁਰਤ ਸੰਭਾਲ ਕੇ ਘੁਮਣ ਘੇਰੀ ਤੋਂ ਬਚ । ਪੰਜ ਕਾਮ, ਕਰੋਧ, ਲੋਭ, ਮੋਹ ਅਹੰਕਾਰ ਜੋ ਸੱਚ ਤੰਦੂਏ ਤੇ ਮਗਰਮੱਛ ਦੀ ਨਿਆਈ ਹਨ । ਇਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਲਪੇਟ ਤੋਂ ਪਰੇ ਰਹਿਕੇ ਆਪਣਾ ਆਪ ਬਚਾ । ਇਹ ਜੋ ਤੇਰੇ ਪੰਚ ਵੈਰੀ ਹਨ ਰਾਜਾ ਸਾਹਿਬ ਕਥਨ ਕਰਦੇ ਹਨ ਗਿਆਨ ਦੀ ਤਲਵਾਰ ਨਾਲ ਇਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਅਲਖ ਮੁਕਾ ਦੇ ॥੩੪੩॥

ਭਾਵ :—ਗਿਆਨ ਦੀ ਤਲਵਾਰ ਨਾਲ (ਵੈਰੀਆਂ) ਕਾਮ ਕਰੋਧ ਨੂੰ ਜਿਤਣ ਦਾ ਜ਼ਿਕਰ ਦਸਮ ਗੁਰੂ ਦੀ ਰਚਨਾ ਵਿਚ ਇਉਂ ਲਿਖਿਆ ਹੈ :—

ਧਨ ਜੀਅ ਕੋ ਤਾਹਿ ਕੋ ਜਗ ਮੈ,
ਮੁਖ ਤੇ ਹਰਚਿਤ ਮਹਿ ਜੁਪ ਵਿਚਾਰੈ ।

ਦੇਹ ਅਨਿਤ ਨ ਨਿਤ ਰਹੈ ਜੱਸ ਨਾਵ ਚੜ੍ਹੈ ਭਵ ਸਾਗਰ ਤਾਰੈ ।

ਧੀਰਜ ਧਾਮ ਬਨਾਇ ਸੁ ਇੱਤ ਤਨ
ਜੱਸ ਨਾਵ ਚੜ੍ਹੇ ਭਵ ਸਾਗਰ ਤਾਰੈ ।

ਗਿਆਨੇ ਕੀ ਬਚਨੀ ਮੋਨ ਹਾਥਲੈ ਕਾਤੁਰਤਾ ਕੁਤਵਾਰ ਬੁਹਾਰੈ ।

ਕਾਮ ਤੇ ਕਰੋਧ, ਲੋਭ, ਮੋਹ ਔ ਅਹੰਕਾਰ ਪੰਜ

ਬਿਸ਼ੇ ਬਲਵਾਨ ਬਿਚ ਛਾਏ ਅੰਗ ਅੰਗ ਹੀ ।

ਮਿਤ੍ਰ ਬਨਾਇ ਪਤਿਆਇ ਕਰ ਮਾਰਨ ਇਹ

ਕੀਤਾ ਹੀ ਸੁਦਾਈ ਤੇ ਪਲਾਈ ਤੁਧ ਭੰਗ ਹੀ ।

ਹੋਇਆ ਜੇ ਨਵਾਲ ਤਤ ਕਾਲ ਮੁਠ ਲਿਆ ਜਾਣ

ਬਚਦਾ ਹੈ ਤਾਂ ਹੀ ਕਰੇ ਇਨ੍ਹਾਂ ਬਦਰੰਗ ਹੀ ।

ਫੜ ਤਕੜਾਈ ਤੂੰ ਨਦਾਨ ਦਾਸ ਭਗਵਾਨ

ਖੁਬ ਛਟਕਾਉ ਗਿਆਨ ਰੂਪ ਲੈ ਤੁਫੰਗ ਹੀ ॥੩੪੪॥

ਪਦ ਅਰਥ :—ਬਦਰੰਗ—ਜਿਤ ਲੈਣਾ । ਮੁੱਠ—ਮਾਰਨਾ । ਛਟਕਾਉ—ਮਾਰਨਾ ।
ਤੁਫੰਗ—ਬੰਦੂਕ ।

ਅਰਥ :—ਕਾਮ ਕਰੋਧ ਆਦਿ ਤੇ ਇਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਪੰਜ ਵਿਸ਼ੇ (ਸ਼ਬਦ, ਸਪਰਸ, ਰੂਪ, ਰਸ, ਗੰਧ) ਅੰਗ ਅੰਗ ਵਿਚ ਸਮਾਏ ਹੋਏ ਹਨ । ਬੜੇ ਮਿਠੇ ਪਿਆਰੇ ਹੋ ਕੇ ਤੇਰੇ ਤੇ ਵਾਰ ਕਰਦੇ ਹਨ ਤੈਨੂੰ ਲਾਲਸਾ ਰੂਪ ਭੰਗ ਪਲਾ ਕੇ ਸੁਦਾਈ ਕੀਤਾ ਹੋਇਆ ਹੈ । ਇਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਸੁਭ ਗੁਣਾਂ (ਸਤ ਸੰਤੋਖ ਦਇਆ ਧਰਮ ਆਦਿ) ਨਾਲ ਬਦਰੰਗ ਕਰਦੇ ਜੇ ਅਵੇਸਲਾ ਹੋਇਆ ਤਾਂ ਝੱਟ ਤੇਰੇ ਤੇ ਵਾਰ ਕਰਕੇ ਕਾਬੂ ਪਾ ਲੈਣਗੇ । ਖਬਰਦਾਰ ਹੋ ਕੇ ਗਿਆਨ ਰੂਪ ਬੰਦੂਕ ਲੈ ਕੇ ਰਾਜਾ ਸਾਹਿਬ ਕਬਨ ਕਰਦੇ ਹਨ ਇਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਜਿਤ ਲੈ ॥੩੪੪॥

ਹੋਇ ਰਿਹਾ ਜੀਵ ਅਬ ਪੱਚ ਪਰਪੰਚ ਵਿਚ

ਅਸਲਾ ਅਨਾਦ ਹੀ ਬ੍ਰਹਮ ਦਿਲਦਾਰ ਸੀ ।

ਕਰਕੇ ਨਿਆਉਂ ਆਪ ਆਪ ਹੀ ਬਚਾਰੁ ਪਾਇਆ

ਇਤਨਾ ਅਜਾਬੁ ਬਣ ਠੱਗ ਤੈਂ ਬਨਾਰਸੀ ।

ਕਾਰ ਓਹੋ ਸ਼ਾਂਭਦਾ ਹੈ ਮੁੜ ਫੇਰ ਹੋ ਭੌਂਦੂਆ

ਕਿਉਂ ਬਾਸ਼ਨਾ ਬਕਾਰ ਅਗੇ ਕੀਤਾ ਤੂੰ ਖੁਆਰ ਸੀ ।

ਛਡ ਚਤੁਰਾਈ ਤੂੰ ਨਦਾਨ ਦਾਸ ਭਗਵਾਨ

ਹੋਇਕੇ ਬੇਖੁਦ ਖੁਦ ਰੂਪ ਦੀ ਲੈ ਵਾਰਸੀ ॥੩੪੫॥

ਪਦ ਅਰਥ :—ਪਰਪੰਚ—ਸੰਸਾਰ । ਪੱਚ—ਖਚਤ ਹੋ ਕੇ । ਅਨਾਦ—ਜਿਸ ਦਾ ਮੁੱਢ ਨਹੀਂ ਭਾਵ ਆਦਿਰਹਿਤ । ਬਾਸ਼ਨੀ ਠੱਕ—ਦਖਾਵੇ ਦੇ ਸਾਧ । ਬਾਸ਼ਨ ਬਕਾਰ—ਵਿਕਾਰਾਂ ਦੀ ਇੱਛਾ । ਬੇਖੁਦ—ਅਹੰਕਾਰ ਰਹਿਤ । ਵਾਰਸੀ—ਮਾਲਕੀ ।

ਅਰਥ :—ਇਹ ਤਾਂ ਬ੍ਰਹਮ ਦਾ ਸਰੂਪ ਸੀ ਐਪਰ ਮਾਇਆ ਦੀ ਉਪਾਧੀ ਦੇ ਕਾਰਨ ਸੰਸਾਰ

ਦੇ ਪ੍ਰਭਾਵ ਹੇਠ ਜੀਵ ਰੂਪ ਵੱਖਰਾ ਪ੍ਰਤੀਤ ਕਰਦਾ ਹੈ । ਆਪਣੇ ਆਪ ਨੂੰ ਬਚਾਕੇ ਦੇਖ ਕਿ ਬਨਾਵਟ ਵਿਚ ਫੱਸਕੇ ਤਾਂ ਹੀ ਇਤਨਾ ਦੁਖ ਉਠਾਇਆ ਹੈ । ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਵਿਸ਼ੇ ਵਾਸ਼ਨਾ ਨੇ ਤੇਨੂੰ ਅਗੇ ਖੁਆਰ ਕੀਤਾ ਸੀ ਫੇਰ ਮੁੜ ਸੁਦਾਈਆਂ ਉਨ੍ਹਾਂ ਵਿਚ ਹੀ ਫਸਦਾ ਹੈ । ਹੇ ਨਦਾਨ ਜੀਵ ਸਾਰੀਆਂ ਅਕਲ ਦੀਆਂ ਚਤੁਰਾਈਆਂ ਛੱਡਕੇ ਰਾਜਾ ਸਾਹਿਬ ਕਥਨ ਕਰਦੇ ਹਨ ਕਿ ਨਿਰਹੰਕਾਰ ਹੋ ਕੇ ਆਪਣੇ ਸਰੂਪ ਦਾ ਮਾਲਕ ਬਣ । ੩੪੫॥

ਐਹਮਕ ਅਦਾਇ ਭੈੜੀ ਤੇਰੇ ਬਿਚ ਐਸੀ ਪਈ

ਰਚੇਂ ਦੁਰਲਭ ਜਾਣ ਕਾਰਜ ਪਤੰਤਰੀ ।

ਪ੍ਰਵਿਰਤ ਦੀ ਓਰ ਮੁੜ ਤੁਰਤ ਤਿਆਰ ਹੋਏਂ

ਕਰੇਂ ਤੂੰ ਬੁਲਾਉ ਵਲ ਆਵੇਂ ਜਾ ਸੁਤੰਤਰੀ ।

ਸੁਖਾਂ ਦੀ ਹੈ ਖਾਣ ਅਤੇ ਦੁਖਾਂ ਦੀ ਦੁਕਾਨ ਬੰਦ

ਗੋਸ਼ੇ ਹੋਇ ਜਾਣੀਏ ਬਹਾਰ ਇਹ ਅੰਤਰੀ ।

ਮਨ ਦੀ ਮਰੋੜੀ ਵਲ ਦੇਖ ਦਾਸ ਭਗਵਾਨ

ਲੈਣ ਨਾਂ ਅਨੰਦ ਦੇ ਖਰਾਬ ਤੇਰਾ ਮੰਤਰੀ । ੩੪੬॥

ਪਦ ਅਰਥ :—ਐਹਮਕ—ਮੂਰਖ । ਅਦਾਇ—ਸੁਭਾ । ਦੁਰਲਭ—ਨਾ ਲਭਨ ਵਾਲਾ ਪਤੰਤਰੀ—ਮਹਤਾਜੀ । ਸੁਤੰਤਰੀ—ਅਜਾਦੀ । ਬਹਾਰ—ਮੋਜ । ਅੰਤਰੀ—ਅੰਦਰ ਦੀ । ਮਰੋੜੀ—ਉਲਟਾ ਸੁਭਾ । ਮੰਤਰੀ—ਵਜੀਰ ।

ਅਰਥ :—ਜਿਹੜੇ ਕੰਮਾਂ ਦੇ ਕਰਨੇ ਕਰਕੇ ਇਹ ਬੱਧਾ ਜਾਂਦਾ ਹੈ ਉਨ੍ਹਾਂ ਕੰਮਾਂ ਨੂੰ ਦੁਰਲਭ ਜਾਣ ਕੇ ਭੈੜੀ ਵਾਦੀ ਕਰਕੇ ਬੜਾ ਛੇਤੀ ਫਸਦਾ ਹੈ । ਜੇਕਰ ਆਜ਼ਾਦ ਹੋਣ ਦਾ ਰਸਤਾ ਦਸਿਆ ਜਾਵੇ ਤਾਂ ਬੜੇ ਟਾਲ ਮਟੋਲੇ ਕਰਦਾ ਹੈ ਤੇ ਫਸਾਉਣ ਵਾਲੇ ਕੰਮ ਲਈ ਤੁਰਤ ਤਿਆਰ ਹੋ ਜਾਂਦਾ ਹੈ । ਇਹ ਜੋ ਅੰਤਰ ਆਤਮੇਂ ਅਨੰਦ ਦੀ ਬਹਾਰ ਹੈ ਇਸ ਦਾ ਅਨੰਦ ਦੁਨੀਆਂ ਤੋਂ ਪਾਸੇ ਹੋ ਕੇ ਹੀ ਮਾਣ ਸਕੀਦਾ ਹੈ । ਜਿਸ ਅਨੰਦ ਨੂੰ ਪ੍ਰਾਪਤ ਕਰਕੇ ਸੁਖਾਂ ਦੀ ਖਾਣ ਮਿਲ ਜਾਂਦੀ ਹੈ ਤੇ ਦੁੱਖਾਂ ਦੀ ਦੁਕਾਨ ਬੰਦ ਹੋ ਜਾਂਦੀ ਹੈ । ਮਨ ਰੂਪੀ ਵਜੀਰ ਬੜਾ ਖਰਾਬ ਹੈ ਰਾਜਾ ਸਾਹਿਬ ਜੀ ਕਥਨ ਕਰਦੇ ਹਨ ਇਹ ਹਮੇਸ਼ਾਂ ਹੀ ਜੀਵ ਨੂੰ ਉਲਟੀ ਮਤ ਦਿੰਦਾ ਹੈ । ੩੪੬॥

ਭਾਵ :— ਫਰੀਦਾ ਜਿਨ੍ਹੀ ਕੰਮੀ ਨਾਹਿ ਗੁਣ ਤੇ ਕਮੜੇ ਵਿਸਾਰ ।

ਮਤ ਸਰਮਿੰਦਾ ਥੀਵਹੀ ਸਾਈਂ ਦੇ ਦਰਬਾਰ ।

ਬੁਰੇ ਕਾਮ ਕੇਂ ਉਠ ਖਲੋਇਆ ।

ਨਾਮ ਕੀ ਬੇਲਾ ਪੈ ਪੈ ਸੋਇਆ ।

ਬਾਲਕ ਅਵਸਥਾ ਹੈ ਮੁੜ ਅਗਿਆਨ ਗੁੰਗ

ਕਰੇ ਅਪਰਾਪਤ ਪਦਾਰਥਾਂ ਦੀ ਇਛਿਆ ।

ਜੁਵਾ ਹੋਵੇ ਜਬ ਤਦ ਮਦ ਵਿਖੇ ਹੋਇ ਕਰ

ਚਿਤਵਤ ਕਾਂਮ ਖਾਸ ਸਮਝੇ ਨਾ ਸਿਛਿਆ ।

ਜਰਾ ਜਦੋਂ ਆਵੇ ਕਫ ਖਾਂਸੀ ਆ ਦੁਵਾਵੇ
ਗੁਝੀ ਤ੍ਰਿਸ਼ਨਾ ਜਲਾਵੇ ਨਹੀਂ ਹੋਵਤ ਅਨਿਛਿਆ ।
ਕਾਲ ਸਿਰ ਦੰਢ ਨਹੀਂ ਗਿਆਨ ਪ੍ਰਚੰਡ ਜਬ
ਦਾਸ ਭਗਵਾਨ ਹੁਣ ਕੋਣ ਕਰੇ ਰਿਛਿਆ ॥੩੪੭॥

ਪਦ ਅਰਥ :—ਅਪਰਾਪਤ—ਨਾ ਪ੍ਰਾਪਤ ਹੋਣ ਵਾਲੇ । ਜੁਵਾ—ਜੁਆਨੀ । ਮਦ—ਨਸ਼ਾ ।
ਜਰਾ—ਬੁਢੇਪਾ । ਕਫ—ਬਲਰਾਮ । ਅਨਿਛਿਆ—ਇਛਿਆ ਰਹਿਤ । ਪ੍ਰਚੰਡ—ਪ੍ਰਕਾਸ਼ ।
ਰਿਛਿ—ਰਾਖੀ, ਬਚਾਓ ।

ਅਰਥ :—ਬਾਲ ਅਵਸਥਾ ਵਿਚ ਮੂਰਖ ਅਗਿਆਨੀ ਤੇ ਗੁੰਗਾ ਹੋਣ ਕਰਕੇ ਜੇਹੜੇ ਪਦਾਰਥ
ਪ੍ਰਾਪਤ ਨਹੀਂ ਹੋ ਸਕਦੇ ਜਾਂ ਦੁਖਦਾਈ ਹਨ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਇਛਿਆ ਕਰਦਾ ਹੈ (ਚੰਚਲ ਮੱਤ ਬਾਰਕ
ਬਪਰੇ ਕੀ ਸਬਰ ਅਗਨਿ ਕਰ ਮੇਲੇ) ਜੁਆਨੀ ਦੀ ਅਵਸਥਾ ਵਿਚ ਕਾਮ ਚੇਸ਼ਟ ਦੇ ਨਸ਼ੇ ਵਿਚ
ਭਲੇ ਦੀ ਕੋਈ ਗਲ ਸੁਣਦਾ ਹੀ ਨਹੀਂ ਜਦੋਂ ਬੁਢੇਪਾ ਆ ਜਾਂਦਾ ਹੈ ਤਾਂ ਬਲਰਾਮ ਤੇ ਖਾਂਸੀ ਦਾ
ਜ਼ੋਰ ਪੈ ਜਾਂਦਾ ਹੈ ਤੇ ਗੁਝੀ ਤ੍ਰਿਸ਼ਨਾ ਦੀ ਅੱਗ ਤੇ ਲਾਲਸਾ ਸਾੜਦੀ ਰਹਿੰਦੀ ਹੈ । ਅਗਿਆਨੀ
ਮਨੁਖ ਦੇ ਸਿਰ ਤੇ ਜਦੋਂ ਕਾਲ ਦਾ ਡੰਡਾ ਵੱਜਦਾ ਹੈ । ਰਾਜਾ ਸਾਹਿਬ ਜੀ ਕਥਨ ਕਰਦੇ ਹਨ ਫੇਰ
ਕੋਈ ਰਾਖੀ ਕਰਨੇ ਵਾਲਾ ਨਹੀਂ ਹੈ ॥੩੪੭॥

ਮੰਨ ਲੈ ਨਦਾਨ ਇਕ ਮੱਤ ਤੁਝ ਆਖਦਾ ਹਾਂ
ਭਵੇਂ ਨ ਚੁਰਾਸੀ ਵਾਲੇ ਜਿਤ ਕਰ ਗੋੜ ਤੂੰ ।
ਮਿਤ੍ਰ ਬਨਾਏ ਜਿਨੀ ਪਲਟੇ ਦੇ ਬਿਚ ਪਾਇਆ
ਹੋਹ ਗੁਸ਼ਿਆਰ ਜੜ ਤਿਨਾਂ ਦੀ ਉਖੇੜ ਤੂੰ ।
ਫੈਂਕ ਦੇ ਫਸਾਦ ਆਪ ਹੋਇ ਗੁਸ਼ਿਆਰ ਰਹੁ
ਭੁਲ ਨਹੀਂ ਕਰ ਫੇਰ ਪੰਚਨ ਕਾ ਨੇੜ ਤੂੰ ।
ਮਾਰਨੇ ਦੇ ਵਾਲਾ ਕੋਈ ਨਹੀਂ ਦਾਸ ਭਗਵਾਨ
ਆਪ ਹੀ ਸਹੇੜ ਪਾਇ ਲੈਂਦਾ ਗਲ ਫੇੜ ਤੂੰ ॥੩੪੮॥

ਪਦ ਅਰਥ :—ਪਲਟੇ—ਉਲਟੇ ਪਾਸੇ । ਪੰਚਨ—ਕਾਮ ਕ੍ਰੋਧ ਆਦਿ । ਨੇੜ—ਸੰਗ ।
ਫੇੜ—ਬਦੀ ।

ਅਰਥ :—ਹੋ ਅਨਜਾਣ ਬੰਦੇ ਇਕ ਗੱਲ ਤੈਨੂੰ ਆਖਦੇ ਹਾਂ ਜੇ ਮੰਨ ਲਵੇਂ ਤਾਂ ਚੋਰਾਸੀ ਦੇ
ਗੋੜ ਤੋਂ ਬਚ ਜਾਏਗਾ । ਇਨ੍ਹਾਂ ਪੰਜਾਂ ਚੋਰਾਂ ਨੇ ਤੈਨੂੰ ਮਿਤ੍ਰ ਬਣਾਕੇ ਜਨਮ ਮਰਨ ਦੇ ਗੋੜ ਵਿਚ
ਪਾ ਦਿੱਤਾ । ਖਬਰਦਾਰ ਹੋਕੇ ਇਨ੍ਹਾਂ ਦਾ ਮੁਕਾਬਲਾ ਕਰਕੇ ਇਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਖਤਮ ਕਰ ਦੇ । ਸਾਰੇ ਫਸਾਦ
ਦੀ ਜੜ੍ਹ ਹਨ ਇਨ੍ਹਾਂ ਤੋਂ ਬਚਕੇ ਇਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਲਪੇਟ ਤੋਂ ਗੁਸ਼ਿਆਰੀ ਨਾਲ ਬਚਾ ਕਰਕੇ ਫੇਰ ਇਨ੍ਹਾਂ
ਦਾ ਭੁਲਕੇ ਭੀ ਨੇੜ ਨਾ ਕਰ । ਇਹ ਜੀਵ ਤਾਂ ਅਮਰ ਹੈ । ਰਾਜਾ ਸਾਹਿਬ ਜੀ ਕਥਨ ਕਰਦੇ ਹਨ
ਇਹ ਜੀਵ ਮਨ, ਮਾਇਆ ਦੇ ਅੰਡੇ ਚੜਕੇ ਚਉਰਾਸੀ ਦੀ ਫਾਹੀ ਗਲ ਪਾ ਲੈਂਦਾ ਹੈ ॥੩੪੮॥

ਤੇਰਾ ਜੇਹਾ ਮਹਾਂ ਘਾਤੀ ਹੋਰ ਨ ਨਦਾਨ ਕੋਈ
 ਤ੍ਰਿਸ਼ਨਾਂ ਦੇ ਤਾਉ ਬਿਚ ਰਾਤ ਦਿਨੇ ਤਪਦਾਂ ।
 ਦੁਖ ਘਣੇ ਪਾਂਵਦਾ ਹੈਂ ਖਾਣਿਓ ਗਵਾਇ ਮਤ
 ਕਰਕੇ ਗੁਨਾਹ ਆਪ ਆਪ ਵਿਚ ਖਪਦਾਂ ।
 ਆਪ ਰਚ ਜਾਲ ਵਾਂਗ ਡਾਵਰੇ ਦੇ ਫਸ ਕਹੋਂ
 ਬਖਸ਼ੇਗਾ ਰੱਬ ਤਕਲੀਫ ਸਭ ਅਪਦਾਂ ।
 ਕਹਣਾ ਤੇਰਾ ਝੂਠ ਇਹ ਨਦਾਨ ਦਾਸ ਭਗਵਾਨ
 ਜਾਵਣ ਅਜਾਈਂ ਜੋ ਕਲਾਮ ਮੂੰਹੋਂ ਜਪਦਾਂ ॥੩੪੯॥

ਪਦ ਅਰਥ :—ਡਾਵਰੇ—ਕਾਹਣਾ, ਅਟੇਰੂ । ਅਪਦਾਂ—ਦੁੱਖ ।

ਅਰਥ :—ਤੇਰੇ ਵਰਗਾ ਮਹਾਂ ਪਾਪੀ ਹੋਰ ਕੋਈ ਨਹੀਂ ਜੇਹੜਾ ਰਾਤ ਦਿਨੋਂ ਤ੍ਰਿਸ਼ਨਾ ਦੀ ਅੱਗ ਵਿਚ ਸੜ ਰਿਹਾ ਹੈ । ਇਸ ਦਾ ਕਾਰਨ ਏਹੀ ਹੈ ਜੋ ਭੁਲੇਖੇ ਵਿਚ ਪੈਕੇ ਗੁਨਾਹ ਕਰਕੇ ਬਹੁਤੇ ਦੁਖ ਭੋਗਦਾ ਹੈ । ਆਪਣੇ ਆਪ ਵਿਚ ਖਪਦਾ ਹੈ । ਆਪ ਹੀ ਤਾਂ ਭੈੜੇ ਕੰਮ ਕਰਕੇ ਉਸ ਕੈਹਣੇ ਦੀ ਤਰ੍ਹਾਂ ਜਾਲ ਵਿਚ ਫਸ ਜਾਂਦਾ ਹੈ ਤੇ ਫੇਰ ਮੂੰਹੋਂ ਕਹਿੰਦਾ ਹੈ ਕਿ ਸਾਰੇ ਦੁੱਖ ਤੇ ਤਕਲੀਫਾਂ ਰੱਬ ਬਖਸ਼ੇਗਾ । ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਦੁਖਾਂ ਨੂੰ ਦੂਰ ਕਰਨ ਲਈ ਕਈ ਜਾਪ ਭੀ ਮੂੰਹੋਂ ਕਰਦਾ ਹੈ ਰਾਜਾ ਸਾਹਿਬ ਜੀ ਕਬਨ ਕਰਦੇ ਹਨ ਇਹ ਸਭ ਕੁਝ ਕਹਿਣਾ ਤੇਰੇ ਲਈ ਝੂਠਾ ਹੈ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦੁੱਖਾਂ ਤੋਂ ਬਚਿਆ ਨਹੀਂ ਜਾ ਸਕਦਾ ॥੩੪੯॥

ਭਾਵ :—“ਲੋੜੇ ਦਾਖ ਬਜ਼ੋਰੀਆਂ ਕਿੱਕਰ ਬੀਜੇ ਜੱਟ ।

ਹੰਢੇ ਉਨ ਕਤਾਇਦਾ ਪਹਦਾ ਲੋੜੇ ਪੱਟ ।

ਇਹ ਸਰੀਰ ਕਰਮ ਕੀ ਧਰਤੀ ਜੋ ਬੋਵੈ ਸੋ ਖਾਤ ।”

ਗੱਲਾਂ ਬਾਤਾਂ ਬਿਚ ਦਿਨ ਸਾਰਾ ਹੀ ਬਤੀਤ ਹੁਆ

ਆਲਸ ਦਬਾਯਾ ਜਬ ਆਈ ਫਿਰ ਰੈਣ ਤ

ਸੁਤਿਆਂ ਬਿਹਾਇ ਗਈ ਕੰਨ ਨ ਉਕਾਸਿਆ ਹੈ

ਗਾਫਲ ਗਵਾਈ ਗਲ ਕਰ ਕਰ ਸੈਨਤਾਂ ।

ਹੀਰੇ ਜੈਸਾ ਜਨਮ ਅਜਾਈ ਜਾਏ ਨਾਮ ਬਿਨ

ਪਰਤ ਕੇ ਪੇਖਿਆ ਪਰੇਮ ਵਾਲੇ ਨੈਨਤਾਂ ।

ਲੱਦ ਜਾਂਵਦਾ ਜਹਾਨ ਅੱਖੀਂ ਦੇਖ ਦਾਸ ਭਗਵਾਨ

ਬੜਾ ਅਫਸੋਸ ਕੈਸੇ ਆਮਦੀ ਹੈ ਚੈਨ ਤਾਂ ॥੩੫੦॥

ਪਦ ਅਰਥ :—ਰੈਣ—ਰਾਤ । ਸੈਨ—ਸੁੱਤੇ ਹੀ । ਅਜਾਈ—ਬੇਅਰਥ । ਲੱਦ ਜਾਂਵਦਾ—ਤੁਰਿਆ ਜਾਂਦਾ ਹੈ ।

ਅਰਥ :—ਸਾਰਾ ਦਿਨ ਫਜ਼ੂਲ ਗੱਲਾਂ ਵਿਚ ਲੰਘਾ ਦਿੱਤਾ ਰਾਤ ਨੂੰ ਆਲਸ ਦੇ ਕਾਰਨ ਸੁਤਿਆ ਹੀ ਬਤੀਤ ਕਰ ਦਿੱਤੀ । ਭਾਵ :

ਰੈਣ ਗਵਾਈ ਸੋਇਕੇ ਦਿਵਸ ਗਵਾਇਆ ਖਾਇ ।

ਹੀਰੋ ਜੈਸਾ ਜਨਮ ਹੈ ਕਉਡੀ ਬਦਲੇ ਜਾਏ ।

ਸੁਤਿਆ ਹੀ ਬੀਤ ਗਈ ਪਾਸਾ ਨਾ ਪਰਤਿਆ ਗਾਫਲੀ ਵਿਚ ਬੇ ਅਰਥ ਸਮਾਂ ਗੁਆ ਦਿੱਤਾ। ਇਹ ਹੀਰੋ ਵਰਗਾ ਅਮੋਲਕ ਜਨਮ ਸਿਮਰਨ ਤੋਂ ਬਿਨਾਂ ਬੇ ਅਰਥ ਜਾਂਦਾ ਹੈ । ਪਰ ਇਹ ਪਤਾ ਤੱਦ ਲੱਗਾ ਜਦੋਂ ਸੋਝੀ ਆਈ ਕਦੋਂ ਜਦ ਪਰੇਮ ਦੀਆਂ ਅੱਖਾਂ ਨਾਲ ਤਕਿਆ । ਬੜੇ ਅਫਸੋਸ ਨਾਲ ਰਾਜਾ ਸਾਹਿਬ ਉਪਦੇਸ਼ ਦਿੰਦੇ ਹਨ ਤੇ ਕਹਿੰਦੇ ਹਨ ਕਿ ਅੱਖੀਂ ਜਹਾਨ ਨੂੰ ਤੁਰਿਆ ਜਾਂਦਿਆਂ ਦੇਖਕੇ ਭਲਾ ਮਨ ਨੂੰ ਚੈਨ ਕਿਵੇਂ ਪੈ ਸਕਦੀ ਹੈ । ੩੫੦॥

ਉਤਮ ਸਰੀਰ ਇਹ ਮਾਣਸ ਚੁਰਾਸੀ ਵਿਚ

ਕਦਰ ਪਛਾਣ ਕਰੁ ਕੰਮਨ ਗਲੀਜ਼ ਤੂੰ ।

ਬੂਹਾ ਇਹ ਨਕਾਲ ਦਾ ਹੈ ਅੱਖੀਆਂ ਨ ਮੀਟ ਲੰਘ

ਜੋਜਨਾ ਦਾ ਭੁਲਾ ਆਇਆ ਉਪਰ ਦਲੀਜ਼ ਤੂੰ ।

ਸਾਰ ਨਹੀਂ ਲਏਂਗਾ ਜੇ ਹਿਮਤ ਬਗੈਰ ਅਬ

ਜੁਬਾ ਪਰਜੇਤ ਫੇਰ ਭਵੇਂਗਾ ਅਜੀਜ਼ ਤੂੰ ।

ਹੋਇ ਨਿਰਬਾਸ ਬਿਸਰਾਮ ਦਾਸ ਭਗਵਾਨ ।

ਕਾਰਨ ਭੁਆਲੀ ਜਾਣ ਬਾਸਨਾ ਹੀ ਬੀਜ਼ ਤੂੰ । ੩੫੧॥

ਪਦ ਅਰਥ :— ਮਾਣਸ-ਮਨੁੱਖ। ਗਲੀਜ਼-ਗੰਦੇ। ਨਿਕਾਲ-ਛੁਟਕਾਰਾ। ਜੋਜਨਾ-ਚਾਰ ਕੌਰ ਦਾ ਇਕ ਜੋਜਨ ਭਾਵ ਕੀਈ ਕੋਸ। ਅਜੀਜ਼-ਹੋ ਪਿਆਰੇ। ਨਿਰਬਾਸ-ਵਾਸਨਾ ਰਹਿਤ, ਅਫੁਰ। ਭੁਆਲੀ-ਚੁਰਾਸੀ ਦਾ ਗੋੜ। ਬੀਜ਼-ਮੁੱਢ।

ਅਰਥ :— ਚਉਰਾਸੀਹ ਲੱਖ ਜੂਨਾਂ ਵਿਚ ਮਨੁੱਖਾਂ ਦੇ ਉਤਮ ਗਿਣੀ ਜਾਂਦੀ ਹੈ ਇਸ ਦੀ ਕਦਰ ਕਰਦੇ ਹੋਏ ਗੰਦੇ ਕੰਮ ਨਾ ਕਰ। ਇਸ ਗੋੜ ਵਿਚੋਂ ਛੁਟਕਾਰਾ ਪਾਉਣ ਦਾ ਹੁਣੇ ਹੀ ਵੇਲਾ ਹੈ ਮਾਇਆ ਦੀ ਮੋਹ ਰੂਪ ਨੀਂਦ ਵਿਚ ਅਵੇਸਲਾ ਨਾ ਹੋ ਕਿਉਂਕਿ ਕਈ ਜੂਨਾਂ ਦਾ ਭੁਲਾ ਹੁਣ ਮਨੁੱਖ ਦੀ ਜੂਨ ਵਿਚ ਆਇਆ ਹੈ।

“ਕਈ ਜਨਮ ਭਏਕੀਟ ਪਤੇਂਗਾ।

ਕਈ ਜਨਮ ਗਜ ਮੀਨ ਕੁਰੇਂਗਾ।

ਕਈ ਜਨਮ ਪੰਖੀ ਸਰਪ ਹੋ ਇਓ।

ਕਈ ਜਨਮ ਹੈਵ ਵ ਬ੍ਰਿਖ ਜੋਇਆ।

ਮਿਲ ਜਗਦੀਸ਼ ਮਿਲਨ ਕੀ ਬਰੀਆ।

ਚਿਰਕਾਲ ਇਹ ਦੇਹ ਸੰਜਰੀਆ।

ਹੋ ਮਿੱਤਰਾ ਜੇ ਇਸ ਜਨਮ ਵਿਚ ਹੁਸ਼ਿਆਰੀ ਨਾਲ ਪਾਰ ਲੰਘਣ ਦਾ ਯਤਨ ਨਹੀਂ ਕਰੇਂਗਾ ਤਾਂ ਚੇਤੇ ਰਖ ਕਈ ਜੁਗਾਂ ਤਾਈਂ ਜੂਨਾਂ ਵਿਚ ਭਟਕਦਾ ਫਿਰੇਂਗਾ। ਇਹ ਫੁਰਨੇ, ਸਿਕਲਪ ਵਿਕਲਪ ਹੀ ਜੱਮਣ ਮਰਨ ਦਾ ਕਾਰਨ ਹਨ। ਰਾਜਾ ਸਾਹਿਬ ਕਥਨ ਕਰਦੇ ਹਨ ਕਿ ਇਸ ਕੁਫਰੀ ਤੋਂ ਬਚਣ ਲਈ ਫੁਰਨੇ ਜੋ ਬੀਜ਼ ਰੂਪ ਹਨ ਖਤਮ ਕਰ ਦੇ। ੩੫੧।

ਭਾਵ :- ਗੁਰੂ ਅਰਜੁਨ ਸਾਹਿਬ ਮਾਰੂ ਰਾਗ ਵਿਚ ਇਸ ਮਨੁੱਖਾ ਜਨਮ ਦੀ ਵਿਸ਼ੇਸ਼ਤਾ ਇਸ ਪ੍ਰਕਾਰ ਬਿਆਨ ਕਰਦੇ ਹਨ :-

“ਲਖ ਚਓਰਾਸੀਹ ਜੋਨਿ ਸਬਾਈ।

ਮਾਣਸ ਕੇ ਪ੍ਰਭ ਦੀਈ ਵਡਿਆਈ।

ਇਸ ਪਉੜੀ ਤੇ ਜੋ ਨਰ ਚੂਕੈ ਆਇ ਜਾਇ ਦੁੱਖ ਪਾਇਦਾ।

ਜਾਗੁ ਅਬ ਆਲਸੀਆ ਉਮਰ ਅਜਾਈ ਜਾਇ

ਹਿਰਸ ਜੰਜੀਰ ਨਾਲ ਹੋਇ ਰਿਹਾ ਬੰਧ ਤੂੰ।

ਗੇੜੁ ਏਹੋ ਖੁੱਲਣ ਦਾ ਕਰ ਲੈ ਉਪਾਓ ਐਸਾ

ਚਮੜੇ ਦੀ ਕੈਦ ਜਿਤ ਪਵੇਂ ਨਹੀਂ ਅੰਧ ਤੂੰ।

ਸਗਲ ਮਨੋਰਥ ਮਿਟਾਇ ਮਤ ਏਕ ਫੜ

ਦਿਲ ਨੂੰ ਟਿਕਾਇ ਚਲ ਆਰਛਾਂ ਦੇ ਪੰਧ ਤੂੰ।

ਰਮਜ਼ ਪਛਾਣ ਇਉਂ ਨਕਾਮ ਦਾਸ ਭਗਵਾਨ

ਖੋਜ ਖੁਦ ਰੂਪ ਰੋਕ ਬਾਸ਼ਨਾਂ ਦੀ ਸੰਧ ਨੂੰ ॥੩੫੨॥

ਪਦ ਅਰਥ :- ਆਲਸੀਆ-ਸੁਸਤ। ਹਿਰਸ ਲਾਲਸਾ। ਚਮੜੇ ਦੀ ਕੈਦ-ਦੇਹ ਦੀ ਕੈਦ। ਆਰਛਾਂ-ਦਰਵੇਸ਼, ਫਕੀਰ। ਪੰਧ-ਰਸਤਾ। ਸੰਧ-ਬੰਧਨ। ਰਮਜ਼-ਗੁੱਝਾ ਭੇਤ।

ਅਰਥ :- ਲਾਲਸਾ ਦੀ ਰੱਸੀ ਨਾਲ ਬੰਧਾਇਮਾਨ ਹੋਏ ਹੋਏ ਸੁਸਤੀ ਨੂੰ ਛੱਡ ਕੇ ਮਾਇਆ ਦੀ ਮੋਹ ਰੂਪ ਨੀਂਦ ਵਿਚੋਂ ਜਾਗ, ਤੇਰੀ ਉਮਰ ਅਜਾਈ ਬੀਤਦੀ ਜਾ ਰਹੀ ਹੈ। ਮਨੁੱਖਾ ਜਨਮ ਹੀ ਬੰਧਨਾਂ ਤੋਂ ਮੁਕਤ ਹੋਣ ਦਾ ਇਕ ਸਮਾਂ ਹੈ। ਇਸ ਦੇਹ ਦੀ ਕੈਦ ਵਿਚੋਂ ਨਿਕਲਣ ਦਾ ਯਤਨ ਕਰ।

(ਅਗਾਹ ਕੂੰ ਤ੍ਰਾਘ ਪਿੱਛਾ ਫੇਰ ਨਾ ਮੋਢੜਾ।

ਸਿਝ ਇਵੇਹਾਵਾਰ ਬਹੁਰ ਨ ਹੋਵੀ ਜਨਮੜਾ)

ਝੁਠੇ ਮਨੋਰਥ ਸਾਰੇ ਖਤਮ ਕਰਕੇ ਦਿਲ ਨੂੰ ਟਿਕਾ ਕੇ ਰੱਬੀ ਲੋਕਾਂ ਦੀ ਮਤ ਨੂੰ ਧਾਰਨ ਕਰ। ਇਸ ਗੁੱਝੇ ਭੇਤ ਨੂੰ ਪਛਾਣ ਕੇ ਰਾਜਾ ਸਾਹਿਬ ਕਥਨ ਕਰਦੇ ਹਨ ਕਿ ਆਪਣੇ ਆਪ ਦੀ ਖੋਜ ਕਰਕੇ ਵਾਸ਼ਨਾ ਤੋਂ ਨਿਰਵਾਸ ਹੋ ਜਾ ॥੩੫੨॥

ਦੇਖ ਉਹ ਨੂਰੁ ਜਿਹਦਾ ਕੁਲ ਹੈ ਜਹੂਰਤੀ

ਰਹ ਨ ਫਤੂਰ ਜਾਣ ਲਵੇ ਜੇ ਹਜੂਰ ਤੂੰ।

ਸੀਨਾ ਹੋਵੇ ਸਰਦ ਨ ਦਰਦ ਬਕਾਇ ਰਹੇ

ਗਰਦ ਗਵਾਇ ਹੋਇ ਰਹੇ ਪੂਰ ਤੂੰ।

ਮਨਮਤ ਚੂਰ ਕਰ ਤਰਕ ਗਰੂਰ ਫੇਰ

ਨਹੀਂ ਕਿਤੇ ਦੂਰ ਹੈ ਜਾਮੂਰ ਮਸ਼ਹੂਰ ਤੂੰ।

ਲਖੇਂ ਆਪ ਕੇ ਹੀ ਆਪ ਜੋ ਨਦਾਨ ਦਾਸ ਭਗਵਾਨ

ਜਪੇਂ ਜੇ ਅਜਾਪ ਜਾਪ ਨਹਿ ਪਾਪ ਹੈਂ ਜਹੂਰ ਤੂੰ ॥੩੫੩॥

ਪਦ ਅਰਥ :—ਨੂਰ—ਰੋਸ਼ਨੀ। ਜਹੂਰ—ਪ੍ਰਗਟ ਹੋ ਰਿਹਾ। ਫਤੂਰ—ਰੋਲਾ ਗੋਲਾ। ਹਜੂਰ—ਆਪ ਖੁਦ। ਸਰਦ—ਸ਼ਾਂਤ। ਬਕਾਇ—ਬਾਕੀ। ਗਰਦ ਗਵਾਇ—ਮਨ ਦੀ ਮੈਲ ਦੂਰ ਕਰ। ਪੂਰ—ਪੂਰਨ। ਗਰੂਰ—ਅਹੰਕਾਰ। ਮਾਮੂਰ—ਖੁਸ਼ਹਾਲ। ਅਜਪਾ ਜਾਪ—ਸੁਤੇ ਸਿਧ ਕੀਤਾ ਜਾਪ। ਨਹਿ ਪਾਪ—ਪਾਪ ਰਹਿਤ।

ਅਰਥ :—ਸਾਰਿਆਂ ਵਿਚ ਉਸੇ ਨੂਰ ਦਾ ਦੀਦਾਰ ਕਰ ਤੇਰੇ ਮਨ ਵਿਚ ਰੰਚਕ ਮਾਤ੍ਰ ਭੀ ਫਤੂਰ ਨਹੀਂ ਰਹਿ ਜਾਵੇਗਾ ਤੇ ਹਜੂਰ ਦਾ ਦੀਦਾਰ ਹੋਵੇਗਾ। ਸੀਨੇ ਵਿਚ ਸ਼ਾਂਤੀ ਪ੍ਰਾਪਤ ਹੋਵੇਗੀ ਸਾਰੇ ਦਰਦ ਦੂਰ ਹੋ ਜਾਣਗੇ ਮਨ ਦੀ ਮੈਲ ਦੂਰ ਹੋ ਕੇ ਪਿਆਰ ਨਾਲ ਭਰਪੂਰ ਹੋ ਜਾਏਗਾ। ਮਨ ਦੀ ਮਤ ਨੂੰ ਛੱਡ ਦੇ ਤੇ ਅਹੰਕਾਰ ਨੂੰ ਦੂਰ ਕਰ ਫੇਰ ਰੱਬ ਤੇਰੇ ਪਾਸੋਂ ਦੂਰ ਨਹੀਂ ਖੁਸ਼ਹਾਲੀ ਤੇ ਨਾਮਕਾ ਪ੍ਰਾਪਤ ਹੋਵੇਗਾ। ਆਪਣੇ ਆਪ ਨੂੰ ਪਛਾਣ ਕੇ ਜੇ ਚਿੱਤ ਦੀ ਬਿਰਤੀ ਦੁਆਰਾ ਜਾਪ ਜਪੋਗਾ ਰਾਜਾ ਸਹਿਬ ਕਥਨ ਕਰਦੇ ਹਨ ਕਿ ਨਿਸ਼ਚੇ ਕਰ ਕੇ ਨਿਸਪਾਪ ਹੋ ਜਾਏਗਾ। ੩੫੩।

ਬਿਰਤੀ ਬਿਹਾਰਾਂ ਕਾਰ ਜਾਣ ਦੇਹ ਯਤੀਮ ਅਬ

ਹੋਹ ਨ ਅਲਬ ਸੁਧ ਆਪਨੇ ਲੈ ਘਰ ਦੀ

ਕਾਰਾਗਰੀ ਬਾਹਜ ਮੁਖ ਕਾਰਨ ਫਸਾਉਂਦਾ ਹੈ

ਮੋਖਸ ਸਰੂਪਾ ਕਾਰ ਬਿਰਤੀ ਹੈ ਕਰਦੀ।

ਬੋਏਂ ਬਾਸ਼ਨਾ ਕਰੀਰ ਛਾਪਾ ਲਗੇਗਾ ਸਰੀਰ

ਹੋਏ ਪੁਜ ਦਲਗੀਰ ਰੀਤ ਪਕੜੋਂ ਜੇ ਖਰਦੀ।

ਰਾਹ ਜਾਂਵਦੀ ਬਲਾਇ ਗਲ ਪਾਏਂ ਦਾਸ ਭਗਵਾਨ

ਦਸ ਖਾਂ ਨਦਾਨ ਤੇਰਾ ਕੋਣ ਬਣੂ ਦਰਦੀ। ੩੫੪।

ਪਦ ਅਰਥ :— ਬਿਹਾਰਾਂ ਕਾਰ—ਦੁਨੀਆਂ ਵਿਚ ਫਸਣ ਵਾਲੇ ਕੰਮ। ਯਤੀਮ—ਮਾਂ ਪਿਓ ਬਾਹਰ। ਅਲੱਬ—ਬੇ ਅਕਲ। ਬਾਹਜ—ਮੁਖ—ਮੰਸਾਰਕ ਬਿਰਤੀ। ਮੋਖਸ ਸਰੂਪਾ—ਛੁਟਕਾਰਾ। ਬਾਸ਼ਨਾ ਕਰੀਰ—ਭੈੜੇ ਕੰਮ। ਛਾਪਾ—ਕੰਡੇ। ਦਲਗੀਰ—ਦੁਖੀ, ਉਦਾਸ। ਖਰਦੀ—ਗਧੇ।

ਅਰਥ :—ਬਿਵਹਾਰਕ ਬਿਰਤੀ ਆਪਣੀ ਹੀ ਦੇਹ ਨੂੰ ਦੁਖ ਦੇਣਾ ਹੈ ਕਿਉਂਕਿ ਇਸ ਦੇਹ ਦਾ ਵਾਲੀ ਵਾਰਸ ਕੋਈ ਨਹੀਂ ਇਸ ਕਾਰਨ ਬਾਹਰੋਂ ਬਿਰਤੀ ਨੂੰ ਸੰਕੋਚ ਕੇ ਆਪਣੇ ਹਿਰਦੇ ਰੂਪੀ ਘਰੋ ਦੀ ਖਬਰ ਲੈ। ਬਾਹਰ ਮੁਖੀ ਅਕਲ ਦੀਆਂ ਚਤੁਰਾਈਆਂ ਸਭ ਫਸਾਉਣ ਦੇ ਕੰਮ ਹਨ ਤੇ ਵਿਚਾਰ ਬਿਰਤੀ ਹੀ ਮੁਕਤੀ ਦਾ ਕਾਰਨ ਬਣ ਜਾਂਦੀ ਹੈ। ਭੈੜੀ ਵਾਸ਼ਨਾ ਦੇ ਵੱਸ ਹੋ ਕੇ ਭੈੜੇ ਕੰਮ ਕੀਤੇ ਸਰੀਰਕ ਦੁਖ ਦਾ ਕਾਰਨ ਬਣ ਜਾਂਦੀ ਹੈ। ਇਹ ਗਧਿਆਂ ਵਾਲੇ ਕੰਮ ਕਰਕੇ ਪੁਜ ਕੇ ਦੁਖੀ ਹੋਵੇਗਾ। ਜੇ ਬੇਦਾ ਰਾਹ ਜਾਂਦੀ ਬਲਾ ਆਪਣੇ ਗਲ ਪਾ ਲਵੇ ਰਾਜਾ ਸਹਿਬ ਕਥਨ ਕਰਦੇ ਹਨ ਭਲਾ ਦਸੋ ਉਸਦਾ ਕੋਣ ਦਰਦੀ ਬਣ ਸਕਦਾ ਹੈ। ੩੫੪।

ਭਾਵ :— ਜਿਸ ਪਰਕਾਰ ਗਧਾ ਸੁਆਹ ਵਿਚ ਲਿਟਕੇ ਖੁਸ਼ ਹੁੰਦਾ ਹੈ, ਮੱਖੀ ਗੰਦਗੀ ਤੇ ਬੈਠਕੇ ਖੁਸ਼ ਹੈ, ਹਾਥੀ ਇਸ਼ਨਾਨ ਕਰਕੇ ਸਿਰ ਸੁਆਹ ਪਾ ਲੈਂਦਾ ਹੈ ਏਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਇਸ ਬੇਦੇ ਨੂੰ ਸਤ ਸੰਗ ਅੰਛਾ ਨਹੀਂ ਲਗਦਾ ਤੇ ਸਾਰੇ ਕੰਮ ਫਸਣ ਵਾਲੇ ਹੀ ਕਰਦਾ ਜੈਸਾ ਕਿ ਲਿਖਦੇ ਹਨ:—

ਗੱਦੇ ਚੰਦਨ ਖੋਲੀਏ ਭੀ ਸਾਹੂ ਸਿਉ ਪਾਣ।

ਮਾਖੀ ਚੰਦ ਪਰ ਹਰੇ ਜਹਿ ਬਿਗੰਧ ਤਹ ਜਾਏ ਆਦ।

ਦੇਖ ਸੰਸਾਰ ਇਹ ਅਸੱਤ ਹੈ ਅਸਾਰ ਕਰ
 ਇਸ ਦੀ ਬਚਾਰ ਨਹੀਂ ਫਸ ਸੁਤ ਨਾਰ ਮੇਂ।
 ਕੂੜ ਦੀ ਬਿਹਾਰ ਕੋਈ ਦਮ ਦੀ ਖਲਾਰ ਨਾ
 ਅਵਰਦਾ ਗੁਜ਼ਾਰ ਯਾਰ ਚਿਤ ਕਰ ਹਾਰ ਮੇਂ।
 ਬਾਜੀ ਜਾਏ ਜੀਤ ਪਰਪੰਚ ਸੇ ਅਤੀਤ ਹੋਇ
 ਕਰੇਂ ਜੇ ਬਤੀਤ ਪਰਤੀਤ ਨਿਰਾਕਾਰ ਮੇਂ।
 ਪਾਏ ਕਲਯਾਣਿ ਤਜ ਈਰਖਾ ਨਦਾਨ ਐਸੇ
 ਦਾਸ ਭਗਵਾਨ ਰਹੇਂ ਅਸਲ ਅਚਾਰ ਮੇਂ ॥੩੫੫॥

ਪਦ ਅਰਥ :— ਅਸੱਤ—ਬੁੱਠਾ। ਅਹਾਰ—ਨਾਸਵੰਤ। ਸੁਤ—ਪ੍ਰਤ। ਨਾਰ—ਇਸਤ੍ਰੀ।
 ਖਲਾਰ—ਖੇਲ। ਅਵਰਦਾ—ਉਮਰ। ਬਾਜੀ—ਮਨੁਖਾ ਜਨਮ ਦੀ ਬਾਜੀ। ਪਰਪੰਚ—ਜਗਤ।
 ਅਤੀਤ—ਉਦਾਸ। ਪਰਤੀਤ—ਨਿਸ਼ਚਾ। ਨਿਰਕਾਰ—ਅਕਾਰ ਰਹਿਤ। ਕਲਯਾਣ—ਮੁਕਤੀ।
 ਈਰਖਾ। ਸਾੜਾ। ਅਚਾਰ—ਭਲਿਆਈ।

ਅਰਥ :— ਸੰਸਾਰ ਨੂੰ ਬੁਠਾ ਜਾਣਕੇ ਇਸਤ੍ਰੀ ਪੁਤ੍ਰਾਂ ਦਾ ਮੋਹ ਵਿਚ ਨਾ ਫਸ ਬੈਠ। ਇਸ
 ਆਸ਼ੇ ਦੀ ਚਿਤ ਵਿਚ ਪਕਿਆਈ ਰਖਕੇ ਕਿ ਇਥੋਂ ਆਖਰ ਬਾਜੀ ਹਾਰ ਕੇ ਹੀ ਜਾਣਾ ਹੈ ਬੁਠੇ
 ਧੰਦਿਆਂ ਵਿਚ ਅਪਣੀ ਉਮਰ ਅਜਾਂਬੀ ਨਾ ਗੁਆ ਸੰਸਾਰ ਤੋਂ ਵੈਰਾਗੀ ਹੋਕੇ ਜੇ ਆਪਣੀ ਆਯੂ
 ਆਕਾਰ ਰਹਿਤ ਵਾਹਿਗੁਰੂ ਦੀ ਪ੍ਰੀਤ ਵਿਚ ਬਤੀਤ ਕਰੇਂਗਾ ਤਾਂ ਇਥੋਂ ਮਨੁਖ ਜਨਮ ਦੀ ਬਾਜੀ
 ਜਿਤਕੇ ਜਾਏਂਗਾ ਆਪਣੇ ਚਾਲ ਚਲਣ ਨੂੰ ਸੁਧ ਰਖੋ ਕਿਸੇ ਨਾਲ ਈਰਖਾ ਵੈਰ ਵਿਰੋਧ ਨਾ ਕਰੋ
 ਰਾਜਾ ਸਾਹਿਬ ਕਬਨ ਕਰਦੇ ਹਨ ਇਹ ਛੁਟਕਾਰਾ ਪਾਉਣ ਦਾ ਠੀਕ ਸਾਧਨ ਹੈ।

ਭਾਵ :— ਉਪਰ ਦਸੇ ਇਹ ਸੁਭ ਗੁਣ (ਈਰਖਾ ਰਹਿਤ, ਵੈਰ ਰਹਿਤ ਹੋਣਾ, ਭਾਣਾ
 ਸ਼ਾਰਿਆਂ ਵਿਚ ਉਸੇ ਦਾ ਸਰੂਪ ਤੱਕਨਾ) ਸੰਤਸੰਗ ਦੇ ਸੱਤ ਪੁਰਖਾਂ ਦੀ ਸੰਗਤ ਦੁਆਰਾ ਪ੍ਰਾਪਤ
 ਹੁੰਦੇ ਹਨ। ਗੁਰੂ ਆਪਣੀ ਸੰਗਤ ਰਾਹੀਂ ਸਮੱਤ ਦੇ ਕੇ ਹਰ ਇਕ ਵਿਚ ਹਰੀ ਵੱਸਦਾ ਦਿਖਾ ਦਿੰਦਾ
 ਹੈ ਜਿਸ ਤੋਂ ਅੰਦਰ ਦੀ ਈਰਖਾ ਦੂਰ ਹੋ ਜਾਂਦੀ ਅਤੇ ਹਰ ਇਕ ਆਦਮੀ ਆਪਣਾ ਦਿਸਣ ਲਗ
 ਪਾਂਦਾ ਹੈ :—

ਕਾਨੜਾ ਮਹਲਾ ੫।

ਬਿਸਰਿ ਗਈ ਸਭ ਤਾਤ ਪਰਾਈ।

ਜਥ ਤੇ ਸਾਧ ਸੰਗਤ ਮੋਹਿ ਪਾਈ। (ਰਹਾਉ)

ਨਾ ਕੋ ਵੈਰੀ ਨਾਹਿ ਬੇਗਾਨਾ ਸਗਲ ਸੰਗ ਹਨ ਕਉ ਬਣ ਆਈ।

ਜੋ ਪ੍ਰਭ ਕੀਨੇ ਸੋ ਭਲ ਮਾਨਿਓ ਏਹ ਸੁਮਤਿ ਸਾਧੂ ਤੇ ਪਾਈ।

ਸਭਿ ਮਹਿ ਰਵਿ ਰਹਿਆ ਪ੍ਰਭ ਏਕੈ ਪੇਖਿ ਪੇਖਿ ਨਾਨਕ ਵਿਗਸਾਈ।

ਜਤੀ ਜਿਵੇਂ ਨਾਰ ਸੇ ਅਤੀਤ ਜਿਉਂ ਬਿਹਾਰ ਸੇ

ਤਿਉਂ ਡਰ ਜੁਨੀ ਬਿਕਾਰ ਸੇ ਪੰਚਨ ਕੀ ਬੰਧ ਸੇ।

ਕੁਰੰਗ ਜਿਵੇਂ ਸ਼ੇਰ ਸੇ ਜਿਉਂ ਅਜ ਹੈ ਬਘੇਰ ਸੇ
 ਤਿਉਂ ਡਰ ਜੁਨੀ ਫੇਰ ਸੇ ਚੁਰਾਸੀ ਵਾਲੇ ਫੰਧ ਸੇ।
 ਬੈਸ਼ਨੋਂ ਜਿਉਂ ਨੀਚ ਸੇ ਸ਼ੁਕੀਨ ਜਿਉਂ ਕੀਚ ਸੇ
 ਤਿਉਂ ਬਚ ਪੰਚ ਬੀਚ ਸੇ ਅਗਿਆਨ ਰੂਪ ਅੰਧ ਸੇ।
 ਦਾਸ ਭਗਵਾਨ ਝੂਠਾ ਜਾਣ ਕੇ ਜਹਾਨ
 ਕਰ ਸਚਦਾ ਧਿਆਨ ਸੰਬੰਧ ਸੇ। ੩੫੬ ॥

ਪਦ ਅਰਥ :— ਜਤੀ—ਬਿਦ ਦੀ ਰਾਖੀ ਕਰਨ ਵਾਲਾ। ਪੰਚਨ—ਕਾਮ, ਕਰੋਧ ਆਦਿ।
 ਕੁਰੰਗ—ਹਰਨ। ਅਜ—ਬਕਰੀ। ਬਘੇਰ—ਬਘਿਆੜ। ਬੈਸ਼ਨ—ਸੰਜਮ ਸਫਾਈ ਵਾਲਾ।
 ਕੀਚ—ਚਿੱਕੜ, ਗਾਰਾ।

ਅਰਥ :— ਜਤੀ ਪੁਰਸ਼ ਜਿਵੇਂ ਇਸਤ੍ਰੀ ਤੋਂ ਸੰਕੋਚ ਕਰਦਾ ਹੈ ਵੈਰਾਗੀ ਵਿਹਾਰ ਸੇ ਏਸੇ ਤਰ੍ਹਾਂ
 ਹੇ ਮਨੁੱਖ! ਪੰਜਾਂ ਦੂਤਾਂ ਤੇ ਪੰਜਾਂ ਵਿਕਾਰਾਂ ਤੋਂ ਬੱਚ। ਜਿਵੇਂ ਹਰਨ ਸ਼ੇਰ ਤੋਂ, ਬਕਰੀ ਬਘਿਆੜ ਤੋਂ
 ਏਸੇ ਤਰ੍ਹਾਂ ਚੁਰਾਸੀ ਵਾਲੇ ਬੰਧਨ ਤੋਂ ਬਚੋ। ਸੁਚਮ ਰਖਣ ਵਾਲਾ ਵੈਸ਼ਨਵ ਖਿਆਲਾਂ ਦਾ ਮਨੁੱਖ
 ਨੀਚ ਦੇ ਸੰਗ ਤੋਂ ਤੇ ਬਣ ਠਣਕੇ ਸੋਹਣੇ ਕਪੜੇ ਪਾਉਣ ਵਾਲੇ ਸ਼ੁਕੀਨ ਚਿਕੜ ਗਾਰੇ ਤੋਂ ਡਰਦਾ
 ਹੈ ਏਸੇ ਤਰ੍ਹਾਂ ਪੰਜਾਂ ਦੂਤਾਂ ਤੇ ਅਗਿਆਨਤਾ ਦੇ ਅੰਧੇਰੇ ਤੋਂ ਬਚੋ। ਸੰਸਾਰ ਨੂੰ ਝੂਠਾ ਜਾਣਕੇ ਰਾਜਾ
 ਸਾਹਿਬ ਕਥਨ ਕਰਦੇ ਹਨ ਕਿ ਸੱਚ ਸਰੂਪ ਨਿਰੰਕਾਰ ਦਾ ਧਿਆਨ ਧਰੋ ਤੇ ਝੂਠ ਤੇ ਪਲਾਲ ਦੀ
 ਸੰਗਤ ਤੋਂ ਬਚੋ। ੩੫੬ ॥

ਭਾਵ :— ਜਤੀ, ਅਤੀਤ, ਕੁਰੰਗ, ਅਜ, ਬੈਸ਼ਨਵ, ਸ਼ੁਕੀਨ ਇਹ ਉਦਾਹਰਣ ਦੇ ਕੇ ਮਨੁੱਖ
 ਨੂੰ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਪੰਜਾਂ ਵਿਕਾਰਾਂ ਤੋਂ ਬਚਣ ਦਾ ਉਪਦੇਸ਼ ਰਾਜਾ ਸਾਹਿਬ ਕਰਦੇ ਹਨ ਏਸੇ ਆਸ਼ੇ ਨੂੰ
 ਕਵੀ ਸੰਤੋਖ ਸਿੰਘ ਜੀ ਨਾਨਕ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ ਵਿਚ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਲਿਖਦੇ ਹਨ :—

ਕਥਿਤ :—ਬਾਨ ਜਿਮ ਲੱਛ ਪਰ, ਬੀਰ ਭਦ੍ਰ ਦੱਛ ਪਰ,

ਨਦੀ ਮਧ ਮੱਛ ਪਰ ਦਾਸ ਜਾਲ ਪਾਨ ਹੈ।

ਸ਼ੇਰ ਜਿਮ ਭੱਛ ਪਰ, ਬਾਜ ਜਿਮ ਪੱਛ ਪਰ,

ਚੰਡਿ ਬਿੜਾ ਲੱਛ ਪਰ ਕੀਨ ਦੁਤਿ ਹਾਨ ਹੈ।

ਰਾਮ ਛਿਤਪਾਲ ਪਰ, ਰਾਮ ਸੁਰ ਸਾਲ ਪਰ

ਰਾਮ ਮਘਪਾਲ ਪਰ ਜੈਸੇ ਸਾਵਧਾਨ ਹੈ।

ਸ਼ੱਕ੍ਰ ਜਿਮ ਕੇਹ ਪਰ, ਚਕ੍ਰ ਰਹਿ ਦੋਹ ਪਰ,

ਗੁਰੂ ਸਿੱਖ ਮੋਹ ਪਰ ਤੈਸੇ ਬਲਵਾਨ ਹੈ।

ਦਾਦ ਫਰਿਆਦ ਨਹੀਂ ਆਪ ਬਿਨ ਸੁਣਦਾ ਕੋ

ਕਿਸ ਨੂੰ ਸੁਣਾਵਾਂ ਹਾਲ ਮਨ ਨੇ ਹੈ ਮਾਰਿਆ।

ਜਿਨਸ ਬਕੀਮਤੀ ਦਾ ਲਦਿਆ ਜਹਾਜ਼ ਮੇਰਾ

ਛਹ ਦਰਿਆ ਵਿਚ ਧੋਖਾ ਦੇ ਕੇ ਡਾਰਿਆ।

ਰੱਖਾਂ ਨ ਲਕੋਇ ਮੈਂ ਪੁਕਾਰਦਾ ਹਾਂ ਭੁਜਾ ਕੱਢ
 ਨਫਸ ਦੇ ਧੌਖੇ ਮੂਲ ਆਈ ਨ ਪਿਆਰਿਆ।
 ਦੱਮ ਤੇ ਦਲੀਲ ਇਕ ਹੋਇ ਦਾਸ ਭਗਵਾਨ
 ਫੁਥਦਾ ਜਹਾਜ਼ ਕਿਸੇ ਇਸ ਬਿਧ ਤਾਰਿਆ। ੩੫੭॥

ਪਦ ਅਰਥ :—ਦਾਦ ਫਰਿਆਦ—ਗਿਲਾ ਗੁਜਾਰੀ। ਜਿਨਸ ਬਕੀਮਤੀ—ਅਮੋਲਕ ਸੁਆਸ। ਛਹ ਦਰਿਆ—ਨਾਸਵੰਤ ਸੰਸਾਰ ਸਮੁੰਦਰ। ਨਫਸ—ਮਨ। ਦੱਮ ਤੇ ਦਲੀਲ—ਯੁਕਤੀ ਦੁਆਰਾ ਮਨ ਦਾ ਰੋਕਣਾ।

ਅਰਥ :— ਹੇ ਮੇਰੇ ਵਾਹਿਗੁਰੂ ਆਪ ਤੋਂ ਬਿਨਾਂ ਮੇਰੀ ਹਾਲ ਪੁਕਾਰ ਕੋਈ ਨਹੀਂ ਸੁਣਦਾ ਹੋਰ ਕਿਸ ਨੂੰ ਸੁਣਾਵਾਂ ਇਸ ਮਨ ਨੇ ਮੈਨੂੰ ਬੜਾ ਖਰਾਬ ਕੀਤਾ ਹੈ। ਸੁਆਸਾ ਰੂਪ ਅਮੋਲਕ ਜਿਨਸ ਦਾ ਮੇਰਾ ਸਰੀਰ ਰੂਪ ਜਹਾਜ਼ ਪਦਾਰਥਾਂ ਦੇ ਇਛਾ ਰੂਪ ਲਹਿਰਾਂ ਵਿਚ ਫਸ ਗਿਆ। ਹੁਣ ਮੈਂ ਉਚੀਆਂ ਬਾਹਵਾਂ ਕਰਕੇ ਪੁਕਾਰ ਪੁਕਾਰ ਇਹ ਕਹਿਦਾ ਹਾਂ ਕਿ ਹੇ ਪਿਆਰਿਆ ਮਨ ਦੇ ਪਿਛੇ ਨਾ ਚਲੀਂ। ਯੁਕਤੀ ਦੁਆਰਾ ਮਨ ਨੂੰ ਰੋਕ ਕੇ ਰਾਜਾ ਸਾਹਿਬ ਕਬਨ ਕਰਦੇ ਹਨ ਕਿ ਕਿਸੇ ਵਿਰਲੇ ਨੇ ਹੀ ਇਸ ਸੰਸਾਰ ਸਮੁੰਦਰ ਨੂੰ ਪਾਰ ਕੀਤਾ ਹੈ। ੩੫੬॥

ਵਗ ਰਹੀ ਵਾਉ ਐਸੀ ਸਾਇਆ ਦੇ ਸੁਭਾਉ ਕਰ
 ਹੋਵਣ ਟਕਾਉ ਨਹੀਂ ਦੇਵੇ ਇਸ ਜਿੰਦ ਦਾ।
 ਤ੍ਰਿਣ ਦੇ ਵਾਂਗ ਮਨ ਅਰਧ ਤੇ ਜਾਏ ਕਭੀ
 ਉਰਧ ਕੇ ਚਾਰਾ ਨਹੀਂ ਚਲਦਾ ਹੈ ਪੁਰਖ ਪਰਿੰਦ ਦਾ।
 ਚੱਕਰ ਦੇ ਵਿਚੋਂ ਬਿਧ ਨਿਕਲਕੇ ਵਾਲੀ ਖੂਬੁ
 ਹੋਹ ਤੂੰ ਅਡੋਲ ਫੜ ਦਾਮਨ ਗੋਬਿੰਦ ਦਾ।
 ਨੇਕ ਹੈਂ ਨਸੀਬ ਹੋਇ ਸਰੋਤ ਦਾਸ ਭਗਵਾਨ
 ਆਸਰਾ ਅਚਲ ਨਾ ਬਸਾਹ ਕਰ ਜਿੰਦ ਦਾ। ੩੫੮॥

ਪਦ ਅਰਥ :—ਤ੍ਰਿਣ—ਕੱਖ। ਅਰਧ—ਨੀਚੇ। ਉਰਧ—ਉਪਰ। ਪਰਿੰਦ—ਪੰਛੀ। ਅਡੋਲ—ਟਿਕਾਓ। ਦਾਮਨ—ਪੱਲਾ। ਸਰੋਤ—ਪ੍ਰਵਾਹ। ਅਚਲ—ਨਾ ਚਲਨ ਵਾਲਾ।

ਅਰਥ :—ਮਾਇਆ ਦੇ ਪ੍ਰਭਾਵ ਕਰਕੇ ਐਸੀ ਸੰਕਲਪ ਵਿਕਲਪਾ ਦੀ ਹਵਾ ਚਲ ਰਹੀ ਹੈ ਇਹ ਮਨ ਦਾ ਟਿਕਾਓ ਨਹੀਂ ਹੋਣ ਦੋਂਦੀ।

(“ਕਬਹੂ ਜੀਅੜਾ ਉਭ ਚੜਤ ਹੈ ਕਬਹੂ ਜਾਇ ਪਇਆਲੇ
 ਲੋਭੀ ਜੀ ਅੜਾ ਬਿਰ ਨ ਰਹਿਤ ਹੈ ਚਾਰੇ ਕੁੰਡਾਂ ਭਾਲੇ”)

ਜੀਵ ਇਹ ਪਰਿੰਦੇ ਦੀ ਨਿਆਈ ਹੈ ਕਦੇ ਮਨ ਇਸ ਨੂੰ ਪਾਸੇ ਉਡਾ ਕੇ ਲੈ ਜਾਂਦਾ ਹੈ ਕਦੇ ਕਿਸੇ ਪਾਸੇ ਇਸ ਦੀ ਪੇਸ਼ ਨਹੀਂ ਜਾਂਦੀ। ਇਸ ਭਟਕਨਾਂ ਤੇ ਚਕਰ ਦੇ ਵਿਚੋਂ ਨਿਕਲਣ ਦੀ ਇਕ ਏਹੀ ਬਿਧੀ ਹੈ ਕਿ ਉਸ ਨਿਰੰਕਾਰ ਦਾ ਪੱਲਾ ਫੜ ਲੈ (“ਹਰ ਸੱਜਣ ਦਾਵਨ ਲਗਿਆ ਕਿਸੇ ਨ ਦੇਈ ਬੰਨ੍ਹ”) ਜੇ ਚੰਗੇ ਭਾਗ ਹੋਣ ਤਾਂ ਕੰਨ ਵਾਹਿਗੁਰੂ ਦੀ ਸਿਫਤ ਸਲਾਹ ਸੁਣਦੇ ਹਨ ਰਾਜਾ ਸਾਹਿਬ ਬਿਆਨ ਕਰਦੇ ਹਨ ਕਿ ਇਸ ਜਿੰਦ ਜਾਨ ਦਾ ਕੋਈ ਭਰੋਸਾ ਨਹੀਂ ਨਿਰੰਕਾਰ ਦਾ ਪੱਕਾ ਆਸਰਾ ਫੜ ਲੈ। ੩੫੯॥

ਮੋਮਨ ਉਪਾਉ ਨਹੀਂ ਮੋਮ ਦਿਲ ਹੋਵਣੇ ਨੂੰ
 ਆਜਜ਼ ਸਤਾਵਣੇ ਦੇ ਵਿਚ ਉਪਾਲਮੀ।
 ਰਖਿਆ ਹਲਾਲ ਨਾਮ ਮਾਰਿਆ ਗੁਨਾਹ
 ਬਿਨ ਕਾਫਰ ਸਫਾਈ ਤੋਂ ਸੁਭਾਉ ਫੜ ਜਾਲਮੀ।
 ਆਖ ਦਾ ਸਵਾਬੁ ਕਿਸ ਸੂਰਤ ਬੇਪੀਰ
 ਬੋਲ ਲਿਖਿਆ ਕੁਰਾਨ ਮੇਂ ਕਿਰਬਲ ਹੈ ਆਲਮੀ।
 ਲੱਜਤ ਪਸੰਦ ਹੁਣ ਕਰੋਂ ਦਾਸ ਭਗਵਾਨ
 ਦੋਜ਼ਕ ਦੀ ਭਾ ਜਾਂ ਜਲਾਵੇਂ ਕਰੋਂ ਮਾਲਮੀ। ੩੫੯॥

ਪਦ ਅਰਥ :—ਉਪਾਲਮੀ—ਉਪਰਾਲ, ਉਦਮ, ਪੁਰਸਾਰਥ। ਹਲਾਲ—ਕਲਮਾ ਪੜਕੇ ਮਾਰਿਆ ਜੀਵ। ਸਵਾਬੁ—ਪੁੰਨ। ਕਿਰਬਨ ਆਲਮੀ—ਮੁਹੰਮਦ ਸਾਹਿਬ। ਲੱਜਤ ਪਸੰਦ—ਜ਼ਬਾਨ ਦਾ ਚਸਕਾ। ਭਾ—ਅੱਗ। ਮਾਲਮੀ—ਪੱਤਾ ਲਗੂ।

ਅਰਥ :—ਹੇ ਮੋਮਨ ਮੋਮ ਦਿਲ ਹੋਣ ਦਾ ਤਾਂ ਉਪਾਉ ਨਹੀਂ ਕੀਤਾ ਬੇਜ਼ਬਾਨਾਂ ਨੂੰ ਮਾਰਨ ਵਿਚ ਬੜਾ ਉਦਮ ਤੇ ਉਤਸ਼ਾਹ ਰੱਖਦਾ ਹੈ ਗੁਨਾਹੁ ਬਿਨਾਂ ਜੀਵ ਦੀ ਗਰਦਨ ਤੇ ਫੁਰੀ ਚਲਾ ਕੇ ਹਲਾਲ ਕਰਦਾ ਹੈ, ਕੰਮ ਕਾਫਰਾਂ ਦੇ ਤੇ ਨਾਂ ਮੋਮਨ ਤੇ ਸੁਭਾ ਜ਼ੁਲਮ ਕਰਨ ਦਾ ਫੜਿਆ। ਹੇ ਬੇਪੀਰੇ ਇਸ ਕਰਮ ਨੂੰ ਪੁੰਨ ਕਿਸ ਖਿਆਲ ਨਾਲ ਕਹਿੰਦਾ ਹੈ ਤੇ ਕੁਰਾਨ ਦੇ ਕਲਮੇਂ ਨੂੰ ਨਹੀਂ ਮੰਨਿਆ। ਜਿਹੜੇ ਦੇ ਸੁਆਦ ਦੇ ਵਸ ਹੋ ਕੇ ਬੇਜ਼ਬਾਨ ਦੇ ਫੁਰੀ ਚਲਾਉਂਦਾ ਹੈ ਰਾਜਾ ਸਾਹਿਬ ਕਥਨ ਕਰਦੇ ਹਨ ਜਦ ਦੋਜ਼ਖ ਦੀ ਅੱਗ ਵਿਚ ਸੜੇਗਾ ਤਾਂ ਪਤਾ ਲਗੂ। ੩੫੯॥

ਦਿਸਦਾ ਖੁਦਾ ਨਹੀਂ ਹੋਰ ਦਿਲਦਾਰ ਕਿਤੇ
 ਸਾਬਤ ਜਾਂ ਹੋਇਆ ਹੈ ਤਾਂ ਜਾਣਿਆ ਬਿਆਨ ਤੇ।
 ਪੀਰ ਤੇ ਪੈਗੰਬਰ ਬਤਾਂਵਦੇ ਦਾਨਾ ਇਹ
 ਸਿਆਹਰਗ ਨਜ਼ਦੀਕ ਰਬ ਸਾਬਤ ਕੁਰਾਨ ਤੇ।
 ਐਸਾ ਹੈਂ ਬੇਦੀਨ ਬੇਈਮਾਨ ਤੂੰ ਹਰਾਮ ਖੋਰ
 ਮਾਰਦਾ ਹੈਂ ਜੀਵ ਫਿਰਾਉਨ ਫੁਰਮਾਨ ਤੇ।
 ਦੁੱਖ ਨਾ ਪਰਾਇਆ ਹੁਣ ਯਾਦ ਦਾਸ ਭਗਵਾਨ
 ਜਾਣੇਗਾ ਦਰੁਸਤ ਜਾਂ ਆਣ ਬਣੇ ਜਾਨ ਤੇ। ੩੬੦॥

ਪਦ ਅਰਥ :—ਸਾਬਤ—ਸਹੀ ਹੋਣਾ। ਸਿਆਹ ਰੱਗ—ਰਕਤ ਵਾਹ ਨਾੜੀ। ਫਿਰਾਉਣ—ਫਿਰਨ ਵਾਲਾ, ਬੇਮੁਖ।

ਅਰਥ :—ਕੁਰਾਨ, ਪੀਰ, ਪੈਗੰਬਰਾਂ ਤੇ ਦਾਨਿਆਂ ਦੇ ਬਿਆਨ ਤੋਂ ਇਹ ਸਿਧ ਹੋਇਆ ਹੈ ਕਿ ਦਿਲਦਾਰ ਪਿਆਰਾ ਰੱਬ ਸਾਹਰਗ ਤੋਂ ਭੀ ਨੇੜੇ ਹੈ। ਹੇ ਬੇਦੇ ਨੂੰ ਐਸਾ ਬੇਦੀਨ, ਬੇਈਮਾਨ ਤੇ ਹਰਾਮਖੋਰ ਹੈ ਕਿ ਰੱਬੀ ਹੁਕਮ ਦੀ ਅਦੂਲੀ ਕਰਕੇ ਜੀਵਾਂ ਨੂੰ ਮਾਰਦਾ ਹੈ। ਤੈਨੂੰ ਪਰਾਇਆ ਦੁਖ ਯਾਦ ਨਹੀਂ ਰਾਜਾ ਸਾਹਿਬ ਬਿਆਨ ਕਰਦੇ ਹਨ ਕਿ ਪਤਾ ਉਦੋਂ ਲਗੇਗਾ ਜਦੋਂ ਤੇਰੀ ਆਪਣੀ ਜਾਨ ਤੇ ਆਣ ਬਣੇਗੀ। ੩੬੦॥

ਭਾਵ :—ਲੋਕ ਆਪਣੀਆਂ ਧਰਮ ਪੁਸਤਕਾਂ ਦੇ ਅਸਲੀ ਭਾਵ ਨੂੰ ਸਮਝਦੇ ਨਹੀਂ ਤੇ ਐਵੇਂ ਪਏ ਝਗੜਦੇ ਹਨ। ਮੁਸਲਮਾਨ ਕੁਰਬਾਨੀ ਉਤੇ ਜ਼ੋਰ ਦਿੰਦੇ ਹਨ ਕਿ ਜੇ ਮੁਰਗੀ ਮਾਰਨ ਵੇਲੇ ਕਲਮਾ ਪੜ੍ਹੀਏ ਤਾਂ ਮੁਰਗੀ ਹਲਾਲ ਹੋ ਜਾਂਦੀ ਹੈ। ਜੇ ਅਲਹ ਸਭ ਥਾਂ ਤੇ ਹੈ ਤਾਂ ਮੁਰਗੀ ਵਿਚ ਬੀ ਹੋਇਆ, ਫਿਰ ਉਸ ਨੂੰ ਕਿਉਂ ਜ਼ਿਬਹ ਕਰਦੇ ਹਨ ? ਜ਼ਿਬਹ ਕਰਨ ਵੇਲੇ ਫੁਰੀ ਦਾ ਕੇਵਲ ਸਰੀਰ ਨੂੰ ਪਹੁੰਚੀ ਹੈ, ਅੰਦਰ ਦੀ ਜੋਤ ਤਾਂ ਅਨਾਹਤ ਹੈ, ਉਹ ਨਹੀਂ ਮਰ ਸਕਦੀ ਫਿਰ ਹਲਾਲ ਕਿਸ ਨੂੰ ਕੀਤਾ ? ਇਸੇ ਤਰ੍ਹਾਂ ਮੁਸਲਮਾਨਾਂ ਦੀ ਨਿਮਾਜ ਤੇ ਹੱਜ ਆਦਿ ਨੂੰ ਲੈ ਕੇ ਦਸਦੇ ਹਨ ਕਿ ਅੰਦਰ ਸਾਫ ਹੋਣ ਤੋਂ ਬਿਨਾਂ ਸਭ ਕਰਮ ਨਿਸਫਲ ਹਨ :—

ਪ੍ਰਭਾਤੀ ਕਬੀਰ ਜੀ ਕੀ :—

ਬੇਦ ਕਤੋਬ ਕਹਰੁ ਮਤ ਖੂਠੇ ਖੂਠਾ ਜੇ ਨ ਬਿਚਾਰੈ।
ਜਉ ਸਭ ਮੇ ਇਕ ਖੁਦਾਇ ਕਹਤ ਹਉ ਤਉ ਕਿਉਂ ਮੁਰਗੀ ਮਾਰੇ।
ਮੁੱਲਾਂ ਕਹਹੁ ਨਿਆਉ ਖੁਦਾਈ ਤੇਰੇ ਮਨ ਕਾ ਭਰਮ ਨ ਜਾਇ। (ਰਹਾਉ)
ਪਕਰਿ ਜੀਉ ਆਨਿਆ ਦੇਹ ਬਿਨਾ ਸੀ ਮਾਟੀ ਕਉ ਬਿਸਮਿਲਿ ਕੀਆ।
ਜੋਤਿ ਸਰੂਪਿ ਅਨਾਹਤ ਲਾਗੀ ਕਹੁ ਹਲਾਲ ਕਿਆ ਕੀਆ।
ਕਿਆ ਉਛੁ ਪਾਕੁ ਕੀਆ ਮੂਹ ਧੋਇਆ ਕਿਆ ਮਸੀਤ ਸਿਰ ਲਾਇਆ।
ਜਉ ਦਿਲ ਮਹਿ ਕਪਟ ਨਿਵਾਜ ਗੁਜ਼ਾਰਹੁ ਕਿਆ ਹਜ ਕਾ ਬੈ ਜਾਇਆ।
ਤੂੰ ਨਾ ਪਾਕੁ ਪਾਕੁ ਨਹੀਂ ਸੂਝਿਆ ਤਿਸਕਾ ਮਾਰਨ ਨ ਜਾਨਿਆਂ।
ਕਹਿ ਕਬੀਰ ਭਿਸਤਿਤੇ ਚੂਕਾ ਦੋਗਕ ਜਿਉ ਮਨ ਮਾਨਿਆਂ।
ਬਾਫਰੀ ਜੇ ਕਰੋਂ ਤਾਂ ਉਠਾਏ ਨੁਕਸਾਨ ਬਹੁ

ਬਾਫਰੀ ਦੇ ਜੇਡ ਕੋਈ ਹੋਰ ਨ ਗੁਨਾਹ ਹੈ।

ਚੋਦਾਂ ਹੀ ਤਬਕ ਵਿਚ ਜਾਇ ਹਰ ਜਲ ਪਵੇ

ਦੁਖੀ ਹੋਇ ਜੀਵ ਜਦੋਂ ਮਾਰੀ ਠੰਡੀ ਆਇ ਹੈ।

ਲਾਹਨਤ ਕਾ ਤੋਕ ਗਲ ਪਵੇ ਮੂਹ ਕਾਲਾ ਹੋਇ

ਸ਼੍ਰਮ ਉਠਾਏ ਜਦੋਂ ਕਰੋਂ ਤੂੰ ਨਗਾਹ ਹੈਂ।

ਮੱਕੇ ਕਰੇ ਹੱਜ ਜੇ ਹਜ਼ਾਰ ਬਾਰ ਜਾਇ ਕਰ

ਦਾਸ ਭਗਵਾਨ ਨਹੀਂ ਬਖਸ਼ੇ ਅਲਾਹ ਹੈ। ੩੬੧॥

ਪਦ ਅਰਥ :—ਬਾਫਰੀ—ਵਧੀਕੀ। ਚੋਦਾਂ ਤਬਕ—ਸੱਤ ਅਕਾਬ, ਸੱਤ ਪਾਤਾਲ।
ਹਰਜਲ—ਗੜ ਬੜ। ਠੰਡੀ ਆਹਿ—ਹਾਹੁਕਾ। ਸ਼ਰਮ ਸ਼ਰਮਿੰਦਗੀ। ਤੋਕ—ਜੰਜੀਰ।

ਅਰਥ :—ਜੇ ਕਿਸੇ ਨਾਲ ਵਧੀਕੀ ਕਰਦਾ ਹੈ ਤਾਂ ਬੜਾ ਨੁਕਸਾਨ ਉਠਾਏਗਾ ਕਿਉਂ ਵਧੀਕੀ ਦੇ ਨਾਲ ਦਾ ਕੋਈ ਗੁਨਾਹ ਨਹੀਂ ਹੈ। ਸੱਤ ਅਕਾਬ ਤੇ ਸੱਤਾਂ ਹੀ ਪਾਤਾਲਾਂ ਵਿਚ ਗੜ ਬੜ ਮਚ ਜਾਂਦੀ ਹੈ ਜਦੋਂ ਜੀਵ ਦੁਖੀ ਹੋ ਕੇ ਹਾਹੁਕਾ ਲੈਂਦਾ ਹੈ ਫਿਟਕਾਰਾਂ ਦਾ ਜੰਜੀਰ ਤੇਰੇ ਗਲ ਪਵੇਗਾ ਤੇ ਮੂੰਹ ਕਾਲਾ ਹੋਸੀ ਤੇ ਤੈਨੂੰ ਬਹੁਤ ਸ਼ਿਰਮਿੰਦਾ ਹੋਣਾ ਪਊ ਭਾਵੇਂ ਹਜ਼ਾਰਾਂ ਵਾਰੀ ਜਾਕੇ ਮੱਕੇ ਦਾ ਹੱਜ

ਕਰੋ ਰਾਜਾ ਸਾਹਿਬ ਕਥਨ ਕਰਦੇ ਹਨ ਤੈਨੂੰ ਸੱਚਾ ਰੱਬ ਕਦੇ ਨਹੀਂ ਬਖਸ਼ੇਗਾ। ੩੬੧॥

ਭਾਵ :—ਸਭਨਾ ਮਨ ਮਾਣਕ ਫਾਹ ਨਾ ਮੂਲ ਮਚਾਰਗਵਾ।

ਜੇ ਤਉ ਪ੍ਰਿਆ ਦੀ ਸਿਕ ਹਿਆਉ ਨ ਫਾਹੋਂ ਕਹੀਦਾ।

ਦੋਜ਼ਖ ਮੇਂ ਡਾਲਤ ਹੈ ਆਪ ਕੋ ਜਹਾਲਤ ਸੇ

ਪਾਲਤ ਹੈਂ ਨਫਸ ਇਹ ਕਰਤ ਕੁਕਾਜ ਤੂੰ।

ਮਾਨਤ ਸ਼ੈਤਾਨ ਕੋ ਨਾ ਜਾਨਤ ਰਹਮਾਨ ਕੋ

ਨਾ ਕੰਮ ਇਨਸਾਨ ਕੋ ਜੋ ਖਾਇ ਰਿਹਾ ਖਾਜ ਤੂੰ।

ਰਬੀ ਸੂਰਤ ਨੂੰ ਭੰਨਦਾ ਹੈ ਤੇ ਮੰਨਦਾ ਹੈਂ ਆਪਣੀ ਨੂੰ

ਉਘੜ ਇਹ ਜਾਉ ਜੋ ਬਨਾਇ ਬੈਠਾ ਪਾਜ ਤੂੰ।

ਕਿਆਮਤ ਕਾ ਰੋਜ਼ ਅਜੇ ਸਿਰ ਦਾਸ ਭਗਵਾਨ

ਕਾਦਰ ਬਸਾਰ ਬੇਸ਼ਰਮ ਨ ਨਲਾਜ ਤੂੰ । ੩੬੨ ॥

ਪਦ ਅਰਥ :—ਦੋਜ਼ਖ—ਨਰਕ। ਜਹਾਲਤ—ਗਾਫਲੀ। ਨਫਸ—ਹਥਸ। ਕੁਕਾਜ—ਖੋਟਾ ਕੰਮ।

ਸ਼ੈਤਾਨ—ਮਾਇਆ। ਰਹਮਾਨ—ਰਹਮਤ ਵਾਲਾ ਖੁਦਾ। ਖਾਜ—ਮਾਨਸ ਆਦਿ। ਪਾਜ—ਬਨਾਵਟ।

ਕਿਆਮਤ—ਮੌਤ ਦਾ ਦਿਨ। ਕਾਦਰ—ਕੁਦਰਤਾਂ ਦਾ ਮਾਲਕ।

ਅਰਥ :—ਮਨ ਦੇ ਮਤੇ ਤੇ ਚਲਣ ਵਾਲੇ ਮਨਮੁਖ ਦੇ ਕਾਰਨ ਤੈਨੂੰ ਨਰਕਾਂ ਵਿਚ ਪਾਇਆ ਜਾਉ। ਮਾਇਆ ਦਾ ਪੁਜਾਰੀ ਹੈ ਤੇ ਰਹਿਮਤਾਂ ਵਾਲੇ ਰੱਬ ਨੂੰ ਭੁਲਾ ਦਿੱਤਾ ਹੈ ਮਾਸ ਆਦਿਕ ਖਾਣਾ ਇਹ ਬੰਦਿਆ ਦਾ ਕੰਮ ਨਹੀਂ ਇਹ ਤਾਂ ਦਰਿਦਿਆਂ ਦਾ ਖਾਜਾ ਹੈ। ਰਬ ਦੀ ਰਚਨਾ ਨੂੰ ਭੰਨ ਕੇ ਆਪਣੀ ਦੇਹ ਦੀ ਪਾਲਨਾ ਕਰਦਾ ਹੈ ਇਹ ਤੇਰਾ ਪਾਜ ਜ਼ਰੂਰ ਜਾਹਰ ਹੋ ਜਾਵੇਗਾ। ਹੇ ਬੇਸ਼ਰਮ ਤੇ ਪਾਜ਼ੀ ਬੰਦੇ ਅਜੇ ਮੌਤ ਦਾ ਦਿਨ ਤੇਰੇ ਸਿਰ ਤੇ ਹੈ ਰਾਜਾ ਸਾਹਿਬ ਕਥਨ ਕਰਦੇ ਹਨ ਕਿ ਕੁਦਰਤ ਦੇ ਮਾਲਕ ਕਾਦਰ ਨੂੰ ਚੇਤੇ ਵਿਚੋਂ ਨਾ ਭੁੱਲੋ। ੩੬੨॥

ਮੁਰਗ ਨਾ ਮਾਰ ਨਹੀਂ ਹੋਏਂਗਾ ਖੁਆਰ ਪਹਿਲੇ

ਗਲ ਕੋ ਬਚਾਰ ਇਹਨੂੰ ਕਿਸਦਾ ਹੀ ਸਾਇਆ ਹੈ।

ਗਿਰੇਵਾਨ ਆਪਣੇ ਮੇਂ ਆਪ ਮੂੰਹ ਪਾਇ ਕਰ

ਸਮਝਕੇ ਦੇਖ ਰੂਹ ਕਿਸ ਨੇ ਬਨਾਇਆ ਹੈ।

ਏਕ ਹੈ ਰਫੀਕ ਨਹੀਂ ਦੂਸਰਾ ਸਰੀਕ

ਜਿਹ ਜਾਣ ਲੈ ਤਹਕੀਕ ਸੋਈ ਸਰਬ ਸਮਾਇਆ ਹੈ।

ਖੁਦੀ ਕਰ ਤਰਕ ਨਾ ਗਰਕ ਗਰੂਰ ਮੇਂ ਤੂੰ

ਦਾਸ ਭਗਵਾਨ ਇਹ ਜੈਜ਼ ਫੁਰਮਾਇਆ ਹੈ। ੩੬੩॥

ਪਦ ਅਰਥ :—ਸਾਇਆ—ਆਸਰਾ। ਗਰੇਵਾਨ—ਪਲ ਵਿਚ ਮੂੰਹ। ਰਫੀਕ—ਪਿਆਰਾ।

ਸਰੀਕ—ਬਰਾਬਰ। ਤਹਕੀਕ—ਅਸਲ ਵਿਚ। ਖੁਦੀ—ਅਹੰਕਾਰ— ਜੈਸ਼—ਠੀਕ।

ਅਰਥ :—ਮੁਰਗ ਨੂੰ ਮਾਰਕੇ ਤੈਨੂੰ ਖੁਆਰੀ ਦਾ ਮੂੰਹ ਦੇਖਣਾ ਪਊ। ਇਸ ਗੱਲ ਨੂੰ ਸੋਚ ਕਿ

ਇਸਨੂੰ ਕਿਸ ਨੇ ਘੜਿਆ ਹੈ ਤੇ ਕਿਸ ਦਾ ਇਸ ਉਤੇ ਹੱਥ ਹੈ। ਆਪਣੇ ਪੱਲੇ ਵਿਚ ਮੂੰਹ ਪਾ ਕੇ ਦੇਖ (ਭਾਵ ਗੁਰੂ ਨਾਲ ਸੇਚ) ਕਿ ਰੂਹ ਦੇ ਬਨਾਉਣ ਵਾਲਾ ਕੌਣ ਹੈ ਇਕੋ ਹੀ ਉਹ ਪਿਆਰਾ ਜਿਸਦੀ ਬਰਾਬਰੀ ਤੇ ਕੋਈ ਨਹੀਂ ਇਹ ਠੀਕ ਗਾਣ ਉਹੋ ਹੀ ਸਾਰੇ ਪਰੀਪੂਰਨ ਹੋ ਰਿਹਾ ਹੈ। ਮੈਂ ਮੇਰੀ ਦੂਰ ਕਰ ਤੇ ਹੰਕਾਰ ਵਿਚ ਡੁਬਦਾ ਨਾ ਜਾਹ ਰਾਜਾ ਸਾਹਿਬ ਕਥਨ ਕਰਦੇ ਹਨ ਇਹ ਸੱਤ ਪੁਰਸ਼ਾਂ ਦਾ ਯਥਾਰਥ ਫੁਰਮਾਨ ਹੈ। ੩੬੩॥

ਆਪਕੋ ਪਛਾਣ ਕਰ ਹਿੱਕ ਨਾਂ ਤਾਣ ਕਸੂਤੇ

ਐਸ਼ ਮਾਣ ਇਹ ਜਾਣ ਦਿਨ ਚਾਰਕੇ।

ਖਾਏਂ ਮੁਰਦਾਰ ਨਹੀਂ ਸੂਤ ਬਿਵਹਾਰ ਇਹ

ਮਲਨੁ ਅਹਾਰ ਕਹਿੰਦੇ ਆਰਫ ਪੁਕਾਰ ਕੇ।

ਕਰੇਂ ਸੋ ਪਸਿੰਦ ਜੋਈ ਨਿੰਦਨ ਮੇਂ ਨਿੰਦ ਨਹੀਂ।

ਕੰਬਦੀ ਹੈ ਜਿੰਦ ਐਸੇ ਖਾਜ ਕੋ ਨਿਹਾਰਕੇ।

ਮਾਨਸੀ ਚਰੁੰਡ ਲੇਤੇ ਹੱਡ ਦਾਸ ਭਗਵਾਨ

ਗੀਰਝੀਂ ਤੇ ਕਾਕ ਅਧਿਕਾਰੀ ਸੀ ਅਹਰ ਕੇ। ੩੬੪॥

ਪਦ ਅਰਥ :—ਹਿੱਕ ਦਾ ਤਾਣ—ਜਬਰਦਸਤੀ। ਮੁਰਦਾਰ—ਹਰਾਮ। ਸੂਤ ਬਿਵਹਾਰ—ਚੰਗਾ ਕੰਮ ਨਹੀਂ। ਮਲਨ ਅਹਾਰ—ਮੈਲਾ ਖਾਣ। ਖਾਜ—ਖਾਣਾ। ਨਿਹਾਰਕੇ—ਦੇਖ ਕੇ। ਕਾਕ—ਕਾਂ।

ਅਰਥ :— ਦੁਨੀਆਂ ਦੇ ਮੌਜ ਮੇਲੇ ਚਾਰ ਦਿਨ ਦੇ ਹਨ ਤੇ ਕਸੂਤੇ ਹਨ ਆਪਣੇ ਆਪ ਨੂੰ ਪਛਾਣ ਕੇ ਬੇ ਜ਼ਬਾਨਾ ਤੇ ਪੱਕਾ ਨਾ ਕਰ। ਹਰਾਮ ਖਾਣਾ ਮੁਰਦਾਰ ਖਾਣਾ ਹੈ ਮਾਸ ਦਾ ਖਾਣਾ ਮੈਲ ਦਾ ਖਾਣਾ ਹੈ ਰੱਬੀ ਲੋਕ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਕਹਿੰਦੇ ਹਨ। ਜਿਸ ਖਾਣੇ ਨੂੰ ਦੇਖ ਕੇ ਜਿੰਦ ਕੰਬਦੀ ਹੈ ਉਹ ਨਿੰਦਨ ਜੋਗ ਹੈ ਤੈਨੂੰ ਐਸਾ ਖਾਣਾ ਹੀ ਪਸੰਦ ਆਉਂਦਾ ਹੈ ? ਐਸੇ ਖਾਣੇ ਦੇ ਅਧਿਕਾਰੀ ਤਾਂ ਗਿਰਝਾਂ ਤੇ ਕਾਂ ਹਨ ਰਾਜਾ ਸਾਹਿਬ ਕਥਨ ਕਰਦੇ ਹਨ ਜੋ ਮੁਰਦੇ ਦਾ ਮਾਸ ਚਰੁੰਜ ਲੈਂਦੇ ਹਨ। ੩੬੪॥

ਜਾਨਵਰੋਂ ਕੇ ਇਹ ਜੋਈ ਕਰੇ ਸ਼ਰਹ ਆਮ

ਇਹ ਤੋਂ ਖਾਣਾ ਹੈ ਹਰਾਮ ਦੇਖ ਕਰਕੇ ਬਿਬੇਕਤਾਂ।

ਪਕੜ ਕੇ ਕਰਦ ਬੇਦਰਦ ਬਗਾਵਦਾ ਹੈਂ

ਨਹੀ ਪੁਰ ਦਰਦ ਜਾਂ ਮਰਦ ਨ ਨੇਕ ਤਾਂ।

ਮਾਰਦਾ ਹੈਂ ਭਰ ਕਮਜ਼ੋਰ ਨ ਜ਼ੋਰ ਹੋਰ

ਸੁਣਕੇ ਭੀ ਸ਼ੋਰ ਪਵੇ ਕਾਲਜੇ ਨ ਛੋਕ ਤਾਂ।

ਕਰ ਕਰ ਜਬਾ ਖੁਸ਼ਤਬਾ ਦਾਸ ਭਗਵਾਨ

ਜਦੋਂ ਪਵੇ ਸਿਰ ਤਦੋਂ ਲਗੇ ਕੇਹਾ ਸੇਕ ਤਾਂ। ੩੬੫॥

ਪਦ ਅਰਥ :—ਜਾਨਵਰੋਂ—ਬੇਸਮਝ। ਬਿਬੇਕ—ਵਿਚਾਰ। ਪੁਰਦਰਦ—ਦਰਦ ਭਰਪੂਰ ਕਾਲਜੇ ਛੋਕ—ਅਤੀ ਦੁਖੀ। ਜਬਾ—ਕੋਹਨਾ, ਮਾਰਨਾ। ਖੁਸ਼ਤਬਾ—ਚਿਤ ਦੀ ਖੁਸ਼ੀ। ਸਿਰ ਪਵੇ—ਜਦੋਂ ਆਪਣੇ ਤੇ ਆਣ ਬਣੇ।

ਅਰਥ :—ਮੁਰਖ ਤੇ ਬੇਸਮਝਾਂ ਵਾਲੇ ਕੰਮ ਹੋ ਕੇ ਕਰ ਰਿਹਾ ਹੈ ਇਹ ਖਾਣਾ (ਮਾਸ) ਯੋਗ ਨਹੀਂ ਹੈ ਜਰਾ ਵਿਚਾਰ ਕੇ ਦੇਖ। ਹੱਥ ਵਿਚ ਛੁਰੀ ਫੜਕੇ ਬੇ ਦਰਦੀ ਨਾਲ ਚਲੇਦਾ ਹੈ ਜੇ ਤੇਰੇ ਦਿਲ ਵਿੱਚ ਦਰਦ ਨਹੀਂ ਤਾਂ ਨੇਕ ਬੇਦਾ ਨਹੀਂ ਕਹਾ ਸਕਦਾ। ਕਮਜ਼ੋਰਾਂ ਨੂੰ ਮਾਰਨਾ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਦਾ ਕੋਈ ਜ਼ੋਰ ਨਹੀਂ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦਾ ਸ਼ੋਰ ਸੁਣਕੇ ਤੇਰੇ ਅੰਦਰ ਦਰਦ ਦਿਲ ਪੈਦਾ ਨਹੀਂ ਹੁੰਦਾ। ਆਜ਼ਜ਼ਾ ਦੀ ਗਰਦਨ ਤੇ ਛੁਰੀ ਚਲਾਕੇ ਬੜਾ ਖੁਸ਼ ਹੁੰਦਾ ਹੈ ਰਾਜਾ ਸਾਹਿਬ ਕਥਨ ਕਰਦੇ ਹਨ ਕਿ ਜਦੋਂ ਤੇਰੀ ਜਾਣ ਤੇ ਬਣੂ ਤਾਂ ਪਤਾ ਲਗੂ। ੩੬੫।

ਜਾਨ ਕਰੇ ਕਬਜ਼ ਫਰਿਸ਼ਤਾਂ ਜਾਂ ਆਇ ਕਰ
ਜਾਣ ਤਦੋਂ ਨਿਕਲੇ ਇਹ ਚੌੜਾ ਸਭ ਤੇਰੀਆਂ।
ਚਾੜਕੇ ਸਕੰਜੇ ਜਦੋਂ ਮਾਲਕ ਮਰੋੜਾ ਦੇਵੇ
ਹੋਏ ਕਰ ਕੈਲ ਕਰੋਂ ਮਿਨਤਾਂ ਬਬੇਰੀਆਂ।
ਕੌਣ ਕਰੇ ਦਰਦ ਜਾਂ ਆਪ ਹੀ ਬੇ ਦਰਦ ਹੈਂ
ਰੂਹ ਹੋਵੇ ਪਿੰਜ ਸਜ਼ਾ ਸਖਤ ਬਬੇਰੀਆਂ।
ਬੱਜਰ ਹੀ ਗੁਰਜ਼ ਨਦਾਨ ਦਾਸ ਭਗਵਾਨ
ਬੇਲਾ ਰਖ ਯਾਦ ਕਰ ਐਡ ਨ ਦਲੇਰੀਆਂ। ੩੬੬ ॥

ਪਦ ਅਰਥ :— ਕਬਜ਼—ਕਾਬੂ। ਫਰਿਸ਼ਤਾ—ਮੌਤ ਦਾ ਜਮ। ਚੌੜਾ—ਆਂਕੜਾਂ। ਕੈਲ—ਕਾਬੂ। ਪਿੰਜ—ਦੁਖੀ। ਬੱਜਰ—ਇਦ੍ ਦਾ ਬੱਜਰ। ਗੁਰਜ਼—ਜਮਾਂ ਦਾ ਮਾਰਨ ਵਾਲਾ ਹਥਿਆਰ।

ਅਰਥ :—ਜਦੋਂ ਮੌਤ ਦਾ ਫਰਿਸ਼ਤਾ ਤੇਰੀ ਜਾਨ ਨੂੰ ਆਣ ਕੇ ਕਾਬੂ ਕਰੇਗਾ ਤਦੋਂ ਤੇਰੀਆਂ ਸਾਰੀਆਂ ਆਕੜਾਂ ਭੰਜ ਜਾਣਗੀਆਂ। ਜਦੋਂ ਸਕੰਜੇ ਤੇ ਚਾੜਕੇ ਕਰਾਰੇ ਹਥਾਂ ਵਾਲੇ ਜਮ ਮਰੋੜਾ ਦੇਣਗੇ ਉਸ ਸਮੇਂ ਬਹੁਤ ਮਿਨਤਾਂ ਕਰੋਗਾ ਜਦੋਂ ਤੇਰੇ ਆਪਣੇ ਅੰਦਰ ਦਰਦ ਨਹੀਂ ਤਾਂ ਤੇਰਾ ਕੋਈ ਦਰਦੀ ਨਹੀਂ ਉਨ੍ਹਾਂ ਸਖਤ ਸਖਤ ਸਜ਼ਾਵਾਂ ਦਾ ਕੋਈ ਸਿਰਾ ਨਹੀਂ। ਬੇਡਰ ਹੋ ਕੇ ਜੇ ਤੂੰ ਇਸ ਵੇਲੇ ਬੜੀ ਫੁੱ ਫਾਂ ਕਰਦਾ ਹੈ ਰਾਜਾ ਸਾਹਿਬ ਕਥਨ ਕਰਦੇ ਹਨ ਕਿ ਬਜ਼ਰ ਜਿਹੇ ਗੁਰਜ਼ ਤੈਨੂੰ ਬੱਜਨਗੇ। ੩੬੬ ॥

ਛਡ ਜਾਵਣਾ ਜਹਾਨ ਹੋਇ ਜਾਣਾ ਬੇ ਨਿਸ਼ਾਨ
ਜਾਨ ਕਰਕੇ ਗੁਮਾਨ ਹਰਗਿਜ਼ ਨ ਹੰਕਾਰੀਏ।
ਨੇਕੀ ਹੀ ਕਮਾਇਏ ਫੇਰ ਵੱਤ ਨਹੀਂ ਆਈਏ ਜਬ
ਪਾਈਏ ਕੀਤਾ ਆਪਣਾ ਖੂਨ ਕਿਉਂ ਗੁਜਾਰੀਏ।
ਸੋਚ ਕਰ ਹੱਕ ਲੱਕ ਬਨ੍ਹੀਏ ਬੇਸ਼ੱਕ ਪਰ ਪੱਕ
ਨਾ ਹੱਕ ਚੱਕ ਜੀਵ ਉਠ ਮਾਰੀਏ।
ਕਾਰਨ ਤੇ ਫੁਲ ਪਹਲੇ ਦੇਖ ਦਾਸ ਭਗਵਾਨ
ਪਿਛੋਂ ਜੇ ਦਰਗਾਹ ਨ ਹਾਰੀਏ। ੩੬੭ ॥

ਪਦ ਅਰਥ :— ਪਰ ਪੱਕ—ਪੱਕੇ ਤੌਰ ਤੇ। ਕਾਰਨ—ਕਿਸੇ ਕੰਮ ਦਾ ਕਰਨਾ।

ਅਰਥ :—ਇਸ ਸੰਸਾਰ ਨੂੰ ਛੱਡ ਕੇ ਚਲਿਆ ਜਾਵਣਾ ਹੈ ਤੇ ਬੇ ਨਿਸ਼ਾਨ ਹੋ ਜਾਣਾ ਹੈ ਸੰਸਾਰਕ ਪਦਾਰਥਾਂ ਦਾ ਹੰਕਾਰ ਬਿਲਕੁਲ ਨਾ ਕਰੀਏ। ਜਦ ਨਿਸਚੇ ਕਰਕੇ ਕੀਤੇ ਕਰਮਾਂ ਦਾ ਫਲ ਭੁਗਤਨਾ ਹੈ ਤਾਂ ਫੇਰ ਜੀਵਾਂ ਨੂੰ ਕਿਉਂ ਮਾਰੀਏ ਬਲ ਕਿ ਨੇਕੀ ਦੇ ਕੰਮ ਕਰੀਏ ਇਹ ਜਾਣਕੇ ਕਿ ਫੇਰ ਇਹ ਮਨੁੱਖ ਦੇਹ ਮੁੜ ਨਹੀਂ ਮਿਲੇਗੀ ਸੱਤ ਅਸੱਤ ਦਾ ਨਿਰਨਾ ਕਰੀਏ ਤਾਂ ਤੇ ਸੱਚ ਤੇ ਡੱਟ ਜਾਈਏ ਤੇ ਜੀਵਾਂ ਨੂੰ ਨਾ ਮਾਰੀਏ। ਕਿਸੇ ਕੰਮ ਨੂੰ ਕਰਨ ਤੋਂ ਪਹਿਲਾਂ ਉਸਦਾ ਨਤੀਜਾ ਸੋਚੀਏ ਰਾਜਾ ਸਾਹਿਬ ਕਥਨ ਕਰਦੇ ਹਨ ਕਿ ਐਸਾ ਕੰਮ ਨਹੀਂ ਕਰਨਾ ਚਾਹੀਦਾ ਜਿਸਦੇ ਕਰਨ ਨਾਲ ਦਰਗਾਹ ਵਿਚ ਹਾਰਨਾ ਪਵੇ। ੩੬੭॥

ਭਾਵ :—ਇਸ ਆਸ਼ੇ ਨੂੰ ਫਰੀਦ ਜੀ ਆਪਣੀ ਰਚਨਾ ਵਿਚ ਦਸਦੇ ਹਨ :—

“ਬੋਲੀਏ ਸੱਚ ਧਰਮ ਖੂਠ ਨਾ ਬੋਲੀਏ

ਜੇ ਗੁਰ ਦਸੇ ਵਾਟ ਮਰੀਦਾ ਜੋਲੀਐ”

ਬੇਖ ਹੇਯਾਤੀ ਜਗ ਨ ਕੋਈ ਥਿਰ ਰਹਿਆ

ਜਿਤੁ ਆਸਣ ਹਮ ਬੈਠੇ ਕੇਤੇ ਬੈਸ ਗਇਆ.....

ਜਿਤਨੀ ਚੁਰਾਸੀ ਫਾਂਸੀ ਨਾ ਸੀ ਨ ਖਲਾਸੀ

ਬਿਚ ਸਿਰ ਸਰਦਾਰ ਨਰ ਨਾਰਨ ਇਉਂ ਕਹੀਏ।

ਹੋਵਤ ਮਹਾਨ ਭਾਵ ਧਰਮ ਪਛਾਨ ਜਾਨ

ਧੀਰਜ ਧਿਆਨ ਐਸੇ ਮਰਮ ਕੋ ਲਹੀਏ।

ਆਜ਼ਜ਼ ਨਿਤਾਣੇ ਨਹੀਂ ਮਾਰੀਏ ਪਗਾਣੇਂ ਇਉਂ

ਆਖਦੇ ਸਿਆਣੇ ਇਆਣੇ ਬਣ ਰਹੀਏ।

ਕੀਜੀਏ ਪਨਾਹ ਹੋਵੇ ਵਾਹ ਦਾਸ ਭਗਵਾਨ।

ਪੇਸ਼ ਨਹੀਂ ਜਾਏ ਤਾ ਅਲਗ ਹੋਇ ਬਹੀਏ। ੩੬੮॥

ਪਦ ਅਰਥ :—ਚੁਰਾਸੀ ਫਾਂਸੀ—ਸਭ ਜੂਨਾਂ ਫਾਸ ਤੇ ਨਾਸ਼ ਵਿਚ ਹਨ। ਸਿਰਦਾਰ ਮਨੁੱਖਾਂ ਜੂਨ।

(“ਇਸ ਧਰਤੀ ਮਹਿ ਤੇਰੀ ਸਿਕਦਾਰੀ,

ਅਵਰ ਜੋਨ ਤੇਰੀ ਪਨਿਹਾਰੀ)

ਮਰਮ—ਭੇਦ। ਨਿਤਾਣੇ—ਕਮਜ਼ੋਰ। ਪਗਾਣੇ—ਪੱਕੇ ਸ਼ਾਹੀ। ਪਨਾਹ—ਆਸਰਾ। ਵਾਹ—ਜ਼ੋਰ।

ਅਰਥ :— ਸਾਰੇ ਕਿਆ ਇਸਤ੍ਰੀਆਂ ਕਿਆ ਪੁਰਸ਼ ਏਹੀ ਕਹਿੰਦੇ ਹਨ ਕਿ ਮਨੁੱਖਾਂ ਜੂਨ ਸਰਬ ਸ਼੍ਰੇਣੀ ਹੈ ਬਾਕੀ ਜਿਤਨੀ ਭੀ ਚੁਰਾਸੀ ਲਖ ਜੂਨ ਹੈ ਸਭ ਨਾਸ਼ਵਾਨ ਤੇ ਫਾਹੀ ਵਿਚ ਫਸਾਨ ਵਾਲੀ ਹੈ ਛੁਟਕਾਰਾ ਕੇਵਲ ਮਨੁੱਖ ਜੂਨ ਵਿਚ ਹੈ। ਉਚ ਖਿਆਲੀ ਵਿਚ ਸੁਰਤ ਲਾਕੇ (ਮਨੁੱਖੀ) ਧਰਮ ਦੀ ਪਛਾਣ ਕਰੋ ਧੀਰਜ !ਹਿਤ ਧਿਆਨੀ ਹੋ ਕੇ ਅਸਲੀ ਭੇਦ ਨੂੰ ਜਾਣੋ।

ਸਿਆਣੇ ਜੋ ਆਖਦੇ ਹਨ ਕਿ ਕਮਜ਼ੋਰਾਂ ਉਪਰ ਜੁਲਮ ਨਾ ਕਰੋ ਜਾਣਕੇ ਅਨਜਾਣ ਨਾ ਬਣੋ। ਜੇ ਆਪਣੇ ਵੱਸ ਵਿਚ ਹੋਵੇ ਤਾਂ ਨਿਆਸਰੇ ਨੂੰ ਆਸਰਾ ਦਿਓ ਰਾਜਾ ਸਾਹਿਬ ਕਥਨ ਕਰਦੇ ਹਨ ਕਿ ਜਿਥੇ ਪੇਸ਼ ਨਾ ਜਾਵੇ ਉਥੇ ਪਾਸੇ ਹੋ ਜਾਇਏ। ੩੬੮ ॥

ਬਨੀਏ ਆਜ਼ਾਦ ਦਿਲਸ਼ਾਦ ਬਰਬਾਦ ਹੋਇ

ਪਾਵੀਏ ਜੋ ਦਾਦ ਹੋ ਅਬਾਦ ਹੀ ਰਹਾਈਏ।

ਦੇਖੀਏ ਗੁਲਿਸਤਾਂ ਦਮਾਗ ਕੋ ਬੇਦਾਗ ਕਰ

ਹੋਇ ਬਾਗ ਬਾਗ ਮੌਜ ਬੋਸਤਾਂ ਕੀ ਪਾਈਏ।

ਲਾਇ ਮਕਾਨ ਕੇ ਮਕਾਨ ਪਰ ਸੇਲੀਏ ਜਾਂ

ਨੂਰ ਵਾਲੇ ਚਸ਼ਮੇ ਸ਼ਹੂਰ ਸਿਉ ਨਾਈਏ।

ਪੀਏ ਆਬ ਹਿਆਤ ਤਾਂ ਨਦਾਨ ਦਾਸ ਭਗਵਾਨ

ਹੋਇ ਕੇ ਬੇਜ਼ਾਤ ਵਿਚ ਜਾਤ ਤੇ ਸਮਾਈਏ। ੩੬੯ ॥

ਪਦ ਅਰਥ :—ਦਿਲਸ਼ਾਦ—ਦਿਲਾਂ ਦੀ ਖੁਸ਼ੀ। ਦਾਦ—ਬਖਸ਼ਿਸ਼ਾਂ। ਇਨਸਾਫ, ਫਰਿਯਾਦ ਗੁਲਿਸਤਾਨ—ਬਾਗ। ਬਾਗ ਬਾਗ—ਖੁਸ਼। ਬੋਸਤਾਂ—ਫੁਲਵਾੜੀ। ਲਾਇਮਕਾਨ—ਟਿਕਾਨੇ ਤੋਂ ਬਿਨਾਂ। ਮੁਕਾਮ—ਟਿਕਾਣਾ। ਨੂਰ—ਰੋਸ਼ਨੀ। ਬੇਜ਼ਾਤ—ਜਾਤੀ ਦਾ ਮਾਨ। ਜਾਤ—ਰੱਬ ਦੀ ਜਾਤ।

ਅਰਥ :—ਸਭ ਕੁਝ ਗੁਆਕੇ ਜਦੋਂ ਆਜ਼ਾਦ ਹੋ ਜਾਈਏ ਤਾਂ ਦਿਲ ਦੀ ਖੁਸ਼ੀ ਪ੍ਰਾਪਤ ਹੁੰਦੀ ਹੈ, ਨਿਰੰਕਾਰ ਦੀ ਬਖਸ਼ਿਸ਼ ਹੀ ਇਕ ਆਬਾਦੀ ਹੈ

(“ਆਪ ਗਵਾਈਏ ਤਾਂ ਸ਼ਹੂ ਪਾਇਏ ਔਰ ਕੈਸੀ ਚਤੁਰਾਈ”)

ਮਨ ਨੂੰ ਪਵਿੱਤ੍ਰ ਕਰਕੇ ਗੁਲਿਸਤਾਨ ਦੇ ਬਾਗ ਦੀ ਸੈਰ ਕਰਕੇ ਦਿਲ ਖੇੜੇ ਵਿਚ ਆਉਂਦਾ ਹੈ ਕਿਉਂਕਿ ਉਥੇ ਨਾਮ ਦੀ ਸੁਗੰਧੀ ਪ੍ਰਾਪਤ ਹੁੰਦੀ ਹੈ। ਤੁਰੀਆ ਅਵਸਥਾ ਦੇ ਟਿਕਾਣੇ ਤੇ ਪੁੱਜ ਕੇ ਜਿਥੇ ਚਾਨਣਾ ਹੀ ਚਾਨਣਾ ਹੈ ਉਤੇ ਮੱਲ ਮੱਲ ਇਸ਼ਨਾਨ ਕਰੀਦਾ ਹੈ ਜਾਤ ਪਾਤ ਦਾ ਅਹੰਕਾਰ ਛਡਕੇ ਰਾਜਾ ਸਾਹਿਬ ਕਥਨ ਕਰਦੇ ਹਨ ਕਿ ਰੱਬੀ ਜਾਤ ਵਿਚ ਲੀਨ ਹੋ ਕੇ ਅੰਮ੍ਰਿਤ ਪੀਤਾ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ੩੬੯ ॥

ਕਲਮਾ ਕਹੁ ਆਮ ਨਹੀਂ ਜਿਸਮੇਂ ਕਲਾਮ ਖਾਮ

ਸੱਚ ਵਾਲਾ ਨਾਮੂ ਉਹ ਜਪ ਆਠ ਜਾਮ ਤੂੰ।

ਰਹੇ ਨਹੀਂ ਫਿਕਰ ਹੈ ਜੁਆਨ ਐਸਾ

ਦਿਗਰ ਨ ਜਹਾਂ ਤਹਾਂ ਕਰ ਲੈ ਮੁਕਾਮ ਤੂੰ।

ਆਰਫੋ ਕੇ ਬੇਲ ਜੁ ਅਮੋਲ ਆਬਹਯਾਤ ਸਮ

ਝੋਲ ਕਰੇ ਨੇਸ਼ ਪਾਏ ਅਜਬ ਅਰਾਮ ਤੂੰ।

ਕਲਾ ਹੀ ਸੇ ਕਲਮਾ ਨਦਾਨ ਦਾਸ ਭਗਵਾਨ

ਕਲਾ ਕੋ ਪਛਾਣ ਕਰ ਬਿਸਰਾਮ ਤੂੰ । ੩੭੦ ॥

ਪਦ ਅਰਥ :—ਕਲਮਾ—ਬਚਨ। ਖਾਮ—ਕੱਚਾ ਦਿਗਰ—ਦੂਜਾ। ਨੇਸ਼—ਪੀਣਾ।

ਕਲਾ—ਸ਼ਕਤੀ। ਬਿਸਰਾਮ—ਆਰਾਮ।

ਅਰਥ :—ਐਸੇ ਬਚਨ ਨਾ ਬੋਲ ਜੋ ਕੱਚੇ ਹੋਣ ਸੱਚੇ ਦਾ ਨਾਮ ਅਠੇ ਪਹਰ ਜਪੋ
 (“ਨਾਨਕ ਫਿਕੇ ਬੋਲੀਐ ਤਨ ਮਨ ਫਿੱਕਾ ਹੋਇ
 ਫਿੱਕੇ ਫਿੱਕਾ ਸੱਦੀਏ ਫਿਕੇ ਫਿੱਕੀ ਸੋਇ।

ਹੋ ਜੁਆਨਾ! ਐਸੇ ਥਾਂ ਤੇ ਟਿਕਾਣਾ ਕਰ ਲੈ ਜਿਥੇ ਫਿਕਰ ਦਾ ਕੋਈ ਜ਼ਿਕਰ ਨਹੀਂ
 (ਬੇਗਮ ਪੁਰਾ ਸ਼ਹਰ ਕੇ ਨਾਉ। ਦੂਖ ਅੰਦੋਹ ਨਹੀਂ ਤਹ ਠਾਉ)

ਅਸਚਰਜ ਆਤਮਕ ਖੇੜਾ ਪ੍ਰਾਪਤ ਹੋਵੇਗਾ ਜੇਕਰ ਰੱਬੀ ਲੋਕਾਂ ਦੇ ਬਚਨ ਜੋ ਅਮੋਲ ਹਨ ਤੇ
 ਅੰਮ੍ਰਿਤ ਹਰ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਹਿਰਦੇ ਵਿਚ ਵਸਾਏਗਾ ਕਲਮਾ ਉਹੀ ਹੈ ਜਿਸ ਵਿਚ ਸ਼ਕਤੀ ਹੈ ਰਾਜਾ
 ਸਾਹਿਬ ਬਿਆਨ ਕਰਦੇ ਹਨ ਉਸ ਸ਼ਕਤੀ ਵਾਲੇ ਨੂੰ ਪਛਾਣ ਕੇ ਆਤਮਕ ਸੁਖ ਪ੍ਰਾਪਤ ਕਰੀਦਾ
 ਹੈ। ੩੭੦॥

ਭਾਵ :—ਇਸ ਉਪਰਲੇ ਕਥਿੱਤ ਵਿਚ ਗੁਰੂ ਦੇ ਬਚਨ ਦੀ ਸ਼ਕਤੀ ਦਸਦੇ ਹਨ ਕਿ ਜਿਨ੍ਹਾਂ
 ਨੇ ਗੁਰੂ ਦੇ ਬਚਨ ਦੀ ਕਮਾਈ ਕੀਤੀ ਉਹ ਆਪਣੇ ਵਿਚ ਸਮਾ ਗਏ।

(ਜੈਸੇ ਹੀਰਾ ਹਾਥ ਮੇਂ ਸੋ ਤਨਕ ਹੀ ਦਿਖਾਈ ਦੇਤ

ਮੋਲ ਕੀਏ ਦਾਮਨ ਤੇ ਭਗਤ ਭੰਡਾਰ ਜੀ)—

ਜੈਸੇ ਹੁੰਡੀ ਬਰ ਬਾਂਦੇ ਲਾਗਤ ਨ ਭਾਰ ਕਛੂ।

ਆਗੇ ਜਾਇ ਪਾਈਅਤ ਲੱਖਮ ਅਪਾਰ ਜੀ।

ਜੈਸੇ ਬੱਟ ਬੀਜ ਅਤੀ ਸੂਖਮ ਸਰੂਪ ਹੋਤ।

ਬੋਇ ਤੇ ਬਿਰਖ ਕਰੇ ਬਿਬਿਧ ਵਿਥਾਰ ਜੀ।

ਤੈਸੇ ਗੁਰੂ ਬਚਨ ਸੱਚਨ ਗੁਰ ਸਿਖਨ ਮੈਂ।

ਜਾਨੀਏ ਮਹਾਤਮ ਗਏ ਹਰਿ ਦੁਆਰ ਜੀ।

ਭਾਈ ਗੁਰਦਾਸ ਜੀ॥

ਦੇਖੋ ਕੀ ਸਿਤਮ, ਕਰ ਸਿਤਮ, ਮਗਰ ਸਿਤਮ

ਐਸੇ ਕੈਸੇ ਰੱਖ ਭੇਤ ਵਿੱਚ ਭੇਤ ਦੇ ਸਮਾਇਆ ਹੈ।

ਕੁਦਰਤ ਕਾਰ ਇਹ ਰਚ ਗੁਲਜ਼ਾਰ ਹੋਇ

ਸਰਬ ਅਧਾਰ ਆਪ ਆਪਕੋ ਛਪਾਇਆ ਹੈ।

ਆਫਤਾਬ ਤੇ ਮਹਤਾਬ ਮੇਂ ਭੀ ਆਬ ਦਰ ਆਬ ਹੈ

ਸੋ ਕੁਲ ਕੀ ਪਨਾਹ ਹੋਇ ਕੁਲ ਦਰਸਾਇਆ ਹੈ।

ਗੁਰ ਨੇ ਦਿਖਾਇਆ ਐਨ ਗੈਨ ਮੇਂ ਸਬੂਤ ਕਰ

ਦਾਸ ਭਗਵਾਨ ਤਾਂਹੀ ਐਸੇ ਸੁਖ ਪਾਇਆ ਹੈ। ੩੭੧॥

ਪਦ ਅਰਥ :—ਸਿਤਮ—ਅਸਚਰਜ। ਸਿਤਮ—ਜੁਲਮ। ਸਿਤਮ—ਹਨੇਰ। ਭੇਤ—ਲੁਕੋਂ।

ਅਧਾਰ—ਆਸਰਾ। ਆਫਤਾਬ—ਸੂਰਜ। ਮਹਤਾਬ—ਚੰਦਮਾ। ਆਬ—ਪਾਣੀ। ਦਰ—ਵਿਚ।

ਪਨਾਹ—ਆਸਰਾ। ਕੁਲ—ਸਾਰੇ। ਗੈਨ—ਆਕਾਸ਼।

ਅਰਥ :—ਦੇਖੋ ਕੀ ਅਸਚਰਜਤਾ ਦੀ ਗੱਲ ਹੈ ਕਿ ਜੁਲਮ ਕਰਕੇ ਇਸ ਭੇਦ ਨੂੰ ਲੁਕੋਣਾ ਤੇ

ਲਕੋਣਾ ਭੀ ਉਸ ਪਾਸੋਂ ਜੋ ਆਪ ਭੇਦ ਰੂਪ ਹੈ। ਉਹ ਕਾਦਰ ਇਹ ਸੰਸਾਰ ਰੂਪ ਬਾਗ ਨੂੰ ਰਚਕੇ ਸਾਰਿਆਂ ਦਾ ਆਸਰਾ ਰੂਪ ਹੋ ਰਿਹਾ ਹੈ ਪਰ ਆਪਣੇ ਆਪ ਨੂੰ ਲੁਕੇ ਰਖਿਆ ਹੈ। ਸੂਰਜ ਨੂੰ ਰੋਸ਼ਨੀ ਤੇ ਚੰਦਮਾਂ ਨੂੰ ਰੋਸ਼ਨੀ ਤੇ ਪਾਣੀ ਵਿਚ ਗਰਮ ਸਰਦ ਹੋਣ ਦਾ ਸੁਭਾ ਹੋਕੇ ਸਾਰਿਆਂ ਦਾ ਆਸਰਾ ਰੂਪ ਸਾਰੇ ਆਪਣਾ ਆਪ ਵਿਖਾਲ ਰਿਹਾ ਹੈ। ਅਕਾਸ਼ ਦੀ ਤਰ੍ਹਾਂ ਵਿਆਪਕ ਵਾਹਿਗੁਰੂ ਦਾ ਗੁਰੂ ਨੇ ਜਦੋਂ ਦੀਦਾਰ ਕਰਵਾ ਦਿੱਤਾ ਰਾਜਾ ਸਾਹਿਬ ਕਬਨ ਕਰਦੇ ਹਨ ਤਦੋਂ ਤੋਂ ਸਦਾ ਰਹਿਣ ਵਾਲਾ ਸੁੱਖ ਪ੍ਰਾਪਤ ਕੀਤਾ ਹੈ। ੩੭੧॥

ਪਾਇਆ ਚਾਰੋਂ ਰਬ ਅੱਬ ਹਬ ਨੂੰ ਗਵਾਇ ਝੱਬ

ਏਹੀ ਹੈ ਸਬਬ ਲਭ ਆਰਫਾਂ ਦੀ ਚਾਲ ਤੂੰ।

ਮੁਸ਼ਕਲ ਹੱਲ ਨਾ ਅਜਲ ਹਰਜਲ ਸੱਲ

ਗੱਲ ਹੋਇ ਸਹਿਲ ਕਰੇ ਇਹ ਜੇ ਅਮਾਲ ਤੂੰ।

ਜੀਭ ਕੋ ਬਕਾਉ ਨਹੀਂ ਬੋਲਦਾ ਲਗਾਉ ਨਹੀਂ

ਹੋਠ ਫਰਕਾਉ ਨਹੀਂ ਹੋਇ ਜੇ ਵਸਾਲ ਤੂੰ।

ਇਸ਼ਕ ਦਾ ਵਰਕ ਜੇ ਮਿਲੇ ਦਾਸ ਭਗਵਾਨ

ਪੜ੍ਹਕੇ ਸਬਕ ਫੇਰ ਪਾਏਂਗਾ ਜਮਾਲ ਤੂੰ । ੩੭੨॥

ਪਦ ਅਰਥ :—ਹਬ—ਸਭ ਕੁਛ। ਅਜਲ—ਮੌਤ ਦਾ ਦਿਨ। ਹਰਜਲ ਸੱਲ—ਕਿਆਮਤ ਦਾ ਦੁੱਖ। ਅਮਾਲ—ਕੰਮ ਜਾਂ ਕਰਤੱਵ। ਬਕਾਉ—ਬੋਲਨ। ਫਰਕਾਉ—ਫਰਕਨਾ। ਵਸਾਲ—ਮੇਲ। ਇਸ਼ਕ—ਰੱਬ ਦਾ ਪਿਆਰ। ਵਰਕ—ਚਮਕਾਰਾ। ਜਮਾਲ—ਦਰਸ਼ਨ।

ਅਰਥ :— ਜੇ ਛੋਟੀ ਤੋਂ ਛੋਟੀ ਰੱਬ ਦੀ ਪ੍ਰਾਪਤੀ ਦੀ ਇੱਛਾ ਹੈ ਤਾਂ ਸੰਤਾਂ ਦੀ ਸੰਗਤ ਵਿਚ ਆਪਣਾ ਆਪ ਸਭ ਕੁਝ ਗੁਆ ਦੇ। ਸਾਰੀਆਂ ਮੁਸ਼ਕਲਾਂ ਹੱਲ ਹੋ ਜਾਂਦੀਆਂ ਹਨ ਤੇ ਮੌਤ ਤੇ ਕਿਆਮਤ ਦਾ ਡਰ ਭੀ ਦੂਰ ਹੋ ਜਾਂਦਾ ਹੈ ਜੋ ਰੱਬੀ ਬੰਦਿਆਂ ਦੇ ਪੂਰਨਿਆਂ ਤੇ ਚਲੀਏ। ਅਜਪਾ ਜਾਪ ਦੀ ਅਵਸਥਾ ਵਿਚ ਜੀਭ ਦੇ ਬੋਲਣ ਦੀ ਲੋੜ ਨਹੀਂ ਪਿਆਰੇ ਦੇ ਮਿਲਾਪ ਹੋ ਜਾਣ ਤੇ ਇਹ ਹਾਲਤ ਵਾਪਰਦੀ ਹੈ। ਸੱਚੇ ਪਰੇਮ ਦਾ ਸਬਕ ਪੜ੍ਹਾਣ ਵਾਲਾ ਜੋ ਮੁਰਸ਼ਿਦ ਮਿਲ ਜਾਏ ਰਾਜਾ ਸਾਹਿਬ ਕਬਨ ਕਰਦੇ ਹਨ ਤਾਂ ਰੱਬ ਦਾ ਦੀਦਾਰ ਹੁੰਦਾ ਹੈ। ੩੭੨॥

ਭਾਵ :—ਜਦ ਤਕ ਵੈਰਾਗ ਹੀ ਬਹੁਬਲ ਅਵਸਥਾ ਤਕ ਸਿਖ ਨ ਪੁਜੇ ਤੇ ਹਉਮੈ ਦੀ ਗਰਦ ਬਿਰਹੋਂ ਦੇ ਅਥਰੂਆਂ ਨਾਲ ਨਹਾ ਧੋ ਦੇਵੇ ਦਰਸ਼ਨ ਨਹੀਂ ਹੋ ਸਕਦੇ।

ਲਾਲ ਮਾਹੀ ਦੀ ਕਦਰ ਪਾਵੇ ਬਿਨ ਆਸ਼ਕ ਨਜਰ ਸਰਾਫ ਨਹੀਂ।

ਯਾਕੂਤਾਂ ਦੀ ਕੀਮਤ ਜਾਨਣ ਨੈਨ ਜੋ ਰੋਵਣ ਹਾਰੇ ਨੇ।

ਹਰ ਦਿਲ ਵਿਚ ਗੋਯਾ ਮਸਤੀ ਤੇਰੀ ਯਾਦ ਦੀ ਹੋ।

ਪ੍ਰੇਮ ਦੀ ਸ਼ਰਾਬ ਪੀਵਣ ਵਾਲੇ ਆਸ਼ਕ ਦਿਲ ਹੁਸ਼ਿਆਰੇ ਨੇ।

ਆਰਫੋਂ ਕੀ ਸੰਗਤ ਮੇਂ ਅਜਬ ਹੀ ਰੰਗਤ ਹੈ

ਪੇਖ ਕੇ ਪੇਸ਼ਾਨੀ ਹਾਨੀ ਕੋਟਨ ਬੀਮਾਰੀ ਹੈ।

ਨੂਰ ਦਾ ਬੈਹਰ ਅਠ ਪੈਹਰ ਹੀ ਵਗਦਾ ਹੈ
 ਗੈਹਰ ਨ ਜਾਮੈਂ ਤਾਂ ਮੈਂ ਲਹਿਰ ਨਿਆਰੀ ਹੈ।
 ਪੀਏਂ ਜੇ ਪਿਆਲਾ ਸ਼ੌਕ ਵਾਲਾ ਜੇ ਉਜਿਆਲਾ ਹੋਇ
 ਰਹੇ ਮਤਵਾਲਾ ਨਹੀਂ ਉਤਰੇ ਖੁਮਾਰੀ ਹੈ।
 ਹੋਏਂ ਜੇ ਨਸੀਬ ਪਾਏਂ ਕਰਤਾ ਹਬੀਬ ਤਦੋਂ
 ਦਾਸ ਭਗਵਾਨ ਮਿਲੇ ਰੁਤਬਾ ਇਹ ਭਾਰੀ ਹੈ। ੩੭੩॥

ਪਦ ਅਰਥ :—ਪੇਸ਼ਾਨੀ—ਮਸਤਕ। ਕੋਟਨ—ਕਰੋੜਾਂ। ਹਾਨੀ—ਨਾਸ਼ ਹੋਣਾ। ਨੂਰ—ਪ੍ਰਕਾਸ਼।
 ਬੈਹਰ—ਸਮੁੰਦਰ। ਗੈਹਰ—ਗੰਧਲਾਪਨ। ਖੁਮਾਰੀ—ਮਸਤੀ। ਹਬੀਬ—ਪਿਆਰਾ। ਰੁਤਬਾ—ਦਰਜਾ।

ਅਰਥ :—ਰੱਬੀ ਲੋਕਾਂ ਦੀ ਸੰਗਤ ਦੀ ਅਜੀਬ ਹੀ ਰੰਗਤ ਹੈ ਦਰਸ਼ਨ ਕਰਨ ਨਾਲ ਕਰੋੜਾਂ
 ਬੀਮੀਰੀਆਂ ਨਾਸ਼ ਹੁੰਦੀਆਂ ਹਨ। ਅਤੇ ਪਹਿਰ ਨਾਮ ਦਾ ਨਿਰਮਲ ਪਰਵਾਹ ਚਲਦਾ ਹੈ ਜਿਸ ਦੀ
 ਮੌਜ ਕਹੀ ਨਹੀਂ ਜਾ ਸਕਦੀ। ਜੇ ਇਸ ਤਰਾਂ ਇਸ ਪ੍ਰੇਮ ਦੇ ਪਿਆਲੇ ਨੂੰ ਪੀ ਲਵੋਂ ਤਾਂ ਤੇਰੇ ਅੰਦਰ
 ਗਿਆਨ ਦਾ ਚਾਨਣਾ ਹੋ ਜਾਏ ਤੇ ਨਾ ਉਤਰਨ ਵਾਲੀ ਮਸਤੀ ਨੂੰ ਪਰਾਪਤ ਕਰੇਂ। ਜੇ ਬੜੇ ਉਚੇ
 ਭਾਗ ਹੋਵਣ ਤਾਂ ਰਾਜਾ ਸਾਹਿਬ ਕਥਨ ਕਰਦੇ ਹਨ ਤਾਂ ਕਰਤਾਰ ਦੇ ਪਿਆਰ ਦਾ ਦਰਜਾ ਪ੍ਰਾਪਤ
 ਹੁੰਦਾ ਹੈ। ੩੭੩॥

ਭਾਵ :— ਇਸ਼ਕ ਇਕ ਸੱਚੀ ਤੇ ਸੁੱਚੀ ਵਸਤੂ ਹੈ, ਤੇ ਇਸ਼ਕ ਦੀ ਖੁਰਾਕ ਕੇਵਲ ਬੇਦਗੀ ਤੇ
 ਸਿਮਰਨ ਹੈ। ਜੇ ਇਸ ਇਸ਼ਕ ਦੇ ਪਰੇਮ ਮੁਬਾਰਕ ਵਿੱਚ ਜੁੜ ਗਏ ਹਨ, ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਤਾਰ ਕਦੇ
 ਨਹੀਂ ਟੁੱਟਦੀ।

“ਮੋਹਿ ਲਾਲ ਨ ਸਿਉ ਪ੍ਰੀਤ ਬਣੀ।

ਤੇਰੀ ਨਾ ਤੂਟੇ ਛੋਰੀ ਨਾ ਛੂਟੇ ਐਸੀ ਮਾਧੋ ਖਿੰਚ ਤਣੀ।

ਸੈਂਕੜੇ ਤੇ ਹਜ਼ਾਰਾਂ ਆਪਣੀਆਂ ਜਾਨਾਂ ਹਥੇਲੀਆਂ ਤੇ ਰਖਕੇ ਉਸਦੇ ਵਿਚ ਕੰਧ ਨਾਲ ਢੇ
 ਲਾ ਕੇ ਖੜੋਤੇ ਹਨ।

ਘਰ ਬਨ ਇਕ ਰਸ ਹੋਇ ਨਿਰਲੇਪ ਰਹੇ
 ਘਟੇ ਨ ਜੋ ਸ਼ੌਕ ਹੋਇਆ ਜਾਣੀਏ ਨਿਹਾਲ ਹੀ।
 ਮੈਹਦੀ ਦਿਆਂ ਪਤਿਆਂ ਦਾ ਅਸਲਾ ਪਛਾਣ ਦੇਖ
 ਬਰਖਾ ਹਜ਼ਾਰ ਪਵੇ ਰੰਗ ਓਹੋ ਲਾਲ ਹੀ।
 ਰੋਮ ਰੋਮ ਖੱਚਤ ਖਿਆਲ ਵਿਚ ਖੁਦ ਰੂਪ
 ਇਕ ਦਮ ਬਿਗੜੇ ਨ ਆਸ਼ਕਾਂ ਦੀ ਚਾਲ ਹੀ।
 ਪਾਇਕੇ ਹਕੀਕਤ ਨਦਾਨ ਦਾਸ ਭਗਵਾਨ
 ਬੇ ਪਰਵਾਹਿ ਰਹਣਾ ਹਰ ਹਰ ਹਾਲ ਹੀ। ੩੭੪॥

ਪਦ ਅਰਥ :—ਨਿਰਲੇਪ—ਖੱਚਤ ਨ ਹੋਣਾ। ਹਕੀਕਤ—ਸਚਾਈ।

ਅਰਥ :—ਸੱਚਾ ਪ੍ਰੇਮੀ ਹਰ ਹਾਲ ਨਿਹਾਲ ਹੀ ਰਹਿੰਦਾ ਹੈ ਕਿਉਂਕਿ ਉਸ ਦੀ ਸੁਰਤ ਧੰਧਿਆ ਵਿਚ ਖੱਚਤ ਨਹੀਂ ਹੁੰਦੀ।

ਬ੍ਰਹਮ ਗਿਆਨੀ ਸਦਾ ਨਿਰਲੇਪ।

ਜੈਸੇਂ ਜਲ ਮਹਿ ਕਮਲ ਅਲੇਪ।

ਮੌਹਦੀ ਦਿਆਂ ਪਤਿਆਂ ਉਤੇ ਭਾਵੇਂ ਬੇ ਓੜਕੀ ਬਰਖਾ ਪਵੇ ਉਹ ਆਪਣੀ ਲਾਲੀ ਕਦੇ ਨਹੀਂ ਛੱਡਦੇ। ਸੱਚੇ ਪ੍ਰੇਮੀ ਆਪਣੀ ਚਾਲ ਤੋਂ ਕਦੇ ਨਹੀਂ ਉਕਦੇ ਕਿਉਂਕਿ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਰੋਮ ਰੋਮ ਵਿਚ ਨਾਮ ਦਾ ਰੰਗ ਰਚ ਰਿਹਾ ਹੁੰਦਾ ਹੈ। ਅਸਲੇ ਨੂੰ ਪਛਾਣ ਕੇ ਰਾਜਾ ਸਾਹਿਬ ਕਬਨ ਕਰਦੇ ਹਨ ਕਿ ਹਰ ਹਾਲ ਵਿਚ ਖੁਸ਼ ਰਹਿੰਦੇ ਹਨ ਤੇ ਕਿਸੇ ਦੇ ਮੁਹਤਾਜ ਨਹੀਂ ਹੁੰਦੇ। ੩੭੪॥

ਭਾਵ :—ਇਸ ਉਪਰਲੇ ਕਥਿੱਤ ਵਿਚ ਰਾਜਾ ਸਾਹਿਬ ਨਾਮ ਰੂਪੀ ਪੱਕੇ ਲਾਲ ਰੰਗ ਦੀ ਮਹਿਮਾ ਦਸਦੇ ਹਨ ਕਿ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਇਹ ਰੰਗ ਚੜ੍ਹ ਜਾਂਦਾ ਹੈ ਉਹ ਉਤਰਦਾ ਨਹੀਂ ਗਉੜੀ ਰਾਗ ਵਿਚ ਗੁਰੂ ਅਰਜਨ ਦੇਵ ਜੀ ਭੀ ਇਸ ਨਾਮ ਰੰਗ ਦੀ ਮਹਿਮਾ ਇਸ ਪਰਕਾਰ ਲਿਖਦੇ ਹਨ :—
ਗਉੜੀ ਮਹਲਾ ੫

ਰਾਮ ਰੰਗ ਕਦੇ ਉਤਰਿ ਨ ਜਾਇ।

ਗੁਰ ਪੂਰਾ ਜਿਸੁ ਦੇਇ ਬੁਝਾਇ।

ਹਰਿ ਰੰਗ ਰਾਤਾ ਸੋ ਮਨ ਸਾਚਾ।

ਲਾਲ ਰੰਗ ਪੂਰਨ ਪੁਰਖ ਬਿਧਾਤਾ। ਰਹਾਉ॥

ਸੰਤਹ ਸੰਗਿ ਬੈਸਿ ਗੁਣ ਗਾਇ।

ਤਾਕਾ ਰੰਗਿ ਨ ਉਤਰੈ ਜਾਇ।

ਬਿਨੁ ਹਰਿ ਸਿਮਰਨਿ ਸੁਖ ਨਹੀਂ ਪਾਇਆ।

ਆਨ ਰੰਗ ਪੀਕੇ ਸਭ ਮਾਇਆ।

ਗਰਿ ਰੰਗੇ ਸੇ ਭਏ ਨਿਹਾਲ।

ਕਹੁ ਨਾਨਕ ਗੁਰੂ ਭਏ ਹੋ ਦਇਆਲ।

ਆਪਣਾ ਹੀ ਆਪ ਨਹੀਂ ਦੂਸਰਾ ਜਹਾਨ ਵਿੱਚ

ਸਮਝ ਬਗੈਰ ਤੂੰ ਹੋਇ ਰਿਹਾ ਬੇ ਤੌਰ ਹੀ।

ਜਿਸਮੀ ਇਹ ਜਾਲ ਆਪ ਰਚਿਆ ਨਦਾਨ ਭੁਲ

ਬੈਰੀ ਤੂੰ ਹੀ ਆਪ ਦਾ ਪੈਰੀ ਤੇਰਾ ਔਰ ਹੀ।

ਹਾਲ ਨੂੰ ਪਛਾਣ ਦੇਖ ਦੂਰ ਅਨੁਮਾਦ ਕਰ

ਫਸ ਰਿਹਾ ਆਪ ਲਾਇ ਬਾਸ਼ਨਾਂ ਦੀ ਬੌਰ ਹੀ।

ਸੁਸਤੀ ਤਿਆਗ ਕੇ ਨਦਾਨ ਦਾਸ ਭਗਵਾਨ

ਹੋਰ ਹੁਸ਼ਿਆਰ ਅਬ ਤੋੜ ਨਾਲ ਗੌਰ ਹੀ। ੩੭੫॥

ਪਦ ਅਰਥ :—ਬੇਤੋਰ—ਬੇਸਮਝ। ਜਿਸਮੀ—ਸਰੀਰਕ ਸੰਬੰਧ। ਉਨਮਾਦ—ਸੁਦਾ ਪੁਣਾ। ਬੌਰ—

ਸੁਦਾਈ। ਗੌਰ—ਗੁਰੂ ਨਾਲ।

ਅਰਥ :—ਸਭ ਪਾਸੇ ਤੇਰਾ ਆਪਣੀ ਹੀ ਆਪ ਹੈ ਅਗਿਆਨ ਦੇ ਕਾਰਨ ਤੇਨੂੰ ਦਜਾ ਦਿਸਦਾ ਹੈ। ਦੇਹ ਹੀ ਕੈਦ ਵਿਚ ਪੈ ਕੇ ਕਿਸੇ ਨੂੰ ਮਿੱਤ੍ਰ ਕਿਸੇ ਨੂੰ ਵੈਰੀ ਸਮਝਦਾ ਹੈ ਅਸਲ ਵਿਚ ਤੇਰਾ ਕੋਈ ਵੈਰੀ ਨਹੀਂ। (ਆਰਫ ਲੋਕਾਂ ਦੀ ਸੰਗਤ ਕਰਕੇ) ਆਪਣੇ ਸਰੂਪ ਦੀ ਪਛਾਣ ਕਰ ਤੇ ਭੁਲੇਖਾ ਦੂਰ ਕਰਕੇ ਦੇਖ ਤਾਂ ਬਾਸ਼ਨਾਂ ਦੀ ਫਾਹੀ ਵਿਚ ਆਪ ਹੀ ਫਸ ਰਿਹਾ ਹੈ। ਆਲਸ ਦਾ ਸੁਭਾ ਛਡਕੇ ਰਾਜਾ ਸਾਹਿਬ ਕਥਨ ਕਰਦੇ ਹਨ ਕਿ ਗੁਰੂ ਨਾਲ ਸੰਕਲਪ, ਵਿਕਲਪ ਤੇ ਵਾਸ਼ਨਾ ਦੀ ਢਾਹੀ ਨੂੰ ਕੱਟ ਦੇ। ੩੭੫॥

ਭਾਵ :—ਜਦੋਂ ਗੁਰੂ ਦੀ ਕਿਰਪਾ ਹੁੰਦੀ ਹੈ ਤਾਂ ਸੱਤ ਸੰਗ ਪ੍ਰਾਪਤ ਹੁੰਦੀ ਹੈ ਤੇ ਸੰਗਤ ਵਿਚੋਂ ਸੋਝੀ ਆਉਂਦੀ ਹੈ ਕਿ ਹਰੀ ਸਭ ਵਿਚ ਵਸਦਾ ਹੈ ਵੈਰ ਭਾਵ ਦੂਰ ਹੋ ਕੇ ਹਰ ਪਾਸੇ ਆਪਣਾ ਆਪ ਹੀ ਦਿਸਦਾ ਹੈ ਜੈਸਾ ਕਿ ਗੁਰੂ ਅਰਜਨ ਦੇਵ ਜੀ ਲਿਖਦੇ ਹਨ :—

ਕਾਨੜਾ ਮਹੱਲਾ ੫ :—

ਬਿਸਰਿ ਗਈ ਸਭ ਤਾਤਿ ਪਰਾਈ।

ਜਬ ਤੇ ਸਾਧ ਸੰਗਤਿ ਮੋਹਿ ਪਾਈ ਰਹਾਉ।

ਨਾ ਕੋ ਬੈਰੀ ਨਹੀਂ ਬਿਗਾਨਾ ਸਗਲ ਸੰਗਿ ਹਮ ਕਉ ਬਨਿਆਈ।

ਜੇ ਪ੍ਰਭ ਕੀਨੇ ਸੋ ਭਲ ਮਾਨਿਓ ਇਹ ਸੁਮਤਿ ਸਾਧੂ ਤੇ ਪਾਈ।

ਸਭ ਮਹਿ ਰਵਿ ਰਹਿਆ ਪ੍ਰਭੁ ਏਕੈ ਪੇਖਿ ਪੇਖਿ ਨਾਨਕ ਬਿਗਸਾਈ।

ਸੁਪਨ ਜੰਜੀਰ ਪੈਰੋਂ ਖੁਲਦਾ ਨਾ ਜਾਗੇ ਬਿਨੁ

ਸੁਪਨ ਸੰਸਾਰ ਇਹ ਸੋਵਣ ਨਾ ਖੁਆਰ ਬਿਨੁ।

ਹੋਇ ਪਰਪੰਚ ਬਿਖੇ ਖੱਚਤ ਲਪਾਇਮਾਨ

ਕਰੇ ਬਿਰਲਾਪ ਮਾਰ ਚਾਂਗਰਾਂ ਅਜਾਬ ਬਿਨ।

ਫੁਰਨੇ ਦੀ ਰੱਚ ਕਰ ਘੁਮਣ ਘੁਮੇਟੇਦਾਰ

ਪਿਆ ਪਰਵਾਹ ਬਿਚ ਡੁਬਦਾ ਏ ਆਬ ਬਿਨ।

ਫਾਹੀ ਅਣਹੋਇਆਂ ਦੀ ਨਦਾਨ ਦਾਸ ਭਗਵਾਨ

ਖੁਲਣ ਨ ਦੇਵੇ ਖੁਦ ਰੂਪ, ਦੇਹ ਸਾਬ ਬਿਨ। ੩੭੬॥

ਪਦ ਅਰਥ :—ਸੁਪਨ ਜੰਜੀਰ—ਸੁਪਨੇ ਦੇ ਬੰਧਨ। ਪਰਪੰਚ—ਸੰਸਾਰ। ਲਪਾਇਮਾਨ—ਖੱਚਤ ਹੋਣਾ। ਬਿਰਲਾਪ—ਉਚੀ ਉਚੀ ਰੋਣਾ। ਅਜਾਬ—ਦੁੱਖ। ਪਰਵਾਹ—ਬਹਾਓ। ਅਣਹੋਇਆਂ—ਜੋ ਮਿਥਿਆ ਹੈ।

ਅਰਥ :—ਸੁਪਨੇ ਵਿਚ ਸੰਗਲ ਪੈਰਾਂ ਵਿਚ ਪਿਆ ਹੋਇਆ ਜਾਗਿਆਂ ਪਤਾ ਲੱਗਦਾ ਹੈ ਸੰਸਾਰ ਸੁਪਨਾ ਹੈ ਤੇ ਖੁਆਰੀ ਦੇ ਦੇਣ ਵਾਲਾ ਹੈ :—

ਜਿਉਂ ਸੁਪਨੇ ਹੋਇ ਬੈਸਤ ਰਾਜਾ।

ਨੇਤ੍ਰ ਪਖਾਲਹਿ ਤਉ ਨਿਰਾਰਥ ਰਾਜਾ।

ਇਸ ਸੰਸਾਰ ਵਿਚ ਖੱਚਤ ਹੋਕੇ ਉਚੀ ਉਚੀ ਚਾਂਗਰਾਂ ਮਾਰ ਕੇ ਬਿਨਾ ਪੀੜਾਂ ਤੋਂ ਰੋਦਾ ਹੈ।

ਸੰਕਲਪ ਵਿਕਲਪ ਦੀਆਂ ਘੁਮਣ ਘੇਰੀਆਂ ਦੇ ਪਰਵਾਹ ਵਿਚ ਪੈਕੇ ਬਿਨਾਂ ਪਾਣੀ ਤੋਂ ਡੁਬ ਰਿਹਾ ਹੈ। ਜਦੋਂ ਤੱਕ ਦੇਹ ਦਾ ਆਪਣੇ ਸਰੂਪ ਨਾਲ ਮੇਲ ਨਹੀਂ ਹੁੰਦਾ ਰਾਜਾ ਸਾਹਿਬ ਜੀ ਕਥਨ ਕਰਦੇ ਹਨ ਤਦੋਂ ਤਕ ਅਣਹੋਇਆ (ਭਾਵ ਟੱਬਰ ਕਬੀਲੇ) ਦੀ ਫਾਹੀ ਵਿਚ ਫਸਿਆ ਰਹਿੰਦਾ ਹੋ। ੩੭੬॥

ਭਾਵ :—ਇਹ ਸੰਸਾਰ ਤਾਂ ਸੁਪਨੇ ਵੱਤ ਖੂਠਾ ਹੈ। ਪ੍ਰੇਮ ਰੂਪ ਹਰੀ ਹਰ ਵਕਤ ਦਿਆਲੂ ਹੈ ਉਸਨੂੰ ਛਡਕੇ ਕਿਸੇ ਹੋਰ ਵਿਚ ਕਿਉਂ ਮੋਹ ਕਰੀਏ ? ਉਸੇ ਨੂੰ ਪਿਆਰੀਏ। ਕਿਥੇ ? ਜਿਥੇ ਹਰੀ ਦਾ ਮੇਲ ਪ੍ਰਾਪਤ ਹੁੰਦਾ ਹੈ, ਅਤੇ ਮੋਤ ਦਾ ਡਰ ਹਟਦਾ ਹੈ :—

“ਸੁਪਨ ਹੀ ਸੰਸਾਰ।

ਮਿਥਨੀ ਬਿਸਬਾਰ।

ਸਖੀ ਕਾਇ ਮੋਹਿ ਮੋਹਿਲੀ ਪ੍ਰਿਅ ਪ੍ਰੀਤ ਰਿਦੇ,

ਮੇਲ ਸਰਬ ਹੀ ਪ੍ਰੀਤਿ ਪਿਆਰ।

ਪ੍ਰਭ ਸਦਾ ਹੀ ਦਵਿਆਰੂ।

ਕਾਏਂ ਆਨ ਆਨ ਰੁਚੀਐ।

ਹਰਿ ਸੰਗ ਸੰਗ ਖਚੀਐ।

ਜਉ ਸਾਧ ਸੰਗ ਪਾਏ।

ਕਹੁ ਨਾਨਕ ਹਰਿ ਪਿਆਏ।

ਅਬ ਰਹੇ ਜਮਹਿ ਮੇਲ। (ਸਾਰੰਗ ਮਹੱਲਾ ੫)

ਆਦ ਬੁਨਿਆਦ ਜਿਸ ਵਸਤੂ ਦੀ ਕਹੀ ਜਾਏ

ਪੱਕ ਪਰਤੀਤ ਉਹ ਫਨਾਹ ਫਿਰ ਅੰਤ ਨੂੰ।

ਕੂੜ ਦਿਖਲਾਵਾ ਕੁਲ ਰਹੇ ਨਾ ਨਿਸ਼ਾਨ ਓੜ

ਹੋਰ ਤੂੰ ਉਦਾਸ ਅੱਖੀ ਦੇਖ ਬਰਤੋਤ ਨੂੰ।

ਅਦ੍ਰਿਸ ਅਨਾਸ ਪਰਮਾਤਮਾ ਅਚੱਲ ਰੂਪ

ਸੂਖਮ ਖਿਆਲ ਐਸੇ ਜਾਣੀਏ ਅਨੰਤ ਨੂੰ।

ਨਿਰਗੁਣ ਨਾਮ ਨਿਸ਼ਕਾਮ ਦਾਸ ਭਗਵਾਨ

ਤਿਸ ਮੇਂ ਸਮਾਏ ਤੋੜ ਬਾਸ਼ਨਾ ਦੀ ਤੰਤ ਨੂੰ । ੩੮੦॥

ਪਦ ਅਰਥ :—ਆਦ—ਮੁਢ। ਓੜ—ਓੜਕ। ਬਰਤੋਤ—ਜੋ ਵਰਤਮਾਨ ਹੈ। ਅਦ੍ਰਿਸ—ਨਾ ਦਿਸਣ ਵਾਲਾ। ਅਕਾਸ਼—ਨਾਸ਼ ਰਹਿਤ। ਅਚੱਲ—ਨਾ ਚਲਾਇਮਾਨ। ਸੂਖਮ—ਬਰੀਕ ਤੋਂ ਬਰੀਕ। ਅਨੰਤ—ਜਿਸ ਦਾ ਅੰਤ ਨਹੀਂ। ਨਿਰਗੁਣ—ਮਾਇਆ ਦੇ ਸਤ ਰਜ, ਤਮਾ ਤੋਂ ਰਹਿਤ, ਸੁਖ ਬ੍ਰਹਮ। ਨਿਸ਼ਕਾਮ—ਕਾਮਨਾ ਰਹਿਤ। ਤੰਤ—ਤਾਰ।

ਅਰਥ :—ਜਿਸ ਵਸਤੂ ਦੀ ਆਦ ਜਾਂ ਬੁਨਿਆਦ ਕਹੀ ਜਾਵੇ ਉਸ ਦਾ ਅੰਤ ਨਾਸ ਹੋਣਾ ਨਿਸ਼ਚੇ ਕਰਕੇ ਜਾਣਿਆ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ਖੂਠ ਦੇ ਪਸਾਰੇ ਦਾ ਓੜਕ ਨਿਸ਼ਾਨ ਤਕ ਨਹੀਂ ਰਹੇਗਾ ਇਸ ਕਰਕੇ ਇਸ ਦਿਸਦੇ ਵਲੋਂ ਆਪਣੀ ਬਿਰਤੀ ਨੂੰ ਉਪਰਾਮ ਕਰ। ਪਰਮਾਤਮਾ ਜੋ (ਇਨ੍ਹਾਂ ਅੱਖਾਂ

ਨਾਲ) ਦਿਸ ਨਹੀਂ ਰਿਹਾ, ਨਾਸ਼ ਰਹਿਤ, ਨਾ ਚਲਾਇਮਾਨ ਹੋਣ ਵਾਲਾ ਜੋ ਬਰੀਕ ਬੁਧੀ ਨਾਲ ਉਸ ਅੰਤ ਰਹਿਤ ਨਿਰੰਕਾਰ ਦਾ ਅਨੁਭਵ ਕੀਤਾ ਜਾ ਸਕਦਾ ਹੈ। ਬਾਸ਼ਨਾਂ ਦੀ ਤਾਰ ਤੋੜ ਕੇ ਰਾਜਾ ਸਾਹਿਬ ਕਥਨ ਕਰਦੇ ਹਨ ਕਿ ਨਿਰਗੁਣ ਨਹਿਕਾਮ ਨਿਰੰਕਾਰ ਵਿਚ ਲੀਨ ਹੋ ਸਕਦੀ ਹੈ। ੩੮੦॥

ਭਾਵ :- ਜਿਸ ਨਿਰੰਕਾਰ ਨੂੰ ਦੇਖਿਆ ਨਹੀਂ ਜਾਂਦਾ, ਨਾਹੀ ਉਸ ਦਾ ਕੋਈ ਰੰਗ ਰੂਪ ਨਿਸ਼ਾਨ ਹੈ। ਸਭ ਦਾ ਆਦ ਹੈ ਦਵੈਤ ਰਹਿਤ ਹੈ ਤੇ ਉਸ ਵਿਚ ਕੋਈ ਵਿਕਾਰ ਨਹੀਂ ਹੈ :-

“ਅਲੱਖ ਰੂਪ ਅਛੈ ਅਨਭੇਖਾ।

ਰਾਗ ਰੰਗ ਜਹ ਰੂਪਨ ਰੇਖਾ।

ਬਚਨ ਚਹਨ ਸਭਹੂੰ ਤੇ ਨਿਆਰਾ।

ਆਦ ਪਰਖ ਅਦੈਵ ਅਧਿਕਾਰਾ (ਅਕਾਲ ਉਸਤਤ)

ਖਾਂਦਾ ਬਹਿੰਦਾ ਉਠ ਦਾ ਬਸਾਰੇ ਨਹੀਂ ਇਕ ਦੰਮ

ਧੀਰਜ ਧਿਆਨ ਪ੍ਰਪੱਕਸ਼ ਹੀ ਨੇਸ਼ਟਾ।

ਦਿਨੋ ਦਿਨ ਵਧੇ ਰੰਗ ਸ਼ੌਕ ਨਹੀਂ ਹੋਇ ਭੰਗ

ਨਾਵਣ ਬ੍ਰਹਣ ਗੰਗ ਅਕਲ ਸ਼੍ਰੇਸ਼ਟਾ।

ਬਿਰ ਨਹੀਂ ਮਨ, ਬਿਧ ਸਰਬ ਸਪੰਨ ਹੋਰ

ਅਕਲ ਨਿਕੰਮੀ ਇਹ ਬਿਹਾਰ ਬਿਖੇ ਚੇਸ਼ਟਾ।

ਸਹੀ ਇਕੁ ਕੀਤਿਆਂ ਬਗੈਰ ਦਾਸ ਭਗਵਾਨ

ਪਵੇਗਾ ਜਰੂਰ ਫੇਰ ਗਲ ਵਿਚ ਰੇਸ਼ਟਾ। ੩੮੧॥

ਪਦ ਅਰਥ :- ਦੰਮ—ਸੁਆਸ। ਪ੍ਰਪੱਕਸ਼—ਪੱਕਾ। ਨੇਸ਼ਟਾ—ਮਨ ਦਾ ਲਗਾਓ। ਸਰਬ ਸਪੰਨ—ਸਭ ਤਰ੍ਹਾਂ। ਰੇਸ਼ਟਾ—ਰੱਸਾ, ਫਾਹੀ।

ਅਰਥ :- ਧੀਰਜ ਤੇ ਧਿਆਨ ਵਿਚ ਮਨ ਨੂੰ ਪਰਪੱਕ ਕਰਕੇ ਖਾਂਦਾ, ਬਹਿੰਦਾ ਉਠਦਾ ਇਕ ਸੁਆਸ ਮਾਤ੍ਰ ਭੀ ਅਕਾਲ ਪੁਰਖ ਨੂੰ ਨਾ ਵਿਸਾਰੋ :-

ਉਠਤ, ਬੈਠਤ, ਸੋਵਤ ਧਿਆਈਏ।

ਮਾਰਗ ਚਲਤ ਰਹੇ ਹਰਿ ਧਿਆਈਏ।

ਉਠਤ ਬੈਠਤ ਸੋਵਤ ਨਾਮ।

ਕਹੁ ਨਾਨਕ ਜਨਕੇ ਸਦ ਕਾਮ।

ਨਾਮ ਨਾਲ ਨਿਤ ਦਿਨ ਪਿਆਰ ਵਧੇ ਤੇ ਇਹ ਪਿਆਰ ਕਦੇ ਨਾ ਟੁਟੇ ਐਸੀ ਉਚੀ ਸਮਝ ਨਾਲ ਬ੍ਰਹਮ ਦੀ ਗੰਗ ਵਿਚ ਇਸ਼ਨਾਨ ਕਰੀਦਾ ਹੈ। ਜੇ ਮਨ ਟਿਕਾਓ ਵਿਚ ਨਹੀਂ ਤੇ ਬਿਰਤੀ ਕੰਮਾਂ ਕਾਰਾਂ ਵਿਚ ਡਟਕਦੀ ਹੈ ਐਸੀ ਅਕਲ ਨਿਕੰਮੀ ਹੈ। ਇਕ ਬ੍ਰਹਮ ਨੂੰ ਸਿੱਧ ਕੀਤੇ ਬਿਨਾ ਰਾਜਾ ਸਾਹਿਬ ਕਥਨ ਕਰਦੇ ਹਨ ਕਿ ਨਿਸਚੇ ਜਮਾ ਦੀ ਫਾਹੀ ਗਲ ਵਿਚ ਪਵੇਗੀ। ੩੮੧॥

ਜਿੱਤਣੇ ਦਾ ਬੇਲਾ ਏਹੋ ਅਖੀਆਂ ਉਘਾੜ ਖੇਡ
 ਉਮਰ ਗਵਾਈ ਹੈ ਨਦਾਨ ਬਿਚ ਹਾਰ ਬਹੁ।
 ਛੱਡ ਕੇ ਫਰੇਬ ਤੂੰ ਤਰੀਕਾ ਫੜ ਰਾਸਤੀ ਦਾ
 ਖਾਨੇ ਦਰਵੇਸ਼ ਦੇ ਸਫਾਈ ਦਾ ਬਿਹਾਰ ਬਹੁ।
 ਸਾਧ ਹੋਇ ਕਰੇ ਜੇ ਪ੍ਰੀਤ ਨਾਲ ਬਿਬਿਖਿਆਂ ਦੇ
 ਜਹਾਂ ਜਹਾਂ ਜਾਏਂ ਤਹਾਂ ਖਾਏਂਗਾ ਪੰਜਾਰ ਬਹੁ।
 ਲੋਕ ਪਰਲੋਕ ਗਏ ਦੋਇ ਦਾਸ ਭਗਵਾਨ
 ਪਾਵੇਂਗਾ ਟਿਕਾਉ ਨਹੀਂ ਹੋਇੰਗਾ ਲਚਾਰ ਬਹੁ। ੩੮੨ ॥

ਪਦ ਅਰਥ :—ਫਰੇਬ—ਧੋਖਾ। ਰਾਸਤੀ—ਸਚਾਈ। ਖਾਨੇ—ਘਰ। ਪੰਜਾਰ—ਛਿੱਤ੍ਰ। ਲੋਕ—ਇਹ ਸੰਸਾਰ। ਪਰਲੋਕ—ਅਗਲਾ ਜਗ।

ਅਰਥ :— ਹੁਣ ਜਿੱਤਣ ਦਾ ਸਮਾਂ ਹੈ (ਮਨੁੱਖਾ ਜਨਮ ਦੀ ਖੇਡ) ਧਿਆਨ ਨਾਲ ਖੇਡ ਸਾਰੀ ਉਮਰ ਹਾਰ ਵਾਲੇ ਕੰਮਾਂ ਵਿਚ ਗੁਜ਼ਾਰ ਦਿੱਤੀ। ਪਖੰਡ ਵਾਲੀ ਵਰਤੋਂ ਛੱਡਕੇ ਸਚਾਈ ਦਾ ਰਸਤਾ ਫੜ ਕਿਉਂ ਦਰਵੇਸ਼ ਨੂੰ ਸਚਾਈ ਤੇ ਸਫਾਈ ਹੀ ਸੋਭਦੀ ਹੈ। ਸਾਧ ਨਾਮ ਰਖਾ ਕੇ ਜੇਕਰ ਵਿਬਿਖਿਆਂ ਨਾਲ ਪਿਆਰ ਪਾਏਂਗਾ ਤਾਂ ਚੇਤੇ ਰੱਖ ਜਿਥੇ ਜਿਥੇ ਜਾਏਂਗਾ ਖੁਆਰੀ ਪੱਲੇ ਪਵੇਂਗੀ (ਸਾਧ ਨਾਮ ਨਿਰਮਲ ਤਾਂ ਕੇ ਕਰਮ) ਇਹ ਸੰਸਾਰ ਤੇ ਅਗਲਾ ਜੱਗ ਦੋਨੋਂ ਬਿਗਾੜ ਲਏ ਰਾਜਾ ਸਾਹਿਬ ਕਥਨ ਕਰਦੇ ਹਨ (ਐਸੇ ਨਾਮ ਧਰੀਕ ਸਾਧ ਨੂੰ) ਕਿਤੇ ਟਿਕਾਣਾ ਨਹੀਂ ਮਿਲੇਂਗਾ। ੩੮੨ ॥

ਭਾਵ :—ਅਗਾਹਾ ਤੂੰ ਤ੍ਰਾਘ ਪਿਛਾ ਫੇਰ ਨ ਮੋਢੜਾ

ਸਿਝ ਇਵੇਹਾ ਵਾਰ ਬਹੁਰ ਨ ਹੋਵੀ ਜਨਮੜਾ।

ਬਸੰਤ ਮਹਲ ੫ ਵਿਚ ਗੁਰੂ ਅਰਜਨ ਦੇਵ ਜੀ ਜਿੰਦਗੀ ਦੇ ਦਾਓ ਪੈਚਾਂ ਵਿਚੋਂ ਲੰਘ ਕੇ ਸੱਤ ਸੰਗ ਦੁਆਰਾ ਸੰਸਾਰ ਦੀ ਖੇਡ ਜਿਤ ਸਕਦੀ ਹੈ।

ਹਿਡੋਲ :— ਹੋਇ ਇਕੱਤ੍ਰ ਮਿਲਹੁ ਮੇਰੇ ਭਾਈ।

ਦੁਬਿਧਾ ਦੂਰਿ ਕਰਹੁ ਲਿਵ ਲਾਇ।

ਹਰਨਾਮੋਂ ਕੇ ਹੋਵਹੁ ਜੋੜੀ ਗੁਰਮੁਖਿ ਬੈਸਹੁ ਸਫਾ ਵਿਛਾਇ।

ਇਨ ਬਿਧ ਪਾਸਾ ਢਾਲਹੁ ਬੀਰ।

ਗੁਰਮੁਖਿ ਨਾਮ ਜਪਹੁ ਦਿਨ ਰਾਤੀ,

ਅੰਤ ਕਾਲਿ ਨਹ ਲਾਗੈ ਪੀਰ। (ਰਹਾਓ)

ਕਰਮ ਧਰਮ ਤੁਮੁ ਚਉਪੜ ਸਾਜਹੁ,

ਸਤੁ ਕਰਹੁ ਤੁਮ ਸਾਰੀ।

ਕਾਮ ਕ੍ਰੋਧ ਲੋਭ ਮੋਹ ਜੀਤਹੁ,

ਐਸੀ ਖੇਲ ਹਰਿ ਪਿਆਰੀ।

ਉਠਿ ਇਸ਼ਨਾਨ ਕਰਹੁ ਪਰਭਾਤੇ ਸੇਏ ਹਰ ਆਰਾਧੇ।

ਬਿਖੜੇ ਦਾਉ ਲੰਘਾਵੈ ਮੇਰਾ ਸਤਿਗੁਰ,

ਸੁਖ ਸਹਜ ਸੇਤੀ ਘਰ ਜਾਤੇ।
 ਹਰਿ ਆਪੇ ਖੇਲੈ ਆਪੇ ਦੇਖੈ
 ਹਰਿ ਆਪੇ ਰਚਨ ਰਚਾਇਆ।
 ਜਨ ਨਾਨਕ ਗੁਰਮੁਖਿ ਜੋ ਕਰ ਖੇਲੈ,
 ਸੋ ਜਿਣਿ ਬਾਜੀ ਘਰ ਆਇਆ।
 ਆਪ ਕਰਤੱਬ ਜਾਣੇ ਆਪਣੇ ਨਦਾਨ ਸਭ

ਰੱਖਦਾ ਛੁਪਾਇ ਗੁਝੀ ਫੇਰਦਾ ਕਟਾਰੀ ਹੈ।
 ਪਹਰ ਕੇ ਲਬਾਸ ਤੁਲ ਬਣਿਆ ਮਹਾਤਮਾ
 ਹੋਇਕੇ ਬੇਅੰਗ ਬਣ ਬੈਠਾ ਬਿਵਹਾਰੀ ਹੈ।
 ਜਾਣਕੇ ਕੰਗਾਲ ਬਹੇਂ ਮੁਖ ਨੂੰ ਮਰੋੜ ਕਰ
 ਆਏ ਧੰਨਵੰਤ ਤਾਈ ਕਰੇ ਹਿਤਕਾਰੀ ਹੈ।
 ਦੁਐਤ ਕੋ ਉਠਾਏਂ ਨਾ ਨਦਾਨ ਦਾਸ ਭਗਵਾਨ
 ਖੋਸੜਾ ਹਜ਼ਾਰ ਸਿਰ ਮਾਇਆ ਦਾ ਬਪਾਰੀ ਹੈ। ੩੮੩॥

ਪਦ ਅਰਥ :—ਕਰਤੱਬ—ਕਰਤੂਤਾਂ। ਕਟਾਰੀ—ਛੁਰੀ। ਬੇਅੰਗ—ਤਿਆਗੀ।
 ਕੰਗਾਲ—ਗਰੀਬ, ਨਿਰਧਨ। ਧਨਵੰਤ—ਧਨੀ। ਹਿਤਕਾਰੀ—ਪਿਆਰ। ਦੁਐਤ—ਦੂਜਾ ਭਾਵ।
 ਖੋਸੜ—ਛੱਤ੍ਰ। ਬਪਾਰੀ—ਵਪਾਰ ਕਰਨ ਵਾਲਾ।

ਅਰਥ :—ਆਪਣੀਆਂ ਕਰਤੂਤਾਂ ਨੂੰ ਤੂੰ ਆਪ ਜਾਣਦਾ ਹੈ ਦਿਲ ਵਿਚ ਕਪਟ ਹੈ ਦਿਖਾਵੇ
 ਦਾ ਸਾਧ ਬਣਿਆ ਹੈ। ਆਪਣੇ ਆਪ ਨੂੰ ਮਹਾਤਮਾ ਬਣਕੇ ਦਸਦਾ ਹੈ ਤਿਆਗੀ ਬਣਕੇ ਭੀ
 ਬਿਰਤੀ ਵਿਚ (ਮਾਇਆ ਦੇ) ਵਿਹਾਰ ਦੀ ਇੱਛਾ ਹੈ। ਜੇ ਕੋਈ ਗਰੀਬ ਆਦਮੀ ਆ ਜਾਵੇ ਤਾਂ
 ਮੁਹ ਭੁਆਂ ਕੇ ਦੂਜੇ ਪਾਸੇ ਕਰ ਲੈਂਦਾ ਹੈ ਪਰ ਧਨਵਾਨ ਪੁਰਸ਼ ਨੂੰ ਬੜੇ ਪਿਆਰ ਨਾਲ ਮਿਲਦਾ ਹੈ।
 ਜੇਕਰ ਤੇਰੇ ਅੰਦਰੋਂ (ਛੋਟੇ ਬੜੇ, ਅਮੀਰ ਗਰੀਬ) ਦੂਜਾ ਭਾਵ ਦੂਰ ਹੋਇਆ ਰਾਜਾ ਸਾਹਿਬ ਕਥਨ
 ਕਰਦੇ ਹਨ ਐਸੀ ਫਕੀਰੀ ਨੂੰ ਲਖ ਲਾਹਨਤ ਹੈ। ੩੮੩॥

ਭਾਵ :—ਦਿਖਾਵੇ ਦੀ ਸਾਧ ਗੀਰੀ ਦਾ ਰਾਜਾ ਸਾਹਿਬ ਖੰਡਨ ਕਰਦੇ ਹਨ ਜਿਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਸੱਪ
 ਕੁੰਜ ਤਾਂ ਲਾਹ ਦਿੰਦਾ ਹੈ ਪਰ ਜ਼ਹਿਰ ਨਹੀਂ ਛੱਡਦਾ ਏਸੇ ਤਰ੍ਹਾਂ ਘਰ ਬਾਰ ਤਾਂ ਛੱਡਿਆ ਪਰ ਵਿਸ਼ੇ
 ਵਾਸਨਾ ਮਾਇਆ ਦੀ ਪਕੜ ਅੰਦਰੋਂ ਨਹੀਂ ਗਈ ਐਸੀਆਂ ਪਖੰਡੀ ਸਾਧਾਂ ਬਾਰੇ ਭਗਤ ਨਾਮ
 ਦੇਵ ਜੀ ਭੀ ਲਿਖਦੇ ਹਨ :—

ਆਸਾ ਨਾਮਦੇਓ ਜੀ
 ਸਾਪੁ ਕੁੰਚ ਛੋਡੈ ਬਿਖ ਨਹੀ ਛਾਡੈ।
 ਉਦਕ ਮਾਹਿ ਜੈਸੇ ਬਗ ਧਿਆਨ ਮਾਡੈ।
 ਕਾਹੇ ਕਉ ਕੀਜੈ ਧਿਆਨੁ ਜਪੰਨਾ।
 ਜਬ ਤੇ ਸੁਧ ਨਾਹੀ ਮਨ ਅਪਨਾ (ਰਹਾਉ)

ਸਿੰਘ ਚ ਭੋਜਨ ਜੋ ਨਰ ਜਾਨੈ।
 ਐਸੇ ਹੀ ਠਗ ਦੇਉ ਬਖਾਨੈ।
 ਨਾਮੇ ਕੇ ਸੁਆਮੀ ਲਾਹਿਲੇ ਝਗਰਾ।
 ਰਾਮ ਰਸਾਇਨ ਪੀਓ ਰੇ ਦਗਰਾ।
 ਹੋਵੈਦਾ ਇਲਾਜ ਅਜ ਸੁੰਦ੍ਰ ਸੁਖੈਨ ਜੀਆ

ਸੁਸਤੀ ਤਿਆਗ ਖੁਲ ਕਾਮਨਾ ਕਮੰਦ ਤੇ।
 ਗੁਝਾ ਗੁਝਾ ਮਚਦਾ ਭੜਾਂਬਾ ਵਿਚ ਦਿਲ ਦੇ ਜੁ
 ਕਰੇਗਾ ਖੁਆਰ ਖਸਕਾਇਕੇ ਅਨੰਦ ਤੇ।
 ਲੰਮੀ ਭੁਜਾ ਕਰਕੇ ਪੁਕਾਰਦਾ ਨਦਾਨ ਤੁਪ
 ਕਰਲੈ ਉਪਾਉ ਛੁੱਟੇ ਚਮੜੇ ਦੀ ਬੰਦ ਤੇ।
 ਰੋਗ ਨੂੰ ਗਵਾਇ ਹੋਹ ਨਰੋਗ ਦਾਸ ਭਗਵਾਨ
 ਮਿਟੇਗਾ ਕਲੰਕ ਦਰਵੇਸ਼ ਨਿਰਦੁੰਦ ਤੇ। ੩੮॥

ਪਦ ਅਰਥ :—ਕਾਮਨਾ ਕਮੰਦ—ਕਾਮਨਾ ਦੀ ਫਾਹੀ। ਲੰਮੀ ਭੁਜਾ ਕਰਕੇ—ਪੁਕਾਰ ਪੁਕਾਰ
 ਕੇ। ਚਮੜੇ ਦੀ ਬੰਦ—ਦੇਹ ਦੀ ਕੈਦ। ਨਿਰਦੁੰਦ—ਦੈਤ ਤੋਂ ਬਿਨਾ।

ਅਰਥ :—ਕਾਮਨਾ ਦੀ ਫਾਹੀ ਵਿਚੋਂ ਨਿਕਲ ਕੇ (ਹਉਮੈ) ਸੋਖਾ ਹੀ ਉਪਾਉ ਹੋ ਸਕਦਾ ਹੈ
 ਕਾਮਨਾ ਰੂਪੀ ਅੰਗ ਦਾ ਜੁ ਗੁਝਾ ਗੁਝਾ ਭਾਂਬੜ ਦਿਲ ਵਿਚ ਮੱਚ ਰਿਹਾ ਹੈ। ਇਹ ਤੇਰੇ ਆਤਮਕ
 ਅਨੰਦ ਨੂੰ ਖਤਮ ਕਰ ਦੇਵੇਗਾ। ਹੇ ਮੂਰਖ ਬੰਦੇ! ਬੜੇ ਜ਼ੋਰਦਾਰ ਅਖਰਾਂ ਦੁਆਰਾ ਤੈਨੂੰ ਕਹਿੰਦੇ ਹਾਂ
 ਕਿ ਇਸ ਚੱਮ ਦੀ ਦੇਹ ਰੂਪ ਕੈਦ ਵਿਚੋਂ ਛੁੱਟਣ ਦਾ ਕੋਈ ਉਪਾ ਕਰ ਲੈ। (ਹਉਮੈ ਤੇ ਕਾਮਨਾ ਦਾ
 ਗੁਝਾ ਯੋਗ) ਦੁਬਿਧਾ ਰਹਿਤ ਕਾਮਲ ਫਕੀਰ ਦੀ ਸ਼ਰਨ ਪ੍ਰਾਪਤ ਹੋ ਕੇ ਰਾਜਾ ਸਾਹਿਬ ਕਥਨ
 ਕਰਦੇ ਹਨ ਜ਼ਰੂਰ ਛੁਟਕਾਰਾ ਪਾ ਜਾਏਗਾ। ੩੮॥

ਭਾਵ :—ਇਸ ਦੇਹ ਦੀ ਕੈਦ ਵਿਚ ਕਾਮਨਾ ਦੇ ਵੱਸ ਹੋ ਕੇ ਮੁੜ ਫਸਦਾ ਹੈ ਇਸ ਤੋਂ
 ਛੁਟਕਾਰੇ ਦਾ ਸਾਧਨ ਗੁਰੂ ਦੀ ਸ਼ਰਨ ਪ੍ਰਾਪਤ ਹੋਣਾ ਹੀ ਹੈ ਜੈਸਾ ਕਿ ਗੁਰੂ ਅਰਜਨ ਦੇਵ ਜੀ
 ਆਪਸੀ ਬਾਣੀ ਵਿਚ ਲਿਖਦੇ ਹਨ :—

ਗਾਉੜੀ ਗੁਆਰੇਰੀ ਮਹੱਲਾ ੫।
 ਪਾਣੀ ਜਾਣੈ ਇਹੁ ਤਨੁ ਮੇਨਾ।
 ਬੁਰਫਿ ਬੁਹਰਿ ਉਆਹੁ ਲਪਟੇਰਾ।
 ਪੁੜ ਕਲੱੜੁ ਗਿਰਸਤ ਕਾ ਫਾਂਸਾ।
 ਹੋਨੂ ਨ ਪਾਈਐ ਰਾਮ ਕੇ ਦਾਸਾ।
 ਕਵਨ ਸੁ ਬਿਧਿ ਜਿਤੁ ਰਾਮ ਗੁਣ ਗਾਇ।
 ਕਵਨ ਸੁਮਤਿ ਜਿਤੁ ਤਰੈ ਇਹ ਮਾਇ। ਰਹਾਉ।
 ਜੇ ਭਲਾਈ ਸੁ ਬੁਰਾ ਜਾਨੈ।
 ਸਾਚੁ ਕਹੇ ਮੈ ਬਿਖੈ ਸਮਾਨੈ।

ਜਾਣੈ ਨਾਹੀ ਜੀਤ ਅਰੁ ਹਾਰ।

ਇਹ ਵਲੋਵਾ ਸਾਕਤ ਸੰਸਾਰ।

ਜੋ ਹਲਾਹਲ ਸੋ ਪੀਵੈ ਬਉਰਾ।

ਅੰਮ੍ਰਿਤ ਨਾਮ ਜਾਨੈ ਕਰ ਕਉਰਾ

ਸਾਧ ਸੰਗ ਕੈ ਨਾ ਹੀ ਨੋਰਿ।

ਲਖ ਚਉਰਾਸੀਹ ਭ੍ਰਮਤਾ ਫੇਰਿ।

ਏਕੈ ਜਾਲਿ ਫਹਾਏ ਪੰਖੀ।

ਰਸਿ ਰਸਿ ਭੋਗ ਕਰਹਿ ਬਹੁਰੰਗੀ।

ਕਹੁ ਨਾਨਕ ਜਿਸ ਭਏ ਕ੍ਰਿਪਾਲ।

ਗਰਿ ਪੂਰੇ ਤਾਕੇ ਕਾਟੇ ਜਾਲ।

ਆਪਣੇ ਹੀ ਆਪ ਰੰਗ ਰਹਿੰਦੇ ਹੋਂ ਅਨੰਦ ਬਿਚ

ਬੰਧਨਾ ਫਕੀਰ ਵਿੱਚ ਬੇਖ ਵਾਲੀ ਚਾਲ ਦੇ।

ਪਾਰਸ ਦੇ ਉਪਰ ਦਾ ਮੋਹਰ ਅਮੋਲ

ਕਰੈ ਸੰਨ ਦਾ ਨਿਸ਼ਾਨ ਕੋਈ ਉਪਰ ਨਾ ਲਾਲ ਦੇ।

ਜਾਣ ਨਹੀਂ ਸਕਦਾ ਗਵਾਰ ਲੋਕ ਗੁਣ ਤਾਈਂ

ਪਾਰਖੂ ਪਛਾਣ ਲੈਣ ਮਹਰਮ ਜੋ ਹਾਲ ਦੇ।

ਬੇਪਰਵਾਹ ਹੋਂ ਨਦਾਨ ਦਾਸ ਭਗਵਾਨ

ਝੜਨ ਹਜ਼ਾਰ ਪਾਪ ਕੀਤਿਆਂ ਜਮਾਲ ਦੇ। ੩੮੫॥

ਪਦ ਅਰਥ :—ਪਾਰਸ—ਪੱਖਰ ਜੋ ਅੱਠ ਧਾਂਤਾ ਨੂੰ ਸੋਨਾ ਬਣਾ ਦਿੰਦਾ ਹੈ। ਮਹਰਮ—ਭੇਤੀ।
ਜਮਾਲ—ਦਰਸ਼ਨ।

ਅਰਥ :—ਆਤਮਕ ਅਨੰਦ ਵਿਚ ਮਗਨ ਰਹਿਣ ਵਾਲੇ ਫਕੀਰ ਕਿਸੇ ਭੇਖ ਦੇ ਚਾਲ ਵਿਚ ਨਹੀਂ ਚਲਦੇ। ਜਿਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਪਾਰਸ ਦੀ ਅਮੋਲਕਤਾ ਨੂੰ ਜਾਨਣ ਲਈ ਕੋਈ ਮੋਹਰ ਨਹੀਂ ਲਾਈ ਜਾਂਦੀ ਤੇ ਨਾ ਹੀ ਲਾਲ ਉਤੇ ਕੋਈ ਸੰਮਤ ਦਾ ਨਿਸ਼ਾਨ ਹੈ। ਮੂਰਖ ਲੋਕ ਗੁਣਾਂ ਦੀ ਕਦਰ ਨਹੀਂ ਜਾਣਦੇ, ਪਾਰਖੂ ਅੱਖਾਂ ਜੋ ਫਕੀਰੀ ਦੇ ਭੇਤੀ ਪਛਾਣ ਲੈਂਦੇ ਹਨ। ਐਸੇ ਪੂਰਨ ਪੁਰਖਾਂ ਦਾ ਦਰਸ਼ਨ ਕੀਤਿਆਂ ਰਾਜਾ ਸਾਹਿਬ ਕਥਨ ਕਰਦੇ ਹਨ ਕਿ ਹਜ਼ਾਰਾਂ ਕੀਤੇ ਪਾਪ ਝੜ ਜਾਂਦੇ ਹਨ। ੩੮੫॥

ਭਾਵ :—ਸਾਧ ਅਸਾਧ ਦੀ ਪਰਖ ਗੁਣਾਂ ਤੋਂ ਕੀਤੀ ਜਾਂਦੀ ਹੈ ਜਿਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਕਪੂਰ ਤੇ ਲੂਣ ਚਿਟਾਈ ਵਿਚ ਇਕੋ ਜਿਹੇ ਦਿੱਸਦੇ ਹਨ ਕੇਸਰ ਤੇ ਕਸ਼ੁਭੇ ਦੀਆਂ ਤੁਰੀਆਂ ਲਾਲੀ ਕਰਕੇ ਇਕੋ ਜਿਹੀਆਂ ਦਿਸਦੀਆਂ ਹਨ ਚਾਂਦੀ ਤੇ ਕਾਂਸੀ ਦੋਨੋਂ ਚਿੱਟੇ ਰੰਗ ਦੇ ਹੁੰਦੇ ਹਨ, ਕੱਜਲ ਤੇ ਚੌਆ ਕਾਲੇ ਕਰਕੇ ਇਕੋ ਜਿਹੇ ਹੁੰਦੇ ਹਨ, ਤੁੰਮਾ ਫਲ ਤੇ ਅੰਬ ਪੀਲੇ ਹੋਣ ਵਿਚ ਇਕੋ ਜਿਹੇ ਹੁੰਦੇ ਹਨ, ਹੀਰਾ ਤੇ ਬਿਲੋਰ ਦੇਖਣ ਵਿਚ ਇਕੋ ਜਿਹੇ ਚਿੱਟੇ ਹੀ ਦਿਖਾਈ ਦਿੰਦੇ ਹਨ, ਤਿਵੇਂ ਮੂਰਖ ਦੀ ਦ੍ਰਿਸ਼ਟੀ ਵਿਚ ਸਾਧ ਤੇ ਅਸਾਧ ਇਕੋ ਜਿਹੇ ਦਿਖਾਈ ਦਿੰਦੇ ਹਨ ਸਰੀਰ ਦੀ ਏਕਤਾ ਕਰਕੇ ਪਰ

ਬਬੇਕੀ ਪੁਰਸ਼ ਸਮਝਦੇ ਹਨ, ਹੋਸਾਂ ਵਾਲੀ ਜਲ ਦੀ ਜੁਗਤ ਤੇ ਸਹਿਨਸ਼ੀਲਤਾ ਤੋਂ। ਹੋਸ ਜਲ ਤੋਂ ਦੁੱਧ ਨਖੇੜਦਾ ਹੈ, ਤਿਵੇਂ ਸਾਧੂ ਸਾਰ ਤੋਂ ਅਸਾਰ ਨੂੰ ਜੁਦਾ ਕਰਦਾ ਹੈ। ਵਰਤੋਂ ਵਿਚ ਸਾਧੂ ਸਹਿਣਸ਼ੀਲ ਹੁੰਦਾ ਹੈ :—

ਜੈਸੇ ਕਰਪੂਰ ਲੋਣ ਏਕ ਸੇ ਦਿਖਾਈ ਦੇਤ,
ਕੇਸ ਕਸੁੰਭ ਸਮਸਰ ਅਰਨਾਈ ਕੈ।
ਰੂਪੋ ਕਾਂਸੀ ਦੋਨੋ ਜੈਸੇ ਉਜਲ ਬਰਨ ਹੋਤ,
ਕਾਜਰ ਐ ਚੋਆ ਹੈ ਸਮਾਜ ਸਯਾਮਤਾਈ ਕੈ।
ਇਦਰਾਇਨ ਫਲ ਅੰਮ੍ਰਿਤ ਫਲ ਪੀਤ ਸਮ,
ਹੀਰਾ ਐ ਫਟਕ ਸਮ ਰੂਪ ਹੈ ਦਿਖਾਈ ਕੈ।
ਤੈਸੇ ਖਲ ਦ੍ਰਿਸ਼ਟੀ ਮੈਂ ਅਸਾਧ ਸਾਧ ਸਮ ਦੇਹ,
ਬੁਝਤ ਬਿਬੇਕੀ ਜਲ ਜੁਗਤਿ ਸਮਾਈ ਕੈ।
ਉਮਰ ਅਜਾਈਂ ਜਾਏ ਫਸਿਆਂ ਸੁਨੀਦ ਵਿਚ

ਦੇਖੇ ਨ ਫਹਮੀਦ ਐਸੀ ਪਈ ਬਾਣ ਚੰਦਰੀ।

ਪਿਛੇ ਨਹੀਂ ਹਾਂਸਲੀ ਜਾਂ ਅਬ ਕੈਸੇ ਹੋਇ ਜਾਉ

ਦੇਖ ਅਜਮੀਦ ਤੂੰ ਸਭਾਉ ਛਡ ਬੰਦਰੀ।

ਵਾਚ ਸੇ ਉਠਾਇ ਕਰ ਲੱਖ ਮੇਂ ਨਗਾਹ ਦੇ

ਦੀਦ ਮੇਂ ਸਮਾਇ ਗੁਲਜ਼ਾਰ ਦੇਖੁ ਅੰਦਰੀ।

ਮੁਸ਼ਕਲ ਇਹ ਕਾਰ ਨਦਾਨ ਦਾਸ ਭਗਵਾਨ

ਤਾਰ ਵਾਂਗ ਕਢਣੀ ਹੈ ਰੂਹ ਵਿਚ ਜੰਦਰੀ। ੩੮੬॥

ਪਦ ਅਰਥ :—ਸੁਨੀਦ—ਸੁਨਣਾ। ਫਹਮੀਦ—ਸਮਝਣਾ। ਬਾਣ—ਆਦਤ। ਅਜਮੀਦ—ਪਰਖ ਕੇ। ਬੰਦਰੀ—ਬੰਦਰ ਵਾਲਾ ਸੁਭਾਉ। ਵਾਚ—ਬੋਲ। ਲੱਖ—ਚਾਨਣਾ। ਦੀਦ—ਅੱਖਾਂ। ਗੁਲਜ਼ਾਰ—ਫੁਲਵਾੜੀ।

ਅਰਥ :— ਕੰਨ ਰਸ ਦੇ ਚਸਕੇ ਵਿਚ ਉਮਰ ਲੰਘ ਗਈ ਕਦੇ ਸਮਝ ਵਿਚ ਲਿਆਉਣ ਦਾ ਯਤਨ ਹੀ ਨਹੀਂ ਕੀਤਾ। ਜੇ ਪਿਛੇ ਸੁਣ ਸੁਣ ਕੇ ਕੁਛ ਪ੍ਰਾਪਤ ਨਹੀਂ ਹੋਇਆ ਤਾਂ ਹੁਣ ਕੀ ਹਾਸਲ ਕਰੋਗਾ ਇਹ ਬਾਂਦਰ ਵਾਲਾ ਸੁਭਾ ਛੱਡ ਦੇ। ਬੋਲ ਤੋਂ ਸੁਰਤੀ ਚੁਕ ਕੇ ਅਸਲੇ ਵਿਚ ਸੁਰਤ ਜੋੜ ਤਾਂ ਅੰਦਰ ਦੇ ਦੀਦਿਆਂ ਨਾਲ ਅੰਦਰ ਦੇ ਖੇੜੇ ਨੂੰ ਦੇਖ। ਐਧਰ ਇਹ ਕੰਮ ਬਹੁਤ ਅੰਖਾ ਹੈ ਰਾਜਾ ਸਾਹਿਬ ਬਿਆਨ ਕਰਦੇ ਹਨ ਕਿ ਰੂਹ ਨੂੰ ਤਾਰ ਵਾਂਗ ਖਿਚ ਕੇ ਬਰੀਕ ਕਰਨਾ ਹੈ। ੩੮੬॥

ਅਸਲਾ ਅਨਾਦ ਰੂਪ ਨਰਾਂ ਵਿਚ ਨੂਰ ਹੈ

ਜੋ ਅਣਸ ਪਛਾਣ ਕੈਸੀ ਉਜਲ ਇਹ ਕੁੱਲ ਦੀ।

ਕੁਦਰਤ ਨਾਲ ਭੋਂਦੂ ਕਮਲੇ ਦੇ ਹਥ ਆਈ

ਕਦਰ ਬਗੈਰ ਦੇਖੋ ਕੈਸੇ ਫਿਰੇ ਰੁਲਦੀ।

ਵਿਚ ਗਲਆਨੀ ਦੇ ਗਵਾਰ ਗਰਕਾਬ ਕਰ
ਲੱਖ ਤੇ ਬਣਾਈ ਅਬ ਕੱਖ ਦੇ ਹੈ ਮੁੱਲ ਦੀ।

ਬਿਸਿਆਂ ਉਡਾਇ ਕੇ ਨਦਾਨ ਦਾਸ ਭਗਵਾਨ
ਆਪ ਨੂੰ ਬਚਾਰ ਹੋਵੇ ਅਸਲ ਦੇ ਤੁੱਲਦੀ। ੩੮੭॥

ਅਰਥ :—ਜੀਵ ਦਾ ਅਸਲਾ ਅਨਾਦ ਹੈ ਤੇ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ ਸਰੂਪ ਹੈ ਕਿਉਂਕਿ ਉਹ ਬ੍ਰਹਮ ਦੀ ਅੰਸ਼ ਹੈ। ਪੂਰਬਲੇ ਭਾਗਾਂ ਕਰਕੇ ਮਨੁੱਕਾ ਦੇਹ ਇਸ ਦੇ ਹੱਥ ਆਈ ਹੈ ਇਸ ਦੀ ਪਰਖ ਬਿਨਾਂ ਤੁਲ ਰਹੀ ਹੈ।

ਕਬੀਰ ਮਾਰਗ ਮੋਤੀ ਬਿਖਰੇ ਅੰਧਾ ਨਿਕਸਿਓ ਆਇ।
ਜੋਤ ਬਿਨਾਂ ਜਗਦੀਸ਼ ਕੀ ਜਗਤ ਉਲੰਘ ਜਾਏ।

ਵਿਸ਼ੇ ਵਿਕਾਰਾਂ ਵਿਚ ਫਸ ਕੇ ਲੱਖਾਂ ਦੇ ਮੂਲ ਦੀ ਦੇਹ ਨੂੰ ਕੱਖ ਦੇ ਮੂਲ ਦੀ ਕਰ ਦਿਤਾ ਹੈ।
ਵਿਸ਼ੇ ਵਿਕਾਰਾਂ ਤੋਂ ਮਨ ਨੂੰ ਸਾਫ ਕਰਕੇ ਰਾਜਾ ਸਾਹਿਬ ਕਬਨ ਕਰਦੇ ਹਨ ਆਪਣੇ ਅਸਲ ਰੂਪ ਦੀ ਪਛਾਣ ਕਰ। ੩੮੭॥

ਭਾਵ :—ਇਹ ਮਨ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ ਮਾਨ ਹਰੀ ਦਾ ਰੂਪ ਹੈ ਇਸ ਨੂੰ ਅਸਲ ਪਛਾਣਨਾ ਚਾਹੀਏ।
ਗੁਰ ਵਾਕ :—ਮਨ ਤੂੰ ਜੋਤਿ ਸਰੂਪ ਹੈ ਆਪਣਾ ਮੂਲ ਪਛਾਣ।

ਮਨ ਹਰ ਜੀ ਤੇਰੇ ਨਾਲ ਹੈ ਗੁਰਮਤੀ ਰੇਗ ਮਾਣ।
ਮੂਲ ਪਛਾਣਹਿ ਤਾਂ ਸਹੁ ਜਾਣਹਿ ਮਰਣ ਜੀਵਣ ਕੀ ਸੋਝੀ ਹੋਈ।
ਗੁਰ ਪਰਸਾਦੀ ਏਕੋ ਜਾਣਹਿ ਤਾਂ ਦੂਜਾ ਭਾਉ ਨ ਹੋਈ।
ਮਨਿ ਸਤਿ ਆਈ ਵਜੀ ਵਾਧਾਈ ਤਾਂ ਹੋਆ ਪਰਵਾਣ।
ਇਉ ਕਹੈ ਨਾਨਕ ਮਨ ਤੂੰ ਜੋਤਿ ਸਰੂਪ ਹੈ ਆਪਣਾ ਮੂਲ ਪਛਾਣ।
ਅਸਲਾ ਪਛੋਕਾ ਤੇਰਾ ਸ਼ੇਰ ਦਾ ਨਦਾਨ ਸੀਗਾ

ਬੰਧਨ ਦੇ ਵਿਚ ਬਣ ਰਿਹਾ ਜੀਵ ਅਜ ਤੂੰ।
ਕਰ ਲੈ ਉਪਾਉ ਅਬ ਬਖਤ ਖਲਾਸਗੀ ਦਾ
ਹੋਹ ਗੁਸ਼ਿਆਰ ਇਸ ਫਾਹੀ ਕੋਲੋਂ ਭਜ ਤੂੰ।
ਪਿੰਜਰੇ ਮੇਂ ਪਿਆ ਫੇਰ ਪਾਏਂਗਾ ਪਰਮ ਦੁਖ
ਕਰੇਂ ਪਛਤਾਉਂ ਸੈਂਤ ਗੁਜਰੀ ਨਲੋਂ ਤੂੰ।

ਚੜ੍ਹ ਆਸ਼ਕਾਂ ਦੀ ਸੜਕ ਨਦਾਨ ਦਾਸ ਭਗਵਾਨ
ਹੋਇ ਨਿਰਬੰਧ ਵਾਂਗ ਗੜਗੱਜ ਤੂੰ। ੩੮੮॥

ਪਦ ਅਰਥ :—ਪਛੋਕਾ—ਪਿੱਛਾ। ਅਜ—ਬਕਰੀ। ਬਖਤ—ਵੱਲਾ, ਸਮਾਂ।
ਖਲਾਸਗੀ—ਛੁਟਕਾਰੇ। ਸੈਂਤ—ਸਮਾਂ। ਨਿਲੋਂ—ਬੇਸ਼ਰਮ। ਨਿਰਬੰਧ—ਮੁਕਤ।

ਅਰਥ :—ਅਸਲਾ ਤਾਂ ਤੇਰਾ ਸ਼ੇਰ ਦਾ ਸੀ (ਭਾਵ ਬ੍ਰਹਮ) ਪਰ ਦੇਹ ਦੰ ਕੈਦ ਰਵਿਚ ਪੈ ਕੇ ਬਕਰੀ
ਬਣ ਰਿਹਾ ਹੈ ਗੁਣ (ਮਨੁੱਖਾ ਜਨਮ ਵਿਚ) ਉਪਾਉ ਕਰ ਲੈ ਛੁਟਕਾਰੇ ਦਾ ਬੜੇ ਗੁਰੂ ਨਾਲ ਇਸ ਫਾਹੀ

ਵਿਚੋਂ ਨਿਕਲ ਸਕਦਾ ਹੈ ਚੁਰਾਬੀ ਦੇ ਪਿੰਜਰੇ ਵਿਚ ਬੜਾ ਦੁਖੀ ਹੋਵੇਗਾ ਜਦੋਂ ਵੱਲਾ ਬੀਤ ਜਾਏਗਾ
ਫੇਰ ਸ਼ਰਮ ਸਾਰ ਹੋ ਕੇ ਪਸ਼ਚਾਤਾਪ ਕਰੇਗਾ। ਸੰਸਾਰ ਦੇ ਬੰਧਨਾਂ ਨੂੰ ਕੱਟ ਕੇ ਪਰੇਮ ਦੇ ਰਸਤੇ ਤੁਰ ਕੇ
ਰਾਜਾ ਸਾਹਿਬ ਕਥਨ ਕਰਦੇ ਹਨ ਕਿ ਗਜ ਵੱਜ ਕੇ ਜੀਵਨ ਪੰਧ ਨੂੰ ਮੁਕਾ ਲੈ। ੩੮੮॥

ਸਮਾਂ ਆਣ ਪਲਟਿਆ ਮਤ ਬਈ ਹੀਣ ਹੈ

ਜੋ ਭੁਲ ਕੇ ਸਰੂਪ ਸਤ, ਹਇ ਰਿਹਾ ਫਰਜ਼ੀ।

ਅਮੀ ਰਸ ਛੱਡ ਖੁੱਕ ਚਟਦਾ ਚਰੋਕਣਾ ਹੈ

ਕੌਣ ਸਮਝਾਵੇ ਜਬ ਆਪ ਅਲਗਰਜ਼ੀ।

ਆਪਿ ਸਿਰ ਆਪਣੇ ਹੈ ਮਾਰਦਾ ਪੰਜਾਰ

ਜਬ ਸਕਤਨ ਦੂਜੇ ਦੀ ਨਬੇੜ ਦੇਵੇ ਅਰਜ਼ੀ।

ਅਸਰ ਇਲਾਜ ਦਾ ਕੀ ਕਰੇ ਦਾਸ ਭਗਵਾਨ

ਝਖ ਮਾਰਨੇ ਦੀ ਆਪ ਜਬ ਚੇਤਨ ਦੀ ਮਰਜ਼ੀ। ੩੮੯॥

ਪਦ ਅਰਥ :— ਫਰਜ਼ੀ—ਨਕਲੀ। ਅਸੀਂ ਰਸ—ਅਮ੍ਰਿਤ। ਅਲਗਰਜ਼ੀ—ਨਿਕੱਮਾ।
ਪੰਜਾਰ—ਜੁਤੀ। ਸਕਤ—ਤਾਕਤ। ਚੇਤਨ—ਨਿਰੰਕਾਰ, ਬ੍ਰਹਮ।

ਅਰਥ :—ਸਮਾਂ ਐਸਾ ਉਲਟਿਆ ਮਤ ਮਾਰੀ ਗਈ ਸੱਚ ਸਰੂਪ ਨੂੰ ਭੁਲਾ ਕੇ ਕੱਚ ਰੂਪ ਦੇਹ
ਵਿਚ ਲੱਗ ਗਿਆ। (ਨਾਮ ਰੂਪੀ) ਅੰਮ੍ਰਿਤ ਰਸ ਨੂੰ ਛੱਡ ਕੇ (ਵਿਕਾਰਾਂ ਰੂਪੀ) ਖੁੱਕ ਨੂੰ ਚੱਟਦਾ ਹੈ
ਫੇਰ ਕੌਣ ਸਮਝਾਵੇ ਜਦ ਤੂੰ ਜਾਣ ਬੁਝ ਕੇ ਅਵੇਸਲਾ ਹੋ ਰਿਹਾ ਹੈ ਤੇਰਾ ਮਸਲਾ ਕੋਈ ਦੂਜਾ ਨਬੇੜ
ਨਹੀਂ ਸਕਦਾ ਜਦ ਤੂੰ ਆਪ ਹੀ ਪੁੱਠੇ ਕੰਮ ਕਰਦਾ ਹੈ ਜਦ ਆਪ ਨਿਰੰਕਾਰ ਦੀ ਮਰਜ਼ੀ ਇਸ
ਤਰ੍ਹਾਂ ਹੈ ਰਾਜਾ ਸਾਹਿਬ ਕਥਨ ਕਰਦੇ ਹਨ ਤਾਂ ਫੇਰ ਇਸ ਦਾ ਕੀ ਉਪਾਉ ਹੋ ਸਕਦਾ ਹੈ। ੩੮੯॥

ਨਿਰਪ ਪਛਾਣ ਆਦ ਕਾਰਜ ਦੇ ਕਾਰਨ ਨੂੰ

ਲਗਿਆ ਬਗਾਰੀ ਕੈਸੇ ਤਖਤ ਨਸ਼ੀਨ ਤੂੰ।

ਰਹੀ ਨਹੀਂ ਹੋਸ਼ ਗਿਆ ਬਿਚਲ ਦਮਾਰ

ਭੂਪ ਇਸ ਬਿਧ ਹੋਇਆ ਫਿਰੋਂ ਦੀਨ ਮਸਕੀਨ ਤੂੰ।

ਖੋਟੀ ਇਹ ਬਮਾਰੀ ਕਰ ਇਸ ਦਾ ਉਪਾਉ ਹੁਣ

ਇਹੀ ਇਲਾਜ ਹੋਹ ਆਰਫਾਂ ਦੀ ਰੀਨ ਤੂੰ।

ਜਾਵੇ ਤੇਰੀ ਮਰਜ਼ ਨਦਾਨ ਦਾਸ ਭਗਵਾਨ

ਪਾਏਂਗਾ ਅਰਾਮ ਏਕ ਆਤਮਾ ਹੀ ਚੀਨ ਤੂੰ। ੩੯੦॥

ਪਦ ਅਰਥ :—ਨਿਰਪ—ਰਾਜਾ। ਬਗਾਰੀ—ਮਜ਼ਦੂਰੀ ਬਿਨਾਂ ਬਾਰ ਢੋਣ ਵਾਲਾ।
ਤਖਤਨਸ਼ੀਨ— ਤਖਤ ਤੇ ਬੈਠਣ ਵਾਲਾ। ਮਸਕੀਨ—ਆਜ਼ਜ਼। ਰੀਨ—ਪੁੜੀ। ਆਤਮਾ ਨੂੰ
ਚੀਨ— ਆਤਮਾ ਨੂੰ ਜਾਨਣਾ।

ਅਰਥ :— ਤਖਤ ਬੈਠਣ ਦੇ ਲਾਇਕ ਰਾਜਾ ਹੋ ਕੇ ਬਗਾਰੀ ਬਣਿਆ ਹੋਇਆ ਹੈ ਆਪਣੇ

ਆਪ ਨੂੰ ਭੁੱਲ ਕੇ ਰਾਜਾ ਹੋ ਕੇ ਕੰਗਾਲਾ ਵਾਲੇ ਕੰਮ ਕਰਦਾ ਹੈ ਜਦੋਂ ਤਾਈਂ ਤ ਪੁਰਖਾਂ ਦੀ ਸੰਗਤ ਕਰਕੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਚਰਨਾਂ ਦੀ ਮਿੱਟੀ ਨਹੀਂ ਬਣ ਜਾਂਦੇ ਇਹ (ਭੁਲੇਖੇ ਰੂਪ) ਬਿਮਾਰੀ ਤੇਰੀ ਹਟ ਨਹੀਂ ਸਕਦੀ। ਆਤਮਕ ਗਿਆਨ ਤੋਂ ਬਿਨਾਂ ਰਾਜਾ ਸਾਹਿਬ ਕਥਨ ਕਰਦੇ ਹਨ ਰੋਗ ਰਹਿਤ ਨਹੀਂ ਸਕਦਾ। ੩੯੦॥

ਭਾਵ :- ਸੰਸਾਰ ਦੇ ਰਸ ਹਰੀ-ਰਸ ਦੇ ਮੁਕਾਬਲੇ ਤੇ ਹੈਨ ਭੀ ਕੀ? ਉਨ੍ਹਾਂ ਵਲ ਭੱਜ ਦੋੜ ਨਿਰੀ ਖੋਤੇ ਜਾਂ ਬਲਦ ਵਾਲੀ ਮਿਹਨਤ ਹੈ। ਸੰਤਾਂ ਦਾ ਧੂੜੀ ਦਾ ਸਦਕਾ ਆਤਮਾ ਨੂੰ ਗਿਣਿਆ ਜਾਂਦਾ ਹੈ ਤਾਂ ਬਗਾਰ ਪੁਣੇ ਵਿਚੋਂ ਨਿਕਲ ਸਕੀਦਾ ਹੈ।

ਕੇਦਾਰਾ ਮਹਲਾ ੫ :-

ਸੰਤਹ ਪੂਰਿ ਲੈ ਮੁਖਿ ਮਲੀ।

ਗੁਣਾ ਅਚੂਤ ਸਦਾ ਪੂਰਨ ਨਹ ਦੇਖ ਬਿਆਪਹਿ ਕਲੀ। ਰਹਾਓ।

ਗੁਰ ਬਚਨਿ ਕਾਰਜ ਸਰਬ ਪੂਰਨ ਈਤ ਉਤ ਨ ਹਲੀ।

ਪ੍ਰਭ ਏਕ ਅਨਿਕ ਸਰਬਤ ਪੂਰਨ ਬਿਖੇ ਅਗਨਿ ਨ ਜਲੀ।

ਗਹਿ ਭੁਜਾ ਲੀਨੋ ਦਾਸ ਆਪਣੇ ਜੋਤਿ ਰਲੀ।

ਪ੍ਰਭ ਚਰਨ ਸਰਨ ਅਨਾਥ ਆਇਓ ਨਾਨਕ ਹਰਿ ਸੰਗ ਚਲੀ।

ਬਣਕੇ ਦਨਾਉ ਅਬ ਖੰਬ ਨ ਖਲਾਰ ਬੈਠ

ਸੰਗ ਦੇਖ ਕੂੜ ਦੇ ਤੇ ਬਗਲ ਹੋਰ ਝੱਟ ਤੂੰ।

ਵਿਚ ਵਿਡਾਈ ਦੇ ਅਵਰ ਨਿਆ ਮਨ ਜਾਏ

ਕਮਲਾ ਸੁਣਾਈ ਬਣ ਕੋਈ ਦਿਨ ਕੱਟ ਤੂੰ।

ਅਵਸਮੇਵ ਮਿਲੇਗਾ ਜੋ ਖਾਨ ਪੀਨ ਤੁਧ ਆਇ

ਫਿਕਰ ਅੰਦੇਸ਼ੇ ਕਿਉਂ ਹੋਇ ਰਿਹਾ ਅੱਟ ਤੂੰ।

ਹੋਇਕੇ ਨਰਾਸ ਤੂੰ ਨਦਾਨ ਦਾਸ ਭਗਵਾਨ

ਨਿਸ ਦਿਨ ਆਪਣੇ ਸਰੂਪ ਵਿਖੇ ਰੱਟ ਤੂੰ। ੩੯੧॥

ਪਦ ਅਰਥ :- ਸੰਗ ਦੇਖ—ਬੋਟਾ ਸੰਗ। ਬਗਲ—ਪਾਸੇ। ਅਵਰਨਿਆ—ਅਕਲ ਤੇ ਪੜਦਾ। ਅਵਸਮੇਵ—ਨਿਸਚੇ ਕਰਕੇ ਜ਼ਰੂਰ। ਅਟ—ਭਟਕਨਾ। ਨਰਾਸ—ਉਦਾਸ। ਰੱਟ ਚਿਤੰਨ ਕਰਨਾ।

ਅਰਥ :- ਸਿਆਣਾ ਹੋ ਕੇ ਪਸਾਰੇ ਵਿਚ ਨਾ ਫਸ ਬੈਠ ਝੂਠ ਦੇ ਪਸਾਰੇ ਤੋਂ ਝਟ ਪੱਟ ਪਾਸੇ ਹੋ ਜਾ। ਆਪਣੀ ਸਿਫਤ ਸੁਣਕੇ ਖੁਬ ਹੁੰਦਾ ਹੈ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਮਨ ਤੇ ਪੜਦਾ ਪੈ ਜਾਂਦਾ ਹੈ ਕਮਲਾ ਰੋਮਲਾ ਹੋ ਕੇ ਆਪਣਾ ਸਮਾਂ ਲੰਘਾ ਲੈ। ਮਨ ਦਾ ਭਟਕਣਾ ਫਿਕਰ ਅੰਦੇਸ਼ੇ ਛੱਡ ਦੇ ਖਾਨ ਪੀਣ ਨਿਸਚੇ ਜਾਣ ਆ ਮਿਲੇਗਾ। ਰਾਤ ਦਿਨੋ ਆਪਣੇ ਸਰੂਪ ਦਾ ਹੀ ਚਿੰਤਨ ਕਰ ਰਾਜਾ ਸਾਹਿਬ ਕਥਨ ਕਰਦੇ ਹਨ ਬਿਰਤੀ ਨੂੰ ਸੰਸਾਰ ਵਲੋਂ ਉਪਰਾਮ ਕਰ ਦੇ। ੩੯੧॥

ਭਾਵ :- ਭਗਤੀ ਮੁਖ ਹੋ ਰੋਜ਼ੀ ਓਹ ਵਾਹਿਗੁਰੂ ਹਰ ਕਿਸੇ ਨੂੰ ਦਿੰਦਾ ਹੈ। ਪੱਥਰ ਵਿਚ ਕੀੜਾ ਲੁਕ ਕੇ ਰਹਿੰਦਾ ਹੈ। ਉਸ ਨੂੰ ਨਿਕਲਣ ਦਾ ਕੋਈ ਰਸਤਾ ਨਹੀਂ ਕਿ ਬਾਹਰ ਜਾ ਕੇ ਖਾ ਪੀ ਲਵੇ

ਜਾਂ ਬਾਹਰੋਂ ਖੁਰਾਕ ਆ ਜਾਵੇ ਭਗਤ ਧੰਨਾ ਜੀ ਕਹਿੰਦੇ ਹਨ ਕਿ ਉਸ ਨੂੰ ਭੀ ਈਸ਼ਵਰ ਪੁਰਾਦਾ ਹੈ। ਹੇ ਮਨ! ਤੂੰ ਨਾ ਡਰ ਆਪਣੇ ਲਈ ਚਿੰਤਾ ਨ ਕਰ।

“ਪਾ ਖਾਣਿ ਕੀਟੁ ਗੁਪਤੁ ਹੋਇ ਰਹਿਤਾ ਤਾ ਚੋ ਮਾਰਗ ਨਾ ਹੀ।

ਕਹੈ ਧੰਨਾ ਪੂਰਨ ਤਾਹੁ ਕੋ ਮਤ ਰੇ ਜੀਅ ਡਰਾਹੀ।

ਗੋਣ ਦੁਰਲਭਤਾ ਸਰੀਰ ਦੀ ਬਕਾਰ ਦੇਖ

ਕੂੜ ਮਲਮੂਤ ਹੈ ਭਿਖਾਰੀ ਅਤੇ ਰੂਪ ਮੇਂ।

ਭੋਰਾ ਨ ਸੁਗੰਧ ਅੰਗ ਪੂਰ ਦੁਰਗੰਧ ਨਾਲ

ਕਰਦਾ ਗੁਮਾਨ ਹੈਂ ਕਿਉਂ ਫਸ ਐਸੇ ਰੂਪ ਮੇਂ।

ਸੁਭ ਏਹੀ ਬਾਤ ਹੈ ਮਨੁਖ ਵਾਲੀ ਜਾਣ ਲੈ

ਤੂੰ ਸੁਰਤੁ ਲਗਾਵਨੀ ਜੁ ਸੁੱਧ ਹੈ ਸਰੂਪ ਮੇਂ।

ਕਰਮ ਅਸੁਭ ਫੇਰ ਹੋਇ ਦਾਸ ਭਗਵਾਨ

ਗਿਰਦਾ ਨਦਾਨ ਅਬ ਕਲਪਤ ਰੂਪ ਮੇਂ। ੩੯੨॥

ਪਦ ਅਰਥ :—ਦੁਰਲਭਤਾ—ਨਾ ਪ੍ਰਾਪਤ ਹੋਣ ਵਾਲੀ ਸ਼ੈ। ਭਿਖਾਰੀ—ਮੰਗਤਾ, ਰੂਪ—ਰਾਜਾ, ਦੁਰਗੰਧ—ਬੱਦਬੂ। ਅਸੁਭ ਕਰਮ—ਖੋਟੇ ਕਰਮ। ਕਲਪਤ—ਕਲਪਨਾ। ਰੂਪ—ਖੂਹ।

ਅਰਥ :—ਜਰਾ ਗਹੁ ਨਾਲ ਦੇਖ ਸਰੀਰ ਕੇਹੜੀ ਦੁਰਲਭ ਚੀਜ਼ ਦਾ ਬਣਿਆ ਹੋਇਆ ਹੈ ? ਰਾਜਾ ਤੇ ਭਿਖਾਰੀ ਸਭ ਦੀ ਖੂਠੀ ਮਲ ਮੂਤ੍ਰ ਦੀ ਦੇਹ ਬਣੀ ਹੋਈ ਹੈ। ਸਾਰੇ ਸਰੀਰ ਦੇ ਅੰਗ ਦੁਰਗੰਧੀ ਨਾਲ ਭਰਪੂਰ ਹਨ ਐਸੀ ਦੇਹ ਦੇ ਰੂਪ ਵਿਚ ਕਿਉਂ ਫਸ ਰਿਹਾ ਹੈ।

(ਦਲਭ ਦੇਹ ਪਾਈ ਵੱਡ ਭਾਗੀ ਨਾਮ ਨ ਜਪੇ ਸੇ ਆਤਮ ਘਾਤੀ)

ਤਾਂ ਤੇ ਮਨੁਖ ਦੇਹ ਧਾਰਨ ਦਾ ਏਹੀ ਗੁਣ ਹੈ ਕਿ ਸੁਰਤੀ ਨੂੰ ਸੁਧ ਸਰੂਪ ਵਿਚ ਜੋੜੇ। ਖੋਟੇ ਕਰਮ ਕਰਨ ਕਰਕੇ ਰਾਜਾ ਸਾਹਿਬ ਕਥਨ ਕਰਦੇ ਹਨ ਮੂਰਖ ਕਲਪਨਾ ਕਰਕੇ (ਮਾਤਾ ਦੇ ਗਰਭ ਰੂਪੀ) ਖੂਹ ਵਿਚ ਡਿਗਦਾ ਹੈ। ੩੯੨॥

ਭਾਵ :—ਸਰੀਰ ਦੇ ਨੌਂ ਮੁਖ ਦਰਵਾਜ਼ੇ ਹਨ ਉਹਨਾਂ ਰਸਤੇ ਗੰਦ ਹੀ ਨਿਕਲਦਾ ਹੈ ਜੇਹੜੇ ਨਾਮ ਨਹੀਂ ਜਪਦੇ ਉਹ ਮਨੁਖ ਆਤਮਘਾਤੀ ਹਨ। ਇੰਦ੍ਰੇ ਤਦੋਂ ਹੀ ਪਵਿੱਤ੍ਰ ਹੋ ਸਕਦੇ ਹਨ ਜੇ ਪਰਉਪਾਕਰ ਤੇ ਸਾਵੇ ਦੇ ਕੰਮ ਕੀਤੇ ਜਾਣ ਤੇ ਨਾਮ ਜਪਿਆ ਜਾਵੇ।

ਪਉੜੀ (ਥੀਤੀ ਗੁਉੜੀ) ਨਉਮੀ ਨਵੇ ਛਿੱਦ ਅਪਵੀਤ।

ਹਰਿ ਨਾਮ ਨ ਜਪਹਿ ਕਰਤ ਬਿਪਰੀਤ।

ਪਰਤ੍ਰਿਅ ਰਮਹਿ ਬਕਹਿ ਸਾਧ ਨਿੰਦ।

ਕਰਨ ਨ ਸੁਨਹੀ ਹਰਿ ਜਸ ਬਿੰਦ।

ਹਿਰਹਿ ਪਰ ਦਰਬੁ ਉਦਰ ਕੈਤਾਈ।

ਅਗਨਿ ਨ ਨਿਵਰੈ ਤ੍ਰਿਸ਼ਨਾ ਬੁਝਾਈ।

ਹਰਿ ਸੇਵਾ ਬਿਨ ਇਹ ਫਲ ਲਾਗੇ।
 ਨਾਨਕ ਪ੍ਰਭ ਬਿਸਰਤ ਮਰ ਜਮਹਿ ਅਭਾਗੇ।
 ਪਰਮਾਤਮਾ ਕੇ ਯਾਦ ਕਰ ਬਿਖਿਆ ਤਿਆਗ ਕਰ
 ਕੰਮ ਤੇਰੇ ਆਵੇ ਜੋ ਦਨਾਵਾਂ ਦਾ ਇਹ ਕੋਲ ਹੈ।
 ਕਿੱਤਾ ਉਹ ਸਮਾਲ ਮੁੜ ਆਸਰੇ ਸਰੀਰ ਜਿਤ
 ਲਾਉ ਨਹੀ ਡੇਰ ਅਬ ਆਈ ਤਰੀ ਰੋਲ ਹੈ।
 ਰਖਿਆ ਅਵਾਰਾ ਦਿਲ ਅਗੇ ਤੈਂ ਹਰਾਮਜ਼ਾਦ
 ਤਿਸਦਾ ਹੀ ਫਲ ਦੇਖ ਕੈਸੀ ਹੋਈ ਡੋਲ ਹੈ।
 ਪਿਛਲਿਆਂ ਰੋਣਿਆ ਹੈ ਦੇਹ ਜਾਣ ਦਾਸ ਭਗਵਾਨ
 ਅਗਾਹੀ ਸਮਾਲ ਨਹੀਂ ਹੋਵੇ ਜਿਤ ਹੋਲ ਹੈ। ੩੯੩॥

ਪਦ ਅਰਥ :—ਬਿਖਿਆ—ਮਾਇਆ।

ਬਿਖਿਆ ਸਗਲੀ ਤਜੀ ਲੀਓ ਡੇਖ ਬੈਰਾਗ
 ਕਹੁ ਨਾਨਕ ਸੁਣ ਕੇ ਮਨਾ ਤਹ ਮਾਥੇ ਭਾਗ।

ਕਿੱਤ—ਕੰਮ। ਰੋਲ—ਵਾਹੀ। ਡੋਲ—ਹਾਲ। ਹੋਲ—ਡਰ।

ਅਰਥ :—ਸਿਆਣਿਆਂ ਦਾ ਇਹ ਕਹਿਣਾ ਹੈ ਕਿ ਮਾਇਆ ਵਲੋਂ ਪਰੀਤ ਘਟਾ ਕੇ ਰੱਬ ਨੂੰ ਯਾਦ ਕਰੋ ਜੋ ਅਗੇ ਦਰਗਾਹ ਵਿਚ ਕੰਮ ਆਵੇਗਾ। ਇਹ ਮਨੁਖਾ ਜਨਮ ਬਾਜੀ ਜਿਤਣ ਦਾ ਵੇਲਾ ਹੈ। ਇਸ ਲਈ ਸਿਮਰਨ ਦੀ ਕਾਰ ਸੰਭਾਲ ਜੋ ਇਸ ਦੇ ਦੇਹ ਦਾ ਧਰਮ ਪ੍ਰਜੋਜਨ ਹੈ। ਪਹਿਲਾਂ ਹਰਾਮ ਪੁਣੇ ਕਰਕੇ ਦਿਲ ਨੂੰ ਅਵਾਰਾ ਰਖਿਆ ਜਿਸਦਾ ਫਲ ਇਹ ਹੈ ਕਿ ਸਰੀਰ ਹੁਣ ਭੂਤ ਹੋ ਗਿਆ ਹੈ। ਪਿਛੇ ਬੀਤ ਚੁਕੀ ਤੇ ਖਿਆਨ ਨਾ ਕਰ ਰਾਜਾ ਸਾਹਿਬ ਕਥਨ ਕਰਦੇ ਹਨ ਅਗੇ ਸਮਝਕੇ ਤੁਰੋ ਜਿਸ ਕਰਕੇ ਮੌਤ ਦਾ ਡਰ ਦੂਰ ਹੋ ਜਾਵੇ।

“ਅਗਾਹ ਕੂੰ ਤ੍ਰਾਘ ਪਿਛਾ ਫੇਰ ਨਾ ਮੋਦੜਾ

ਸਿਝ ਇਵੇਹਵਾਰ ਬੁਹੜ ਨ ਹੋਵੀ ਜਨਮੜਾ” ੩੯੩।

ਆਉ ਹੁਣ ਸਮਝ ਲੈ ਧਾਂਸਕ ਰਹ ਗਏ ਦਮ

ਮਕਰ ਮੇਂ ਗਈ ਧੜੀ ਉਮਰ ਬਤੀਤ ਹੈ।

ਇਕ ਰਾਗ ਆਪਣਾ ਨਜਿਠਿਆ ਨਾਂ ਜਾਵੰਦਾ

ਹੈ ਹੋਰਨਾਂ ਦੇ ਗਾਇ ਰਿਹਾ ਬੈਠੇ ਕੈਸੇ ਗੀਤ ਹੈ।

ਦੁਨੀਆਂ ਦਨਾਈ ਦੇਹ ਕੂੜ ਚਤੁਰਾਈ ਜਾਣ

ਹੋਇ ਰਹਣਾ ਉਲਟੇ ਹੀ ਆਸ਼ਕਾਂ ਦੀ ਰੀਤ ਹੈ।

ਲਗਿਆ ਪ੍ਰੇਮ ਜਿਸ ਦੇਖ ਦਸ ਭਗਵਾਨ

ਸੁਕਕੇ ਸਰੀਰ ਹੋਇਆ ਮਜਨੂ ਤਵੀਤ ਹੈ। ੩੯੪॥

ਪਦ ਅਰਥ :—ਧਾਂਸਕ—ਬੋਝੇ ਜਿਹੇ। ਮਕਰ—ਪਖੰਡ ਕਰਦਿਆਂ। ਦਾਨਾਈ—ਅਕਲ।

ਅਰਥ :-ਬਹੁਤੀ ਸਾਰੀ ਉਮਰ ਪਖੇਡ ਕਰਦਿਆਂ ਲੰਘ ਗਈ ਹੁਣ ਭੀ ਸਮਝ, ਬੋੜੀ ਜਿਤਨੀ ਬਾਕੀ ਰਹਿ ਗਈ ਹੈ

ਫਰੀਦਾ ਕਾਲੀ ਜਿਨੀ ਨ ਰਾਵਿਓ ਧਉਲੀ ਰਾਵੈ ਕੋਇ
ਕਰ ਸਾਈਂ ਸਿਉਂ ਪਰਹੜੀ ਰੰਗ ਨਵੇਲਾ ਹੋਇ।

ਆਪਣਾ ਮਸਲਾ ਤੇਰੇ ਪਾਸੋਂ ਨਜਿਠਿਆ ਨਹੀਂ ਗਿਆ ਤੇ ਹੋਰਨਾਂ ਦੇ ਗੀਤ ਗਾਂਦਾ ਹੈ
(ਭਾਵ ਰੱਬ ਦੀ ਸਿਫਤ ਸਲਾਹ ਛਡਕੇ ਲੋਕਾਂ ਦੀਆਂ ਝੂਠੀਆਂ ਤਰੀਫਾਂ ਕਰਦਾ ਹੈ।

(ਦੁਨੀਆਂ ਕੀਆਂ ਵਡਿਆਈਆਂ ਆਵੇ ਕਉਨੇ ਕਾਮ
ਮਾਇਆ ਕਾ ਰੰਗ ਸਭ ਫਿੱਕ ਜਾਤੋਂ ਬਿਨਸ ਨਦਾਨ)

ਦੁਨੀਆਂ ਦੀ ਅਕਲ ਤੇ ਚਤਰਾਈ ਝੂਠੀ ਹੈ ਰੱਬ ਦੇ ਆਸ਼ਕਾਂ ਦੀ ਚਾਲ ਦੁਨੀਆਂ ਨਾਲੋਂ ਉਲਟੀ ਹੁੰਦੀ ਹੈ।

(ਭਗਤਾਂ ਤੇ ਸੰਸਾਰੀਆਂ ਜੋੜ ਕਦੇ ਨ ਆਇਆ)

ਜਿਨਾਂ ਨੂੰ ਰੱਬ ਦਾ ਪ੍ਰੇਮ ਲੱਗ ਗਿਆ ਰਾਜਾ ਸਾਹਿਬ ਜੀ ਲਿਖਦੇ ਹਨ ਕਿ ਦੇਖੋ ਮਜ਼ਨੂੰ ਲੇਲਾ ਦੇ ਇਸ਼ਕ ਵਿਚ ਸੁਕਕੇ ਲੱਕੜੀ ਹੋ ਗਿਆ। ੩੯੪॥

ਸੱਚ ਵਾਲਾ ਨੇਹ ਜੇਹੜੇ ਪਾਲਦੇ ਹੈਂ ਆਸ਼ਕ

ਹੋ ਮੰਨਦੇ ਮਲਾਰ ਨਹੀ ਗਰਮੀ ਤੇ ਸਰਦੀ।

ਅੱਗ ਵਾਂਗ ਤਪੇ ਰੇਤ ਸੱਸੀ ਸੋਚ ਹੋਰ ਕਰਕੇ

ਝਰਾਣਾ ਹੈ ਬਲੋਚ ਵਾਲਾ ਮਰਦੀ।

ਕੇਹੀ ਹੈ ਪਰੀਤ ਸੋਹਣੀ ਕੱਚਾ ਘੜਾ ਦੇਖਕੇ

ਭੀ ਠਿਲਦੀ ਹੈ ਨਦੀ ਵਿਚ ਮਰਣੋਂ ਨਾ ਡਰਦੀ।

ਗਈ ਸਿੱਧੀ ਪਾਕ ਹੈ ਹਯਾਤ ਦਾਸ ਭਗਵਾਨ

ਲਗਦੀ ਸੀ ਲਾਜ ਜੋ ਪਿਖਾਹ ਪੈਰ ਧਰਦੀ। ੩੯੫॥

ਪਦ ਅਰਥ :-ਮਲਾਰ-ਖੁਸ਼ੀ। ਸੱਸੀ-ਪੰਨੂ ਦੀ ਜਿਸ ਨਾਲ ਪ੍ਰੀਤ ਸੀ। ਪਾਕ-ਸਾਫ਼। ਹਯਾਤ-ਜਿੰਦ ਜਾਨ।

ਅਰਥ :-ਸਚੀ ਆਸ਼ਕੀ ਦੇ ਪਾਲਣ ਵਾਲੇ ਆਸ਼ਕ ਗਰਮੀ, ਸਰਦੀ ਹਰਖ ਸੋਗ ਵਿਚ ਬਿਰਤੀ ਨੂੰ ਸੰਭਲ ਰਖਦੇ ਹਨ। ਭਾਵੇਂ ਰੇਤ ਅੱਗ ਦੀ ਤਰਾਂ ਤਪ ਰਹੀ ਸੀ ਬਲੋਚ ਪੁੰਨੂ ਦੇ ਵਿਯੋਗ ਵਿਚ ਜਾਨ ਕੁਰਬਾਨ ਕਰ ਦਿੱਤੀ। ਦੇਖੋ ਸੋਹਣੀ ਨੇ ਕੈਸੀ ਪ੍ਰੀਤ ਨਬਾਹੀ ਜਾਣਦੀ ਸੀ ਘੜਾ ਕੱਚਾ ਹੈ ਕੋਲ ਪਾਲਨ ਦੀ ਖਾਤਰ ਮਰਣੋਂ ਨਹੀਂ ਡਰੀ। ਆਸ਼ਕੀ ਨੂੰ ਲਾਜ ਲਗਦੀ ਸੀ ਰਾਜਾ ਸਾਹਿਬ ਕਬਨ ਕਰਦੇ ਹਨ ਕਿ ਸਿਧੀ ਦਰਯਾ ਵਿਚ ਠਿਲ ਪਈ।

ਸੋਹਣੀ ਦੇ ਪਿਆਰ ਬਾਰੇ ਭਾਈ ਸਾਹਿਬ ਭਾਈ ਵੀਰ ਸਿੰਘ ਜੀ ਬੜਾ ਸੋਹਣਾ ਖਿਆਲ ਕਲਮ ਬੰਦ ਕਰਦੇ ਹਨ। ਸੋਹਣੀ ਘੜੇ ਨੂੰ ਸੰਬੋਧਨ ਕਰਕੇ ਕਹਿਦੀ ਹੈ :-

ਬੋੜ ਵੇ ਘੜਿਆ ਬੋੜ, ਕੀ ਬੋੜੇ ਮਾਸ ਤੇ ਹਡੀਆਂ ?

ਇਹ ਜੀਉ ਵੈਸੀ ਤੋੜ ਜਿਥੇ ਪ੍ਰੇਮ ਤੜਾਵਾਂ ਲਗੀਆਂ" ੩੯੫

ਭਾਈ ਗੁਰਦਾਸ ਜੀ ਇਨ੍ਹਾਂ ਪ੍ਰੇਮੀਆਂ ਬਾਰੇ ਦਸਦੇ ਹਨ ਕਿ ਵਿਸ਼ੇ ਵਾਸਨਾ ਅਰ ਰੂਪ ਰੰਗ ਦੇ ਆਸ਼ਕਾਂ ਨੇ ਐਸੇ ਜੱਫਰ ਜਾਲੇ ਹਨ ਤਾਂ ਗੁਰ ਸਿਖਾਂ ਨੂੰ ਪ੍ਰੇਮ ਕੈਸਾ ਵਧੀਕ (ਅਡੋਲ) ਹੋਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ। ਗੁਰੂ ਤੇ ਸਿਖ ਦੀ ਪ੍ਰੀਤ ਇਨ੍ਹਾਂ ਹੱਝ ਚਮ ਦੇ ਪ੍ਰੇਮੀਆਂ ਦੇ ਸਮਾਨ ਨਾ ਸਮਝੀਂ, ਕਿਉਂਕਿ ਇਹ ਤਾਂ ਕਿਰਤ ਵਿਚ ਫਸੇ ਹਨ, ਅਰ ਗੁਰੂ ਦੇ ਸਿਖ ਉਚੇ ਪ੍ਰੇਮ ਲਹਰੇ ਵਿਚ ਅੰਮ੍ਰਿਤ ਵੇਲੇ ਉਠਕੇ ਉਸਦੇ ਗੁਣ ਗਾਇਨ ਕਰਦੇ ਹਨ।

ਲੇਲਾ ਮਜਨੂੰ ਆਸ਼ਕੀ ਚਹੁ ਚੱਕੀ ਜਾਤੀ।
ਸੋਰਠ ਬੀਜਾਂ ਗਾਵੀਐ ਜਸ ਸੁਖੜਾਵਾਤੀ।
ਸੱਸੀ ਪੁੰਨੂੰ ਦੋਸਤੀ ਹੁਇ ਜਾਤ ਅਜਾਤੀ।
ਮਹੀਵਾਲ ਨੂੰ ਸੋਹਣੀ ਨੈ ਤਰਦੀ ਰਾਤੀ।
ਰਾਝਾ ਹੀਰ ਵਖਾਣੀਐ ਉਹ ਪਿਰਮ ਪਰਾਤੀ।
ਪੀਰ ਮੁਰੀਦਾਂ ਪਿਰਹੜੀ ਗਾਵਨ ਪਰਭਾਤੀ।

ਇਸ਼ਕ ਕਮਾਵਣਾ ਸੁਖਾਲਾ ਨਾ ਨਦਾਨ ਜਾਣ
ਪੀਵਣਾ ਕਟੋਰਾ ਭਰ ਜ਼ੈਹਰ ਦਾ ਪੂਰ ਓਇ।
ਇਸ਼ਕ ਕਮਾਇਆ ਸਿਰਮੱਧ ਨੇ ਕਟਾਇ ਸੀਸ
ਇਸ਼ਕ ਕਮਾਇਆ ਸੂਲੀ ਚੜ੍ਹ ਮਨਸੂਰ ਓਇ।
ਆਸ਼ਕਾਂ ਦੇ ਸਿਰ ਜਾਣ ਸਿਰੜ ਨ ਜਾਣ ਦੇਣ
ਯਾਦ ਰਖ ਆਸ਼ਕਾਂ ਦਾ ਐਸਾ ਦਸਤੂਰ ਓਇ।
ਖੌਫ ਖਤਰਾ ਉਠਾਇ ਲੋਕ ਰਾਜ ਦਾਸ ਭਗਵਾਨ
ਸ਼ੇਰ ਮਾਰ ਦੰਮਕਾਂ ਜਰੂਰ ਓਇ।

ਪਦ ਅਰਥ :—ਸਿਰਮਧ—ਇਕ ਫਕੀਰ, ਜੋ ਫਾਰਸ ਕਾਬਾਨ ਨਗਰ ਦਾ ਵਸਨੀਕ ਯਹੂਦੀ ਸੀ ਇਹ ਨਾਮ ਮਾਤ੍ਰ ਨੂੰ ਮੁਸਲਮਾਨ ਭੀ ਸੀ, ਦਰਅਸਲ ਵੇਦਾਂਤੀਆਂ ਦੀ ਸੰਗਤ ਕਰਕੇ ਕੁਰਾਨ ਅਤੇ ਪੈਗੰਬਰ ਤੇ ਤਰਕ ਕਰਦਾ ਸੀ ਦਾਰਾ ਸ਼ਕੋਹ ਨਾਲ ਇਸ ਦੀ ਖਾਸ ਮਿਤ੍ਰਤਾ ਸੀ। ਔਰੰਗਜ਼ੇਬ ਨੇ ਸਰਮਦ ਨੂੰ ਸਨ ੧੬੬੧ (ਸੰਮਤ ੧੭੧੯) ਵਿਚ ਤੇੜੋਂ ਨੰਗਾ ਫਿਰਨ ਦੇ ਅਪਰਾਧ ਵਿਚ ਕਤਲ ਕਰਵਾਇਆ, ਜਿਸਦੀ ਕਬਰ ਸ਼ਾਹੀ ਮਸਜਿਦ ਪਾਸ ਦਿੱਲੀ ਹੈ।

“ਸਰਮਦ ਬਡ ਦਰਵੇਸ਼ ਸੰਘਾਰੋਯ” (ਗੁਪ੍ਰਸ਼ੁ)

ਮਨਸੂਰ—ਇਕ ਸੂਫੀ ਫਕੀਰ ਜੋ ਵੇਦਾਂਤੀਆਂ ਦੀ ਸੰਗਤ ਕਰਕੇ ਪੱਕਾ ਵੇਦਾਂਤੀ ਬਣ ਗਿਆ ਇਹ ਅਨਲਹੱਕ ਦਾ ਨਾਹਰਾ ਮਾਰਦਾ ਸੀ (ਭਾਵ, ਮੈਂ ਖੁਦਾ ਹੂੰ) ਮੁਲਾਨਿਆਂ ਨੇ ਇਸ ਕਾਫਰ ਕਰਕੇ ਸੂਲੀ ਤੇ ਚੜ੍ਹਾ ਦਿਤਾ ਅਰ ਲੋਥ ਭਸਮ ਕਰਵਾ ਦਿਤੀ।

ਅਰਥ :— ਇਸ਼ਕ ਕਮੋਨਾ ਸੋਖਾ ਨਹੀਂ ਜ਼ੈਹਰ ਦਾ ਕਟੋਰਾ ਡਰ ਕੇ ਪੀਣਾ ਹੈ ਇਸ਼ਕ ਸਰਮੱਦ ਨੇ ਕਮਾਇਆ ਕਤਲ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਤੇ ਮਨਸੂਰ ਨੂੰ ਸੂਲੀ ਤੇ ਟੰਗ ਦਿਤਾ। ਆਸ਼ਕ ਸਿਰ ਦੇ ਦਿੱਦੇ ਹਨ ਪਰ ਸਿਰੜ ਨਹੀਂ ਛਡਦੇ ਇਹ ਸੱਚੇ ਆਸ਼ਕਾਂ ਦਾ ਨਿਯਮ ਹੈ ਡਰ ਤੇ ਭੈ, ਲੋਕ ਲਾਜ ਦੂਰ ਕਰਕੇ ਰਾਜਾ ਸਾਹਿਬ ਫਰਮਾਉਂਦੇ ਹਨ ਸ਼ੇਰ ਦੀ ਤਰ੍ਹਾਂ ਬੇ ਡਰ ਹੋਕੇ ਗੱਜੇ ਹਨ। ੩੯੬॥

ਬੇ ਪਰਵਾਹਿ ਹਾਲ ਆਸ਼ਕਾਂ ਦੀ ਚਾਲ ਵੇਖ
 ਚੜ੍ਹਦੇ ਹੈਂ ਸੂਲੀ ਪਰ ਅੰਗ ਨਹੀਂ ਮੋੜਦੇ।
 ਲਗਦੇ ਹੈਂ ਤੀਰ ਤੇ ਸਰੀਰ ਸਾਰਾ ਡਿਗਿ ਆਇ
 ਹਿਲਦੀ ਨਾ ਰੂਹ ਜਰਾ ਐਸਾ ਜੀਉ ਜੋੜਦੇ।
 ਮਰਦ ਕਮਾਲ ਐਸੇ ਦਰਦ ਅਜਾਬ ਵਿਚ
 ਨੇਹ ਵਾਲੀ ਤਾਰ ਨਾ ਫਰੋਕਾ ਇਕ ਤੋੜ ਦੇ।
 ਆਸ਼ਕ ਨ ਚਾਹ ਹੋ ਨਦਾਨ ਦਾਸ ਭਗਵਾਨ
 ਮਾਰਦੇ ਪੰਜਾਰ ਸਾਹ ਸਾਹਨ ਕੋੜ ਦੇ। ੩੯੭॥

ਪਦ ਅਰਥ :—ਦਰਦ ਅਜਾਬ—ਦੁੱਖ ਅਤੇ ਦਰਦ। ਨੇਹ—ਪਿਆਰ। ਤਾਰ—ਲਿਵ।
 ਫਰੋਕਾ—ਅੱਖ ਫਰੋਕੇ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਸਮਾਂ। ਨਚਾਹ—ਇਛਾ ਰਹਿਤ। ਪੰਜਾਰ—ਛਿੱਤ੍ਰ। ਸਾਸ ਸਾਹਨ—ਬੜੇ
 ਬੜੇ ਉਤਸ਼ਾਹ।

ਅਰਥ :—ਰੱਬ ਦੇ ਆਸ਼ਕ ਬੜੇ ਮੋਜ ਦਿਲ ਦੇ ਬੇਪਰਵਾਹ ਹੁੰਦੇ ਹਨ ਹੱਸ ਹੱਸ ਕੇ ਸੂਲੀ ਤੇ
 ਚੜ੍ਹਦੇ ਹਨ ਤੇ ਮੂੰਹ ਨਹੀਂ ਮੋੜਦੇ। ਰੱਬੀ ਪਿਆਰ ਵਿਚ ਸੁਰਤ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਇਕ ਰਸ ਜੋੜੀ ਰਖਦੇ
 ਹਨ ਭਾਵੇਂ ਸਾਰਾ ਸਰੀਰ ਤੀਰ ਨਾਲ ਵਿਨੁਆ ਪਿਆ ਹੋਵੇ। ਇਕ ਅੱਖ ਦੇ ਫਰਕਨ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਸਮਾਂ
 ਭੀ ਪਿਆਰ ਦੀ ਤਾਰ ਨਹੀਂ ਟੁਟਣ ਦਿੰਦੇ ਭਾਵੇਂ ਕਿੰਨੇ ਦੁੱਖ ਤਕਲੀਫ਼ ਸਰੀਰ ਤੇ ਆ ਜਾਣ।
 ਦੁਨੀਆਂ ਦੇ ਸਭ ਪਦਾਰਥਾਂ ਤੋਂ ਐਸੇ ਨਿਰਚਾਹ ਹੁੰਦੇ ਹਨ ਰਾਜਾ ਸਾਹਿਬ ਜੀ ਕਥਨ ਕਰਦੇ ਹਨ
 ਲੱਖਾਂ ਬਾਦਸ਼ਾਹੀਆਂ ਜੋ ਦੁਨੀਆਂ ਦੀਆਂ ਹੋਣ ਅੱਖ ਭਰ ਕੇ ਤਕਦੇ ਭੀ ਨਹੀਂ। ੩੯੭

ਆਸ਼ਕਾਂ ਦੀ ਰੀਤ ਮੀਤ ਬੜੀ ਕਠਨਾਈਦਾਰ
 ਆਸ਼ਕਾਂ ਦੇ ਤਾਈ ਕਰੋ ਸੱਤ ਹੀ ਸਲਾਮ ਤਾਂ।

ਪੱਛ ਕੇ ਸਰੀਰ ਲੂਣ ਆਸ਼ਕਾਂ ਦੇ ਲਾਇ ਦੇਣ
 ਕਰਦੇ ਨਾ ਸੀ ਲੋਕ ਦੇਖਦੇ ਤਮਾਮ ਤਾਂ।

ਹੋਇਕੇ ਬੇਗਮ ਰੰਗ ਆਪਣੇ ਅਨੰਦ ਵਿਚ
 ਬੋਲ ਰਹੇ ਇਹ ਫਕੀਰੀ ਦੀ ਕਲਾਮ ਤਾਂ।

ਪੰਧ ਛੱਡ ਤੂੰ ਮਜ਼ਾਜੀ ਦਾ ਨਦਾਨ ਦਾਸ ਭਗਵਾਨ
 ਇਸ਼ਕ ਹਕੀਕੀ ਰਾਹੁ ਫਕਰਾਂ ਦਾ ਆਮ ਤਾਂ। ੩੯੮॥

ਪਦ ਅਰਥ :—ਬੇਗਮ—ਬੇਫਿਕਰ। ਕਲਾਮ—ਬਚਨ। ਪੰਧ—ਰਸਤਾ। ਮਜ਼ਾਜੀ—ਚਮੱੜੀ ਦਾ
 ਪਿਆਰ। ਹਕੀਕੀ—ਸੱਚਾ ਪ੍ਰੇਮ।

ਅਰਥ :—ਹੇ ਮਿਤ੍ਰਾਂ। ਪ੍ਰੇਮਿਆਂ ਦਾ ਰਸਤਾ ਬੜਾ ਕਰੜਾ ਹੈ ਇਸ ਲਈ ਪ੍ਰੇਮਿਆਂ ਨੂੰ (ਇਸ
 ਰਸਤੇ ਦੇ ਪਾਠੀਆਂ ਨੂੰ) ਦੂਰੋਂ ਹੀ ਸਲਾਮ ਕਰੋ (ਭਾਵ, ਸਾਧਾਰਨ ਮਨੁਖ ਇਸ ਰਸਤੇ ਤੇ ਤੁਰ ਨਹੀਂ
 ਸਕਦਾ) ਖਲਕਤ ਦੇ ਦੇਖਦਿਆ ਸਰੀਰ ਨੂੰ ਪੱਛ ਕੇ ਉਪਰ ਲੂਣ ਛਿੜਕ ਦਿਤਾ ਜਾਵੇ ਪਰ ਮੂੰਹੋਂ
 ਸੀ ਤਕ ਭੀ ਨਹੀਂ ਬੋਲਦੇ। ਬੇਫਿਕਰ ਹੋ ਕੇ ਆਪਣੇ ਰੰਗ ਵਿਚ ਮਸਤ ਰਹਿੰਦੇ ਹਨ ਤੇ ਆਰਫ਼ਾਂ
 ਲੋਕਾਂ ਦੇ ਬਚਨ ਦੁਨੀਆਂ ਨੂੰ ਬੋਲ ਬੋਲ ਸੁਣਾ ਰਹੇ ਹਨ। ਦੁਨੀਆਂ ਦੀ ਝੂਠੀ ਦੁਖਦਾਈ ਪ੍ਰੀਤ

ਛੱਡ ਕੇ ਰਾਜਾ ਸਾਹਿਬ ਜੀ ਬਿਆਨ ਕਰਦੇ ਹਨ ਕਿ ਸੱਚੀ ਆਸ਼ਕੀ ਫਕੀਰਾਂ ਦੀ ਰਾਹ ਫੜ ਲੈ। ੩੯੮॥

ਕਿਉਂ ਮੂੰਹੋਂ ਬਕਦਾ ਸੁਖਾਲਾ ਨਾਮ ਆਸ਼ਕਾਂ ਦਾ
ਇਸ਼ਕ ਕਮਾਵਣਾ ਹੈ ਨਿਗਲਣਾ ਸਾਰ ਦਾ।
ਦੇਖ ਮਨਸੂਰ ਵਲ ਸੂਲੀ ਮਨਜ਼ੂਰ ਕਰ
ਇਸ਼ਕ ਦੀ ਸੂਲੀ ਉਤੇ ਜਾਨ ਕੈਸੇ ਵਾਰਦਾ।
ਲਿਆ ਸੱਚ ਜਾਣ ਜਦੋਂ ਸਿਦਕੋਂ ਨਾ ਹਾਰੇ ਦੰਮ
ਸ਼ਮਸ ਤਬਰੇਜ਼ ਖਲ ਹਥੀਂ ਹੈ ਉਤਾਰਦਾ।
ਸਦ ਕੁਰਬਾਨ ਐਸੇ ਸਾਦਕਾਂ ਨਦਾਨ ਅਹੁ
ਪਾ ਲਿਆ ਪਰੇਮ ਕੀਤਾ ਸੌਦਾ ਨਾਂ ਉਧਾਰ ਦਾ। ੩੯੯॥

ਪਦ ਅਰਥ :-ਸਾਰ-ਲੋਹਾ। ਸਮਸਤਬਰੇਜ਼-ਇਕ ਸੂਫੀ ਫਕੀਰ ਜੋ ਗਜ਼ਨੀ ਦੇ ਇਲਾਕੇ ਵਿਚ ਹੋਇਆ ਹੈ, ਭਾਰਤ ਦੀ ਸੈਰ ਕਰਦਾ ਇਹ ਮੁਲਤਾਨ ਆਇਆ। ਇਹ “ਮੈਂ ਖੁਦਾ ਹੈ” ਦਾ ਨਾਹਰਾ ਲਾਉਣ ਦੇ ਅਪਰਾਧ ਵਿਚ ਪ੍ਰਸਿਧ ਹੈ ਇਸ ਦੀ ਸੰਪਰਦਾਇ ਦੇ ਹਿੰਦੂ ਤੇ ਮੁਸਲਮ “ਸ਼ਮਸੀ” ਸਦਾਉਂਦੇ ਹਨ। ਸਦ ਕੁਰਬਾਨ-ਸੋ ਵੇਰ ਸਦਕੇ।

ਅਰਥ :-“ਆਸ਼ਕ ਆਸ਼ਕ ਸਭ ਕੋਈ ਕਹਿੰਦਾ ਟੇਢੀ ਪਗੜੀ ਧਰਕੇ।

ਸਿਰ ਤੋਂ ਪਰੇ ਇਸ਼ਕ ਦਾ ਡੇਰਾ ਸਭ ਮੁੜ ਆਏ ਡਰਕੇ”

ਮੂੰਹੋਂ ਆਸ਼ਕਾਂ ਦਾ ਨਾਮ ਕਹਨਾਂ ਸੋਖਾ ਹੈ ਪਰ ਸੱਚੀ ਆਸ਼ਕੀ ਕਮਾਉਣੀ ਲੋਹੇ ਦੀ ਖਾਨਾ ਹੈ
(ਮੈਨ ਕੇ ਦੰਤ ਕਿਉਂ ਖਾਇਐ ਸਾਰ)

ਮਨਸੂਰ ਹੈ ਦੇਖੋ ਹੱਸ ਹੱਸ ਸੂਲੀ ਤੇ ਚੜ੍ਹ ਗਿਆ ਤੇ ਆਪਣੀ ਜਾਨ ਵਾਰ ਦਿਤੀ। ਜਦੋਂ ਸਮਸਤਬਰੇਜ਼ ਨੇ ਹੱਕ ਸੱਚ ਨੂੰ ਪਛਾਣ ਲਿਆ ਤੇ ਸਿਦਕ ਤੋਂ ਨਹੀਂ ਡੋਲਿਆ ਅਪਣੇ ਜਿਸਮ ਦੀ ਖੱਲ ਲਹਾ ਦਿਤੀ। ਮੈਂ ਸੈਂਕੜੇ ਵਾਰੀ ਐਸੇ ਸਿਦਕ ਵਾਲੇ ਪ੍ਰੇਮਿਆਂ ਤੋਂ ਸਦਕੇ ਹੁੰਦਾ ਹੋਂ ਰਾਜਾ ਸਾਹਿਬ ਕਥਨ ਕਰਦੇ ਹਨ। ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਪ੍ਰੇਮ ਰੂਪੀ ਪਦਾਰਥ ਪਾਕੇ ਉਧਾਰ ਨਹੀਂ ਕੀਤਾ ਸਿਰ ਕੁਰਬਾਨ ਕਰਨ ਤੋਂ ਝਿੜਕੇ ਨਹੀਂ। ੩੯੯॥

ਇਸ਼ਕ ਹਕੀਕੀ ਨਿਰਾਕਾਰ ਰਾਹ ਛੱਕਰਾਂ ਦਾ
ਇਸ਼ਕ ਮਜਾਜ਼ੀ ਕਿਹਾ ਉਪਰ ਆਕਾਰ ਓਇ।
ਜੀਵੰਦਿਆਂ ਜਿੰਦ ਤੇ ਜਹਾਨ ਵਲੋਂ ਹਥ ਧੋਇ
ਹੋਵਣਾ ਨਰਾਸ ਛਡ ਹਿਰਸ ਹੰਕਾਰ ਓਇ।
ਸੰਭਲ ਟਿਕਾਉ ਪੈਰ ਹੋਇ ਨ ਬਿਹੋਸ਼ ਚਲ
ਆਸ਼ਕਾਂ ਨੂੰ ਰਾਹ ਵਿਚ ਆਫਤਾਂ ਹਜ਼ਾਰ ਓਇ।
ਆਸ਼ਕ ਫਕੀਰ ਹੋਵੀਂ ਫੇਰ ਦਾਸ ਭਗਵਾਨ
ਖਫਣ ਸਮਾਇ ਪਹਿਲੇ ਕਰ ਲੈ ਤਿਆਰ ਓਇ। ੪੦੦॥

ਪਦ ਅਰਥ :—ਹਕੀਕੀ—ਸੱਚਾ। ਨਿਰਾਕਾਰ—ਅਨ ਦਿਸਦਾ। ਮਜਾਜੀ—ਸਰੀਰਕ ਪਿਆਰ। ਆਕਾਰ—ਦਿਸਦੇ ਦਾ ਪਿਆਰ। ਆਫਤਾਂ—ਮੁਸੀਬਤਾਂ। ਖਫਣ—ਮੁਰਦੇ ਵਾਸਤੇ ਜਾਂ ਖਫਨੀ ਫਕੀਰਾਂ ਦੇ ਪਾਉਣ ਵਾਲੀ।

ਅਰਥ :—ਫਕੀਰਾਂ ਦੀ ਆਸ਼ਕੀ ਸੱਚੀ ਹੈ ਤੇ ਸੰਸਾਰੀਆਂ ਦੀ ਆਸ਼ਕੀ ਰੰਗ ਤੇ ਰੂਪ ਦੀ ਹੈ ਸੱਚੇ ਆਸ਼ਕ ਨੂੰ ਹਿਰਸ ਤੇ ਹੰਕਾਰ ਛੱਡ ਕੇ ਨਿਰਾਸ ਹੋਣਾ ਪੈਂਦਾ ਹੈ ਇਥੇ ਹੀ ਵੱਸ ਨਹੀ ਜੀਦਿਆਂ ਹੀ ਜਿੰਦ ਜਾਨ ਵਲੋਂ ਹਥ ਧੋਣੇ ਪੈਂਦੇ ਹਨ। ਭਾਵ ਮਰਨ ਦਾ ਡਰ ਖਤਮ ਕਰਨਾ ਪੈਂਦਾ ਹੈ। ਇਸ਼ਕ ਦੇ ਰਸਤੇ ਦੇ ਰਾਹੀਂ ਨੂੰ ਬਹੁਤ ਸੰਭਲ ਕੇ ਚੱਲਣ ਦੀ ਲੋੜ ਹੈ ਇਕ ਨਹੀਂ ਹਜ਼ਾਰਾ ਮਸੀਬਤਾਂ ਦਾ ਸਾਹਮਣਾ ਕਰਨਾ ਪੈਂਦਾ ਹੈ। ਫਕੀਰ ਦੇ ਰਸਤੇ ਤੇ ਚਲਨ ਦਾ ਮਗਰੋਂ ਖਿਆਲ ਕਰੀ ਰਾਜਾ ਸਾਹਿਬ ਕਥਨ ਕਰਦੇ ਹਨ ਪਹਿਲਾਂ ਖਫਨ ਤਿਆਰ ਕਰਵਾ ਲੈ ਭਾਵੇਂ ਜਾਨ ਬੇਸ਼ਕ ਚਲੀ ਜਾਏ ਫੇਰ ਭੀ ਇਹ ਸੋਦਾ ਸੱਸਤਾ ਜਾਣੇ। ੪੦੦॥

ਭਾਵ :—ਉਪਰ ਲਿਖੇ ਕੁਝ ਕੁ ਕਥਿੱਤਾ ਵਿਚ ਰਾਜਾ ਸਾਹਿਬ ਨੇ ਰੱਬੀ ਆਸ਼ਕੀ ਤੇ ਦੁਨਿਆਵੀ ਆਸ਼ਕੀ ਦਾ ਬਿਆਨ ਕਰਦਿਆਂ ਹੋਇਆਂ ਸੱਚੇ ਆਸ਼ਕਾਂ ਦੀ ਵਿਸ਼ੇਸ਼ਤਾ ਲਿਖੀ ਹੈ। ਕੁਝ ਕੁ ਖਿਆਲ ਇਸ ਆਸ਼ੇ ਦੇ ਭਾਈ ਨੰਦ ਲਾਲ ਜੀ ਜ਼ਬਾਨੀ ਅਗੇ ਲਿਖਦਾ ਹੈ ਜੋ ਰੱਬੀ ਪਿਆਰ ਦੀ ਵਿਸ਼ੇਸ਼ਤਾ ਦੱਸਦੇ ਹਨ :—

ਜਦ ਸਿਮਰਣ ਕਰਕੇ ਸੁਰਤ ਉਚੀ ਹੁੰਦੀ ਹੈ, ਤਾਂ ਕੁਦਰਤੀ ਤੌਰ ਤੇ ਜਿਸ ਤਰਵਾਂ ਵਿਸ਼ਵ ਮੰਡਲ ਵਿਚ ਉਤਲਿਆਂ ਤਬਕਿਆਂ ਦਾ ਹਵਾਂ ਹਲਕੀ ਤੇ ਸੂਖਮ ਹੈ। ਇਸੇ ਤਰ੍ਹਾਂ ਮਾਨਸਕ ਮੰਡਲ ਵਿਚ ਜਿਉਂ ਜਿਉਂ ਪ੍ਰਕ੍ਰਿਤਕ ਅਵਸਥਾ ਤੋਂ ਸੁਰਤ ਉਤਾਹ ਉਡਦੀ ਹੈ, ਵਿਕਾਰਾਂ ਕਾਮਣਾਂ ਦੇ ਥੋੜੇ ਜੇ ਜਾਣ ਕਰਕੇ ਹੋਲੀ ਤੇ ਸੁਆਦਲੀ ਹੁੰਦੀ ਜਾਂਦੀ ਹੈ। ਹੇਠੋਂ ਲੋੜਾਂ ਤੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਨਾ ਪੂਰੇ ਹੋਣ ਕਰਕੇ ਖਿਝ ਤੇ ਮਾਯੂਸੀ ਦੀਆਂ ਖਿਚਾਂ ਨ ਪੈਣ ਕਰਕੇ ਬੇਪਰਵਾਹੀ ਦੇ ਮੰਡਲ ਦੇ ਹਲੋਰੇ ਵੱਜਦੇ ਹਨ। ਜੋ ਪੀਘ ਤੇ ਚੜ੍ਹਕੇ ਝੂਟ ਰਹੇ ਹਨ ਉਨ੍ਹਾਂ ਲਈ ਸੰਸਾਰਕ ਸੁਖ ਤੇ ਛਿਨ ਮਾਤ੍ਰ ਵਿਸ਼ੇ ਅਨੰਦ ਕੁਝ ਭੀ ਦਿਲ ਖਿਚਵੇਂ ਨਹੀਂ ਰਹਿੰਦੇ। ਉਹ ਪੱਕਾ ਮਿੱਤ੍ਰ ਹੋਣ ਦੇ ਕਾਰਨ ਮਾਇਆ ਦੀ ਠਗੋਰੀ ਨੂੰ ਸਮਝ ਜਾਂਦੇ ਹਨ ਤੇ ਇਸ ਬਿਰਛ ਦੀ ਛਾਇਆ, ਤ੍ਰਿਣ ਦੀ ਅਗਨ ਦੇ ਹੜ ਦੇ ਜਲ ਨਾਲ ਪਿਆਰ ਨਹੀਂ ਕਰਦੇ। ਸਗੋਂ ਇਸ ਨੂੰ ਤਿਆਗ ਕੇ ਸਤਿਗੁਰ ਦੇ ਚਰਨਾਂ ਨਾਲ ਜੋ ਨਿਤਯ ਸੁੱਖਾਂ ਦੀ ਭੰਡਾਰ ਹੈ, ਆਪਣੇ ਆਪ ਨੂੰ ਜੋੜ ਲੈਂਦੇ ਹਨ।

“ਅਨਦ ਗਰੀਬੀ ਸਾਧ ਸੰਗ ਜਿਤ ਪ੍ਰਭ ਚਿਤ ਆਏ।

ਮਲ ਜਾਓ ਇਹ ਬਡਪਣਾ ਜਿਤ ਰਚ ਲੋ ਭਾਇ।”

ਸਤਿਗੁਰ ਦੇ ਕੂਚੇ ਦੇ ਫਕੀਰਾਂ ਨੂੰ ਸੰਸਾਰਕ ਰਾਜ ਦੀ ਇੱਛਾ ਨਹੀਂ ਹੈ। ਉਹ ਸਿਰ ਤੇ ਬਾਹੀ ਤਾਜ ਨਹੀਂ ਰੱਖਣਾ ਚਾਹੁੰਦੇ। ਕਿਉਂ ਜੋ ਉਸਦਾ ਕਦੀ ਉਤਰ ਜਾਣ ਦਾ ਡਰ ਹੈ ਉਹ ਤਖਤ ਤੇ ਬੈਠਣ ਦੀ ਇੱਛਾ ਨਹੀਂ ਕਰਦੇ। ਤਾਂ ਇਸ ਸਿਰ ਦਰਦੀ ਨੂੰ ਖਰੀਦਣ ਨਾਲੋਂ ਆਪਣੇ ਦਿਲ ਦੀ ਮਾਦਬਾਹਤ ਉਤੇ ਕਬਜ਼ਾ ਕਰਕੇ ਸਿਮਰਨ ਦੇ ਖਜ਼ਾਨੇ ਦੇ ਮਾਲਕ ਬਣਦੇ ਹਨ। ਕਿਉਂ ਜੋ ਨਾ ਉਸ ਰਾਜਧਾਨੀ ਨੂੰ ਗਨੀਮ ਫਤਹ ਕਰ ਸਕਦਾ ਹੈ, ਨਾ ਨਾਮ ਧਨ ਨੂੰ ਚੋਰ ਲਗ ਸਕਦਾ ਹੈ ਨ ਕਦੇ ਚੋਰ ਤੇ ਫਿਕਰ ਏਸ ਕਿਸਮ ਦੇ ਰਾਜਾ ਨੂੰ ਵਿਆਪ ਸਕਦੀ ਹੈ ਅਤੇ ਨਾਲ ਹੀ ਸੰਸਾਰੀ ਰਾਜਾ

ਆਪਣੇ ਆਪ ਨੂੰ ਬਹੁਤਿਆਂ ਦਾ ਹਾਕਮ ਸਮਝਦਾ ਹੈ ਤੇ ਹੁਕਮ ਤੋਂ ਹਉਮੈ ਪੈਦਾ ਹੁੰਦੀ ਹੈ ਜੋ ਜੀਵਨ ਯਾਤਰਾ ਵਿਚ ਹਰ ਕਦਮ ਤੇ ਪੁਰਸ਼ ਨੂੰ ਚੁੱਭਦੀ ਰਹਿੰਦੀ ਹੈ। ਆਪ ਤੋਂ ਵਧੇਰੇ ਬਲ ਤੇ ਫੌਜ ਰੱਖਣ ਵਾਲੇ ਨੂੰ ਆਪਣਾ ਬਹਿਨਬਾਹ ਜਾਣ ਕੇ ਉਸਦਾ ਗੁਲਾਮ ਬਣਿਆ ਰਹਿੰਦਾ ਹੈ, ਤੇ ਗੁਲਾਮੀ ਤੋਂ ਕਾਇਰਤਾ ਪ੍ਰੇਰ, ਵਿਸ਼ਵਾਸਘਾਤੀ ਆਦਿ ਔਗਣ ਪੈਦਾ ਹੋ ਜਾਂਦੇ ਹਨ। ਪਰੰਤੂ ਰੂਹਾਨੀ ਰਾਜਧਾਨੀ ਵਿਚ ਨ ਕੋਈ ਕਿਸੇ ਦਾ ਹਾਕਮ ਹੈ ਅਤੇ ਨ ਗੁਲਾਮ ਨ ਹੰਕਾਰ ਹੈ ਨਾ ਈਰਖਾ। ਤਾਂ ਹੀ ਨਾਂ ਇਹ ਕਿਸੇ ਦਾ ਕੁਝ ਖੋਹਣ ਜਾਂਦੇ ਹਨ, ਤੇ ਨਾ ਇਨ੍ਹਾਂ ਤੇ ਕੋਈ ਗਨੀਮ ਆਣ ਕੇ ਹਮਲਾ ਕਰਦਾ ਹੈ।

ਅਬ ਮੋਹਿ ਖੂਬ ਵਤਨ ਗਹਿ ਪਾਈ।
 ਉਹਾਂ ਖੈਰ ਸਦਾ ਮੇਰੇ ਭਾਈ।
 ਕਾਇਮ ਦਾਇਮ ਸਦਾ ਪਾਤਸ਼ਾਹੀ।
 ਕੌਮ ਨਾ ਸੋਮ ਏਕ ਸੁ ਆਹੀ।”

ਇਸ ਰਾਜ ਉਤੇ ਗਨੀਮ ਦਾ ਡਰ ਨਾ ਹੋਣ ਕਰਕੇ ਕੋਈ ਖਾਸ ਫੌਜ ਭੀ ਨਹੀਂ ਰੱਖਣੀ ਪੈਂਦੀ। ਚੋਰ ਕੋਈ ਦਿਸਦਾ ਨਹੀਂ ਤਾਂ ਕੁਤਵਾਲ ਕਾਹਦਾ ? ਹਰ ਇਕ ਨੇਤਰ ਵਿਚ ਸਤਿਗੁਰੂ ਦਾ ਰੰਗ ਨਜ਼ਰ ਆਉਂਦਾ ਹੈ। ਸਾਰੇ ਮਿਤ੍ਰ ਹੀ ਮਿਤ੍ਰ ਹਨ।

“ਸਭ ਕੇ ਮੀਤ ਹਮ ਆਪਣਾ ਕੀਤਾ ਹਮ ਸਭਨਾਂ ਕੇ ਸਾਜਨ”

ਸੁਖ ਭਰ ਨੀਦੋਂ ਸੁੱਤਾ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ਜਦ ਇਹੋ ਜਿਹਾ ਅਨੰਦ ਪ੍ਰਾਪਤ ਹੋਵੇ ਤਾਂ ਫਿਰ ਕੋਣ ਉਸਨੂੰ ਛੱਡ ਸੇਸਾਰ ਦੀਆਂ ਜਿਮੇਂਵਾਰੀਆਂ ਦੇ ਬੋਝ ਸਿਰ ਤੇ ਰੱਖ ਲਏ। ਪਰ ਇਹ ਪਦ ਉਨ੍ਹਾਂ ਹਿਰਦਿਆਂ ਨੂੰ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਅੰਦਰ ਮਾਇਆ ਨੇ ਆਪਣਾ ਘਰ ਕੀਤਾ ਹੋਇਆ ਹੋਵੇ, ਪ੍ਰਾਪਤ ਨਹੀਂ ਹੈ। ਇਹ ਸਿਰਫ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦਾ ਹੀ ਨਾਹਰਾ ਹੈ, ਜੋ ਸਤਿਗੁਰ ਦੇ ਸੁੰਦਰ ਦਰਸ਼ਨਾਂ ਦੇ ਆਸ਼ਕ ਹਨ। ਜਿਹਾ ਕਿ ਗੁਰ ਇਤਹਾਸ ਵਿਚੋਂ ਪਤਾ ਚਲਦਾ ਹੈ, ਕਿ ਜਦ ਸਾਹਿਬ ਕਲਗੀਧਰ ਜੀ ਨੇ ਡਲਾ ਸਿੰਘ ਜੀ ਰਾਜਧਾਨੀ ਤੋਂ ਇਕ ਘਮਿਆਰੇ ਸਿਖ ਨੂੰ ਆਪਣੀ ਸੇਵਾ ਵਟਾ ਲੈਣ ਵਾਸਤੇ ਕਿਹਾ ਤਾਂ ਰੋ ਪਿਆ, ਤੇ ਕਹਿਣ ਲੱਗਾ ਇਹ ਤੁੱਛ ਰਾਜ ਕੀ ਹੈ ? ਜੇ ਇਦ੍ਰਪੁਰੀ ਦਾ ਰਾਜ ਮਿਲ ਜਾਵੇ ਤਾਂ ਮੈਂ ਇਸ ਸੇਵਾ ਦੇ ਬਦਲੇ ਨਹੀਂ ਖਰੀਦ ਸਕਦਾ। ਕਲਗੀਧਰ ਸਤਿਗੁਰੂ ਧਰ ਹਨ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਆਪਣੇ ਸਿਖਾਂ ਨੂੰ ਐਡਾ ਉਚ ਪਦ ਪਰਦਾਨ ਕੀਤਾ ਹੈ ਤਾਂ ਤੇ ਭਾਈ ਆਪਣਾ ਆਪ ਗੁਰੂ ਤੋਂ ਵਾਰ ਦੇਹ ਭਾਣੇ ਵਿਚ ਚਲ ਤੇ ਮਨ ਦੀ ਮੱਤ ਨੂੰ ਤਿਆਗ ਕਰਕੇ ਚਰਨ ਫੜ ਲੈ। ਉਪਰਲਾ ਮਜ਼ਮੂਲ ਤੇ ਲਿਖੀ ਭਾਈ ਨੰਦ ਲਾਲ ਜੀ ਦੀ ਗਜ਼ਲ ਨੰ:੭ ਦਾ ਅਨੁਵਾਦ ਹੈ :-

ਗਦਾਏ ਕੂਏ ਤੁਰਾ ਮੈਲੇ ਬਾਦਸ਼ਾਹੀ ਨੇਸਤ।
 ਹਵਾਏ ਸਲਤਨ ਤੋਂ ਜੋ ਕੇ ਕਜ ਕੁਲਾਹੀ ਨੇਸਤ।
 ਹਰ ਆਂ ਕਿ ਮੁਮਕਲ ਤੇ ਦਿਲ ਗਰਿਛਤੋਂ ਸੁਲਤਾਨ ਸੁਦ।
 ਕਸੇ ਕਿ ਯਾਫਤ ਤੁਰਾ ਹਮਚੁਏ ਸਿਪਾਹੀ ਨੇਸਤ।
 ਗਦਾਏ ਕੂਏ ਤੋਂ ਬਾਦਸ਼ਾਹੇ ਹਰ ਦੋ ਸਰਾਂ ਅਸਤ।
 ਅਸੀਰੇ ਖਤੇ ਤੁਰਾ ਹਾਜ਼ਤੇ ਰਿਹਾਈ ਨੇਸਤ।

ਕੁਦਾਮ ਦੀਦਾਰ ਕਿ ਦਰਵੈ ਸੁਆਏ ਨੂਰੇ ਤੋਂ ਨੇਸਤ।

ਕੁਦਾਮ ਸੀਨਾ ਕਿਉਂ ਮਖਜ਼ਨੇ ਇਲਾਹੀ ਨੇਸਤ।

ਫਿਦਾਏ ਓ ਸੋ ਉਜ਼ਰੇ ਮੁਖਾਹ ਐ ਗੋਯਾ।

ਕਿ ਦਰ ਤਰੀਕਤੇ ਮਾ ਜਾਏ ਉਜ਼ਰ ਖੁਾਹੀ ਨੇਸਤ।

ਪੰਜਾਬੀ ਉਲਥਾ :—ਦਰਵਾਜ਼ੇ ਤੇਰੇ ਦੇ ਮੰਗਤੇ ਲੋੜ ਨ ਰਖਦੇ ਸ਼ਾਹੀ ਦੀ।

ਨਾ ਉਹ ਤਖਤ ਜੜਾਊ ਲੋਚਨ, ਤਾਜ ਨ ਟੋਪੀ ਪਾਈ ਦੀ।

ਗੜ ਬੰਕਾ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਜਿਤ ਲੀਤਾ, ਬੈਠੇ ਤਖਤ ਮੁਦਾਮੀ ਦੀ।

ਪਕੜ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਤੂੰ ਬੁੱਕਲ ਬੱਧਾ ਗੀਸ ਨ ਉਸ ਸਿਪਾਹੀ ਦੀ।

ਦੀਨ ਦੁਨੀ ਦੇ ਸਾਹਿਬ ਨ, ਜੋ ਦਰ ਤੇਰੇ ਦੇ ਮੰਗਤੇ ਸੀ।

ਵਾਂਬੇ ਪਰੇਮ ਵਾਸ ਜੋ ਤੇਰੀ, ਹਾਜ਼ਤ ਨਹੀਂ ਰਿਹਾਈ ਦੀ।

ਹਰ ਨੇੜ ਦਾ ਸੁਰਮਾ ਤੇਰਾਂ, ਨੂਰ ਪਿਆਰਾ ਦਿਸਦਾ ਏ।

ਜੋ ਜੋ ਹਿਰਦਾ ਫੋਲ ਤਕਾਵਾਂ, ਬੈਠਕ ਆਪ ਇਲਾਹੀ ਦੀ।

ਤਨ ਮਨ ਵਾਰ ਵਾਰ ਪ੍ਰੀਤਮ ਉਤੋਂ ਮੁਖ ਥੀ ਗੋਯਾ ਬੋਲ ਨਹੀਂ।

ਗੁਰ ਸਿਖੀ ਵਿਚ ਚੁਪ ਕਰ ਰਹਿਣਾ, ਗੀਤ ਨ ਰੋਲੀ ਪਾਈ ਦੀ। 800

ਏਹਰਾ :—

ਸਹੰਸ ਨ੍ਰਿਪ ਕਾ ਮਗਜ਼ ਲੈ ਬਣਿਓ ਮਗਜ਼ ਫਕੀਰ।

ਸਲਤਨਤ ਸੂਖਮ ਪਾਇਕ ਰੋਸ਼ਨ ਹੋਇ ਜਮੀਰ। ੧ ॥

ਪਦ ਅਰਥ :—ਸਹੰਸ—ਹਜ਼ਾਰ। ਨ੍ਰਿਪ—ਰਾਜਾ। ਸਲਤਨਤ—ਰਾਜ ਭਾਗ। ਸੂਖਮ—ਰੂਹ ਦੀ ਪਾਤਸ਼ਾਹਤ। ਰੋਸ਼ਨ—ਉਜ਼ਾਰ। ਜਮੀਰ—ਆਪਾ ਦਿਲ।

ਅਰਥ :—ਦੁਨੀਆਂ ਦੇ ਇਕ ਹਜ਼ਾਰ ਰਾਜਿਆਂ ਦੇ ਮਗਜ਼ ਇਕੱਠਾਂ ਕਰਕੇ ਇਕ ਰੱਬੀ ਲੋਕ ਦਾ ਮਗਜ਼ ਬਣਦਾ ਹੈ। ਰੂਹ ਦਾ ਖਜ਼ਾਨਾ ਜੋ ਅਪਰ ਅਪਾਰ ਹੈ ਉਸਦੀ ਬਾਦਸ਼ਾਹਤ ਪ੍ਰਾਪਤ ਕਰਕੇ ਜਮੀਰ ਰੋਸ਼ਨ ਹੋ ਜਾਂਦੀ ਹੈ।

ਭਾਵ :—“ਮਨ ਜੀਤੇ ਜਗਿ ਜੀਤ”

ਕਿਉਂਕਿ ਫਕੀਰ ਨੇ ਆਪਣੇ ਮਨ ਨੂੰ ਜਿਤ ਲਿਆ ਹੁੰਦਾ ਹੈ ਇਸ ਲਈ ਜਿਤਨਾ ਰੂਹ ਦੀ ਬਾਦਸ਼ਾਹਤ ਹੈ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦਾ ਉਸ ਉਤੇ ਕਬਜ਼ਾ ਹੁੰਦੀ ਹੈ ਜਾਂ ਇਉਂ ਕਹੋ ਉਹ ਰਾਜਿਆਂ ਦੇ ਭੀ ਰਾਜੇ ਹੁੰਦੇ ਹਨ।

ਆਲੀ ਮਗਜ਼ ਫਕੀਰ ਦਾ ਬਣਿਓ ਮਗਜ਼ ਖੁਦਾ।

ਬੇਖਾਹਸ਼ ਬੇਗਰਜ਼ ਹੈ ਆਰਫ ਉਲਫ ਗਦਾ। ੨ ॥

ਪਦ ਅਰਥ :—ਬੇਖਾਹਸ਼—ਨਿਰਇੱਛਤ। ਬੇਗਰਜ਼—ਬੇਲੋੜੇ। ਉਲਫ—ਪਿਆਰ। ਗਦਾ—ਮੰਗਤਾ।

ਅਰਥ :—ਫਕੀਰ ਦਾ ਮਗਜ਼ ਖੁਦਾ ਦਾ ਮਗਜ਼ ਹੁੰਦਾ ਹੈ। ਨਿਰਇੱਛਤ ਬੇਲੋੜੇ ਤੇ ਰੱਬ ਤੋਂ

ਪਿਆਰ ਦੇ ਮੰਗਤੇ ਹਨ।

ਭਾਵ :—

ਹਰਿ ਹਰਿ ਜਨ ਕੋਇ ਏਕ ਹੈ ਬਿਬ ਬਿਚਾਰ ਕਛ ਨਾਹਿ।

ਜਲ ਤੇ ਪਜ ਤਰੰਗ ਜਿਉਂ ਜਲ ਹੀ ਬਿਖੇ ਸਮਾਹਿ। ੨॥

ਅਥ ਰੈਹਕਲ ਲਿਖਯਤੇ :—

ਜਬ ਪਕੜੇ ਤੌਰ ਮਲੰਗੀ ਹੈਂ।

ਤੁਝ ਹੋਇ ਰਹੇ ਯਕ ਰੰਗੀ ਹੈਂ।

ਸਬ ਐਸ ਹੁਏ ਬਦਰੰਗੀ ਹੈਂ।

ਇਹ ਤਪਦੇ ਇਸ਼ਕ ਤੰਦੂਰ ਹੋਰੀ।

ਰਾਹ ਇਸ਼ਕ ਦਾ ਭੀੜਾ ਹੈ।

ਨਹੀਂ ਮਨ ਦਾ ਸਖਤੀ ਪੀੜਾ ਹੈ।

ਜਿਨਾਂ ਚਕਿਆ ਇਸ਼ਕ ਦਾ ਬੀੜਾ ਹੈ।

ਓਹ ਸੂਲੀ ਚੜੇ ਮਨਸੂਰ ਹੋਰੀਂ।

ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਰਾਹ ਇਸ਼ਕ ਦਾ ਫੜਿਆ ਹੈ।

ਤਿਨ੍ਹਾਂ ਰੰਗ ਅਜੇਬੀ ਚੜਿਆ ਹੈ।

ਓਹ ਬੀਚ ਬ੍ਰਹਮ ਦੇ ਦੜਿਆ ਹੈ।

ਫਿਰ ਜ਼ਾਹਰ ਹੋਂਦੇ ਨੂਰ ਹੋਰੀਂ।

ਦਾਸ ਭਗਵਾਨ ਮਤਵਾਲਾ, ਜਿਨ ਪਾਇਆ ਅਸਲ ਹਵਾਲਾ ਹੈ।

ਇਹ ਪਿਆਲਾ ਮੁਰਸ਼ਦ ਵਾਲਾ ਹੈ।

ਮਨ ਕੀਤੇ ਦੂਰ ਗਰੂਰ ਹੋਰੀ। ੧॥

ਪਦ ਅਰਥ :—ਮਲੰਗੀ—ਮਸਤਾਂ ਵਾਲੀ ਬਿਰਤੀ। ਯੱਕ ਰੰਗੀ—ਇਕ ਮਿਕ। ਬਦਰੰਗੀ—ਦੁਨੀਆਂ ਤੋਂ ਉਲਟਾ ਹੈ। ਬੀੜਾ—ਡਟ ਜਾਣਾ। ਅਜੇਬੀ—ਅਸਚਰਜ। ਦੜਿਆ—ਡੱਟ ਗਿਆ। ਗਰੂਰ—ਮੈਂ ਮੇਰੀ, ਅਹੰਕਾਰ।

ਅਰਥ :—ਜਦੋਂ ਆਸ਼ਕਾਂ ਦਾ ਰਾਹ ਫੜ ਲਿਆ ਤਦੋਂ ਰੱਬ ਦੇ ਰੰਗ ਵਿਚ ਰੰਗੇ ਗਏ ਦੁਨੀਆਂ ਵੀ ਸੁੱਖ ਬੇਰੰਗ ਹੋ ਗਏ। ਸੱਚੀ ਆਸ਼ਕੀ ਦਾ ਰਾਹ ਬੜਾ ਭੀਨਾ ਹੈ ਤੇ ਭਾਵੇਂ ਸਰੀਰ ਤੰਦੂਰ ਦੀ ਤਰ੍ਹਾਂ ਤਪਦਾ ਹੋਵੇ ਫਿਰ ਭੀ ਇਸ਼ਕ ਐਡਾ ਸੁਆਦਲਾ ਹੈ ਕਿਰਤੀ ਭੀ ਦੁੱਖ ਨਹੀਂ ਮੰਨਦਾ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਇਸ਼ਕ ਕਮਾਉਣ ਤੇ ਲੱਕ ਬੰਨ੍ਹ ਲਿਆ ਉਹ ਮਨਸੂਰ ਦੀ ਨਿਆਈ ਹੱਸ ਹੱਸ ਸੂਲੀ ਤੇ ਚੜਦੇ ਹਨ। ਜਿਹੜੇ ਇਸ ਰਾਹ ਦੇ ਰਾਹੀਂ ਹੋ ਗਏ ਹਨ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਅਜੀਬ ਨਾਮ ਦਾ ਰੰਗ ਚੜਿਆ ਹੈ, ਉਹ ਬ੍ਰਹਮ ਨੂੰ ਪਛਾਨਣ ਵਿਚ ਡੱਟ ਗਏ ਹਨ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਨੂਰ ਦਾ ਝਲਕਾ ਵੱਜਾ ਹੈ। ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਅਸਲੇ ਦਾ ਗਿਆਨ ਹੋ ਗਿਆ ਹੈ ਰਾਜਾ ਸਾਹਿਬ ਕਬਨ ਕਰਦੇ ਹਨ ਉਹ ਫੇਰ ਮਸਤੀ ਵਿਚ ਰਹਿੰਦੇ ਹਨ ਇਹ ਪਿਆਲਾ ਜਿਸ ਕਿਸੇ ਨੇ ਕਾਮਲ ਪੀਰ ਦੇ ਰਾਹੀਂ ਪੀਤਾ ਹੈ ਉਸ ਨੇ ਹੰਕਾਰ ਤੇ ਮੈਂ ਮੇਰੀ ਨੂੰ ਚੂਰ ਕਰ ਦਿੱਤਾ ਹੈ। ੧॥

ਰੈਹਕਲਾ :—

ਕਰਨ ਹਕੂਮਤ ਮਨਸਬ ਆਲੀ ਮੌਤ ਉਹ ਮਾਰੇ ਰਾਵਣ ਵਾਲੀ
ਦੇਸ਼ ਬਲਾਇਤ ਕਰ ਗਏ ਖਾਲੀ ਛੱਡ ਕਰ ਖੋਸ ਕਬੀਲ ਨੂੰ।
ਆਇਆ ਬੀਚ ਸਰਾਇ ਮੁਸਾਫਿਰ ਬੰਨ੍ਹ ਕਰ ਬੈਠਾ ਦਾਵਾ
ਕਾਫਰ ਤੌਰਿ ਲਿਆ ਜਦ ਭੌਂਦੂ ਆਖਰ ਲਭਦਾ ਫੇਰ ਵਸੀਲੇ ਨੂੰ।
ਅਮਲਾਂ ਬਾਝ ਨਹੀਂ ਛੁਟਕਾਰਾ ਸਮਝ ਲਵੀਂ ਖੁਦ ਸਮਝਨ ਹਾਰਾ
ਜਿਸ ਥਾਂ ਮਾਰਨ ਬੰਨ੍ਹ ਕਰ ਪਾਰਾ ਯਾਦ ਕਰੀ ਉਸ ਕੀਲੇ ਨੂੰ।
ਪਰ ਪਰਤੀਤ ਰਹੂ ਤਾਂ ਤੇਰੀ ਦੁਰਮਤ ਦੂਰ ਕਰੋਂ ਅੰਧੇਰੀ
ਨਾਮ ਜਪੰਤਾ ਨਾ ਕਰ ਦੇਰੀ ਬੇਰ ਬਤਾਵਨ ਹੀਲੇ ਨੂੰ।
ਦਾਸ ਭਗਵਾਨ ਇਉਂ ਦਿਲ ਵਿਚ ਜਾਣੀ ਕਹਾਂ ਗਏ ਉਹ ਤੇਰੇ ਹਾਣੀ
ਬੈਹ ਬੈਹ ਰੌਂਦੀ ਦੋਸਤ ਢਾਣੀ ਲਦ ਗਏ ਛੈਲ ਛਬੀਲੇ ਨੂੰ। ੨॥

ਪਦ ਅਰਥ :—ਮਨਸਬ ਆਲੀ—ਬੜੇ ਬੜੇ ਦੁਨੀਆਦਾਰ। ਖੋਸ—ਆਪਣਾ। ਦਾਵਾ
ਕਾਫਰ—ਝੂਠਾ ਦਾਵਾ। ਵਸੀਲੇ—ਆਸਰਾ। ਪਾਰਾ—ਪਾਰ ਦੇ ਦੇਸ਼। ਬੇਰ—ਬਿਨਾ ਦੇਰ। ਛੈਲ
ਛਬੀਲੇ—ਜੁਆਨ ਜਹਾਨ।

ਅਰਥ :—ਬੜੇ ਬੜੇ ਹਕੂਮਤ ਕਰਨ ਵਾਲੇ ਹੰਕਾਰ ਕਰਕੇ ਰਾਵਣ ਦੀ ਮੌਤੇ ਮਰਦੇ ਦੇਖੇ
ਆਪਣੇ ਟੱਬਰ ਕਬੀਲੇ ਨੂੰ ਛੱਡਕੇ ਚਲੇ ਗਏ। ਮੁਸਾਫਰ ਦੀ ਤਰ੍ਹਾਂ (ਦੁਨੀਆ ਰੂਪ) ਸਰਾਂ ਵਿਚ
ਆਣ ਉਤਰਿਆ ਇਥੇ ਝੂਠੇ ਦਾਵੇ ਬੰਨ੍ਹ ਬੈਠਾ ਹੈ ਜਦੋਂ ਕੂਚ ਦਾ ਹੁਕਮ ਆ ਗਿਆ ਤਾਂ ਕੋਈ
ਆਸਰਾ ਲਭਦਾ ਫਿਰਦਾ ਹੈ। ਸੁਭ ਅਮਲਾਂ ਬਾਝ ਛੁਟਕਾਰਾ ਨਹੀਂ ਪਰਦੇਸ਼ ਵਿਚ ਜਦੋਂ ਬਨੁ ਕੇ
ਮਾਰ ਪਵੇਗੀ ਉਥੇ ਪੁੰਨ ਕਰਮ ਹੀ ਤੇਰੇ ਸਹਾਈ ਹੋਣਗੇ। ਨਾਮ ਜਪਦਿਆ ਢਿਲ ਨਾ ਕਰੀਏ ਏਹੋ
ਹੀ ਇਕ ਛੁਟਕਾਰੇ ਦਾ ਸਾਧਨ ਹੈ ਪੱਤ ਪ੍ਰਤੀਤਾ ਬਨਾਣੀ ਹੈ ਤੇ ਖੋਟੀ ਮਤ ਤੇ (ਅਗਿਆਨ)
ਅੰਧੇਰ ਦੂਰ ਕਰਨਾ ਹੈ। ਜਦੋਂ ਇਹ ਸਰੀਰ ਬਿਨਸ ਜਾਂਦਾ ਹੈ ਰਾਜਾ ਸਾਹਿਬ ਕਬਨ ਕਰਦੇ ਹਨ
ਉਦੋਂ ਮਿਤ੍ਰਾਂ ਦੀ ਢਾਣੀ ਬੈਹ ਬੈਹ ਕੇ ਰੌਂਦੀ ਤੇ ਯਾਦ ਕਰਦੀ ਹੈ! ੨॥

ਰੈਹਕਲਾ :—

ਮਹਿਲ ਚੁਬਾਰੇ ਅਜਬ ਉਚੇਰੇ ਖਿਦਮਤਦਾਰ ਗੁਲਾਮ ਬਬੇਰੇ
ਲੱਦ ਲੱਦ ਜਾਂਦੇ ਦੇਖਤ ਤੇਰੇ ਫਿਰ ਕਿਉਂ ਹੁਆ ਸਖਤ ਤੂੰ।
ਚਰਨ ਕਮਲ ਨਹੀਂ ਸਿਮਰੇ ਹਰ ਕੇ ਕਹਾਂ ਗਏ ਉਹ ਤੇਰੇ ਘਰਦੇ
ਮੇਰੀ ਮੇਰੀ ਸਬ ਸੇ ਕਰਦੇ ਦਿਲ ਵਿਚ ਸਮਝ ਕੁਰਖਤ ਤੇ।
ਹਰਿ ਹਰਿ ਨਾਮ ਉਚਾਰੀਂ ਮਨ ਮੇਂ ਜਬ ਲਗ ਸਾਸ ਤੇਰੇ ਹੈਂ ਤਨ ਮੇਂ
ਮੁੜ ਕਰ ਫੇਰ ਨਹੀਂ ਜਿਉਂ ਜਨਮੇਂ ਸਮਝ ਲਈ ਬਦਬਖਤਾ ਤੂੰ।
ਪੇਸ਼ ਆਵੇ ਜਬ ਤੇਰਾ ਕੀਆ ਹਰਦਮ ਯਾਦ ਕਰੀਂ ਤੂੰ ਪੀਆ
ਬਧ ਬਚਾਰ ਨਿਹਾਰੀ ਜੀਆ ਸਤਿਗੁਰ ਪਾਸੋਂ ਲੱਖਤਾ ਤੂੰ।
ਸਭ ਕਿਛ ਭੀਤਰ ਅੰਦਰ ਤੇ ਪਰੁ ਪੰਚ ਖੜੇ ਬਿਚ ਬੰਦਰ ਦੇ

ਉਨ ਕੁਆੜ ਅੜਾਏ ਮੰਦਰ ਦੇ ਉਹ ਦੂਰ ਹਟਾਵੀਂ ਤਖਤਾ ਤੂੰ।
ਦਾਸ ਭਗਵਾਨ ਕੀ ਅਫਲਾਤੂਨੀ ਹੁਣ ਨਹੀਂ ਸਮਝੋਂ ਗਾਫਲ ਖੁਨੀ
ਫਿਰ ਪਛਤਾਵੇ ਪੈ ਪੈ ਜੂਨੀ ਦੰਡ ਸਹੈ ਸਖਤਾ ਤੂੰ। ੩॥

ਪਦ ਅਰਥ :—ਸਖਤ—ਪੱਥਰ ਦਿਲ। ਕੁਰਖਤਾ—ਕਰੜੇ ਸੁਭਾ ਵਾਲਾ। ਬਦਬਖਤਾ—ਕੁਭਾਗ।
ਨਿਹਾਰੀ—ਦੇਖਣਾ। ਲਖਤਾ—ਜਾਣਨਾ। ਪੰਚ—ਕਾਮ ਕਰੋਧ ਆਦਿ। ਬੰਦਰ—ਚੰਚਲ ਮਨ।
ਅਫਲਾਤੂਨੀ—ਅਫਲਾਤੂਨ ਜਿਹਾ ਇਲਮ ਜਾਂ ਗੁਣ ਦੀ ਉਸਤਤੀ ਕਰਦੇ ਹੋਏ ਇਹ ਅਖਰ
ਵਰਤਿਆ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ਸਖਤਾ—ਕਰੜੇ।

ਅਰਥ :—ਉੱਚੇ ਉੱਚੇ ਮਹਿਲ ਤੇ ਚੁਬਾਰੇ ਤੇ ਨੌਕਰ ਚਾਕਰ ਆਦਿ ਵਾਲੇ ਦੇਖਦਿਆਂ
ਦੇਖਦਿਆਂ ਛੱਡ ਕੇ ਚਲੇ ਗਏ ਪਰ ਇਹ ਜੀਵ ਪੱਥਰ ਜਿਹਾ ਸਖਤ ਕੁਝ ਨਾ ਸਮਝਿਆ ਹੋ ਕੁਰਖਤ
ਬੰਦੇ ! ਤੂੰ ਨਹੀਂ ਜਾਣਦਾ ਜੋ ਤੇਰੇ ਘਰ ਵਾਲੇ ਲੋਕ ਜੋ ਮੇਰੀ ਮੇਰੀ ਕਰਦੇ ਸੀ ਛੱਡਕੇ ਚਲੇ ਗਏ ਫੇਰ
ਭੀ ਤੂੰ ਹਰੀ ਦੇ ਚਰਨਾਂ ਨਾਲ ਪਿਆਰ ਨਹੀਂ ਪਾਉਂਦਾ ? ਹੇ ਨਭਾਗੇ ਬੰਦੇ ਮੁੜ ਮਨੁਖਾ ਜਨਮ
ਨਹੀਂ ਮਿਲੇਗਾ ਇਸ ਲਈ ਜਦ ਤਾਈਂ ਸੁਆਸਾਂ ਦੀ ਲੜੀ ਚਲਦੀ ਹੈ ਰੱਬ ਨੂੰ ਚੇਤੇ ਕਰ ਲਿਆ।
ਇਸ ਗਲ ਦੀ ਸੂਝ ਗੁਰੂ ਪਾਸੋਂ ਹੁੰਦੀ ਹੈ ਕਿ ਹਰ ਇਕ ਜੀਵ ਨੂੰ ਆਪਣਾ ਕੀਤਾ ਪਾਉਣਾ ਪੈਂਦਾ
ਹੈ। ਇਸ ਲਈ ਚੰਗਾ ਕੰਮ ਹਰ ਵੇਲੇ ਵਾਹਿਗੁਰੂ ਦਾ ਸਿਮਰਨ ਕਰਨਾ ਹੈ। ਉਹ ਮੈਂ ਮੇਰੀ ਦਾ
ਤਖਤਾ (ਭਾਵ ਹਉਮੈਂ ਦਾ ਪੜਦਾ ਦੂਰ ਨਹੀਂ) ਹਟਾ ਕੇ (ਗੁਰ ਕਿਰਪਾ ਨਾਲ) ਦੇਖੇਗਾ ਤਾਂ ਪੀਆ
ਤੇਰੇ ਅੰਦਰ ਹੀ ਹੈ ਮਨ ਰੂਪ ਬਾਂਦਰ ਪੰਜਾ ਦਾ ਨਚਾਇਆ ਨਚਦਾ ਹੈ ਤੇ ਕੁਆੜ ਬੰਦ ਹਨ
ਦਰਬਨ ਨਹੀਂ ਹੋ ਸਕਦੇ। ਆਪਣੇ ਆਪ ਵਿਚ ਅਫਲਾਤੂਨ ਬਣਿਆ ਫਿਰਦਾ ਹੈ ਰਾਜਾ ਸਾਹਿਬ
ਕਬਨ ਕਰਦੇ ਹਨ ਕਿ ਗਾਫਲੀ ਦੇ ਕਾਰਨ ਆਪਣਾ ਘਾਤ ਕਰ ਰਿਹਾ ਹੈ। ਜਦੋਂ ਜੂਨੀਆਂ ਦੇ
ਗੋੜ ਵਿਚ ਪਾਇਆ ਜਾਏਗਾ ਤਾਂ ਬੀਤੇ ਸਮੇਂ ਨੂੰ ਯਾਦ ਕਰਕੇ ਪਛਚਾਤਾਪ ਕਰੇਗਾ। ੩॥

ਭਾਵ :—

ਮਾਇਆ ਭਾਵੇਂ ਕਿਤਨੀ ਹੋਵੇ ਅੰਤ ਛੱਡ ਜਾਂਦੀ ਹੈ।

ਰਾਮ ਨਾਮ ਨਾਮ ਹੀ ਤੋੜ ਨਿਭਦਾ ਹੈ।

ਜੈਸਾ ਕਿ ਕਬੀਰ ਜੀ ਲਿਖਦੇ ਹਨ :—ਆਸਾ ਕਬੀਰ ਜੀ

ਲੰਕਾ ਸਾਂ ਕੋਟੁ ਸਮੁੰਦ ਸੀ ਖਾਈ।

ਤਿਹ ਰਾਵਣ ਘਰ ਖਬਰ ਨ ਪਾਈ।

ਕਿਆ ਮਾਂ ਗਉ ਕਿਛ ਥਿਰ ਨ ਰਹਾਈ।

ਦੇਖਤ ਨੈਨ ਚਲਿਓ ਜਗ ਜਾਈ ਸ਼ਹਾਉ।

ਇਕੁ ਲੱਖ ਪੂਤ ਸਵਾ ਲਖ ਨਾਤੀ।

ਤਹ ਰਾਵਣ ਘਰ ਦੀਆ ਨਾ ਬਾਤੀ।

ਚੰਦ ਸੂਰਜ ਜਾ ਕੇ ਤਪਤ ਰਸੋਈ।

ਬੈਸੰਤਰ ਜਾ ਕੇ ਕਮਰੇ ਧੋਈ।

ਗੁਰਮਤਿ ਰਾਮੇ ਨਾਮਿ ਬਸਾਈ।

ਅਸਥਿਰੁ ਰਹੈ ਨ ਕਤਹੂੰ ਜਾਈ।

ੴ ਸਤਿਗੁਰ ਪ੍ਰਸਾਦਿ ॥

ਅਰਥ :—ਇਹ ਨਿਰੰਕਾਰ ਜੋ ਸਤ ਸਰੂਪ ਹੈ ਤੇ ਬੜਾ ਹੀ ਕਿਰਪਾਲੂ ਹੈ ।

ਅਥ ਸੀਹਰਫੀ :—ਅਥ—ਹੁਣ । ਸੀਹਰਫੀ—ਤੀਹ ਅੱਖਰਾਂ ਵਿਆਖਿਆ ਰੂਪ ਲਿਖੀ ਹੋਈ ਕਵਿਤਾ ।

ਭਗਵਾਨ ਦਾਸ ਮੌਜ ਦਿਲ ਦਰਵੇਸ਼ ਲਿਖਯਤੇ
ਅਲਫ ਆਦਿ ਅਨਾਦ ਦੀ ਸਾਰ ਲੈ ਖਾਂ
ਕਿਉਂ ਪਿਆ ਹੈ ਪਾਵ ਪਸਾਰ ਬੇਲੀ ।
ਇਹ ਤਾਂ ਅਵੱਲੋਂ ਆਖਰੀ ਆਹਦ ਬਣਿਆ
ਬਿਰ ਰਹਿਣਾ ਨਾ ਬਿਚ ਸੰਸਾਰ ਬੇਲੀ ।
ਰਾਹੀ ਵਿੱਚ ਸਰਾਇ ਦੇ ਆਣ ਲੱਬੇ
ਰੈਣ ਕੱਟਕੇ ਚਲਨੇ ਹਾਰ ਬੇਲੀ ।
ਮੌਜ ਦਿਲ ਤੂੰ ਸਮਝ ਲੇ ਬੈਠ ਗੋਬੇ
ਆਪ ਭਾਵ ਜੇ ਕਰੇਂ ਗਵਾਇ ਬੇਲੀ ॥੧॥

ਪਦ ਅਰਥ :—ਆਦਿ—ਜੋ ਸਭ ਦਾ ਮੁਢ ਹੈ । ਅਨਾਦ—ਜਿਸ ਦਾ ਆਪਣਾ ਕੋਈ ਮੁਢ ਨਹੀਂ । ਪਾਵ ਪਸਾਰ—ਬੇਫਿਕਰ ਹੋ ਕੇ । ਅਹਦ—ਪੱਕਾ ਵਹਿਦਾ । ਬਿਰ—ਟਿਕਣ ਵਾਲਾ । ਗੋਬੇ—ਪਾਸੇ । ਗਵਾਇ—ਦੂਰ ਕਰਨਾ ।

ਅਰਥ :—ਅਲਫ ਦੁਆਰਾ ਉਪਦੇਸ਼ ਕਰਦੇ ਹਨ ਕਿ ਜੋ (ਬ੍ਰਹਮ) ਸਭ ਦੀ ਆਦਿ ਹੈ ਤੇ ਆਪ ਅਨ-ਆਦ ਹੈ ਉਸਦੀ ਪਛਾਣ ਕਰੋ । (ਬ੍ਰਹਮ ਵਿਚਾਰ ਛੱਡਕੇ ਗਫਲਤ ਵਿਚ ਪਿਆਰ ਬੇਫਿਕਰ ਹੋ ਕੇ ਕਿਉਂ ਸੱਤਾ ਹੋਇਆ ਹੈ । ਇਹ ਪਹਿਲਾਂ ਤੋਂ ਆਖਰ ਤਾਈਂ ਕੁਦਰਤ ਦਾ ਇਕ ਨੇਮ ਬਣਿਆ ਹੈ ਕਿ ਕੋਈ ਸ਼ੈ ਇਥੇ ਸਦਾ ਰਹਿਣ ਵਾਲੀ ਨਹੀਂ । ਮੁਸਾਫਰ (ਸੰਸਾਰ ਰੂਪੀ) ਸਰਾਂ ਵਿਚ ਆਣ ਉਤਰੇ ਹਨ । (ਉਮਰਾ ਰੂਪ ਰਾਤ) ਰੈਣ ਕਟਕੇ ਚਲਣ ਨੂੰ ਤਿਆਰ ਹਨ । ਜੇਕਰ ਆਪ ਭਾਵ ਗੁਆ ਕੇ ਰਾਜਾ ਸਾਹਿਬ ਕਥਨ ਕਰਦੇ ਹਨ ਇਕੰਤ ਹੋ ਕੇ ਆਪੇ ਆਪ ਦੀ ਵਿਚਾਰ ਕਰੇਗਾ ਤਾਂ ਇਹ ਭੇਤ ਸਮਝ ਆਵੇਗਾ ॥੧॥

ਬੇ ਬਾਫਰੀ ਕਾਫਰੀ ਕਰੇਂ ਗਾਫਲ
ਨਹੀਂ ਸੱਚੇ ਤੇ ਝੂਨ ਨਿਤਾਰ ਲੈਂਦਾ ।
ਪਿੱਛੇ ਲੱਗ ਕੇ ਦਮਕ ਬੇਦਮਕ ਹੋਇਆ
ਕੋਟ ਕੂੜ ਕੁਮਤਿ ਉਸਾਰ ਲੈਂਦਾ ।
ਮਾਨਸ ਜਨਮ ਅਮੋਲ ਅਜੈਬ ਬਣਿਆ
ਬਾਜੀ ਉਲਟੀ ਲਾਇਕੈ ਹਾਰ ਲੈਂਦਾ ।
ਮੌਜ ਦਿਲ ਤੂੰ ਦਿਲ ਬੇਦਿਲ ਹੋ ਕੇ
ਕਹੀ ਆਪਣੇ ਪੈਰ ਕਿਉਂ ਮਾਰ ਲੈਂਦਾ ॥੨॥

ਪਦ ਅਰਥ :—ਬਾਫਰੀ—ਵਧੀਕੀ । ਕਾਫਰੀ—ਨਾਸਤਕਤਾ । ਨਿਤਾਰ—ਕਿਰਨਾ ।
ਦਮਕ—ਮਾਇਆ ਦੀ ਚਮਕ । ਕੋਟ—ਕਿਲੇ । ਬੇਦਿਲ—ਦਿਲ ਹੋਰ ਪਾਸੇ ਲਾ ਕੇ ।

ਅਰਥ :—ਬੇ ਦੁਆਰਾ ਉਪਦੇਸ਼ ਕਰਦੇ ਹਨ ਜੋ ਗਾਫਲ ਬੰਦੇ । ਸੱਚ ਤੇ ਝੂਠ ਦਾ ਨਿਰਨਾ
ਕੀਤੇ ਬਿਨਾਂ ਵਧੀਕੀ ਕਰਦਾ ਹੈ । ਮਾਇਆ ਦੇ ਭੜਕੀਲੇ ਰੰਗ ਦੇ ਪਿਛੇ ਲਗਕੇ ਆਪਣੀ ਸਹੀ
ਚਮਕ ਗੁਆ ਬੈਠਾ ਝੂਠ ਤੇ ਦੁਰਮਤ ਦੇ ਕਿਲੇ ਉਸਾਰਦਾ ਹੈ ਮਨੁੱਖਾ ਜਨਮ ਬੜਾ ਅਮੋਲਕ ਹੈ
ਵਿਕਾਰਾਂ ਵਿਚ ਲਗਕੇ ਇਹ ਬਾੜੀ ਹਾਰ ਕੇ ਜਾਏਗਾ । ਜੇਤ ਰੂਪ ਮਨ ਨੂੰ ਉਲਟੇ ਪਾਸੇ ਲਾਕੇ
ਰਾਜਾ ਸਾਹਿਬ ਬਿਆਨ ਕਰਦੇ ਹਨ ਕਿ ਮੂਰਖ ਆਪਣੇ ਪੈਰ ਤੇ ਆਪ ਕਹੀ ਮਾਰਦਾ ਹੈ ॥੨॥

ਤੇ ਤੱਤ ਨੂੰ ਤਜ ਉਨਮੱਤ ਹੋਵੇਂ

ਗਿਰੇਂ ਵਿਚ ਅਗਿਆਨ ਦੇ ਖੂਹ ਬੇਲੀ ।

ਚਲੇ ਚਾਲ ਕੁਚਾਲ ਬੇਹੋਸ਼ ਬਣਕੇ

ਪਵੇਂ ਜਾਇ ਬਕਾਰ ਦੀ ਜੂਹ ਬੇਲੀ ।

ਪਾਏ ਕਸ਼ਟ ਸਪਸ਼ਟ ਸੇ ਨਸ਼ਟ ਹੋ ਕੇ

ਦਿੰਦੇ ਬੇਦ ਮਹਾਤਮਾ ਸੂਹ ਬੇਲੀ ।

ਮੌਜ ਦਿਲ ਦਰਵੇਸ਼ ਨਦਾਨ ਜੇਹੜਾ

ਨਹੀਂ ਖੋਜ ਕੇ ਦੇਖਦਾ ਰੂਹ ਬੇਲੀ ॥੩॥

ਪਦ ਅਰਥ :—ਤੱਤ—ਅਸਲ । ਉਨਮਤ—ਪਾਗਲ । ਬਕਾਰ—ਵਿਸ਼ੇ ਵਾਸ਼ਨਾ ।
ਜੂਹ—ਵਸੀਮਾ । ਸਪਸ਼ਟ—ਸਾਫ਼ ।

ਅਰਥ :—ਤੱਤ ਬ੍ਰਹਮ ਨੂੰ ਛੱਡ ਕੇ (ਮਾਇਆ ਦੇ) ਨਸ਼ੇ ਵਿਚ ਮਗਨ ਹੋ ਕੇ ਅਗਿਆਨਤਾ
ਤੇ ਖੂਹ ਵਿਚ ਡਿਗਦਾ ਹੈ । ਖੋਟੀ ਕਾਲੇ ਚਲ ਕੇ ਪਾਗਲ ਪੁਣੇ ਦੇ ਕਾਰਨ ਵਿਕਾਰਾਂ ਦੇ ਗੋੜ
ਵਿਚ ਫੱਸ ਜਾਂਦਾ ਹੈ । (ਵਿਕਾਰਾਂ ਦੇ ਕਾਰਨ) ਨਿਸ਼ਚੇ ਕਰਕੇ ਤੇਰਾ ਨਾਸ਼ ਹੋਵੇਗਾ ਬੇਦ ਸ਼ਾਸਤ੍ਰ ਤੇ
ਗੁਣੀ ਜਨ ਪੁਕਾਰ ਕੇ ਕਹਿੰਦੇ ਹਨ । ਜਿਹੜਾ ਆਪਣੀ ਰੂਹ ਨੂੰ ਖੋਜ ਕੇ ਨਹੀਂ ਦੇਖਦਾ ਰਾਜਾ
ਸਾਹਿਬ ਕਥਨ ਕਰਦੇ ਹਨ ਉਹ ਮੂਰਖ ਹੈ ॥੩॥

ਸੇ ਸਾਬਤੀ ਸਿਖਿਆ ਇਹ ਪਹਿਲੇ ਹੋਇ

ਰਹੂ ਤੂੰ ਦਿਲੋਂ ਬੇ ਮੜਕ ਬੇਲੀ ।

ਪੁਰਜਾ ਨੂਰ ਦਾ ਲਟਕਦਾ ਸਾਬ ਤੇਰੇ

ਤਿਸ ਬਿਚ ਹੈ ਹੋਰ ਨ ਰੜਕ ਬੇਲੀ ।

ਜਿਥੋਂ ਟੁਟਿਆ ਮੇਲ ਤੂੰ ਉਸ ਮਾਹੀ

ਚੜ੍ਹ ਆਸ਼ਕਾਂ ਵਾਲੜੀ ਸੜਕ ਬੇਲੀ ।

ਮੌਜ ਦਿਲ ਬੇ ਬਤਨ ਨੂੰ ਬਤਨ ਮਿਲਦਾ

ਕੈਸੀ ਮਾਰਦਾ ਭੜਕ ਲਾ ਧੜਕ ਬੇਲੀ ॥੪॥

ਪਦ ਅਰਥ :—ਸਾਬਤੀ—ਪੂਰੀ । ਬੋਮੜਕ—ਨਿਰਹੰਕਾਰ । ਪੁਰਜਾ—ਮਨ । ਰੜਕ—ਅਟਕਾ ।
ਭੜਕ—ਗਜਨਾ । ਲਾਧੜਕ—ਬੰਡਕਰ ।

ਅਰਥ :—ਸੋ ਅਖਰ ਦੁਆਰਾ ਉਪਦੇਸ਼ ਕਰਦੇ ਹਨ ਕਿ ਦਿਲੋਂ ਨਿਰਹੰਕਾਰ ਹੋਇ ਰਹੁ ਏਹੋ ਹੀ
ਸੱਚੀ ਸਿੱਖਿਆ ਹੈ । ਇਹ (ਮਨ ਰੂਪ) ਪੁਰਜਾ ਜੋਤ ਦਾ ਰੂਪ ਹੈ । ਉਸ ਵਿਚ ਕੋਈ ਅਟਕਾ ਨਹੀਂ
ਹੈ । ਸੱਚੇ ਪਰੇਮੀਆਂ ਦੇ ਪੂਰਨਿਆਂ ਤੇ ਚੱਲਕੇ ਇਹ ਰੂਪ ਜਿਥੋਂ ਟੁਟਕੇ ਆਈ ਹੈ ਉਥੇ ਮੁੜਕੇ ਮੇਲੇ
। ਇਹ ਪਰਦੇਸ ਮਨ ਆਪਣੇ ਨਿਜ ਦੇਸ਼ ਵਿਚ ਪੁਜ ਜਾਂਦਾ ਹੈ । ਰਾਜਾ ਸਾਹਿਬ ਕਥਨ ਕਰਦੇ
ਹਨ ਤਾਂ ਫੇਰ ਬੇਡਰ ਹੋ ਕੇ ਗੱਜਦਾ ਹੈ ॥੩॥

ਜੀਮ ਜਾਗ ਮੁਸਾਫਰਾ ਸੁਤਿਆ ਓਇ

ਤੇਰੀ ਪੁੰਜੀ ਦੇ ਵਿਚ ਹੈ ਘਾਟ ਹੁੰਦੀ ।

ਜਰਾ ਅਖੀਆਂ ਪੱਟ ਉਸਾਣ ਲੈ ਖਾਂ

ਦੇਖ ਕਿਤਨੀ ਤੁਧ ਨੂੰ ਕਾਟ ਹੁੰਦੀ ।

ਇਕ ਲਾਲੂ ਗਵਾਂਵਦਾ ਲਗ ਨੀਂਦੇ

ਦੂਜੇ ਖੋਟੀ ਹੈ ਮੁਰਖਾ ਬਾਟ ਹੁੰਦੀ ।

ਮੌਜ ਦਿਲ ਬਖਤ ਬਤੀਤ ਹੋਵੇ

ਫੇਰ ਭੁਨਦੀ ਫਿਕਰ ਦੀ ਲਾਟ ਹੁੰਦੀ ॥੪॥

ਪਦ ਅਰਥ :—ਉਸਾਣ—ਹੋਸ਼ । ਲਾਟ—ਅੱਗ ।

ਅਰਥ :—ਜੀਮ ਦੁਆਰਾ ਉਪਦੇਸ਼ ਕਰਦੇ ਹਨ । ਮੁਸਾਫਰਾ (ਮੋਹ ਨੀਂਦ ਵਿਚ) ਸੁਤਿਆ
ਜਾਗ ਤੇਰੀ ਪੁੰਜੀ (ਸੁਆਸ) ਵਿਚ ਘਾਟਾ ਪੈ ਰਿਹਾ ਹੈ । ਅਖੀਆ ਪੱਟ ਕੇ ਹੋਸ਼ ਫੜ ਦੇਖ ਤੂੰ
ਕਿਤਨਾ ਘਾਟੇ ਵਿਚ ਜਾ ਰਿਹਾ ਹੈ । (ਭਾਵ ਸਿਮਰਨ ਤੋਂ ਬਿਨਾਂ ਤੇਰੀ ਉਮਰ ਬੀਤਦੀ ਜਾਂਦੀ ਹੈ)।
ਲਾਲ ਰੂਪੀ ਨਾਮ ਨੂੰ ਹੱਥ ਵਿਚੋਂ ਨੀਂਦ ਦੇ ਵੱਸ ਹੋ ਕੇ ਗੁਆ ਲਿਆ ਦੂਜੇ ਤੇਰਾ ਪੈਂਡਾ ਖੋਟਾ ਹੋ
ਰਿਹਾ ਹੈ । ਜਦੋਂ ਜੁਵਾਨ ਅਵਸਥਾ ਦੀ ਦੁਪਿਹਰ ਲੰਘ ਜਾਏਗਾ ਤੇ ਬੁਢੇਪਾ ਆ ਜਾਏਗਾ ਫੇਰ
ਰਾਜਾ ਸਾਹਿਬ ਕਥਨ ਕਰਦੇ ਕਿ ਫਿਕਰ ਤੇ ਚਿੰਤਾ ਘੇਰਾ ਪਾ ਲੈਣਗੇ ॥੫॥

ਹੇ ਹਿਰਸ ਦਾ ਲਗਿਆ ਜਾਲ ਅਗੇ

ਜਾਈ ਮੂਲ ਨ ਸੱਦੇ ਰਾਹ ਬੇਲੀ ।

ਛਡ ਚਟਕ ਬੇਅਟਕ ਬੇਭਟਕ ਹੋ ਤੂੰ

ਪਿਛੋਂ ਨਫਸ ਸ਼ੈਤਾਨ ਨੂੰ ਲਾਹਿ ਬੇਲੀ ।

ਡੋਰ ਆਪਣੇ ਹਥ ਇਲਾਜ ਸੌਖਾ

ਵਾਹ ਜਾਇ ਨਾ ਫੇਰ ਬੇਵਾਹ ਬੇਲੀ ।

ਮੌਜ ਦਿਲ ਤ੍ਰਿਸ਼ਨਾ ਤੀਰ ਹੈ

ਜੋ ਭੋਨ ਤੋੜ ਇਹ ਕਰੀਂ ਸੁਆਹ ਬੇਲੀ ॥੬॥

ਪਦ ਅਰਥ :—ਹਿਰਸ—ਤ੍ਰਿਸ਼ਨਾ । ਸੱਦੇਰਾਹ—ਦੁਨੀਆਂ ਵਾਲਾ ਆਮ ਰਸਤਾ ।
ਚਟਕ—ਲਗਨ । ਨਫਸ—ਦਿਲ ਦੀ ਭੁਖ । ਬੇਵਾਹ—ਪੇਸ਼ ਨਹੀਂ ਜਾਂਦੀ ।

ਅਰਥ :—ਦੁਨੀਆਂਦਾਰੀ ਦੇ ਰਸਤੇ ਵਿਚ ਤ੍ਰਿਸ਼ਨਾ ਦਾ ਜਾਲ ਲੱਗ ਰਿਹਾ ਹੈ ਉਸ ਪਾਸੇ ਨਾ ਜਾਈਂ । ਜੋ ਅਟਕ ਪਾਣ ਵਾਲੀ ਤ੍ਰਿਸ਼ਨਾ ਹੈ ਇਸ ਨੂੰ ਛੱਡਕੇ ਬੇ ਮਟਕ ਹੋ ਜਾ ਇਹ ਦਿਲ ਦੀ ਤਮੰਨਾ ਨੂੰ ਮਗਰੋਂ ਲਾਹ ਦੇ । ਜਦ ਤਕ ਮਨ ਦੀ ਡੋਰ ਹਥ ਵਿਚ ਹੈ ਤਦ ਤਾਈਂ ਬਚਨੇ ਦਾ ਯਤਨ ਦਾ ਸੋਖ ਹੈ । ਤ੍ਰਿਸ਼ਨਾ ਰੂਪੀ ਤੀਰਾਂ ਨੂੰ ਰਾਜਾ ਸਾਹਿਬ ਕਥਨ ਕਰਦੇ ਹਨ ਕਿ ਇਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਭੰਨ ਤੋੜ ਕੇ ਸੁਆਹ ਕਰ ਦੇ ।੬॥

ਭਾਵ :—

“ਤ੍ਰਿਸ਼ਨਾ ਵਿਰਲੇ ਕੀ ਹੀ ਬੁਝੀ ਹੇ ॥

ਕੋਟ ਜੋੜੇ ਲਾਖ ਕਰੋੜੇ ਮਨ ਨ ਹੋੜੇ ਪਰੇ ਪਰੇ ਹੀ ਕੋ ਲੁਝੀ ਹੇ ।”

ਖੇ ਖਤਮ ਕਰਦੇ ਤੂੰ ਖਿਆਲ ਸਾਰੇ

ਮਥਾ ਖਾਸਕਾਂ ਆਰਫਾਂ ਟੇਕ ਕਰਕੇ ।

ਸ਼ਾਖਾਂ ਛੱਡਕੇ ਆਸਰੇ ਵੱਲ ਆਵੀ

ਦੇਖੀਂ ਰੂਪ ਅਨੇਕ ਮੇਂ ਏਕ ਕਰਕੇ ।

ਜੋੜ ਆਤਮਾਂ ਨਾਲ ਪਰਮਾਤਮਾਂ ਦੇ

ਫੜੀ ਬੰਦਗੀ ਇਹ ਬਿਬੇਕ ਕਰਕੇ ।

ਮੌਜ ਦਿਲ ਪਰਪੱਕ ਪਰਮਾਰਥੀ ਹੋਹ

ਚਾਲਾ ਆਦ ਬਿਹਾਰ ਦਾ ਨੇਕ ਕਰਕੇ ७॥

ਪਦ ਅਰਥ :—ਖਾਸਕਾਂ—ਪੂਰਨ ਪੁਰਖ । ਸ਼ਾਖਾਂ—ਟਹਿਣੀਆਂ । ਆਸਰਾ—ਮੂਲ । ਬਿਬੇਕ—
ਬ੍ਰਹਮ ਦੀ ਵਿਚਾਰ । ਪਰਪੱਕ—ਪੱਕੀ ਤਰ੍ਹਾਂ । ਪਰਮਾਰਥੀ—ਪਰਮਾਰਥ ਦਾ ਖੋਜੀ । ਬਿਹਾਰ—ਠੀਕ
ਕੰਮ । ਚਾਲਾ—ਰਸਤਾ ।

ਅਰਥ :—ਖੇ ਦੇ ਅੱਖਰ ਦੁਆਰਾ ਉਪਦੇਸ਼ ਕਰਦੇ ਹਨ ਕਿ ਸਾਰੇ ਖਿਆਲਾਂ ਨੂੰ ਖਤਮ ਕਰਕੇ
ਕਾਮਲ ਮੁਰਬਿਦ ਦੀ ਸ਼ਰਨ ਪ੍ਰਾਪਤ ਕਰ । ਸ਼ਾਖਾਂ (ਪਗ ਡੰਡੀਆਂ) ਛੱਡਕੇ ਗੱਡੀ ਰਾਹ ਵਲ
ਆਵੀਂ ਤੇ ਅਨੇਕਤਾ ਵਿਚ ਕੇਵਲ ਇਕੋ ਉਸਦਾ ਰੂਪ ਤੱਕੀਂ । ਬ੍ਰਹਮ ਦੀ ਵਿਚਾਰ ਦੁਆਰਾ
ਬੰਦਗੀ ਦਾ ਰਾਹ ਫੜ ਕੇ ਆਤਮਾ ਨੂੰ ਪਰਮਾਤਮਾ ਨਾਲ ਜੋੜੀਂ । ਪੱਕੇ ਤੌਰ ਤੇ ਪਰਮਾਰਥ ਦਾ
ਰਾਹੀ ਬਣ ਰਾਜਾ ਸਾਹਿਬ ਕਥਨ ਕਰਦੇ ਹਨ ਇਹ ਅਰੰਭ ਤੋਂ ਹੀ ਨੇਕ ਚਾਲਾ ਹੈ ७॥

ਦਾਲ ਦਿਸਦਾ ਰੰਗ ਅਨੂਪ ਹੈ

ਜੁ ਬੁਲ ਜਾਂਵਦਾ ਦੇਖ ਨਦਾਨ ਬੇਲੀ ।

ਹੱਡ ਮਾਸ ਤੇ ਬੁਕ ਹੈ ਚੰਮ ਅੰਦਰ

ਉਤੋਂ ਬਣੀ ਬਨੇਦ ਦੀ ਸ਼ਾਨ ਬੇਲੀ ।

ਚੜ੍ਹਦਾ ਆਨ ਤੁਫਾਨ ਜੁਆਨੀ ਬੇਲਾ
ਕੋਈ ਬਚਦਾ ਹੈ ਨਿਗਾਹਬਾਨ ਬੇਲੀ।

ਮੌਜ ਦਿਲ ਦਰਵੇਸ਼ ਪੁਕਾਰਦੇ ਹੈਂ
ਪੇਸ਼ ਜਾਣ ਨਾ ਦੇ ਸ਼ੈਤਾਨ ਬੇਲੀ। ੮ ॥

ਪਦ ਅਰਥ :—ਅਨੂਪ—ਸੋਹਣਾ। ਨਦਾਨ—ਮੂਰਖ, ਅਨਜਾਣ। ਤੁਫਾਨ—ਹਨੇਰੀ।
ਨਿਗਾਹਬਾਨ—ਦੂਰ ਅੰਦੇਸ਼, ਸੋਚ ਵਾਲਾ। ਸ਼ੈਤਾਨ—ਮਾਇਆ।

ਅਰਥ :—ਦਾਲ ਅੱਖਰ ਦੁਆਰਾ ਉਪਦੇਸ਼ ਕਰਦੇ ਹਨ ਕਿ ਕੁਸੰਭੇ ਦੇ ਭੱਟਕੀਲੇ ਰੰਗ ਨੂੰ
ਦੇਖ ਕੇ ਇਨਸਾਨ ਭੁਲ ਜਾਂਦਾ ਹੈ (ਭਾਵ ਇਸਤ੍ਰੀ ਦਾ ਰੂਪ ਦੇਖ ਕੇ ਭੁਲ ਜਾਂਦਾ ਹੈ) ਅਸਲ ਵਿਚ
ਹੱਡ, ਮਾਸ, ਬੁਕ ਤੇ ਉਪਰ ਮਾਸ ਦਾ ਪੋਚਾ ਫੇਰਿਆ ਹੈ ਉਪਰੋਂ ਬੜੀ ਸ਼ਾਨਦਾਰ ਬਨਾਵਟ ਬਣੀ
ਹੋਈ ਹੈ। ਜਦੋਂ ਜੁਆਨੀ ਦਾ ਜੋਸ਼ ਆਣਕੇ ਠਾਠਾਂ ਮਾਰਦਾ ਹੈ ਕੋਈ ਵਿਰਲਾ ਹੀ ਉਸ ਸਮੇਂ
ਵਿਚਾਰਵਾਨ ਬਚਦਾ ਹੈ। ਸ਼ੈਤਾਨ (ਮਨ ਜੋ ਮਾਇਆ ਦੇ ਹੱਥ ਵਿਚ ਗਿਆ ਹੈ) ਮਨ ਪੇਸ਼ ਨਹੀਂ
ਜਾਣ ਦਿੰਦਾ ਰਾਜਾ ਸਾਹਿਬ ਕਬਨ ਕਰਦੇ ਹਨ ਕਿ ਇਸ ਦੇ ਅਸਰ ਤੋਂ ਬਚੋ। ੮ ॥

ਜ਼ਾਲ ਜ਼ਰਾ ਨ ਫੇਰ ਹਿਆਉ ਰਹਿੰਦਾ
ਵਾਰਦ ਆਇਕੋ ਜਦੋਂ ਬਹਾਰ ਹੁੰਦੀ।

ਭੁਲ ਜਾਣ ਨਸੀਹਤਾਂ ਸਾਰੀਆਂ ਹੀ
ਜਦੋਂ ਕਾਮ ਕ੍ਰੋਧ ਦੀ ਮਾਰ ਹੁੰਦੀ।

ਪਰੇਸ਼ਾਨ ਹੈਰਾਨ ਹੋ ਰਹੇ ਪਾਗਲ
ਬਿਰਤੀ ਜਿਸਦੀ ਬਿਚ ਬਕਾਰ ਹੁੰਦੀ।

ਮੌਜ ਦਿਲ ਨ ਕਰੰਗ ਚਰੁੰਡਦਾ ਓਹੁ
ਜਿਹਨੂੰ ਠੀਕ ਬ੍ਰਹਮ ਬਚਾਰ ਹੁੰਦੀ। ੯ ॥

ਪਦ ਅਰਥ :—ਹਿਆਉ—ਸ਼ਰਮ। ਵਰਦ—ਅਸਰ ਪਾਉਣਾ। ਬਹਾਰ—ਜੁਆਨੀ। ਕਰੰਗ—
ਮਰੇ ਹੋਏ ਪਸ਼ੂ ਦਾ ਪਿੰਜਰ। ਚਰੁੰਡਦਾ—ਖਾਂਦਾ ਹੈ।

ਅਰਥ :—ਜ਼ਾਲ ਅੱਖਰ ਦੁਆਰਾ ਉਪਦੇਸ਼ ਕਰਦੇ ਹਨ ਕਿ ਜਦੋਂ ਜੋਸ਼ ਨ ਜੁਆਨੀ ਆਣ
ਠਾਠਾਂ ਮਾਰਦੀ ਹੈ ਫੇਰ ਸਾਰਾ ਸ਼ਰਨ ਤੇ ਹਿਆਉ ਚੁਕਿਆ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ਜਦੋਂ ਵਿਸ਼ੇ ਵਿਕਾਰਾਂ ਤੇ
ਕਰੋਧ ਦੇ ਅਸਰ ਹੇਠ ਇਹ ਇਨਸਾਨ ਆ ਜਾਂਦਾ ਹੈ ਤਦੋਂ ਸਾਰੀਆਂ ਨਸੀਹਤਾਂ ਭੁਲ ਜਾਂਦੀਆਂ
ਹਨ। ਜਿਸ ਦੀ ਬਿਰਤੀ ਵਿਚ ਵਿਕਾਰਾਂ ਨੇ ਘਰ ਕਰ ਲਿਆ ਹੈ ਉਹ ਇਸ ਕਾਰਨ ਹੈਰਾਨ ਤੇ
ਪਰੇਸ਼ਾਨ ਹੋ ਰਹਿੰਦਾ ਹੈ। ਜਿਸ ਉਤੇ ਠੀਕ ਬ੍ਰਹਮ ਦੀ ਵਿਚਾਰ ਦਾ ਅਸਰ ਨਹੀਂ ਹੋਇਆ ਰਾਜਾ
ਸਾਹਿਬ ਕਬਨ ਕਰਦੇ ਹਨ ਕਿ ਉਹ ਮਰੇ ਹੋਏ ਪਸ਼ੂਆਂ ਦੇ ਹੱਡਾਂ ਨੂੰ ਚਰੁੰਡਦਾ ਹੈ (ਭਾਵ, ਇਸਤ੍ਰੀ
ਦੇ ਭੋਗ ਵਿਚ ਖੱਚਤ ਹੋ ਜਾਂਦਾ ਹੈ)। ੯ ॥

ਰੇ ਰੰਦ ਸ਼ੈਤਾਨ ਦੇ ਨਹੀਂ ਜਾਣਾ

ਨਹੀਂ ਰੱਖਣੀ ਇਸ ਦੀ ਝਾਕ ਬੇਲੀ।

ਭੁਸ ਬੁਰਾ ਇਹ ਮਿੱਟੀ ਦੇ ਖਾਣ ਵਾਂਗੂ
 ਸਿਰ ਪਾਓ ਤੂੰ ਇਸ ਦੇ ਖਾਕ ਬੇਲੀ।
 ਰਵ ਰਿਹਾ ਓਹ ਦੇਖਣਹਾਰ ਸਾਰੇ
 ਇਸ ਬਿਧ ਰਹਿ ਜਾਵਣਾ ਪਾਕ ਬੇਲੀ।
 ਮੌਜ ਦਿਲ ਬਨੋਟ ਸੇ ਉਠ ਕਰਕੇ
 ਸਹੀ ਕਰੀ ਤੂੰ ਸੱਚ ਦਾ ਸਾਕ ਬੇਲੀ। ੧੦॥

ਪਦ ਅਰਥ :—ਰੰਦ—ਰਸਤਾ। ਰਵ—ਵਿਆਪਕ। ਬਨੋਟ—ਬਨਾਵਟ, ਦਿਖਾਵਾ।

ਅਰਥ :—ਰੇ ਅਖਰ ਦੁਆਰਾ ਉਪਦੇਸ਼ ਕਰਦੇ ਹਨ ਕਿ ਸ਼ੈਤਾਨ (ਮਾਇਆ) ਦੇ ਰਾਹ ਤੇ ਨਹੀਂ ਜਾਣਾ ਇਸ ਦੀ ਝਾਕ ਨਹੀਂ ਰੱਖਣੀ। ਇਹ ਮਿੱਟੀ ਦੇ ਖਾਣ ਵਾਲਾ ਭੁਸ ਬੁਰਾ ਹੈ ਇਸ ਦੇ ਸਿਰ ਸੁਆਹ ਪਾਓ। ਨਿਰੇਕਾਰ ਵਾਹਿਗੁਰੂ ਨੂੰ ਹਾਜ਼ਰ ਜਾਣ ਕੇ ਆਪਣੇ ਆਪ ਨੂੰ ਮਾਇਆ ਦੀ ਮੇਲ ਤੋਂ ਜਾਫ ਰੱਖਣਾ। ਦਿਖਾਵੇ ਦੇ ਜੀਵਨ ਤੋਂ ਬਿਰਤੀ ਉਚੀ ਚੁੱਕ ਕੇ ਰਾਜਾ ਸਾਹਿਬ ਕਬਨ ਕਰਦੇ ਹਨ ਸੱਚੇ ਰੱਬ ਦਾ ਸਾਕ ਪੱਕਾ ਕਰ। ੧੦॥

ਜੇ ਜ਼ੋਰ ਨ ਜਾਵੰਦਾ ਯਾਰ ਉਥੇ
 ਜਿਥੇ ਇਸ਼ਕ ਵਾਲਾ ਤੋੜਾ ਆਣ ਧੁਖਦਾ।
 ਇਕ ਪਲਕ ਨ ਆਂਵਦੀ ਚੈਨ ਤਿਸ ਨੂੰ
 ਪੂੰਆਂ ਹਿਜਰ ਵਾਲਾ ਬਿਚ ਆਨ ਧੁਖਦਾ।
 ਤਲਬਗਾਰ ਹੈ ਤੜਫਦਾ ਦਿਨੇ ਰਾਤੀਂ
 ਦਿਲ ਉਸਦਾ ਮਸਾਨ ਵਾਂਗ ਧੁਖਦਾ।
 ਮੌਜ ਦਿਲ ਹਕੀਕੀ ਦਾ ਨੇਕ ਰਸਤਾ
 ਰਹੇ ਵਿਚ ਮਜਾਜ ਪਰਾਣ ਧੁਖਦਾ। ੧੧॥

ਪਦ ਅਰਥ :—ਹਿਜਰ—ਵਿਛੋੜਾ। ਤਲਬਗਾਰ—ਲੋੜਵੰਦ। ਮਸਾਨ—ਜਿਥੇ ਮੁਰਦੇ ਜਲਾਏ ਜਾਂਦੇ ਹਨ। ਹਕੀਕੀ—ਸਚੀ ਆਸ਼ਕੀ। ਮਜਾਜ—ਰੂਪ ਰੰਗ ਦੀ ਪ੍ਰੀਤ। ਪ੍ਰਾਣ—ਜਿੰਦ ਜਾਨ।

ਅਰਥ :—ਜੇ ਅੱਖਰ ਦੁਆਰਾ ਉਪਦੇਸ਼ ਕਰਦੇ ਹਨ ਹੇ ਮਿੱਤਰਾ ਜਿਥੇ ਇਸ਼ਕ ਦਾ ਪਲੀਤਾ ਆਣਕੇ ਧੁਖਦਾ ਹੈ ਉਥੇ ਪੇਸ਼ ਨਹੀਂ ਜਾਂਦੀ। ਐਸੇ ਪਿਆਰੇ ਨੂੰ ਇਕ ਪਲਕ ਡੀ ਚੈਨ ਨਹੀਂ ਪੈਂਦੀ ਜਿਥੇ ਵਿਛੋੜੇ ਦਾ ਦੁੱਖ ਅਨੁਭਵ ਹੋ ਆਉਂਦਾ ਹੈ। ਲੋੜਵੰਦ ਬੰਦਾ ਰਾਤ ਦਿਨੋਂ ਮਸਾਨਾਂ ਦੀ ਨਿਆਈਂ ਧੁਖਦਾ ਹੈ। ਸੱਚੇ ਇਸ਼ਕ ਦਾ ਹਸਤਾ ਨੇਕ ਹੈ ਰਾਜਾ ਸਾਹਿਬ ਕਬਨ ਕਰਦੇ ਹਨ ਕਿ ਰੂਪ ਰੰਗ ਦਾ ਆਸ਼ਕ ਰਾਤ ਦਿਨੇ ਸੜਦਾ ਰਹਿੰਦਾ ਹੈ। ੧੧॥

ਸੀਨ ਸਮਝ ਵਾਲਾ ਖੇਲੇ ਸਮਝ ਬਾਜੀਂ
 ਨਹੀਂ ਜਾਵੰਦਾ ਭੁੱਜ ਕੁਬਾਬ ਵਾਂਗੂੰ।

ਭੱਠੀ ਆਂਨ ਸ਼ੈਤਾਨ ਦੀ ਚੜ੍ਹੇ ਜਿਹੜਾ
 ਜਾਏ ਸੂਤਿਆ ਅਰਕ ਗੁਲਾਬ ਵਾਂਗੂੰ ।
 ਨਸ਼ਾ ਲਗਿਆ ਇਸਦਾ ਜਿਸ ਤਾਈਂ
 ਪਿਆ ਤੜਫਦਾ ਤੌੜ ਸ਼ਰਾਬ ਵਾਂਗੂੰ ।
 ਮੌਜ ਦਿਲ ਤੂੰ ਹਾਂਸਲੀ ਸਮਝ ਸਾਰੀ
 ਪਿੱਛੇ ਦਸ ਜਵਾਬ ਹਸਾਬ ਵਾਂਗੂੰ । ੧੨ ॥

ਪਦ ਅਰਥ :—ਬਾਜੀ—ਇਸ਼ਕ ਦੀ ਖੇਡ । ਕਬਾਬ—ਭੁਜਾ ਹੋਇਆ ਮਾਸ । ਤੌੜ—ਨਸ਼ੇ ਦੀ ਟੋਟ । ਹਾਂਸਲੀ—ਪ੍ਰਾਪਤੀ ।

ਅਰਥ :—ਸ਼ੀਨ ਅੱਖਰ ਦੁਆਰਾ ਉਪਦੇਸ਼ ਕਰਦੇ ਹਨ ਬੇ ਸਮਝੀ ਨਾਲ ਇਸ਼ਕ ਦੀ ਬਾਜੀ ਖੇਲਣ ਵਾਲਾ ਭੁੱਜਕੇ ਕਬਾਬ ਹੋ ਜਾਂਦਾ ਹੈ । ਜਿਹੜਾ ਸ਼ੈਤਾਨ (ਭਾਵ, ਮਾਇਆ ਦੇ ਪਰਭਾਵ ਹੇਠ ਆ ਜਾਂਦਾ ਹੈ ਜਿਵੇਂ ਗੁਲਾਬ ਦਾ ਅਰਕ ਨਾਲ ਲਾ ਕੇ ਸੂਤ ਲਈਦਾ ਹੈ ਇਸ ਪਰਕਾਰ ਸੂਤਿਆ ਜਾਂਦਾ ਹੈ । ਜਿਸ ਕਿਸੇ ਨੂੰ ਭੀ ਇਸ਼ਕ ਦਾ ਨਸ਼ਾ ਲੱਗ ਜਾਂਦਾ ਹੈ ਸ਼ਰਾਬੀ ਜਿਵੇਂ ਨਸ਼ੇ ਦੀ ਟੋਟ ਕਰਕੇ ਦੁਖੀ ਹੁੰਦੀ ਹੈ ਏਸੇ ਤਰ੍ਹਾਂ ਇਸ਼ਕ ਦਾ ਮਰੀਜ਼ ਤੜਫਦਾ ਹੈ । ਪਹਿਲਾਂ ਇਸ਼ਕ ਦਾ (ਹਕੀਕੀ ਤੇ ਮਜਾਜੀ) ਦਾ ਹਿਸਾਬ ਸੋਚ ਕੇ ਰਾਜਾ ਸਾਹਿਬ ਕਬਨ ਕਰਦੇ ਹਨ ਫੇਰ ਜਵਾਬ ਦੱਸ ਕਿ ਸੱਚੇ ਤੇ ਝੂਠੇ ਇਸ਼ਕ ਵਿਚ ਕੀ ਫਰਕ ਹੈ । ੧੨ ॥

ਸ਼ੀਨ ਸ਼ੌਕ ਜਾਂ ਜਾਗਿਆ ਸੱਚ ਵਾਲਾ
 ਲੱਗਾ ਗਿਆਨ ਦਾ ਕੋਰੜਾ ਸਾੜ ਕਰਕੇ ।
 ਹੋਇ ਰਿਹਾ ਮੁਕਾਬਲਾ ਨਾਲ ਮਾਇਆ
 ਲੱਗਾ ਦੇਖਨੇ ਨੈਣ ਉਘਾੜ ਕਰਕੇ ।
 ਮੋਨਰਾਜ ਦੀ ਫੌਜ ਮੌਕੂਫ ਹੋਈ
 ਗੋਲਾ ਗੈਬ ਦਾ ਚਲਿਆ ਤਾੜ ਕਰਕੇ ।
 ਮੌਜ ਦਿਲ ਹੈ ਦਿਲ ਕੁਸ਼ਾਦ ਹੋਇਆ
 ਕੁਆੜਾ ਭਰਮ ਦਾ ਟੁਟਿਆ ਕਾੜ ਕਰਕੇ । ੧੩ ॥

ਪਦ ਅਰਥ :—ਮਨੋਰਾਜ—ਖਿਆਲ ਰਾਜ । ਕੁਸ਼ਾਦਿ—ਖੁੱਲਾ । ਕੁਆੜਾ—ਦਰ ।

ਅਰਥ :—ਸ਼ੀਨ ਦੁਆਰਾ ਉਪਦੇਸ਼ ਕਰਦੇ ਹਨ ਕਿ ਜਦੋਂ ਅੰਦਰ ਸੱਚ ਪ੍ਰੇਮ ਜਾਗਿਆ ਤੇ ਆਣ ਕੇ ਗਿਆਨ ਦਾ ਕੋਰੜਾ ਸਾੜ ਕਰਕੇ ਵੱਜਾ (ਭਾਵ ਅਸਲੇ ਦੀ ਸੂਝ ਆਈ) ਹੁਣ ਇਸ ਅਵਸਥਾ ਵਿਚ ਜਦ ਗੁਰੂ ਨਾਲ ਤੌਕਿਆ ਤਾਂ ਮਾਇਆ ਨਾਲ ਘੋਲ ਹੋਣ ਲਗਾ (ਭਾਵ, ਮਾਇਆ ਅਸਰ ਪਾਉਂਦੀ ਹੈ ਤੇ ਗਿਆਨ ਦੇ ਉਜਾਲੇ ਵਿਚ ਝੂਠੀ ਪਰਤੀਤ ਦੇਣ ਲਗੀ) ਮਨ ਦਾ ਸਾਰਾ ਟੱਬਰ ਭੱਜ ਗਿਆ ਭਾਵ, ਮਨ ਦੀ ਪਾਤਸ਼ਾਹੀ ਖਤਮ ਹੋ ਗਈ ਐਸਾ ਗਿਆਨ ਦਾ ਗੋਲਾ ਚਲਿਆ ਜਦੋਂ ਭਰਮ ਰੂਪੀ ਦਰਵਾਜ਼ਾ ਟੁੱਟ ਗਿਆ ਰਾਜਾ ਸਾਹਿਬ ਕਬਨ ਕਰਦੇ ਹਨ ਤਾਂ ਭਰਮ ਦਾ ਅੰਧੇਰਾ ਦੂਰ ਹੋ ਕੇ ਸੱਚਾ ਰਾਜ ਪ੍ਰਾਪਤ ਹੋਇਆ । ੧੩ ॥

ਸੁਆਦ ਸਬਰ ਦੀ ਸਿਫਤ ਸਹੀ ਸਾਰੀ
 ਪਰੁ ਵਿਚ ਇਹੁ ਕਿਸੇ ਦਰਵੇਸ਼ ਹੁੰਦੀ ।
 ਰੂਹ ਹਿਲਦੀ ਨਹੀਂ ਹਲਾਇ ਜ਼ਰਾ
 ਖੱਚਤ ਵਿਚ ਗਿਆਨ ਸ਼ਰੇਸ਼ ਹੁੰਦੀ ।
 ਜੱਤ ਸੱਤ ਸੰਤੋਖ ਦੇ ਵਿਚ ਪੂਰਨ
 ਏਹੋ ਆਰਠਾਂ ਕਾਰ ਹਮੇਸ਼ ਹੁੰਦੀ
 ਮੌਜ ਦਿਲ ਤੂੰ ਜਾਨ ਲੈ ਸਹੀ ਸਾਦਿਕ
 ਨਹੀਂ ਬੰਦਗੀ ਵਿਚ ਕਲੇਸ਼ ਹੁੰਦੀ ।੧੪॥

ਪਦ ਅਰਥ :—ਜਤ ਸੱਤ ਸੰਤੋਖ—ਦੈਵੀ ਗੁਣ । ਸਾਦਿਕ—ਰੱਬ ਦੇ ਪਿਆਰੇ, ਸਿਦਕ ਵਾਲੇ । ਕਲੇਸ਼—ਝਗੜਾ ਝਾਂਜਾ ।

ਅਰਥ :—ਸੁਆਦ ਅੱਖਰ ਦੁਆਰਾ ਉਪਦੇਸ਼ ਕਰਦੇ ਹਨ ਕਿ ਸਬਰ ਦੀ ਸਿਫਤ ਠੀਕ ਸਿਫਤ ਹੈ (ਸਾਬਤ ਬੰਦਾ ਉੱਚਾ ਹੈ) ਪਰ ਇਹ ਸਿਫਤ ਕਿਸੇ ਵਿਰਲੇ ਫਕੀਰ ਵਿਚ ਹੁੰਦੀ ਹੈ । ਜਿਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਸਰੇਸ਼ ਲੱਕੜੀ ਨੂੰ ਚਿਮੜ ਜਾਂਦੀ ਹੈ ਉਨ੍ਹਾਂ ਸਾਬਰਾਂ ਦੀ ਰੂਹ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਗਿਆਨ ਵਿਚ ਪਰਖੋਂ ਹੁੰਦੀ ਹੈ ਕਿ ਹਿਲਦੀ ਨਹੀਂ ਲੰਗੋਟ ਦੇ ਜਤੀ ਤੇ ਸੰਤੋਖੀ ਇਤਆਦਿਕ ਸੁਭ ਗੁਣ ਉਨ੍ਹਾਂ ਵਿਚ ਪੂਰਨ ਹੁੰਦੇ ਹਨ ਹੇ ਰੱਬ ਦੇ ਸਿਦਕ ਵਾਲੇ ਸਚੇ ਆਸ਼ਕ ਰਾਜਾ ਸਾਹਿਬ ਕਥਨ ਕਰਦੇ ਹਨ ਕਿ ਜੇ (ਮਨ ਵਿਚ) ਕਲੇਸ਼ ਹੋਵੇ ਤਾਂ ਬੰਦਗੀ ਨਹੀਂ ਹੋ ਸਕਦੀ ।੧੪॥

ਜੁਆਦ ਜਬਰ ਤਕਸੀਸ ਨਾਂ ਜੋੜ ਬਾਕੀ
 ਜਿਥੇ ਲਗੀ ਹੈ ਸੁੰਨ ਸਮਾਧ ਬੇਲੀ ।
 ਨਹੀਂ ਇਸਤ੍ਰੀ ਪੁਰਸ਼ ਦਾ ਭਾਗ ਰਹਿੰਦਾ
 ਮਿਟ ਜਾਵਦੀ ਕੁਲ ਉਪਾਧ ਬੇਲੀ ।
 ਨਹੀਂ ਹਮ ਤੇ ਤੁਮ ਜਹ ਮੂਲ ਕੋਈ
 ਓਥੇ ਦਸ ਕੀ ਹੋਰੁ ਬਿਆਧ ਬੇਲੀ ।
 ਮੌਜ ਦਿਲ ਯਕੀਨ ਦੇ ਨਾਲ ਜਾਣੀ
 ਨਿਰਾਕਾਰ ਦੀ ਸਾਰ ਮੇਂ ਸਾਧ ਬੇਲੀ ।੧੫॥

ਪਦ ਅਰਥ :—ਜਰਬ, ਤਕਸੀਮ—ਹਿਸਾਬੀ । ਗਿਣਤੀਆਂ । ਸੁਨ ਸਮਾਧ—ਉਹ ਸਮਾਧ ਜਿਸ ਵਿਚ ਸੰਕਲਪ ਨਾ ਫੁਰਨ । ਭਾਸ਼—ਵਿਤਕਰਾ । ਉਪਾਧ—ਝੱਗੜਾ । ਬਿਆਧ—ਰੋਗ । ਨਿਰਾਕਾਰ—ਆਕਾਰ ਰਹਿਤ ਬ੍ਰਹਮ ।

ਅਰਥ :—ਜੁਆਦ ਅਖਰ ਰਾਹੀਂ ਉਪਦੇਸ਼ ਕਰਦੇ ਹਨ ਕਿ ਉਸ ਅਵਸਥਾ ਵਿਚ ਅਪੱੜ ਕੇ ਜਿਥੇ ਸੰਕਲਪ ਦਾ ਫੁਰਨਾ ਨਹੀਂ ਉਹ ਜਰਬ, ਤਕਸੀਮ ਜਮ੍ਹਾਂ ਖ਼ਰਚ ਦਾ ਕੀ ਕਹਿਣਾ (ਭਾਵ ਲੇਖ ਤੋਂ ਅਲੇਖ) ਸਾਰੀਆਂ ਉਪਾਧੀਆਂ ਖ਼ਤਮ ਹੋ ਜਾਂਦੀਆਂ ਹਨ ਇਸਤ੍ਰੀ ਪੁਰਸ਼ ਦਾ ਭਿੰਨ ਭੇਦ

ਖਤਮ ਹੋ ਜਾਂਦਾ ਹੈ । ਜਿਥੇ ਇਕ ਬ੍ਰਹਮ ਦਾ ਹੀ ਆਭਾਸ ਹੈ ਉਥੇ ਹਮ ਤੁਮ ਦੀ ਕੋਈ ਕਹਾਣੀ ਨਹੀਂ ਆਕਾਰ ਰਹਿਤ ਬ੍ਰਹਮ ਦੀ ਸਾਰ ਸਾਧ ਜਾਣਦਾ ਹੈ ਰਾਜਾ ਸਾਹਿਬ ਕਥਨ ਕਰਦੇ ਹਨ ਇਸ ਬਾਤ ਨੂੰ ਨਿਸ਼ਚੇ ਕਰਕੇ ਸਮਝੋ ॥੧੫॥

ਤੋਇ ਤਾਬਲਾਂ ਲਈ ਤਲੀਮ ਐਸੀ

ਜਿਸ ਵਿਚ ਨ ਰਹੇ ਫਸਾਬ ਕੋਈ ।

ਨਹੀਂ ਆਵਣਾ ਜਾਵਣਾ ਰਹੇ ਬਾਕੀ

ਐਸੀ ਬੰਨ੍ਹ ਕੇ ਬੈਠ ਬੁਨਿਆਦ ਕੋਈ ।

ਸੱਚੇ ਨਾਮ ਦੇ ਵਿਚ ਸਮਾਂਵਦਾ ਜਾਂ

ਨਹੀਂ ਬਸਦਾ ਨਹੀਂ ਬਰਬਾਦ ਕੋਈ ।

ਮੌਜ ਦਿਲ ਹੋਹ ਅਮਰ ਅਫਰ ਹੋ ਕੇ

ਕਦੇ ਅੰਤ ਨਾ ਨਹੀਂ ਜ਼ਰ ਆਦ ਕੋਈ ॥੧੬॥

ਪਦ ਅਰਥ :—ਤਾਲਬਾਂ—ਖੋਜੀ । ਫਸਾਬ—ਪਕੜ, ਬੰਧਨ । ਅਮਰ—ਸਦਾ ਜੀਣਾ । ਅਫਰ—ਫੁਰਨੇ ਰਹਿਤ । ਆਦ—ਮੁਢ । ਅੰਤ—ਸਿਰਾ ।

ਅਰਥ :—ਤੋਇ ਅੱਖਰ ਦੁਆਰਾ ਉਪਦੇਸ਼ ਕਰਦੇ ਹਨ ਕਿ ਰੱਬ ਦੇ ਢੂੰਡਾਉਆਂ ਲਈ ਇਹੀ ਸਿਖਿਆ ਹੈ ਜਿਸ ਵਿਚ ਕੋਈ ਬੰਧਨ ਨਹੀਂ ਰਹਿ ਜਾਂਦਾ । ਐਸੇ ਮੂਲ ਕਾਰਨ ਬ੍ਰਹਮ ਦੀ ਪਕੜ ਕਰ ਲੈ ਜਿਥੇ ਆਉਣ ਜਾਣ ਦਾ ਝਗੜਾ ਹੀ ਖਤਮ ਹੋ ਜਾਂਦਾ ਹੈ । ਜਦੋਂ ਸੱਚੇ ਨਾਮ ਵਿਚ ਨਿਵਾਸ ਹੋ ਜਾਂਦਾ ਹੈ ਤਾਂ ਫੇਰ ਆਬਾਦੀ ਤੇ ਬਰਬਾਦੀ ਦਾ ਭਰਮ ਭੇਦ ਮੁੱਕ ਜਾਂਦਾ ਹੈ । ਫੁਰਨੇ ਰਹਿਤ ਹੋ ਕੇ ਅਮਰ ਪਦਵੀ ਦੀ ਪ੍ਰਾਪਤੀ ਹੁੰਦੀ ਹੈ । ਰਾਜਾ ਸਾਹਿਬ ਕਥਨ ਕਰਦੇ ਹਨ ਉਥੇ ਟਿਕਾਨਾ ਮਿਲਦਾ ਹੈ ਜੋ ਆਦ ਅੰਤ ਤੋਂ ਰਹਿਤ ਹੈ ॥੧੬॥

ਜੋਇ ਜੁਲਮ ਦੀ ਬਾਤ ਇਕ ਹੋਰ ਭਾਈ

ਪਿਆ ਮੂਲ ਤੇ ਬੱਧ ਬਿਆਜ ਇਸ ਨੂੰ ।

ਕਰੇ ਨੂਰ ਨੂੰ ਸਹੀ ਕਿਉਂ ਬੈਠ ਕਰਕੇ

ਨਹੀਂ ਮੁਕਦਾ ਖਾਕੀ ਦਾ ਕਾਜ ਇਸ ਨੂੰ ।

ਰਿਹਾ ਫਸ ਖਿਆਲ ਬਗਾਰ ਅੰਦਰ

ਕੈਸੇ ਮਿਲੇਗਾ ਨੂੰਰੀ ਦਾ ਤਾਜ ਇਸ ਨੂੰ ।

ਮੌਜ ਦਿਲ ਹਕੀਕਤੀ ਹੱਕੂ ਮਿਲਿਆ

ਕਰ ਰਿਹਾ ਖਰਾਬ ਇਹ ਪਾਜ ਇਸ ਨੂੰ ॥੧੭॥

ਪਦ ਅਰਥ :—ਮੂਲ—ਅਸਲ ਪੁੰਜੀ । ਵਿਆਜ—ਸੂਦ (ਭਾਵ ਮੂਲ ਤੋਂ ਵਿਆਜ ਪਿਆਰਾ) ਆਪਣਾ ਟੱਬਰ, ਮੂਲ ਅਗੇ ਪੋਤੇ, ਪੋਤੀਆਂ, ਦੋਹਿਤੇ ਦੋਹਤੀਆਂ, ਵਿਆਜ) ਨੂਰ ਰੱਬ । ਖਾਕੀ—ਸੰਸਾਰ ਦਿਸ ਰਿਹਾ । ਬਗਾਰ—ਬਿਨਾਂ ਮਜ਼ਦੂਰੀ ਭਾਰ ਢੇਣਾ । ਹਕੀਕਤੀ ਹੱਕ—ਸੱਚਾ ਰੱਬ । ਪਾਜ—ਦਿਖਾਵਾ ।

ਅਰਥ :—ਜੇਦੇ ਅੱਖਰ ਦੁਆਰਾ ਉਪਦੇਸ਼ ਕਰਦੇ ਹਨ ਕਿ ਹਨੇਰ ਦੀ ਗੱਲ ਤਾਂ ਇਹ ਹੈ ਕਿ ਮੂਲ ਤੋਂ ਵਿਆਜ ਵਧ ਗਿਆ ਹੈ (ਭਾਵ, ਸੁਆਸਾਂ ਰੂਪੀ ਪੁੰਜੀ ਮੂਲ ਤਾਂ ਨਾਮ ਜਪਣ ਨੂੰ ਮਿਲੀ ਸੰਸਾਰ ਵਿਚ ਫਸਕੇ ਬੇਅਰਥ ਗੁਆ ਲਈ ਅਗੋਂ ਵਿਆਜ ਹੋਰ ਸਿਰ ਪੈ ਗਿਆ ਪਸਾਰੇ ਵਿਚ ਫਸਕੇ ਸੁਆਸ ਵਿਚੇ ਪੂਰੇ ਹੋ ਗਏ) ਥੋੜੇ ਜਿਹੇ ਗਿਣਤੀ ਦੇ ਸੁਆਸਾਂ ਵਿਚ ਇਸ ਦੇ ਦੁਨੀਆਂਦਾਰੀ ਦੇ ਕਾਰਜ ਹੀ ਨਹੀਂ ਮੁਕਦੇ ਤਾਂ ਫੇਰ ਬ੍ਰਹਮ ਦੀ ਬਿਚਾਰ ਕਿਸ ਸਮੇਂ ਬੈਠ ਕੇ ਕਰੇ। ਪਰਮ ਪਦ ਤੇ ਕਿਵੇਂ ਅਪੜ ਸਕਦਾ ਹੈ ਜਦ ਕਿ ਦੁਨੀਆਂ ਦੀ ਬਗਾਰ ਦੇ ਖਿਆਲ ਵਿਚ ਫਸਿਆ ਪਿਆ ਹੈ। ਇਹ ਤਾਂ ਖੁਦ ਖੁਦਾ ਹੀ ਸੀ ਰਾਜਾ ਸਾਹਿਬ ਕਥਨ ਕਰਦੇ ਹਨ ਪਰ ਦਿਸਦੇ ਜੱਗ ਨੇ ਇਸ ਨੂੰ ਭੁਲੇਖੇ ਵਿਚ ਪਾ ਦਿੱਤਾ ਹੈ। ੧੭॥

ਐਨ ਆਸ਼ਕਾਂ ਆਰਫਾਂ ਜਾਨਿਆ ਜੋ
ਕਿਹਾ ਜਾਂਦਾ ਨਾ ਪਾਰ ਉਰਾਰ ਓਹੋ ।
ਚਸ਼ਮਾਂ ਲੱਗੀਆਂ ਆਮਦੀ ਚੈਨ ਐਸੀ
ਨਹੀਂ ਮਿਲਦੀ ਵਿਚ ਬਜ਼ਾਰ ਓਹੋ ।
ਅਕਲ ਸ਼ਰਮ ਸੇ ਪਰੇ ਪਰੇਮ ਨਗਰ
ਜਹਾਂ ਬੱਜਦੀ ਨਾਮ ਦੀ ਤਾਰ ਓਹੋ ।
ਮੌਜ ਦਿਲ ਇਹ ਮੁਰਸ਼ਦੋਂ ਗਹੁ ਮਿਲਦਾ ।
ਸਿਰ ਸੌਪ ਕੇ ਬਨਜ ਬਪਾਰ ਓਹੋ ॥੧੮॥

ਪਦ ਅਰਥ :—ਪਾਰ—ਪਾਰ ਦਾ ਪਾਸਾ । ਉਰਾਰ—ਉਰੇ ਦਾ ਪਾਸਾ । ਚਸ਼ਮਾਂ—ਅੱਖੀਆਂ । ਮੁਰਸ਼ਦ—ਗੁਰੂ । ਸੌਪ—ਭੋਟ ਕਰਨਾ । ਬਨਜ—ਸੋਦਾ ਕਰਨਾ ।

ਅਰਥ :—ਐਨ ਅੱਖਰ ਰਾਹੀਂ ਉਪਦੇਸ਼ ਕਰਦੇ ਹਨ ਕਿ ਰੱਬੀ ਲੋਕਾਂ ਨੇ ਜਿਸ ਨਿਰੇਕਾਰ ਦਾ ਪਰਾਵਾਰ ਨਹੀਂ ਹੈ ਉਸ ਨੂੰ ਜਾਣਿਆ ਹੈ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਮਹਾਂਪੁਰਸ਼ਾਂ ਦੀ ਨਜ਼ਰ ਹਰ ਵੇਲੇ ਉਥੇ ਹੀ ਲੱਗੀ ਰਹਿੰਦੀ ਹੈ। ਉਹ ਚੀਜ਼ ਕਿਸੇ ਬਜ਼ਾਰ ਵਿਚ ਨਹੀਂ ਵਿਕਦੀ ਜੇ ਐਸਾ ਹੋਵੇ ਤਾਂ ਸਭ ਕੋਈ ਖਰੀਦ ਕਰ ਸਕਦਾ ਹੈ। ਉਸਦੀ ਸ਼ਕਲ ਅਕਲ ਤੋਂ ਪਰੇ ਹੈ (ਭਾਵ ਅਕਲ ਤੇ ਖੰਭ ਉਥੇ ਝੜ ਜਾਂਦੇ ਹਨ) ਜਿਥੇ ਪਰੇਮ ਨਗਰ ਦਾ ਡੇਰਾ ਹੈ। ਉਥੇ ਪਰੇਮ ਦੀ ਤਾਰ ਹਰ ਵੇਲੇ ਹਰ ਸਮੇਂ ਵੱਜਦੀ ਰਹਿੰਦੀ ਹੈ। ਪਰੇਮ ਦਾ ਰਸਤਾ ਪੂਰੇ ਗੁਰੂ ਤੋਂ ਪ੍ਰਾਪਤ ਹੁੰਦਾ ਹੈ ਰਾਜਾ ਸਾਹਿਬ ਬਿਆਨ ਕਰਦੇ ਹਨ ਕਿ ਸਿਰ ਦੀ ਭੋਟ ਮੂਲ ਦੇ ਕੇ ਇਸ ਸੋਦੇ ਨੂੰ ਖਰੀਦਣਾ ਕਰੋ। ੧੮॥

ਭਾਵ :—

ਜੇ ਤਉ ਪਰੇਮ ਖੇਲਨ ਕਾ ਚਾਉ । ਸਿਰ ਧਰ ਤਲੀ ਗਲੀ ਮੋਰੀ ਆਉ ।
ਇਤ ਮਾਰਗ ਪੈਰ ਧਰੀਜੇ ਸਿਰ ਦੀਜੇ ਕਾਣ ਨਾ ਕੀਜੇ ।
ਗੈਨ ਗਰਜ ਤੇ ਗੰਮ ਦੀ ਫੈਂਕ ਗਠੜੀ
ਬਣ ਰਹੁ ਨਾ ਭਾਰ ਬਰਦਾਰ ਬੇਲੀ ।

ਵਿਚ ਭਰੇ ਭੰਡਾਰ ਬਕੀਮਤੀ ਹੈਂ
 ਲਵੇਂ ਸਾਰ ਜੇ ਹੋਏਂ ਸਰਦਾਰ ਬੇਲੀ ।
 ਪੁਜੇ ਵਾਹ ਨਾ ਕਾਲ ਜੰਜਾਲ ਸੰਦੀ
 ਹੋਏ ਜੀਵਦਾ ਦਿਲੋਂ ਮੁਰਦਾਰ ਬੇਲੀ ।
 ਮੌਜ ਦਿਲ ਦਾ ਖੌਫ ਜਾਇ ਰੱਤੀ
 ਚੜ੍ਹ ਗਿਆ ਮਨਸੂਰ ਹੈ ਦਾਰ ਬੇਲੀ ।੧੯॥

ਪਦ ਅਰਥ :—ਗਰਜ਼—ਸੁਆਰਥ । ਗੰਮ—ਫਿਕਰ । ਭਾਰ ਬਰਦਾਰ—ਭਾਰ ਢੋਣ ਵਾਲਾ ਗਧਾ । ਬਕੀਮਤੀ—ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਦਾ ਮੁਲ ਨਹੀਂ ਪੈ ਸਕਦਾ (ਮੌਤ ਵਿਚ ਰਤਨ ਜਵਾਹਰ ਮਾਣਕ ਜੇ ਇਕ ਗੁਰ ਕੀ ਸਿਖ ਸੁਣੀ) ਸਾਰ—ਪਤਾ, ਖਬਰ । ਸਰਦਾਰ—ਸ਼੍ਰੋਮਣੀ । ਵਾਹ—ਜ਼ੋਰ । ਕਾਲ—ਮੌਤ । ਖੌਫ—ਡਰ । ਜਾਇ—ਜਗਾ । ਦਾਰ—ਸੂਲੀ ।

ਅਰਥ :—ਗੈਨ ਅੱਖਰ ਦੁਆਰਾ ਉਪਦੇਸ਼ ਕਰਦੇ ਹਨ ਕਿ ਫਿਕਰਾਂ ਤੇ ਗਰਜ਼ਾਂ ਦੀ ਗੰਢ ਸਿੱਟ ਦੇ ਐਵੇਂ ਭਾਰ ਢੋਣ ਵਾਲਾ ਨ ਬਣਿਆ ਰਹੁ । ਇਸ ਦੇਹੀ ਅੰਦਰ ਵੱਡ ਮੁੱਲੇ ਪਦਾਰਥ ਰਖੇ ਹੋਏ ਹਨ ਜੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਸੋਝੀ ਲਵੇਂ ਤਾਂ ਸਰਬ ਸ਼੍ਰੋਮਣੀ ਬਣ ਸਕਦਾ ਹੈ। ਉਥੇ ਕਾਲ ਭਗਵਾਨ (ਭਾਵ, ਮੌਤ) ਦਾ ਜ਼ੋਰ ਨਹੀਂ ਚਲ ਸਕਦਾ ਪਰ ਜੀਦੇ ਹੀ ਜਾਣ ਤੋਂ ਹੱਥ ਧੋਣੇ ਪੈਂਦੇ ਹਨ ਉਥੇ ਡਰ ਤੇ ਖਤਰੇ ਨੂੰ ਕੋਈ ਥਾਂ ਨਹੀਂ ਰਾਜਾ ਸਾਹਿਬ ਕਬਨ ਕਰਦੇ ਹਨ ਕੀ ਮਨਸੂਰ ਨੇ ਖਿੜੇ ਮਥੇ ਸੂਲੀ ਤੇ ਚੜ੍ਹਨਾ ਪਰਵਾਨ ਕੀਤਾ। ੧੯॥

ਭਾਵ :—

ਵਾਂਝੂ ਬਾਹ ਮਨਸੂਰ ਇਸ਼ਕ ਵਿਚ ਹਰਗਿਜ਼ ਪੈਰ ਨਾ ਮੀਰ ਤੂੰ।
 ਇਸ ਰਸਤੇ ਦੇ ਪਾਂਧੀ ਵੇਖੇ ਸੂਲੀ ਤੇ ਅਸਵਾਰਾ ਏ।
 ਬੇ ਅਦਬ ਪਾਰਾ ਮਨੋਹ ਮਨਸੂਰ ਵੱਸ ਦਰਗਾ ਹੇ ਇਸ਼ਕ।
 ਰਾਹ ਰਵੇ ਈਂ ਰਾਹ ਰਾ ਅਵੱਲ ਕਦਮ ਬਰਦਾਰ ਹਸਤ।
 ਫੇ ਫੈਹਮ ਦੇ ਨਾਲ ਇਹ ਖੂਬ ਸਮਝੀਂ
 ਜੇਹੜਾ ਅਬ ਸੁਵਾਲ ਜਵਾਬ ਹੁੰਦਾ।
 ਸੂਲੀ ਚਾੜ੍ਹ ਦਿਤਾ ਵੱਲੀ ਜਿਸ ਵੇਲੇ
 ਕਿਉਂ ਨਹੀਂ ਸੀ ਓਸ ਅਜਾਬ ਹੁੰਦਾ।
 ਕਰਦਾਂ ਗਡੀਆਂ ਤੇ ਤੀਰੀਂ ਛੇਦ ਕਰਦੇ
 ਕਿਆ ਕਿਆ ਇਹ ਓਸਦੇ ਬਾਬ ਹੁੰਦਾ।
 ਮੌਜ ਦਿਲ ਸੁਣਾਇ ਕੇ ਹਾਲ ਸਾਰਾ
 ਫੇਰ ਸੁਖਨ ਦਾ ਕਰਨ ਸਵਾਬ ਹੁੰਦਾ। ੨੦॥

ਪਦ ਅਰਥ :— ਫੈਹਮ—ਸਮਝ। ਅਜਾਬ—ਦੁੱਖ। ਕਰਦਾਂ—ਛੁਰੀਆਂ। ਬਾਬ—ਹਾਲ।

ਸੁਖਨ—ਗਲ। ਸਵਾਬ—ਪੁੰਨ।

ਅਰਥ :—ਫੇ ਅੱਖਰ ਦੁਆਰਾ ਉਪਦੇਸ਼ ਕਰਦੇ ਹਨ ਕਿ ਅਗੇ ਹੁਣ ਜਿਹੜਾ ਸਵਾਲ ਜਵਾਬ ਹੁੰਦਾ ਹੈ ਇਸ ਨੂੰ ਗੁਹ ਨਾਲ ਸਮਝਣ ਦਾ ਯਤਨ ਕਰੋ। ਜਿਸ ਵੇਲੇ ਵਲੀ ਨੂੰ ਸੂਲੀ ਚਾੜ੍ਹ ਦਿੱਤਾ ਉਸ ਵੇਲੇ ਉਸ ਨੂੰ ਦੁਖ ਕਿਉਂ ਨਹੀਂ ਹੋਇਆ ? ਛੁਰੀਆਂ ਵਜੀਆਂ ਤੇ ਤੀਰਾਂ ਨਾਲ ਸਰੀਰ ਵਿੰਨ੍ਹ ਦਿੱਤਾ ਗਿਆ ਤੇ ਹੋਰ ਕੀ ਕੀ ਦਸਾਂ ਜੋ ਆਸ਼ਕਾਂ ਨਾਲ ਬੀਤੀ। ਇਹ ਹਾਲ ਅਗੇ ਸੁਣਾਉਂਦੇ ਹਾਂ ਰਾਜਾ ਸਾਹਿਬ ਕਥਨ ਕਰਦੇ ਹਨ ਇਹ ਬਚਨ ਕਹਿਣ ਦਾ ਸੁਆਦ ਤਾਹੀਓ ਹੈ। ੨੦॥

ਕਾਫ ਕੋਲ ਇਹ ਬਹੁਤ ਬਾਰੀਕ ਜਿਹਾ

ਕਦਰ ਇਸ ਦੀ ਪਾਵਣੀ ਦੂਰ ਬੇਲ ॥

ਅਦਲ ਸੱਚ ਤੇ ਝੂਠ ਦਾ ਦੇ ਲੱਜਤ

ਪਹਿਲੇ ਆਪਣੀ ਕੱਢ ਕਸੂਰ ਬੇਲੀ।

ਖਾਕੀ ਜਿਸਮ ਸੇ ਬੇ ਅਮੈਦ ਹੋ ਕੇ

ਲੱਗ ਰੇਹ ਜਾਂ ਰੁਪ ਵਿਚ ਨੂਰ ਬੇਲੀ।

ਮੌਜ ਦਿਲ ਇਉਂ ਮਰਤਬੇ ਸਚ ਵਾਲੇ

ਨਹੀਂ ਮੰਨਦਾ ਦਰਦ ਜ਼ਰੂਰ ਬੇਲੀ। ੨੧॥

ਪਦ ਅਰਥ :— ਕੋਲ—ਬਚਨ। ਬਾਰੀਕ—ਔਖਾ। ਅਦਲ—ਇਨਸਾਫ। ਲੱਜਤ—ਸੁਆਦ। ਖਾਕੀ—ਮਿੱਟੀ ਤੋਂ ਬਣੀ ਦੇਹ। ਨੂਰ—ਨੂਰੀ। ਮਰਤਬੇ—ਦਰਜੇ।

ਅਰਥ :—ਕਾਫ ਦੁਆਰਾ ਉਪਦੇਸ਼ ਕਰਦੇ ਹਨ ਕਿ ਇਹ ਬਚਨ ਬੜਾ ਬਾਰੀਕ ਹੈ ਇਸ ਦੀ ਕਦਰ ਪਾਉਣੀ ਬੜੀ ਦੂਰ ਹੈ। ਝੂਠ ਅਤੇ ਸੱਚ ਦੇ ਨਿਰਨੇ ਦਾ ਸੁਆਦ ਤਦ ਆਉ ਜਦੋਂ ਆਪਣੇ ਵਿਚੋਂ ਕਸੂਰ ਕੱਢ ਦੇਈਏ। ਜਦੋਂ ਮਿੱਟੀ ਦੀ ਦੇਹ ਤੋਂ ਬੇ ਅਮੈਦ ਹੋ ਜਾਈਏ (ਭਾਵ, ਇਹ ਦੇ ਦੁੱਖ ਸੁੱਖ ਤੋਂ ਉਚੇ ਹੋਈਏ) ਤਾਂ ਸੁਰਤ ਰੂਹ ਦੇ ਗਿਆਨ ਵਿਚ ਜੁੜ ਜਾਵੇ। ਜੇ ਰੱਬ ਦਾ ਪਿਆਰਾ ਅਵਸਥਾ ਤੇ ਪੁੱਜ ਗਿਆ ਹੈ। (ਭਾਵ ਦੇਹ ਦੇ ਦੁਖੀ ਕਰਕੇ ਦੁਖੀ ਨਹੀਂ ਮੰਨਦਾ) ਰਾਜਾ ਸਾਹਿਬ ਬਿਆਨ ਕਰਦੇ ਹਨ ਉਸ ਨੂੰ ਚਾਹੇ ਟੁਕੜੇ ਟੁਕੜੇ ਕਰ ਦਿਓ ਕਦੇ ਦਰਦ ਨਹੀਂ ਮੰਨਦਾ। ੨੧॥

ਕਾਫ ਕਰਮ ਕਰੋੜ ਨਾ ਪਹੁੰਚ ਸਕੇ

ਕਰੀਂ ਸਮਝ ਕੇ ਪਰਨ ਅਪਰੋਖ ਐਸਾ।

ਖਸਖਾਸ ਸਮਾਨ ਨਾਂ ਹੋਈ ਛਿੱਦ੍ਰ

ਨਿਰਾਕਾਰ ਨਿਰਵੈਰ ਨਿਰਦੋਖ ਐਸਾ।

ਮਿਟ ਜਾਣ ਸੰਕਲਪ ਵਿਕਲਪ ਸਾਰੇ

ਸੱਚ, ਝੂਠ ਨਾ ਰਹੇ ਸੰਤੋਖ ਐਸਾ।

ਮੌਜ ਦਿਲ ਨਾ ਗਿਆਨ ਅਗਿਆਨ ਉਥੇ

ਦਮ ਮਾਰਨ ਬਣੇ ਨਾ ਮੋਖ ਐਸਾ। ੨੨॥

ਪਦ ਅਰਥ :- ਕਰਮ—ਕਰਤੱਥ, ਕਿਰਿਆ ਕਰਮ। ਪਰਨ—ਪ੍ਰਤਿਗਿਆ। ਅਪਰੇਖ—ਪ੍ਰਗਟ। ਜਾਹਰ। ਛਿਦ੍—ਸੁਰਾਖ, ਮੋਰੀ। ਨਿਰਾਕਾਰ—ਆਕਾਰ ਤੋਂ ਬਿਨਾਂ। ਨਿਰਵੈਰ—ਵੈਰ ਤੋਂ ਬਿਨਾਂ। ਨਿਰਦੋਖ—ਦੋਖ ਰਹਿਤ। ਸਕੱਲਪ, ਵਿਕਲਪ—ਫੁਰਨੇ। ਸੰਤੋਖ—ਭੁੱਖਾਂ ਲਹਿ ਜਾਣੀਆਂ, ਰੱਜ ਆ ਜਾਣਾ। ਦਮ ਮਾਰਨ—ਦਾਹਵਾ ਕਰਨਾ। ਮੋਖ—ਮੁਕਤੀ ਦਾ ਦਰ।

ਅਰਥ :- ਕਾਫ ਅੱਖਰ ਦੁਆਰਾ ਉਪਦੇਸ਼ ਕਰਦੇ ਹਨ ਕਿ ਪੂਰਨ ਦਾ ਪ੍ਰਗਟ ਕਰਨ ਲਈ ਭਾਵੇਂ ਕਰੋੜਾਂ ਹੀ ਕਰਮ ਕੀਤੇ ਜਾਣ ਉਹ ਸਮਝ ਵਿਚ ਨਹੀਂ ਆ ਸਕਦਾ। ਅਕਾਰ ਰਹਿਤ, ਵੈਰ ਰਹਿਤ ਤੇ ਦੋਖ ਰਹਿਤ ਐਸਾ ਬਰੀਕ ਤੋਂ ਬਰੀਕ ਹੈ ਕਿ ਬਸਖਾਸ ਦੇ ਦਾਣੇ ਤੋਂ ਬੀ ਬਰੀਕ ਹੈ। ਜਦੋਂ ਸਾਰੇ ਸੰਕਲਪ ਖਤਮ ਹੋ ਜਾਣ ਸਾਰੇ ਸਤ ਹੀ ਪ੍ਰਤੀਤ ਹੁੰਦਾ ਹੈ ਐਸਾ ਮਨ ਨੂੰ ਸੰਤੋਖ ਆ ਜਾਦਾ ਹੈ ਕਿ ਝੂਠ ਦਾ ਨਿਸ਼ਾਨ ਨਹੀਂ ਰਹਿੰਦਾ ਮੁਕਦੀ ਦਾ ਪਦ ਐਡਾ ਬਰੀਕ ਹੈ ਰਾਜਾ ਸਾਹਿਬ ਬਿਆਨ ਕਰਦੇ ਹਨ ਕਿ ਉਥੇ ਦਮ ਮਾਰਨ ਦੀ ਥਾਂ ਨਹੀਂ। ੨੨॥

ਲਾਮ ਲਾਹਿਕੇ ਦਿਲੋਂ ਭਰਾਂਤ ਅਵੱਲ

ਫੇਰ ਜਾਏਂ ਜੇ ਆਰਟਾਂ ਵੱਲਿ ਬੇਲੀ।

ਕਰੋਂ ਆਸ ਨਿਰਾਸ ਦੇ ਪਾਵਣੇ ਦੀ

ਰੰਦੁ ਬਹੋਂ ਮਕਸੂਦ ਦਾ ਮੱਲ ਬੇਲੀ

ਸਮਾਂ ਪਾਇਕੇ ਅਕਸ ਮਿਲ ਜਾਏ ਆਪੇ

ਰਿਦੇ ਰਾਮ, ਜੇ ਰਹੋਂ ਅਚੱਲ ਬੇਲੀ।

ਮੌਜ ਦਿਲ ਇਹ ਸੁਹਬਤੋਂ ਫੈਜ਼ ਹੁੰਦਾ

ਝੂਠੀ ਜਾਣ ਨਦਾਨ ਨ ਗਲ ਬੇਲੀ। ੨੩॥

ਪਦ ਅਰਥ :- ਭਰਾਂਤ—ਭੁਲੇਖਾ। ਅਵੱਲ—ਪਹਿਲਾਂ। ਰੰਦੁ—ਰਸਤਾ। ਮਕਸੂਦ—ਆਸ਼ਾ, ਮਕਸਦ। ਅਕੱਸ—ਰੋਸ਼ਨੀ, ਗਿਆਨ। ਅਚੱਲ—ਪੱਕਾ। ਸੁਹਬਤੋਂ—ਸੰਗਤ। ਫੈਜ਼—ਪ੍ਰਾਪਤੀ।

ਅਰਥ :- ਲਾਮ ਅੱਖਲ ਦੁਆਰਾ ਉਪਦੇਸ਼ ਕਰਦੇ ਹਨ ਕਿ ਮਨ ਦਾ ਭੁਲੇਖਾ ਕੱਢ ਕੇ ਆਰਫਾਂ ਦੀ ਸੰਗਤ ਕਰ। ਜੇ ਨਿਰਾਸ ਅਵਸਥਾ ਦੇ ਪਾਵਣੇ ਦੀ ਇੱਛਾ ਹੈ ਤਾਂ ਪੱਕੇ ਇਰਾਦੇ ਨਾਲ ਆਰਫਾਂ ਦੀ ਸੰਗਤ ਦਾ ਰਸਤਾ ਫੜ ਲੈ। ਜੇਕਰ ਤੂੰ ਆਪਣੇ ਇਰਾਦੇ ਦਾ ਪੱਕਾ ਹੈ ਤਾਂ ਜੋ ਰਾਮ ਤੇਰੇ ਹਿਰਦੇ ਵਿਚ ਹੀ ਹੈ ਸਮਾਂ ਪਾ ਕੇ ਆਪੇ ਹੀ ਉਸ ਦਾ ਖੁਕਾਸ ਅੰਦਰ ਹੋ ਆਵੇਗਾ। ਇਹ ਗੱਲ ਨਿਸ਼ਚੇ ਕਰਕੇ ਸੱਚ ਜਾਣੋ ਰਾਜਾ ਸਾਹਿਬ ਕਥਨ ਕਰਦੇ ਹਨ ਕਿ ਆਰਫਾਂ ਲੋਕਾਂ ਦੀ ਸੰਗਤ ਤੋਂ ਹੀ ਰੂਹ ਦੇ ਖਜ਼ਾਨੇ ਦੀ ਪ੍ਰਾਪਤੀ ਹੁੰਦੀ ਹੈ। ੨੩॥

ਮੀਮ ਮੰਨਦਾ ਨਹੀਂ ਉਹ ਸੱਚ ਰੱਤੀ

ਰਹਿੰਦੀ ਰੋਜ ਕੁਸੰਗ ਦੀ ਲਾਗ ਜਿਸ ਨੂੰ।

ਖਸਲਤ ਹੰਸ ਦੀ ਨਹੀਂ ਹੈਵਾਨ ਜਾਣੈ

ਨੂੰਗੇ ਮਾਰਦੇ ਦਿਸ ਦੇ ਕਾਗ ਜਿਸ ਨੂੰ।

ਕਹੇ ਕੁਲ ਬਰਬਾਸ ਇਹ ਗਾਉਣ ਪੱਕਾ
 ਪਰਖਨ ਆਉਣ ਨਾ ਰੰਗ ਦੇ ਰਾਗ ਜਿਸ ਨੂੰ।
 ਮੌਜ ਦਿਲ ਹੈ ਤਿਸਦਾ ਮਗਜ਼ ਗੰਦਾ
 ਨਹੀਂ ਲਪਟ ਗੁਲਾਬ ਦੇ ਬਾਗ ਜਿਸ ਨੂੰ। ੨੪ ॥

ਪਦ ਅਰਥ :— ਖਸਲਤ—ਸੁਭਾ। ਹੰਸ—ਸੰਤ ਜਨ ਜੋ ਨਾਮ ਰੂਪੀ ਮੋਤੀਆਂ ਦਾ ਚੋਗਾ ਚੁਗਦੇ ਹਨ। ਹੈਵਾਨ—ਪਸ਼ੂ। ਗਾਉਣ ਪੱਕਾ—ਪੱਕੇ ਰਾਗ ਗਾਉਣਾ। ਲਪਟ—ਸੁਗੰਧੀ।

ਅਰਥ :—ਮੀਮ ਅੱਖਰ ਦੁਆਰਾ ਉਪਦੇਸ਼ ਕਰਦੇ ਹਨ ਕਿ ਜਿਸ ਨੂੰ ਕੁਸੰਗ ਦੀ ਲਾਗ ਹੈ ਉਹ ਰੱਬ ਨੂੰ ਇਕ ਢਕੋਸਲਾ ਹੀ ਦਸਦਾ ਹੈ (ਭਾਵ ਜਿਵੇਂ ਉਲੂ ਨੂੰ ਸੂਰਜ ਤਾਂ ਦਿਸਦਾ ਨਹੀਂ ਉਹ ਕਹਿੰਦਾ ਹੈ ਕਿ ਸੂਰਜ ਹੈ ਹੀ ਨਹੀਂ) ਜੇ ਵਿਸ਼ਾ ਵਿਕਾਰਾਂ ਰੂਪ ਗੰਦ ਨੂੰ ਕਾਗ ਬਿਰਤੀ ਕਰਤੇ ਨੂੰਗੇ ਮਾਰਦੇ ਹਨ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਹੰਸਾਂ (ਸੰਤਾਂ) ਦੀ ਖਸਲਤ ਦਾ ਕੀ ਗਿਆਨ ਹੋ ਸਕਦਾ ਹੈ। ਜਿਸ ਨੂੰ ਪੱਕੇ ਰਾਗਾਂ ਦੀ ਪਰਖ ਹੀ ਨਹੀਂ ਉਹ ਰਾਗ ਰੰਗ ਤੇ ਗਾਉਣ ਨੂੰ ਬਕਵਾਸ ਹੀ ਦੱਸਦਾ ਹੈ ਜਿਸ ਦਾ ਦਿਮਾਗ ਗੰਦਾ ਹੈ ਰਾਜਾ ਸਾਹਿਬ ਕਬਨ ਕਰਦੇ ਹਨ ਕਿ ਉਸ ਨੂੰ ਫੁੱਲਾਂ ਦੀ ਫੁਲਵਾੜੀ ਵਿਚੋਂ ਗੁਲਾਬ ਦੀ ਖੁਸ਼ਬੋ ਕਿਵੇਂ ਆ ਸਕਦੀ ਹੈ। ੨੪ ॥

ਭਾਵ :—

“ਬੋਲੀ ਰਾਜ ਵਿਗਾੜਿਆ ਜਿਉਂ ਮੂਲੀ ਪਤਾ”

ਮੂਲੀ ਦੇ ਡਕਾਰ ਤੋਂ ਹੀ ਅਨੁਮਾਨ ਮੂਲੀ ਦਾ ਕਰ ਸਕੀਦਾ ਹੈ, ਇਸੇ ਤਰ੍ਹਾਂ ਆਸੂਰੀ ਸੰਪਦਾ ਦੇ ਵਰਤਾਉ ਤੋਂ ਮੂਰਖਾਂ ਦਾ ਅਨੁਮਾਨ ਹੋ ਸਕਦਾ ਹੈ, ਕਦਰ ਨਾ ਕਰਨ ਜੋਗਿਆਂ ਅੱਗੇ ਗੁਣ ਰੱਖ ਕੇ ਕੋਈ ਸੁਖ ਨਹੀਂ ਪਾ ਸਕਦਾ।

ਮੂਰਖ ਅਨੁ ਦੀ ਆਰਸੀ :—

ਅਨੁ ਅਗੇ ਆਰਸੀ ਨਾਈ ਧਰ ਨ ਵਧਾਈ ਪਾਵੈ।
 ਬੋਲੇ ਅਗੇ ਗਾਵੀਐ ਸੁੰਮਨ ਡੂਮ ਕਵਾਇ ਪੈਨਾਵੈ।
 ਪੁੱਛੇ ਮਸਲਤ ਗੁੰਗਿਆਂ ਵਿਗੜੈ ਕੰਮ ਜਬਾਵ ਨ ਆਵੈ।
 ਫੁਲਵਾੜੀ ਵੱੜ ਗੁਣਗੁਣਾ ਮਾਲੀ ਕੋ ਨ ਇਨਾਮ ਦਿਵਾਵੈ।
 ਲੂਲੇ ਨਾਲਿ ਵਿਵਾਹੀਐ ਵਿਗਲ ਮਿਲ ਕਾਮਣ ਗਲ ਲਾਵੈ।
 ਸਭਨਾਂ ਚਾਲ ਸੁਹਾਵਣੀ ਲੰਗੜ ਕਰੈ ਲਖਾਉ ਲੰਗਾਵੈ।
 ਲੁਕੈ ਨ ਮੂਰਖ ਆਪ ਲਖਾਵੈ। (ਡਾ: ਗੁਰ: ਵਾਰ ੩੨/੫)
 ਨੂਨ ਨੇਹ ਜੇ ਕਰੇਂ ਤਾਂ ਨਜਰ ਖੁਲੇ

ਹੋਇ ਰਿਹਾ ਹੈ ਕੁਲ ਸੁਮਾਰ ਅੰਦਰ।

ਸੱਤੇ ਦੀਪ ਨੋਂ ਖੰਡ ਤਰੈ ਲੋਕ ਵਿਚੇ

ਖਬਰ ਗੈਬ ਦੀ ਖਿਆਲ ਗੁਜਾਰ ਅੰਦਰ।

ਪੜਦਾ ਗਫਲਤੋਂ ਨਹੀਂ ਚੁੱਕਦਾ ਗਾਫਲ

ਖੋਇਆ ਜਤਲ ਬਗੈਰ ਦਿਲਦਾਰ ਅੰਦਰ।

ਮੌਜ ਦਿਲ ਤੂੰ ਸੀਨੇ ਨੂੰ ਸਾਫ ਕਰਕੇ

ਕਰੀਂ ਰੱਬ ਦਾ ਨਿੱਤ ਦੀਦਾਰ ਅੰਦਰ। ੨੫॥

ਪਦ ਅਰਥ :—ਨੇਹ—ਪਿਆਰ। ਸ਼ਮਾਰ—ਗਿਣਤੀ। ਸੱਤ ਦੀਪ—ਪ੍ਰਿਥਵੀ ਮੰਡਲ ਦੇ ਸੱਤ ਉਹਭਾਗ ਜੋ ਭਾਗਵਤ ਆਦਿ ਪੁਰਾਣਾਂ ਨੇ ਸੱਤ ਸਮੁੰਦਰਾਂ ਤੋਂ ਘਿਰੇ ਹੋਏ ਮਨੇ ਹਨ ਇਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਨਾਉਂ ਇਹ ਹਨ—ਜ਼ਬੂ, ਪਲਕ, ਸ਼ਾਲਮਲਿ, ਕੁਸ਼ ਕੋਚ, ਸ਼ਾਕ ਅਤੇ ਪੁਸ਼ਕਰ। ਨੌਂ ਖੰਡ—ਪ੍ਰਿਥਵੀ ਦੇ ਨੌਂ ਵਿਭਾਗ—ਭਰਤ, ਇਲਾਵਿਤ, ਕਿੰਪੁਰਸ਼, ਭਦ੍, ਕੇਤੁਮਾਲੁ, ਹਤਿ ਹਿਰਨਯ, ਰਮਯ ਅਤੇ ਕੁਸ਼ (ਨਵਾਂ ਖੰਡਾਂ ਵਿਚ ਜਾਣੀਐ (ਜਪ) ਤਰੈਲੋਕ—ਮਾਤ, ਆਕਾਸ਼, ਪਤਾਲ ਦਿਲਦਾਲ—ਪਿਆਰਾ ਪ੍ਰੀਤਮ।

ਅਰਥ :—ਨੂਨ ਅੱਖਰ ਦੁਆਰਾ ਉਪਦੇਸ਼ ਕਰਦੇ ਹਨ ਕਿ ਜੇ ਸੱਚਾ ਪਿਆਰ ਕਰੋ ਤਾਂ ਅੰਦਰ ਦੀ ਨਜ਼ਰ ਖੁਲ੍ਹੇ ਤਾਂ ਸਾਰੇ ਪਸਾਰੇ ਦਾ ਤੈਨੂੰ ਅੰਦਰ ਹੀ ਦੀਦਾਰ ਹੋਵੇ। ਸੱਤ ਦੀਪ, ਨੌਂ ਖੰਡ, ਤੇ ਤਿੰਨ ਲੋਕ ਦੀ ਅੰਦਰ ਆਤਮੇਂ ਬਿਰਤੀ ਕਰਨ ਨਾਲ ਇਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਸੈਰ ਹੁੰਦੀ ਹੈ। ਦਿਲਦਾਰ ਪਿਆਰਾ ਤਾਂ ਅੰਦਰੇ ਹੈ ਗਫਲਤ ਦਾ ਪੜਦਾ ਦੂਰ ਨਹੀਂ ਕਰਦਾ ਜਤਨ ਬਿਨਾਂ ਸਝੀ ਨਹੀਂ ਹੁੰਦੀ ਸੀਨੇ ਦੀ ਸਫਾਈ ਕਰਕੇ ਰਾਜਾ ਸਾਹਿਬ ਕਬਨ ਕਰਦੇ ਹਨ ਰੱਬ ਦਾ ਨਿੱਤ ਹੀ ਅੰਦਰ ਦੀਦਾਰ ਕਰ ਸਕਦਾ ਹੈ। ੨੫॥

ਭਾਵ :—ਨਾਮ ਮਨੁਖ ਦੇ ਅੰਦਰ ਹੀ ਵੱਸਦਾ ਹੈ, ਪਰ ਪਰਤੱਖ ਕਰਨ ਲਈ ਗੁਰ ਦੇ ਸ਼ਬਦ ਦੀ ਕਮਾਈ ਦੀ ਲੋੜ ਹੈ।

ਸੂਹੀ ਮਹਲਾ ੩ :—

ਕਾਇਆ ਅੰਦਰ ਸਭ ਕਿਛ ਵਸੈ ਖੰਡ ਮੰਡਲ ਪਤਾਲਾ।

ਕਾਇਆ ਅੰਦਰਿ ਜਗਜੀਵਨ ਦਾਤਾ ਵਸੈ ਸਭਨਾਂ ਕਰੇ ਪ੍ਰਤਿਪਾਲਾ।

ਕਾਇਆ ਕਾਮਣ ਸਦਾ ਸੁਹੇਲੀ ਗੁਰਮੁਖਿ ਨਾਮ ਸਮਾਨਾ।

ਵਾਉ ਵਾਸਤੇ ਏਸ ਨਗਾਹਿ ਹੋਣੇ

ਕਰ ਰਹੇ ਕੀ ਤਲਪੱਟ ਬੇਲੀ।

ਕੋਈ ਸਿਖ ਹਜ਼ਰਾਇਤਾਂ ਕਰੇ ਕਾਮਣ

ਕਈ ਕਰੇ ਨਜ਼ਮ ਦਾ ਰੱਟ ਬੇਲੀ।

ਗਏ ਉਲਝ ਅਨੇਕ ਅਫਸੋਸ ਆਲਮ

ਰਹੇ ਵਿਚ ਅਗਿਆਨ ਦੇ ਅੱਟ ਬੇਲੀ।

ਮੌਜ ਦਿਲ ਕਿਉਂ ਦਿਲਦਾ ਬਹਰ ਖੁਲੇ

ਸਹਿੰਦਾ ਨਹੀਂ ਜੇ ਸ਼ਬਦ ਦੀ ਸੱਟ ਬੇਲੀ। ੨੬॥

ਪਦ ਅਰਥ :—ਤਲਪੱਟ—ਯਤਨ। ਹਜ਼ਰਾਇਤਾਂ—ਜਿੰਨ ਭ੍ਰਤ ਆਦਿ ਨੂੰ ਹਾਜਰ ਕਰਨ ਦੀ

ਕਿਰਿਆ। ਕਾਮਣ—ਟੂਣੇ। ਨਜ਼ਮ—ਜੋਤਸ਼ ਵਿਦਿਆ। ਰੱਟ—ਮੁੜ ਮੁੜ ਪੜਨਾ। ਅੱਟ—ਅਟਕ ਗਏ। ਬਹਰ—ਕੜ ਪਾਟਨਾ। ਸ਼ਬਦ—ਉਪਦੇਸ਼।

ਅਰਥ :—ਵਾਉ ਅੱਖਰ ਦੁਆਰਾ ਉਪਦੇਸ਼ ਕਰਦੇ ਹਨ। ਜੈਸਾ ਕਿ ਕਈ ਭੂਤਾਂ ਪਰੇਤਾਂ ਨੂੰ ਹਾਜ਼ਰ ਕਰਨ ਦੀ ਕਿਰਿਆ ਕਰ ਰਿਹਾ ਹੈ ਕੋਈ ਟੂਣੇ ਆਦਿਕ ਕਰ ਰਹੇ ਹਨ ਕਈ ਜੋਤਸ਼ ਵਿਦਿਆ ਦੀ ਪੜਾਈ ਦੀ ਰੱਟ ਲਗਾ ਰਹੇ ਹਨ। ਬਹੁਤੇ ਲੋਕ ਇਸ ਝੂਠੇ ਸੰਸਾਰ ਵਿਚ ਫਸਕੇ ਦੁਖੀ ਹੋ ਰਹੇ ਹਨ ਤੇ ਅਗਿਆਨਤਾ ਵਿਚ ਫਸੇ ਹੋਏ ਹਨ। ਜਦੋਂ ਡੱਟ ਕੇ ਸ਼ਬਦ ਦੀ ਕਮਾਈ ਨਹੀਂ ਕਰਦਾ ਰਾਜਾ ਸਾਹਿਬ ਕਥਨ ਕਰਦੇ ਹਨ ਤਦੋਂ ਤਾਈਂ ਦਿਲ ਦਾ ਬਹਰ ਕਿਵੇਂ ਖੁਲੇ। ੨੬ ॥

ਹੇ ਹੋਵਦਾ ਹੱਜ ਜਮਾਨ ਉਸਨੂੰ

ਲੈਂਦਾ ਉਸ ਦੀ ਤਰਫ ਦਾ ਸਾਸ ਜੇਹੜਾ।

ਇਕ ਦੇਮ ਨਾ ਜਾਂਵਦਾ ਮੂਲ ਖਾਲੀ

ਕਰੇ ਨਾਮ ਦੇ ਵਿਚ ਨਿਵਾਸ ਜੇਹੜਾ।

ਕਰੁ ਆਸਰੇ ਵਿਚ ਅਨਾਦ ਨਿਸਚਾ

ਮਿਟ ਜਾਏ ਬਨੈਂਦ ਵਿਸ਼ਵਾਸ ਜੇਹੜਾ।

ਮੌਜ਼ ਦਿਲ ਨਾ ਲਗਦਾ ਦਾਗ ਉਸ ਨੂੰ

ਹੈਗਾ ਸੁੱਧ ਸਰੂਪ ਅਕਾਸ਼ ਜੇਹੜਾ। ੨੭ ॥

ਪਦ ਅਰਥ :—ਹੱਜ—ਜੋ ਮੁਸਲਮਾਨ ਮੱਕੇ ਜ਼ਿਆਰਤ ਕਰਨ ਜਾਂਦੇ ਹਨ ਉਹਨਾਂ ਨੂੰ ਹਾਜੀ ਕਹੀਦਾ ਹੈ। ਜਮਾਲ—ਦਰਸ਼ਨ। ਨਿਵਾਸ—ਟਿਕਾਣਾ। ਅਨਾਦ—ਜੋ ਆਦ ਰਹਿਤ ਹੈ, ਬ੍ਰਹਮ। ਬਨੈਂਦ—ਪਾਜ, ਝੂਠ। ਵਿਸ਼ਵਾਸ—ਨਿਸਚਾ। ਸੁੱਧ ਸਰੂਪ—ਆਪਾ, ਅਸਲਾ। ਅਕਾਸ਼—ਪੋਲਾੜ ਜੋ ਆਸੇਗ ਹੈ। ਜੈਸੇ ਘੜੇ ਦਾ ਅਕਾਸ਼—ਘਟਾਕਾਸ, ਘੜੇ ਤੇ ਕੋਠੇ ਦੀ ਉਪਾਧੀ ਕਰਕੇ ਨਾਮ ਜੁਦੇ ਜੁਦੇ ਹੋ ਗਏ ਹਨ ਇਕ ਆਕਾਸ਼ ਸਰਬ ਵਿਆਪੀ।

ਅਰਥ :—ਜੋ ਬੰਦਾ ਉਸ ਦੀ ਯਾਦ ਵਿਚ ਸੁਆਸ ਲੈਂਦਾ ਹੈ ਉਸ ਨੂੰ ਦਰਸ਼ਨ ਰੂਪੀ ਹੱਜ ਪ੍ਰਾਪਤ ਹੁੰਦਾ ਹੈ, (ਭਾਵ ਉਸ ਨੂੰ ਹੋਰ ਹੱਜ ਦੀ ਲੋੜ ਨਹੀਂ) ਜਿਹੜਾ ਨਾਮ ਵਿਚ ਨਿਵਾਸੀ ਹੈ ਉਸ ਦਾ ਇਕ ਦੇਮ ਭੀ ਬਿਰਖਾ ਨਹੀਂ ਜਾਂਦਾ (ਦੱਮ ਦੱਮ ਸਦਾ ਸਮਾਲਦਾ ਦੇਮ ਨ ਬਿਰਖਾ ਜਾਇ) ਸੰਸਾਰ ਦੀ ਬਨਾਵਟ ਤੋਂ ਉਸ ਦਾ ਨਿਸਚਾ ਚੁਕਿਆ ਜਾਂਦਾ ਹੈ ਜਿਸ ਦਾ ਇਕ ਆਦ ਰਹਿਣ ਵਾਹਿਗੁਰੂ ਤੇ ਵਿਸ਼ਵਾਸ ਬੰਝ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ਬ੍ਰਹਮ ਜੋ ਬੇਦਾਗ ਤੇ ਸੁੱਧ ਸਰੂਪ ਹੈ ਉਸ ਨੂੰ ਜਾਣੇ ਜੋ ਅਕਾਸ਼ ਦੀ ਨਿਆਈਂ ਨਿਰਲੇਪ ਹੈ। ੨੭ ॥

ਲਾਮ ਲੱਖਤਾ ਲਈਂ ਅਲਖ ਵਾਲੀ

ਗਾਲਬ ਪੈਨ ਨ ਤੁਧ ਨੇ ਆਨ ਬੇਲੀ।

ਜਿਤ ਕਾਮ ਕ੍ਰੋਧ ਤੇ ਲੋਭ ਮੋਹਿ ਕਰੀਂ

ਮਾਰ ਅਹੰਕਾਰ ਨੂੰ ਕਾਠ ਬੇਲੀ।

ਆਸ਼ਾ ਨਾਲ ਤ੍ਰਿਸ਼ਨਾ ਹੋਈ ਚਿੰਤਾ
ਇਨ੍ਹਾਂ ਮਾਰ ਗਿਆਨ ਦੇ ਕਾਠ ਬੋਲੀ।
ਮੌਜ ਦਿਲ ਖਤਾਬ ਨਦਾਨ ਤਾਂ
ਦਿਲੋਂ ਮਾਰਦਾ ਮੌਜ ਦੀ ਠਾਠ ਬੋਲੀ। ੨੮ ॥

ਪਦ ਅਰਥ :—ਲਖਤਾ—ਜਾਨਣਾ। ਅਲੱਖ—ਜੋ ਲਿਖਿਆ ਨਹੀਂ ਜਾਂਦਾ। ਗਾਲਬ—ਅਸਰ ਪਾਉਣਾ। ਕਾਠ ਮਾਰਨਾ—ਕਾਠ ਦੇ ਸ਼ਕੰਜੇ ਵਿਚ ਲੱਤ ਫਸਾ ਕੇ ਜੰਦਰਾ ਮਾਰਨਾ। ਕਾਨ—ਤੀਰ। ਠਾਠ—ਲਹਿਰਾਂ।

ਅਰਥ :—ਲਾਮ ਅੱਖਰ ਦੁਆਰਾ ਉਪਦੇਸ਼ ਕਰਦੇ ਹਨ ਕਿ ਪੰਜ ਹੋਰ ਗਲਬਾ ਨਾ ਪਾਉਣ ਤਾਂ ਅਲੱਖ ਨਿਰੰਕਾਰ ਨੂੰ ਲਿਖਣ ਦੇ ਯੋਗ ਹੋ ਸਕਦਾ ਹੈ। ਕਾਮ, ਕਰੋਧ, ਲੋਭ ਮੋਹ ਨੂੰ ਜਿਤ ਕੇ ਅਹੰਕਾਰ ਨੂੰ ਕਾਠ ਮਾਰ ਕੇ ਆਸ਼ਾ ਤ੍ਰਿਸ਼ਨਾ ਤੇ ਚਿੰਤਾ ਨੂੰ ਗਿਆਨ ਦੇ ਤੀਰ ਮਾਰ ਕੇ ਖਤਮ ਕਰ ਦੇ ਰੱਬੀ ਲਹਿਰ ਦਿਲ ਵਿਚ ਠਾਠਾਂ ਮਾਰਦੀ ਹੈ ਰਾਜਾ ਸਾਹਿਬ ਕਥਨ ਕਰਦੇ ਹਨ ਇਸ ਕਰਕੇ ਸਾਡਾ ਖਿਤਾਬ “ਮੌਜ ਦਿਲ ਹੈ”। ੨੮ ॥

ਭਾਵ :—ਸੀਹਰਫੀ ਦੇ ਲਾਮ ਅੱਖਰ ਵਿਚ ਰਾਜਾ ਸਾਹਿਬ ਪੰਜਾਂ ਤੇ ਜਿੱਤ ਪ੍ਰਾਪਤ ਕਰਕੇ ਅਲਖ ਦੀ ਲਖਤਾ ਦੱਸਦੇ ਹਨ ਤੇ “ਮੌਜ ਦਿਲ” ਦੇ ਭਾਵ ਨੂੰ ਬਿਆਨ ਕਰਦੇ ਹਨ।

ਅਲਫ ਏਸ ਹੈ ਮਰਤਬੇ ਪਹੁੰਚਿਆ ਉਹ
ਭਇਆ ਆਇ ਤ੍ਰਤੀਬਰ ਬੈਰਾਗ ਜਿਸ ਨੂੰ।
ਮਗਰ ਰਸਮ ਨਾ ਭਸਮ ਹੋ ਜਾਏ ਆਲਮ
ਰੌਸ਼ਨ ਹੋਇ ਗਿਆਨ ਚਰਾਗ ਜਿਸ ਨੂੰ।
ਰਹੇ ਮਸਤ ਬੇਖਬਰ ਬੇਖਬਰ ਆਸ਼ਕ
ਲੱਗ ਜਾਏ ਪ੍ਰੇਮ ਦੀ ਜਾਗ ਜਿਸ ਨੂੰ।
ਮੌਜ ਦਿਲ ਨਾ ਮਾਇਆ ਭਾਹਿ ਤਿਸ ਨੂੰ
ਕਹਿੰਦੇ ਸੁਧ ਬ੍ਰਹਮ ਬੇਦਾਗ ਜਿਸ ਨੂੰ। ੨੯ ॥

ਪਦ ਅਰਥ :—ਮਰਤਬੇ—ਪਦਵੀ। ਤ੍ਰਤੀਬਰ—ਬੈਰਾਗ। ਲੋਕ ਪਰਲੋਕ ਦੇ ਵਿਸ਼ਿਆਂ ਨਾਲ ਪ੍ਰੀਤ ਦਾ ਨਾ ਹੋਣਾ। ਆਲਮ—ਦੁਨੀਆਂ। ਭਾਹਿ—ਅੱਗ।

ਅਰਥ :—ਅਲਫ ਅੱਖਰ ਦੁਆਰਾ ਉਪਦੇਸ਼ ਕਰਦੇ ਹਨ ਇਸ ਪਦਵੀ (ਭਾਵ, ਮੌਜ ਦਿਲ) ਦੇ ਉਹ ਪਹੁੰਚਿਆ ਹੈ ਜਿਸ ਨੂੰ ਤੀਬਰ ਉਪਰਾਮਤਾ ਪਦਾਰਥਾਂ ਤੋਂ ਪ੍ਰਾਪਤ ਹੋਈ ਹੈ। ਦੁਨੀਆਂ ਦੀਆਂ ਬੁਠੀਆਂ ਰਸਮਾਂ ਵਿਚ ਖਤਮ ਨਹੀਂ ਹੋ ਜਾਂਦਾ ਜਿਸ ਦੇ ਅੰਦਰ ਗਿਆਨ ਦਾ ਚਰਾਗ ਜੱਗ ਪੈਦਾ ਹੈ। ਜਿਸ ਨੂੰ ਪਰੇਮ ਦੀ ਜਾਗ ਲਗ ਜਾਂਦੀ ਹੈ ਉਹ ਆਸ਼ਕ ਆਪਣੇ ਆਪ ਦੀ ਸਮਤੀ ਵਿਚ ਰਹਿੰਦਾ ਹੈ ਜਿਸ ਨੂੰ ਸੁਧ ਬ੍ਰਹਮ, ਬੇਦਾਗ ਕਹਿੰਦਾ ਹੈ ਰਾਜਾ ਸਾਹਿਬ ਕਥਨ ਕਰਦੇ ਹਨ ਉਸ ਨੂੰ ਮਾਇਆ ਦੀ ਅਗ ਸਾੜ ਨਹੀਂ ਸਕਦੀ। ੨੯ ॥

ਜੇ ਯਾਰ ਦਾ ਯਾਰ ਹੋ ਜਾਏ ਵਾਸਲ
 ਪਹਿਲੇ ਪੰਜਾਂ ਦੀ ਬੰਨ੍ਹ ਜਮਾਤ ਬੇਲੀ।
 ਖੁਦੀ ਛੋਡ ਬੇਖੁਦ ਹੋ ਖੁਦ ਹੋਵੇਂ
 ਪੀਵੇਂ ਅਸਲੀ ਆਬ ਹਯਾਤ ਬੇਲੀ।
 ਜਦੋਂ ਆਣ ਤਾਸੀਰ ਨੂੰ ਅਸਰ ਹੋਵੇ
 ਹੋਇ ਜਾਂਵਦੀ ਤੁਰਤ ਨਜਾਤ ਬੇਲੀ।
 ਮੌਜ ਦਿਲ ਜਾਂ ਦਿਲ ਮੇਂ ਦਿਲ ਮਿਲਿਆ
 ਮਿਲੀ ਜਾਤ ਮੇਂ ਜਾਤ ਹੈ ਜਾਤ ਬੇਲੀ। ੩੦॥

ਪਦ ਅਰਥ :- ਯਾਰ ਦਾ-ਰੱਬ ਦਾ। ਯਾਰ-ਮਿਤ੍ਰ। ਵਾਸਲ-ਮੇਲੀ। ਪੰਜਾਂ-ਕਾਮ ਕਰੋਧ
 ਆਦਿ। ਖੁਦੀ-ਅਹੰਕਾਰ। ਬੰਨ੍ਹ-ਨਿਰਮਾਨ। ਖੁਦ-ਆਪ ਖੁਦਾ ਰੂਪ। ਆਬ-ਹਯਾਤ। ਆਬੇ
 ਜਮਜਮ। ਅੰਮ੍ਰਿਤ-ਤਾਸੀਰ-ਸੁਭਾ। ਅਸਰ-ਛੋਹ। ਤੁਰਤ-ਛੋਟੀ, ਉਸ ਵੇਲੇ। ਨਜਾਤ-ਮੁਕਤੀ।
 ਜਾਤ-ਜੀਵ। ਜਾਤ-ਬ੍ਰਹਮ। ਜਾਤ-ਜਾਣੇ।

ਅਰਥ :- ਜੇ ਅੱਖਰ ਦੁਆਰਾ ਉਪਦੇਸ਼ ਕਰਦੇ ਹਨ ਕਿ ਯਾਰ! ਜੇ ਪੰਜਾਂ ਦੀ ਜਮਾਤ ਨੂੰ
 ਕਾਬੂ ਕਰ ਲਵੋਂ ਤਾਂ ਤੈਨੂੰ ਰੱਬ ਦਾ ਮੇਲ ਹੋ ਜਾਏ। ਅਹੰਕਾਰ ਨੂੰ ਛੱਡਕੇ ਨਿਰਮਾਣ ਹੋਵੇ ਤਾਂ
 ਅੰਮ੍ਰਿਤ ਪੀ ਕੇ ਖੁਦ ਖੁਦਾ ਹੋ ਜਾਵੇਂ ਜਿਸ ਸਮੇਂ ਭੈੜੀ ਖਸਲਤ ਤੋਂ ਅੰਮ੍ਰਿਤ ਦਾ ਅਸਰ ਹੋਵੇ ਤਾਂ
 ਤੁਰਤ ਹੀ ਖਲਾਸੀ ਹੋ ਜਾਂਦੀ ਹੈ। ਜਾਂ ਦਿਲ ਵਿਚ ਮਿਲ ਗਿਆ ਤਾਂ ਇਸ ਦੀ ਜਾਤ ਰੱਬੀ ਜਾਤ
 ਵਿਚ ਜਾਣੋਂ ਮਿਲ ਜਾਂਦੀ ਹੈ। ੩੦॥

ਸਾਜਨ ਸਾਦਕ ਅਰਜ਼ਾਂ ਕਰਦੇ
 ਆਪਣੀ ਕਹੋ ਕਹਾਣੀ ਮੇਹਰਬਾਨੀ।
 ਗਿਆਨ ਹੋਇ ਨ ਇਸ ਬਿਧ ਸਾਨੂੰ
 ਰਹਿੰਦੇ ਆਪ ਸਲਾਨੀ ਨਹੀਂ ਮਕਾਨੀ।
 ਤਬ ਇਹ ਬੋਲ ਬਣਾਏ ਆਰਫ
 ਕਹਿੰਦਾ ਸੁਖਨ ਜ਼ਬਾਨੀ ਦੁਨੀਆਂ ਫਾਨੀ।
 ਭਗਵਾਨ ਦਾਮ ਹੈ ਨਾਮ ਅਸਲੀ
 ਇਸਮ ਖਤਾਬੀ ਜਾਨੀ ਮੌਜ ਦਿਲਾ ਦਿਲ ਦਾਨੀ। ੩੧॥

ਪਦ ਅਰਥ :- ਸਾਜਨ-ਮਿਤ੍ਰ। ਸਾਦਕ-ਸਿਦਕ ਵਾਲੇ। ਸਲਾਨੀ-ਤੁਰਦੇ ਫਿਰਦੇ।
 ਮਕਾਨੀ-ਇਕ ਥਾਂ ਮਕਾਨ ਵਿਚ। ਆਰਫ-ਫਕੀਰੀ ਵਾਲੇ। ਫਾਨੀ-ਨਾਸ਼ਵੰਤ। ਇਸਮ-ਨਾਮ।
 ਖਤਾਬੀ-ਤਖਲੋਸ਼। ਦਿਲਦਾਨੀ-ਪਿਆਰੇ।

ਅਰਥ :- ਸਜਨ ਮਿਤ੍ਰ ਸਿਦਕੀ ਲੋਕ ਅਰਜ਼ ਕਰਨ ਲਗੇ ਕਿ ਮੇਹਰਬਾਨੀ ਕਰਕੇ ਆਪਣੀ
 ਕਹਾਣੀ ਦਸੋ। ਸਾਨੂੰ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਕਿਵੇਂ ਗਿਆਨ ਹੋ ਸਕਦਾ ਹੈ ਆਪ ਜੀ ਇਕ ਥਾਂ ਟਿਕਕੇ ਨਹੀਂ
 ਬੈਠਦੇ। ਤਾਂ ਅਸੀਂ ਇਹ ਬੋਲ ਕਲਮ ਬੰਦ ਕੀਤੇ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਵਿਚ ਝੂਠੀ ਦੁਨੀਆਂ ਦਾ ਜ਼ਿਕਰ ਕੀਤਾ
 ਹੈ। ਰਾਜਾ ਸਾਹਿਬ ਬਿਆਨ ਕਰਦੇ ਹਨ ਕਿ ਅਸਲੀ ਨਾਮ ਸਾਡਾ ਭਗਵਾਨ ਦਾਸ ਹੈ, ਹੋ ਪਿਆਰੇ

ਤਖਲੋਂ ਸਾਡਾ ਮੌਜ ਦਿਲ ਜਾਨਣਾ ਹੈ। ੩੧॥

ਕਵਿੱਤ :-

ਝਿੰਗੜਾ ਦੀ ਜੂਹ ਵਿਚ ਢਾਬ ਦੇ ਕਿਨਾਰੇ ਪਰ
ਸੁਖਨ ਇਹ ਸਾਰ ਹੈ ਨਦਾਨ ਕਹੇ ਮੌਜ ਦਿਲ।

ਦੁਐਤ ਕੇ ਉਠਾਇ ਕੇ ਅਦੁਤੀ ਕੇ ਮਕਾਨ ਪਰ
ਜ਼ਾਤ ਪਾਤ ਭੇਖ ਨ ਬਨਾਵਟ ਹੈ ਤਿਲ।

ਸਰਬ ਸੁਆਂਗ ਵਿਖੇ ਖੋਲਦਾ ਨਰੇਸ਼ ਹੋਇ
ਭਰਮ ਉਠਾਇ ਨਿਰਪੱਖ ਦਰਵੇਸ਼ ਮਿਲ।

ਅਮਲ ਕਮਾਏਂ ਜੇਹੜੇ ਕਹੇ ਦਾਸ ਭਗਵਾਨ
ਆਵੇ ਨ ਨਦਾਨ ਨੇੜੇ ਆਵਤ ਅਜਿਲ। ੩੨॥

ਪਦ ਅਰਥ :- ਸਾਰ—ਸ਼ੇਸ਼ਟ। ਦੁਐਤ—ਦੁਬਿਧਾ। ਅਦੁਤੀ—ਇਕ ਬ੍ਰਹਮ ਸੁਆਂਗ—ਭੇਖਾਂ ਵਿਚ। ਨਰੇਸ਼—ਨਰਾਂ ਦਾ ਈਸ਼ਰ, ਰਾਜਾ। ਨਿਰਪੱਖ—ਪਕਸ਼ਪਾਤ ਤੋਂ ਬਿਨਾਂ। ਅਵਤ ਅਜਿਲ—ਮੌਦ ਦਾ ਡਰ।

ਅਰਥ :- ਝਿੰਗੜਾ ਦੀ ਜੂਹ ਢਾਬ ਦੇ ਕੰਢੇ ਇਹ ਸ਼ੇਸ਼ਟ ਬਚਨ ਮੌਜ ਦਿਲ ਜੀ ਨੇ ਕਹੇ ਹਨ। ਅਦੁਤੀ ਦਾ ਅਸਥਾਨ ਜਿਥੇ ਜਾਤ, ਪਾਤ ਭੇਖ ਦੀ ਬਨਾਵਟ ਨਹੀਂ ਹੈ ਤਿਲ ਮਾਤ੍ਰ ਭੀ ਦੁਬਿਧਾ ਮੁਕਾ ਕੇ ਉਧੇ ਅੱਪੜ। ਨਿਰਪੱਖ ਦਰਵੇਸ਼ ਨੂੰ ਮਿਲ ਕੇ ਇਹ ਸੋਝੀ ਆਉਂਦੀ ਹੈ ਕਿ ਆਪ ਹੀ ਰਾਜਾ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ ਸਰੂਪ ਸਾਰੇ ਸਾਂਗਾਂ ਵਿਚ ਖੋਲ੍ਹਦਾ ਹੈ। ਤੇਰਾ ਮੌਤ ਦਾ ਡਰ ਦੂਰ ਹੋ ਜਾਏਗਾ ਰਾਜਾ ਸਾਹਿਬ ਕਬਨ ਕਰਦੇ ਹਨ ਕਿ ਜੇਕਰ ਇਨ੍ਹਾਂ ਬਚਨਾਂ ਤੇ ਅਮਲ ਕਰੇਗਾ। ੩੨॥

ਸਵੈਯਾ :-

ਸੁਖਨਲ ਸਾਰ ਬਹਾਰ ਕਹੀ
ਗੁਲਜ਼ਾਰ ਸਹੀ ਇਹ ਹੈ ਬੁਕਰਾ।

ਸੋ ਤਕਰੀਰ ਤਹਰੀਰ ਕਰੀ
ਤਸ਼ਰੀਹ ਰਹੀ ਹਮ ਜੋ ਫੁਕਰਾ।

ਸੇਹਤ ਸੈਰ ਇਹ ਪੈਰ ਪੈ ਪੈਰ
ਕਰੇ ਗਰ ਠੈਰ ਹੋਏਂ ਠੁਕਰਾ।

ਅਮਨ ਕੇ ਚਮਨ ਮੈਂ ਗਮਨ ਹਏ
ਜਬ ਦਾਸ ਭਗਵਾਨ ਕੀਓਂ ਸੁਕਰਾ। ੩੩॥

ਪਦ ਅਰਥ :- ਸੁਖਨਲ ਸਾਰ—ਬਚਨਾਂ ਦਾ ਤੱਤਵ। ਗੁਲਜ਼ਾਰ—ਫੁਲਵਾੜੀ। ਬੁਕਰਾ—ਬਿਆਨ। ਤਕਰੀਰ—ਤਹਰੀਰ—ਲਿਖਤ। ਤਸ਼ਰੀਹ—ਖੋਲ੍ਹ ਕੇ ਬਿਆਨ ਕਰਨਾ। ਫੁਕਰਾ—ਫਿਰਕੇ। ਠੈਰ—ਅਟਕਨਾ। ਠੁਕਰਾ—ਯੋਗਤਾ। ਅਮਨ—ਸ਼ਾਂਤੀ। ਚਮਨ—ਬਾਗ। ਗਮਨ—ਜਾਨਾ।

ਅਰਥ :—ਸ਼ੇਸਟ ਬਚਨਾਂ ਦਾ ਜੋ ਬਿਆਨ ਹੈ ਇਹ ਇਕ ਫੁਲਾਂ ਦੀ ਬਗੀਚੀ ਦੇ ਨਿਆਈਂ ਹੈ। ਜਿਹੜੇ ਇਸਦੇ ਫਿਕਰੇ ਹਨ ਓਹ ਬੋਲਣ, ਲਿਖਣੇ ਤੇ ਵਿਆਖਿਆ ਇਹ ਫੁੱਲ ਹਨ। ਆਤਮਕ ਉਨੱਤੀ ਦੇ ਯੋਗ ਹੋਈਦਾ ਹੈ ਜੇਕਰ ਪੈਰ ਠੈਹਰ ਕੇ ਸੋਚ ਸੋਚ ਤੁਰੀਏ। ਜਦੋਂ ਐਸੇ ਅਮਨ ਤੇ ਸ਼ਾਂਤੀ ਦੇ ਬਾਗ ਦੀ ਸੈਰ ਪ੍ਰਾਪਤ ਹੋਈ। ਰਾਜਾ ਸਾਹਿਬ ਕਥਨ ਕਰਦੇ ਹਨ ਤਾਂ ਸ਼ੁਕਰ ਗੁਜ਼ਾਰ ਹੋਏ। ੩੩॥

ਦੋਹਰਾ

ਭਗਵਾਨ ਦਾਸ ਗੁਰ ਚਾਹੀਏ ਜੈਸੇ ਆਹਨ ਗਰ।

ਪਕੜ ਹਥੋੜਾ ਗਿਆਨ ਦਾ ਸਿਧੇ ਦੇਵੇ ਕਰ। ੧॥

ਅਰਥ :—ਲੋਹੇ ਦੀ ਘਾੜਤ ਦੇ ਘੜਨ ਵਾਲਾ ਗੁਰੂ ਜੇ ਹੋਵੇ ਰਾਜਾ ਸਾਹਿਬ ਕਥਨ ਕਰਦੇ ਹਨ ਗਿਆਨ ਦਾ ਹਥੋੜਾ ਫੜਕੇ ਭੁਲੇਖਾ ਦੂਰ ਕਰ ਦੇਵੇ।

ਦਾਸ ਭਗਵਾਨ ਭੁਲ ਨਿਕਲੇ ਜੇ ਗੁਰ ਮਿਲੇ ਲੁਹਾਰ।

ਰੇਤੀ ਪਕੜ ਗਿਆਨ ਦੀ ਲਾਰੇ ਤੁਰਤ ਜੰਗਾਰ। ੨॥

ਅਰਥ :— ਜੇ ਲੁਹਾਰ ਗੁਰੂ ਮਿਲ ਜਾਵੇ ਓਹ ਭੁੱਲ ਕੱਢ ਦੇਵੇ ਰਾਜਾ ਸਾਹਿਬ ਕਥਨ ਕਰਦੇ ਹਨ ਗਿਆਨ ਰੂਪੀ ਰੇਤੀ ਫੜ ਕੇ ਮਨ ਦੇ ਵਿਕਾਰਾਂ ਦੀ ਮੈਲ ਰਗੜ ਕੇ ਉਤਾਰ ਦੇਵੇ। ੨॥

ਦਾਸ ਭਗਵਾਨ ਭੁਲ ਅਬ ਨਾਂ ਹੈ ਗੁਰ ਜਾਤ ਅਜਾਤ।

ਜਿਉਂ ਕਾ ਹੀ ਤਿਉਂ ਹੋ ਰਿਹਾ ਪੀਤਾ ਆਬ ਹਯਾਤ। ੩॥

ਅਰਥ :— ਰਾਜਾ ਸਾਹਿਬ ਕਥਨ ਕਰਦੇ ਹਨ ਗੁਰੂ ਦੀ ਜਾਤ ਦੀ ਪਰਖ ਨਹੀਂ ਹੈ ਨਾਮ ਰੂਪੀ ਅੰਮ੍ਰਿਤ ਨੂੰ ਪੀ ਕੇ ਅਮਰ ਹੋ ਰਿਹਾ ਹੈ। ੩॥

ਦਾਸ ਭਗਵਾਨ ਗੁਰ ਮਨੀਏ ਕਾਮਲ ਵੱਲੀ ਫਕੀਰ।

ਰਸਤੇ ਰਸਤੇ ਜਾਂਵਦਾਂ ਦੇਵੇ ਛਡ ਸਰੀਰ। ੪॥

ਅਰਥ :—ਰਾਜਾ ਸਾਹਿਬ ਕਥਨ ਕਰਦੇ ਹਨ ਕਿ ਸਾਡੇ ਗੁਰੂ ਵਲੀ ਕਾਮਲ ਫਕੀਰ ਹਨ। ਰਸਤੇ ਰਸਤੇ ਜਾਂਦਿਆਂ ਸਰੀਰ ਛਡ ਦਿੱਤਾ। ੪॥

ਦਾਸ ਭਗਵਾਨ ਗੁਰ ਗਿਆਤ ਸੇ ਐਸੇ ਕੀਓ ਚਲਾਣ।

ਪ੍ਰਾਣਾਂ ਕੀ ਗੱਠ ਖੋਲ੍ਹਕੇ ਬਾਣੀ ਸੇ ਨਿਰਬਾਣ। ੫॥

ਅਰਥ :—ਰਾਜਾ ਸਾਹਿਬ ਕਥਨ ਕਰਦੇ ਹਨ ਕਿ ਸਾਡੇ ਗੁਰੂ ਗ੍ਰੰਥੀ ਹੁੰਦੇ ਹੋਏ ਨਿਰਬਾਣ ਪਦ ਦੇ ਮਾਲਕ ਪ੍ਰਾਣਾਂ ਦੀ ਗੱਠ ਖੋਲ੍ਹ ਕੇ ਚਲਾਣਾ ਕੀਤਾ ਹੈ। ੫॥

ਬੰਗੇ ਸ਼ਹਿਰ ਸੇ ਮੀਲ ਦੇ ਪੱਛਮ ਓਰ ਪਛਾਣ।

ਯਾਰਗਾਰ ਤਹ ਗੁਰ ਕੀ ਗੋਬਿੰਦ ਪੁਰ ਹੀ ਦਰਮਿਆਨ ॥ ੬॥

ਅਰਥ :—ਗੋਬਿੰਦ ਪੁਰ ਵਿਚ ਜੋ ਬੰਗੇ ਤੋਂ ਪੱਛਮ ਵੱਲ ਦੋ ਮੀਲ ਹੈ ਉਥੇ ਸਾਡੇ ਗੁਰੂ ਦੀ ਯਾਰਗਾਰ ਹੈ। ੬॥

ਸ੍ਰੀ ਜਵਾਹਰ ਮ੍ਰਿਗਿੰਦ ਕੋ ਬਾਰ ਬਾਰ ਪਰਨਾਮ।

ਜਿਨ ਕੋ ਹੋ ਪ੍ਰਸਾਦਿ ਸੇ ਜਾਨਿਓ ਨਾਮੀ ਨਾਮ। ੭॥

ਅਰਥ :—ਸਾਡੇ ਗੁਰੂ ਜਵਾਹਰ ਸਿੰਘ ਨੂੰ ਮੁੜ ਮੁੜ ਨਮਸਕਾਰ ਕਰਦਾ ਹਾਂ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਕਿਰਪਾ ਦਾ ਸਦਕਾ ਨਿਰੰਕਾਰ ਦੇ ਨਾਮ ਨੂੰ ਜਾਣਿਆ। ੭॥

ਕਹਿ ਮੁਖ ਉਪਮਾਂ ਹੋ ਕਰੋ ਸਤਿਗੁਰ ਗੁਣੀ ਨਿਧਾਨ।

ਮੇ ਜੈਸੇ ਮਤਿ ਮੰਦ ਕੋ ਕੀਨੋ ਆਤਮ ਗਿਆਨ। ੮॥

ਅਰਥ :—ਸਤਿਗੁਰੂ ਦੇ ਨਿਧਾਨ ਦੀ ਉਪਮਾਂ ਕਿਹੜੇ ਮੂੰਹ ਨਾਲ ਕਰਾਂ ਮੇਰੇ ਵਰਗੇ ਬੇ ਅਕਲ ਨੂੰ ਆਤਮ ਗਿਆਨ ਦੀ ਬਖਸ਼ਿਸ਼ ਕੀਤੀ। ੮॥

ਸ੍ਰੀ ਜਵਾਹਰ ਮ੍ਰਿਗਿੰਦ ਕੇ ਗੁਰ ਭੀ ਪ੍ਰਣਾਮ।

ਗੁਰ ਕੋ ਭਈ ਪ੍ਰਾਪਤੀ ਮਿਲਿਓ ਹੈ ਮੋਹਿ ਰਾਮ। ੯॥

ਵਿਚ ਹਜ਼ੂਰੀ ਮਰਤਬੇ ਰਹਿੰਦੇ ਸੁਹਬਾ ਸ਼ਾਮ।

ਸਤਿਗੁਰ ਕੇ ਗੁਰ ਔਲੀਆ ਹਮੀਰ ਚੰਦ ਜੀ ਨਾਮ। ੧੦॥

ਅਰਥ :—ਸ੍ਰੀ ਜਵਾਹਰ ਸਿੰਘ ਨੇ ਗੁਰੂ ਨੂੰ ਭੀ ਪਰਣਾਮ ਕਰਦਾ ਹੈ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਤੋਂ ਜਵਾਹਰ ਸਿੰਘ ਜੀ ਨੂੰ ਪ੍ਰਾਪਤੀ ਹੋਈ ਤੇ ਅਗੋਂ ਸਾਨੂੰ ਰਾਮ ਮਿਲਿਆ। ੯॥

ਸਤਿਗੁਰੂ ਦੇ ਗੁਰੂ ਹਮੀਰ ਚੰਦ ਜੀ ਔਲੀਆ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਦਾ ਨਾਮ ਸੀ ਜੋ ਹਰ ਵੇਲੇ ਸਵੇਰੇ ਤੇ ਸ਼ਾਮ ਹਜ਼ੂਰੀ ਵਿਚ ਰਹਿੰਦੇ ਸਨ। ੧੦॥

ਆਤਮ ੧, ਖੰਡ ੯, ਬਕਾਰ ੬, ਬਿੰਦ ੦ ਸੰਮਤ ਬਿਕ੍ਰਮ ਰਾਇ। ੧੧ ॥

ਬੈਦ (੪) ਬਚਨ (੩) ਜੁਗ (੪) ਅੰਕਲਾ ਸੰਮਤੁ ਨਾਨਕ ਸ਼ਾਹ।

ਭਗਵਾਨ ਬਲਾਸ ਸਮਾਪਤੰ ਪਾ ਬਿਸਰਾਮ ਪਨਾਹ। ੧੨ ॥

ਅਰਥ :—ਸੰਮਤ ੧੯੬੦ ਬਿਕ੍ਰਮੀ ਤੇ ੪੩੪ ਨਾਨਕ ਸ਼ਾਹੀ ਭਗਵਾਨ ਬਿਲਾਸ ਗ੍ਰੰਥ ਦੀ ਸਮਾਪਤੀ ਹੋਈ ਰਾਜਾ ਸਾਹਿਬ ਕਥਨ ਕਰਦੇ ਹਨ ਕਿ ਹੁਣ ਕਲਮ ਖੜੀ ਕਰਦੇ ਹਾਂ। ਇਤਿ. ੧੨

